ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ... ଗୀତା

odia.org

ପ୍ରକାଶକ—
ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତି, ଜେ: ଏ:

ରାଜର୍ଷି ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ କୃତ

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମ ଗ୍ରନ୍ଥମାଳା

ପ୍ରକାଶକ :—
ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତି, ଏମ୍: ଏ:
ପ୍ରଥମ ଦେବ ସଂସ୍କରଣ ।

ମୂଲ୍ୟ—ମନୋଯୋଗ ସହ ଅନୁଶୀଳନ ପାଠ ।

ସୂଚୀପତ୍ର

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା	ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
ବନ୍ଦନା	୧	ଅଲୌକିକ ଘଟଣା	୪୫
ପ୍ରାର୍ଥନା	୨	ସ୍ୱଦେଶୋପଦେଶ	୪୭
ଷଷ୍ଠ ଗୀତାବଳୀ	୩	ପରମ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ	୪୮
ଅଗ୍ନିଦ୍ଧି ଅଧା	୧୪	ଅତୀତରେ ଖିନ	୪୮
ସୁଧାକର ଭକ୍ତି	୧୮	ମନୁଷ୍ୟ ବାଣ	୪୮
ସନ୍ନ୍ୟାସୀର ଗୀତ	୧୮	ଦେଶରେ ଦେଶଭକ୍ତି	୪୯
ଯାଚଣି ଭକ୍ତି	୧୯	ନାରେସ୍ଥିତା ପ୍ରୀତି	୪୯
ସୁନା ଲୁଟା	୨୦	ଭ୍ରାତୃଦେଶ	୫୦
ଶୀତଳ ପବନ	୨୦	ଭରତୃଷ୍ଣାର	୫୧
ଭଲ ବିଷୟ	୨୧	ନୀତି-ବାକ୍ୟାବଳୀ	୫୧
ଭକ୍ତି ବର୍ଣ୍ଣନ	୨୨	ଦେବୀଙ୍କ ସ୍ତବ ଅଧା	୫୩
ଘୁଞ୍ଚି ଦୀକ୍ଷା	୨୯	ରେଖାର ଲେଖ	୫୪
କି ଦେଖ	୩୩	ବସ୍ତୁର ମାଳିକା	୫୮
ଏକ ଭଳଣି	୩୦	ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପଞ୍ଚକଙ୍କ ସ୍ତୋତ୍ରଂ	୫୯
ଦେବ ଯୌବନେନ୍ଦ୍ର	୩୪	"ସ୍ୱାମୀନାଥଙ୍କ ଦେବଙ୍କ ସ୍ତୋତ୍ରଂ	୫୯
ସ୍ପର୍ଶମଣି	୩୮	ପ୍ରତିପାଦ୍ୟୋଧ୍ୟକଂ	୬୨
କାହ୍ନୁ ଜାହ୍ନି ଦେଲେ	୩୪	ଶ୍ରୀ ଏକୁଡାଷ୍ଟକଂ	୬୩
ଅନୁଭବ ବିଧାନ	୩୫	ପ୍ରିୟର ଲକ୍ଷଣ	୬୪
ପ୍ରହେଳିକା	୩୬	ନବେନ୍ଦ୍ର ସମ୍ପର୍କ ସ୍ତବ	୬୫
ଲୋକୋକ୍ତିମାଳା	୩୭	ଶ୍ରୀନନ୍ଦନର ଗୀତ	୬୫
ଶ୍ରୀଜଗ	୪୪	ଶ୍ରୀ ଦେଶର ଭାଷଣୀ	୬୯
ଦେଇ ଭକ୍ତି ପତ୍ର	୪୪	ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନାମମାଳା	୮୨

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା	ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
ଦୋଳ ନବରତ୍ନମାଳା	୮୩	ଗୁଣବତୀ ପତ୍ନୀ	୩୩୫
ଗୋପାଳ ନବରତ୍ନ ମାଳା	୮୬	ମୂଳପଞ୍ଜୀ	୩୪୦
ମା, ଭୋଗଳ ଶ୍ଲୋକ	୯୫	ମିଳିତା	୩୫୧
ଶ୍ରୀ ଦେବୀଙ୍କ ସ୍ତୋତ୍ର	୮୭	ନିଜ ଗାତେ ନାଚେ ଘଟେ	୩୫୫
ବସ୍ତ୍ର ସଂଗୀତ	୮୭	ବାଳିକା ବିବାହ	୩୫୮
ଚଣ୍ଡୀ	୧୦୫	ଭୂତ ଧର୍ମ	୩୬୭
ଶ୍ରୀ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ ଚକ୍ର	୧୦୬	ଅଜ୍ଞାନ ଅନାଗାରୀ	୩୭୨
ନେତ୍ର ଭଣ୍ଡାର	୧୦୭	କାଦମ୍ବରୀ ଉଆସର	୩୭୬
ଖୋଜିବି ପାଇଁ	୧୧୦	ନେପ ଦେବଳ ଘାଟାଳିରେ ଘଧବସ୍ତ୍ର......	୩୮୯
ନେପାଳ ଦର୍ପଣ	୧୧୧	ଗ୍ରୀକ ପୁରାଣ କଥା	୩୯୫
ନିକାଶୀ ବିଜ୍ଞାପନ ଅଧିକାର	୧୧୫	ବିଜ୍ଞାନ ବିଧାନ	୩୯୮
ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କ ପଦାବଳୀ	୩୧୫	ଅର୍ଥବାଦ ବିଜ୍ଞାନ	୪୦୦
ଲିଲରେ ମୃତ୍ୟୁ ଜୀବ	୩୨୩	ବନ୍ଧୁ ଧର୍ମ	୪୦୫
ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ନିର୍ଣ୍ଣୟ	୩୨୫	ଦୁର୍ଲଭ ଭରତ ନାଟକ	୪୦୭
ଗୋପଥ	୩୨୯	ଉତ୍କଳ ଲୁଣମାଳୀ ନାଟକ	୪୩୯

ସ ମା ପ୍ତ

ମୂଲ୍ୟ ୫ ଟଙ୍କା ମାତ୍ର

ଭ୍ରମ ସଂଶୋଧନ

ଏ ଗ୍ରନ୍ଥରେ କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ମୁଦ୍ରଣ ପ୍ରମାଦ ଥିବାରୁ ତାହାର
ଶୁଦ୍ଧିପତ୍ର ଦିଆଗଲା

ଅଶୁଦ୍ଧ	ଶୁଦ୍ଧ
କର୍ମା ଓ କର୍ପାର୍ଦ୍ଧ	କର୍ପା, କର୍ପାର୍ଣ
କ୍ଷେପେଣିବା, କ୍ଷେପେଣିଲ	କ୍ଷେପେଇବା, କ୍ଷେପେଇଲ

ବହିର ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଥିବ
ଶୁଦ୍ଧ ଗ୍ରହଣ କରିବ ।

ପୃଷ୍ଠା	ଧାଡ଼ି	ଅଶୁଦ୍ଧ	ଶୁଦ୍ଧ
୪୯	୨	ଖୋଜେ ପଦ୍ମଦୋଷ	ଦାଢ଼େ ପଦ୍ମକାଶ
୭୨	୬	ସନ୍ନି ଧ୍ୟାନରେଣ	ସନ୍ଦ୍ରି ଧ୍ୟାନରେଣ
୭୪	୨	ମୁଦ୍ରାକର୍ଷ	ମୁଦ୍ରାପ୍ରଦା
୧୨୭	୨୩	ଗାମ୍ଭିର	ଗାମ୍ଭୀର
୧୪୪	୧୧	କାତଦାଳି	ଜୀବଦାବଳୀ
୧୫୪	୮	ଦ୍ୱାଣିଦ୍ଧ	ଦ୍ୱାଣୀଦ୍ଧ
୨୭୪	୧୨	ନୀ	ଦ୍ଧ
୩୦୪	୩	ବୃ୍ୟତାଦ	ବୃତାଦ
୩୨୩	୨୨	ସୁରକ୍ତ	ସୁରକ୍ତୁ
୩୫୨	୨୭	ଧର୍ମୀଭାଣଙ୍କ	ଧର୍ମୀଭାଣଙ୍କୁ
୩୫୭	୧୪	ଶୁଅଛି	ଶୁଅଛନ୍ତି
୪୬୧	୧୧	ବୋଧ	ବଧ
୫୮୩	୨୯	ଜନନି	ଜନନୀ

ଜନନୀ ପ୍ରଭୃତି (ୀ) ଈକାର ସମ୍ବୋଧନରେ (ି) ଇକାର ହୋଇ ଥିବାରୁ
ତାହା (ୀ) ଈକାର ହେବ ।

ଭୂମିକା

୧୮୬୯ ସାଲରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ ଅଭିନବ ସାହିତ୍ୟସେବୀ ଓ ନାଟକାଦି ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରଣେତା [illegible] ପରେ ୧୯୩୭ ସାଲରେ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ 'ରଚନାବଳୀ' ଏଠାରୁ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା। ତାଙ୍କର ଦେଶ-ପ୍ରୀତି [illegible] ଏହାକୁ 'ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ' କରିବାକୁ ସେ ଅନିଚ୍ଛୁକ ହେଲେ। ସାହିତ୍ୟ-ଜଗତରେ ସେ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ, ସେ 'ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟ୍', 'କଳାପ୍ରପୂର୍ଣ୍ଣ' 'ବିଦ୍ୟାସାଗର'। ସେ D. Litt, Doctor of Letters। ସେ ଅନ୍ଧ୍ର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରୋ-ଚ୍ୟାନସେଲର, ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ସମିତିର ସଭ୍ୟ। ଉତ୍କଳ ଦେଶରେ ସେ ବିଶାଳ ଜୟପୁର ଜମି-ଦାରୀର ଅଧିକର୍ତ୍ତା, ଜୟପୁରର 'ମହାରାଜ' ଯାହାଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ବିଶାଖାପଟ୍ଟଣ ଜିଲ୍ଲା [illegible] ଅବସ୍ଥିତ। ସେ ପ୍ରାଚୀନ ନନ୍ଦପୁର ରାଜବଂଶର ଅବତଂସ। ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜରେ ସେ ଦାନବୀର। ୧୯୩୧ ରେ ଜୟପୁରର ରାଜଗାଦି ପାଇଲା ପରଠାରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ [illegible] ଟଙ୍କା [illegible] ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଅନ୍ଧ୍ର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ୧୫ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଦାନ କରି ସାରିଲେଣି, ଏବଂ ତାହା ପୂର୍ବରୁ ମଧ୍ୟ ୧୯୧୧ ସାଲରେ ଟୋଲପାଠଶାଳାରେ ପଢୁଥିଲା ସମୟରେ ତାଙ୍କର ଦାନ ଓ ବିଦ୍ୟାନୁରାଗ ସମ୍ବନ୍ଧେ [illegible] ଲୋକମାନଙ୍କଠାରୁ ସେ [illegible] ଲାଭ କରିଥିଲେ। କଟକ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜକୁ ତାଙ୍କର ଦାନ ୧ ଲକ୍ଷ ୩୦ ହଜାର ଟଙ୍କା। ୰[illegible] ୫୦ ହଜାର ଟଙ୍କା। ୰ଗୋପବନ୍ଧୁ [illegible] ପ୍ରଧାନ ପୃଷ୍ଠପୋଷକ। [illegible] 'ନବଭାରତ' ତାଙ୍କର [illegible] ଦାନ ପାଇଥିଲା। ଶ୍ରୀ [illegible] ନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ [illegible] ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ସାହୁଙ୍କ Hill tribes of Jeypore ସେ ନିଜ ଖର୍ଚ୍ଚରେ ଛପାଇଥିଲେ ଏବଂ ଅନେକ ଓଡ଼ିଆ କବି, ପଣ୍ଡିତ, ଛାତ୍ର ଓ ଅନୁଷ୍ଠାନ ତାଙ୍କଠାରୁ ଦାନ ପାଉଛନ୍ତି। ତାହା ଛଡ଼ା ତେଲୁଗୁ ପଣ୍ଡିତ-ମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଟଙ୍କା ଦାନ, ଟୋଲପାଠଶାଳା, ଦାତବ୍ୟ ଚିକିତ୍ସା-ଳୟ, Industrial Museum, ଅନ୍ନଛତ୍ର ଏହି ଦେଶରେ ତାଙ୍କର ଅକ୍ଷୟ କୀର୍ତ୍ତି ଏବଂ ସେ ଦେଶର ଅଗଣିତ ଲୋକ ତାଙ୍କର ଅନ୍ନରେ ପ୍ରତି-ପାଳିତ। ସେ ଜଣେ ଉଚ୍ଚ କୋଟିର କବି। [illegible] ତାଙ୍କ [illegible] ଥିଲା ବୋଲି ସେ [illegible] ଅନୁଭବ କରନ୍ତି। ସେ [illegible]-

ଯାଉଣାର 'ଓଡ଼ିଆ ସମାଜର' ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା; ଦେଶମିଶ୍ରଣ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ୟୋକ୍ତା ଏବଂ ୧୯୧୪ ସାଲର ବିଜୁଳି ପତ୍ରିକାର ସମ୍ପାଦକ, ଯାହାଙ୍କ ଲେଖନୀରୁ ନିଃସୃତ ବ୍ୟାପକ ଏକାତ୍ମବୋଧ ବିଜୁଳି-ଝଲକରେ ଲେଖିଛନ୍ତି :—

"ଏକ ଦେଶ ଜଣେ ପେଟେ ଆସନ୍ତୁ ସମ୍ଭବ
ଛୁଟିଆନ୍ତୁ ମୂର୍ଖ ଜାତି ଦେଶର ନାଶରେ" ।

ଏହି ଦେଶରେ ସେ ଅନ୍ତ-ନାଟ୍ୟ ଜନକର ଅଟନ୍ତି । ୧୯୧୬ ରେ ସେ ଅନ୍ତର୍ଜାତିକ ଜନପ୍ରତିନିଧି ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ୧୯୨୩ ରେ ଆନ୍ଧ୍ର ସାହିତ୍ୟ ପରିଷଦର ସଭାପତି ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଅନ୍ୟ ଗୁଣଗ୍ରାହୀ ୧୯୩୫ରେ 'ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ' Lord of Letters', ଅନ୍ଧ୍ର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ୧୯୩୮ରେ 'ଡକ୍ଟରେଟ୍' D. Litt ଉପାଧି ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ସମ୍ମିଳନୀର ସଭାପତି ହୋଇ ସେତେବେଳେ ସେ ଅଭିଭାଷଣ ଦେଲେ, ସେତେବେଳେ ୩୫୦ ପୃଷ୍ଠାରେ ଲେଖା ହୋଇଥିବା ପୁସ୍ତିକା ଭାଷଣରେ ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ଅନୁରାଗ ପରିସ୍ଫୁଟ । ୧୯୪୪ରେ Jeypore College of Technology & Sciences ସ୍ଥାପନରେ ତାଙ୍କର କୃତି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାପନ କରିବାରେ ସେ ଯେଉଁ ଅର୍ଥ ଦାନ କରିଥିଲେ ତାହା କେବଳ ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ଜଣା । ତାଙ୍କ ନାମ ସବୁଦିନେ ଓଡ଼ିଶାରେ ସ୍ମରଣୀୟ ହୋଇ ରହିବ, ଓଡ଼ିଶାରେ ବ୍ରହ୍ମପୁର ମହାରାଜାଙ୍କ 'ଜୟପୁର' ନାମରେ ନମୁନା ଦେଖା । ଅନ୍ୟ ଦେଶରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରଶଂସା ବହୁ ଯାହା ଲେଖା ହେଉଛି ତାହା ଅତୁଳ ଓ ବିରଳ ସୃଷ୍ଟି ହେବ ଏବଂ ଜୟପୁରର ମହାପ୍ରାଣ—ପୂର୍ବରେ ଯେଉଁ 'ଜୟପୁର ରାଜ ବଂଶାବଳୀ' ଲେଖିଛନ୍ତି ତାହା ପରିଶିଷ୍ଟରେ ଉଲ୍ଲେଖ-ଯୋଗ୍ୟ ।

ଏହି ପ୍ରକାର ମନୀଷୀଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ ଏବେ ହୋଇ ଏଥରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକଙ୍କର ନାଟ୍ୟକୃତି ଓ ବିଶେଷତଃ ତାଙ୍କ 'ପ୍ରତାପ', 'ମୁକୁନ୍ଦ', 'କଳିଙ୍ଗଗୌରବ' ପ୍ରଭୃତିରେ ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ଲେଖକ ଥିଲେ । ତାହା ସହିତ ପଦ୍ୟ ଅନୁବାଦ ପରିଚାଳନ ଓ ଲେଖିଥିଲେ । ସେ ତେଲୁଗୁ, ସଂସ୍କୃତ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଏ ତିନି ଭାଷାରେ ଲେଖିଛନ୍ତି । ତେଲୁଗୁ ପରିଚାଳନାରେ ତାଙ୍କର ଅନେକ ରଚନା ଅଛି, ଅନୁଦିତ ତାଙ୍କର ଅନୁବାଦ ନାମ 'ବିକ୍ରମାର୍କ ଚରିତ୍ର' ତାହା ଏବଂ "ମାଳବିକା ନାଟକ" ନାଟକ ଯାହା ଅନ୍ୟ ଶ୍ରେ-

ବ୍ୟାକରଣ ଅଳଙ୍କାରାଦ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ସଂସ୍କୃତରେ ସେ ଅସାଧାରଣ ପଣ୍ଡିତ ଏବଂ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆରେ ତାଙ୍କର "ସଙ୍ଗୀତ ରାଧାମାଧବ ନାଟକ" ସମ୍ବନ୍ଧେ ବ୍ୟାସକବି ଫକୀରମୋହନ ଲେଖିଥିଲେ :—

"ଭୁବନ ମୋହନ ରାଧାମାଧବ ନାଟକ
ପଢ଼ି ଶୁଣି କଲେ ମୋର ଜୀବନ ସାର୍ଥକ ।"

ସେହିପରି ତାଙ୍କର "ଯଦୁବଂଶୀୟ ସନ୍ଧ୍ୟା ପ୍ରସ୍ତାବ", "ଦ୍ୱିଜାଗମନ ବିଧାନ" ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶ୍ଳୋକମାଳିକା । ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ତାଙ୍କର ରଚନା ଅର୍ଥ ଗୌରବ ମଣ୍ଡିତ, ସୁଲଳିତ ଏବଂ ମାର୍ଦ୍ଦିତ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ତାଙ୍କର କୃତ ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ଅନେକ ଏବଂ ତାହା ଏହି ରଚନାବଳୀରେ ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ । ଏଥିମଧ୍ୟରୁ ଗୀତାର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ 'ଭଗବଦ୍ ଗୀତାମହାତ୍ମ୍ୟ', ମୋହମୁଦ୍ଗରର ଅନୁବାଦ 'ଶ୍ରୀଗୋବିନ୍ଦ ପଦ୍ୟାବଳୀ', 'ଆଦମ୍ଭ କଥା ସାର', କେତୋଟି ପ୍ରାଚୀନ ସଂସ୍କୃତ ନାଟକର ଅନୁବାଦ 'ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ସୁମନମାଳା' ଏବଂ ତୁଳସୀ-ରାମାୟଣର ଅଯୋଧ୍ୟାକାଣ୍ଡର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ 'ଶ୍ରୀ ତୁଳସୀ ରାମ ଚରିତମାନସ' ଅଛି । ତାଙ୍କର ମୌଳିକ କୃତ 'ଭୂମି ଚରିତ' ନାଟକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ତାଙ୍କର ଅନେକ ଖଣ୍ଡ କବିତା 'ସରସ ଗୀତାବଳୀ' ଓ 'କବିତାକଳିକା' ନାମରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କବିତା ଓ ଶ୍ଳୋକ ଛିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ରୂପେ ବିସ୍ମୃତ ହୋଇ ପ୍ରେସରୁ ଅନେକ ସମ୍ବାଦର ପ୍ରକାଶ ପାଇଥାଏ । ଅନେକଙ୍କ କେତୋଟି ଏଥିର ଅନ୍ୟ ଭାଗରେ କବିତା ଲେଖା ତାଙ୍କର ଅପ୍ରକାଶିତ କବିତା ମଧ୍ୟରେ ରହିଛି ସ୍ତୋତ୍ର, ସ୍ତୁତି, ଜଣାଣ, ଉପଦେଶାତ୍ମକ କବିତା, ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଓ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ । ସେ ଜଣେ ଅସାଧାରଣ ପଣ୍ଡିତ ଏବଂ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ସମାଲୋଚକ । 'ନବରସ' 'ଅଳଙ୍କାର' 'କାବ୍ୟକଳା', 'ସମାସ', 'ଦର୍ଶନ ବିଜ୍ଞାନ', 'ଦୃଶ୍ୟକାବ୍ୟାନୁବାଦ', 'ସାଂଖ୍ୟ ଦର୍ଶନ' 'ମେଘଦୂତ' ପ୍ରଭୃତି ତାଙ୍କର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ସମାଲୋଚନା-ସାହିତ୍ୟ ଏବଂ ଅନେକ ଓଡ଼ିଆ ପତ୍ର ଯଥା 'ମୁକୁର', 'ଧର୍ମସିନ୍ଧୁ', 'ସମ୍ମିଳନୀ' ପତ୍ରିକାରେ ତାଙ୍କର ଅନେକ ପ୍ରବନ୍ଧ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଅଛି । ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ଅନେକ ପ୍ରବନ୍ଧ ଏବଂ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଅଛି ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ ସମ୍ପର୍କରେ ସେ ସୂକ୍ଷ୍ମ ପରିଧାନଯୋଗ୍ୟ । ପ୍ରାକୃତିକ ଉତ୍କଳର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ, ଦେବପ୍ରତିମା ପ୍ରଭୃତି ବିଷୟମାନ ଅଛୋଇ ସୁନ୍ଦର ଚୋବିଶ ଓ ସମସ୍ତ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଅଛି । ସେଥି ସଙ୍ଗେ ପାଞ୍ଚ ଓ କେତୋଟି ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ରହିଛି । ସେଥି ସଙ୍ଗେ ପୁରାଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ, ଦେବ ଓ ନଦୀ, ସମାଲୋଚନା

ଏଣା ଏକ ପରଜା ଜଗାଶକ୍ତିଜ, ଶରଦୁଃଖ ନିର୍ବିକଳ୍ପ ଅଧୁନିକ ସଭ୍ୟତା ଏକ.ଶାସ୍ତ୍ର ସାହିତ୍ୟାବଳୀ । ଗ୍ରାମଦେବତା ଷେନ୍ଦ୍ରଧାନ ରହିଛି ଏକ ଗର୍ବିତ ମାତୃଭୂମିର ଓଡ଼ିଆ ଗୁଣ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଜା, ଜୁଡ଼ୁମା ଜଳପ୍ରପାତକୁ ସାହିତ୍ୟର ଉଦ୍ଧ, ଭକ୍ତ ତେଣୁ ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜ ବିଶେଷ ବଦଳି ନାହିଁ । ତନ୍ତ୍ରରେ ବର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଦତ୍ତ ମନୁଷ୍ୟର ସଂସ୍କୃତି ଶ୍ରେଷ୍ଠପଦ ରଖିଛି । ଆପଣା ଆପଣା ଭାବରେ ପ୍ରକୃତିଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ଦେଇ କୋଳି ଭିତରେ ସେମାନଙ୍କର ସମାଜକୁ ବାନ୍ଧି ରଖି ବହି ଚାଲନ୍ତି ମନୁଷ୍ୟ, ଯେଉଁମାନେ ଦୈନିକ ଜୀବନରେ ଅବାଧ ଭାବିରେ ଭାଗି ରଖି ନାହିଁ ତାହାର ଉଦ୍ଧୃତ ଏବଂ ସେ ଦେଶରେ ଅଛି ପ୍ରାଚୀନ ସୁପକ୍ଷ ସଭ୍ୟତା, ସନ୍ତାନିଷ୍ଠା, ଶିଳ୍ପଗୁଣ, ଭଜନ୍ତ, କାରୁକାମ୍ଭର ଶୋଭନ । ଏହାଦେବଙ୍କର ସାହିତ୍ୟକ ବାସ୍ତବିକ ପୁସ୍ତକ ଏହି, ସେ ପ୍ରାଚୀନ ଜନସ୍ମୃତି ଜୀବନ୍ତ ।

ସମ୍ଭବତଃ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ, ସଭ୍ୟତାର ବର୍ଣ୍ଣ ବନ୍ଧୁର ପର୍ବତାଗ୍ର ଭୂମି, ଅଦ୍ୟାପି ସରଳ, ଅଦ୍ୟାପି ନିର୍ଭୟ । ସମ୍ପ୍ରତି ବର୍ଷା ଠିକ ହେଲେ ବନ୍ଧୁତା ବନ୍ଧ ପଡନ୍ତି, ଏ ବର୍ଷରେ ମୁକ୍ତ ଦୁର୍ଭୋଗ ଭୋଗନ୍ତି, ଅଦ୍ୟାପି ସାହିତ୍ୟର୍ଚ୍ଚା କରନ୍ତି . ଭଜନା କରନ୍ତି । ପ୍ରାଚୀନ ଏମାନ, ମସ୍ତକରେ ଶିଖା, ପରିଧେୟ ସାଧାରଣ ଓ ଅତି ନିରାଡମ୍ବର, ସାହେବ ଗାନ୍ଧୀ କୁଟନ୍ତି ନାହିଁ, ନେ ପଦବର୍ଣ୍ଣ ଗୁଡ଼ ଖାଆନ୍ତି, ପିଲାଙ୍କୁ ଦେଶରେ ଓଁ ତିଳା ଟାଣନ୍ତି । ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଗୀତା ଓଡ଼ିଶୀ ଚିତାଉଣୀ ଓ ଅଟାଟିପ୍ପଣ ମିଶିଥିବା ଗୁଡ଼ଧାଏ ଭାତି । ଏ ମୁଲକରେ ଅତି ଜ୍ୟୋତିଷ, ଏକାଦଶୀ, ବ୍ରତ, ଉପବାସ ପର୍ବ ନିୟମରେ କରନ୍ତି ଏବଂ ଯଥା ନିୟମରେ ପୂଜା କରନ୍ତି । ଅନେକ ତନ୍ତ୍ରରେ ପ୍ରାଚୀନ ସମ୍ଭବ ପ୍ରଭାବ ଜନ୍ମନ ଓ ବଦ୍ଧମୂଳ ଧାରଣା ଦେବାକୁ ସେ ସଦା ପ୍ରସ୍ତୁତି ଅଛି ନାହିଁ, ସ୍ତ୍ରୀ ନାହିଁ, ଅତି ସରଳ । ଆପଣାକୁ ଭୁଲି ଭଜନ କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ "ବାବୁ ! ସାହେବ !" ସମ୍ବୋଧନ କରି ବହୁମାନ କରନ୍ତି ତାଙ୍କ ପର ସେମାନଙ୍କ ଅଭ୍ୟନ୍ତର ଦେଖି ଅଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗେ । ତାଙ୍କର ନାମ ଅତି ଦୃଢ଼, ସେ ନିଜର ସମ୍ପଦ ବା ଭୂମିକୁ ଯୋଡ଼ି ଆହାର ପ୍ରଶ୍ନରେ ପଡ଼ିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ ଏବଂ ଦେଶ ଉପକାର କରିବା ଜଣା ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ଅଶିକ୍ଷିତ ସ୍ୱଭାବଠାରେ ଓ ସ୍ୱାର୍ଥପରଙ୍କଠାରେ ଦୂର ରହିଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଏହି ବାସ୍ତବିକ ସ୍ୱଭାବ ଜାତିର ସଭ୍ୟତାବଳୀର ମୂଳ, ଏଣୁ ବସ୍ତୁ, ଭୂଷା, ଘର ଓ ରୀତି ନୀତିରେ ଉନ୍ନତି ଏବଂ ସେ ଗୁଣର ବୁଝିବାକୁ ହେଲେ ଏହି ବାସ୍ତବିକ ପରିଚୟ ଆବଶ୍ୟକ ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଗଠନକୁ ଏବଂ ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟକୁ ଅନେକ ଅବସ୍ଥା ହିଁ ଗୋଟିଏ ବିଶିଷ୍ଟ ମୌଳିକ ରୂପ ଦେଇଅଛି। ତାଙ୍କର ପିତା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଜୟପୁର ରାଜବଂଶଜ। ସେ ସାହିତ୍ୟର ଉପାସକ ଭାଇଭାଇ ମତାନ୍ତରହେତୁ ବିଶାଖାପାଟଣାରେ ରହୁଥିବା ସମୟରେ ସେଠାରେ ତା ୨୮।୬।୧୮୬୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ବିକ୍ରମଦେବ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ। ଅତଏବ ଜନ୍ମଭୂମିର ଅନୁସାରେ ସେ ଉତ୍କଳୀୟ ସୁତରାଂ, ସେତେବେଳେ ଏହି ଦେଶରେ ଗୀତ, ବାଦ୍ୟ, ନୃତ୍ୟ, ଆଲେଖ୍ୟକଳା ପ୍ରଭୃତି ଆଦର୍ଶ ହୋଇଥିବା ଓ ସଂସ୍କୃତ ହିଁ ସମ୍ମାନାର୍ହ ଭାଷା ହୋଇଥିବା। ଜନ୍ମକାଳରୁ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଏହି ପରିବେଶର ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଥିଲା। ସେଠାରେ ବର୍ଷ କାଳ ସେ ତେଲୁଗୁ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପଢ଼ିଥିଲେ ଏବଂ ଜଣେ ଗୁରୁଜୀ ତାଙ୍କୁ ତେଲୁଗୁ ଭାଷାରେ ବାଲବ୍ୟାକରଣ, ଶତକମାନ ଓ କୃଷ୍ଣଶତକ ପଢ଼ାଇଥିଲେ। ବିକ୍ରମଦେବ ଘରେ କିଛି ଓଡ଼ିଆ ପଢ଼ିଥିଲେ। ତାଙ୍କ ଗୃହଶିକ୍ଷକ ପଣ୍ଡିତ ରଘୁନାଥ ରଥ ତାଙ୍କୁ କେଶବ କୋଇଲି, ବାରମାସୀ କୋଇଲି, ଚୌତିଶା, ଗୋପଲୀଳା ପ୍ରଭୃତି ପଢ଼ାଇଥିଲେ। ପରେ ସାହି-ତ୍ୟରେ ବିକ୍ରମଦେବ ଆପଣାର ସାଧ୍ୟ ଓ ଉଦ୍ୟମରେ ସକଳ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ବ୍ୟବହାର କଲେ ଏବଂ ନିଜର ଅସାଧାରଣ ସଂସ୍କୃତଜ୍ଞାନ ଯୋଗୁଁ ସେଥିରେ ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟର ଗତି ଏବଂ ବ୍ୟାକରଣ ଅବଲମ୍ବନ କଲେ। ୧୮୭୫ ରୁ ୧୮୭୫ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ମାଡ୍ରାସ୍ ସହରରେ ରହିଥିଲେ। ୧୮୮୫ ରୁ ୧୮୯୧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଶାଖାପାଟଣାରେ ଥିଲେ ଏବଂ ତହିଁରୁ ପ୍ରଥମ ଦଶବର୍ଷ ସରେ ପଢ଼ି ସଂସ୍କୃତ, ତେଲୁଗୁ, ଓଡ଼ିଆ ଓ ଦ୍ରାବିଡ଼ଭାଷାମାନଙ୍କରେ ଦୂରଦର୍ଶୀ ପଣ୍ଡିତ ହେଲେ ଏବଂ ସାହେବ ଶିକ୍ଷକ ରଖି ଇଂରେଜୀ ଶିଖିଲେ। ତେଲୁଗୁ ସାହିତ୍ୟମଧ୍ୟ ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟର ନିପୁଣ ଅନୁକୃତି ଏବଂ ଅଧ୍ୟାପକ ତେଲୁଗୁ ଭାଷା ପାର୍ଶ୍ୱ-ସମାଜ ରୂପରେ ପଣ୍ଡିତ ଏବଂ ତେଲୁଗୁ ନାଟ୍ୟକଳା ରଚନାଠାରୁ ହିଁ ରେ ଗୁଳନ୍ତ। ଏହି ପ୍ରକାର ସଂସ୍କୃତ ନିପୁଣତା ପ୍ରଭାବ ବିକ୍ରମଦେବଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ ଉପରେ ପଡ଼ିଥିଲା। କେଣ୍ଡୁ ସେଥିରେ ଯମକ, ଅନୁପ୍ରାସ, ଅଳଙ୍କାର ଆଦି, ଶ୍ଳେଷ ଭାବ ଓ ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣର ନିପୁଣ ବିଷୟ ଭାବରେ ଅଛି। ଆପଣେ ଜୀବନର ୬୨ ବର୍ଷ କାଳ ତେଲୁଗୁ ଦେଶରେ ରହି ସେ ଦେଶର ସର୍ବୋତ୍ତମ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲେଖକ ହେଲେ।

ତାଙ୍କର ଜୀବନ କାଳରେ ଏହି ପ୍ରକାର ଯେତିକି ସ୍ୱରୂପ ଆପଣାର ଜାତୀୟତା ବଜାୟ ରଖିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟତଃ ପ୍ରକାଶ ହୋଇଥିବ ଏବଂ

ସେହି ସଂସ୍କୃତ ଅନୁରାଗୀ ସେ ଜୀବନରୁ ଅର୍ଥଦୃଷ୍ଟି ସମ୍ପନ୍ନ ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗକୁ ଆପଣାର ମୁକ୍ତି ବୋଲି ମନେ କରି ସରଳ ଓ ଅନୁପ୍ରାସରେ ତାଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ କାବ୍ୟ ଓ କବିତା ଲେଖିଥିଲେ ଏବଂ ପ୍ରାଚୀନ ଓ ଅର୍ବାଚୀନଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ଜାଗ୍ରତ ଥିଲା । ୯ବର୍ଷ ବୟସରେ ତାଙ୍କର ମାତାଙ୍କର ଏବଂ ୧୫ବର୍ଷ ବୟସରେ ତାଙ୍କର ପିତାଙ୍କର ଦେହାନ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କର ଏହିପରି ବୈରାଗ୍ୟ, ଉଦାସୀନତା ଓ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଚିନ୍ତା ସେହି ଦାରୁଣ ଆଘାତର ପରିଣାମ । ୧୩ ବର୍ଷ ବୟସରେ ତା ୨୮।୫।୧୮୯୯ ରେ କଟକ ସେ କନ୍ୟାଙ୍କର ବିବାହ ହେଲେ । ତାହା ପୂର୍ବରୁ ଅନେକ ସମୟରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଦୁର୍ଘଟଣାରେ ସେ ପଡ଼ିଥିଲେ । ସେହି କାରଣରୁ ସାଧାରଣ ଗ୍ରାମ୍ୟଜୀବନର ନୈଷ୍ଟିକ ପ୍ରକାର ବିଳାସ, ବ୍ୟସନ, ଗର୍ବ, ଅହଙ୍କାର ତାଙ୍କର ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ନୂତନତା ନାହିଁ ଏବଂ ସେ ଠିକ୍, ସ୍ପଷ୍ଟ, ସତ୍‌ପାତ୍ରୀ ଓ ଅଗ୍ରାହ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନମତିତ୍ୱ । ସ୍ୱଜନଙ୍କର ଚିହ୍ନିବା ଥିବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ଆପଣା ଜୀବନକୁ ଦୂର କରି ଦେଇଥିଲେ । ସେହି କାରଣରୁ ସେ ସେ ସ୍ୱଜନପ୍ରୀତି ଦୁର୍ବଳତାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜାଣିଥିଲେ ଏବଂ ଅନେକର ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ନାନାପ୍ରକାର ଏବଂ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ତାଙ୍କର ବ୍ୟସନ ନୁହଁ, ତାଙ୍କର ଜୀବନ ।

ତେବେ ଏହି ପ୍ରକାର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ମଧ୍ୟ ମିଳିଲା ତାଙ୍କ ସାହିତ୍ୟରେ, କାରଣ ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ସେହି ଜୀବନର ପ୍ରତିଛବି, ଯେଉଁଥିରେ ସେ ଆପଣାକୁ ମୁଁ ରୂପରେ ଦେଖିଅଛନ୍ତି । ସାଧାରଣ ବୈଶେଷିକଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିରେ ସେ 'ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦୃଷ୍ଟିସମ୍ପନ୍ନ', ସେଥିରେ ଦେଖନ୍ତି ଅନ୍ତରାତ୍ମା ଅତି ସ୍ୱଚ୍ଛ ଏବଂ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଅନୁଭବ ନାହିଁ । ଏଠି ଲେଖକ କବିତା ବସ୍ତୁ ପ୍ରଥମ ପ୍ରାଚୀନ ଭକ୍ତଙ୍କ ମୁକ୍ତିରେ ଦେଖା ଦେଇଛି । ଯେଉଁ ସମୟର ଅନେକାଂଶ ଶିକ୍ଷା, ସଭ୍ୟତା, ସମାଜ ଓ ପ୍ରକୃତ ଧର୍ମ ଏବଂ ଯେଉଁରେ ବଳ ଥିଲା । ପୂର୍ବର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସ୍ୱପ୍ନ Neurotic ବୋଲାଇ ସମାଲୋଚକମାନେ ସେମାନଙ୍କ ପଦ୍ୟକୁ ଦାମ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି ବରଂ ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଦେଖିଲେ ଦେଖା ଯାଏ ସେ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣର ସାହିତ୍ୟ ଓ ଅଧିକାଂଶ Realism ବୋଲି କହିବାକୁ ସେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ କବିତା ପୁଣି ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ Metaphysical ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ତାହାର ଉଦାହରଣ ଦିଆଗଲା :—

> "ଦୃଷ୍ଟି ଯୋ ଦେଖି ଯାଏ ଦେଖି ଅତି ସୁନ୍ଦର
> କିଛି କହିବ ଦୂରଂ, ମୋ ଚୋରାଙ୍କ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ"
>
> (ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଚରଣୀ ପତ୍ର—)

ଏବଂ କୃପାସୁ ଚନ୍ଦ୍ରସ୍ୱରୂପ ଭବାବହଣ ସ୍ୱରୂପ ଦେଖାଦେଉଥିବା—

"କି ଭିଏସୁ ଅଛ ଭବେଚ ପ୍ରାଣବାନ୍ଧବ" ଗୀତଟି ଦେଖାଯାଇପାରେ । ଏପରି ଗୀତ ଶହ ଶହ । ୧୯୦୮ ସାଲରେ ଭକ୍ତଙ୍କର ବିବାହ ହେଲା । ଦେହଧାରୀ ମାନସିକ ଦାମ୍ପତ୍ୟ ଜୀବନ ସ୍ଥଳରେ ଏହି ପ୍ରଭାବ 'ଦୈହିକ ପ୍ରୀତାବଶ ଯେଉଁ ଯଥାରେ ହେଲା ଉଦ୍ଭବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମନ ନାରୀଙ୍କୁ କେବଳ ଫଳଦାୟିନୀ ବୋଲି ନ ଭାବି ତାଙ୍କ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ଜ୍ଞାନପଣ ଦେଇ ଦେଖି ଲାଗିଲା । ଏପରି ମାନସିକ ଅବସ୍ଥାର ଫଳ ସ୍ୱରୂପ "ଭବ ଦେଖିଲାଉଛ ନୟନ ବେଣୀ ଯୋଗର" ପ୍ରଭୃତି କବିତା । ଭକ୍ତ ଲେଖିଲେ :—

''ଯେଉଁଠି ନବନାରୀ ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟ ବୁଲି, ଦିଶେ ମନ ଯୌବନର
ଅଗ୍ନିରେ ତପିଲା ଜାଣିଲି ପିତୁଲା, ଯିଏ ହେଉ ତେବେ ବାହାର ।
ଫଳସ୍ଥ କୁନ୍ତଳ ଯୋଗାଡ଼ରୁ ମଞ୍ଜୁଳ ଶରୀରର ମଣିଙ୍କର
ବାଳଣୀ ମଧ୍ୟରେ ହିଡ଼ଜ ନ ଭୁଲରେ ଗଙ୍ଗା ହୋଇ ଯାଉ ଯାଉ ।''

ଜୀବନଙ୍କ ଶେଷ ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏପରି ଭକ୍ତଙ୍କ ମନ ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ଭକ୍ତିରେ ଅଣ୍ଟାଇଲା । ତାହାପରେ ତାଙ୍କର ସମୁଦାୟ ସାହିତ୍ୟ ଧର୍ମ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅଥବା ଜ୍ଞାନସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ଏଥିରେ ମଧ୍ୟ ମନର ଭଲ ଭଲ ଭାବରେ ଭଲ ଭଲ ସ୍ତବର କବିତା ଜନ୍ମ ହୋଇଛି । ପ୍ରଥମ ସ୍ତରରେ କାବ୍ୟ ଅନୁଭୂତ ରୂପରେ ଶାସ୍ତ୍ରକୁ ବେଦାନ୍ତ ଧର୍ମବାଦର ପ୍ରଭାବ ଅଧିକ । ଏପରି ପଦ୍ୟାବଳୀରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା କିମ୍ବା ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ଧର୍ମଚର୍ଚ୍ଚାର ପ୍ରଭାବ ହିଁ ଅଧିକ ଦେଖାଯାଏ । ସଂସ୍କୃତ ଶ୍ଲୋକର ଓଡ଼ିଆ ଅର୍ଥ ବା ସଂସ୍କୃତ ଶାସ୍ତ୍ରର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦଗୁଡ଼ିକ ଭକ୍ତଙ୍କର ଏହି ମାନସିକ ଦଶାର ପରିଚାୟକ । 'ରତ୍ନମାଳିକା' 'ଗୋବିନ୍ଦ ମାଧବ ଗୋପାଳ କେଶବ', 'ନେତ୍ର-ରହସ୍ୟ', ଅଷ୍ଟକ, ଭଜନ, ସ୍ତବ ପ୍ରଭୃତି, ଶ୍ରୀଗୋବିନ୍ଦ-ଶତନାମାବଳୀ, ତୁଳସୀ ରାମାୟଣ ପ୍ରଭୃତି ଏହି ଶ୍ରେଣୀର । ଭକ୍ତ ପ୍ରବୀଣ ହୋଇଗଲେ, ଅନେକ ସମୟରେ ନାନା ରୂପରେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଓ ଭଜନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ନାମ-କୀର୍ତ୍ତନ ଓ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନର ଭଜନ ଗୁଡ଼ିକ ଏହି ସମୟର । ଅନାଶକ୍ତ ଭକ୍ତିଗଣ, ଧର୍ମ ଓ ଧ୍ୟାନ ସ୍ତବ । ଅନ୍ୟ କେଉଁଠି ଥିବେ ଏ କଥା ନାହିଁ ! ଏହିପରି ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଧର୍ମ-ସଙ୍ଗୀତ ଗୁଡ଼ିକ ସ୍ତୁତି, କୌଶଳ ଏବଂ ରୂପଚନ୍ଦ୍ରିକା । 'କରୁଣାକରଙ୍କ ଭବ କରୁଣାର ସାଗର,' ''ଗୋବିନ୍ଦ ମାଧବ ଗୋପାଳ କେଶବ ପାପସମୂହ ବିନାଶ,'' 'ଚୌସ୍ତୁତ' ପ୍ରଭୃତି ପଦ୍ୟ ଏହି ପ୍ରକାରର । ଜୀବନରେ ଅନେକର

ଅନ୍ତଃସ୍ଥାନ୍ତୁ ଲୋକମାନଙ୍କର କଲ୍ୟାଣ କବି ଏହି ସାମୟିକ ଅବସ୍ଥାରେ ଧର୍ମ- ପନ୍ଥୀଙ୍କର ଓ ସମାଜେ ତାଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ରଚନାରେ ଅନେକ ଗୀତମାଳା ଲେଖିଛନ୍ତି । ଏହି ଗୀତମାଳା ସୁନ୍ଦର ସରଳ ଓ ମଧୁର । ଜୀବନର ନାନାବି- ଅବସ୍ଥା ଭିତର ତାଙ୍କର ଜୀବନ ବ୍ୟତୀତ ଥିବାରୁ କାଳପୁଁ ନାନାଭାବେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ସହାନୁଭୂତି ଅଛି । କୌଣସି ଦେଶ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମନ ଏହିର ମତ- ତାଙ୍କର ନୁହେଁ । ତାଙ୍କର 'ଗ୍ରନ୍ଥଦକ୍ଷିଣା' କବିତାରେ ଭାବାଣୀର ନାୟକ ଶୋଷିଏ ଲୋକର, ଏକେ ଦୋଷ ଆଉ ତା'ର ଶୋଷେ ଗୁଣ ଥିଲା, ସେ ମିଛ କହୁ ନ ଥିଲା ତା'ର ଏହି ସୁଗୁଣ ପାଇଁ କବିର ତା'ର ଜୀବନ ହେଲା ତାହା ଏହି ପଦ୍ୟରେ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି । ସେହିପରି ସେ 'ସ୍ୱଦେଶୋପଦେଶ' ଲେଖିଛନ୍ତି । ସେ ନିଜର ଜନ୍ମଗାର ପ୍ରବାସୀ ନୁହନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ସୁଯୋଗ ଆସିଛି ସେ- କୌଣସି ରଚନାରେ ଲୋକଙ୍କର ଉପକାର ହୋଇପାରେ ସେତେବେଳେ ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି । ତୁଳସୀ ଦାସଙ୍କ ରାମାୟଣକୁ ସେ ଅନୁବାଦ କରୁଥିଲେ । ଅକସ୍ମାତ୍ ଯାହା ଯେତେବେଳେ ସେ ସମ୍ବାଦ ପାଇଲେ ସେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ- ଅନେକ କେହି ତୁଳସୀ ରାମାୟଣକୁ ଅନୁବାଦ କରି ଛାପ ସାରିଛନ୍ତି ସେତେ- ବେଳେ ସେ ଅନୁବାଦ ବନ୍ଦ କଲେ ।

"ତା ଅନୁବାଦିତ ଅଧର
ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇବା ଶବଦ
ଶୁଣିବେ ପ୍ରବେଶି କାର୍ଣିରୁ
ଲେଖିବ ଭାଷ୍ୟ ନ ବଢ଼ିଲି ।"

ତାଙ୍କର ସହାନୁଭୂତି ଓ ସଦାଶୟତାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ତାଙ୍କର ଜୀବନୀ ।

"ଅର୍ଦ୍ଧେ ଜୁଡ଼ା ପ୍ରୀତ ଦୃଷ୍ଟା ହୋଇବ ଜଗତେ
... ...
କୃପାପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟରେ ଯେତେ ହେଉ ଥାଉ
ଯାହା ପାଉ ଶରୀରର ନ କରିବୁ ଘୃଣ"

ଏହିପରି ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି ଯେ ଏହିପରି ତାଙ୍କର ଜୀବନ । ଶେଷ- ବୟସରେ ସତ୍ୟ ଧର୍ମ ଓ ଭକ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଛନ୍ତି :—

"ଅଦ୍ୱୈତେ ସତ୍ୟ, ଦ୍ୱୈତାଂଶେ ଧର୍ମ ଦ୍ୱୈତେ ଭକ୍ତ
ଜନ୍ମାନ୍ତରେ ସମର୍ପଣ କୌଣସି ଆନନ୍ଦ
ସନ୍ତୋଷ ଭାବନ୍ତୁ ସ୍ୱୀକାର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣରେ
ଅନ୍ତିମା କରିବେ ସାଧୁମା ଜନ୍ମଦାନ ସତ୍ୟ

ଏ ମତମାନଙ୍କରେ ଏ ନବୀନ ପ୍ରଧାନ
ସାଧାରଣ ଧର୍ମଟାକ ସବୁରେ ସମାନ ॥

ଏହିପରି ଜଣା ଅଛି ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନରେ ଅତି ନମ୍ର ଅତି ତପସ୍ୱୀ ଭାବେ ନାସ୍ତିକ ସତ୍ୟକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଅନ୍ତର୍ମୁଖ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଏହି ବେଦର ଆଦର୍ଶ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପଦ୍ୟରୁ ଜଣାପଡେ :—

‘‘ପରମ ପଦାର୍ଥକୁ ଅଭେଦ ବାନ୍ଧିଣ
ସତ୍‌ବଚନକୁ କଥା ତତ୍ତ୍ୱସ୍ତ
ଅଜ୍ଞାନୀଙ୍କୁ ସଙ୍କୁଚ ନ ଦେଖାନ୍ତୁ
ବସ୍ତ୍ରଲେପକୁ ଦର୍ପଣ ମଳସ୍ୟ ଘଷ
ବେଶମତେଶକୁ ପୁଷ୍ପନାଚସ୍ତ ନ ଦେଖାନ୍ତି
ଧୂପ ଦୀପଃ ଶୋଭନ ସୁବନ୍ଧୁ——...’’

ବାସ୍ତବରେ ଓ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏହି ଆଦର୍ଶର ଉପାସକ ହୋଇଥିବାରୁ ମହୋଦୟ ସ୍ୱଭାବ ବର୍ଣ୍ଣଧର୍ମୀଙ୍କ ଘୋର ବିରୋଧୀ । ‘ବର୍ଣ୍ଣଧର୍ମ’ ବୋଲି ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପ୍ରବନ୍ଧ ଅଛି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ଶ୍ରେଣୀ ବିଭାଗ କରି ବ୍ୟାଖ୍ୟାରେ ସମାଲୋଚନା ପାଇଁ ସେ ଗୋଟିଏ ପଦ୍ୟ ଲେଖିଛନ୍ତି—

‘‘ ନାହିଁ ନାହିଁ ତଳେ । ମୁଣ୍ଡ ଭାଙ୍ଗିଲେ ।

ପ୍ରାତଃ ସମୟରେ ଦାନର ପାଣିରେ ପାଣିକୁଅ ଘର ଭୁଲିଲେ ତେବେ’’ ସାହାଙ୍କୁ ଦୀକ୍ଷା ଦେଇ ‘‘ଜାତି ନିନ୍ଦନଟେ କଷ୍ଟ ମିଳିଲେ କାଳକନ୍ଧୁ ହୋଇ’’ ସଦୃଶ ତୁଳନା କରିଯାଇ ପାରେ । ଅଧୁନାତନ ସମ୍ବାଦ ଅନେକ ପ୍ରଭାବ ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମୀ, ଅହଂକାରୀଙ୍କ, ଘଟଣା ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଏଥିରେ ସେ ବୁଝିଥ ଏହା ତାଙ୍କର ‘‘ବଳକାଳ’’ ଓ ‘‘ଜଳଖେଳ’’ ପ୍ରଭୃତି ପଦ୍ୟରେ ଉପସ୍ଥିତ । ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି:-

ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାନନ୍ଦ ତୈତୀର୍ଥ ଭବନ
ବ୍ୟାକରଣ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଭାବ୍ୟ ଏକତର
ସର୍ବଦର୍ଶନ ବିଜ୍ଞାନ ଉଦର ଉଦକ
କହି ନ ଜାଣିବା ବାହ୍ୟ ବୋଲାଏ ପଣ୍ଡିତ
...   .
ସନ୍ଧ୍ୟା ବନ୍ଦନାଦିକର   ଶାସ୍ତ୍ରକୁଳ ଶ୍ରେଷ୍ଠ
ବ୍ୟାଧ ବ୍ୟାଘ୍ରର ତପର   ବ୍ରହ୍ମଶାଳ ଶ୍ରେଷ୍ଠ
...   .

ପ୍ରକାଶଣ ପ୍ରସଙ୍ଗେ   ଅଟେ ସୁକୋବିଦ
ଅବିନାଶୀ ବୋଲିଏ   ଶତକଣ୍ଠ ସମ୍ପଦ
...   .
କଳ୍ପିତ କର୍ମ କାହିଁ   ସ୍ମୃତିର ଅଗଣୀ
ଜଗଦ୍ଧାମ ନନ୍ଦସୁତ   ମୂଢ଼ ଚୂଡ଼ାମଣି”

ସେଣ୍ଟିମାନେ ପଣ୍ଡିତା ସଂଖ୍ୟାରୁ କେବଳ ଅଚ୍ୟୁତ ଓ ଚଇତନ୍ୟ-ଦାସ ହିଁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଦେଖାଇବା ଏହା ଅନୁମାନ କାର୍ଯ୍ୟର ଯାଏ । ଶଳଦ ପିତା ଲେଖକ ସମ୍ପର୍କେ ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି :—

“ସ୍ତ୍ରୀସ୍ତ ବସ୍ତ୍ର ପ୍ରଚର ଯେ ଦ୍ରୁଅଳ
କର୍ଣ୍ଣ ସ୍ପୃଷ୍ଟ ଯାଉ ସେ ଲଗିଲ ।
ଦାଲିଣ୍ଡି ଯିବା ପ୍ରତେକ ଦଳ
ବନ୍ଧୁ ସନ୍ଦୂରେ କର୍ଣ୍ଣସ୍ପୃତ
ଲଦିର୍ କଣ୍ଠ ଅନ୍ତ
କର୍ଣ୍ଣ ଗୁଳାଉ କଟେ ଦେଇ ଗଛ ।”

ତାଙ୍କର ଗ୍ରନ୍ଥ ‘ଗୁଣ୍ଡିଚା ଯାତ୍ରା’ରେ ନାରାୟଣ ଦାସଙ୍କର ପୁଅ କାଳିକ ସେବକଙ୍କ ପୂର୍ବ ବର୍ଣ୍ଣନ କର ବାହୁଡ଼ାରେ ଯେ ଏହି କଳା ସମାଲୋଚନା କରନ୍ତି—

“ନାରାୟଣ ଦାସଙ୍କ ପୁଅ ଗାଡ଼ିରେ ଓ ସେବେଣ୍ଡ୍ରୁ ଭାଇ ଗାଡ଼ିରେ ବୋଲି ଏକ ଲୋକଙ୍କୁ ନ ଦେଖି କାନ୍ଦୋଳିତ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଥାନ୍ତି, ଯାହେ କୃଷ୍ଣ ଅନେ ଓଡ଼ିଆ ଦୋଷ, ତିନେ ବ୍ୟାହ୍ ଥାଇଣ ଭଲଥିଲା ଏକ ବସ୍ତ୍ର ଯାଏ ଭାଇ ତାହାଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଆର ପ୍ରାଚୀନରେ ଭାବ ପୂର୍ବ ଦେଖିଲ କରିବାକୁ ବସ୍ତ୍ର ଗୁଡ଼ିକ ଦେଖାଇଣ ଦେଇ ଅନ୍ତ ଭାଷାରେ ସମ୍ପାଦଣ କରୁଥିଲ । ନାରାୟଣ ପଥ ଏଥିରେ ବୋଲିବା ଲୋକର କଣ୍ଠ ଭୂଲ ସୁଦ୍ଧା । ଉଚ୍ଚାରଣ ଉ, ଥିଲ ବସ୍ତ୍ର ବୃନ୍ଦେ ପ୍ରବନ୍ଧିତ ବସ୍ତ୍ର ଅଟଳ ଦାସ୍ତୁ ଲେଖି “ଲିଖ୍ ଦେଇ ସ୍ତୁତେ” ବୋଲି ଦାନ୍ତେ ଅଗତ ବାସ୍ତୁ ଲଭାହୁକ ବୋଲି କେବଳ ଭାଷା କା ଦେଖି ନାରାୟଣ ଯାଇ ସୁଦ୍ଧେ ଭଜନ ଭଲ ।

ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥ ସମ୍ପାଦକଣ ଗୁଡ଼ିକରୁ ତାଙ୍କର ବାର୍ଯ୍ୟପ୍ରଭାବ ଉଦ୍ଭବ ମିଳେ । ଯେ କବିତା, ଅନୁବାଦ ଓ ବାର୍ଯ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥ ବେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ଯଥେଷ୍ଟ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ‘ଅଭିଧେୟରତ୍ନ’ ବୋଲି ଅତ୍ର ଓ ଯାଇ ସେଥିରେ ବଡ଼ାଇଛନ୍ତି ଯେ ଦେଶ ବଳବନ୍ତ କର୍ଣ୍ଣ, ତାଙ୍କ ଏହି ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୀତ ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଦିଆ ଯାଉଛି, ସମ୍ପାଦକଙ୍କ ସ୍ୱରୂପ :—

"ଅଳଅ ଘନର ଘଳର; ପରସ୍ପ ସ୍ୱରେ ସ୍ୱରେ ।
ଥାଇ ଭାଇବା ସ୍ତ୍ରୀ ଅଳା ପଲଟାଲୁ ନଅଣ୍ଟ !
ଏ ଗାଁକୁ ସେ ଗାଁ ମେଳେଇ ଥିଲ, ସେ ଗାଁକୁ ଏ ଗାଁ ସେଉେଇଥିଲ !
ଭାଇଭ ଯାଉଁ ଘୋଡ଼ାବାଳ ଆଣିଲ ।
ଡେଙ୍ଗା ପୋଲ, ଭଣ୍ଡା ଚୋର ।
ଠକ ଖାଏ ପାଣି, ଭଲା ଖାଏ ଝିଙ୍କି ।
ବାଜାର ଗଜା, ଡେଙ୍ଗଲ ଏଣ୍ଟୁଁଲୁ ପୂଜା !
ମାଙ୍କଡ଼କୁ ଦେଖି ଲୁହ ଗଡ଼ାଇ,
ସେ ଡୋକେଭ ଗଧାଏ ଲୁ କାଣ୍ଡୁ ନାହିଁ ।
ପଣ ଦେଢ଼ି ସେର, ଜଡ଼ି ଅଢ଼ାଇ ସେର ।

କବି ଭୀମ ଦେବ ସ୍ପୃଷ୍ଟ ଆଧୁନିକ ସୂଚୀକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରନ୍ତି ଏବଂ ସେଥିରେ ତାଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ । ସ୍ପୃଷ୍ଟ ଆଧୁନିକ-ସୂଚୀ ଓ ସ୍ପୃଷ୍ଟ ବ୍ୟାକରଣ ବିଷୟରେ ଚର୍ଚ୍ଚା କଲ ଭଳି ସେ ଆଉ କେହି ନାହିଁ । ଥରେ ଗୋଟିଏ ନାଟକର ଅଭିନୟ ଦେଖିବା ସମୟରେ ବ୍ୟବହାର ଦ୍ୱାରା ନାଟକ ଭଙ୍ଗାଯାଇ ଦେଇଥିବା ଶୁଣି ସେ ତତି ପଢ଼ ଅବଗୀତବାର ବିଷୟରେ ଗୋଟିଏ ବକ୍ତୃତା ଦେଇଥିଲେ । ସେ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ଦଳତା ଟିଏ ମଧ୍ୟ ଅଛି । 'ନବବର୍ଷ' ବିଷୟରେ ସେ ପଦ୍ୟ ଲେଖିଛନ୍ତି ଏବଂ 'ସମାଜ' ବିଷୟରେ ବର୍ଣ୍ଣିଏ ପ୍ରତିମା ଛପାଇଥିଲେ । ଅନେକ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ବିଷୟରେ ସେ ବହୁତ ଲେଖିଛନ୍ତି ଏବଂ ନୃତ୍ୟକଳା ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ବିଷୟରେ ସେ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ 'ବୃନ୍ଦ ଶବର' ନାଟକ ନୂତନ ନାଟ୍ୟକ ସବୁ ନାଟ୍ୟ ମାନ ଲେଖା ହୋଇଛି । ବିଶେଷ ରୂପରେ ସର୍ବୋପରି ତାଙ୍କର ବୈୟାକରଣିକତା ଦୃଷ୍ଟି । ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ଦୂରୋପ ଗ୍ରହଣ ଓଡ଼ିଆରେ ମଧ୍ୟ ସେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି, ତାର ଉଦାହରଣ ଦ୍ୱିତୀୟ ଖଣ୍ଡରେ 'ଲୁ—

"ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଭାବ ଠାରେ ଦେଖି ସ୍ୱପ୍ନ ବସ୍ତ୍ରକୁ ।
ପରେ ଭାଲୁ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଶିବ ସେ ଡାକିଲୁ ।"

... ...

"ଅତେବ ଶୁକର ସେ ଡେକାଙ୍କ ସମ୍ପାଦକୁ ।
ବର୍ଣ୍ଣ ମୂର୍ତ୍ତେ ଡାକ ବହି ବଭୁ ଅନଘଙ୍କୁ ।"

... ...

"ପୀରତିକୁ କେବଣ ଥିବେ ସେ ଜଳୁଣୀ"
"ମୋହର ଜଳୁଣୀକୁ ଜଳ ଶୀତଳ ।"

ନାଟକ ତେଲୁଗୁ ସାହିତ୍ୟର ଜଣେ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲେଖକ ହୋଇ-ଥିବାରୁ ତାହାର ପ୍ରଭାବ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ରଚନା ଉପରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ପଡ଼ିଛି । ତେଲୁଗୁରେ ବହୁବଚନରେ 'ଲୁ' ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ, ତାହା ସଂସ୍କୃତର 'ଲ' ପ୍ରତ୍ୟୟରୁ ଗୃହୀତ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଶର୍ମା ଓଡ଼ିଆରେ ବହୁବଚନରେ 'ଲ' ପ୍ରତ୍ୟୟ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି, ଯଥା :—

ରଚନାଳ, ଗିରିଶୃଙ୍ଗାଳ, ବୃକ୍ଷମାଳ, ଧର୍ମାଳ, ପାପାଳି, ଦେବାଳି, ଧନାଳି ଇତ୍ୟାଦି ଏକବଚନ ବହୁବଚନର ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟବହାର, ହ୍ରସ୍ୱ ଦୀର୍ଘ ନିୟମ, ସମାସ ସନ୍ଧି ବ୍ୟାକରଣ ବିଷୟରେ ଏକତ୍ର ମତ ତାଙ୍କର ଜାଣିଣ ନିଆ ଯାଇଛି । ଏବେ ଏ ଜାତୀୟ ସକଳ ଓଡ଼ିଆରେ ଲେଖା ହୋଇଛି କିନ୍ତୁ ଆପଣାର ଶବ୍ଦ ସମ୍ବୋଧନ ପାଇଁ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଜଗାଇ ପ୍ରକୃତ ବ୍ୟବହାର କରିହୋଇଛି । ସ୍ଥାନେ ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି—

"ଧନ ତେଜ ସୁଖକୁ । ଶିବର କେତେ ତେଜ ସୁଖକୁ ।
ମନ ଏବେ ଦ୍ରବ୍ୟ ପାଇଁ ଭାଙ୍ଗିବ ।
... ...
ପୁଷ୍ପିତ୍ ମୋହିନୀ ଦହନ ସୁଖକୁ ...
... ...
ଅନାଦି କୈଶୋର୍ ସୁଖକୁ ।"

ତାଙ୍କର ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ହୃଦୟ ଏବଂ ଚରିତ୍ରଟା ତାଙ୍କର ରଚନାବଳୀର 'ପ୍ରେମ ସେବା' ନାଟକର ମଧ୍ୟରେ ହୋଇଥିବା ଏହି ଅନୁଲିଖିତ ପଦକୁ ଦେଖନ୍ତୁ—

"ସୋଦରିତା ବାଧା କଟକେ ନ ଥାଇ
ଦେଖିବ ଜନମ ଦେଶ ଦେଖି
ଶୁଭେଚ୍ଛା ସଙ୍କଳ୍ପ ଶୁଣାଇ ଥାଇ
ସୁବାଳ ନଦୀଶ ଯଥା ପାଇ ।"

'ସ୍ତ୍ରୀ-ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରସଙ୍ଗ' ଗଳ୍ପରେ ନବଯୁବ ସହରକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଯାଇ ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି "ଏ (ନବଯୁବ) ପୁରୁଷର ସ୍ୱାଧୀନତାର ଭାବ ହୋଇ ଦେଖାଇ ପାଇ, ଦେଶପ୍ରେମ ସ୍ୱଭାବ ହୋଇ ଜନ୍ମଭୂମି-ସେବକ ପାଇ, ଶିକ୍ଷିତ ଜାତୀୟ ହୋଇ ଚିନ୍ତକ ପାଇ, ସ୍ୱାଧୀନତା-ପ୍ରିୟ ହୋଇ

ନୀଳୋତ୍ପଳ ପତ୍ର, କୁବଳୟ ସ୍ପୃହା ହୋଇ ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳ ପତ୍ର, ହଟାଂଶବସ୍ତ୍ର ହୋଇ ଧୂମାଚଳ ପତ୍ର, ଧବଳକମଳଦଳବିଳାସ ହୋଇ ଚନ୍ଦ୍ରାତପ-ମଣ୍ଡଳ ପତ୍ର, ଶିଶିରମନସ୍କ ହୋଇ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରିକା ପତ୍ର, ପବନ ଭଳି ହୋଇ ତ୍ରିଭୁବନର ପତ୍ର ଏବଂ ପ୍ରବାଳ ଭୂଷିତ ହୋଇ ଭାଗ୍ୟଦେବୀ ପତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣିତ ମନୋହର ହୋଇଅଛି ।”

କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ରଚନା ସରଳ ହୋଇଥିବେ ! ଯାହାଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ଓ ଭାବନା ସଂସ୍କୃତରେ, ଯାହାଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ଜୀବନ କଟିଛି ଅନ୍ୟ ଦେଶରେ, ସେ ଯେ ଏତେ ସୁନ୍ଦର ସରଳ ଓ ଲଳିତ ହୋଇଥିବେ ଏହା ଲେଖି ଯାଦବଚନ୍ଦ୍ର ତାହା ହିଁ ଅନୁଯାୟୀ କହନ୍ତି :—

“ଜାବରେ ନୁହେଁ ଜାତ । ଗ୍ରନ୍ଥେ ମନଭାଇ ଭାବ ।
ଏ ପଦ୍ଧତି ଗ୍ରନ୍ଥ ଏବେ ଚିନ୍ତି କର
ତେଣୁ ବୋଲଇ ତୁ ଜାଣ—।”

ତୁଳସୀ ରାମାୟଣରେ—

ଏତେକ ମାତା ସୀତାଙ୍କୁ ମାଗଣା କରାଇ
କେଶ କର ସତଦାନ୍ତ ଦୋଳାରେ ଶୁଆଇ । ୧୫୨୧
ଇଷ୍ଟ ଦେବତା ପୂଜା ନିମିତ୍ତ ନିଜ କରେ
ନାନାବିଧ ପିଷ୍ଟକ କର ଚନ୍ଦ୍ର ଭାବରେ । ୧୫୨୨
ଦେବତାଙ୍କୁ ପୂଜି ପାକଶାଳାକୁ ଗମିଲ
ଯେଉଁଠାରେ କିଛି ଥିଲା ପୁତ୍ରକୁ ଦେଖିଲ । ୧୫୨୩
ସେ ଦେଖି ହୋଇ ଡୋଲି କହନ୍ତି ଜନନ
ଭର ଅନାଇଁ ସେ ଦେହୁଁ ସୋଇଛି କନକ । ୧୫୨୪

ତାଙ୍କର ଅଧିକ ହୋଇଥ ସାମାନ୍ୟ ବୋଲି । ତାହାର ପ୍ରମାଣ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ତାଙ୍କ ସାହିତ୍ୟର କଥା ଉପରେ ଦେଖନ୍ତି—

‘ବେଢ଼ନ’ ‘ଚାଟୁଁ’ ‘ଡସ’ ‘ଦେଖିବାର’ ‘ପଞ୍ଚବନ୍ତେ’ ‘ହୋଇଲ’ ‘ଗଢ଼’ ‘ମାଙ୍ଗ’ ‘ଜାଗଉଛି’ ପ୍ରଭୃତି ତାହାର ଉଦାହରଣ । ଗଦ୍ୟରେ ଏହାର ପ୍ରଚୁର ଅଭାବ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ—

ଏ ଦୃଷ୍ଟି ଗଛ ତାହାର ଲୋକର୍ଣ୍ଣ । ଏହା କେବଳ କଳ୍ପିତ ବୋଲି ବଡ଼ ବେଳେ ଧାରଣା ଅଛି ।

ଶୋକରେ ବୃକ୍ଷ ଜଡ଼ାଇ ଧରିଥିଲା । ତା'ର ବସ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନଚ୍ୟୁତ ହୋଇଥିଲା, କର୍ଣ୍ଣ ଶୋଭାଶୂନ୍ୟ ଥିଲା, ମୁଣ୍ଡର ବାଳ ଜେନ୍ଦୁଳି ପାଟ ଧୂସରେ, ଅଙ୍ଗ ଧୂଳିରେ ଗୋଳୁଥିଲା ପଥର ପରି ପଡ଼ିଥିଲା, ମୁହଁ ସେ ସମୟରେ ଧଳା, ଅଶ୍ରୁ ବାହାରୁଥିଲା ଧାରରେ ଗାଲ ଭିଜି ଯାଇଥିଲା ଏବେ ।

('ନୀଳଗିରି ଦେଶ କାନନ ଗଙ୍ଗେ')

ଦେଖ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ କଦମ୍ବ ତରୁତଳେ ପହଞ୍ଚି ଦେଖିଲି ଯେ ଲଳିତା କୋଳରେ ଶୋଇ ରହି କାନ୍ଦୁଛି ଥିଲା । ...ସେ ସୁନ୍ଦରୀ ଅଶ୍ରୁ ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କ ଛବି ଦେଖି ପାଦ ତଳେ ପଡ଼ି ମୁଁ ବୋଲିଲି "ଲଳିତେ ଏ ଭଳି ଅନାଦୃତ କର ନାହିଁ ।" "ଗୋପୀଙ୍କ ପରି ପ୍ରେମ ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପାଖରେ ରହିଛନ୍ତି ଯେତେ ଲଳିତାଙ୍କୁ ବୋଲନ୍ତି" (ଲଳିତା)

ବୈଷ୍ଣବ ଦୋହା—

ସେ ଗୋପ ନାରୀ   ସେ ଗୋପ ଶିଶୁ
ସେ ଗୋପର ପୁତ୍ରୀ —(ଗୋବିନ୍ଦ ଓ ରାଧା କୃଷ୍ଣ)

ଏଥିରୁ ବାଳକ ସମୟର ଚିତ୍ର ଉଦ୍ଭାସିତ ହୋଇ ଯାଏ ।

ବୃନ୍ଦାବନ ଅନୁଭବରେ ସକଳ ଲୀଳାରେ ସେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟରୁ ପ୍ରମାଣ ମିଳେ ଯେ ଏପରି କେତେକ ପଦ୍ୟଖଣ୍ଡର ଅଛି ଏବଂ ସେହି ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକମାନଙ୍କ ଭାଷାରେ ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇ ଯାଉଛି । ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଯେଉଁମାନେ ଅଧିକାଂଶ ଲେଖକ ଉତ୍ତର ଅଞ୍ଚଳର ହୋଇଥିବାରୁ ସାହିତ୍ୟ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଶବ୍ଦର ପ୍ରଭାବ ନାହିଁ । ଦକ୍ଷିଣ ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକ କଥାରେ ଓ ଗୀତ ସ୍ଥାନେ ଦକ୍ଷିଣ ଦେଶର ତେଲୁଗୁର ପ୍ରଭାବ ଦେଖିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଏହା ଯେ ତାଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ଲେଖା ସରଳ ସାବଲୀଳ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଯାହା ଉତ୍ତର ଓଡ଼ିଶାର ଲୋକ ଦକ୍ଷିଣ ଓଡ଼ିଶାର ଲୋକ ।

ସେହି ଭାଷାରେ ଦାଶରଥିଙ୍କ ପଦ୍ମ କବିତା ମାନ ଏ ଭାଷାର ଲାଳିତ୍ୟ, ଛନ୍ଦ, ଅଳଙ୍କାର ଓ ଲୟଗତ ମାଧୁରୀ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି । ଏହି ସାହିତ୍ୟରେ ବର୍ଣ୍ଣନା ଓ ସ୍ଥାନ, କାଳ ପାତ୍ର ଅନୁସାରେ ଉପଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦଚୟନ ଓ ସରଳ ଶୈଳୀର ପ୍ରଶଂସା ନାହିଁ । ଭଗବାନଙ୍କ ଧ୍ୟାନରେ ଭକ୍ତ କବିମାନଙ୍କରେ ସ୍ମୃତି ଜନନୀର ଯେ ଚିତ୍ରକୁ ଲେଖା କରିଛନ୍ତି ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ତାହା ଉଚ୍ଚକୋଟିରେ ଶୈଳୀକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ନୂଆ ଜଗତର ଦେଖନ୍ତି । ତାହାର କେତୋଟି ଉଦାହରଣ :—

" ରାମ ଜୟ ଜୟ । ସୀତାନାଥ ଜୟ ଜୟ ।

... ...

ଦେବ ଜୟ ଜୟ । ବାସୁଦେବ ଜୟ ଜୟ ।

... ...

ଶିବ ଜୟ ଜୟ । ଭୋଳାଶଙ୍କର ଜୟ ଜୟ ।"
" କୃଷ୍ଣ ! ସୁଧା ମନୋହର । ଆନନ୍ଦ ସାଗର ।
ଗୋପିକା ଶ୍ରୀବର । ଜୟ । ଜୟ । ଜୟ ।

... ...

ଗୁଣିଭୂଷଣ । ଶାରଙ୍ଗ ଶେଖର ।
ପାଦପୀଠ ମୋଚନ । ଜୟ । ଜୟ । ଜୟ ।"

ଏହି ପ୍ରକାର ଗୀତ ରଚନା ସଙ୍ଗୀତ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ନାନା ରାଗିଣୀରେ ରହିଛି। ଏମାନଙ୍କ କବିଗଣ ରଚନାରେ ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ। ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ, ତେଲୁଗୁ, ତାମିଲ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଏହା ପ୍ରଚଳିତ ଏବଂ ରାଗରାଗିଣୀରେ ଏହା ଉଚ୍ଚ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ। ତେଲୁଗୁ ସାହିତ୍ୟରେ କୃଷ୍ଣଦାସଙ୍କ 'ପଦ୍ୟାଳି' ନାମକ ରାଗରାଗିଣୀ ସମ୍ବଳିତ ଏବଂ ମହାତ୍ମା ତ୍ୟାଗରାଜଙ୍କ କୃତି ସମୂହରେ ଅଦ୍ୱିତୀୟ। ତେଲୁଗୁ ସଙ୍ଗୀତ ଅନୁଶୀଳନରେ ତାଙ୍କ ରଚନାରେ ମୋହନା, ମନୋହରୀ, ଭୈରବୀ, ନାଗନନ୍ଦିନୀ, କାମ୍ବୋଜି ପ୍ରଭୃତି ରାଗରେ ଗୀତ ରଚିଛନ୍ତି ଏବଂ 'ସଙ୍ଗୀତ ଜ୍ଞାନ ସୁଧାରସ' 'ନିଧି ଚାଲ ସୁଖମା', 'ମୋକ୍ଷମୁ ଗଲଦା', 'ଦେବ ଗଜାନନ' 'ନାହି ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ମିଚ୍ଚୁଚୁ' 'ଓଂ ଗୁରୁଗୁହାୟ' ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ତେଲୁଗୁ ଗୀତକୁ ଅନୁସରଣ କରିଛନ୍ତି। ସେହିପରି ଜୟଦେବ, କେଦାର, ଶଙ୍କର, ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ, ମାଳବଗୌଡ଼, ଅନନ୍ତଭୈରବୀ ପ୍ରଭୃତି ରାଗିଣୀରେ ଗୀତ ରଚିଛନ୍ତି। ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ରାଗରାଗିଣୀରେ ଏହା ଅତି ପ୍ରଚଳିତ। ଓଡ଼ିଆ କଲ୍ୟାଣୀ, କେଦାର, ହିନ୍ଦୋଳଭୈରବୀ, ବସନ୍ତ, ପାଞ୍ଚବଙ୍ଗଳା, ଆଶାବରୀ ଶୁଦ୍ଧବାଣୀ, ସାବେରୀ, ଧନାଶ୍ରୀ, ଭୈରବୀ, ଗୁର୍ଜରୀ ପ୍ରଭୃତି ରାଗରାଗିଣୀରେ ସେ ଅନେକ ପଦ ଲେଖିଛନ୍ତି। ସେହି ଦିଗରୁ ଯାହାଥିବା ସମସ୍ତ ଗୀତକୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ତେଲୁଗୁ ସ୍ୱରରେ ଅନେକ ବର୍ଷ ତାଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ସଭାରେ ଏବଂ ସେହିପରି ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ସେ ଗାଇଥିଲେ।

ଏହି ସମାଲୋଚନାର ଉପାୟ ତଥା ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଏବଂ ଏହି ଭାବ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ତଥା ସାର୍ଥକତାରେ କ’ଣ ‘କିପରି’ ‘କାହିଁକି’ ର ସମାଧାନ ତାହା ହେବେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅନନ୍ତଦେବ ଶର୍ମାଙ୍କ ‘ଉତ୍କଳୀୟ’ ସମାଲୋଚକ—ପାଠକମାନଙ୍କର ଗବେଷଣା ଓ ଆନନ୍ଦର ବିଷୟ ହେବ । ତାହା ସାତିଏ ବର୍ଷର କଠୋର ସାଧନାର ଫଳ,—ତାହାଙ୍କ ସାହିତ୍ୟର ଅନୁଶୀଳନରେ ସୋଳିଏ ଯୁଗ । ୧୮୭୯ ରେ ଜନ୍ମ, ୧୯୩୭ ରୁ ଅଦ୍ୟାପି ଲେଖୁଛନ୍ତି ! ଏହା ଅଭିବାଦ୍ୟ ପର୍ବ ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ଥିଲା, ଜୀବନଧାରଣ ପାଇଁ ସାହିତ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବାକୁ ପଡ଼ି ନାହିଁ । ତଥାପି ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ସେ ବ୍ରତବଦ୍ଧ ଅଛନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ମତକୁ ଅପେକ୍ଷା ରଖି ନାହାନ୍ତି, ତାହାଙ୍କ ପ୍ରଶଂସା ବା ନିନ୍ଦାକୁ ଖାତିର କରି ନାହାନ୍ତି, ଆପଣାର ରୁଚି ଅନୁଯାୟୀ ଆପଣାର ରଚନା ଚାଲିଛି, ଅଟକି ନାହିଁ । ୧୮୭୯ ରୁ ଏବେ ସେହି ଧାର ପାଇବା ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଏ ଆଦର୍ଶ—ଜୟନ୍ତୀ । ସତ ।

କଟକ
୧ । ୬ । ୭୬

ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତି

ରାଜର୍ଷି, ମହାରାଜା ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ଶ୍ରୀ ରାଧାକୃଷ୍ଣାଭ୍ୟାଂ ନମଃ ।

ଶ୍ଳୋକୌ:—

ହୃଦପୁଷ୍କମଳମଧ୍ୟେ କ୍ରୋଡ଼େ ଭାନୁପୁତ୍ରୀଂ ।
ସଲ୍ଲିଳଡ଼୍ବକଜଦାଥ୍ୟାଂ ପଦ୍ମାଙ୍ଗାଂ ପଦ୍ମବସ୍ତ୍ରାଂ ।
ଛବିଘଳିତସୁବର୍ଣ୍ଣାଂ ଗୌର ଗାତ୍ରାସୁଭାଗୀଂ ।
ଧରବରଧରପାର୍ଶ୍ୱେ ସ୍ମିସ୍ମିତାଂ ମୁଗ୍ଧଦାକ୍ଷୀଂ ॥

●

ହୃଦମ୍ବୁଜମଳନଧ୍ୟେ ଭବୟେ ବାସୁଦେବଂ ।
ନବଜଳଧରବର୍ଣ୍ଣଂ ପୁଣ୍ଡରୀକାୟତାକ୍ଷଂ ।
ଅରିନଳିନଗଦାମ୍ଭୋଜାତହସ୍ତଂ ସୁବେଶଂ
କନକବସନସୁଗନ୍ଧିତାଙ୍ଗଂ ମୁକୁନ୍ଦଂ ।

●

ଶ୍ରୀ ବଙ୍କମଦେବ ବର୍ମା

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବବର୍ମ-ରଚନାଳି

ସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ—ଅପାତ୍ର ଶ୍ରୁତିବାଣୀ

ଓ ଶ୍ର ବନ୍ଧୁ ! ଦେଜା ମୋର ବିନତି ।
ଓ ହ୍ନ ଧର ! ମୋତେ ହୋଇ ସଦୟ ।
ନି ଦେମ ନେଇ ଛଡ଼ିଷ୍ଟଂସକୁ ମୋର ।
ସ୍ମ ଶ ! ରଖ ପଦପଙ୍କଜେ ତୋର
ଏତେ ଯେ ମାଗଇ । ତ୍ରିଭାପ୍ର ବର୍ଣ୍ଣେ ଯା ନାମ ଗ୍ରଜଇ । ୧ ।

ମୋ ଦ୍ର ଘ । ଭବେ ଶ୍ୟାମ କୃଷ୍ଣ ବୋଲି ।
ଝ ଶ୍ରି ମନେ ମୋର ତୁଣ୍ଡ ନିବୋଲି ।
ପ୍ରେ ଦେମ ପଡ଼ା ଲୁଟୁଆଛି କାହିଁକି ।
ଦେ ଶ ବ । ନ ଭଜାନ୍ତୁ ଭୁବନ ।
ଏତେ ଯେ ମାଗଇ । ତ୍ରିଭାପ୍ର ବର୍ଣ୍ଣେ ଯା ନାମ ଗ୍ରଜଇ । ୨ ।

ଅ ଶ୍ର ଶତ ମୋର ଅନ୍ତଃକରଣ ।
ଧ ଶ୍ରି ଗଞ୍ଜନ ! ମୁଜାଶଭଞ୍ଜନ !
ବ ଦେମ ଅନୁରକ୍ତ ନୋହୁ ତୋହର ।
ଦ ଶ ରୂପକୁ ଧ୍ୟାଇ ଦାମୋଦର !
ଏତେ ଯେ ମାଗଇ । ତ୍ରିଭାପ୍ର ବର୍ଣ୍ଣେ ଯା ନାମ ଗ୍ରଜଇ । ୩ ।

ଷ ଦ ଶଶୀ ନେତ୍ର ! ଶ୍ରୀଦ ମୋହର ।
ବ ଶ୍ରି ଘଟର ନୋହି ଶବନ୍ତର ।
ଖ ଦେମ ଏ ବଦନ ! ପଦ୍ମେପକାର ।
ବ ଶ ଦେଖି ଭବବୋଧନାଭାର ।
ଏତେ ଯେ ମାଗଇ । ତ୍ରିଭାପ୍ର ବର୍ଣ୍ଣେ ଯା ନାମ ଗ୍ରଜଇ । ୪ ।

ଛ ଦ ଭଜ ତୋହି କୁସୁମଶର ।
ନ ଶ୍ରି ଦଇ ମୋତେ ବଦଗାଭର ।
ତୁ ଦେମ ପଶାଇ ଲଜ ଲମ୍ପଟ ।
ଡ଼ ଶ ତେଜ ନିରାଧ କାର୍ଯ୍ୟ ଭଜନ ।
ଏତେ ଯେ ମାଗଇ । ତ୍ରିଭାପ୍ର ବର୍ଣ୍ଣେ ଯା ନାମ ଗ୍ରଜଇ । ୫ ।

ସରସ ଗୀତାବଳୀ

(୧) ରାଗିଣୀ ଝିଞ୍ଜୋଟ । ରୂପକ ତାଳ ॥

(ଦେଖ ଦେଖେ ସଖି—ସୁର)

ପାହି ଶଙ୍କରି ! ପାଟଳାଧରି !
ତାହି ମାଂ, ସମସ୍ତ ଶକ୍ତିରୂପଧରି । ପଦ ।
ଭକ୍ତିଲୋଚନି ! କଷ୍ଟମୋଚନି !
ଚନ୍ଦ୍ରିଶାରଦାମ୍ବୁଜାଭଶୋଭିବଦନି । ୧ ।
ସର୍ବମଙ୍ଗଳେ ! ଭକ୍ତବତ୍ସଳେ !
ମଣିଭୂଷଣାଳଙ୍କୃତଦିବ୍ୟକୁଣ୍ଡଳେ । ୨ ।
ପାପହାରିଣି ! ଶୂଳଧାରିଣି !
ସୁରବଧାନବାଳୋପବଂଶସଂହାରିଣି । ୩ ।
ସିଂହବାହିନି ! ଶମ୍ଭୁମୋହିନି !
ଦୀନପ୍ରେମଦାଶିଣୀଋଷଭାଭିବାସିନି । ୪ ।

---

(୨) ରାଗିଣୀ ଖରହରପ୍ରିୟା । ରୂପକ ତାଳ ।

(ବିନା ଦୋଷେ ନଯନା—ସୁର)

ରାଧାକାନ୍ତ ଈଶ୍ଵରେଶ୍ଵର । ମୋ ପାପ ହର । ପଦ ।
ଗୋପୀଜନେଶ ନାଟକାଗ୍ରଣୀଭୂଷଣବର । ରାଧା ।
ନନ୍ଦଦାସମାନସ ମାନସରାଜହଂସ
ଦନୁଜକୁଳସାରସପଦ୍ମିଣୀଚନ୍ଦ୍ର । ୧ ।
ନବନୀଲଘନଶ୍ୟାମ ଅଙ୍ଗରଙ୍ଗିତଧାମ
ଭୀମାଦ୍ୟାଦେବବନ୍ଦିତପାଦ ଯୁଗଳ । ୨ ।
ମୂର୍ଚ୍ଛିତଭକ୍ତ ପ୍ରାଣଦାୟକାଙ୍କ
ମୁନିହୃଦପୂତଭୋଗପ୍ରମୋଦକର । ୩ ।

ଭୂଧରଧରାକାର ଧୃତଧର୍ମବ୍ରତଧାରୀ
ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଘନ ମୁରଲୀଧର । ୪ ।
ନୀପଚମ୍ପକଲୋଧ୍ରା ଚମ୍ପକପୁଷ୍ପଲୀଳ୍ପା
ଭ୍ରମରକାନ୍ତାପାଳିଝଙ୍କାର ଭଞ୍ଜନ । ୫ ।
ଶ୍ରୀହରି ମହାଦେବ ଚାହିଁ ନୟନ ଭରି
ଶ୍ରୀନାଥ ବଦନ ଚନ୍ଦ୍ର ମନ ଭ୍ରମର । ୬ ।

---

(୩) ରାଗିଣୀ କେଦାରମିଶ୍ରା । ରୂପକ ତାଳ ।
(ବିନା ଦୋଷେ ନାଥା—ସୁର)
ଏବେ ନିକୁଞ୍ଜେ ନାଚନ୍ତି ନନ୍ଦ-ନନ୍ଦିନୀ
ଚାନ୍ଦେ ନୂପୁରେ ଘନ ଧେନୁ-ଧୂଳିରେ । ପଦ ।
ଅଙ୍ଗେ ସୁଧାକର କିଣି ମୁଗ ସୁନ୍ଦର
ଦେଖ ନନ୍ଦରେ ଭଳିବା ରସ ମୁରଳୀରେ । ୧ ।
ତାର ବଦନ ସୁଧା ମୋ ହୃଦେ ଭରି ବଧା
ଲଗାଣ୍ଟି ଏଣା ଧୂମ ଧର ଝାଳିରେ । ୨ ।
କେକୀ ନିନାଦର ଘନ ଗୁଣ ସୁନ୍ଦର
ଘନେ ଘନେ ଘନେ ମୋହେ ବାଦ୍ଧୁଳିରେ । ୩ ।
କିଙ୍କିଣି ଟିକେ ଠାଣି ମୋ ଦାମ୍ଭ ଧାଏ ଖାଣି
ନ କାଣି ଗୁଞ୍ଜି ଅବେ ଗୁଞ୍ଜମାଳିରେ । ୪ ।
ଶ୍ୟାମଳାଙ୍ଗ ଦେହୁ ବସନ ନୂପୁର ଅଙ୍ଗୁ
ଶ୍ରୀ ଅନ୍ତି ମହାଦେବଙ୍କ ଦେ ମଧୁ ନାଳିରେ । ୫ ।

---

(୪) ରାଗିଣୀ ଭୈରବମିଶ୍ରା—ରୂପକ ତାଳ ।
(ବିନା ଦୋଷେ ନନ୍ଦାରେ—ସୁର)
ଦେଖ ଯଦୁବର, ନନ୍ଦକୁମର । ପଦ ।
ଧନୁ ଧେନୁ ଅଣିବାକୁ ନଗିଛି ଚାର । ଦେଖ ।
ସୁନ୍ଦର ଘନ ଖଣ୍ଡ ମୁକୁଟ ଧରାଇ
ଘୋଡାକି ଦେଲେ ହସି ହସି ଗାଇବାର । ୧ ।

ବନ ଧାତୁରେ ଖଞ୍ଜି ବିବିଧ ଭାବ ଗାଞ୍ଜି
ନେଇଛ ଖାଲି ଭୃଙ୍ଗ-ନାସ୍ତିକି ପିର୍ଷିବାର । ୨ ।
ନାନା କାନ୍ତି କୁସୁମ ପିନ୍ଧିଛି ଘନଶ୍ୟାମ
କୋଟି ଭାନୁ ଏବେ ଦିନୁ ଧୂଳି ଧୂସର । ୩ ।
ଗୋପୀ ନେଇ କୁମୁଦ ଦେଖିବା ପାଇଁ ମୋଦ
ଭୁଜ ଦଣ୍ଡ ନଚେଇ ଉଦେ ଏ କଳାକର । ୪ ।
ଶୋଭା ଜାଲି ପକାଇ ମନ ମୀନଙ୍କୁ ଧରି
ଯେଣୁ ମିଳ ଏବେ କୃଷ୍ଣ-ସୁନ୍ଦର । ୫ ।
ଶ୍ରୀ ଅତ୍ରି ନନ୍ଦାଦେଏ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଧାଇଁ
ଆସି ହୋଇଛନ୍ତି ଧନ୍ୟ କଳିକା ଭବ । ୬ ।

---

(୫) ଗୁର୍ଜରୀ ବେହାଗ—ଅଧା ତାଳ ।

(ଯମୁନା ପୁଳିନେ—ପ୍ରଭ)

ଦେଖ ଯେ ନାଗର ସହୃଦିରେ କେତେ ସୁନ୍ଦର । ପଦ ।
ବନ ମାଳବଧା ଗଣ ଶିଖି ଶିଖ ଶେଖର । ଧୁଏ ।
ଅଳକ ଝଳାଭର ଯମ ମୁଖ ମନୋହର
ମଣି କଳାପି କଳାପ ମଣ୍ଡିତେ ମାଧୁର । ୧ ।
ଯେଉ ଏଣ୍ଡାନକୁ ଜିଣି ଚତୁରକ ନୟନ ବେନି
ଭିନ୍ନ ଧ୍ୱନ ପକ୍ୱ ବିମ୍ବ ଫଳ ଯଶ ଅଧର । ୨ ।
ସୁଲ୍ଲୀଳାର ଅଙ୍ଗନ ନବଳ ଘନ ସମାନ
ଦଶ ତନୁ ପୀତ ପଟ ସୌଦାମିନୀ ପ୍ରଭାର । ୩ ।
ତାର ଲଳିତ ଚାହାଣି ବନ୍ଧୁଶଙ୍କୁ ପଦାଭଣି
ବଚନ ଓଁଠାକୁ ନେଲୁ ମୋ ମନୋମୀନ ଗଧୁର । ୪ ।
ଦେଖ ସର୍ବ ଲୋକ ଲୋଚନ କୁମୁଦ ଶଶୀ ରମଣୀ
ଯାର ପାଦ-ପଦ୍ମେ ପଢ଼ ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜ କିଙ୍କର । ୫ ।

(୬) ରାଗିଣୀ ସାମ୍ୱୋପାଲବଗୌଡ଼ା—ରୂପକ ତାଳ

(କୋଣାଣେ ଛିନ୍ନ—ସୁତ)

ନ ଜାଣି ପୀରତ କଲି, ବାତୁଲୀ ହେଲି । ପଦ ।

ମୋର ହିନ୍ଦୁ ପାଖିବାରେ ତାଙ୍କୁ ତୁଳସି ଦେଲି । ନ ଜାଣି ।

ଆଜ ପୁଷ୍ପର ଲୁଚିଲି   ନ ଦେଖିବା ଲୋକଙ୍କୁ
ଲୋଚନ ପୁଞ୍ଜ ଲୋଚନେ ସୁର ପଦ୍ମ ଗଢ଼ିଲି । ୧ ।
ନିରବେ ଗାଇ ଶ୍ରେନରେ   ରଚ ମୋର ମୁଁ ମନରେ
ଅଜାତ ବାର ଛୁଟିଲି ହାତ ଧରାଇ ମରିଲି । ୨ ।
ଛୁଲ ପାଲି ଶୁଭୁଳିଲି   ନିଜ ଲିପି ଅଭିମାନ
ମନେ ମାନି ମୋତେ ଲୋକ ଲଜ୍ଜା ସୁଖ ଭୋଗିଲି । ୩ ।
ମନୁ ଭିକାରୀ ଆଗରୁ   ମଳୟ ବାତ ଘାତକୁ
ଅନୁ ବାଣୀ ଭରିଲି ମୋର ମନୁ ସମର୍ପିଲି । ୪ ।
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ସୁତ   ଶ୍ରୀନୃସିଂହଦେବ ବନ୍ଦିତ
ସବୁ ଏହି କାଳେ ହେଲି ମନରେ ଯା ଭାବିଥିଲି । ୫ ।

---

(୭) ରାଗିଣୀ କଲ୍ୟାଣୀ—ଝମ୍ପକୁଟ

(ପଞ୍ଚମ ଝିନ୍ନ ସପ୍ତ—ରାଗ)

ମୋ ମନ ଲାଗିଲ ବର   ଦେଖିଲେ ସୁନ୍ଦରତର
ଦେଖିବା ମନୀ ଭାବ ।
ବଧୀ ପାଳନ୍ତ ହେବ । ପଦ ।
ଦେଖନ୍ତେ ଚାଲନ୍ତେ   ପୁଷ୍ପ ନିମି ଶାଗୁଣ
ଏହି କଳାର ସୁଖ ।
ଏମ ନୁହେ କାଳ । ୧ ।
ଏହ ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଜିଣି   ମୋହି ନତୁନ ଦେଖ
ମୁକୁନ୍ଦ ସୁନ୍ଦରୀ ।
ଲୀଳା କେଶବ ଦେ । ୨ ।

ନାଲି ମଣିକି ବଳି ଶୋଭାମଳ ଚନ୍ଦ୍ର ହଳ
ହୃଦୟ ଗୁଞ୍ଜ ମାଳ ।
ଦିଶଇ ମନୋହର । ୩ ।
ମାନିନୀ ଏମିତର ମାନ କରନ୍ତେ ତୁମ୍ଭ
କିବା ମଦନ ଧାର ।
କରନ୍ତି ଅବଧାର । ୪ ।
ଛାଡ଼ିଲୁ ମଣି ଦେବ ଚିତ୍ତ ଧାରଣ କରିବା ।
ବସ୍ତୁବାକୁ ସୁନ୍ଦର ।
ମନକୁ ଅଗୋଚର । ୫ ।

---

(୮) ରାଗିଣୀ ପାନ୍ଥବସନ୍ତ—ରୂପକ ତାଳ

(ପଞ୍ଚମ ଲତାଙ୍କୁ ଉପଦେଶ—ପ୍ରତି)

କି ଉପାୟ ଆଜି କରିବି, ପ୍ରାଣ ବାନ୍ଧବୀ । ପଦ ।
ଏମନ୍ତ ମୋତେ ହେଲା ଏବେ ରେ । ଚନ୍ଦ୍ରାବଳୀ ପ୍ରେମ ରଙ୍ଗରେ ।
ବନ୍ଧାଦେଖି ମାଧବ ଭାବରେ ।
ପ୍ରାଣକୁ ନ ଆସନ୍ତି ବାବେ । କି ଉପାୟ ।
ବାଲ୍ୟକାଳ ହେଲା ପାସୋର, ଭାମାକୁ ପାରେ ।
ମୋତେ ଚିହ୍ନିବାର ହେ ସ୍ୱର । କାହାକୁ ନହେବ ବୋଲି ଜାଣାଇ ।
ଅନେଣ ବୋଲି ଦୂତୀ ପଠାଇ ଥିଲି ମୁଁ କି କରିବି ସଖୀ ।
ଯାହେମା ପାଖେ ଆସିଲେ ନାହିଁ । - ।
ତୁମ୍ଭରେ ଅବସ୍ଥା ନାହିଁକି, ମୋହନ ତୁମ୍ଭେ ।
ଭର୍ତ୍ସିବାର ଧ୍ୱଣା ନୋହେ କି । ଏବେ ଭଳ ଅଣେ ବୋଲେ ।
ଏକନାଥ ପଠାଇଥିଲି । ଅନୁତାପ ମାତ୍ର ପାଇଲି ।
ଦେହୋପାଶ୍ରେ ମୁଁ ନ ଲଭିଲି । ୨ ।
ବିମ୍ବ ଅଧର ପୀୟୂଷ, ପ୍ରେମାଲିଙ୍ଗନ ।
ଚୁମ୍ବନ ହେମାଙ୍ଗ ସୁରସ, କାହାକୁ ଦାନ ଦେବି ବୋଲି ।
ଅର୍ପିବାକୁ ପେଶିଲି ଆଳି । ମିତଣି ! ଅନୁତାପ ହେଲି ।
ଦାହୋପାଶ୍ରେ ନ ପାଇଲି । ୩ ।

ବୀରମ ଛାଡ଼ିବୁ ଯନ୍ତୁ, ଏବେ ମୁଁ ଯାଇ ।
ଦାଣ୍ଡରେ ଦେଖାଇ ଦେଇନାଛୁ । କି ହସା ହବ ଯାଇ ସୁଦ ।
ଦାଣ୍ଡେ ଲୁଚି ଚହଁଦାନ୍ତୁ ସନ୍ଧି । ପୂର୍ଣ୍ଣ ପାଦେ ମାଗିଲା ମୂର୍ଦ୍ଧି
ଦନ୍ତ୍ରୋପାରେ ପାଇଲି ନାଥି । ଆହ୍ଲ । ୪ ।

(୯) ସ୍ୱିଶୀ ଖମ୍ବାଜ—ଅଦ୍ଧତାଳ

(ଏହା କି ଲଘନ ମାଧୁବ—ବୃତ୍ତ)

ଏ ଚିନ୍ତା ଯାଉ ବ୍ରହ୍ମେ କି ପଡ଼ିଲି । ଲୁଳ ଧରାଇଛି ଏଣ୍ଡିଲି ।
ମୁରଲି ବାଜେ ଭଣି । ଆଉ ମୁଁ ଯିବା ନାହିଁ ।
ଅଳି ବାହନ୍ତୁ ଭ୍ରମିଲି । ୧ ।
କୁଞ୍ଜ ଦୋଳିବା ଛଳେ । ଯାଇ ଯମୁନା କୂଳେ
ମେଘ ବନଙ୍କୁ ଏହା ଲୋଡ଼ିଲି । ୨ ।
ମୋ ଲାଗି ହେଲି ମୁଁ ବାଇ । ଏକଣା ତାଙ୍କୁ ନ ପାଇ
ଅନିବାରିତରେ ଚହିଲି । ୩ ।
ଶ୍ରୀ ଭଜନ ଦେବ କେନ, ନିବ ଗରି ଜାଉ ମିନ ।
ପଦ୍ମରେ ଦେଖିଲି ଦାହିଲି । ୪ ।

(୧୦) ଖଙ୍ଗା ଭୂପମ୍ବାଳ ଜାତି ଅଡ଼ତାଳ, ଏହା ବାଣୀ ଭୂଷେ—ବୃତ୍ତ

ତୋ ଭୂଷଣ କଣ୍ଠ । ମାନସ ଦଣ୍ଡ । ଅବେ ପ୍ରାଣେଶଙ୍କୁ ଯନ୍ତ୍ର ।
ଦୋଳିଲ ଯ ଦେଲ ବଢ଼ିଲୁ । ନଦୀ । ଏକଣ୍ଠ ନଳ୍ପର ବହିଲୁ ।
ଦାଙ୍ଗା ଦ୍ୱାରର । ନାନେ ଦେବ ତୋର ।
ସୈନ୍ଧାଙ୍କୁ ସୁନ ବସ୍ତ୍ରିଲୁ । ୧ ।
ଭଲ ଦେଇ ପତ୍ନୀ ଯାଇ ଅଣ । କର୍ପୂ ଯୁଦନ୍ତୁ ବଳେ ।
ଯାଇ ଭକ୍ତ ଭାଣ୍ଡ । ତୋ ଲିଙ୍ଗ ଚିତ୍ର ।
କଣ୍ଠ ଦାଷ୍ଟ୍ର ବଦାଉଛ । ୨ ।
ଯାଉନା ନଦୀ ଦେଖିବକୁ । କଣ୍ଠ । ନାଳ ଏଜାଳ କର୍ଷିବକୁ ।
ନ ଦେଖିବେ ଏବେ । ନ ବସିବ ଲଗବେ ।
ବୀରନ ଛାଡ଼ିବୁ ବୁଦ୍ଧକୁ । ୩ ।

ରାଗିଣୀ ମୋହନା । ଅଦତାଳ ।

(ମାଦ୍ୟେଭୋଃସ୍ମୁନ୍ଦ ରାମା—ପ୍ରତ)

ତୁମ୍ଭ ପ୍ରେମେ ହୋଇ ଭୋଳ ସମା ପାଏ ଖେଦ ଗୁଳ୍ । ପଦ ।
ଅଳ ନାଇ ନିଦ୍ରା ଦାଳା   ଗୁଡ଼ ଅତ କ୍ଷୀଣା ହେଲା
ବେଶ ଭୂଷା ଛାଡ଼ିଦେଲା ବାଳୀ ତୁମ୍ଭ ନାମ ଭୋଳ । ୧ ।
ଅବେ ଗୋପୀ ଶଦ୍ଧିଶ୍ରେଷ୍ଠ   ଚଣ୍ଡ ବାଣ୍ଡେ ମାଇ ଖାଇ ।
ଚନ୍ଦ୍ର ସାଗ୍ନିବାଳା ନାଇ   ହୋଇଛନ୍ତି ଭାଇ ବାଳା । ୨ ।
ବନମେଶ ଶଶୀ ଭଞ୍ଜି   ସୁବର୍ଣ୍ଣାବଗ୍ରାଦିବାଳ ।
ଦୂର ହେଲା ତାଙ୍କ ଓଜ ଏବେ ଦୁଃଖ ତାକୁ ଦେଲ୍ । ୩ ।

ରାଗିଣୀ ମାଞ୍ଜି । ମିଶ୍ରରୂପ ତାଳ ।

(ଜଣା ପଡ଼ୁଲବେ—ପ୍ରତ)

କିସ ଦେଖିଲୁରେ ନୟନ ବେଣୁ ମୋହନ । ପଦ ।
ନବୀନ ଘୃଷ୍ଟିତ ଶବଅଛି ନତ ପାଦି ପାଣି ବାଣୀଧର ।
ଚମ୍ପାପୋଷ୍ଟ ପୀତ ବସନ ପଣନ୍ତ୍ର, ଲମ୍ବ ଧାରେ ମନୋହର
ଭାମ ହେମ ଦଣ୍ଡେ   ପୀତ ପଟ୍ଟ ଖଣ୍ଡେ,
ଉଜୁଡ଼ିବା ପଦଭାର । ୧ ।
ଖେଳେଲ୍ ନବବାଳୀ, ମନେ ମନେ ଗୁଳ୍, ହରେ ମନ ଧୀରଭଘ,
ଧଦ୍ଧରେ ଚଲା   ନିମିତ ପିଛୁଳା
ଧୀରେ ଭରେ କି ବିହାର । ୨ ।
ଗୁହେଁ କେଶ ଚୋଳା, ଖୋଲାଇ ଅଦଳା, ଭଉଦାଗ ଦାଗମ୍ଭାର
ସୁରଣଦା ଗନ   ନୀଳୋତ୍ପଳଗଣ,
ଦୃଷ୍ଟି କରେ କି ଉପାଇ । ୩ ।
ଅଳମ୍ବ କୁଣ୍ଡଳ, ଶୋଭାରେ ମଞ୍ଜୁଳ, ବଦନରି ସଶୀ ସର,
ଭାଳନ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ   ରହେ କି ସୁନ୍ଦରେ,
ରଙ୍ଗା ହୋଇ ଧାଇ ଧାଇ । ୪ ।

ଏ ନାସ୍ତ ଆଶାରେ, ହରିଙ୍କ ନାମରେ, ଏଥର ଭଣିବ ମାତ୍ର,
ଶ୍ରୀ ବଳରାମ ଦେବ   ଭକ୍ତ ମନୋଲ୍ଲାସ ।
ଚିତ୍ତ ପୂର୍ଣ୍ଣ କଣାଇବ । ୫ ।

ରାଗିଣୀ ବେହାଗ । ଅଦ୍ଧ ତାଳ ।

(ଯମୁନା ପୁଳିନେ—ସୁର)

ଶୁଣ ହେ ରମଣୀ ମଣି   ମୋ ହୃଦୟ ବାଣୀକି । ପଦ ।
କେତେ ତପେ ଲଭିଅଛି ସେହ ଶୂଳପାଣିଙ୍କି । ଶୁଣ ।
ଅକାରଣେ ମାନ କର   ଭାଙ୍ଗିବ କନକଗୋଷ୍ଠ ।
ଭୁଷା ତେଜି ବସିଅଛ ଅନାଇ ଧରଣୀକି । ୧ ।
ହୁଡ଼ି ଏକା ମୋର ଯେତ   ବୋଲ ଥରେ ସରଳା !
ସାସ୍ତ୍ରମ ଭବନ କୁଞ୍ଜ ତୋ ପ୍ରେମାଳ ଫଣୀକି । ୨ ।
ମିଳନ ତୋହର ଅଧର   ଅମୃତକୁ ସମାନର ।
କେବେ ଦେଖି ନାହିଁ ବୋଲି ଭକର ଭଲ୍ଲିଣୀକି । ୩ ।
କହିଲେ ମୃଗନୟନୀ   ଜାଣ ଶଠ ମୋର ପ୍ରାଣ ।
ନ ଦେଖ ମଦନ ଅଜାଣି ବାଣ ଶ୍ରେଣୀକି । ୪ ।
ଶ୍ରୀବଳରାମ ଦେବ   କହନ୍ତି ଜାଣ ବାନ୍ଧବ ।
ତୋର ଅନାଦରେ କୃଷ୍ଣ କେମ୍ପ ହେବ ଏଣିକି । ୫ ।

ରାଗିଣୀ କାନେଡ଼ା । ଅଦ୍ଧ ତାଳ ।

(ଭରେ କାନ୍ତିମାଳି—ସୁର)

ମାନ ନ କରିବ , ମୋ ଯଶୋଦା ମିନ୍ତ । ପ ।
ତୋର ଭାବ ଜାଣ , ପଦ ଧରେ ମୁଁ ତ । ମାନ ନ ।
ମୋ ମନ ଚୁମ୍ବକ , ତୋ ମୁଖ ଚନ୍ଦ୍ର ।
ଭକ୍ତ ତୋଷକ , ପଡ଼ିବେ ସବେ ତ । ୧ ।

ନସ୍ତନକୁ ଗାଉ , ବନ୍ଧୁ ଧାଉ ଧାଉ ।
ଛନ୍ଦବାଜ ମୋର , ହୃଏ ଅଭିଷିକ୍ତ । ୨ ।
ଯୋଗୀ ଶରୀରଭୂଷା , ପୁଲକ ସୁନାସା ।
ଦୃଷ୍ଟା ମିଶା ଭ୍ରଷ୍ଟା , ପ୍ରକାଶ କୁଣ୍ଡଳ । ୩ ।
ଅବନୀ ଚେତଣି , ମୋ ଅଙ୍କ ମଣ୍ଡନ ।
ଭରୁ ହୃ ବନ୍ଧନ , ମୋ ମାଗୁଣି ଏ ତ । ୪ ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବଦତି , ସନା ପ୍ରାଣନାଥ ।
ନନ୍ଦନ ଶପଥ , ବୋଲି ମୁଁ ନୂହେଁ ତ । ୫ ।

ବନିତା ବାଡ଼ାଇ , ସ୍ୱାଦୁ ଗୋଟାଯାଇ ।
ଦେଲେ ମଧୁ ସୁସ୍ୱରରେ ।
ଜଳୁ ଚନ୍ଦ୍ର ମୂଳ , ହୋଇ ସୁକୋମଳ ।
ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାଦୁ ଲାଗରେ ॥

ସୁରିଣୀ ସାବେରୀ । ମିଶ୍ର ଝମ୍ପ ତାଳ ।

(ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁରେ—ପ୍ରଭ)

ସବବଣ ରେ ! ଭାଗ୍ୟଧାରୀ ତମା ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରମୁଖ ପୋତ ରେ । ପ ।
ଯାସେ ସ୍ୱନା ଦୋଷେ ମାନ କର । ଭାବଲୁବ୍ଧ ପାଣି ଶତ୍ରେ ଦୃଢ଼ ।
ବନ୍ଦୂଗାରେ ଭ୍ରଷ୍ଟି ସୁନାସ୍ୱ,
ବସି ଭାସୁ ସ୍ୱର ତେଜ ଗଲଣି ତନ୍ତ୍ରରେ । ୧ ।
ମାଉ ପ୍ରହାରୁଛି ମୋତେ ଶରେ, ଭର ନେଇ ପ୍ରଭ ବାଣ ତାରେ ।
ତୋର ଛନ୍ଦବାସ ଅବଶୀରେ,
ଭରେ ଲକ୍ଷ ନାଶ ଭରେ ମୋହର ସ୍ୱାନ୍ତରେ । ୨ ।
ଭରୁ ଛଦେ ଭାବ ଲଜ୍ଜାଣ, ଚୋଷ୍ଟ ଦେଇ ଅଧର ପୀୟୂଷ,
ସ୍ୱର ତେଜାରେ ଲସିଣ ନାଶ,
ମୋର ଭାଗ ଫଳ କୃତ ଦେଦ ସ୍ୱଶ୍ଚତରେ । ୩ ।

ଘଷ ଅଛି ଯେବେ ତୋପ ମୁହିଁ, ବଳ ବାହୁପାଶେ ବାନ୍ଧି ଯନ୍ତ୍ର ।
ଭକ୍ତ ହୃଦସ୍ଥ ଭାବରେ ନେଇ,
ଭରତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ହେବା ଧ୍ୱଂସ ସୁଦୃଢ଼ ରେ । ୪ ।
ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବରାଣୀ ମିତ୍ର, ଭଲେଲ୍ ଅନାଦର ଆଜ୍ଞ ଯନ୍ତ୍ର ।
ଫୁଲ୍‌ବାଣେ ଅଙ୍ଗ ଚେଗ ଭାନ୍ତ୍ର,
ବୋଲି ଝଙ୍କାରବା ହୋଇବାଣ୍ଡି ସୁପଥରେ । ୫ ।

ରାଗିଣୀ ଟୋଡ଼ି । ମିଶ୍ରରୂପ ତାଳ ।

(ଶ୍ୟାମ ସମ ଜନନାମ—ଛନ୍ଦ)

ବାରେ ମୋରେ ଭରେ କୃପାରେ ହେମଦେହୀ । ପ ।
ଚଣ୍ଡ ଭାମ ଭାଣ୍ଡ ଦର୍ଶି ଭରେ ଜାତ୍ର । ବାରେ ।
ଅନଳରେ ମନ ହାୟ   ଚକ୍ଷୁ ଭା ଭସ୍ମ ପ୍ରକାଶ ।
ନାଶେ ମଦନ ଅଙ୍ଗାର ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ । ୧ ।
ଦେଇ ଗାଢ଼ ଆଲିଙ୍ଗନ   ମୋର ତପ୍ତ ଅପମାନ ।
ହେଜରେ ଭାଙ୍ଗର ଭରେ ଶୁଦ୍ଧମୂର୍ତ୍ତି । ୨ ।
ଯାଚିଛି ମୋର ଜୀବନ   ରଖ ଭରେ ଜୀବ-ଧନ ।
ଶୁଦ୍ଧ ଅଧରରୁ ସୁଧା ରସ ଦେଇ । ୩ ।
ବିକ୍ରମ ଦେବ ବଦତି   ସ୍ୱର ଜନକ ଶତ୍ରୁ ।
ଅଙ୍ଗ ମୁହିଁ ସମ୍ଭାଳି ପାରିବ ନାହିଁ । ୪ ।

ଜନକ କାନ୍ତା କାର୍ଯ୍ୟ ଅଟେ ଏ ତାର ବସ୍ତୁ ।
ସେଥିରେ ଲିପ୍ତ ହେବା ମନ ସଦା ଅଥସ୍ତ ॥

ରାଗିଣୀ ଝିଞ୍ଜୁ ଖମ୍ବାଜ ଦୈବଦାଟ—ଅଦ୍ଧାତାଳ ।

ପିବୁ ଯବ୍ ଗୃହେଁ ରେ ସଜଣୀ ବହୁତେ ସୁଧାରଜନୀ । ପିବୁ ।
କୁଞ୍ଜରେ ମୋହନ ଏକଲା ହୋଇଣ ଝୋରେ ରାତି ଦିଶି ।
ଧୀରତାକୁ ତେଜିଣ ଧଇଲୁ ରେ ଢଳୁଣୀ । ପିବୁ । ୧ ।
ନ ଗଲେ ହେଉଁଛି ହେଳା ସମୟରେ ବୃଥା ଯାଉ ଯୌବନ ।
ଇଚ୍ଛା ଦିଅଥିବ ରେ କୁଞ୍ଜର-ଗାମିନୀ । ପିବୁ ।
ମାଧବ ମେଳନ ପ୍ରୀତିରେ କରଣ ମାନ ପଦ୍ମିନୀ ?
ଭଜେ ନିଶା ଅଞ୍ଜନ ହୃଦୟ ବଦନୀ । ପିବୁ । ୨ ।

ରାଗିଣୀ ମୁଖାରୀ । ଅଦ୍ଧତାଳ ।

(ଗାଡା ଦେ ସାଗୀ—ସ୍ତବ)

ପ୍ରାଣ ସଙ୍ଗିନୀ, ଅଶୋକ-ଦୂଅ ତୁ ତୂଳା । ପଦ
ମୋତେ ରକ୍ତପକ୍ଷ   ଦେଖ ହେ ସଂଗିନୀକି,
ଥିବେ ରଚିଲେ ସ୍ମରଜାଳ । ୧ ।
ତାଙ୍କ ଠାରେ ମୋ ମନ   ଲାଗିବା ଠାରୁ ଅଳି,
ଯାଣି କ୍ଷୀଣ ହୋଇଲାଣି । ୨ ।
ଶ୍ୟାମ ଅଙ୍ଗରେ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ   ବର୍ଣ୍ଣ ମୋତେ ସୂଚନ୍ତ,
ହେଉଛନ୍ତି ଭ୍ରମର ରଜନୀ । ୩ ।
ସୁକୁଳମାନଙ୍କର   ପ୍ରୀତି ବାଣୀ ସମ୍ଭବ,
ନୀରବ ଯାଉ ତରୁଣୀ । ୪ ।
ବାଡେଣିଦ ସହି ଭାଳେ   ଆଁଖିବାକୁ ମୋ ଘଲେ,
ଦେଖିଛି ତ ବାଣୀଜାଳ । ୫ ।
ବିନୋଦ ସଖୀ ଦେଖ   ମାନସ ଦକ୍ଷି ସଖି,
ଦେଖଣ୍ଟର ଶଠାଙ୍ଗୀ । ୬ ।

ରାଗିଣୀ ଦେଶାଖ । ଅଡ଼ତାଳ ।

(ଯମୁନା ପୁଳିନେ—ସୁର)

ବନେ କୁଞ୍ଜ ଅନ୍ତ ଦେଖିତେ ରମଣେ ବାଜୁଛନ୍ତି । ପଦ ।
ଯେଷ୍ଣୁ ରାଧା ବେଣୁପାଣି ସଙ୍ଗ ସେହୁ ପାଉଛନ୍ତି । ବନେ ।
ମୂଳ ପ୍ରକୃତି ସ୍ୱରୂପ   ସେଥୁ ମାନବୀ ମାନିତ
ରୂପରେ ଭକ୍ତିବା ଯୋଗୀ ନେତ୍ରାନନ୍ଦ ଦେଉଛନ୍ତି । ୧ ।
କିବା ମୀନକେତୁ ମୂର୍ତ୍ତି—   ଭାବ ଅପଣା ସ୍ଫୁରନ୍ତି
ସ୍ୱଜ ପଟରେ ଭଜି ତା ବାନ୍ଧି ବଳେ ଦେଉଛନ୍ତି । ୨ ।
କିବା ଦୁବା ଶାଳଗ୍ରାମେ   ଦେହ ରେଖା ମହାଧାମେ
ଶୋଭି ବନ୍ଧୁବୃନ୍ଦ ଚାହିଁ ବନ୍ଧୁକ ଜଗାଉଛନ୍ତି । ୩ ।
କିବା ଚାଲ ଗାବଦରେ   ଚାଣ୍ଡିଲା ପ୍ରଭାଣି ସ୍ନିରେ
ସ୍ୱବଦ୍ମାଜ ଶକ୍ତଦେଶ ମୋଦ ପ୍ରଦା ହେଉଛନ୍ତି । ୪ ।

ଅଷାଢ଼ ଶୁଭବାଣୀ ।

ବାଣ୍ଟିକଥି ମୁଚା ମାନସ ହର ।
ଗଜେନ୍ଦ୍ର ରକ୍ଷକ ଧୃତ ମନ୍ଦର ।
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପୂର ଆଦି ନ ମାଗେ ହର ।
କୋମଳ ଚରଣେ ଭକ୍ତ ଭକ୍ତସ୍ୱ ।
ମହିମା ମାଗୁଛି । ବ୍ରିଜାସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣେ ସାର ନାମ ଅଛି । ୧ ।
ନାରାୟଣ ହସ୍ତ ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱର ।
ଖଂଜନ୍ୟଣ ଶଙ୍ଖରଥାଙ୍ଗଧର ।
ଚକ୍ର ମୁଖ ସେବାରେ ଥାଉ ସଦା ।
କମଳା ସଙ୍ଗେ ହେଉ ଏଣୁ ବଦା ।
ମହିମା ମାଗୁଛି । ବିଜାସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣେ ସାର ନାମ ଅଛି । ୨ ।

ହେ ରାମ ସୀତା ମୁଖ ପଦ୍ମ ଭୃଙ୍ଗ ।
ବ୍ରଜେଶ୍ୱର ପାତକ ଗିରି ଶୃଙ୍ଗ ।
ବନ୍ଦେ ନୀଳ ଛବି ତୋ ପାଦ ପଦ୍ମ ।
ମମ ହୃଦୟେ ସଦା ଭଜୁ ସଦ୍ମ ।
ମହିମା ମାଗୁଛି । ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣେ ଯାର ନାମ ଅଛି । ୩ ।

ଧରାଧର ଶୌରି ତରୁଣୀ ଜାର ।
ଯାହେଜିଣି ସାଙ୍ଗ ଭୃତ୍ୟମନ୍ଦୁହାର ।
ଯାର ବୃନ୍ଦାବନ ନିକୁଞ୍ଜେ ନୃତ୍ୟ ।
ସମସ୍ତ କହୁଥିବ ଗୋପୀପତି ।
ମହିମା ମାଗୁଛି । ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣେ ଯାର ନାମ ଅଛି । ୪ ।

ଶ୍ରୀ ଗୁଡ଼ଧନ୍ୱା ରଞ୍ଜନ ଗୋବିନ୍ଦ ।
ଦ୍ୱିଜେନ୍ଦ୍ର ସନ୍ତୃପ୍ତ ପଦାରବିନ୍ଦ ।
ଭଜନ୍ତୁ ଅଜ ଦେବ ମୁନି ବୃନ୍ଦ ।
ନାମ ଭଜନେ ରହୁ ମୋର ରତି ।
ମହିମା ମାଗୁଛି । ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣେ ଯାର ନାମ ଅଛି । ୫ ।

କଲ୍ୟାଣ ଅଢ଼ାଣ ।

ଚାରୁଶୀ ମେଦିନୀ । ହରପ୍ରିୟା କଳି । ଏ ଗୁରୁ ନାମ ପଣାଙ୍ଗରେ ।
ଜଳ ଦେ ହେରମ୍ବ, ନାମ ପୁଣି ହେବ
ଥାଇ ଅଦ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ଲୋପରେ ।
ଏଡ଼ିଲେ । ଦେଖ ଅପର ଶମ୍ଭୁଧର ।
ହେବ ତନ ବର୍ଣ୍ଣ । ଗୁଡ଼ଲେ ମଦନ । ଗୁରୁ ବର୍ଣ୍ଣ ଯାଦେ ଉଦ୍ଧର । ୧ ।
ଉତ୍ତର :—ଉମା କୁମାର ।

ଅଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳବାଣୀ ।

କି ଅବା ଶରଦ ଶଶାଙ୍କ କଳା ।
କି ଅବା ଶ୍ୱେତ ଭୁଜଙ୍ଗମାଳା ।
କି ଅବା ବିକଶିତ ପଦ୍ମ କାଞ୍ଚନା ।
କି ଅବା ଦାମିନୀ ନୁହେ ଏମାନ ।
ମୋର ପୂର୍ବ କର୍ମ । ଭଲେ ହୋଇଛି ଧରି କାଳା ରୂପ । ୦ ।

ଅଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳବାଣୀ ।

ରମା ରଞ୍ଜନ ନୈଋତିକ ଚର୍ଚ୍ଚି ।
ଘନକୁନ୍ତଳା ମିଶି ଦେଖାଗଲା ।
ଜନପଦ ଅଙ୍କ ଅବଞ୍ଚି ମୂର୍ତ୍ତି ।
ନ କରି ପାରି ଯାଉଅଛି ସର୍ପ ।
କଣ୍ଠିରବ ଗର୍ଜ । ରକ୍ତୁକ ଧରୁଛି ଯେନ ବିକଟ ।
ମାଧବ ମୁଖ ବାଧାରୁ ତୋହର ।
ଅନନ ମୁକୁର ମ୍ଳାନ କ ଭର ।
ତମ୍ବାମ ଦନ ଦୃଢ ପକ୍ଷୀ ସଙ୍ଗେ ।
ରେ ଗୁଣ୍ଡିକା ବିଷଥାଅ ରଙ୍ଗେ ।
ଫୁଣି ରକ୍ତା ତେଜ । ଦର୍ଶ ସ୍ୱେଦ ନଇରେ ଦେଖ ବୃକ୍ଷ । ୨ ।
ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରମାଦନୀ କୃଷ କଣାଇବ ।
ତୁ କି ନ ଜାଣୁ ମୋ ପ୍ରାଣବାନ୍ଧବୀ ।
ଘଟ ଚରଣର କ୍ରିଷ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣ ।
ଦେଖି ଯାଳ ମୁହିଁ ଯାଆନ୍ତେ ଧନ ।
ବୋଲି ଏତ ଧୀର । ଦନ୍ତୁଣ ଧରି ନାଗ ପ୍ରିୟ ଭର । ୩ ।
(ମାନ ନ ଭଙ୍ଗୁ ଧନି ଆଗୁଣି ଏତେକ)

ଅଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳବାଣୀ

ତନା ଭଙ୍ଗେ ନାମ ଋତଧ୍ୱଜର ।
ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରୀତିହେତୁ କଲବର ।
ପ୍ରଥମବର୍ଣ୍ଣ ଲୋପେ ନାଶ ସ୍ଥାନ ।
ଦ୍ୱିତୀୟ ଲୋପେ ସହବାସ ଜାଣ ।
କୃତାନ୍ତ ଶ୍ରୋତ୍ରରେ ।
ବଳ ବୋଲି ଅର୍ଥ ହେଲେ ଲୋକରେ । ୧ ।

ଉତ୍ତର :—ସାରଙ୍ଗ ।

ଶ୍ଳୋ । ଭାଗିର୍ନ ଦେବେ ଦେବସ୍ତୁଦଃ କଂ କଲ୍ପତରୁଶୋଭୁକଃ ।
ସଂସ୍କୃତେ ଚୋତ୍କଳେ ଭାଷାଭ୍ୟାମେକମେବୋତ୍ତରଂବଦ ॥

ଉତ୍ତର :—ଧନଦେ ।

ଶ୍ଳୋ । କୁବେରଶାଦ୍ରୁ କୋଦଣ୍ଡଂ ଭୂଷିତଃ କିଲ ଶୋଭତେ ।
ସଂସ୍କୃତୋତ୍କଳ ଭାଷାଭ୍ୟାମେକମେବୋତ୍ତରଂବଦ ॥

ଉତ୍ତର :—ଜଳଦେ ।

ଶ୍ଳୋ । ଭଡ଼ିନ୍ଦ୍ରଶ୍ୟୋର୍ନ୍ନିପଞ୍ଚାଶୋ ଗୋପ୍ୟଂ କିଂ ବସ୍ତୁ କର୍ଷକଃ ।
ସଂସ୍କୃତୋତ୍କଳ ଭାଷାଭ୍ୟାମେକମେବୋତ୍ତରଂବଦ ॥

ଉତ୍ତର :—ପାଳଦେ ।

ଅଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳବାଣୀ ।

କାପ ମୂର୍ତ୍ତିଶୀ ଶ୍ରବଣେ ପଡ଼ନ୍ତି । ଦାମ ବତାଇଲେ ଅଦାର ପାଇଁ ।
ସମ କରେଟ ଦାସ ନାଃ ପଡ଼ନ୍ତି । ଧାମ ଖୁଞ୍ଜିଲେ ନରଙ୍କ ମୁଖଦ ।
ମନରେ ବିଚାର । କିଣା ନ ଗଲେ ପୁରୁଷ ପାରୁ । ୧ ।

ଅଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳବାଣୀ ।

ବାଜ ଅଣି ଜଳଧର ପବନ ।
ଶରଦେ ଗର୍ଜ୍ଜିର ଖୋଇବା ନର ।
ସାନ୍ତ ବୃକ୍ଷ ଯୋଗ ସାଧୁ ନ ପାଇ ।
ଗତି ଭବ ସଂସାରେ ହୁଏ ଘାଇ ।
ଚରଣେ ଏହାର । ସୁର ଯେ ଜାଣଇ ସେ ଅଟେ ଧୀର । ୦ ।

ସୁଧାକର ଉକ୍ତି ।

ଅଟେ ସୁଧାକର । ସୁଧା ପଦ କର । ନୁହେ ସୁଧାର ଆକର ।
ତା କର ସମୂହ । ରୁଦ୍ର ସିନା ଗ୍ରହ । ହୁଏ କି ? ସୁଧାର ଘର ॥

ଅଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳବାଣୀ ।

ହୁଏ ଦେହ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସୁଖ ଦାୟକ ।
ହୃଷ ଉଦ୍ଧ ପର ଶ୍ରେଷ ସାଧକ ।
ହୃଷ ନ ଥିଲେ ବୃଥା ଏ ଜୀବନ ।
ହୃଷ ଅଟଇ ଉପମ୍ବ ସଦନ ।
ଲୁଗ୍ରିବ ବଖାଣି । ନିବର୍ଣ୍ଣେ ସବ୍ୟାପ ସବ୍ୟେ ସମାନ । ୦ ।
ଲୁଗ୍ରିବ :—ନାଗନ । ନନଦ । ନସ୍ତନ । ଜଳଜ ବା ନନ୍ଦନ ।

ହୁଏ ଧଅର ଶାସ୍ତ୍ର ସୁଖକୁ । ହୁଏ ଶାନ୍ତି ତଦଟର ମନକୁ ।
ହୃଷ କାବଣାର ଭବେ ଭରମ । ହୃଷ ରମ୍ୟ ହୋଇ ଜଗ୍ଧାଏ ଭ୍ରମ ।
ଲୁଗ୍ରିବ ବଖାଣି । ପଞ୍ଚବର୍ଣ୍ଣେ ସବ୍ୟାସବ୍ୟେ ସମାନ । ୦ ।
ଲୁଗ୍ରିବ :—ନିମ୍ନନମନ । ରମାକୁମାର । ରତ୍ନସଦର । ନବଯୌବନ ।

ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟନାଙ୍କୁ ଜଗତେ ଭୟ ।
କାହେ କି କଲୁଥିଲେ ଧଣେ ଜନ୍ମେ ।
ଭୟ ତୋଷଇ ଯାଉଛି ମାନବ ।
ଜନେ ଧର୍ମ ଶୁଣିବା ହେତୁ ଭୟ ।
ଉତ୍ତର ବଖାଣି ।
ସପ୍ତବର୍ଣ୍ଣେ ସନ୍ଧ୍ୟାସବେ୍ୟ ସମାନ । ୦ ।

ଉଦ୍ଧର :—ରମାନନ୍ଦନମାର । ବନଜଳଜରବ । ନବନନ୍ଦାଦିକନି ।
ଧର୍ମଧ୍ୟାଧର୍ମ ।

ଭାଙ୍କିଙ୍କ ପୂଜାପାଏ କୁଳଧ୍ୱାନ ।
ପୂଜ୍ୟତର ହୁଏ ସୁକୁଳ ଜନ ।
ମୂର୍ଖଜନ ଲଭେ ଜନସମ୍ମାନ ।
ମାନ୍ୟତର ହୋଇ ଧ୍ୱନେ କାପ୍ୱାନ
ସେହେତୁ ବଖାଣି ।
ନବ ବର୍ଣ୍ଣେ ସନ୍ଧ୍ୟାସବେ୍ୟ ସମାନ ।

ଉଦ୍ଧର :—ଭସାବଭଦ୍ରୌଭବସାଭ ।

ଶ୍ରବଣ ତତ୍ତ୍ୱ

ଦଣ୍ଡଶିଷ୍ଟଲଣ୍ଡନାଦେ ଭାଦଲ୍ଲ ସେ ସେଣ୍ଡୁ ।
ଦ୍ୱିଣ୍ଡଲଣ୍ଡଶ୍ରବଣ ନାମଃ ଦଣ୍ଡି ଭେଣ୍ଡୁ । ୧ ।
ନମାର୍ଥ ଦ୍ୟବହାରର ପ୍ରଥାକି କୃଦାନ୍ତ ।
ଦଣ୍ଡଲଣ୍ଡ ଦୋଲି ଶ୍ରବଣ ଦୋଲି ବଖ୍ୟାତ । ୨ ।
ଦଣ୍ଡ ପ୍ରଭୃପଦ ଶ୍ରୀବାଜନ୍ଦ୍ୱ ଭାପରେ ।
ସମ୍ମିତ ଏହାଙ୍କ ଦ୍ୱଣ୍ଡଦ୍ୱ ସହ୍ନତରେ । ୩ ।

ତଥି ନ ବୁଝି ପଣ୍ଡିତ ଅଂଶଭ ଧର ।
ବୋଲଣି ଭଲ୍ଗ ବଲେ ଆସ ଭବବର । ୪ ।
କୋଦ୍ଧଲେ ପାଦପଦ୍ମ ଦେବେ ଶରୀର ସ୍ଥିର ।
ବନ୍ଧ ପାରନ୍ତି କି ଆବେ ପଣ୍ଡିତେ ସାଗର । ୫ ।
ସେପରି ଶତ ସୂତ୍ର ପାର ଜାଲି ଜଦବୀ ।
ସୁଜନ ପାରନ୍ତି କି ? ଆନ୍ତ ସର୍ପଭ ଭଣି । ୬ ।
ତଥିକେ ଚକ୍ରପ୍ରଦ ଶିଶୁ ଜନମିଲେ ହୋଇଲେ ।
ବାଳକ ଗର୍ବ ହେବ କାହିଁକି ? କହାରେ । ୭ ।

ସୁନା ରୂପା ହେଲେ କର ଘଟେ ଯୋଗାଇବା ଜନଙ୍କୁ ଜଣାଇ ।
ଲଳାଟକୁ ସମ ରୂପାକୁ ଶୀଘ୍ର ସଙ୍ଖ୍ୟାରେ ଭୁଜ ତଳିଲ । ୧ ।
ଦକ୍ଷିଣ ବସ୍ତ୍ର ପଦାର୍ଥ ରକ୍ଷିତ ଅଙ୍କୁ ସପ୍ତ ସଙ୍ଖ୍ୟାରେ ।
ବାମକର ଗତ ତୀର୍ଥ ରକ୍ଷିତ ଅଙ୍କ ଦ୍ୱାଦଶ ସଙ୍ଖ୍ୟାରେ । ୨ ।
ଗୁଣି ଲବ୍ଧ ଭୁଜ ଯତନେ ମିଶାଇ ପୂର୍ବାଙ୍କୁ ଭୁଜ ହରା ।
ଦେଇ ବାକୀ ଅଙ୍କ ଯଦି ରହେ ସମାନ ଦକ୍ଷିଣ ହାତରେ ସୁନା । ୩ ।
ଯଦି ସେ ସମାନ ସଙ୍ଖ୍ୟା ପୂର୍ବୋକ୍ତ ବସ୍ତୁରେ ଥାଏ ରଜତ ।
ଦକ୍ଷିଣ କରସ୍ଥ ଦ୍ରବ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ବାମେ ଥାଏ ସତ । ୪ ।

ଶୀଖରପଦ୍ୟା :—

ଯେ ଜଣ ବୃନ୍ଦାର ଏମନ ଜନକୁ ସମଣୀ ରମଣୀଙ୍କୁ ଦୁଃଖ ଦେଲ ।
ଯେ ଜଣ ଶତ୍ରୁ ସର୍ବ ଧାବ୍ୟ ସୁହୀତକୁ ଭାଙ୍ଗିର ରମଣୀଙ୍କ ପିଠ,
ଯେ ଜଣ ବାମଦେବଙ୍କ ଶୁଭମନ୍ତ୍ର ଦେବଙ୍କୁ ବାସର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱର ।
ଯେ ଜଣ ଜନ୍ମକୁ ସମାଧିକନ୍ତୁ, ସେ ଦେହଙ୍କ ପାଷଣ୍ଡଗର୍ବସୁନ୍ଦ୍ର ।

ସେଥିରୁ କୈଶଦେବଙ୍କର ଗୀତାଳିରୁଁ—
ମଥନଭର ପୁଷ୍ପ ।ଶ୍ରୁତିଭାଗ୍ୟବସ୍ତ୍ର ।
ମୀନକେତନ ଦର୍ପଭ ଶତ ଚକ୍ରଣ ।
ଲଭ ତୁବାସ୍ୱର ବିକ୍ରମ ପ୍ରଣତ ପାଦ ॥

ଭୂପ ବର୍ଣ୍ଣନ୍

ଶ୍ରୀରାଧାକୃଷ୍ଣାଭ୍ୟାଂ ନମଃ । ଶ୍ରୀସୀତାରାମାଭ୍ୟାଂ ନମଃ ॥

ଭଞ୍ଜ ବଦନର ଚନ୍ଦ୍ର ନାଭର ନୀଳୋତ୍ପଳ ଲୋଚନ ମୃଗଳର
ନବମାଲିକା କଳିକା ଦାନ୍ତର ଅଶୋକ କୁସୁମ ବନ୍ଧୁଧରର
ଦେଖାନ୍ତି ସମାନ; ସେ ପୁଣ୍ଡିଙ୍କ ଶର କଲା ମଦନ ।

କୋଶଳା ପଣ୍ଡି ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନରେ ହୋଇ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ
ନଯ୍ୟରେ ହରଣ ସ୍ତ୍ରୀ ପଦ୍ମେ ଚୋର ॥

କାମୋଦା । ଅଦ୍ୱତାଳ

କାହିଁ ପାଇଁ ଏ ରୂପ ରମଣୀ । ବରପଣ୍ଡିବ ସ୍ତ୍ରୀପିନା । ପଦ ।
ଅଙ୍ଗାରତଣି କେ ର । ମୁଗାମୃକାତର ।
ଅତୁଳ ସୁନ୍ଦର ଝଳ ହେଲା ଭୂର । ୧ ।
ନଷଳ ନଳିନ । ସମାନ ନୟନ ।
—ମୃଗଳଙ୍କୁ ବନ ବହେ ଅନୁଦିଣି । ୨ ।
ବିକ୍ରମ ବିନ୍ତ । ମଦନ ଶପଥ ।
ନ କର ଗୁପତ । ଭାରତୀ କହତ । ୩ ।

ଋତୁ ବର୍ଣ୍ଣନ

(ରାଗିଣୀ—ପୁନ୍ନାଗ । ତାଳ—ଏକ)

ଦେଖ ହେମନ୍ତ ସମୟ,
ଆଗମିଳ ତୃଷଶୂନ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ ହିମମୟ । ଘ ।
ସର ଘୁଞ୍ଚି ଗଲେ ହଂସକୁଳ ସୁରେଶ ଗତ ।
ପୁଟବୃଜ ଅବସରେ ଭ୍ରମନ୍ତି ସଂଯୁତ । ୧ ।
ନବ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଗୁଚ୍ଛେ ଧାନ୍ୟଶ୍ରେଣୀ ଅନ୍ତ ।
ଭରୁ ଦେଇ ଦୃଷ୍ଟବାଳା ଭୂଷଣକୁ ବାନ୍ଧୁ । ୨ ।
ଅବଲମ୍ବମିଶ୍ର ଭରେ ମାନସ ଅରୁଣ ।
ପରିଷିକ୍ତ ଶୀତ ଦେବେ ଯେ ତରୁଣ । ୩ ।
ବାଲ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବବର୍ମଙ୍କର ମାନସ ।
ନାରଣ୍ଡର ଶ୍ରୀ କେଶବ ଧ୍ୟାନେ ଲଭେ ତୋଷ । ୪ ।

(ରାଗିଣୀ—କହଳାମୋଦା । ତାଳ—ରୂପକ)

ଶିଶିର ସମୟ—ପୀଡ଼ାର ଆଳୟ । ଘ ।
ଏ ଯେ ବଲି ଶଙ୍ଖଙ୍କ ପ୍ରଳୟ । ଶିଶିର ।
ପିତ କଳସୁନ, ବର୍ଦ୍ଧନ ସାଧନ,
ବକୁଳ ରସାଳସାଲରେ ଶୋଭନ । ୧ ।
ଅକାମ ପ୍ରମାଣ, ଡୋଳ ପ୍ରବର୍ଦ୍ଧନ,
ବଢାଏ କଳକୁ ଭରିଏ ଶସ୍ୟନ । ୨ ।
ଦୁର୍ନ ଯାସବାର, ମଦର ଦଳର,
ବିଯୋଗିଜନନ ନାଶନେ ତତ୍ପର । ୩ ।
ଖସାରେ ପ୍ରତୁର, ଘର ବିଦ୍ୟାଳର,
ଭବଷ ତରୁମାନଙ୍କୁ ଭାରର । ୪ ।

ବନସେନ ଚଣ୍ଡି, ବହାଳ ଭକ୍ତିଯୁକ୍ତ,
ହିଶୁଙ୍କା ମାଧବ ପୂଜନେ ନିରତ । ୫ ।

(ରାଗିଣୀ—ଆନନ୍ଦ ଭୈରବୀ—ତାଳ—ତ୍ରିପୁଟ)

ଏ ବସନ୍ତ ଋତୁବର
ଦେଖ କେଡ଼େ ମନୋହର । ପଦ ।
ବିୟୋଗୀ ସନ୍ତାପକର । ସଂଯୋଗୀ ସନ୍ତାପ ହର । ଏ ବସନ୍ତ ।
କୁମ କୁନ୍ତ ମାର ମିତ । ଶୁଭ ସାସ୍ତ ଯେନାଦ୍ରିତ ।
ବସନ୍ତ ନୃପ ଜୀବନ । ଋତୁଗ୍ନି ହନନ ଭୟ । ୧ ।
ମାଧବୀ ଲତାରେ ଚୁତ । ଘାଳି ହୋଇଛି ବେଷ୍ଟିତ ।
ସପ୍ରେମେ କାନ୍ତାରେ କାନ୍ତ । ଡାଳିଲିଙ୍ଗ ପ୍ରକାର । ୨ ।
ନବମଞ୍ଜରୀ ବାଳୀବ୍ରାତ । ବଣେ ହୋଇ କୁସୁମିତ ।
ହରେ ମଟ୍ଟୃତ ମନ୍ତ୍ର । ମନୋଧନକୁ ଏଥର । ୩ ।
ଦେଖି ରସାଳ ମୁଞ୍ଜଳି । ଆନନ୍ଦରେ କୋଇଲି ।
ଝପିବାକୁ କଳ କଳ । ହୋଇଛି ଭର୍ତ୍ତି ମଧୁର । ୪ ।
ମାର ଶରେ ହୋଇ ଭୋଳ । କୋଳୁଆନ୍ତି ନାନା ବେଳି ।
ଆଶ୍ରମେ ଠୋଟେ ଏକଲି । ଶୁଦ୍ଧା ନାଗରୀ ନାଗର । ୫ ।
ଏଭ ଭାବ ଦେଖ ବର୍ଣ୍ଣନ । ଦେବୀ ନାଟକ ଭଜନ ।
ଦର୍ଶନେ ସ୍ୱଗମ ମନ । ଶିବୁବଧୂ ଦୂଧାଦେଶ । ୬ ।

(ରାଗିଣୀ—ଗୌରୀ । ତାଳ—ଆଠ)

ଶ୍ରୀପଦ ସଦସ୍ୟ । ପ ।

ଚନ୍ଦନ ଦେହପଟେ ଶୀତଳାମ୍ବୁ ପାନେ ଆରକ୍ତ ଜଳ ସ୍ନାନେ । ଶ୍ରୀପଦ ।
ଲଳନା ନିତାନ୍ତ ହୋଇ ଧନ୍ୟ ଦେଖ ପାଦାର୍ଦ୍ଧ ବେଣୀ ବନ୍ଧିଲ ।
ଦେହଳ ସ୍ମୃତେ ଉଦ୍ଦ ପ୍ରଭଷଣେ ଘର୍ମ ସଲିଳ ସିନ୍ଧୁ । ୧ ।
ଶିରୀଷ ଚନ୍ଦନ ମଲ୍ଲିକା ଶେଫା କୁସୁମେ ଫୁଟିଲ ।
ଘନଶ ରସାଳ ଜମ୍ବୁ ଜମ୍ବୁ ଆଳ— ଫଳ ଚୁତେ ଫଳିଲ । ୨ ।

ଧରଣୀଧରରେ ରଚିଲ ଗର୍ତ୍ତରେ ଦାବାନଳ ପ୍ରଜ୍ୱଳିଲା ।
ମଳୟ ପବନ ତେଜଇ ସନ୍ତାପନ ନିଦାଘ ବାତ ହୋଇଲା । ୩ ।
ହୋଇ ଶାନ୍ତିହର ବିତାପିତ ଗାତ୍ର କାଙ୍କ୍ଷିଲ ଜଳ ଧାରିଲେ ।
ଧୂଳି ଗଗନକୁ ଅନ୍ଧ ଜନଙ୍କୁ ସହଜରେ ମୁଦାଇଲା । ୪ ।
ଭଣିବା ଭଣିତ ମାନସ ଉଦାତ ଦେଖା ବରଷା ଭଣିଲୁ ।
ବିକ୍ରମ ଦେବର ଶାନ୍ତି କାତରର ହିମାଚଳଙ୍କୁ ଚିନ୍ତନ । ୫ ।

(ରାଗିଣୀ—ଧନାଶ୍ରୀ । ତାଳ—ଆଠ)

ଶ୍ରାବଣୀ ମାସ ଏତବ ଆସିଲାରେ । ଘ ।
ଆଷାଢ଼ ଦୁଃଖର ବଢ଼ିଲା ରେ । ଶ୍ରାବଣ···
କାଳ ଜଳଧର ।
ଗର୍ଜୁ ଘନ ଘୂର ।
ଶଶାଙ୍କ ମଣ୍ଡଳକୁ ଛାଇଲେ । ୧ ।
ସନ୍ଧ୍ୟ ବିଜୁଳି ।
ଗଗନେ ପ୍ରବିଶି ।
ଖେଳନ୍ତ ପ୍ରତଦନ୍ତ ହୋଇଲା ରେ । ୨ ।
ଘୋରେ ମେଘଧ୍ୱନି ।
ଉଠିଲି ଉଠିଲି ।
ହୃଦୟ କମଳକୁ ଦହିଲାରେ । ୩ ।
ଏ ବରଷା କାଳ ।
ବିରହୀଙ୍କ କାଳ ।
ବୋଲି ଭେକ ସ୍ୱରରେ ଡାକିଲେରେ । ୪ ।
ଶୁଣିଣ ପ୍ରବଳ ।
ବିକ୍ରମଦେବର ।
ମାନସ କାତରେ ମଜ୍ଜିଲେରେ । ୫ ।

(ରାଗିଣୀ—ମନୋରମା । ତାଳ—ଏକ ।)

ଦେଖ ଶାରଦ ସମୟ ହୋଇଲା ରେ । ଘ ।
ଅମ୍ବୁଦାଡମ୍ବର ସ୍ତବକେ ଏଣିଲା ରେ । ଦେଖ ।
ତଡ଼ାଗ ନିର୍ମଳ ତୋୟ । ତୋୟଜାତ କୁବଳୟ ।
ଫୁଟି ହୋଇ ଲୋଚନଙ୍କୁ ମୋହୁଛି ରେ । ୧ ।
ହୋଇ ନାଭଣୀତ ନାଗ, ଶଶଧରକରକାନ୍ତି ।
ସକଳ ଜନମନଙ୍କୁ ତୋଷିଲା ରେ । ୨ ।
ଶସ୍ୟରେ କେଦାର ରାଜି । ମରକତ ପରି ସାଜି ।
କୃଷୀବଳପ୍ରକରଙ୍କୁ ରଞ୍ଜିଲା ରେ । ୩ ।
ଶାରଦୀୟ ନବରାତ୍ର । ଦିଶୁ ଅଛି ସର୍ବତ୍ର ।
ଲୋକଙ୍କ ଜନାପୂଜନ ବଢ଼ିଲା ରେ । ୪ ।
କବି ବିକ୍ରମଦେବର । ଶ୍ରୀ ରାଧିକାଦାମୋଦର ।
ପାଦପଙ୍କଜ ସେବନରେ ମଜ୍ଜିଲା ରେ । ୫ ।

(ରାଗିଣୀ—ଖମାଚ । ତାଳ—ଏକ ।)

ରାଧାସ୍ୱାମିପଦବାରିଜ ପାହିମାଂ । ଘ ।
'ଗୋପୀଜନନୟନୋତ୍ପଳ ସୁଧାକର ପାହିମାଂ । ରାଧା ।
ନିଗମସ୍ୱ ହାରକ । ଶଙ୍ଖାସୁର ବିଚ୍ଛେଦକ ।
କମଠ ଧୃତମନ୍ଦରଧରାଧର ପାହିମାଂ । ୧ ।
ଧରଣୀଧାରଣଦନ୍ତ । କୃତହେମଲୋଚନାନ୍ତ ।
ମନୁଜ କଣ୍ଠୀରବରୂପଧର ପାହିମାଂ । ୨ ।
ବଳିଗର୍ବନାଶକ । ବସୁଧାପଦବ୍ୟାପକ ।
ଭୃଗୁବଂଶସରୋଜଭାସ୍କର ପାହିମାଂ । ୩ ।
ଦଶନସ୍ତାଚ୍ଛେଦନ । ଅଛକନ୍ତୁଶାସନ ।
ବିକ୍ରମ ବନ୍ଦିତ କଳ୍କି ରୂପଧର ପାହିମାଂ । ୪ ।

କାଳଦର୍ପେ ଦେଶ ଚଳୁଅଛୁ ଦ୍ରବ୍ୟଧନ ।
ଚଳୁଁପାଶ୍ଚ ଅଛେ ଯେଉଁ ଯେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷାରଣି ॥

ନିଦାଘ ସମୟ

ଅହୋ ! ଘୃଷ୍ଟ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଋତୁ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ସମୟ ।
ପ୍ରଖର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଚଣ୍ଡକର ତେଜମୟ ॥
ସୁର-ନର କର ଖାଦ ଲଭି ଜନ୍ତୁମାନେ ।
ଢଳିଳ ବାଳକ ହୋଇ ସ୍ଥିର ଅଣ୍ଡା ଥାନେ ॥
ଘର ଭିତରେ କୁଆପ ଦାଣ୍ଡେ ଝାଞ୍ଜି ବାତ ।
ଯେପରିକି ଅଗରେ ଭୂପ ଯନ୍ତ୍ର ଅଛେ ଖାତ ॥
ବର୍ତ୍ତାଭାଲେ ପ୍ରବାହିକା ଜଳୁ ଲଭା ପାଇଁ ।
ପ୍ରଦେଶ ଯୋଗାଇବାକୁ ନିଜ ଗତେ ଧାଇ ॥
ପରସ୍ପରଙ୍କର ଗୁଣ୍ଡି ଜଳିତ କାନନ ।
ଦାବାନଳରେ ଭସ୍ମ ଅସ୍ଥ ବିସର୍ଜନ ॥
ମାତ୍ର ଜନ୍ତୁଙ୍କ ଭସ୍ମ ଦେହ ମନେ ନ ଭାବଇ ।
ମନଭାବ ତ ଜଗତେ ପ୍ରବଳ ଅଟଇ ॥
ପ୍ରକୃତିକ ପକ୍ଷିମାନେ ପ୍ରଣାୟରେ ବନ୍ଧୁ ।
ନୀଜ ବଳ ମନ୍ଦମାନ୍ୟ ଲୋକେ ପ୍ରକଟଇ ॥
ଶୀତଳତା ବସ୍ତୁ କୁଅପାଣି ବଟ ଗଛ ।
ଭୂଷା ହେଉଛି ମାନବଙ୍କ ପ୍ରଶଂସାକୁ ପାଇ ॥
ଜଳ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଭାବରେ ମୁଖଭାବ ପାଏ ।
ହେମ ଜୀବୀ ପାଣିଠାରୁ ଅଧ୍ୟାପନ ପାଏ ॥
ତପନ ଅପଣା ଭବେ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ପ୍ରଖରଲୁ ।
ଜଳ ପାନକରେ ଜଳସ୍ଥାନମାନଙ୍କରୁ ॥
ଅନ୍ଧକାରହୀନ ହେଉଛି ଜଗତ ଭଣ୍ଡାର ।
ଅଳ ଦୁଃଖୀ ବାଟେ ଯାଉଥିବା ଲୋକଯାକ ॥
ଗାଁରେ ଥିବା ମନ୍ଦିରେ ଛାୟାକୁ, ଛାୟାରେ ।
ଥିବା ଲୋକେ ଭୁଲୁଥିଲୁ, ଯାନ ଭୁଲୁଥାରେ ॥

ବାସ କରୁଥିବା ଜନେ ସୁନ୍ଦର ଔଷଧିକୁ ।
ଔଷଧକୁ ନରେ ବାହିନ୍ତି ଧୂପ ପର୍ବତକୁ ॥

ସମୁଦ୍ରର ଅନ୍ତ ଅଛି ନଶ୍ୱର ଜଗତେ ।
ମାତ୍ର ମାନବ ବାଞ୍ଛାର ଅନ୍ତ ନାହିଁ ସତେ ॥

କୁଟୀରବାସୀ ସୁଖେ ନିଦ୍ରା ତ ଯୋଗରେ ।
ଚନ୍ଦନଚର୍ଚ୍ଚିତ ବାଞ୍ଛା ଭୋଗଲ ଖଟରେ ॥

କାଳର ସେବକ ହୋଇ କରେ ଜାଗରଣ ।
ବୋଧହୁଏ ଦୃଷ୍ଟି ମାତ୍ର ତାହାର କାରଣ ॥

ଅଧର୍ମୀ ଧର୍ମୀ ସକଳେ ସ୍ଥଳେ ଗର୍ଜ୍ଜିତ ।
ସିମିଳ ଗୁଡ଼ିକେ ଅଙ୍ଗ ଦୁଃଅଳ ପୂଜିତ ॥

ଅଭୋକ୍ତା ଦୁର୍ବଳ, ଭୋକ୍ତା ପୀଡ଼ିତ ଶୋଷରେ ।
ମୃଗତୃଷ୍ଣା ପ୍ରବଳ ମରୁ ପ୍ରଦେଶରେ ॥

କୁକୁରେ କର ନମ୍ରାଇ ସୁଶୀତଳ ସ୍ଥଳେ ।
ପଡ଼ି ରହି ଧର୍ମ ସଙ୍ଗ ଦୁଃଅନ୍ତି ଗଜଳେ ॥

ଶିଶୁର ଦେହରେ ହେମମୁକ୍ତ ସୁଶିତ ।
ଅସ୍ତ୍ର ଜନ୍ମ ଯତସାଧ୍ୟ ଫଳ ଶବ୍ଦିତ ॥

କୃଷରେ ଧର୍ମକାନ୍ତି; ଖାଲୁ କଟିଗଣ ।
ପେଟ ପାଇଁ ଖାର୍ଥକର ସବୁଇ କଷଣ ॥

ଶୀତଳ ଜଳ ପ୍ରଭୃତି ସାମାନ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ।
ପଥିକଙ୍କୁ ଦେଇ ଜନେ ହୁଅନ୍ତି କୃତାର୍ଥ ॥

ଦୁଃଖେ ଏକଚିନ୍ତି ସୁଖଦାୟପାଶସ୍ତୁ ।
“ପାପୀ ଶଙ୍କନ୍ତୁ; ସୁକୃତୀ ଗତାୟୁଃ” କାଣ୍ଡସ୍ତୁ ॥

ପାବକ ସୁଦକ; ଶଶିକାନ୍ତ ପଲାତକ ।
ଶୀତ ମୟୂଖ ମାତ୍ର ଏକେଶ ଭେକ ଧୂଳ ॥

ନିର୍ବାଣର ବାସନାଧିପତ୍ୟ ଜନ୍ମବର ।
ଲୋକପ୍ରେଷଣ୍ଡପ୍ରଦ ହେବା ମହିମା ଭାଳର ॥

ହେମନ୍ତ ସମୟ

କୃତାନ୍ତ ଦନ୍ତ ସମାନ ହେମନ୍ତ ସମୟ ।
ଜଗତର ଭବ ପ୍ରାଣିଶ୍ରେଣୀ ଚଳେଇ ଭୟ ॥
ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରପୂର୍ଣ୍ଣ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଛି ଧୋବଲ୍ଲ ।
ସୁସ୍ୱରଣୀ ଘରଷୁଦ୍ଧ ଦୁଃଖୀଜନଜଳା ॥
ନିର୍ଜୀବ ପ୍ରତିମା ମଧ୍ୟ ଜାଡ଼ ଭରକୁଳା ।
ଯୋଡ଼ିଲାଗି ହୋଇ ବାକ୍ତି ସେବକେ ଆକୁଳା ॥
ରଜା ପରଜା ସମସ୍ତେ ଶୀତରେ କମ୍ପିତ ।
ଦେହୁଁ ଶଯ୍ୟା ଛାଡ଼ିବାକୁ ନିତାନ୍ତ କୁଣ୍ଠିତ ॥
ସୌଧେ ମଣ୍ଡରେ କୁଟୀରେ ହସନ୍ତ ସ୍ୱଜନ ।
ସକଳ ଜନମାନସ ତୃପ୍ତିକୁ ବାଞ୍ଛିଲ ॥
ପାବକ ଦହନାତୁର ହେଲେ ସ୍ନାନସ୍ଥଳ ।
ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୀତଳ ହେଲା ଜଳଜାବଲ୍ଲଭ ॥
ଲୋକଙ୍କର ପ୍ରିୟ ହେଲେ ଭଳ ହୁତାଶନ ।
ଅପ୍ରିୟ ହୋଇଲେ ଦ୍ରୁମକମ୍ପଣ ପବନ ॥
ଅହୋ ! ଦେଶ କାଳ କର୍ମ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ।
ପ୍ରିୟ ଅପ୍ରିୟ ଅପ୍ରିୟ ପ୍ରିୟ ଜଗତରେ ॥
ନବ ଶସ୍ୟର ଗନ୍ଧଡ଼ା ଖାଖାଙ୍ଗ ଚକୁଣ୍ଡ ।
ନିଶାରେ ପ୍ରକଟେ ଗ୍ରାମପ୍ରାନ୍ତେ ଶିବାସ୍ୱନ ॥
ପକ୍ୱ ଧାନ ପଣ୍ଡୀ ବଢ଼ି ଉଠିବା ନିଳୟ ।
ଘଣ୍ଟ ଦାଗ ଡ୍ରାଇ ଶିତ ଅପୂର୍ବ ସମୟ ॥
ଫଳି ଅଙ୍କୁରି ଆବଳୀଜଳ ଚାହିଁଲେ ।
ଦେଖିଆ ବଦାସ୍ତ ଦେଖୁ କମଳା ନାରଙ୍ଗ ॥
ପଦ୍ମ କୁନ୍ଦଭରେ ସୁକୁଅଙ୍କ ଅଚ୍ଛାଦିତ ।
ଦେବତା ଗୋଲାପ ଲୁବଳାସ୍ତ କୁସୁମିତ ॥

ଧୀବା ଶବ୍ଦରେ ନିଶାରେ ଜାନୁ ଥିବ ଭୋଳେ ।
ଧାନଧ୍ୟାନ ଜନ ଭାତେ ଏ ଭାଳ ନାହିଁଲେ ॥
ଉମ୍ବଳ କୂପରେ କଲ୍ପ ପାଳ ପାଣ୍ଡୁ ତଳେ ।
ସେଥିରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବେ କର୍ଦ୍ଦମ ନାସ୍ତେଲେ ॥
ଅଧିକମୂଲ୍ୟ ରେଶମ ବାଷ୍ପ ବାସନ ।
ସିଂହାସନରେ ଧନ ଭରେ ସମସ୍ତ ଶାସନ ॥
ଯେତେକ ବନ୍ଧୁଲୋକ ହେଲେ ନିଜ ଶତ୍ରୁଜନରେ ।
ଭିକାରି ବାସ୍ତୁଭୂ ଭିଜ ଲଭେ ଆଦରରେ ॥
ଶୀତବାଧା ଉଷ୍ଣ ମୃଗ ମାରିବା ଆଶାରେ ।
ମୃତପ୍ରୁ ତନେ ଜଳରେ ବହଇ କ୍ଷୀଣାରେ ॥
ଅଶାଦେବନର କାଳର କଷ୍ଟକୁ ସହିବ ।
କୁଣ୍ଠିତ ହୋଇ କୁଣ୍ଠିତ କର୍ମକୁ କରିବ ॥
ଏସ୍ୟଥିତ ସେଥିକୁ ବିଲୋକି ଭୂପତି ।
ନିର୍ବାସନ ଲଭନ୍ତି ତହିଁ ତେଜି ଦେଶ ॥
ଶ୍ରୀ କେଶବ ନାରାୟଣ ପାଳିଥ ସମସ୍ତ ।
ସେଲଭପୃଣ୍ଡର ହେବା ଦୁଃଖର ବାଟସ୍ତ ॥

—○—

ଗୁରୁ ଦକ୍ଷିଣା

ମୁହିଁ ଜନୈକ ଧରଣୀସୁର ବାସ ଭଲେ ।
ଗୋଷ୍ଠ ଏ ନଗର ଭ୍ରାନ୍ତ କାନନ ମଧ୍ୟରେ ॥
ସେ ଶବର ସମ୍ବାସ୍ତୁଁ ହୋଇ ଭସ୍ମଭୂତ ।
ଏମନ୍ତ ବିଷ ପାଇଲେ ଧିଏ ନାନା କଷ୍ଟ ॥
ତା ହିଁନ ଅନୁଭବ ମୁଣ୍ଡ ପାଷାଣି ।
ହତ୍ୟାଚରଣେରେ କଳିଯୁଗ ବଡ଼ ହାଣି ॥
ଦିବସେ ସେ ଦ୍ୱିଜାଏତି, ରଜନୀରେ ଚୋର ।
ଧ୍ୟାନଥାଏ ଶିରତ୍ରାଣ ମଦ-ନିଶା ଘୋର ॥
ସେ ମୁଣ୍ଡି ନିର୍ଦ୍ଦୀଷ ସଦା ପାପକର୍ମ ରତ ।
ହେବିଲା ଜନକ ମାଏ ତାହାର ଦୌବତ ॥

ପାହିସ ବାନ୍ଧବେ ତାହାଠାରେ ଯତେ ନାହିଁ ।
ଅଷ୍ଟ ଚେଷ୍ଟି ଚିନ୍ତ୍ୟଣି ଖୋଜିଲେ ଭୁହାଇ ॥
ଦିନେ ପଥେ ଯାଉ ଯାଉ ଏକ ସନ୍ଥବର ।
ସାଧୁବର୍ଣ୍ଣ ହୁଅନ୍ତେ ତା ନୟନ ଗୋଚର ॥
ତାହାର ହୃଦୟେ ଦେଖେ ସଦ୍ଭାବ ଜନ୍ମିଲା ।
ସେ ସନ୍ଥଙ୍କୁ ନମି ନମ୍ରେ ଏମନ୍ତ ଭାଷିଲା ॥
'କୃପା କର ମୋ ଅଭୟ ହୋଇବ ତୁମ୍ଭେ ଆଜ ।
ମଦଶ୍ରୀ ଭକ୍ତା ଶରଣ କର ସନ୍ତରାଜ' ॥
ଏତେ ଶୁଣି ସନ୍ଥବର ବୋଇଲା ଏପର ।
ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହୋଇଲେ ମତେ ସଙ୍ଗ ତ୍ୟାଗ କର ॥
ପତିତ ଭକ୍ତା ଶରଣ ଗତିକୁ ଅଛେ ।
କପର ତାହା କରିବ ବୋଲି ମୁଁ ଭାବଇଁ ॥
ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ହୋଇ ସ୍ୱକୀୟ ଧର୍ମକୁ ତେଜିଲୁ ।
ନୀଚ ଜାତି ଶବର-ସଙ୍ଗ ସଙ୍ଗ ଆଚରିଲୁ ॥
ସେ ଶବର ମାରଇ ନୃଶେ, ଲୁଣ୍ଠଇ କରୁ ।
ମାନବ ମାନବଙ୍କର ଧନ ପ୍ରାଣ ହରୁ ॥
ଏ ହେତୁରୁ ତୁ ହୋଇଲୁ ନିକୃଷ୍ଟ ପତିତ ।
ତୋ ପରି ଭକ୍ତା ଶରଣ ନୁହଇ ଉଚିତ ॥
ଏତେ ଶୁଣି ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ପ୍ରଣମି ସନ୍ଥଙ୍କ ।
ଅତ୍ୟାନ୍ତ ନିର୍ବୋଧ କଲା ବଚ ସନ୍ଥଙ୍କ ॥
ତେଣୁ ସନ୍ଥପ୍ରବରର ସ୍ପୃହା ତେଜିଲି ।
ବାହୁଡ଼ି ବାହୁଡ଼ି ସେ ଏ ସ୍ଥାନରେ ଭ୍ରମିଲି ॥
ଦେଖିଲି ମୁଁ ବାଞ୍ଛା କରିବା ଗୁରୁ ଦର୍ଶଣାକୁ ।
ଗୁରୁରୂପେ ମଣିଷ ତୋ ଘରେ ଭୁଞ୍ଜିବାକୁ ॥
ତା ଶୁଣି ବିପ୍ର ଭାବିଲା ତୁମ୍ଭ ବାଞ୍ଛା ଯାହା ।
ନିବାର ସତ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ଦେବି ମୁହିଁ ତାହା ॥
ସେ ବଚନେ ତୁଷ୍ଟ ଯତି ବୋଇଲା ସତ୍ୱର ।
ଅନ୍ତେ ଗୁରୁଦକ୍ଷିଣା ରୂପେ ଦାନ କର ॥

ମାତ୍ର ମନେ ଭଣ ଭଲେ ଦଶି ହୁଏ ଯାହା ।
କେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରାହ୍ୟ ନୁହେ ତାହା ॥
ଘରେ ସେ ବିପ୍ର ବୋଇଲା, ଦେଲି ଅନୁମତିକୁ ।
ସଙ୍ଗ ଲକ୍ଷ୍ମି ଲକ୍ଷ୍ମେ ଗଲା ଦେଇ ଆଶିଷକୁ ॥
ସେହି ଦିନଠାରୁ ବିପ୍ର ନେଲା ଅନୁମତିକୁ ।
ପୂର୍ବପରି କରେ ଅନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କୁ ॥
ଚୋରିକରିବାକୁ ସେ ଏକ ଅନ୍ଧାର ରାତ୍ରରେ ।
ବୁଲୁଥିଲା ନଗରର ଗୋଟିଏ କୋଣରେ ॥
ଜନମତ ଜାଣିବାକୁ ନୃପ ସେ ନଗରେ ।
ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାତିରେ ବୁଲେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ବେଶରେ ॥
ନୃପତି ବିପ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖି, ଏଠାରେ କାହିଁକି ।
ବୁଲ ବୋଲି ପୁଚ୍ଛନ୍ତେ ସେ କହିଲା ଏତକି ॥
ଏ ନଗରପ୍ରାନ୍ତ ବନେ ମୁଁ ବାସ କରଇଁ ।
ବିପ୍ର ହେଲି ଚୋରପଣେ ଜୀବନ ଯାପଇଁ ॥
ଏଠାକୁ ଆସିଛି ଏବେ ଚୋରି କରିବାକୁ ।
ବୁଲୁଅଛି ମୁହିଁ ସ୍ଥାନ ଠିକ୍ କରିବାକୁ ॥
ନୃପତି ଶୁଣି ନିର୍ଭୀକ ସତ୍ୟବାଣୀ ତାର ।
ବୋଇଲା ମାନବେ ଲଭି ଅତି ଚମତ୍କାର ॥
ମୁହିଁ ମଧ୍ୟ ଚୋର, ଆସେ ମିଶି ଚୋରିକରିବା ।
ଯାହା ଲଭ୍ୟ ହେବ ସମେ ବଣ୍ଟନ କରିବା ॥
ରାଜଗୃହ ମଧ୍ୟର ଗୁପ୍ତପଥ ମୁହିଁ ।
ଭଲେ ଜାଣେଁ, ମୋ ସଙ୍ଗେ ଶୀଘ୍ର ଆସେ ତୁହି ॥
ଏହେଁ ବୋଲି ନୃପ ବିପ୍ର ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଶସ୍ତନ—
ଭବନରେ ପ୍ରବେଶିଲେ ଅବାଧେ ବାହୁନ ॥
ସେଠା ଏକ କରଣ୍ଡରେ ଥିଲା ରତ୍ନଧନ ।
ଦର୍ଶିକ ବାନ୍ଧିନେଲ ସେହି ରତନସ୍ତୁ ॥
ଦୃଶ୍ୟାପୁଣ ନୃପଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସ କରଣ୍ଡରେ ।
ତାଙ୍କୁ ସ୍ଥାନ ପଳାଇନ କଲେ ଭୟଭରେ ॥

ପରଧନ ନରବର ବଡ଼ି ଅଜ୍ଞାନରେ ।
ଧୂତ ଦେଖି ସେ ବିପ୍ରଙ୍କୁ ଅଣାଇ ଦର୍ପରେ ॥
ରତ୍ନ ହରି କାହିଁ କଲୁ ବୋଲି ପଚାରିଲ ।
ସେ ବିପ୍ର ନିର୍ଭୟେ ସବୁ ସତ ବଖାଣିଲ ॥
ତା ଶୁଣି ଚୋପଦାରଙ୍କୁ କହିଲ ନୃମଣି ।
ତୁ ଯାଇ ଦେବଙ୍କ ପଦରେ ଅଣ୍ଟି ଦେ ମଣି ॥
ରାଜାଦେଶରେ ସେ ଯାଇ ଚରଣ୍ଡ ଭିତରେ ।
ରତ୍ନକୁ ଦେଖି ଏମନ୍ତ ଘୋଷିଲ ଲୋକରେ ॥
ଏହାଙ୍କୁ ମୁଁ ଅନ୍ନାଧୀନ ଯୁକତରେ କରିବା ।
ସେ ଭଣ୍ଡର ମସ୍ତକରେ ଦୋଷକୁ ଲଦିବା ॥
ଏତେ ଭାବି ସେ ରତ୍ନକୁ ଅଣ୍ଟିରୁ ଖୋଲିଲା ।
ନୃପତି ଛାମୁକୁ ଯାଇ ଏମନ୍ତ ଭାଷିଲା ॥
ଦେବ ! ଏ ଚୋରର କାର୍ଯ୍ୟ ଅନୁଚିତ କହିଲ ।
ଚରଣେ ହିଁ ରତ୍ନଯାକ ଏ ରାଣ୍ଡସ୍ତ ଧରିଲ ॥
ତାହା ଶୁଣି ସତ ଜାଣି ନୃପତି ବହନ ।
ତାଙ୍କୁ ଶୋଧନ କରିଲ କହାଇ ବଚନ ॥
ବୋଇଲ ତୁହି ଭଣ୍ଡର ପୁଣି ମିଥ୍ୟାବାଦୀ ।
ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଚୋର ହୋଇଲେ ମଧ ସତ୍ୟବାଦୀ ॥
ତୁହି ଏହିକ୍ଷଣି ଏହି ଦେଶ ତ୍ୟାଗ କର ।
ତୋହର ଜାଗା କରିବ ସେହି ବିପ୍ରବର ॥
ରାଜାଦେଶେ ଚୋପଦାର ଦେଶ ବାହାରିଲ ।
ବିପ୍ର ଚୋପଦାର ହୋଇ ସୁଖରେ ରହିଲ ॥
ସତ୍ୟ ବଚନ ମହିମା ଅସୀମ ଅଟଇ ।
ବେଦପୁସ୍ତରେ ଶାସ୍ତ୍ର ସୂତ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖଇ ॥

କି ହେଲା

ସମସ୍ତେ ହୋଇଲେ ସମାଲୋଚକ ।
ବାଳକେ ହୋଇଲେ ବଡ ପାଠକ ।
ଗୀତ ଲେଖକ ହେଲେ କୁଳନାଶକ ।
କୁକବିମାନେ ହେଲେ କୁମିନାଶକ ।
କମଳଡାଳର—
ଦୃଷ୍ଟି ବର୍ତ୍ତମାନ ବାପଛୁଆଙ୍କ ।।

ଫଳଧରେ ହେଲେ ଭଲମଥର ।
ବଣୁଆଏ ହେଲେ ପଣ୍ଡିତ ବର ।
ଅକୁଳୀନେ ହେଲେ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରବର ।
କୁଳୀନେ ହୋଇଲେ ତାଙ୍କ କୁକର ।
ଏମାନ ନିକର ।
ଭଲ ମହୁମା ବୋଲି ମଜନଙ୍କର ।।

ଏହ ଭଲଣି

ସଂସ୍କୃତ ଶ୍ରୁତାନଙ୍କ ବେଦାର୍ଥ ଭଙ୍ଗ ।
ବ୍ୟାକରଣ ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ଭାବ୍ୟ ଶ୍ରବଣ ।।
ସନ୍ଦର୍ଭ ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ଅତଳ ଦେଖ ।
କିଛି ନ ଜାଣିବା ର୍ଦ୍ୟ ବୋଲାଏ ପଣ୍ଡିତ ।।
ପରବନିତା ଲମ୍ପଟୀ ସନ୍ୟାସୀ ଦେଶର ।
ପ୍ରାଣୀପୀଡକ ହିଂସକ ବୈଷ୍ଣବ ପ୍ରବର ।।
ସନ୍ଧ୍ୟା ବନ୍ଦନାନଭିଜ୍ଞ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ।
ବ୍ୟାଧ ବ୍ୟାପାର ରତ୍ନ ଶକ୍ତି ସ୍ତ୍ରୀକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।।
ସନ୍ଧ୍ୟାନାପହାରକ ବଦାନ୍ୟ ବୋଲାଏ ।
ଜନପ୍ରତାରଣୀ ଭକ୍ତ ଅଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପାଏ ।।

ନୃତ୍ୟ-ତାଳ-ସ୍ୱନସ୍ଥାନ ପ୍ରଶସ୍ତ ପାଦୁକ ।
ଲୋକ ଜନଶୂନ୍ୟ ବାଦ୍ୟ ଦେଶର ନାୟକ ॥
ଅକ୍ଷର ଲେଖନଲୀଳା ସମାଲୋଚନେଶ ।
ଗଣିତା ରାଜ ଅଙ୍କ ରଚିତ ନରେଶ ॥
ଅଶ୍ୱାରୋହଣ ନାର ଅଟେ ଖେଳୀଶ୍ୱର ।
ଦେଶାଡ଼ମ୍ବର ସଂସ୍କାର ସଦା ପ୍ରୀତିକର ॥
ପ୍ରଜାରଣି ପ୍ରପୀଡ଼କ ଅଟେ ଶତ୍ରୁଜୋତ୍ସମ ।
ଅସତ୍ୟବାଦୀ ବୋଲାଏ ନରେନ୍ଦ୍ର ସଂଯମ ॥
ପରବନିତା ବାମୁଖ ଅଟେ ନପୁଂସକ ।
ସକଳକାମୀ ବାତୁଳ କି ଅବା ବାଳକ ॥
କଳୁଷକର୍ମକାରୀ ଏ ସ୍ତୁତିଙ୍କ ଅଗ୍ରଣୀ ।
ଜଗଦୀଶ ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶ ମୁକୁଟ ଚୂଡ଼ାମଣି ॥
ଏପରି ମନୁଷ୍ୟଜନ୍ମ ବର୍ତ୍ତମାନ ଲୋକ ।
ସ୍ମରୁଣ ହୃଦୟରୁ ତଳେ ଜାତ ହୁଏ ଶୋକ ॥

ବେଦାଗୋଷ୍ଠୀସମ୍ପ୍ରୁ ଅଟେ ବାଷ୍ପ ଦୁଃଖମୟ ।
ସଦ୍ଗୁଣୀକ ପ୍ରାଣରେ ଅଭାବ କାର୍ଯ୍ୟ ॥
କର୍ମସନ୍ନ୍ୟାସରେ ଶୂନ୍ୟ ହୁଅଇ ଜନନ ।
ଅହିଂସା ପରମ ଧର୍ମ ବୋଲେ ବୌଦ୍ଧଜନ ॥

ଶ୍ରୀଖ ନିତ୍ୟ ପ୍ରବର ଦେ ହୁଅଇ ।
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସପ୍ତର ପାଦ ଦେ ଲଭଇ ।
ସଂଲଗ୍ନକୁ ଦିବା ପ୍ରଭୋଷ ନାଇ ।
ସଦ୍ଧ ସମସ୍ତର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସପ୍ତର ।
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଲକ୍ଷ ଅତ
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ହିଲର ଲଭେ ଦେଖ ଭାଇ ।

ଶୀଘ୍ର ରୁକ୍ମିଣୀ ନାଥନାମକିସ୍ମା—ଅଡ଼ତାଳ

(ଏ ନବନାଗର ଚଢ଼—ଗ୍ରାମ)

ନାହିଁ ନାହିଁ ଭଲ । ମୁକ୍ତି ଯିବାଲେ । ପଦ ।
ପ୍ରାତଃ ସମୟରେ । ଦାନର ପାଣିରେ
ପାଣିଛୁଆ ସର ବୁଡ଼ିଲେ ହେଲେ । ନାହିଁ । । ୧ ।

ପାଞ୍ଚଶ ଧୂସର । ହୋଇ ବୃକ୍ଷ ଗର
ସ୍ଥାନରେ ଚର୍ମରେ ରହିଲେ ହେଲେ । ନାହିଁ । ୨ ।

ନାମନିଗମଙ୍କୁ । ଭୁପରେ ଦେହକୁ
ମଣ୍ଡି ବାଘ ଚର୍ମ ଧାରିଲେ ହେଲେ । ନାହିଁ । ୩ ।

ଜଟାକୁ ମୁଣ୍ଡରେ । ଦାଢ଼ିକୁ ତୋଡ଼ରେ
ପୋଷି ଖାଲି ଚର୍ମ ବୁଲିଲେ ହେଲେ । ନାହିଁ । ୪ ।

ଗୋଟି ଗୋଟି ଧରି । ମାଳି ଜେଗାରେ
ଗୋମୁଖୀ ଝୋଲିରେ ଜପିଲେ ହେଲେ । ନାହିଁ । ୫ ।

ହୋଇ ଦୀନ ଯୁକ୍ତ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବାଦଭ
ହରିଙ୍କ ଶରଣାପନ୍ନ ନୋହିଲେ । ନାହିଁ । ୬ ।

ଅପୂଜିତ ବିଧାତା

ଥିବାରୁ ତି ତୁଳସୀ ବିଲ୍ୱପତ୍ର
ପୂଜା ପାଉଛନ୍ତି ହର ଶିବେନତ ।
ପତ୍ରଫୁଲକୁ ବିଧି ଅପୂଜିତ ।
ସେଥୁ ଭବର ସମସ୍ତ ଜଗତ ।
ନିଜ ପୂଜା ପାଇଁ ।
ପତ୍ର ଗୋଟି ରଖି ପାରିଲା ନାହିଁ ॥

ପ୍ରହେଳିକା

ଶ୍ଳୋକ :—ପ୍ରଜାଙ୍କ ସଦା ଦୃଶ୍ୟ, କଦାଚ ଦୃଶ୍ୟ ଭୂପତେ ।
ଅଦୃଶ୍ୟ ସର୍ବ ଭଗ୍ନସ୍ୟ, ପଣ୍ଡିତେ ବଦ ତା କିମ୍ ?

ରାଗିଣୀ—ତୋଡ଼ୀ । ତାଳ—ଅଧା

ମଧୁ ମଲ୍ଲିକା ମଣ୍ଡପ । ମୂଳାଧାରସ୍ଥ କୈରବ
ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ମାଡ଼ି ଗ୍ରାମେ ବୋଲିଛି ଜଣା । ଘ ।
ମଧୁ ଶିଶି ଥିଲେ କାଳେ । ମଧୁବନ୍ତା ଥିଲେ ଆଗେ
ମଣ୍ଡମଣ୍ଡଳରେ ତନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇବ । ୧ ।
କବାବ ମୋ ଭୃଙ୍ଗେ ଥିଲେ । ଶିଘରେଣ୍ଟ ହାତେ ଥିଲେ
ନିଶ୍ଚୟ ସରଗଭୋଗ ମୁହିଁ ପାଇବ । ୨ ।
ଶିଶି ଗୋଟା ଯାକ ପିଇ । ଫେଙ୍ଗି ଦାନ୍ତୁ ଖଟେଁ ନାଷ୍ଟି
ମୋ ସମରେ କାଳ ବେଙ୍ଗ ବୋଲ ବୋଲିବ । ୩ ।

ଏଥି ସହଜାତା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଭକ୍ତି ଜାବନକୁ—
ମାତ୍ର ଦରେ ଅନ୍ଧ ମୂକ ବଧିର ଜନକୁ ॥

ଲୋକୋକ୍ତିଭଣ୍ଡ

ଅ

ଅଳ୍ପ ବ୍ୟାଧିର ସାଧନ; ନାହିଁ ବ୍ୟାଧିର ସାଧନ ।
ଅଧିକ ଲୋକର ଅନୁମାନ ଅଧିକ ।
ଅବିବେକ ସ୍ନେହଠାରୁ ବିବେକ ବିରୋଧ ଶ୍ରେୟସ୍କର ।
ଅମିତ ଖାଇଲେ ଅମୃତ ବିଷ ।
ଅରସିକ ହେବ ରସିକ ।
ଅମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ; ଶ୍ରମରେ ଅର୍ଜିତ ସମ୍ପତ୍ତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।
ଅଧର ମଧୁର; ହୃଦୟ ଖର ।
ଅଳିଆ ଘରେ ଘରେ; ପସରା ଦୂରେ ଦୂରେ ।
ଅଧା ଅଣ୍ଟା ବଙ୍କା ହେଲେ; ମାଧୁରୀ ଜଣା ନ ହେବ ତଳ ।
ଅନ୍ତେ ଚିନ୍ତା ଦନ୍ତେ ଭଣ୍ଟା; ମୂର୍ଖେ ଯାଦେ ତେଲ ଘଣ୍ଟା ।
ଅଳ୍ପ ପାଇଁ ଏକ ପ୍ରାଣୀ ଅଧପେଟ ଦୂର ହୋଇଥିବା ଦେଖି;
ଜାଣିବା ଜାମିନ ବନ୍ଧୁ ମିତ୍ର ଦୂର ।
ହେଲେ ହୁଏ ହେବ ଦୁଃଖୀ ।

ଆ

ଆଖି କାଟିବା ଛୁରି; ଆଜା ପଢ଼ିବାକୁ ନିଅଣ୍ଟ ।
ଆଗରେ ଖାଇ; ପଛରେ ଯାଇ ।
ଆତୁରର ଔଷଧ ନାହିଁ; ଅନାତୁରର ଅନ୍ତ ନାହିଁ ।
ଆପଦରେ ମନାସନ୍ତି; ସମ୍ପଦରେ ପାଶୋରନ୍ତି ।
ଆଶାର ଅନ୍ତ ନାହିଁ; ଆସ୍ୱାର ଔଷଧ ନାହିଁ ।
ଆସନ୍ତା କାଲଠାରୁ ଆଜିର କାଳ ଭଲ ।
ଆହାରେ ବ୍ୟବହାରେ ଲଜ୍ଜା ରଖ ଦୂରେ ।
ଆପଣା ଅଜଣ ଧନେ ଅଦର୍ଶେ; ଭଲ ଦୋଷ ଧନେ ବୃଥା ସମର୍ପେ ।
ଆଶାହିଁ ଦୁଃଖର କାରଣ; ନିରାଶା ସୁଖର କାରଣ ।
ଆଶା ବିଶ୍ୱ ଅଟେ ଯାର; ଜଗତ କିଙ୍କର ତାହାର ।

ଉ

ଉଠାର ଘର, ଭୂଅର ଗାଈ, ଶୀତେ ତାତ ଖାଇ ତାଳେ ଗାଡର ।

ଊ

ଊର୍ଷାରେ ମାଛର କଷ୍ଟ; ବର୍ଷାରେ ପାନ୍ଥର କଷ୍ଟ ।

ଋ

ଉତ୍ତମ କରେ ଅପକାରୀର ଉପକାର ।
ମଧ୍ୟମ କରେ ଉପକାରୀର ଉପକାର ।
ଅଧମ କରେ ଅପକାରୀର ଅପକାର ।
ନୀଚ କରେ ଉପକାରୀର ଅପକାର ।
ଉପକାର କରିଲୁ; ଅପକାର ଘଟେ ।
ଉଦରେ ମାରିଲେ ବ୍ରହ୍ମହତ୍ୟା; ତଳେ ମାରିଲେ ଗୋ ହତ୍ୟା ।
ଋଷ୍ୟଙ୍କୁ ବ୍ରହ୍ମକୁ; ଉପରୁ ସନ୍ନ୍ୟାସିଙ୍କୁ ।

ଋ

ଋଣ ଶେଷ, ରୋଗ ଶେଷ, ବହ୍ନି ଶେଷ ନ ରଖ ।

ଏ

ଏଥକୁ ଦେଲେ ବିଦ୍ୟା ସମ୍ମାନ; ସେଥକୁ ଦେଲେ ବୈତରଣୀ ଗୋ ଦାନ ।
ଏ ଗାଁକୁ ସେ ଗାଁ ଯେତେ ଦୂର; ସେ ଗାଁ କୁ ଏ ଗାଁ ସେତେ ଦୂର ।
ଏ ସେ ଲୁହାର ମଞ୍ଜି ମାଡ଼ ।
ଏକ ଦେଶର ନୃପୋତ୍ତମ, ଅନ୍ୟ ଦେଶରେ ପ୍ରଜା ସମ ।

ଐ

ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟର ଅନ୍ତ ନାହିଁ ।

ଓ

ଓଠ ଡେଇଁଲେ ବାଟରେ ଥାଏ ।
ଓଦା ଗୋଡ଼ରେ ଖାଇବ; ଶୁଖିଲା ଗୋଡ଼ରେ ଶୋଇବ ।

କ

କଣ୍ଟକ ପାଇଁ ଯୋଡ଼ା,ବାଳ ଅଣ୍ଡିଲ୍ଲ ।
କଣ୍ଟାକୁ କୁଷାଠାରୁ କଳମଭୂଷା ଝୋଣି ।
କଥାର କଣ୍ଟାର ନାହିଁ ।
କଷ୍ଟ, ପାଣି ଶଙ୍ଖ ମଧ୍ୟ କଣ୍ଠର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟବୋଽଙ୍କ ।
ଶୁକ୍ଳଶ୍ରୀ କଳଦେବେଶସ୍ତୁ ହିଙ୍କାର ମନ୍ତ୍ରି ଦୋହଳାଃ ।
କରନ୍ତେ କରନ୍ତେ କାମ ସୁକର;
ଖାଆନ୍ତେ ଖାଆନ୍ତେ ପିତା ମଧୁର ।
କରକଙ୍କଣ ଦେଖିବାକୁ ମୁକୁର କାହିଁକି ?
କଲା ପାପ କହିଲେ ଯାଏ ।
କସ୍ତୁରୀ ମଇଳିହେଁ, ଗନ୍ଧ ମରେ ନାହିଁ ।
କଳିଭ୍ର ଦକୁର ଭାନ୍ତି ଅଧିକ ।

କଂସାରି ଘର ବିଲେଇ, ଠଣର ଶବଦେ ଡରଇ ନାହିଁ ।
କାଣ କି ଜାଣଇ କନକବାଣୀ ? କାଲ କି ଜାଣଇ ବଂଶୀର ଧ୍ୱନି ?
କାଣୀ ଶ ଏକଣ କୂପରେ ମଗନ ।
କା'ର କଳାରେ ଶିର ଖିଅଣ୍ଟା, କାହାର କଲମରେ,
କାର କଲମରେ ଗାଈଆ ଗଡ଼ା, ତେନ୍ତୁଳିଆ ତେନ୍ତୁଳି ମରେ ।
କିଏ କେବେ କହେ କଣ୍ଟାକୁ ମୁନ ? କେ ଶିଖାଏ ମୀନକୁ ସନ୍ତରଣ ?
କୁକୁର ଲାଙ୍ଗୁଳ ବାର୍ଷ ନଳିରେ ମାସ ସଳଖ ।
କୁକୁରର ମା ଦେଲେ, ମୁଖ ଚାଟ ଛୁଟେ ।
କୁଣ୍ଡା ଲାଞ୍ଜି ଧର, ଡେଇଁବାକୁ ଯାନ୍ତି ସମାନପା ନାହ ?
କୁଜ ବସିଲେହେଁ ସିଂହାସନେ, ଖଦିକୁଡ଼ ଥାଏ ତାର ମନେ ।
କୂଳ ଭାଙ୍ଗି ବନ୍ଧ ଦିଅ; ଫୁଲ ଜାଣି ବାଛ ଧର ।
କେଉଁଠି ବାଡ଼ରେ କୋଉଠି ପିଲ । କୋଉଠି ଦୁଃଖରେ କୋଉଠି ସୁଖ ।
କୋଉଠି ବଦ୍‌ମା ପେଟ ପାଇଁ; କାହିଁକି ମୁଣ୍ଡା ଛାଟ ପାଇଁ ।
କଉଁଷ୍ଟ ଲକ୍ଷଣ, ବଚନ ବଚନ, ତା ସବୁ ଜନଙ୍କୁ ଜଣା,
ମାସ ତା ଭଉରେ, ପୂର୍ଣ୍ଣ କରଣରେ ଘଣ୍ଟିରେ ଦୁଅନ୍ତ ବଣା ।

କାଳ୍ ହୋଇ କାଲେ ଗାଈଁ ବାଠାଳୁ,
କୋଇଲି ହୋଇ କୋଡ଼ିଏ ଧାନ ଗାଇଁବା ଭଲ ।
କାଢ଼ିଲ୍ଲ କଣ୍ଟା—ମାଡ଼ିଲ୍ଲ ଖଣ୍ଡା ।

ଖ

ଖଜୁରି ମୂଳରେ ପିଇଲେ ଦୁଧ, ପଣ୍ଡିତେ ବୋଲନ୍ତି ପିଉଛି ମଦ ।
ଖଣ୍ଡି ପେଢ଼ି ଖାଇ ଖାଇବା ଲୋକ ।
ଖିଆଲୁ ଧର—ଗାଡ଼ିର ଦର ।
ଖାଦ୍ୟ ଅଖାଦ୍ୟ ଦାରିଦ୍ରର, ଶ୍ରେୟ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ ଧନୀଙ୍କର ।

ଗ

ଗଜେନ୍ଦ୍ର କାନ୍ଦେ ଶୋଳୁ ପାଇଁ; କମାର କାନ୍ଦେ ଚେପ ପାଇଁ ।
ଗଜ ହସ୍ତର ଦ୍ୱିଜ ହସ୍ତର ସ୍ଥିରତା ନାହିଁ ।
ଗଡ଼ ନ ଥିବା ମାଣ୍ଡପର ମଠ ନ ଥିବା ମିଣିପ ।
ଗଡ଼ସ୍ଥାନର ଗଡ଼ ଶ୍ରୀପତି ।
ଗଧର ଝୁଅ ଗଧକୁ ଚେଡ଼ା ।
ଘସ୍ ଦେଇ ଘଡ଼ୁ ଅଣିବା ।
ଗଧ କି ଜାଣେ ଚନ୍ଦନର ଗନ୍ଧ ?
ଗଲେ ବାଳ; ଆସିଲେ ଡାଳ ।
ଗିଳିବା ତୁଣ୍ଡ, ବାହୁଡ଼ା ହାତ, ତେବେ କହନ୍ତି ଭୂପତି ।
ଗାଈ ହେଲେହେଁ କଳା, ଦୁଧ ତ ତାର ଧଳା ।
ଗାଡ଼ିର ବେଙ୍ଗର ଘାଟ ଏକା ଜଗତ ।
ଗୋଟିଏ ମିଛ ଢାଙ୍କିବାକୁ ଦୋଟିଏ ମିଛ ଦରକାର ।
ଗୋଟିଏ ଖାପରେ ଦୁଇଟି ଖଣ୍ଡା ରହନ୍ତି ନାହିଁ ।
ଗୋଟିଏ ଦଦ ହଳ ନ ବଳୁ, ଗୋଟିଏ ମାଡ଼ ଭଲ ଗୋଳୁକୁ ।
ଗୋଡ଼ ଗଳିଲେ ବାଡ଼ି ଛୁଏ, ମଥା ଗଳିଲେ ବାଡ଼ି ନ ଛୁଏ ।
ଗୋବିନ୍ଦ ନିଧର ଗୋବରିଆ ହୁଏ, ଗୋବରିଆ ଗୋବିନ୍ଦ ନିଧର ହୁଏ ।
ଗ୍ରାସକୁ ନାହିଁ ସୂତ; ନିଶରେ ବାନ୍ଧ ସୂତ ।

ଗଡ଼ୁଥିବା ଶିଳାରେ ଶାଳୁଅ ଲାଗେ ନାହିଁ।
ଗୀତ ଘରେ ନ ଗାଇବା ମିଶିପ ନାହିଁ ।
ଭାତ ମୁଠେ ନ ଖାଇବା ମାନପ ନାହିଁ ।
ଗୌରବ ଦେଲେ ଗୌରବ ଅଣ ।

ଘ

ଘରକୁଣ୍ଠୀ; ଘରଣୀ ମର୍କଟୀ ।
ଘର ଡୋଲ ଦେଖ, ଝିଅ ଭଲ ଦେଖ ।
ଘରର ଶତ୍ରୁ ପରମେଶ୍ୱରର ଅଗୋଚର ।
ଘରଣୀ ବାନ୍ଧଇ ଗୋଡ଼କୁ; ସନ୍ତାନ ବାନ୍ଧଇ ମୁଣ୍ଡକୁ ।
ଘରେ କଣୀ, ବାହାରେ ଗୁଣି ।
ଘରେ ମାର୍ଜାର; ବାହାରେ ମହାବଳ ।
ଘରଣୀ ନାହିଁ, ଗର୍ଭ ନାହିଁ, ପୁଅର ନାଁ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ।

ଚ

ଚୁଟିଣି ଚଟିକୁ, ଝୁଣ୍ଟଇ ଚୁଡ଼ିକୁ ।
ଚୋରର ଘଣ୍ଟ ଛ ମାସେ କୁକୁର ଭୁକଇ ।
ଚୋରର ଚୋରିଇ ବାହାରି ଗଲେ, ଘରୋଳି ଯିବା ଲୋକକୁ ଧର ।
ଚୁହଲେ ଚଳନ୍ତର ସୃଷ୍ଟି, ମୂଳର ଚୁଅଇ ଚନଷ୍ଟି ।
ଚୁଲ୍ଲୀ ଫୁଙ୍କା ନାଣ୍ଡିକ ଚୁଲାଏ ହେଲେ ମିଳେ ।
ଚେଲା ମୋର; ଚଣ୍ଡା ତୋର ।

ଛ

ଛଟରେ ଜୀବନ ଯାଉଥାଏ; ପଡ଼ୁଥାଲେ କଥା ରହୁଥାଏ ।
ଛୁଡ଼ ହୋଇଲେ ପାପର ଭୋଗ,
ଶିଳ ହୋଇଲେ ହେଳାର ଭୋଗ ।

ଜ

ଜଗତେ ସୁଜନତା—ପ୍ରଥମ ଦେବତା ।
ଜଗତେ ଜଣାଣୁଣା ଦ୍ୱିଜ, ପଇତା ଖୋଜା କି ଗରଜ ?
ଜାତି ଭଲ ଯାଆ, ଭୁତ ଦେବ ମନେ ନ କର ଚିନ୍ତା ।
ଜନ୍ମରେ ପାପୁଷ; ଗର୍ଭରେ ଶଙ୍ଖ ।

ଜାଣି ଶୁଣିକ ବଖାଣ, ନ ଜାଣି ଶୁଣେ ଅଜାଣ ।
କୁହବା ବେଣ୍ଡୀ ବୁଝିବୁଝ, ଶୁଣନ୍ତି ଲୋକାଣସ୍ୱାଷ ।

ଝ

ଝଲା ହୁଏ ଲୁହା ଛିଡି ଗଲେ, ଝଲା ନୁହେ ମନ ଭାଗି ଗଲେ ।

ଞ

ଜ୍ଞାନ ଧ୍ୟାନ ପଠନ—ଦାନ ସମ୍ମାନ ଧନ ।

ଟ

ଟାଙ୍କୁଅଗାଳିଙ୍କ କିଏ କହିବ ?
ଲୋକଙ୍କ ଦୁଆରେ କିଏ ବସିବ ?
ଟାଙ୍କୁ ମୁଣ୍ଡରେ ନ ଉଠେ କେଶ;
ଗାଈଅ ଗାଲରେ ନ ବଢ଼େ ଶସ୍ୟ ।

ଠ

ଠକ ଖାଏ ଫାଙ୍କି; ଭକା ଖାଏ ଝିଙ୍କି ।

ଡ

ଡାଳର ଭଲ ଫଳ ନୁହେ; ମାଆର ଭଲ ପିଲା ନୁହେ ।
ଡାଳରେ ବସାଇ, ମୂଳକୁ ହାଣିବା ।
ଡେଣା ଥା ହେ ଝେଟି ଯାହାର ।

ଢ

ଢୋଲ ପିଟାଇବାକୁ ଲୋକ ଖୋଜ କାହିଁକି ?

ଣ

ଣକୁ ତାଳଠାରୁ ମନୋହର ବେଶୀ ।
ଭାଲ ଭାଜେ ନାହିଁ ଏକ ଘରେ
ଭଲ ହୁଏ ନାହିଁ ଏକ ନରେ ।
ଡଣାଣ ଭୁଟ ଏକ ହୁଏ; ଡଣୋଟ ଶୋଭା ଏକ ନୁହେ ।
ଛୁଳଣୀ ଭଜନରେ ଭଣ୍ଡାର ଗଛ ।

ଥ

ଥଟା ବଚନ ଅଜାଣକୁ; ବଟା ବଳଦ ଅଙ୍ଗକୁ ।

ଥିବାଲୋକ ଥିବାଲୋକକୁ ଦିଏ;
ନ ଥିବାଲୋକ ଥିବାଲୋକକୁ ଦିଏ
ଥିଲେ ଅଗଣରେ ଆନନ୍ଦ, ଶିବ ଦାଣ୍ଡିବା ଅଟେ ମନ୍ଦ ।

ଦ

ଦରିଦ୍ର କାନ୍ଦେ ଖାଦ୍ୟ ପାଇଁ, ଧନୀ କାନ୍ଦେ ଧନ ପାଇଁ ।
ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦ୍ୱାରସ୍ଥ ହୋଇଲେ, ପ୍ରୀତି ଖିଡ଼କି ବାଟେ ପଳେ ।
ଦିଅ ଯା ଦେଇପାର; ନିଅ ଯା ପାରିବାର ।
ଦୁଷ୍ଟ ସଙ୍ଗେ କି ଯାଏ ? ବୈଦ୍ୟଠାରେ କି ରହସ୍ୟ ?
ଦୁଷ୍ଟ ହୋଇଲେ କଷ୍ଟ, ପୁଷ୍ପର ପରାଭବ ।
ଦୂରର ଅଚଳ; ଦୃଷ୍ଟିର ନିର୍ମଳ ।
ଦୂରର ଦୃଶ୍ୟଠାରୁ ହୋଡ଼ିର ଗୋଟିଏ ଲଡୁର ।
ଦେବାଳୟର ଘଣ୍ଟି ଗଲେ, ଦେବାଳୟର କି ନଷ୍ଟ ?
ଦେଲେ ଭୂଷଣ; ନ ଦେଲେ ଶୂକର ।
ଦୋଷହୀନ ନର ଧରାରେ ଅଗୋଚର ।
ଦଶ ମଣିଷ ଗୁଳିଲେ ଖାଟ ।
ଦଶ ଖଡ଼ିକା ଗୁଣ୍ଡିଲେ ଝାଟ ।
ଦଶ ପଇସା ବଢ଼ିଲେ ଖାଟ ।
ଦଶ ପାଇକ ମିଶିଲେ ଥାଟ ।
ଦିବା ଭାନୁକୁ ଦୀପ କାହିଁକି ?
ନିଶାଖୋର ନୀତି କି ଜାଣେ କି ?

ଧ

ଧନଲବ୍ଧ ଭକ୍ତି, ଦଣ୍ଡ ପ୍ରଣାମରେ ନ ଲଭେ ତୃପ୍ତି ।
ଧରମ ପାଇଁ ବରଣେ ଦେଲେ,
ଗୌଣୀ ଦାନ ବୋଲି ଗୋଳ ଦଣ୍ଡ ।
ଧନ ଥିଲେ ନ ଥାଏ ମନ, ମନ ଥିଲେ ନ ଥାଏ ଧନ ।

ନ

ନଷ୍ଟୀ ଦେଶ ଦେଖି ଦେଖି, ନଗର ଦେଖେ ନାହିଁ ତ !
ନଦୀ ଘାଟରେ ନାହିଁ ଭୁଲ, ନଦୀ ବହିଲେ ନାହିଁ ବାଲି !
ନ ପୁରିବା ହାଣ୍ଡି ଚଢ଼ାଇଲି, ଅପୂରିଲା ନାହିଁ ତୋଳିଲି !
ନାହିଁ ସୋପାନ ପଣ୍ଡିତ, ପରକୁ ଡାକନ୍ତି ନିଜେ ନ ଡରନ୍ତି,
ଏମା ବଡ଼ ଅଚମ୍ଭିତ ।

ନାମ ମୋଟ, ଗ୍ରାମ ଛୋଟ ।
ନିଜ ଘାଟେ, ନିଜେ ପଟେ ।
ନିଜ ଦୁଆରେ ଛାଏ, ପର ଦୁଆରେ ଦେଶ ।
ନଷ୍ଟର ବେଦନା, ଭ୍ରଷ୍ଟର ପ୍ରମାଣ, ଶଠ ମିତ୍ରପଣ,
ଅଟିକଟ ଜାଣି ।
ନଅବର କୁକୁର—ବାହାଦରେ ଦୁହିର ।
ନଦୁଣୀ ଧର ଘିଅକୁ ଖୋଜନ୍ତ ।
ନିଜର ଅପରାଧ ଢାଳେ; ପରର ଅପରାଧ ଭାଳେ ।
ନିଜୁ ଛିଅ ଘର ବସିଲେ, କାଣ ଚୋଡ଼ନ୍ତି ।
ନାଲି ଖୋଜେ ଶାଳିକୁ, ଦୂର ଖୋଜେ ମାଳିକୁ ।

ପ

ପହଁରିବା ଲୋକର ଖାଲ ନାହିଁ,
ବାହୁଥିବା ଲୋକର ରୋଗ ନାହିଁ ।
ପାଙ୍କ ଚୋବା ଖୁଣ୍ଟ, ପୋଏଡ଼େ ଟାଣିଲେ ସେଏଡ଼େ ନଇଁ ।
ପଡ଼ି ରହିଥିବା ପଥରରେ ପଙ୍କ ଲାଗେ ନାହିଁ ।
ପତ୍ନୀ ପତି ଭଳି—ସୁନାର ରୂପ ।
ପତ୍ନୀର ଗୃହ ପ୍ରବେଶ; ପତିର ଶ୍ମଶାନ ପ୍ରବେଶ ।
ପଥରରୁ ପାଣି କାଢ଼ିବା ଲୋକ ।
ପଲମନ୍ଥୁ ଗଛ; ଦୁଷ୍ଟୀରେ ପଡ଼ିଲା ।
ପଡ଼ି ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦେଲେ, ପତ୍ନୀ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କୁ ଦାନ ।
ପାଣିର ଘାଆ, ନାଗର ଶିର ।
ପାଠ ପିଲିବାକୁ ଦାଏ, ପଟା ଧର ପଟେ ଧାଏଁ ।

ପାର ନାହିଁ ସମୁଦ୍ରର, ଥଳ ନାହିଁ ଆକାଶର ।
ପାତ୍ର ଦେଖି ଦାନ; କ୍ଷେତ୍ର ଦେଖି ଧାନ ।
ପିଠା ଯେଉଁଠାରେ, ପିମ୍ପୁଡ଼ି ସେ ଠାରେ ।
ପିଣ୍ଡ ବଢ଼ିଲେ ହାଣ୍ଡି ବଢ଼େ
ପୁରୁଷ ବାଞ୍ଛାର କରତା ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଫଳଦାତା ।
ପୁଳା ଦେଲେ ଜନ ଖାଇବ; ଖାଲିଦେଲେ କିଏ ସହିବ ?
ପେଜ ପିଇବା ଲୋକର ନାକ ଟେକିବାକୁ ଗୁମର କି ଦରକାର ।
ପେଟ ଖଣ୍ଡୀ ସମାନ; ଛୁଣ୍ଡ ଛୁଇଁ ମୂନ ।
ପେଟ ପୂରିଲେ, ଫେଣା ପିଠା ।
ପୋଷ ମାନ, ବନ୍ଧ ଠାଣ ।
ପ୍ରାଣଗଲେ ଯାଉ; ମାନ ମାତ୍ର ଥାଉ ।
ପିଠାକି ପରମାଣେ ପିଠା; ପଦାର୍ଥ ଭଜପନ୍ତୁ ପିଠା ।
ପୁତ୍ର ବରଦେଲେ ହେଲେ, ପୂଜାରି ବରକୁ ନ ଦେଲେ ।
ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ନ୍ୟାୟରେ ନ ପାଳିବା ନୃପ, ସିଂହାସନ ଖାଉ ଭୂତ ।
ବୋଇତ କଣାକୁ କବା କନ୍ଦମୂଳ, ମିଶା ବେଶର ବେଶ୍ୟଙ୍କ ।

ଫ

ଫଳାବା ଗଛକୁ ଢିଲା ପ୍ରହାର;
ଚଳିବା ଲୋକକୁ ଜଳାଏ ନର ।
ଫୁଲ ବିନା ଭଣ୍ଡା, ଧନ ବିନା ବେଶ୍ୟା ।

ବ

ବଜାର ଖଜା, ଦେଉଳ ଦିଅଁକୁ ପୂଜା ।
ବନ୍ଧୁ ଭାଙ୍ଗେ ବନ୍ଧୁକୁ; ଜାତି ନାଶେ ଜାତିକୁ ।
ବଢ଼ିବାଠୁ ଛିଡ଼ିବା ପାଇଁ ।
ବଣ ବରାହ ଫସଲ ଖାଇଲେ, ଗାଁ ବରାହର ଦାନ୍ତ ଭାଙ୍ଗିଲେ ।
ବଣିର ଜପରେ ବୁଦ୍ଧାଙ୍କ ।
ବଳ ଯାଉ, ଖୁଳ ଥାଉ ।
ବଳଦ କଷେ; ଘୋଡ଼ା ଚରାଏ ।
ବଳରେ କରିବାଠାରୁ କଳରେ କରିବା ସହଜ ।

ବଳସ୍ଥାନର ମାଲପ ଦେବାଠାରୁ
ବଳବାନର ଘୋଇଲା ଦେବା ଭଲ ।
ବଳଦ ପ୍ରସବଇ ବୋଲନ୍ତେ; ବାଛୁରୀକି ବାନ୍ଧ ବୋଲେ ।
ବଳୀର ଭୋଜ୍ୟ ଅଟେ ରାଜ୍ୟ, ଦୁର୍ବଳ ସବୁଠାରେ ତ୍ୟାଜ୍ୟ ।
ବାଲିରୁ ଠାରେ ବାଟେ, ଭଙ୍ଗା ଘରେ ହଟେ ।
ବାଡ଼ିବା ଲୋକ ବନ୍ଧୁ ହୋଇଥିଲେ,
ଚୋଟାରେ ହେଲେ ଭୟ ।
ବାମନର ବୁଦ୍ଧି ମଧ୍ୟଣେ; ବାମାର ସାହସ କନ୍ଦଣେ ।
ବାସ୍ତୁର ଚଉଁର ବାର, କାସ୍ତୁର ବାଣ୍ଠି ହଜାର ।
ବାରଣସୀ ଗଲେ ସବୁ କୁକୁର; କାଏ ବୃଷବ ଅଣ୍ଡା ପଡ଼ଳ ।
ବାର ଘାଟ ଗୁଣ୍ଡି ପାର୍ଣ, ସବୁ ଘାଟ ସୁଣା ପାର୍ଣ ।
ବାହାରେ ଭଲ ହେଲେ ଘରେ ପଶିବ;
ଘରେ ଭଲ ହେଲେ କୋଉଠାକୁ ଯିବ ?
ବାଘର ଲାଙ୍ଗୁଳ, ସାପର ଶିର, ଖଳର ସଙ୍ଗ ବର୍ଜିବ ଘର ।
ବାଘୁଡ଼ିର ଖେଳ—ମୂଷିକର କାଳ ।
ବାପ ଦେଇ ନେବ ନେଇଲେ ସ୍ୱଭାବେ;
ଦୁଃଖ ଦେଇ ନେବ ନାହିଁ କେବିଭରେ ।
ବେଶ୍ୟାର ଘରପୋଛି ଯାଉଥିଲେ;
ଏତେ ଖଟ ପକାଅ ବୋଲେ ।
ବାଲଘଣ୍ଟି ପଡ଼ିବାରେ, ଶ୍ରୀଦୋହଜା ବଜାବାରେ
ଘର ବୁଡ଼ିବ ଘଡ଼ାକେ, ବାଡ଼ ଧସିବେ ।
ବ୍ୟସନ ପରବୃତ୍ତି ପାଇଁ, କୁବେରର ଧନ ଅଣ୍ଟେ ନାହିଁ ।
ବାଞ୍ଛା ସୁମ ବଢ଼ାବା । ଭୁଅଁର ସମାକୃତ ।
ମଧୁପ ମଧୁକର ନାମରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟାତ ।

ଭ

ଭକତ ନ ଥିବା ଅର୍ଚ୍ଚନା, ପଦ୍ମ ପୁଷ୍ପର ଗନ୍ଧ ବିନା ।
ଭଲେ ଭଲୁଥିଲେ କାଣ୍ଡ କୁହଇ ଅବଳା;
ତାର ଉପଯୁକ୍ତ ନାମ ଅଟଇ ସବଳା ।
ଭଗ୍ନରେ ପଡ଼ିବା ଅଦ୍ଭୁତ, ଲୋକଙ୍କର ମନର ସମାନ ।

ଘୃତ ଖାଇବା ପରେ ହାତ ଶୋଧନ ।
ଘୁଷୀଙ୍କୁ ଘୃତ ଦେଲେ, ଲୋକୋପକାର ହୁଏ କି ?
ଭିନ୍ନ ମତି ମୁଣ୍ଡେ ମୁଣ୍ଡେ; ଭିନ୍ନ କଥା ତୁଣ୍ଡେ ତୁଣ୍ଡେ ।
ଭୁକିବା କୁକୁର କାମୁଡ଼େ ନାହିଁ ।
ଭୋକ ସ୍ୱାଦ ନ ମଣେ; ନିଦ ସ୍ଥାନ ନ ଗଣେ ।
ଭୋଜବାଜି ପରି ଲୁଚାଉଥିଲେ; ଭାଲୁଦାସ ପରି ଦଣ୍ଡ ଥାଏ ।
ଭଣ୍ଡ ଯୋଗୀଙ୍କୁ ଉତ୍ତମ ସୁଜନ ସନ୍ଦେଲେ,
ଧର୍ମବାଜଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ମୃତ୍ୟୁ ଶଯ୍ୟା ମିଳେ ।
ଭାତ ନାହିଁ ଗରିବଙ୍କୁ; ବାସନା ତେଲ ରାଣୀଙ୍କୁ ।
ଭୁଞ୍ଜିଲ ଏକଥର ଯୋଗୀ,
ଭୁଞ୍ଜିଲ ଦୁଇଥର ଭୋଗୀ,
ଭୁଞ୍ଜିଲ ତିନିଥର ରୋଗୀ,
ଚାରିଥର ସେ ପ୍ରାଣ ତ୍ୟାଗୀ ।
ଭ୍ରମର କାଠଭାଗ୍ୟନାଶ୍ୟ; ଭ୍ରମରୁ କମଳ ନାଶନ୍ତୁ ।

ମ

ମଣ୍ଡା ଘୁଷିବାକୁ ଖଣ୍ଡା ଲୋଡ଼ିକି ?
ମନୋବାଞ୍ଛା ନାହିଁ ଅନ୍ତ, ଆକାଶୀକୁ ନାହିଁ ସୀମା ।
ମଲ୍ଲିକା ଫୁଲ, ମଣୀଣିରେ ଦିନା ପାଏ ନିଶ୍ଚିତ ।
ମସ୍ତକ ଭାରର, ଲଳାଟ ଭାର;
ଅଦୃଷ୍ଟ ଲିଖଣି ଟଳାଇ କଷ୍ଟ ।
ମସ୍ତକ ଗାତ ବୁଦ୍ଧି—ମରଣାବଧି ।
ମାଆକୁ ଦେଇ ମାରେ, ମାଉସୀକି କେ କି ପାରେ ?
ମାଆକୁ ଦେଖି ଝିଅକୁ ଆଣି, ଦୁଧକୁ ଦେଖି ଗାଈକୁ କିଣି ।
ମାଆ ପେଟକୁ ଦେଖେ, ମାଇପ ପିଠିକୁ ଦେଖେ ।
ମାଆ ଥିବାଯାଏ ମାଆ ଘର, ମାଇପ ଥିଲେହିଁ ଶାଶୁଘର !
ମାଇପ ହାତରେ ଧନ ନ ବଢ଼େ,
ମିଣିପ ହାତରେ ପିଲା ନ ବଢ଼େ ।
ମାଇପର ମିତ୍ର ପଥର ପାଚେରି,
ମିଣିପର ମିତ୍ର ଘାଟ ବାଟ ପଥ ।

ମାତା ଯେପରି ସୁତା ସେପରି, ବୀଜ ଯେପରି ବୃକ୍ଷ ସେପରି ।
ମାନବ ସେବା—ମାଧବ ସେବା ।
ମାନବ ବାଞ୍ଛିତ, ମାଧବ ଭରଣ ।
ମାଙ୍କଡ଼ ହାତର ପଙ୍କଡ଼ ପରି ଲୋଭୀର ଧନ ତେଜ ।
ମାଙ୍କଡ଼କୁ ଦେଖି ଗୁଡ଼ ଖଡ଼ାଉ,
ସେ ତୋତେ ଖଡ଼ାଏ ତୁ ଜାଣୁ ନାହିଁ ।
ମିଳିଲେ ବାଘର ଆହାର, ନ ମିଳିଲେ ସାପର ଆହାର ।
ମୁଣ୍ଡ ମୁଣ୍ଡନ ଅକାରଣ, ମନୋମୁଣ୍ଡନ ପ୍ରୟୋଜନ ।
ମୂର୍ଖଜନ କି ଜାଣିବ ସୁଜ୍ଞାନ କଥା !
ବନ୍ଧ୍ୟାନାରୀ କି ଜାଣିବ ପ୍ରସୂତିର ବ୍ୟଥା ।
ମୂର୍ତ୍ତି ସାମାନ୍ୟ, କୀର୍ତ୍ତି ଅଗଣ୍ୟ ।
ମିତ୍ରଦୋଷ ଦେଖାଏ, ଶତ୍ରୁ ଗୁଣ ଦେଖାଏ ।
ମୂଳରେ ଦେବା ଦ୍ରବ୍ୟ ମୁଠାଏ ଅନ୍ନେ ।
ମୋତି ପଙ୍କରେ ପଡ଼ିଲେହେଁ ମୋତି,
ଧୂଳି ଗଗନରେ ଉଡ଼ିଲେହେଁ ଧୂଳି ।
ମାଙ୍କଡ଼ ହାତରେ ମାଣିକ, ପାଇଲେ ହୁଏ କି ସାର୍ଥକ !
ମିଠା କଥା ବଡ଼ ମିଠା, ତା'ର ସମେ ନାହିଁ ପିଠା !

ଯ

ଯତ ଦେଢ଼ ସେର, ଜଣା ଅଢ଼ାଇ ସେର ।
ଯଥାର୍ଥବାଦୀ ଲୋକ, ବିରୋଧ ।
ଯାର ଧନ ଶିଏ ମାଣ୍ଡି ଖାଉ ଏଣେ,
ଜଗତରେ ସେହି ଏକା ବଡ଼ଲୋକ ।
ଯାହାର ବିବାଦ, ତାହାର ପ୍ରମୋଦ ।
ଯାହାର ପ୍ରାଣ ତାକୁ ମଧୁର; ଯାହାର ନାରୀ ତାକୁ ସୁନ୍ଦର ।
ଯାହାଙ୍କ ଅନିଷ୍ଟ ତୋହର, ତାଙ୍କୁ ଭଜରେ ନ ଅଟେର ।
ଯାହା ଦିଏ ଯାହା ଖାଏ, ତାହା ନାଇ ତା'ର ଯୁଏ ।
ଯେଉଁ ଦେଶରେ ନର ଥିବ, ସେଠାରେ ଚଳିଣି ବର୍ଷକ ।
ଯେ ହାତ ନ ପଶାଏ ସେହି ଘୋଡ଼ ପଶାଏ,
ଯାହାର ବୁଦ୍ଧି ଥାଏ, ସେହି ଧନ ପଶାଏ ।

ଯେଉଁ ଦେଶରେ ନର ଥିବ, ସେଠାର ଚଳଣି କରିବ ।
ଯେ ଖୋଜେ ପର ଦୋଷ, ତାର ହୁଏ ବିନାଶ ।
ଯେ ପାଞ୍ଚେ ପର ଭଲ, ତାର ହୁଏ ମଙ୍ଗଳ ।
ଯୋଗୀ ଯୋଗୀ ଅଳିଙ୍ଗନେ ଫିଟଇ ସଂଶୟ,
ଭୋଗୀ ଭୋଗୀ ସମ୍ମିଳନେ ବଢ଼ଇ ବିଷୟ ।
ଯେ ହୁଏ ଆଶାର କିଙ୍କର, ସେହି କିଙ୍କର ଜଗତର ।

ର

ରଖିଲେ ନନ୍ଦୁଣୀ ବାପର ମଥାରେ,
ବଢ଼ ଧର୍ମପଡ଼େ ଗୃହିଣୀ ବିନାରେ ।
ରାଜା ଗଜ ଚଢ଼ିଲେ, ପରଜା ଗଛ ଚଢ଼ିଲ ।
ରାଗରୁ ଜାତ ହୁଏ ଦୁଃଖ, ତ୍ୟାଗରୁ ଜାତ ହୁଏ ସୁଖ ।
ରଣ୍ଡର ମୁଣ୍ଡ ଷଣ୍ଢକୁ ଟେକେ ।
ରାମାୟଣ ସାର ଶୁଣି ସୀତା ରାମର କିଏ ହେବ ବୋଲିଲ ।

ଲ

ଲଙ୍କାରେ ଯେ ପ୍ରାଣୀ ଜନମ, ବାଆନ ହାତ ପରମାଣ ।
ଲକ୍ଷାଧିପତି ଭିକା ଭିକ୍ଷାଧିପତି ।
ଲଣ୍ଡିବା ଘା ପୋଛିଲେ ଯିବ କି ?

ଶ

ଶତ୍ରୁ ଯାଏ ଝିଙ୍କାକୁ ପୋଷ ।
ଶାଏହେବା ପରେ ମୁଖରେ ବାନ୍ଧ ।
ଶତ୍ରୁପ୍ରାଣ ସାଧୁରୂପ ଧରେ ।
ଶସ୍ତା ବୋଲି ଡାଣୀକି ଘରଣୀ କରିଲେ,
ଶତେ ଖାଣ୍ଡି ଧନକୁ ଭାଙ୍ଗିଦିଏ ହେଲେ ।
ଶାଶୁ ନ ଥିବା ବୋହୂ ଗୁଣବତୀ,
ବୋହୂ ନ ଥିବା ଶାଶୁ ଶୀଳବତୀ ।
ଶାଶୁ ଭାଙ୍ଗିଲା ହାଣ୍ଡି ପଟାଠା,
ବୋହୂ ଭାଙ୍ଗିଲା ହାଣ୍ଡି ନୂଆଠା ।
ଶାଶୁ ମଲେ, ବୋହୂ ଆଦବା ପର ।

ଶାସ୍ତ୍ର କଥା ଟେକ, ଲୋକଙ୍କ କଥା ଆଢ ।
ଶୁଷ୍କ ବଚନ ଶୂନ୍ୟାକର, ମାନବେ ଜଗତେ ପ୍ରଚୁର ।
ଶ୍ଳେଷ୍ମେ ଛୁଙ୍କ, ପିତ୍ତେ ଦାଭ; ବାତେ ଦୁବା'କାଣି ଖାଇ ।

ଷ

ଷଣ୍ଢ ପୁଷିବାଲେ, ହାଣ୍ଡିଏ ଦୁଧ ଦେବ ।

ସ

ସଢ ଭଦ୍ରଲେ; ସବାଙ୍କ ଝୁଣ୍ଟ ।
ସମ୍ପନ୍ନର ସମସ୍ତେ ବନ୍ଧୁ ।
ସମସ୍ତେ ସବାର ଭିଡ଼ିଲେ, ବୋହୁବ କିଏ ?
ସମୁଦ୍ରରେ ପହଁରି ହୁଏ, ସଂସାରରେ ପହଁରି ନୁହେ ।
ସାନ ସାପକୁ ମଧ୍ୟ ବଡ ବାଡ଼ିରେ ମାର ।
ସାବଧସ୍ଥ ହାତେ ସାପର ମାରଣି
ସୁଖଭଳ ରୋଗ ନାହିଁ, ସୁମଧୁର ଔଷ ନାହିଁ ।
ସୁତାର ସୁନା ମଧ୍ୟ ସୁନାର ହେବ ।
ସୁଖ ଦୁଃଖ ବେଳା ଯାମିଳ; ଲୋଟିକା ଧରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଭେଳ
ସନ୍ନ୍ୟାସୀର ମାଲୁସ ଶତ୍ରୁ ନୁହେ; କିବା ଅନ୍ୟ ନୁହେ ।

ହ

ହର୍ତ୍ତାକୁ ଭର୍ତ୍ତା; ଭର୍ତ୍ତାକୁ ବିଧାତା ।
ହାରିବା ଲୋକର ତୋଷ ନାହିଁ;
ମାରିବା ରୋଗର ଔଷ ନାହିଁ ।
ହସ୍ତୀ ଜାଣେ ପାପ, ମାଆ ଜାଣେ ବାପ ।

ଅନାବଶ୍ୟକ ତର୍କ ମୂର୍ଖ, କାଠକୁ ଭରିବାକୁ ବଧ ।
ଅନ୍ଧକୁ ଆଦର୍ଶ ଦେଖାଇବା ଯେମନ୍ତ;
କାଲକୁ ବାଣୀ ଶୁଣାଇବା ତେମନ୍ତ ।

ଅଛ ଯୋଗ୍ୟ ଦେବ କି ଶାନ୍ତିର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ।
ଥିଲୁ ବଳୁ ଅଧିକ ଦେଖିଲୁ ଅମ୍ବିକା ପାଗଳ ।
ଜ୍ଞାନକାଣ୍ଡର ଅବୋଧ୍ୟ ଦାନବ,
ଜ୍ଞାନକାଣ୍ଡର ଜ୍ଞାନକାଣ୍ଡ ମାନବ,
ଅଜ୍ଞାନର ଜଟୋଧ୍ୟ ଦେବ ।
ଛଃ ଦେଖିଲେହେଁ କଣା ଧାନା ନ ହୁଏ ଭୃଣା ।
ବଳିଭୂତର ବାଡ଼, ଜ୍ଞାନର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ।
ଦୁଷ୍ଟର ଚଳନି ନୁହେ ସରଳ ।

ଶାସ୍ତ୍ରର ଧାନ ଶକ୍ତି ।
ଧାଳକୁ ଭଳବାର କିଥା, ଅଳସୁଅଳର ଛଥା ।
ଲୁଚ ନ ଲକ୍ଷ୍ମି ଧନ ଦେବ କି ଦର୍ଶନ ।
ଦେଖିଦେଖିନ ଅନ୍ଧାର, ଦେଖିଦେଖିଲ ସ୍ୱନ୍ଦୁଳ ।
ଖାଇ ଦୋଳଚେନ୍ତ୍ର, ଜ୍ଞାନ ବାଧାକଲା ।
ଖାଦିକୁ ଅସୁର, ଧମକୁ ଶୁକର ।
ଘୋଡ଼ ଖାଇଲେ ଧାଡ଼ି ହୁଏ,
ଲୁଣ୍ଡ ଖାଇଲେ ଧାଡ଼ି ନୁହେ ।

ପକ୍ଷୀ ନ ଚାଷ ଦେବ ଥିଅ ଦେବା ଦେଖ ।
ଘରର ଦେବର ଗଣେଶର ଠାକୋରର ।
ଦୂରର କି ଜାଣେ କସ୍ତୁରିର ବାସ ।
ଦେଖିକୁ ଛଡ଼ା ଅଦେଖି ।
ଛାଇ ଲୁପ ଏଣେ; ଜମିଦାର ଖାଉଣି ।
ଦ୍ରୌପଦୀ ଦେଖି ଦେଲେ ଧୂନା, କେଦାର ପାଇବ ଖାଦନା ।
କାନନ ପାତି ଦାନା ଦେଖା ।
ଧନ ଦେଖ ଧନ ଜାଏ ।
ଲୁଣ୍ଡକୁ ଜ୍ଞାନ ଧାନ ଦେଖକୁ ପାଏ,
ଦେଖିଲେ ଥାଳ ସୁଖେ ପାଇ ହୁଏ ।

ଲୁଣ୍ଡ କଲଦେଲେ ଦ୍ରୌପଳ ହୃଦ ।
ଲୁଣ୍ଡ ଶୁଣ୍ଡକୁ ବର୍ଷିଦେଲ ।

ଦଣ୍ଡବଳ ମଧ୍ୟ, ଚଣ୍ଡୀ ଶାସ୍ତ୍ରର ମୁଣ୍ଡ ଘାରେ ।
ଦରିଦ୍ର ଭାବେ ଖାଦ୍ୟ ପାଇଁ, ଧନୀ ଭାବେ ଧନ ପାଇଁ ।
ଦରିଦ୍ର ଲୋକେ ଜ୍ଞାନ ସ୍ଥାନ, ନର୍ତ୍ତକୀ ବାଳିକା ସମାନ ।
ଦୁଷ ଭଚାଇବା ଧନେ ଦୁଧ ଧୁଅ ।
ଧାର୍ଯ୍ୟର ଦୋଷ ଦଣ୍ଡବେଳେ ଶେଷ ।
ଧନକଥା କାହିଁ ନାଶେ, କଣୀ କଥା ଧନ ନାଶେ ।
ଦେବା ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ, ମଣ୍ଡ ଲୋଭ ଛୁଟେ ।
ଧର୍ମକୁ ଧାନ ମାପିଦ୍ୟନ୍ତ୍ରେ, ଶକ୍ତି ସାନ ବୋଲି ଖୋଳକଲ୍ଲ ।
ଧରମ ଶ୍ମାନ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନ ଥିବା ଘୋଡ଼ା ସମାନ ।
ନାସ୍ତିଧନ ସୁଧବନ୍ତ, ନରଧନ ବନ୍ଧୁଧନ୍ତ ।
ନିଜେ ନ ଭଲ ଚୋଚି ଅଙ୍କାର,
ପର ମୁଖଙ୍କୁ ତା ଶୁଣି ଧାର ।
ପାସୁଲି ସାଙ୍ଗେ ପାହାଡ଼ ମାଡ଼
ପାପୀଙ୍କୁ ବିଧା ପାବନ ଭାବିକ,
ପାପୁଲି ବଥା ଭରବ ଚାରିକ ।
ପିଦ ଭାବ ଅଙ୍ଗାର ଖିଲଖିଲ,
ଶଙ୍କଫୋଟିବେ ଦୁହିତ୍ର ଶୁଭଳ ।
ପୁଷ୍ପଥିଲେ କଦାଚ, ଖିର ପିଠା ନାଚର ।
ପୁଷ୍ପ ସଙ୍ଗେଲେହିଁ ପୁଷ୍ପିତ ହେବନ୍ତ ।
ପୋଷକନ୍ଦୁଅ ମଧ୍ୟ ପଢ଼ିବା ହେଲେ ପ୍ରଭୁ ।
ପ୍ରେମ ବିନା ଅଳ ନଷ୍ଟଜାଲ ।
ବାର୍ଦ୍ଧ ମୁଣ୍ଡ ମୁଣ୍ଡନ, ସାର୍ଦ୍ଧ ବାଘିଁ ମୁଣ୍ଡନ ।
ବାଲି କିଶର ଅନଳ ଭଲ ।
ବଳିଦାନୁ ବିଶ୍ୱାସ ଭରି, ବଣଚୁଡ଼ା ଭ୍ରମିବା ଧର ।
ବଣି ଲୁଚିଲେ ଭୁଦ୍ଧାସ୍ତୁ ।
ବାଙ୍ଗେ ମାଙ୍କି ମାଡ଼ିଲେ, ମିଶେ ଧନ ଧନରେ ।
ବାଡ଼ି ନ ଥିଲେ ସେଣ୍ଡି ଭାସନ୍ତେ ।
ବୃଷ ନାମ ଧାଇଁଥିଲୁ, ଯେଉଁ କାମିଲାରେ ସ୍ୱଚ୍ଛ ।

ଦୃଜନ କରିବା ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି ।
ମଶିଣ୍ଡିକାରେ ବୁଡ଼ିଲେହେଁ ଶଙ୍ଖ ଛାଡ଼େ ନାହିଁ ।
(ମରେନାହିଁ) ମରୁନାହିଁ କି ମଇଶା ଛାଡ଼ୁନାହିଁ ।
ମା ଦେଖେ ପେଟ, ମାଇପ ଦେଖେ ଗଣ୍ଠି ।
ମା ପରି ଝିଅ—ବାପ ପରି ପୁଅ ।
ମାର୍ଜାର ଖେଳ, ମୂଷାର କାଳ ।
ମୁଣ୍ଡମାଳାରେ ମୁଣ୍ଡନର, ଗୁହ କାମିତ ଓଙ୍କାରର ।
ମୂଷା ମରେ ନାହିଁ ବେଶୀ ଲୋକରେ ।
ଭାଗ ହୁଏ ନାହିଁ ବେଶୀ ଦାୟରେ ।
ଯାହା ଦିଏ ଯାହା ଖାଏ, ତାହା ମାତ୍ର ତାର ହୁଏ ।
ଯାହା ଜଳ ତାହାକର, ଯାହା ଭଲ ତାହା ବର ।
ରହସ୍ୟ ମେଲିଲ ନାଶ—ସମସ୍ତ ହରଇ ଯଶ ।
ଲବଣ ଭକ୍ଷଣ କରିବା ପରି ।
ଲମ୍ବୁଆ ହେଲେ ଛାଗଳ ବଡ଼ନ୍ତି ।
ମାତ୍ର ଅଳ୍ପ ହୋଇଯାଏ ଭମତ ।
ବଣର ହେଲେ ଲୁ ଛାଉର, ଖଟାଳ ପାଖରୁ ଶୁଭର ।
ଶରତେ ବର୍ଷିଲେ ଶମ୍ବଳ ।
ଶାସ୍ତ୍ର ନ ଥିବା ବୋଧୁ ସରଳା,
ବୋଧୁ ନ ଥିବା ଶାସ୍ତ୍ର ଭୋମଳା ।
ଶୀଘ୍ର ଖାଇ ଶୀଘ୍ର ଶୁଅ, ବୈଦ୍ୟଙ୍କୁ ଡାକି ନ ଦିଅ ।
ଶୋଇଥିଲେ ହେଲେ ଗଜ, ଘୋଡ଼ାଠାରୁ ହୁଏ ଊଣ ।
ସବୁ ସମୟରେ ପାଣ୍ଡା ମାଣ୍ଡା, ବିପାକୁ ଲାଗିଯାଏ ପିଠା ।
ସ୍ୱଭାବ ବଦଳଇ ନାହିଁ—ଅସାଧ୍ୟ ସାଧ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ ।
ହାଡ଼ ନ ଥିବା ଜିଭର ଅଟକ ନାହିଁ ।
ଯେତିକାଣି ବୁଣି ବାହୁନ, ପାତିକାଣି ଦିଅ ଦାନ ।

ସ୍ନେହକୁ ସୌଖ୍ୟକୁ ଦୟାକୁ । ଅଥବା ଜନକ ସୁତାକୁ ॥
ଲୋକଙ୍କ ଆରାଧନା ପାଇଁ । ତେଜିଲେ ବ୍ୟଥା ମୋର ନାହିଁ ॥

ସୁପ୍ତମାନବମାନଙ୍କୁ ଉଠାଇବା ପାଇଁ । ଶ୍ରୁତିକୃତପୁରେ ଖରେ ଗାଅନ୍ତି ନାଉଛି ॥
ସ୍ୱଚ୍ଛ ଭଲତଶୀତଳ ମାରୁତ ମନ୍ଦରେ । ସ୍ମରଣ ସକଳାଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗପୂର୍ଣ୍ଣତରେ ॥

ବନ୍ଦେ ତ୍ୱାଂ ମେଘଶ୍ୟାମଂ । ଶାନ୍ତାକାରଂ ସର୍ବାଧାରଂ ।
ସାକେତେଶଂ ଦାସାଧୀନଂ । ରକ୍ଷାକାଳଂ ସୀତାଲୋଲଂ ॥

ରାଗିଣୀ ଶଙ୍କରାଭରଣ—ଅଦାତାଳ ।

ଏ ଭାରତ ଅମର । ପ୍ରପଞ୍ଚବର । ପ ।
ଧରଣୀରେ ଯେ ନନ୍ଦନ । ଯହିଁ ଅଟେ ଶାଗଣ ।
ଅମ୍ବର ଭର ଗଞ୍ଜନ । ସୁଖେ ଭଲ୍ଲୁ ବାନ୍ଧବଣୀ । ୧ ।
ନଦୀଶରଞ୍ଜଣ ଜାମିଣି । ହିମ୍ଲ ଯର ଅଦ୍ରିରାଜ ।
ଭାଙ୍ଗିରେ ଥିବା ଭାଜିତ । ଦ୍ରୁମାଳସୁଶିରସ୍ଥିତ । ୨ ।
ଦକ୍ଷିଣ ମହାସାଗର । ପୂର୍ବାପଶ୍ଚିମସାଗର ।
ବାହୁସ୍ଥରେ ନିରନ୍ତର । ଅଛନ୍ତି ଥିବା ଭୂସ୍ଥଳ । ୩ ।
ଭାଗୀରଥୀ ଗୋଦାବରୀ । କୃଷ୍ଣା ଯମୁନା କାବେରୀ ।
ଇତ୍ୟାଦି ନଦୀଙ୍କ ବାରି । ଯହିଁ ଶସ୍ୟ ଦିଏ ଭରି । ୪ ।
ଯେ ସର୍ବଧର୍ମୀ ସୋଦର । ଭାବେ ଥିବା ପାର୍ଶ୍ୱ ପୁର ।
ପ୍ରଦ ଯେ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମର । ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ମନୋହର । ୫ ।

ଅଦ୍‌ଭୁତ ସତ୍ୟ

ସମୁଦ୍ରଯାତ୍ରୀ ତୃଷାରେ ହୁଏ ପ୍ରପୀଡ଼ିତ ।
ଅଜୀର୍ଣ୍ଣେ ଧନୀ ମିଷ୍ଟ ଭୋଜନ ରହିତ ॥
ଦୁଷ୍ଟ ରାଜାର ସେବକ ସତ୍ୟବ୍ରତ ତ୍ୟାଗୀ ।
ଦୁଷ୍ଟାବନିତାର ପତି ସଦା ଦୁଃଖଭାଗୀ ॥
ମତ୍ସରଯୁକ୍ତଜନର ମନ ଦଗଦଗ ।
ସୁମଙ୍ଗଳସ୍ଥାନ ନଗ ହୁଏ ଗଡ଼ଖାଇ ॥
କୃଷକ ସେହି ହୁଅନ୍ତି ସର୍ବ ଶସ୍ୟହୀନ ।
ମହାଧନୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଲୋଭୀ ଅତି ଦୀନ ॥
ବଳୀ ମଧ୍ୟ ଧୃତିହୀନ ହୋଇଲେ ଦୁର୍ବଳ ।
ସୁଧୀ ମଧ୍ୟ ଦୁଷ୍ଟ ମୈତ୍ରୀବଶେ ହୁଏ ଖଳ ॥
ହେମ ପିଞ୍ଜରସ୍ଥ ଶୁକ ନୀଡ଼କୁ ବାଞ୍ଛଇ ।
ସାଧୁ ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ ଦୁଷ୍ଟ ବାମାକୁ ପାଞ୍ଚଇ ॥

ସିଂହାସନସ୍ଥିତ ଶ୍ୱାନ ଚାଟେଁ ପାତଗଦା ।
ଅନ୍ତଃସୁରକ୍ଷିତା ଭାର୍ଯ୍ୟା ସଦା ଲୋଡ଼େ ପଦା ॥
ଧନୀ ବନ୍ଧୁ ଧନାର୍ଜନେ ହୁଏ ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ।
ବୁଦ୍ଧିଦଗ୍ଧ ହୃଦୟରେ ଗରବ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ॥
କେବଳ ମଧୁରଭୋଜ୍ୟ ବାଞ୍ଛିଁଥରେ ଶଠ ।
ଅଙ୍କେ ମନାଦେଶ ଶଙ୍କୁ ଭଷବାକୁ ଅଠ ॥
କୁଳଟା ଲଜ୍ଜାଚ୍ୟୁତବସ୍ତ୍ରା ହୋଇଥାଏ ।
ପ୍ରପଞ୍ଚସୁଖ ତ୍ୟାଗୀ ନିତ୍ୟ ସୁଖ ପାଏ ॥

ରାବଣୋପଦେଶ

ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତ୍ରରେ ବିଦ୍ଧ ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତେ ରାବଣ ।
ତାହା ଦେଖି ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଜାନକୀରମଣ ॥
ଆଦେଶ ଦେଲେ ଧୀର ବୋଇଲେ ଏମନ୍ତ ।
ଦଶକଣ୍ଠ ସମୀପକୁ ଯାଅ ତୁ ତୁରନ୍ତ ॥
ନୀତିର ମୁଖ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଭାଷିଣ ଦେବୁ ।
ତାଙ୍କୁ ପଚାରି ପ୍ରଣତି ଅତି ବିନୟକୁ ॥
ବ୍ରହ୍ମଣଜାତି ଧର୍ମକୁ ପାଳି ନିଷ୍ଠାରେ ।
ନୃପଧର୍ମ ସମ୍ଭେଦିଲା ଯେ ମାତ୍ର ଜଗତରେ ॥
ଅହା ! ଜୀବନବର୍ଷ ସରକ୍ଷିତ ଶୟନ ।
କରୁଅଛନ୍ତି ସେ ଏବେ ତେଜି ଅଯତନ ॥
ସେ ଗମନ୍ତେ ନୃପ ନିଜ ଚରଣେଶ୍ୱ ପାର୍ଶ୍ୱେ—
ଗୁରୁଙ୍କୁ ବହିଁତ ହେବେ ଏହା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ॥
ତେଣୁ ଅନ୍ତ ବିଳମ୍ବ ନ କର ଯାଅ ତରେ ।
ଏତେ ଶୁଣି ସୁମିତ୍ରାଜ ରାବଣ ପାଶରେ ॥
ପ୍ରବେଶନ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ରାବଣ କହିଲା ।
ଅଦ୍ୟ ଧନ୍ୟ ହେଲି ବୋଲି ଆନନ୍ଦେ ଭାଷିଲା ॥
ତାହା ଶୁଣି ରାମାନୁଜ ବୋଇଲେ ଏମନ୍ତ ।
ଅହେ ମହାରାଜ ତୁମ୍ଭେ ଅତି ପୁଣ୍ୟବନ୍ତ ॥

ନୃପ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମାଙ୍କ ମୁଖରୁ ଶୁଣିଲ ।
ସେ ସ୍ୱାର୍ଥ ଜଗିବାକୁ ମୋ ଅନ୍ତର ଡରୁଛି ॥
ତେଣୁ କୃପାରେ ମୋତେ ସେ ସବୁ ବିବରଣ ।
ଜୟ ଜୟ ଅଟେ ପରୀକ୍ଷିତ-ଦେବଗଣ ॥
ଏତେକ ଶୁଣି ଦନୁଜେଶ ଧର୍ମଶ୍ରେଷ୍ଠ ତେଜ ।
ସ୍ମିତ ସ୍ୱରରେ ବଚନ ପ୍ରକାଶିଲ ହେଜ ॥
ଶ୍ରମ ସର୍ବସ୍ୱ ସର୍ବେଣ ସମସ୍ତ କାରଣ ।
ତାହାଙ୍କର ଅଛି ଏ ଜଗତେ କଅଣ ?
ସେ ମୋତେ କୃପା ପ୍ରକଟି ଦେଉଛି ମୋହର ।
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପ୍ରେରିଲ ସିନା ଅଟେ ବହୁବର ॥
ଅନେକ ତ ନୃପତିର କାର୍ଯ୍ୟକର୍ମଗତ ।
ସେ ସବୁ କହୁ ପାରିବା କାହିଁ ମୁଁ ସମ୍ପ୍ରତ ॥
ମୋର ପ୍ରାଣବଲ୍ଲଭଙ୍କୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ ଭଲେଣି ।
କୋଟିଏ ମୁଖରେ କହୁ ପାରିବ ସେ ସେନା ॥
ଭଗବାନ୍ କୋଟିଏ ଯୁଗ ଲୁମି, ଭଲ ଭାଗ
ସନ୍ଧି ପ୍ରବର୍ତ୍ତିମାନ ଅଟେ ମହାଭାଗ ॥
ସେପରି ସ୍ଥିତ ଅସୁର ବୋଲି ବସୁଧରି
ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନାଂଶ ପୋଡିବାକୁ ଶାନ୍ତିପିଲ ।
ପ୍ରାଣିଙ୍କ ନରକ ଭୟ ଶନ୍ୟ ଭରିବାକୁ ।
ଅବଧାରିଲ ଶମନଲୋକ ଧ୍ୱଂସିବାକୁ ॥
ପୁଣି ସକଳେ ସ୍ୱର୍ଗରେ ନିଏବ ଦେବାକୁ ।
ସ୍ଥିର ଭଲି ସୋପାନାଳି ମୁଁ ଗଢ଼ାଇବାକୁ ॥
ଦରିଦ୍ର ଭରିବ ବୋଲି ସେ ଭାବିଚିତନ୍ତୁ ।
ନ ଜାଣ ଭାଳ ପାପି ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟଅଛି ଲକ୍ଷ୍ୟ ॥
ଏଣୁ ନୃପତ ସର୍ବ ହୋଇ କାରୁଣିକ—
ପାପୀମାନଙ୍କୁ ଦେଖଣି ଭଲପା ଅତିକ ॥
ଏମନ୍ତ ମନ କରନ୍ତେ ସୃଜକର ପ୍ରାଣୀ ।
ଜୀବରକୁ ତେଜି ଭଲ ଶୂନ୍ୟକୁ ପ୍ରୟାଣି ॥

ପରମପଦ୍ମଙ୍କୁ ଅକ୍ରୋଧ ଭାହିଁକି ।
ଦାସ୍ୟସନଙ୍କୁ କ୍ଷମା ବସ୍ତ୍ର ସୁଭ୍ର ।
ଯଜ୍ଞ ନାଶଙ୍କୁ ଯଜ୍ଞସୂତ୍ର ଭ ଦେହୁଙ୍କୁ ।
ଭକ୍ତଲେପଙ୍କୁ କ୍ଷମା ନଳସୁଗନ୍ଧି ।
ବ୍ୟୋମଦେଶଙ୍କୁ ପୁଷ୍ପ ଶିରସ୍ତ୍ର ବ ଦେହୁଙ୍କୁ ।
ଧୂପ କ୍ଷମାଙ୍କି ଗୁଣାନ ଘ୍ରାଣଙ୍କୁ ।
ଦୀପ କାହୁଁକି ବର୍ତ୍ତି ସୂର୍ଯ୍ୟେନ୍ଦୁ ନେତ୍ରଙ୍କୁ ।
କ୍ଷୁଧ-ତୃଷ୍ଣଙ୍କୁ କ୍ଷମା ମିଷ୍ଟ ଭୋଜ୍ୟ ।
ଈଶପାଦ ନୀରେକରେ ଭକ୍ତି ଭଜନ ।
ମାନସର ସମର୍ପଣ ମାତ୍ର ସମ୍ପୃକ୍ତ ।
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣର ସମାବେଶ ଅନୁସ୍ୟୁତ ।
ପଞ୍ଚେକ ଶର୍ମରେ ଭଲେ ସ୍ୱବନକର ।

ଅଦ୍ବୈତେ ଜ୍ଞାନ ବୈମାଂସ୍ର ଭର୍ମ ଦ୍ୱୈତେକର୍ତ୍ତୁ ।
ଭକ୍ତିମତେ ସମର୍ପଣ ଦେବୀଭକ୍ତଯୋଗାସକ୍ତ ॥
ପଦ୍ମବନ୍ଧା ଜାରଦୂଷ୍ଟ୍ର, ପ୍ରେମ ଶ୍ରୀଷ୍ଟମତେ ।
ଅନୁଂସ୍ଵାକୈନେ ସାଧୁତା ଇନ୍ଦୁଦାନମତେ ॥
ଏ ମତମାନଙ୍କରେ ଏ ନୀତିକ ପ୍ରଧାନ ।
ସାଧାରଣ ଧର୍ମମାନ ସବୁରେ ସମାନ ॥

ସତ୍ସଙ୍ଗବାସ ସାଧୁଙ୍କ ନାମ କୀର୍ତ୍ତନ ।
ଭାଗବତ ଶ୍ରବଣ ବିଷ୍ଣୁମୂର୍ତ୍ତି ପୂଜନ ॥
ଏହୁ ଧର୍ମ ପଞ୍ଚ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବୈଷ୍ଣବର ।
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଭବବାଙ୍କୁ ଶୌର୍ଯ୍ୟ ତଦୀଶଗତା ॥

ଶ୍ଳୋ । ସତ୍ୟଂ ଚୈତନ୍ୟଦେବସ୍ୟ ବେଦାନ୍ତବାଦାଶ୍ରୟମ୍ପରଂ ।
ଜଗଦ୍ଭିନ୍ନାଭିନ୍ନମଦ୍ୱୈତଂ ଜଗଦ୍ଦ୍ୱୈତଂ ପ୍ରଭେଦକଂ ॥

କେତେ ଦେଶଭକ୍ତ ଦ୍ୱିମୁଖେ ବାହନ୍ତି
ନାରଦ ଚରିତ ପନ୍ଥୀ ।
ଉଦାସୀନ କେତେ ଦେଶଦ୍ରୋହୀ କେତେ
ଏ ଦେଶେ ଏବେ ଅଛନ୍ତି ।

ନିର୍ବେଦିକା ପ୍ରୀତି କୃପା ବୋଲାଏ ଜଗତେ ।
କୃପା ଶାନ୍ତି ସମ ଶାନ୍ତି ନାହିଁ ନାହିଁ ଏତେ । ୧ ।
ତା ସ୍ପର୍ଶ ଅଗୋଚର ଦାନେ ଯୀଶ ଜୋଷ୍ଟ ।
ପ୍ରକାଶ ଲଭଇ ଜଗେ ବାକ୍ୟଶିତ ହୋଇ । ୨ ।
ତା ଦାତାର ଗ୍ରହୀତାର ସମ୍ଭୋଷପ୍ରଦାୟକ ।
ମାନସ ଶାନ୍ତି ଦାୟକ ପ୍ରମୋଦ ବର୍ଦ୍ଧକ । ୩ ।
ଈଶ୍ୱରଙ୍କର କଲ୍ୟାଣ ଗୁଣମାନଙ୍କରେ ।
କୃପା ଗୁଣ ଶ୍ରେଷ୍ଠତମ ଅଟଇ ନିଶ୍ଚୟେ । ୪ ।
ଜଳଦରୁ ବର୍ଷାଧାର ଖସିବା ପଥରେ ।
ଈଶ୍ୱରଙ୍କଠାରୁ ଖସେ ସେ ଅନୁଗ୍ରହରୂପରେ । ୫ ।
ମର୍ତ୍ତେ ତା ଶିବାସ୍ଥାନ ସଜ୍ଜନ ହୃଦୟ ।
ଯାହା ସରଳ କୋମଳ ସଦା ଧର୍ମମୟ । ୬ ।
କୃପାପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟରେ ଭେଦାଭେଦ ନାହିଁ ।
ପାତ୍ରାପାତ୍ର ବିବେଚନା ନ ଲଭନ୍ତି ସ୍ଥାନ । ୭ ।
ଅଶାନ୍ତି ବହିଲେ କୃପାହୀନ ହୃଦୟରେ ।
କ୍ଷୋଭଦ ଦୁର୍ଗୁଣଗଣ ଖୁସିଯାଏ ତେବେ । ୮ ।
ଜଗଦୀଶ୍ୱରଙ୍କ ପାଦେ ଭକ୍ତ କୃପାକର ।
କୃପାଭିକ୍ଷା ଅବର କୃପା ପ୍ରାର୍ଥକର । ୯ ।

ନପାରିଲ ପ୍ରକାଶି ଅଭିପ୍ରାୟତାସ୍ଥ |

ବୋଲି ନିଷ୍ପ୍ରଭ ନରଗଣ ମାନନୀୟ | ୧୦ |

ମାତ୍ର କୃପାଧୀନ ହେଲେ ସେହି ଦେବିଜନ |

ହୋଇ ନ ପାରନ୍ତି ସେ ସେ ପଦେକ ଭଜନ | ୧୧ |

ଶ୍ଳୋ | ଯସ୍ୟା କଦର୍ଥିତନିଶ୍ଵାସ କଟେଦଳଃ ପଦ୍ମାପଦ୍ମାଂ ଲଭେ |

ଦୃଶକେନ୍ଦ୍ର କାମ୍ୟସ୍ୟାଭାବଣଂ ଗୁଣଲବ୍ଧାସ୍ତ୍ରସ୍ତେବାସମଦାଃ | ୦ |

ଅନୁବାଦ—

ଭାଷାଙ୍କୁ କରିବି ନାହିଁ / ସତ୍କାର |

ଯୋର କପାଳ ଲଭେ ଅନ୍ଧକାର |

ଗୁଣାଳିକୁ ସମତା ନିଜେ ତରେ |

କଟେକବାନଙ୍କୁ ବରଣ କରେ |

ଅହେ ସୁପଣ୍ଡିତ |

ଏହା ଯୁବତି କବଣ କଥିତ | ୦ |

ଶ୍ଳୋ | ଦୁରାଶା ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାଚୈବ ମମାସ୍ତେ ପତିବ୍ରତେ |

ଦୁରାଶା ପୁରତୋଯାତି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାମାଂନମୁଞ୍ଚତି | ୨ |

ଅନୁବାଦ—

ଦୁରାଶା ମୋର ପ୍ରଥମ କଳତ୍ର |

ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଅଟେ ଦ୍ୱିତୀୟ କଳତ୍ର |

ପ୍ରଥମା ମୋ ଆଗେ ଗମନକରେ |

ଦ୍ୱିତୀୟା ମୋତେ ନ ଛାଡ଼େ ପ୍ରେମରେ |

ହେ ନରପୁଙ୍ଗବ |

ଏହୁ ବାଞ୍ଛା ମୋର କୁଟୁମ୍ବର | ୦ |

ଭବେଦଷ୍ଟାଶମାଙ୍କଂଯଃ ସଂଖ୍ୟାବର୍ଣ୍ଣବିପର୍ଯ୍ୟୟାତ୍ ।
ସୂକ୍ଷ୍ମା ବର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦତେ ବର୍ଣ୍ଣଲୋପାତ୍ ପ୍ରମୋଦକଃ ॥

ଅପାର ସଂସାରେ ସୁକୃତଙ୍କୁ ମିଳେ
ପଞ୍ଚଲକ୍ଷଣାବାପ୍ତାଜାୟା ।
ଅନୁକୂଳାଶୀଳ— ସୁଭ୍ରା ସୁକୁଳଜା
କୁଶଳା ବିମଳ କାୟା । ୭ ।

କିସ ବୃନ୍ଦାବନ କିଏ ମକରନ୍ଦ ପାର୍ଶ୍ୱୀ ?
ବୃନ୍ଦା କାନନରେ କିଏ କହିଲେ କହାଇ ?
ଶିଶୁ କି ଯଦୁ ଏ କୃତ ସ୍ତୁତ ପଦ୍ମ କିଏ ?
ଲକ୍ଷ୍ମୀର କହଇ କିଏ ଦେବତା ମାନସ ?
ସୁଧୀ ସମ୍ବୋଧନାବ୍ୟୟ କିସ କହିଲ ?
ସୁରେଶ ଶଙ୍କର ପ୍ରେମ ସାରଙ୍ଗ ଲୀଳା ।୮।

ନୀତି-ବାକ୍ୟାବଳୀ

ଶ୍ରୀରାଧା କୃଷ୍ଣାଭ୍ୟାଂ ନମଃ

ଜନକ ଉପନୟନକର ବିଦ୍ୟା-ଦାତା ।
ଅନ୍ନଦ ଭୟାତ୍ରାତା ଏ ପାଞ୍ଚଜଣ ପିତା ॥
ଜନନୀ ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭ୍ରାତ-ପତ୍ନୀ ଜଳଧର ମାତା ।
ଗୁରୁପତ୍ନୀ ନୃପପତ୍ନୀ ଏ ଅଷ୍ଟ ମାତା ॥
ଅନାଥ ପ୍ରେତ ସଂସ୍କାର ଦରିଦ୍ରରେ ଦାନ ।
ଧର୍ମରକ୍ଷଣ ଏ ତିନି ଯଜ୍ଞର ସମାନ ॥
ତୃଷ୍ଣାର୍ତ୍ତ କ୍ଷୁଧିତ ସର୍ପଦଂଶିତଙ୍କର ।
ଅବଶିଷ୍ଟ ହଜର ପ୍ରାଣ ନାଶ କର ॥

ମିତ୍ର ଧନ ଜଳାଶୟ ପଣ୍ଡିତ ବିଦ୍ୱାନ ।
ଜନପଦ ଯୁଏ ନାହିଁ ବାସ ଯୋଗ୍ୟ ସ୍ଥାନ ॥
ବେଦ ପଠନର ଫଳ ଅଗ୍ନିକାର୍ଯ୍ୟ ଜାଣି ।
ଧନ ସମ୍ପାଦନ ଫଳ ଭୋଗ ଏବଂ ଦାନ ॥
ଦାର ଗ୍ରହଣର ଫଳ ସନ୍ତାନୋତ୍ପାଦନ ।
ଶାସ୍ତ୍ର ପଠନର ଫଳ ସଶିଷ୍ଟାଚରଣ ॥
ମୂର୍ଖ ଗୃହେ ଗ୍ରାମଣୀ ସ୍ୱଗ୍ରାମେ ଧନବର ।
ସ୍ୱଦେଶେ ଧୀର ସର୍ବତ୍ର ପୂଜିତ ନାଗର ॥
ନଖି ଦନ୍ତି ଶୃଙ୍ଗି ଲକ୍ଷ୍ମୀଧାରୀ ନଦ୍ୟାସ୍ରୁତ ।
ଦୁର୍ଜନ ସକଳେ ତ୍ୟାଜ୍ୟ ହେବା ସମୁଚିତ ॥
ମାତୃହୀନ ଶିଶୁପ୍ରାଣୀ ଜଳଜ ବହୁତ ।
ଯୌବନ ଶାନ୍ତ ବିଦ୍ୱାନ ତପ ବ୍ୟର୍ଥ ଯତ ॥
ଦଣ୍ଡନକୁ ବାସ୍ତୁ ଜନ ଜାତକୀ ସୁବୁଣି ।
ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଲଜ୍ଜା ବ୍ୟଞ୍ଜନକୁ ଲବଣ ପ୍ରଧାନ ।
ଗୁଣବତୀ ଜାୟା ଶିଶୁ ମୃଦୁଳ ବଚନ ।
ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ଭୋଜନ ଅମୃତ ସମାନ ॥
ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ଚୌର୍ଯ୍ୟ ଭିକ୍ଷା ରୋଗ ଋଣ ।
ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟେ ସ୍ୱବଶ ସ୍ୱାର୍ଥୀ ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ଭୋଜନ ॥
ଏ ଅଟେଟି ଅଷ୍ଟ କଷ୍ଟ ବୋଲି ମହୀଁ ଖ୍ୟାତ ।
ଏମାନଙ୍କୁ ବର୍ଜିତ ନର ପୁଣ୍ୟବନ୍ତ ॥
ମଣି ଧାତୁ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ବେଶ୍ୟା ଭିକ୍ଷୁକ ମୂଷିକ ।
କଣ୍ଟକାଦ୍ରି ଯେଉଁ ନରମାନଙ୍କ ପୀଡ଼କ ॥
ଏତୀବ୍ରର୍ଥା କୀର୍ତ୍ତି ସୁତ ସୁତ ଦ୍ୱିଜବର ।
ଜାତ କଷ୍ଟକର ମିତ୍ର ବାସ୍ତୁ କାହର ॥
ଅବଶ୍ୟକ ବାଣି କ୍ଷୀର ସମ୍ପଦ ଗୋ-ବ୍ରାହ୍ମଣ ।
କ୍ୱଚନ ଯେଉଁ ଏ ଅଠ ଅଷ୍ଟୈଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ସତ ॥
ଧନୀ କୁଟୁମ୍ବରେ ପ୍ରାଣ୍ଠ ସଭାରେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ।
ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅଟେ ଅତି ଦକ୍ଷ ॥

ହସ୍ତ ବୋଲିବା ବର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ୱୟ ଯେତେବେଳ ହସ୍ତ ପାରେ ।
ସେତେବେଳ ପାତକ ପ୍ରକର ନାହିଁତ ଏ ସଂସାରେ ।।
ସେହି ବର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ୱୟ ହସ୍ତକ , ନାମ ଆଦ୍ୟେ କାହାଁକ ?
ପାତକୀ ଡ଼ରନ୍ତି ଯନନ ଘୋର ଦଣ୍ଡ ଭୟକେ ।।

ହେ ଦ୍ୱିଜାତ୍ମ୍ୟ ମତ ସୁତ୍ର, ସେହୁ ଷଷ୍ଠୀ
ପଞ୍ଚମ ବଂଶ ଶୋଭିକା ।
ଏକାଦଶ ପର୍ଯ୍ୟେ— ଧରି ନବମନ୍ତ୍ର,
ଲୋକେ ସପ୍ତମ ବର୍ଜିତା ।।
ଦଶମ ଧ୍ୱଜାଦି ଗତରେ ଅନ୍ତ୍ୟା
ହୋଇ ଶାର୍କଲେ ଦ୍ୱାଦଶ ।
ଚତୁର୍ଥ ପର୍ଯ୍ୟେ ସମ୍ମୂର୍ଚ୍ଛିତା ଲଭେ
ଅଷ୍ଟମ ବେଦନାକ୍ଳେଶ ।।
ଏବେ ତୁମ୍ଭେ ଅଛି ବିଳମ୍ବ ନ କର
ସତ୍ୱର ହୁଅ ତୃଷ୍ଣାତ୍ମ ।
ଜଗତେ ପରମ ଉପକାର କରେ
ବାଞ୍ଛିତନ କରଣୀୟ ।

ଗୌରୀ ସ୍ତବ

ଦେବଦାନବାନି— ମନ୍ମଥ, ଜେଷ୍ଠୋନ୍ତ
ମଞ୍ଜୁଳାଗ୍ରିମ ଭ୍ରମଣା,
ସ୍ଥାଣୀବ ପଞ୍ଜର— କିଣା, କମ୍ବୁ କଣ୍ଠ
ଗୌରୀ ନୂପୁର ସ୍ୱନ୍ଦସା ।

ଶ୍ଳୋକଃ—ବନ୍ଦେଽହଂ ବୃଷଭାନୁଜାଂ ବ୍ରଜବଧୂବର୍ଗାଗ୍ରିମାଂ ସୁନ୍ଦରୀଂ ।
ଗୋବିନ୍ଦାଙ୍କମୁଦାବହାଂ ସୁଲଳିତାଂ ଗୋଲୋକଧାମସ୍ଥିତାଂ ।
ବୃନ୍ଦାରଣ୍ୟ ବିହାରିଣୀଂ ଭଗବତୀଂ ଗୋବିନ୍ଦନାଂ ପଦ୍ମିନୀଂ ।
ନୀଳାମ୍ଭୋଜଦଳେକ୍ଷଣାଂ ଶ୍ରୀଭଜନବ୍ରାତାବନୀଂ ଶ୍ରୀମଣୀଂ ॥

ଗୁଣିମାଳିକା (ମୁନିବରବାଣୀ)

ନିଜେ ଚିଦାନନ୍ଦ ଭାତି । ଧନ୍ୟ ! ନେଲ ମୋର ଗତି ।
ସ୍ୱପାଦେ କରେ ସ୍ଥାପନ ! ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୧ ।
ବୃଷଭାନୁସୁତାବର । ସଖୀନ୍ତୁ ନୋହୁ ଅନ୍ତର ।
ଦେବେ ଦେଁ ମୋହର ମନ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୨ ।
ସୁରଭିପ୍ରିୟ ପୂଜିତ । ମୋ-ହୃଦକୁ ଅବଗତ ।
କରେ କୃପାସୁବଦନ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୩ ।
ସ୍ୱପ୍ନକୁଲୀର ତନୁଜ । ଦୋଷ ଦୋଷଙ୍କ ଗୋପକ ।
ଶାନ୍ତିବିଶ୍ୱ ନିଦାନ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୪ ।
ଅସୁରେଷ ଭଣ୍ଡୀରବ । ମୋର ହୃଦସ୍ଥ ଗାବ—
ଦ୍ରୁଂଷାଙ୍କୁ କରେ ନାଶନ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୫ ।
ଗୋପକନ୍ୟା ପିନ୍ଧା ଶାଢ଼ୀ । ଚୋର ! ସହୃଥ ନ ଛୁଡ଼ି ।
ମୋହିପି କଲୁ ଗମନ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୬ ।
ନ କର ରକ୍ଷଣ ମୋର । ଅକ୍ରୂରାଗାଜିରେ ଚୋର ।
ନ କରେ ମଣି ଲେପନ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୭ ।
ପଞ୍ଚାଶ ନାମକୁ ତୋର । ସଦା ଜପୁ କଣ୍ଠ ମୋର ।
ଗୋପୀମୁଖ ଭଞ୍ଜିତ୍ତଶ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୮ ।
ଦ୍ୱାବ୍ୟଶାଙ୍ଗ ଧନୁର୍ଦ୍ଧର । ମୋତେ ଭାଗ୍ୟବନ୍ତେ ତାହିଁ ।
ମୋତେ ଦୋଷ ଦଇଲୁଣି । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୯ ।
ମଳରକ୍ତେ ଦେହବାଲ । ଦାରଣ ପ୍ରାଣ ରଖିଲ ।
କୃପା ଲୁସ୍ତ୍ରାନ୍ତିକ୍ଷଣ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୧୦ ।

ପାପବିଘ୍ନ କୁମ୍ଭକୁମ୍ଭୀର । ମୋ ପାପ ନିଚ୍ଚ ସଞ୍ଜର ।
କୃପାରେ କରେ ଦମନ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୧୧ ।
ମୀନାଦିରୂପଧାରକ । କୃଷ୍ଣମବର୍ମ ପାଳକ ।
କରେ ମୋତେ ଭକ୍ତି ଦାନ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୧୨ ।

ଶ୍ଳୋକପଞ୍ଚକ

ଶୀଧକ ପୀତପଟାନ୍ତିକ ଶୌରେ
ନୃତ୍ୟନ୍ନାରକନେଶ ମୂର୍ଦ୍ଧେରେ !
କେଶବ ମାଧବ କୃଷ୍ଣମୂର୍ତ୍ତେରେ
ବାମନ ପାର୍ଶ୍ୱ ବିତଣ୍ଡକପୋଳେ । ୧ ।
କର୍ମ୍ମ ନାରକନାଭ ଭବେ ଶୌରେ
ନରସିଂହ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ କଂସାରେ
କମଳାନନ୍ଦ ଶାରଙ୍ଗମହୀଲେ
ଦନୁଜ ମୃତ୍ୟୁ ଭୂଧର ଦମ୍ଭୋଳେ । ୨ ।
କଳୁଷପ୍ରପାଳଂ ସ୍ମୃତିସ୍ତିମିତାଳଂ
ଶଶ୍ୱତ୍କାନ୍ତଜେନ୍ଦ୍ରଂ ଘନଶ୍ୟାମଗାନ୍ଧଂ
ରମାକ୍ରାନ୍ତ ଶେଷଂ ନତାକାମଦେଶଂ
ଦେବନନ୍ଦନ୍ଦଂ ପଦାବ୍ଜଂ ପ୍ରଦେୟଂ । ୩ ।
ଅସ୍ମୁବଶ୍ୟାନନକନେଯାଶ୍ରମ
ଗୋପାଳ ଗୋବିନ୍ଦ ଜାମ୍ବୁନ ଭୂମ
ବିଷ୍ଣୁଶ ଗୁଣେଶ ଯୋଗୀଶପାଳ
ରକ୍ଷନ୍ତୁ ମାଂ କୃଷ୍ଣ ଦୈତ୍ୟାଳିକାଳ । ୪ ।
ନୀଳେନ୍ଦୀବରନଳା ଦେବତାବନ୍ଦନା
ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରାନନା ପୁଣ୍ଡରୀକେକ୍ଷଣା
କୃଷ୍ଣସନ୍ତୋଷିଣୀ ଭକ୍ତପାବନା
ଗୋପୟୁଁମାଧବା ରକ୍ଷତୁ ପାତୁ ମାଂ । ୫ ।

ଅଧି ତ.ଳ

ଗୋବିନ୍ଦ ମାଧବ । ଗୋପାଳ କେଶବ ।
ଶ୍ରୀମୁଖ କଂଜଘ୍ନ । ବନ୍ଦଇଁ ରାମ । ୧ ।
ରାଜୀବ ଲୋଚନ । ପତିତ ମୋଚନ ।
ଜାନକୀକାନ୍ତ ଶ୍ୟାମ । ବନ୍ଦଇଁ ରାମ । ୨ ।
କୌସ୍ତୁଭ ଭୂଷଣ । ତାପ ବିମୋଚନ ।
ଭୂପ ବନ୍ଦିତ ଧାମ । ବନ୍ଦଇଁ ରାମ । ୩ ।
ତ୍ରିଜଗ ବନ୍ଦିତ । ସୁଧୃତି ଭାରତ ।
ସ୍ତବ ମନ୍ତ୍ର ନାମ । ବନ୍ଦଇଁ ରାମ । ୪ ।
ପୀତପଟାବୃତ । ଦେବ ବନ୍ଦିତ
କୋଟି ପଦ୍ମ ଧାମ । ବନ୍ଦଇଁ ରାମ । ୫ ।
ଶଙ୍କର ରଞ୍ଜନ । ସଙ୍କଟ ଭଞ୍ଜନ ।
ନୀଳ-ଜଳଦ ଶ୍ୟାମ । ବନ୍ଦଇଁ ରାମ । ୬ ।
ରଘୁକୁଳୋଦ୍ଭବ । ଭୂମିସୁତାଧବ ।
ଭୂଷିତ ବନ ଦାମ । ବନ୍ଦଇ ରାମ । ୭ ।
ନିର୍ଗୁଣ ସେବିତ । ବିକ୍ରମ ପୂଜିତ ।
ଦାନବକୁଳ ଘ୍ନ । ବନ୍ଦଇଁ ରାମ । ୮ ।

ଅରୁଣାଧର ଜନକାତ୍ମଜ କରୁଣାର୍ଣ୍ଣବ ମୁଦରେ ।
କରୁଣାଳୟ ଜନକାତ୍ମଜ କରୁଣାକର ଭଜରେ । ଘ ।
ଶରଣାଗତ ଜନ ପାଳକ ରକ୍ଷାଙ୍କିତ ଭଜ ହେ ।
ମରଣାନ୍ତ ଭୟ ନ ଶଳ ଚରଣେ ତ ଉଦ୍ଧର ହେ । ୧ ।
କମଳାସନ ବନ୍ଦିତ ଶଙ୍ଖ କମଳାମୃତ ସୁଜ ନେ ହେ ।
କମଳାନନ ନବ ବିକ୍ରମ କମଳାମତ ଭଜହେ । ୨ ।

ଶ୍ରୀରାଧା କୃଷ୍ଣାଭ୍ୟାଂ ନମଃ

ପ୍ର.ଭାଧି ସୁବ୍ରଳା ବଦନ ଧବ୍ୟ ପୀତପଟାବୃତ ।
ପୀନ ଦାସ ବିଶାଳ ମୋଚନ୍ ଶୋଣମଣ୍ଡନ ଲୋଚନ ।—
ମୌନି ପାଳମନୋବ କଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟ ଦୈତ୍ୟ ବିସୁଙ୍କର ।
ନୀଳ ନୀରଦାଭ କଳେବର ରାଧିକାବର ପାହିମାଂ ।—
ଗୋପୀଜନନ ଚିତ୍ତ ଚନ୍ଦନ ଗୋକୁଳାଧିପନନ୍ଦନ ।
ଘୋର ଦାନବକୁଳ ନାଶନ ନୂତନାମ୍ବୁଦ ଦ୍ୱାନନ ।—
ଯାମଲାର୍ଜୁନ ଭୁଜ ଭଞ୍ଜନ ସାଧୁ ମାନସ ରଞ୍ଜନ ।
ନୀଳ ନୀରଦାଭ କଳେବର ରାଧିକାବର ପାହିମାଂ ।—
ଚନ୍ଦ୍ରକ ବକ୍ଷସ୍ଥ ଶୋଭିତ ରମ୍ୟ କୌସ୍ତୁଭ ଭୂଷଣ ।
ବେଣୁ ଗାନ କଳା ବିଶାରଦ ଜୀବ ଶାଶ୍ୱତ ମୋଦଦ ।—
ସାମ ଗାନ ବିଭୋଳ ମାନସ ପାଦ ନିନ୍ଦିତ ସାରସ ।
ନୀଳ ନୀରଦାଭ କଳେବର ରାଧିକାବର ପାହିମାଂ ।—

ଅତସୀ ଚମ୍ପକ ନୀଳ କୁବଳୟ ଜବା ଚର୍ଚ୍ଚିତା ଚୋରକ ।
ପୁଣ୍ଡ୍ରଗନ୍ଧ କଞ୍ଜ ମୁକୁଳ ଏକାଧ ଶୋଭନନ୍ଦା ପୁନ୍ନାଗକ ॥
ସମୂଳ ବିତାଶ ବାଞ୍ଛିତ ଧର୍ମରେ ନନ୍ଦେ ଭବ ଶିବହରିଣୀ ।
ଯୋଗୀ ହୃଦ୍ୟୋଗୀଙ୍କ ନିଷ୍ଫଳ ଚଞ୍ଚଳ ମାନସ ଭବେ ହରଣୀ ॥

—:o:—

ଭକ୍ତର ମାଳିକା

(ଆଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳବାଣୀ)

ଜୟ ଜଗଜ୍ଜନ ପ୍ରାଣଦାୟକ | ଭବାର୍ଣ୍ଣବ ଘୋରଦଣ୍ଡ ମୋଚକ
ଶୁକ୍ଳପଲ୍ଲବଦଳଲୋଚନ | ଯଶୋମତୀ ପ୍ରମୋଦ ପ୍ରବର୍ଦ୍ଧନ
ଭବଭୟଶୋଷଣ | ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ | ୧ |

ଅଦ୍ଭୁତରୂପ ପ୍ରକାଶିତ ନାଥ | ଅର୍ଚ୍ଚିତସନ୍ତୁପାଦପଙ୍କଜ
ଜୟ ଶ୍ରୀମୁଖ ଶଶାଙ୍କ ଚକୋର | ଯୋଗିଜନ ଧ୍ୟାନଗମ୍ୟ ଗୋଚର
ଭବଭୟଶୋଷଣ | ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ | ୨ |

ବାମ୍ଭବାଳକ ସେବିତ ଚରଣ | ଜୟ ଉଦ୍ଧତଗର୍ବ୍ବ ସଂହରଣ
ଜଗଦୀଶ୍ବର ସୁଦାମାର ବନ୍ଧୁ | ବସ୍ତୁ ଧାନ୍ୟ ଧନରେ କଲ ନସ୍ତ
ଭବଭୟଶୋଷଣ | ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ | ୩ |

ଖଳପ୍ରମାଥୀ ତୁମ୍ଭ ଧର୍ମଆଦି | ନିଷ୍କାମ ନ୍ୟାସ ତୋତୁଠେ ନାହିଁ
ଦୁଷ୍ଟଧ୍ୱଂସକାରୀ ପିତନାମ ଧର | ଭକ୍ତମାନସୁଧାବେଦ୍ୟ ଯୋଦର
ଭବଭୟଶୋଷଣ | ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ | ୪ |

ସୃଷ୍ଟିସ୍ଥିତିସମସ୍ତ ଭୁବନ | ଘୋରଭବାବ୍ଧି ତାରଣ କାରଣ
ଦାନବବଂଶଘାତିବର | ନିରଞ୍ଜନ ଅବ୍ୟୟ ପରାତ୍ପର
ଭବଭୟଶୋଷଣ | ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ | ୫ |

ତୁମ୍ଭ ତୋ କୃପାପାତ୍ର ସର୍ବଜିତ | ସର୍ବକର୍ତ୍ତା ସର୍ବଧାତା ତୁମ୍ଭ ତ
କାହିଁକରେ ମୋ ବୁଦ୍ଧି ନାକରେ | ତୁମ୍ଭ ପ୍ରଭୁ ବଳଭ ତୋହରେ
ଭବଭୟଶୋଷଣ | ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ | ୬ |

ଖର ଦୂଷଣ ତ୍ରିଶିରାସୂଦନ | ଦଶରଥ ନୃପ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ନନ୍ଦନ
ଜନପ୍ରଦବଂଶତାଙ୍କ ତିଳକ | ପାଣ୍ଡୁ ତନୟ ଜୟଦାୟକ
ଭବଭୟଶୋଷଣ | ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ | ୭ |

ରୂପେ ମୋହମନ୍ମଥଙ୍କୁ ଜିଣିଲ । ସୂର୍ପଣଖାକୁ ଦୁର୍ମୁଖୀ କଲ
ଚେଳଗଣଚେହେମ ଲମ୍ଫିତ ଅବ । ବିଲମ୍ବୀ ନ ଲଭେ ଫଳ ଜାଣିବ
ଭଦବ୍ରତୋଷଣ ! ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ । ୮ ।

ଶରଣାଗତ ଶାର୍ଙ୍ଗଧର । ଦୁର୍ବ୍ୟ ସର୍ବଏ ତୁମ୍ଭ ଅଗୋଚର
ତୋର ନାମ ବ୍ରହ୍ମବ୍ରହ୍ମ ସତ । ମଧ୍ୟ ସ୍ତୁତିକର ଶୋଭିତ ତ
ଭଦବ୍ରତୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ ! ୯ ।

ତୋଧୀ ଦୁଡ଼େ ବାସ୍ତିମିଷବଧରେ । ବିଶ୍ୱବନ୍ଧୁ ବାଣ୍ଡାବନ୍ଧୁ ରୂପରେ
ଶନ୍ତିକୁ ତୁ ପରାଜୟ କରିଲ । ପ୍ରବଙ୍ଗକରେ ସେତୁ ବନ୍ଧାଇଲ
ଭଦବ୍ରତୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ । ୧୦ ।

ଜନକଦୁହିତାଙ୍କ ପାଳକଙ୍କୁ । ବଢେଲ୍ ବୃନ୍ଦାବଲ ଧନଞ୍ଜୟକୁ
ସୌମ୍ୟରୂପେ ଭକ୍ତ ଜଗତ୍ପାଳକ । ରୌଦ୍ରରୂପେ ତୁ ଭକ୍ତ ଦୁଃଖନାଶକ
ଭଦବ୍ରତୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ । ୧୧ ।

ଲଜ୍ଜାଏ ଦିନା ସାଧାରଣଜନରେ । ତୋତେ ଜାଣି ନ ପାରିଲେ ମୋହରେ
ତୁ ବାସୁଦେବ ଦୋଷଫଳାକର । ତେଣୁ ବୋଲୁଛନ୍ତି ଜଗାଧାର
ଭଦବ୍ରତୋଷଣ ! ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ । ୧୨ ।

ତୁ ଅଧିଷ୍ଠାନ ଦୃଶ୍ୟଙ୍କୁ । ବାନ୍ଧି ପେଲିଲ ସୁଦର୍ଶନଙ୍କୁ
ନୃସିଂହ ପ୍ରମାଣ ତୋହର କିଙ୍କର । ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଧୃତ ଧରାଧର
ଭଦବ୍ରତୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ । ୧୩ ।

ଦୃଷ୍ଟିକୁଳ ବନଦାବାନଳ । ପାତକ ତୁଳବର୍ଷି ଝିଙ୍କଳ
ବିନତାକୁଳ ସ୍ତୁତିରେ ଭାଷିବ । ତୋର ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ଭକ୍ତ ଥାଏ ଚିହ୍ନ
ଭଦବ୍ରତୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ । ୧୪ ।

ତୋ ଦାସ ଭବେ ସିଦ୍ଧାର୍ଥୀ ଜନଙ୍କୁ । ବୈଦ୍ୟ ଲଭନ୍ତି ନାହିଁ ମଙ୍ଗଳକୁ
ଦେବ ତୋ କୃପା ବିନା ଦୁର୍ମତି । ଦେବେ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ ସୁମତି
ଭଦବ୍ରତୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳକୌସ୍ତୁଭମଣିଭୂଷଣ । ୧୫ ।

ହୋଇ ଅନକାଦୁନ୍ଦୁଭିର ସୁତ । ବୋଲାଇଲ ଭୃତ୍ୟ ଗଜେନ୍ଦ୍ର ସୁତ
ଭୁର୍ଦ୍ଧେହେଦ୍ୱାସ୍ଥ ବାର ଆସନକୁ । ପ୍ରେରଣ କଲ ଦେବ ଧ୍ୱଜନକୁ
ଭବଦୁଃଶୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳ କୌସ୍ତୁଭ ମଣି ଭୂଷଣ । ୧୬ ।

ଶୁଣ୍ଡ୍ରସ୍ୱକାଘ ବହ୍ନ୍ୟାସି ହୋଇଲ । ଯେତେଁ ସମସ୍ତେ କଂସକୁ ଦମିଲ
ନୋଧ ନ କର ଭ୍ରୂ ସ୍ମୃତପାରେ । ଘାଘଟ ଚକ୍ରକୁ ବନ୍ଧିଲ ଦ୍ୱାଥରେ
ଭବଦୁଃଶୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳ କୌସ୍ତୁଭ ମଣି ଭୂଷଣ । ୧୭ ।

ଭୂଭାବିଳ ହେଲେ ତୋ ନାମ ଅରେ । ଜନ୍ମପରମଙ୍କୁ ଝୁଣ୍ଡୁ ଭରେ
ତୋ ପଦରେ ଦୃଢ଼ଙ୍କ ଫିକ୍ର । ବନ୍ଧୁରମାଳିକା ଗୀତ ପୂରିତ
ଭବଦୁଃଶୋଷଣ । ମଞ୍ଜୁଳ କୌସ୍ତୁଭ ମଣି ଭୂଷଣ । ୧୮ ।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପଞ୍ଚରତ୍ନ ସ୍ତୋତ୍ରଂ

ଶ୍ରୀପଦେ ଶୋଦାସୁତଂ । ଶତଦଳଲୁଂଠଂ । ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରାନନଂ ।
ପୁଣ୍ଡ୍ରସୁବେଶଣଂ । ବଞ୍ଚିବା ବଞ୍ଚିତଂ । ବେଣୁଗାନ ପ୍ରିୟଂ ।
ରାଧିକାରଞ୍ଜନଂ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଂ ଭଜେ । ୧ ।

କେଶବଂ ମାଧବଂ । କଂସ ବଂଶାନ୍ତକଂ । ଦୋହଦାରିକ୍ଷଣଂ
ଶ୍ୟାମଘଳାଙ୍ଗିକଂ । ଗୋପିକାଲୁବ୍ଧଣଂ । ଗୋପଗୋପୀଶ୍ୱରଂ
ରାଧିକାରଞ୍ଜନଂ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଂ ଭଜେ । ୨ ।

ମଞ୍ଜୁପାଦାମ୍ବୁଜଂ । ମେରୁଧୀରଂଧରଂ । ସ୍ୱର୍ଗିଣା ଅର୍ଚ୍ଚିତଂ
ସର୍ବଦେବେଶ୍ୱରଂ । ଦୀନ କଳ୍ପଦ୍ରୁମଂ । ଦାନବାରିଂ ବିଭୁଂ
ରାଧିକାରଞ୍ଜନଂ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଂ ଭଜେ । ୩ ।

ଅଚ୍ୟୁତଂ ଗୋପତିଂ । ଯାଦବେନ୍ଦ୍ରଂ ବିଭୁଂ । ପୀତବାସାନ୍ୱିତଂ
ପାପତୂଳାନଳଂ । ବିଶ୍ୱସୁଦ୍ଧନ୍ତଂ । ବେଦବେଦ୍ୟଂପରଂ
ରାଧିକାରଞ୍ଜନଂ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଂ ଭଜେ । ୪ ।

ବାମଦେବାର୍ଚ୍ଚିତଂ । ବାଞ୍ଛିତାର୍ଥପ୍ରଦଂ । ମନ୍ଦହାସାନ୍ୱିତଂ
ମୁକ୍ତିଦଂ ସୁନ୍ଦରଂ । ଶ୍ରୀଧରଂ ଭୂଧରଂ । ଶ୍ରୀବରଂ ବାମନଂ
ରାଧିକାରଞ୍ଜନଂ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଂ ଭଜେ । ୫ ।

ଇତି ଶ୍ରୀ ମଦ୍‌ବିକ୍ରମଦେବବର୍ମ ବିରଚିତଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରପଞ୍ଚରତ୍ନସ୍ତୋତ୍ରଂ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଂ ॥

ଶ୍ରୀରାଧିକାଧବ ପଞ୍ଚରତ୍ନ ସ୍ତୋତ୍ରଂ

ଶ୍ରୀଜନାର୍ଦ୍ଦନ । ସର୍ବକାରଣ । ନିଷ୍କଳଙ୍କ ନିରଞ୍ଜନ ।
ଦେବ କେଶବ । କୃଷ୍ଣମାଧବ । ଯାମଳାର୍ଜ୍ଜୁନଭଞ୍ଜନ ।
ନୀଳକନ୍ଧର । ପିଞ୍ଛଶେଖର । ପାର୍ଥଗାଢ ରଞ୍ଜନ ।
ରାଧିକାଧବ । ଦୀନବାନ୍ଧବ । ପାହିମାଂ ଭବ ସାଗରାତ୍ । ୧ ।

ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣ । ମଣ୍ଡଳାନନ । ଶ୍ରୀହରେ ମୁରଲୀଧର ।
ମାରମୋହନ । ଶାରଦେକ୍ଷଣ । ଗୋପିକା ପଞ୍ଚମସ୍ୱର ।
ଦେବ ପୂଜିତ । ପାଦପଙ୍କଜ । ପଦ୍ମନାଭ କୃପାକର ।
ରାଧିକାଧବ । ଦୀନବାନ୍ଧବ । ପାହିମାଂ ଭବ ସାଗରାତ୍ । ୨ ।
ଶ୍ୟାମ ସୋଦର । ପୀତାମ୍ବର । ଗୁଞ୍ଜହାର ସୁଶୋଭିତ ।
ବଙ୍କିମମୁଖ । ଭକ୍ତେଷ୍ଟଦ । ଦାସ କାମ୍ୟଫଳ ପ୍ରଦ ।
ଦୈତ୍ୟ ସଂହର । ମଙ୍ଗଳାକର । କୋଟିକନ୍ଦର୍ପ ସୁନ୍ଦର ।
ରାଧିକାଧବ । ଦୀନବାନ୍ଧବ । ପାହିମାଂ ଭବ ସାଗରାତ୍ । ୩ ।
ମେରୁ ଭୂଧର । ଧୀର ଶଙ୍କର । ମୌନିମାନସ ରଞ୍ଜନ ।
ନିତ୍ୟ ନିର୍ମଳ । ଭକ୍ତବତ୍ସଳ । ନିର୍ବିକଳ୍ପ ନିଷ୍ପ୍ରପଞ୍ଚ ।
ସୃଷ୍ଟି ପାଳନ । ବିଶ୍ୱନାଶନ । ଦେବ ଭୂତ ପରାତ୍ପର ।
ରାଧିକାଧବ । ଦୀନବାନ୍ଧବ । ପାହିମାଂ ଭବ ସାଗରାତ୍ । ୪ ।
ସୁନ୍ଦରାଙ୍ଗ । ଦୈତ୍ୟମାରଣ । ବସ୍ତ୍ରପାଳକ ନାୟକ ।
ମୁକ୍ତିଦାୟକ । ଦୁଃଖ ନାଶକ । ଘୋର ପାତକ ହାରକ ।
ନନ୍ଦବାଳକ । ପୂତନାନ୍ତକ । ରାସମଣ୍ଡଳ ମଧ୍ୟଗ ।
ରାଧିକାଧବ । ଦୀନବାନ୍ଧବ । ପାହିମାଂ ଭବ ସାଗରାତ୍ । ୫ ।

ଇତି ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବବର୍ମଣା ବିରଚିତଂ ରାଧାମାଧବ ପଞ୍ଚରତ୍ନ ସ୍ତୋତ୍ରଂ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଂ ।

ଶ୍ରୀକୃପାମ୍ଭୋଧ୍ୟଷ୍ଟକଂ

ଶ୍ରୀ ସୀତାପ୍ରାଣନାଥୋ ବା ରାଧିକା ହୃଦ୍‌ବଲ୍ଲଭଃ ।
କୃପାବାରିନିଧିର୍ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ପାତୁମାଂ ପାପପୀଡ଼ିତଂ । ୧ ।
କୋଶଲେଶ୍ୱର ପୁତ୍ରୋ ବା ଗୋପଭୂପତି ନନ୍ଦନଃ ।
କୃପାବାରିନିଧିର୍ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ପାତୁମାଂ ପାପପୀଡ଼ିତଂ । ୨ ।

ସୁଧାବାନ୍ତସ୍ଥ ପୀଠେଯୋ ବା ଯାଦବାନ୍ୱୟ ଭୂଷଣଃ ।
କୃପାବାରିନିଧିର୍ଭୂତ୍ୱା ପାତୁ ମାଂ ପାପପୀଡ଼ିତଂ । ୩ ।

କୋଦଣ୍ଡ କାଣ୍ଡ ହସ୍ତୋ ବା ରାଘବ ସୁରକ୍ଷ୍ୟପରଃ ।
କୃପାବାରିନିଧିର୍ଭୂତ୍ୱା ପାତୁ ମାଂ ପାପପୀଡ଼ିତଂ । ୪ ।

ପୌଲସ୍ତ୍ୟ ଦୋଷହର୍ତ୍ତା ବା କଂସବଂଶ ବିନାଶକଃ ।
କୃପାବାରିନିଧିର୍ଭୂତ୍ୱା ପାତୁ ମାଂ ପାପପୀଡ଼ିତଂ । ୫ ।

ଯୋଗିଚିନ୍ତ୍ୟାଙ୍ଘ୍ରିବାଦୋ ବା ଗୋପୀମାନସମନ୍ଦିରଃ ।
କୃପାବାରିନିଧିର୍ଭୂତ୍ୱା ପାତୁ ମାଂ ପାପପୀଡ଼ିତଂ । ୬ ।

କିରୀଟ ସୁଭ୍ରମସ୍ତୋ ବା ଶିଖଣ୍ଡାଳିକମସ୍ତକଃ ।
କୃପାବାରିନିଧିର୍ଭୂତ୍ୱା ପାତୁ ମାଂ ପାପପୀଡ଼ିତଂ । ୭ ।

ଦୂର୍ବାଦଳବର୍ଣ୍ଣୋ ବା ଶଙ୍ଖନାଳସମପ୍ରଭଃ ।
କୃପାବାରିନିଧିର୍ଭୂତ୍ୱା ପାତୁ ମାଂ ପାପପୀଡ଼ିତଂ । ୮ ।

କୃପାସ୍ତୋତ୍ରାଷ୍ଟକଂ ଦିବ୍ୟଂ ସର୍ବପାପ ପ୍ରଣାଶନଂ ।
ରଚିତଂ ବୀରମେଶେନ ଶ୍ରୀବତ୍ସେନ ଭକ୍ତିତଃ । ୯ ।

ଶ୍ରୀ ସଙ୍କଟାଷ୍ଟକଂ

ତ୍ରିସ୍ଥାନମଧ୍ୟଗାଗେଶା ବା ଶୀର୍ଷସ୍ଥିତନସ୍ଥାବଃ ।
ଶ୍ରୀଦେବୀ ସଙ୍କଟା ଭୂତ୍ୱା ପାତୁ ମାଂ ଶରଣାଗତଂ । ୧ ।

ଧୂର୍ତ୍ତଶାର୍ଦ୍ଦୂଳଚର୍ମା ବା ଜଟେଷୁଧାମ୍ବୁବୃତଃ ।
ଶ୍ରୀଦେବୀ ସଙ୍କଟା ଭୂତ୍ୱା ପାତୁ ମାଂ ଶରଣାଗତଂ । ୨ ।

ବ୍ୟାଜିଲୁପ୍ତ ନଦେହୋଦେଶୋ ବା ଶୁଦ୍ଧସନ୍ଦବାହିନଃ ।
ଶ୍ରୀଦେବୀ ସଙ୍କଟା ଭୂତ୍ୱା ପାତୁ ମାଂ ଶରଣାଗତଂ । ୩ ।

କନ୍ଦର୍ପରୂପବତ୍ତ୍ୱା ବା କଣ୍ଠେବଲୟକୁଣ୍ଡଳଃ ।
ଶ୍ରୀଦେବୀ ସନ୍ନିଧୌ ଭୂତ୍ୱା ପାତୁମାଂ ଶରଣାଗତଂ । ୪ ।

ଶୁଭ୍ରସ୍ଫଟିକବର୍ଣ୍ଣୋ ବା ନବାନ୍ତନୀଳଦ୍ୟୁତିଃ ।
ଶ୍ରୀଦେବୀ ସନ୍ନିଧୌ ଭୂତ୍ୱା ପାତୁମାଂ ଶରଣାଗତଂ । ୫ ।

କପାଳ ଶୂଳହସ୍ତୋ ବା ଶଙ୍ଖଚକ୍ର ଗଦାଧରଃ ।
ଶ୍ରୀଦେବୀ ସନ୍ନିଧୌ ଭୂତ୍ୱା ପାତୁମାଂ ଶରଣାଗତଂ । ୬ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟେନ୍ଦୁ ବହ୍ନିନେତ୍ରୋ ବା ପୁଣ୍ଡରୀକ ଦଳେକ୍ଷଣଃ ।
ଶ୍ରୀଦେବୀ ସନ୍ନିଧୌ ଭୂତ୍ୱା ପାତୁମାଂ ଶରଣାଗତଂ । ୭ ।

ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟ ନଗନାଥୋ ବା ବୈକୁଣ୍ଠପୁରନାୟକଃ ।
ଶ୍ରୀଦେବୀ ସନ୍ନିଧୌ ଭୂତ୍ୱା ପାତୁମାଂ ଶରଣାଗତଂ । ୮ ।

ଶ୍ରୀସନ୍ନିଧାଷ୍ଟକଂ ପୁଣ୍ୟଂ ତାପତ୍ରୟନିବାରଣଂ ।
ରଚିତଂ ଭକ୍ତି ଭାବେନ ଶ୍ରୀ ବାଚମେଶବର୍ମଣା । ୯ ।

ଶ୍ରୀହରିକବଚ

ଶ୍ଳୋ—ଶିରୋମେଶ୍ରୀବରଃପାତୁ ଲଲାଟଂ ଧରଣୀଧରଃ ।
ନେତ୍ରେମେପୁଣ୍ଡରୀକାକ୍ଷଃ ଶ୍ରବଣେ ଶଙ୍ଖଚକ୍ରବାନ୍ ।
ନାସିକାଂ କେଶବଃ ପାତୁ ନୃସିଂହବଦନଂମମ ।
ଜିହ୍ୱାଂ ସର୍ବେଶ୍ୱରଦେବଃ ଶଙ୍ଖଚକ୍ର ଧରୋ ଗଳଂ ।
ବାହୁପାତୁ ଚତୁର୍ବାହୁର୍ହସ୍ତୌ ଶୌର୍ଯ୍ୟଧରଃ କରୌ ।
ଗର୍ଭଂ ଦାମୋଦରଃ ପାତୁ ବକ୍ଷଃଶ୍ରୀବତ୍ସଲାଞ୍ଛନ ।
ନାଭିଂମେପଦ୍ମନାଭସ୍ତୁ ପୃଷ୍ଠଂମେ ପାତୁ ବାମନଃ ।
ଉଦ୍ରଶ୍ୱାଂ ହୃଷୀକେଶୋ ଜାନୁନୀମେ ମଧୁସୂଦନଃ ।

ଅଧାସ୍ତୁରପରେ ଜଂଘେମମପାଦୌ ନିରନ୍ତରଃ ।
ସର୍ବାଂଗଂପାତୁମେ କୃଷ୍ଣଃ ଶ୍ରୀନାଥ ପ୍ରାଣବଲ୍ଲଭଃ ।
ଅନ୍ତରିକ୍ଷ ସ୍ଥଳେ ଜଳେ ପାତୁମାଂ ସର୍ବଦେଶଗଃ ।
ଦିବସେ ସୂର୍ଯ୍ୟମଧ୍ୟସ୍ଥଃ ଶର୍ବରୀ ରାତ୍ରି ଶଶାଙ୍କଗଃ ।
ସନ୍ଧ୍ୟୟୋର୍ବାସୁଦେବସ୍ତୁ ପାତୁମାଂ ସର୍ବଦାହରିଃ ।
ଯେ ଏତଂ କବଚଂ ଦିବ୍ୟଂ ପଠନ୍ତି ଭକ୍ତିସଂଯୁତାଃ ।
ତେ ତରନ୍ତି ସୁଖେ ନୈବ ମହୋପଦ୍ରବସାଗରଂ ।

ଇତି ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବବର୍ମ ବିରଚିତଂ ଶ୍ରୀହରି କବଚଂ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଂ ।

ନବଗ୍ରହ ସଂଗ୍ରହ ସ୍ତବ

ନମଃସ୍ୱରୂପାୟ ସୂର୍ଯ୍ୟାୟ ନମଃ ଶୀତକରାୟତେ ।
ମଙ୍ଗଳାୟ ନମସ୍ତୁଭ୍ୟଂ ବୁଧାୟତେ ନମୋନମଃ ।
ଧୀଷଣାୟ ନମସ୍ତୁଭ୍ୟଂ ଶୁକ୍ରାୟ ଭବତେ ନମଃ ।
ନମୋଽର୍କଜାୟ ମନ୍ଦାୟ ନମୋ ରାହୁଶିଖାୟତେ ।
ନମୋଽସ୍ତୁ କେତବେ ତୁଭ୍ୟଂ ମିତଃ ସଂଗ୍ରହସଂସ୍ତବଃ ।
ଦୈନଂଦିନଂ ପଠେଦ୍ଯସ୍ତୁ ଗ୍ରହପ୍ରୀତିକରୋ ଭବେତ୍ ।

ଇତି ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବିରଚିତୋ ନବଗ୍ରହସଂଗ୍ରହସ୍ତବଃ ସମାପ୍ତଃ ।

ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ଗୀତ

ଶ୍ଲୋ । ଶୃଙ୍ଗାରଂ ଧରଣୀସୁତା ବିହରଣେ ବୀରଂ ଧନୁର୍ଭଞ୍ଜନେ ।
କାରୁଣ୍ୟଂ ବକଭୋଜନେଽଦ୍ଭୁତରସଂ ସିନ୍ଧୌ ଗିରିସ୍ଥାପନେ ।
ହାସ୍ୟଂଛିନ୍ନନଖାଶ୍ରୁତେ ବିଭତ୍ସଂ କବନ୍ଧମଥ୍ୟାଗମେ ।
ରୌଦ୍ରଂରାବଣ ସୁଦନେ ଦ୍ୱିଜଜନେଶାନ୍ତଂବପୁଷ୍ଟେ ଭୁଜନଃ । ୧ ।

ଶୁଣ—ଶ୍ରୀରାମ କଥା ସୁଧାସ୍ବାନକୁ ।
ପାପାଳି ଯାହାନ୍ତିଆଦେଜନକୁ । ଘ ।
ଯେତା ସୁରେଶ ରତ୍ନାକେନ ବୃତି ।
ଦେବଙ୍କ ମସ୍ତକୁ ଦେଲେ ଭଞ୍ଜି । ୧ ।
ଦେବଙ୍କୁ ବଳେ ହଲେ କିଙ୍କର
ତାହାଙ୍କ ପ୍ରାଣହେଲା ଦୁର୍ଲଭ । ଶୁଣ । ୨ ।
ଦେବାଳି ଏଭାସ୍ତରେ ବାସ୍ତୁକୁ ।
ଏମନ୍ତ ଜଣାଇଲେ ଦୁଃଖୀକୁ । ୩ ।
ସର୍ବେଶ ଅନନ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମୀବର ।
ଗୋବନ୍ଦ ମୁକୁନ୍ଦ ଦାମୋଦର । ୪ ।
ଲଙ୍କେଶ-ଦେବାରି-ସେ ରାବଣ ।
ତା ତାପ ଅନାଥ ନାରାୟଣ । ୫ ।
ଅମ୍ଭଙ୍କୁ ବଣାଅ ତାହା ଶୁଣି ।
ବୋଲେ ରମାକାନ୍ତ ଚତେଜି ଗୁଣୀ । ୬ ।
ମୁଁ ହେବି ମର୍ତ୍ତେ ଦଶସ୍ୟନ୍ଦନ ।
ଭୂପାଳ କୌଶଲ୍ୟାସୁତା ନନ୍ଦନ । ୭ ।
ତୁମ୍ଭେ ହୁଅ ଭୁଷ ଶାଖାବଳୀ ।
ରଯୋଗଣି ଦେବା ଅମ୍ଭେ ଦଳି । ୮ ।
ତାହା ଶୁଣି ମୋଦେ ଦେବେ ଗଲେ ।
ବନେ ପର୍ବତେ ଜନମ ଜନିଲେ । ୯ ।
ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ରାମାକାରେ ହୃଷ୍ଟିତ ।
ସେ ରାଜ ହେଲା କୈକେୟୀ ସୁତ । ୧୦ ।
ସର୍ପଧ୍ବଜ ହୋଇଲା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ।
ସେ ଶଙ୍ଖ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ନାମେ ଜେନ । ୧୧ ।
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମିଥିଳାରେ ସୀତାକୃତ ।
ଦେବେ ଗଲୁ ବର୍ଷ ଯେତେ ବାତ । ୧୨ ।
ବିଶ୍ବାମିତ୍ର ରାମ ସୌମିତ୍ରିଙ୍କୁ ।
ନେଲା ଜଗିବାକୁ ତା ଯାଗକୁ । ୧୩ ।

ସୁବାହୁ ତା ମାତା ଶ୍ରୀରାମର ।
ବାଣେ ମରିଲେ ମାରୀଚ ଦୂର ।୧୪।
ପ୍ରଯାଗ ପାରବାରେ ହୋଇଲା ।
ସେ ଯାଗ ରକ୍ଷିବାରେ ପୂରିଲା ।୧୫।
ପରେ ମୁନି ଘେନି ଭ୍ରାତା ଦୁଇଲେ ।
ଗଲେ ମିଥିଲାକୁ ଚୌଦ୍ଦକୁଳେ ।୧୬।
ବାଟେ ରାମପାଦ ମାହାତ୍ମ୍ୟରେ ।
ଶିଳା ବାଳା ହେଲା ଅଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ ।୧୭।
ଶ୍ରୀରାମ ଭିଡ଼ିଲ ବାଣାସନ ।
ମୃଣାଳ ପ୍ରାୟେ କଲେ ଖଣ୍ଡନ ।୧୮।
ସୀତା ରାମଚନ୍ଦ୍ର-ବରେଶଙ୍କୁ ।
ସେ ମାଣ୍ଡବୀ କୈକେୟୀ ସୂନୁଙ୍କୁ ।୧୯।
ସେ ଉର୍ମିଳା ଲକ୍ଷ୍ମଣାଖ୍ୟଙ୍କୁ ।
କନ୍ୟା ଶ୍ରୁତକୀର୍ତ୍ତି ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କୁ ।୨୦।
ଦଶରଥେ ବିବାହ ହେଲା ପରେ ।
ଅଯୋଧ୍ୟା ସବେ ଗଲେ ମୋଦରେ ।୨୧।
ବାଟେ ଭୃଗୁରାମ ଗର୍ବା ଟଳି ।
ଶ୍ରୀରାମ ବଜ୍ରରେ ହେଲା ଦୂର ।୨୨।
କୈକେୟୀର କାମନା ପୂରଣେ ।
ସୀତା ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବନେ ।୨୩।
ଶ୍ରୀରାମ ଚଳନ୍ତେ ତାଡେ ଦୁଷ୍ଟ ।
ବିରାଧ କବନ୍ଧ ହୋଇଲେ ନଷ୍ଟ ।୨୪।
ସେ ସୂର୍ପଣଖାର ନାକ କାନ ।
ଛେଦିଲା କାଟି ଉର୍ମିଳା-ରଞ୍ଜନ ।୨୫।
ମାରୀଚ ଲଙ୍କେଶ ପ୍ରୋତ୍ସାହରେ ।
ସୁବର୍ଣ୍ଣ କୁରଙ୍ଗ ହୋଇଲା ତରେ ।୨୬।
ଶ୍ରୀରାମ ସୌମିତ୍ରି ସୀତା ବୋଲେ ।
କାହା ପଛେ ଖୋଜି ଗୋଡ଼ାଇଲେ ।୨୭।

ଲଙ୍କେଶ ସନ୍ୟାସୀ ରୂପେ ଧରି ।
ନେଲା ଜାନକୀଙ୍କୁ ଲଙ୍କାପୁରୀ । ୨୮ ।
ମାରୀଚକୁ ମାରି ଭ୍ରାତା ଭୂଲେ ।
ଶ୍ରୀରାମ ସୀତାଙ୍କୁ ଖୋଜେ ଚଳେ । ୨୯ ।
ସୀତେଶ ସୁଗ୍ରୀବ ହେଲେ ମିତ୍ର ।
ଇନ୍ଦ୍ରାତ୍ମଜ ରାମବାଣେ ହତ । ୩୦ ।
ସୁଗ୍ରୀବ କିଷ୍କିନ୍ଧା ରାଜା ହୋଇ ।
ଚେଷ୍ଟା କଲ ସୀତା ଖୋଜା ପାଇଁ । ୩୧ ।
ବାତାତ୍ମଜ ଲଙ୍ଘି ପାରାବାର ।
ଲଙ୍କାପୁରେ ଖୋଜେ ସୀତାଙ୍କର । ୩୨ ।
ସୀତାଙ୍କୁ ଅଶୋକାରଣ୍ୟେ ବନ୍ଧ ।
ରାମୋଦନ୍ତ କହି ଅଭ୍ୟାନନ୍ଦୀ । ୩୩ ।
ଦେଖେ ଦାନବଙ୍କୁ ସେ ନାଶିଲା ।
ଲଙ୍କାପୁରୀ ଅଗ୍ନିରେ ପୋଡ଼ିଲା । ୩୪ ।
ତା ଠାରୁ ରାମ ବାର୍ତ୍ତା ଜାଣିଲ ।
ସେନା ସହିତରେ ଯାତ୍ରା କଲ । ୩୫ ।
ବିଭୀଷଣ ଆସି ରାମାଶ୍ରିତ ।
ହୋଇଲା ସେତୁ ସାଗରେ ନିର୍ମିତ । ୩୬ ।
ସର୍ବେ ସୈନ୍ୟ ପାର ହୋଇଲେ ତଟେ ।
ଲଙ୍କାକୁ ପ୍ରତାପରେ ଧ୍ୱଂସିଲେ । ୩୭ ।
ଯୁଦ୍ଧେ ମେଘନାଦ ପ୍ରାଣବଳୀ ।
ସୁମିତ୍ରାଜ ବାଣେ ଦେଲା ଦିଲି । ୩୮ ।
ରାମାସ୍ତ୍ରେ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣାସୁର ।
ଗଲା ଦେବଲୋକରେ ସତ୍ୱର । ୩୯ ।
ଲଙ୍କେଶ ପ୍ରାଣବଳୀ ମାରନ୍ତି ।
ରାମାସ୍ତ୍ର ସର୍ପରେ ବନ୍ଧିତ । ୪୦ ।
ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତ୍ରେ ସର୍ବେ ହେଲେ ହତ ।
ବିଭୀଷଣରେ ଲଙ୍କା ପାଳିତ । ୪୧ ।

ସଖିବିଶାଖା ଜାନକୀ ଆଦିରେ ।
ସବେଁ ବନ୍ଧିଲେ ସୁବେଶ ସୁସ୍ମିତେ । ୭୨ ।
ପ୍ରବେଶିଲେ ତବେ ଯାଇ ଭିତରେ ।
ସବେଁ ମଗ୍ନ ହେଲେ ଆନନ୍ଦରେ । ୭୩ ।
ଦେଖିଲେ ଅତିଚିତ୍ର ଶୀତାଗାର ।
ଭଲେ ସୁଖ ମାନବାଳା ଯେମ । ୭୪ ।
ଶ୍ରୀ ଭକ୍ତମ ଦେବ ଶର୍ମାଙ୍କର ।
ଭକ୍ତା ଭବ ପ୍ରାପ୍ତେ ଏହି ଖସୁର । ୭୫ ।

ଶ୍ଳୋ । ଦୃଷ୍ଟୋଽୟଂ ଶଳ୍ୟଧ୍ୱଜା ଶ୍ରୀଧରେଣ କରଂ କୃପାବଲୋକନେ ।
ଭାଗ୍ୟେଣାଂ ସ୍ମରଣାବଲୋକେ ଭବସଂ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନୋଦ୍ଧାରଣେ ।
ହାସ୍ୟଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପଦ୍ମବନେ ଭସ୍ମକରଂ ବ୍ରହ୍ମପଦ ଧ୍ୟାୟତେ ।
ରୌଦ୍ରଂ ଦୈତ୍ୟମର୍ଦ୍ଦନେ ମୁନିଗଣେ ଶାନ୍ତଂ ବପୁଃ ପାତୁନଃ । ୦ ।

ଶ୍ରୀ କେଶବ ଷୋଡ଼ଶୀ

ରାଗ—କୌଶିକ ।

(ଯଥା ଏହି ସଖିବର୍—ବୃତ୍ତ)

କମଳଦଳ ଲୋଚନ । କଳି କଲୁଷ ମୋଚନ ।
କମଳାସ୍ୟ ମୃଦୁହାସ୍ୟ । କେଶବେ ଜୟ ଏ । ୧ ।
ଖଗାଧିପତି ବାହନ । ଖଳଗଣ ପାଳନ ।
ଖାନର୍ଣ୍ଣ ସୁଧାନାସୃତ । ଖଳ ନାଶକ ଏ । ୨ ।
ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଗୋତ୍ରଧର । ଗୋବିନ୍ଦ କରୁଣାକର ।
ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ ଶ୍ରୀଧର । ଗୋଲୋକେଶ୍ୱର ଏ । ୩ ।

ଘନକାନ୍ତି କୃଷ୍ଣକାଳ । ଘନତମାଳେନ୍ଦ୍ରନୀଳ ।
ଘଟନାଦି ମୂଳଧ୍ୟେୟ । ଘଟେଶ ଜ୍ଞେୟ ଏ । ୪ ।

ନବନୀତାପହାରକ । ନରକାସୁରମାରକ ।
ନବନଳିନ ନୟନ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଏ । ୫ ।

ଚଞ୍ଚଳା ମାନସ ହର । ଚକ୍ର ସୁଶୋଭିତ କର ।
ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖୀ ରାଧିକା ସଖ । ଚରଣୋଷ୍ଠିମ ଏ । ୬ ।

ଛନ୍ଦେ ବଳି ବନ୍ଧରଣି । ଛଦ୍ମସ୍ତ୍ରୀ ମୁଗଧଦାନବ ।
ଛିନ୍ନକ ଦାନବ ମସ୍ତ । ଛେଦନ ହସ୍ତ ଏ । ୭ ।

ଜଳଜ ପଦ ଯୁଗଳ । ଜବାକାନ୍ତି ପାଦତଳ ।
ଜନ ପ୍ରବର ରଞ୍ଜନ । ଜଗଜ୍ଜୀବନ ଏ । ୮ ।

ଝାଟ ଝାଡ଼ରଣ ରଙ୍ଗ । ଝଡ଼ବାରବୈନ୍ଦ୍ର ଭାଙ୍ଗ ।
ଝଞ୍ଜାନଳକାପ ହର । ଝଷ ଶରୀର ଏ । ୯ ।

ନିର୍ମଳ ନିର୍ବିକଳ୍ପ । ନିରଞ୍ଜନ ସର୍ବତଳ୍ପ ।
ନିର୍ବିକାର ଧୁତପାପ । ନିତ୍ୟ ସ୍ୱରୂପ ଏ । ୧୦ ।

ଟସ୍କର ଗଉଡ଼ ଘର । ଟୋକା ଲୀଳାମାନଙ୍କର ।
ଟଙ୍କଧର ବନ୍ଦିବେଶ । ଟହଳ ହାସ ଏ । ୧୧ ।

ଠାଣି ତେବା ଭଳି ସୁଭାବ । ଠକଙ୍କର ଅଗୋଚର ।
ଠିକଣା ନାହିଁ ତୋହର । ଠାକୁର ମୋର ଏ । ୧୨ ।

ଡିଣ୍ଡିର ଲୀଳା କାରକ । ଡୋଳି ପୂରଣ ପୂରକ ।
ଡମ୍ଭରୁ ଧର ମଧ୍ୟମ । ଡମ୍ବର ଯମ ଏ । ୧୩ ।

ଢଳଢଳ ନେତ୍ରାଞ୍ଚଳର । ଢେମଣି ପୁଣି ଢାଙ୍କର ।
ଢମାଳିରେ ତୁଷ୍ଟ ମନ । ଢମ ଗଞ୍ଜନ ଏ । ୧୪ ।

ଅପ୍ରମେୟ ଅଧୋକ୍ଷଜ । ଅଚ୍ୟୁତ ଅନନ୍ତ ଅଜ ।
ଅଖିଳ ଜଗଦାଧାର । ଅନେକାକାର ଏ । ୧୫ ।

ତପନ ଚନ୍ଦ୍ର ନୟନ । ତପସ୍ୱୀ ପ୍ରତିପାଳନ ।
ତରଣୀକୁଳ ଭୂଷଣ । ତାପ ଶୋଷଣ ଏ । ୧୬ ।

ଥିରକେ ତା ପଦେ ମନ । ଥୟ ହୁଏ ଏ ନିଦାନ ।
ଥକିଲେ ହେଉ ମୋ ମତି । ଥାଉଳ ସ୍ଥିତ ଏ । ୧୭ ।

ଦାମୋଦର ବାସୁଦେବ । ଦମିତ କ୍ରୁର ଦାନବ ।
ଦର୍ପକ କୋଟି ସୁନ୍ଦର । ଦୟାସାଗର ଏ । ୧୮ ।
ଧୀଲୀଳା ଦୁର୍ଜ୍ଜେୟ ତତ୍ତ୍ୱ । ଧ୍ୟାନ ଗୋଚର ମହତ୍ତ୍ୱ ।
ଧୃତି ଭଂଶ ତ୍ରାଣକର । ଧରଣୀଧର ଏ । ୧୯ ।
ନାସ୍ପୃଷ୍ଟ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ । ନାଦେଶ ଭବ ଭଞ୍ଜନ ।
ନାଗାଧୀଶ୍ୱର ବରଦ । ନତ ନାରଦ ଏ । ୨୦ ।
ପରଂବ୍ରହ୍ମ ପରାତ୍ପର । ପୌଲସ୍ତ୍ୟ ବଂଶାନ୍ତକର ।
ପରମ ପବିତ୍ର ନାମ । ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଏ । ୨୧ ।
ଫଣି ଫଣା ରଙ୍ଗସ୍ଥଳ । ଫୁଲ୍ଲାମ୍ବୁଜ କରତଳ ।
ଫଲ୍ଗୁ ତୋ ଓଷ୍ଠ ନିକଟେ । ଫଳିତ ଅଟେ ଏ । ୨୨ ।
ବଳି ସର୍ବସ୍ୱ ହାରକ । ବକତୁଣ୍ଡ ବିଦାରକ ।
ବୁଦ୍ଧ ବୈନତେୟ ଧ୍ୱଜ । ବଳାବରଜ ଏ । ୨୩ ।
ଭକ୍ତପାଶ ବଦ୍ଧ ଚୋର । ଭକ୍ତ ନ ଶୁଣେ ଯମର ।
ଭର୍ଗପଦସ୍ଥ ଶବଦ । ଭଜନ ମୋଦ ଏ । ୨୪ ।
ମତ୍ସ କଳଙ୍କ କରାଳି । ମାଧବାଙ୍କୁ କାଳୁପାଳି ।
ମହାଭୂତ ନାଟ ଚୋର । ମନ୍ମଥଧର ଏ । ୫ ।
ଯଦୁକୁଳାବ୍ଧ ତପନ । ଯମଳାର୍ଜ୍ଜୁନ ଭଞ୍ଜନ ।
ଯକ୍ଷ ହୃଦୟ ସଦନ । ଯମୀ ବେଦନ ଏ । ୨୬ ।
ରାଧିକା ନୟନୋତ୍ପଳ । ରାକାସୁଧାଂଶୁମଣ୍ଡଳ ।
ରମା କୌସ୍ତୁଭ ଧାରକ । ରାସ ରସିକ ଏ । ୨୭ ।
ଲକ୍ଷିତ ଶ୍ରୀବତ୍ସ ଚିହ୍ନ । ଲୋଲୁପ ମଧୁସୂଦନ ।
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବଞ୍ଚିତ ହୃଦୟ । ଲଙ୍କା ବିଳୟ ଏ । ୨୮ ।
ବାସ୍ତବ୍ୟ ତୋତେ ଦେଖି । ବାମା ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ଲଭିଲି ।
ବାରିଜ ଭଙ୍ଗ ତୋ ଶୁଭ । ବଂଶୀଧ୍ୱନିତ ଏ । ୨୯ ।
ଶିବ କାର୍ମୁକ ଖଣ୍ଡନ । ଶିଖଣ୍ଡ ଶିରେ ଭୂଷଣ ।
ଶମ୍ବାସୁର ଚୋରାକୃତ । ଶେଷ ସେବିତ ଏ । ୩୦ ।
ଷଡଙ୍ଗ ସଦ୍ଗୁଣାଧାର । ଷଡ଼ଭଙ୍ଗି ରତିଶାନ ।
ଷଡ୍ଋତୁ ଗୁଣ ମଣ୍ଡିତ । ଷଡ଼ାସ୍ୟନୁତ ଏ । ୩୧ ।

ସଙ୍କର୍ଷଣ ବେଣୁଧର । ସଦଙ୍କ ପରଶୁ କର ।
ସନାତନ ମୂଳକନ୍ଦ । ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଏ । ୩୨ ।

ହେମ କଶିପୁ ମାରଣ । ହତ ମ୍ଲେଚ୍ଛ ପାପିଗଣ ।
ଭୂତ ଶଙ୍କର ଚୁମ୍ବନ । ହସ୍ତ ବଦନ ଏ । ୩୩ ।

ଷଡ ଭୂମଙ୍ଗ ବୋଧ । ସମାଜର ହୃଷୀକେଶ ।
କ୍ଷୀର ସାଗର ମନ୍ଦିର । ଶ୍ରୀମନୋହର ଏ । ୩୪ ।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନକ୍ଷତ୍ରମାଳା

ରାଗ ଗୁଜ୍ଜରୀ । ଭାଗବତ ବାଣୀ ।

ଜୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନନ୍ଦନାନ । ନକ୍ଷତ୍ରମାଳା ମୋହେ ଦେନ । ୧ ।
ଅଶ୍ୱିନୀଙ୍କା ନନ୍ଦନାମ । ଶାମ୍ବୁଜିତ କୋଟି କାମ । ୨ ।
ଭୈମୁଖ ଭରଣୀ ମୁକୁନ୍ଦ । ବର୍ଣ୍ଣ ଜଳଦ ଅରବିନ୍ଦ । ୩ ।
କୃତ୍ତିକା କୋଦର ମଣ୍ଡନ । ପୁଲକିତ ତରୁଣୀ ନଳିନ । ୪ ।
ରୋହିଣୀ ନନ୍ଦନ ସମ୍ଭୂତ । ପଦ୍ମିନୀ ସାଧଗାନ ପ୍ରୀତ । ୫ ।
ମାନବ ମୃଗଶୀର୍ଷ ଧୃତ । ଶିଖଣ୍ଡ କଳାପ ଅଦ୍ଭୁତ । ୬ ।
ତରୁଣୀ ଆର୍ଦ୍ରା ସ୍ୱଧନ । ବିକଚ କମଳ ଲୋଚନ । ୭ ।
କୁଟିଳ ପୁନର୍ବସୁ ପ୍ରଦ । କାମ୍ୟ ପଲ୍ଲବ ଶ୍ରୀପଦ । ୮ ।
ଗାଂଭୀର ପୁଷ୍ୟ ଭଗ । ରଞ୍ଜିତ ପୀତ ସୁଖ ନାଗ । ୯ ।
ବ୍ରଜବନିତା ଶ୍ଳେଷାଦର । ପଙ୍କଜ ନାଭି ଦାମୋଦର । ୧୦ ।
ଶ୍ରୀମ ଧାତ୍ରୀକ ଜନଧର । ଧୃତ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଭୂଧର । ୧୧ ।
ସୁଭଦ୍ରା ପୂର୍ବ ଫାଲ୍ଗୁନୀପ । ମୂଳସ୍ଥ ମନୋହର ରୂପ । ୧୨ ।
ଗୋବିନ୍ଦ ଅର୍ଥ ମାନ୍ୟବର । ମୁରଳୀ ସୁଶ୍ରୀ ବିମ୍ବାଧର । ୧୩ ।
ବକ୍ତ୍ରହସ୍ତାଦି ବେଶାଦ୍ଭୁତ । ଶୋଭିତ ସୁହସ୍ତାମ୍ବୁଜାତ । ୧୪ ।
ଚିତ୍ରାଦି ରାଜିତ ବେଶ । ସଜଳ ଘନବନ ପଦ୍ମ । ୧୫ ।
ପବନାଶନ ବିରଞ୍ଚି । ଶାଶ୍ୱତ ଗତି ଶାର୍ଙ୍ଗକାନ୍ତ । ୧୬ ।

ଲଳିତା ବିଶାଖା ସେବିତ । ତାମ୍ବୂଳାସ୍ୱାଦାନୁରକ୍ତ ଚିତ୍ତ । ୧୭ ।
ସୁଦାମ ମୈତ୍ର ଦିବ୍ୟକାଶ । ରାଧାସ୍ୟ ନାଗର ଧନେଶ । ୧୮ ।
ସକଳ ନାଗର ଶିରସ୍ଥ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠାଦ୍ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ।୧୯।
ଅନୁରାଗର ମୂଳାଧାର । ଅଗାଧ ଜଳଧି ଗମ୍ଭୀର । ୨୦ ।
ପୂର୍ଣ୍ଣଶାରଦାମ୍ବୁଦ ସମାନ । ନୀଳ ଶରୀର ଶୋଭମାନ । ୨୧ ।
ରଚିତ ବିଶ୍ୱ ଦେବଗଣୀ । ସମସ୍ତ କାରଣ କାରଣ । ୨୨ ।
ମୁଖାମ୍ବୁଜିତ ସୁଧାକର । ଅଦ୍ଭୁତ ଧାବ୍ୟ ପୀତାମ୍ବର । ୨୩ ।
ଶ୍ରବଣ ଶୋଭିତ କୁଣ୍ଡଳ । ଜିତିତ ତପନ ମଣ୍ଡଳ । ୨୪ ।
ମୋକ୍ଷ ଧନଦ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ । ତପସ୍ୱିମାନସ ସଦନ । ୨୫ ।
ବିନ୍ଦୁଶିଖାଳସ୍ଥ ନାସିକ । ତ୍ରିଜଗ୍ଭୂ ସଙ୍କଟ ବାରକ । ୨୬ ।
ଦେବ ଅପୂର୍ବ ଶୁଭପ୍ରଦ । ବାରଣ ବୀର ମଙ୍ଗଳଦ । ୨୭ ।
ବେଦା ଶିବାଙ୍କ ସ୍ତୋତୋଥିର । ଶୁଭପଦାଗାର ଶ୍ରୀଧର । ୨୮ ।
ଦେବତା ମନୋଲ୍ଲାସାଙ୍କୁର । ଶମିତ ଦୁଷ୍ଟାସୁରବ୍ରଜ । ୨୯ ।
ଜୟ ବ୍ରହ୍ମଦେବ ବର । ମାନସ ମାନସ ଭ୍ରମର । ୩୦ ।

ଶ୍ରୀଧର ନବରତ୍ନମାଳା

ରାଗ କଳହଂସ । ମୁନିବର ବାଣୀ

(କୁସୁମ ଗୁଞ୍ଜା କରେ—ପ୍ରଭୁ)

ପାଦପଦ୍ମ ଶୋଭିତ । ନାଳପଦ୍ମିନୀ ଦଶିତ ।
ମୁଖଜିତ ସୁଧାକର । ଜୟ ଶ୍ରୀଧର ହେ । ୧ ।

ଦେବକୀ ଗର୍ଭ ଶାମ୍ବୁକ । ମୁକ୍ତାଫଳ ଶ୍ରୀନାଥକ ।
ଭକ୍ତଜନ ଚକୋର ସୁର । ଜୟ ଶ୍ରୀଧର ହେ । ୨ ।

ମୁଖ ଧାତୃ ବାଳ ଗବ— । ଦାସ୍ୟକ ଦେବାଧିଦେବ ।
ଯୋଗୀ ଋଷି ଯତି ହର । ଜୟ ଶ୍ରୀଧର ହେ । ୩ ।

ଅନବଚ୍ଛିନ୍ନ ଫଳ । ଅସୁର ସନ୍ତତି କାଳ ।
ପାଳିତ ମୁନି ପ୍ରବର । ଜୟ ଶ୍ରୀଧର ହେ । ୪ ।

କାର୍ତ୍ତିକ ପୁଷ୍ପହାସ । ଭୂଷିତ ମହାର୍ଘ ବାସ ।
ସଂବେଷ୍ଟିତ ପୀତାମ୍ବର । ଜୟ ଶ୍ରୀଧର ହେ । ୫ ।

ବଜ୍ରଧର ଗନ୍ଧଧର । ଚୂର୍ଣ୍ଣ କାରଣ ଭଦ୍ଧୁର ।
ଦ୍ୱିଧାଂଶ ଭଞ୍ଜି ଭ୍ରମର । ଜୟ ଶ୍ରୀଧର ହେ । ୬ ।

ନୀଳ ବେଷ୍ଟିତ ବସନ । ସାମବେଦ ଗାନ ରତ ।
ମୋହନ ମୁରଳୀଧର । ଜୟ ଶ୍ରୀଧର ହେ । ୭ ।

ବାଦ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠେ ରକ୍ଷକ । ଧର୍ମଫଳ ଦାଧାସ୍ପୃକ ।
ଚରଦ୍ଧୃତ ଧରାଧର । ଜୟ ଶ୍ରୀଧର ହେ । ୮ ।

ଧାପ ବିଘ୍ନର ଜନକ । ପୁତ୍ରିକା ପ୍ରାଣ ନାଶକ ।
ବାଣିଜ ଧନମେଶ୍ୱର । ଜୟ ଶ୍ରୀଧର ହେ । ୯ ।

ଗୋପାଳ ନବଗ୍ରହ ମାଳା

ଯୁଗ ବନ୍ଦନିକ । ମୁନୀବର ବାଣୀ

(ଯଥା ଧର ସଖିତର—ବୃତ୍ତ)

ଘୋରାସୁର ବିନାଶକ । ନିର୍ଜର ବୃନ୍ଦପାଳକ ।
ଜିତାର୍କ ସୁଧାଂଶୁ ଭାଳ । ଜୟ ଗୋପାଳ ହେ । ୧ ।
ନଭେଶ ଶୀର୍ଷ ଛେଦକ । ଭସ୍ମୀ ମୋକ୍ଷ ପ୍ରଦାୟକ ।
କାନ୍ତି ଜିତ ଶଶିଜାଲ । ଜୟ ଗୋପାଳ ହେ । ୨ ।
କୁଜନ ଦୂର ସୁଜନ—। ଗଣୀ ହୃଦୟ ସଦନ ।
ଭକ୍ତ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ ଲୋଳ । ଜୟ ଗୋପାଳ ହେ । ୩ ।
ବୁଦ୍ଧ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ଗୀତ । ପୂତନାମାବଳୀ ଖ୍ୟାତ ।
ସଞ୍ଚିତ ଦାସ ଜାଳ । ଜୟ ଗୋପାଳ ହେ । ୪ ।

ସୁଧାନନ ସୁଧାକର । ଜୀବଞ୍ଜୀବ ଦାମୋଦର ।
ଧୃତ ରମ୍ୟ ପୀତଚେଳ । ଜୟ ଗୋପାଳ ହେ । ୫ ।
ସୁରମନ୍ତ୍ରିତ ବାଦ୍ୟ ସ୍ତୁତ୍ୟ । କବିକାର ନାଶ୍ୟ ସତ୍ୟ ।
ମଣ୍ଡିତ ସୁଗୁଣୀ ଶୀଳ । ଜୟ ଗୋପାଳ ହେ । ୬ ।
ମୁନୀଶଜିତଦ୍ରାବନ । ପଟ୍ଟଧୃଣି ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ।
ଦୁଷ୍ଟ ଶିଶୁପାଳ କାଳ । ଜୟ ଗୋପାଳ ହେ । ୭ ।
ଦୀନଜନପୋ ଈଶ୍ବର । ଭବ ବନ୍ଧ ନାଶକ ବର ।
ଖଳଖଣ୍ଡିତାର୍କ ନିଶାଳ । ଜୟ ଗୋପାଳ ହେ । ୮ ।
ମଦନକୋଟି ଜନକ । ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ପ୍ରଦାୟକ ।
ଶ୍ରୀବିକ୍ରମଦେବ ପାଳ । ଜୟ ଗୋପାଳ ହେ । ୯ ।

ମତ୍ତକୋକିଳ ଶ୍ଲୋକ

ରାଗିଣୀ ତୃମ୍ବୁରାଣୀ ଦେଶଦ ।

ଆଦିତାଳ ।

ଗୃଧ୍ରକାନ୍ତକଞ୍ଜିକସୁନ୍ଦର ଦାମୋଦର ପାହିମାଂ ।
ଭକ୍ତହୃଦ୍କଳନାତିମନ୍ଦିର ଦେବସୁନ୍ଦର ପାହିମାଂ । ୧ ।
ଗୋପିକାବସନାଭିହସ୍କର ଗୋପ୍ରସ୍ଥଣ ପାହିମାଂ ।
ପୂତନାଦିବଧକାସୁର ପୂତନାହର ପାହିମାଂ । ୨ ।
ଶାରଦୀୟବନମଣ୍ଡଳାନନ ଶାନ୍ତିକେତନ ପାହିମାଂ ।
ପଙ୍କଜମୁଖପଦଲୋଚନ ପଙ୍କମୋଚନ ପାହିମାଂ । ୩ ।
ରାସମଣ୍ଡଳମଧ୍ୟଶୋଭନ ରାଶିକ୍ଳିଷ୍ଟଶିଖୀ ପାହିମାଂ ।
ଦାନ୍ତଶାମଦର୍ବିନିଷୂଦନ ଦାସପାଳନ ପାହିମାଂ । ୪ ।
କଞ୍ଜଜାଦିସୁରେନ୍ଦ୍ରସେବିତ କଷ୍ଟହାରକ ପାହିମାଂ ।
ଗୋପଦର୍ପବିଲୋପକାରକ ଗୋପବାଳକ ପାହିମାଂ । ୫ ।

ଯେ ପିତୃଭକ୍ତଯୋଗଦାସୁର ଶୋଣଧାରଣ ପାତ୍ରମାଂ ।
ବିକ୍ରମେଶ୍ବରଦୁଃଖନାଶକ ବାଣପୋତକ ପାତ୍ରମାଂ । ୬ ।

ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟଦେବସ୍ତୁତି

ରାଗ ବସନ୍ତ ।

ଅଷାଢ଼ଶୁକ୍ଳବାଣୀ ।

ହେ ନବଦ୍ୱୀପଶଶାଙ୍କ ଗୌରାଙ୍ଗ । ଭକ୍ତହୃଦୟ କାମରୂପ ଭୃଙ୍ଗ ।
ତୁମ୍ଭ ସମେ କେଉଁ ଦେବ ଅଛନ୍ତି । ନିମ୍ବମୂର୍ତ୍ତିରେ ବନ୍ତୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲନ୍ତି ।
ତାଙ୍କ ଅବତାର । ମାନିଲେ ଗୁରୁ ରାମ ବେଣୁଧର । ୧ ।

ଶୁଣ ଶ୍ରୀରାମ ଯେବେ ଥିଲେ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ଯଜ୍ଞକୁ ରଖିଲେ ।
ଶିଳାକୁ ସୁଶୀଳା ସ୍ୱରୂପ କଲ । ସୁଗ୍ରୀବକୁ ଦେଲେ କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟାପୁରୀ ।
ପାଣିରେ ପଥର । ଭସାଇ ବାନ୍ଧିଲେ ଲଙ୍କାପୁର । ୨ ।

ବିଭୀଷଣକୁ ଲଙ୍କା ରାଜ୍ୟ ଦେଇ । ସୀତାଙ୍କୁ ଅଗ୍ନିପରୀକ୍ଷା କରାଇ ।
ସବୁ ଅଳ୍ପ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ନେଇ ଆସିଲେ । ମାରୁତଙ୍କ ବ୍ରହ୍ମା ହେବ ବୋଇଲେ ।
ଦେଇ ଭୂମିଧନ । ତୋଷିଲେ ବହୁ ଦରିଦ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣ । ୩ ।

ଆଦର ଅଯୋଧ୍ୟାବାସୀ ସଙ୍ଗେ । ଦେଲେ କାରଣ ବୈକୁଣ୍ଠଧାମକୁ ।
ଯେଉଁ ଭାରତନିବାସୀ କା ହୁଅନ୍ତି । ନ ପାରିଲେ ହେ ଚୈତନ୍ୟଗୋସାଇଁ ।
ପ୍ରଚଣ୍ଡଅନଳ । ଆଣି ଜଗନ୍ନାଥକଲ ସାର । ୪ ।

କଳ୍ପିତ କୃଷ୍ଣ କଲ କାଳିୟମାନ । ଦେଖିଣ କଲେ ଗୋକୁଳ କାହ୍ନ ।
ଯଶୋଦାନନ୍ଦଙ୍କ ଆନନ୍ଦ କର । ଗୋପୀଙ୍କ ତୋଷିଲେ ଢେଲା ଅରେ ।
କୁବ୍ଜାକୁ କଲ । କରୁଣାରେ କଲେ ଯାବ୍ୟସୁନ୍ଦରୀ । ୫ ।

ବନ୍ଦୀରୁ ମାତାପିତା ମୁକୁଳାଇ । ମଥୁରା ଉଗ୍ରସେନ କରେ ଦେଇ ।
ଗୁରୁପତ୍ନୀଙ୍କ ମଲା ସୁତ ଦେଲେ । ସୁଦାମା ଦରିଦ୍ରକୁ ଧନୀ କଲେ ।
ପଣ୍ଡୁକୁମାରଙ୍କ । ଦେଲେ ହସ୍ତିନାପୁର ସମ୍ପଦକୁ । ୬ ।

ମୁନିବୃନ୍ଦଙ୍କୁ ତପସ୍ୟା କରାଇ । ଭାମାଙ୍କ ବରମାନ ସନ୍ଧୁରେ ଦେଇ ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଭକ୍ତ ପଠାଇଲେ ସ୍ନାନ । କଲେ ଦୁଷ୍ଟନାଶ ଶିଷ୍ଟପାଳନ ।
ସେ ଭାବାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ । ଗୋଲୋକେ ବାସ ଦେଇ ନ ପାରିଲେ ॥
ନନ୍ଦ ଦେବ ତୁମ୍ଭର ଦାସଜନଙ୍କୁ । ଦେଲେ ଦେଖିଲ୍ଲ ଗୋଲୋକ ବାସକୁ
ଶୁଣ ଅଟେ ତୁମ୍ଭେ ସର୍ବ ଦେବେଶ । ତୁମ୍ଭ ପାଦପଦ୍ମେ ମୋହର ଆଶ ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣ କହଇ । ମୋତେ କୃପାକର ଶଙ୍ଖ ଧୃତ । ୮ ।

ରାଗିଣୀ ଝିଞ୍ଜୋଟ—ଅଦ୍ଧତାଳ ।

(ଭଜମାନସ—ସ୍ତୁତି)

ଶ୍ଳୋ । ଶରଣାଗତଜନପାଳକ ଚରଣାମ୍ବିତକଜଦେ ।
ମରଣାଦିଭବଦୁଃଖହରଣାର୍ଥେ ଭବଜଳଦେ ।
ଅରୁଣାଧର ଘନଭାମ୍ବର ସୁରୁଣାପରିଜନରେ ।
ବରୁଣାଳୟତନୁଜାପ୍ରିୟ ତରୁଣାଙ୍କର ଚରଣେ । ୦ ।

ରାଗିଣୀ ମୋହନା । ତାଳ ମିଶ୍ରରୂପ ।

ଧନ୍ୟ ଦେହର ସୁଖଙ୍କ । ଶ୍ରୀହରି ଚିନ୍ତନ ଦେହ ସୁଖଙ୍କ । ପଦ ।
ମନଭରିଲେ ତୁଷ୍ଟି ନାହିଁ ଭାଙ୍କିଛ । ଧନ ।
କ୍ଷୀର ଶର୍କରାଳି ଭୋଜନ ସୁଖଙ୍କ ।
ଜୀବକାଶେ ନାମ କୀର୍ତ୍ତନ ସୁଖଙ୍କ । ଧନ । ୧ ।
ଦାରସୁତ ପୌତ୍ର ମେଳନ ସୁଖଙ୍କ ।
ଶ୍ରୀରମେଶ ଭକ୍ତି ମିଶ୍ରଣ ସୁଖଙ୍କ । ଧନ । ୨ ।
ଅଶ୍ଳିଳ ପ୍ରପଞ୍ଚ ସେବନ ସୁଖଙ୍କ ।
ମୁକ୍ତିସମ୍ପତ୍ତି ବନ୍ଦନ ସୁଖଙ୍କ । ଧନ । ୩ ।
ଧନଭୋଗ ଅର୍ଥପ୍ରାର୍ଜନ ସୁଖଙ୍କ ।
ଭଦ୍ରାଚଳିନ୍ଦ୍ରଦର୍ଶନ ସୁଖଙ୍କ । ଧନ । ୪ ।

ରାଗିଣୀ ନାଅନାମାହିସ୍ୱା—ଅଦ୍ଧାତାଳ

(ଏ ନବାନାଗରଦେଇ—ସ୍ୱଭ)

ନାହିଁ ନାହିଁ ଭଲେ । ମୁକ୍ତି ସାଧନେ । ପଦ ।
ପ୍ରାତଃ ସମୟରେ । ଭାଗବ ପାଠିରେ ।
ଘାଣ୍ଟିକୁଅ ଯଦି ବୁଝିଲେ ହେଲେ । ନାହିଁ । ୧ ।
ଗାର୍ହସ୍ଥେ ଧୂସର । ହୋଇ ବୃକ୍ଷ ଶିର ।
ସୁତରେ ଦର୍ମରେ ଗଣ୍ଡିଲେ ହେଲେ । ନାହିଁ । ୨ ।
ନାମରେ ସାଳିକୁ । ସ୍ଥାପରେ ଦେହକୁ ।
ପଣ୍ଡି ବାଘ ଯଦି ଧରିଲେ ହେଲେ । ନାହିଁ । ୩ ।
କଣ୍ଠାକୁ ମୁଣ୍ଡରେ । ଦାଡ଼ିକି ଥୋଡ଼ରେ ।
ଯୋଗି ଭିକ୍ଷୁ ଯଦି ବୁଲିଲେ ହେଲେ । ନାହିଁ । ୪ ।
ଗୋଟି ଗୋଟି ଧରି । ମାଳା ଲେଖାଗୋଟି ।
ଗୋମୁଖୀ ଝୋଲିରେ ଜପିଲେ ହେଲେ । ନାହିଁ । ୫ ।
ହୋଇ ଲୀନ ସ୍ଥିର । ବିକ୍ରମ ବୁଝନ୍ତ ।
ହୃଦରେ ଶରଣାପନ୍ନ ହୋଇଲେ । ନାହିଁ । ୬ ।

ରାଗିଣୀ କଲ୍ୟାଣୀ—ଅଦ୍ଧାତାଳ

(ତାଣ୍ଡବନୃତ୍ୟ—ଯୁକ୍ତ)

ସ୍ମରକନକଦେହଂ । ବ୍ରଜାଧୀଶଂ । ପଦ ।
ମୀନଗଣାର୍ଚ୍ଚିତଂ । ନିର୍ଗୁଣ ଦେବଦଂ ।
ବାଂଶୀମୁଖ ଭାତଂ । ୧ ।
ଗୋପତି ବାହନଂ । ପାବକ ଲୋଚନଂ ।
ଭୂମିଧର ସୁତେଶଂ । ୨ ।
ଭୁଜଗ ଭୂଷଣଂ । ପାତକ ଶୋଷଣଂ ।
ମାଧବ ସ୍ୱନ ବାଣୀଂ । ୩ ।

ତାଣ୍ଡବ ଘୂର୍ଣ୍ଣନଂ | କୋମଳ ମାନସଂ
ଘାତ ଧର ନିବାସଂ । ୪ ।
ଅକ୍ଷତ ନାଶନଂ | ରକ୍ଷଣ ପାଳନଂ ।
ପାଣିଧୃତ ପିନାକଂ । ଜଗନ୍ନାଥଂ । ୫ ।

ରାଗିଣୀ କେଦାର । ରୂପକ ତାଳ ।
(କମ୍ବୁକଣ୍ଠେଶ୍ବରଂ—ସ୍ତୁତି)
ପାହି ଶଙ୍କରି । ପାର୍ବତୀଧରି ।
ସ୍ୱାମିମାଂ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ଜୟଙ୍କରି । ପଦ ।
କଞ୍ଜ-ଲୋଚନେ । ଭକ୍ତ-ମୋଚନେ ।
ଚିନ୍ମୁଣୀନ୍ଦ୍ରାମ୍ବୁଜାଭିଶାମ୍ବାନନେ । ୨ ।
ସର୍ବ୍ବମଙ୍ଗଳେ । ଜଗ୍ରତସ୍ତୁଲେ ।
ମଞ୍ଜୁଳଙ୍ଗଜାଳ ଗାଳ ପ୍ରାଶ୍ୟ କୁଣ୍ଡଳେ । ୨ ।
ପାପହାରିଣୀ । ଶୂଳଧାରିଣୀ ।
କୃଷ୍ଣାନନ୍ଦ କୀ-ଶବ-ଶବ-ଭାଷିଣୀ । ୩ ।
ସିଂହବାହିନୀ । ଶମ୍ଭୁମୋହିନୀ ।
ବିକ୍ରମେଶ ଚିତ୍ତ ଶାରଜାତ ବାସିନୀ । ୪ ।

ପଲ୍ଲବୀ

ସୁର ଋଷଭ ଗାନ୍ଧାର ମଧ୍ୟମ ପଞ୍ଚମ ଧୈବତ ନିଷାଦ ।
ସ୍ୱରମଣ୍ଡ ଶିକ୍ଷଣ ବଦ୍ଧପଦ ଗାନ ମୋକ୍ଷଦାୟକ ॥

ରାଗ ନାଟକୁରଙ୍ଗୀ । ଅଢ଼ ତାଳ ।

(ନ ଯାଅରେ ଗୁଞ୍ଜରି—ପ୍ରତ)

ଦେଖ ସବୁ ମାନସ । ଭଜ କୃଷ୍ଣଦେବଙ୍କୁ । ପଦ ।
ତ୍ରିଜଗତ ଶ୍ରୀମୂର୍ତ୍ତି । ବ୍ରଜବଧୂଜାରଙ୍କୁ । ଦେଖ ।
ଶ୍ରୀନାରଦ ମୁଖାଦ୍ୟ । ମୁନିସ୍ତୁତ୍ୟ ଦେବଙ୍କୁ ।
ସ୍ମରି ନରେଶାତ୍ମଜା । ନନ୍ଦନାଥନ ଭାବଙ୍କୁ । ୧ ।
ସୁରଗୁରୁ ମାନସ । ଧାରଣ ସପ୍ରାଣଙ୍କୁ ।
ଭବଭୟାଜାଡ଼ିତ । ନୀରଜ ପ୍ରପାଦଙ୍କୁ । ୨ ।
ନନ୍ଦ ହୃଦୟାନନ୍ଦ । ସିନ୍ଧୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୋମଙ୍କୁ ।
ବୃନ୍ଦାବନ ବନ୍ଦିତ । ବୃନ୍ଦା ବିପିନେଶଙ୍କୁ । ୩ ।
ନୀଳମଣି ଶ୍ୟାମଳ । ଲଳିତ ଶରୀରଙ୍କୁ ।
ଭକ୍ତାଭୀଷ୍ଟାର୍ପିତ । ପ୍ରଳୟାସ୍ତ୍ରାସ୍ତ୍ରାଶଙ୍କୁ । ୪ ।
ସବୁ ଗୋପିକା ବୃନ୍ଦ । ନବନୀତ ଚୋରଙ୍କୁ ।
ଯଦୁକୁଳ ସମ୍ଭବ । ଶ୍ରୀ ବନମପାଳଙ୍କୁ । ୫ ।

ରାଗିଣୀ ଭୂପାଳ । ଅଠତାଳ ।

(ଯାମିନୀ ଅଧ୍ୱା—ପ୍ରତ)

ଦେବ ଉଠ ହେ । ପଦ ।
ଦେବପଣୀଚିତ । ଚରଣଚର୍ଚ୍ଚିତ ।
ନୀଳାଙ୍ଗଶୋଭିତ । ଉଠ ହେ । ଦେବ ।
ଭୋଳେ ବହିଗଲେ । ଯାଉଛେ ଚେଳିଲେ
ଯାଉଛି ଦ୍ୱାରିଲେ ଉଠ ହେ । ୧ ।
ଭାବେ କି ଘୁଚିଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଧାଇଁଲେ
ସ୍ମରି ପ୍ରଭାଶିଲେ ଉଠ ହେ । ୨ ।

ଶ୍ରୀମତୀନାଥୃଜ । ଗୋପଶିଶୁପାଳକ ।
ଗୋପବଧୂହାରକ ଜୟ ଦେବ ।
ଶ୍ୟାମପାଳାନିଜ । ବସୁଦେବ ସୁତ ।
ସ୍ୱକପ୍ରିୟାସ୍ତୁତ ଜୟ ଦେବ । ୨ ।
ପାତକଶୋଷଣ । ଦୈତ୍ୟଭୁକ୍ଷପଣ ।
ସୁଶ୍ରୀସୁଭୂଷଣ ଜୟ ଦେବ ।
ଶ୍ରୀକଦମ୍ବନନ । ସଜ୍ଜନରଞ୍ଜନ ।
ଅର୍ଜୁନରଞ୍ଜନ ଜୟ ଦେବ । ୩ ।
ଶକ୍ରଗର୍ବାନ୍ତକ । ଦାନବମାରକ ।
ଧର୍ମସୁରକ୍ଷକ ଜୟ ଦେବ ।
ଦ୍ୱିଜମ କିଙ୍କର । ଚକ୍ରମୁଦ୍ରାଧର ।
ଧୃତପୀତାମ୍ବର ଜୟ ଦେବ । ୪ ।

ରାଗିଣୀ ଦେଶାଗ—ରୂପକତାଳ

(ଶୋଭାମାମୋଦଲ୍ଲକ—ପ୍ରଭ)

ଜମ୍ବୁ ଦ୍ରୁ ସୁଧାଦର । ଶ୍ରୀଧର । ପଦ ।
ବେଦବେମୁର ଖଳ । ଶଙ୍ଖାସୁରକାଳ ।
ଦରମୀନାବତାର । ଶ୍ରୀଧର । ୧ ।
ଅବଚକ୍ରଧର । ସୁପର୍ଣ୍ଣକନ୍ଧର ।
ଧୃକଚ୍ଛପାବତାର । ଶ୍ରୀଧର । ୨ ।
ସୁରଧତଧର । ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷହର ।
ଆଦିପକ୍ଷଶୂକର । ଶ୍ରୀଧର । ୩ ।
ଦ୍ରୁତଦେବବସ୍ତୁ । ହିରଣ୍ୟକଶିପୁ ।
ନୃସିଂହକେଶରୀଶ୍ୱର । ଶ୍ରୀଧର । ୪ ।
ସ୍ୱୀକୃତାସୁରେନ । ଦାଉରଯାଦାନ ।
ବିବିବାମନାବତାର । ଶ୍ରୀଧର । ୫ ।

ଭୂରି ନୃପକୁଳ— | ବନଦାବାନଳ |
ଘୋରପରଶୁଧର | ଶ୍ରୀଧର | ୬ |
ସୁବର୍ଣପଦାନୁଗ— | କଳମଞ୍ଜୁଗଜ |
ଜାନକୀପ୍ରାଣେଶ୍ୱର | ଶ୍ରୀଧର | ୭ |
ରେବତୀ ଲୋଚନ— | ଚକୋର ଶଶୀକ |
ହଳମୁଷଳଧର | ଶ୍ରୀଧର | ୮ |
ଅଧୀନ୍ଦ୍ର ଭୂଷିତ— | ପଞ୍ଚପଶୁଘାତ |
ଶ୍ରୀବୁଦ୍ଧ କଳେବର | ଶ୍ରୀଧର | ୯ |
ମ୍ଲେଚ୍ଛଗଣ ଘନ— | ପ୍ରଳୟ ପବନ |
କଳ୍କି ବେଶଧର | ଶ୍ରୀଧର | ୧୦ |
ସୂରକୁଳୋଦ୍ଭବ | ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ |
ଚିତ୍ତପଙ୍କଜେଶ୍ୱର | ଶ୍ରୀଧର | ୧୧ |

ରାଗ ନାଟକୁରଞ୍ଜି—ରୂପକତାଳ

(ଜାତେରକାନ୍ତି—ସ୍ତୁତି)

ଦେବଦେବ କୃଷ୍ଣ ବାସୁଦେବ ପାହିମାଂ |
ଭୁବନାନ୍ତରାତ୍ମ ବିଶ୍ୱପାଳ ପାହିମାଂ | ପଦ |
ଅମଳକମଳଦଳନୟନ ହାଟକାମ୍ବର |
ଅମରବୃନ୍ଦବନ୍ଦିତପାଦକମଳ ଭୂଧର | ୧ |
ଶ୍ରୀମତୀମୁଖାମ୍ବୁଜାଳିଭୃଙ୍ଗ କେଶବ |
ଦାସ ଲୋକଶୀରଜଳଧିବାସ ମାଧବ | ୨ |
ଦାରୁଣବଳରାଜ ଘାତୀବାଣ୍ଡ ବାମନ |
ନୀଳଘନାଭ ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ ପାପସୂଦନ | ୩ |
ଭକ୍ତହୃଦ୍ୟ ପଦ୍ମନାଭ ଶକ୍ରାନୁଜ |
ଭବଭୟଶ ଦରଦ ପୌରାକୃତିଭବଧର | ୪ |

ରାଗିଣୀ ବେହାଗ—ରୂପକତାଳ

(ଭୋଜନ—ସ୍ତୁତି)

ଶ୍ରୀ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ! ପାତୁ । ସଦା ।
ବାଞ୍ଛିତ ଫଳଦାୟିନୀ । ପାପବିନାଶିନୀ । ଶ୍ରୀ ।
ସୁଧା ନିବାସିନୀ— । ଶାନ୍ତିନେ ଶ୍ରୀମତି ।
ଦିବ୍ୟ ହେମକାନ୍ତି ସୁବଦନୋଜ୍ଜ୍ୱଳା । ୧ ।
ରାଧା ସର୍ବସ୍ୱରୂ— । ପ୍ରଦାୟିନୀ ଦେବୀ ।
ବନ୍ଦେ ମାଧବ— ମାନସହାରିଣୀ । ୨ ।
ପଦ୍ମଦଳଲୋଚନେ । ସର୍ବସୁଲକ୍ଷଣେ ।
ଗୋପବାମିନୀ ପଙ୍କେରୁହପାଣି । ୩ ।
ଦିବ୍ୟନୀଳାମ୍ବର— । ଧାରିଣୀ ସୁନ୍ଦରୀ ।
ରୂପିଣୀ ଶ୍ରୀରାଧା—ରାସେଶ୍ୱରୀ । ୪ ।

ରାଗିଣୀ ସିନ୍ଧୁ କାଫି—ଆଡ଼ତାଳ

(ଦେବ ଗଜାନନ—ସ୍ତୁତି)

ଶ୍ରୀହର ତୋଷିଣି । ମଙ୍ଗଳ ମୂର୍ତ୍ତିଣି ।
ପିନାକି ପୋଷିଣି । ନମସ୍ତୁତେ । ଦେ ।
ଦେବି ନାରାୟଣି ! କାରଣି ତାରିଣି !
ପଙ୍କ-ବିମୋଚନି । ନମୋସ୍ତୁତେ । ୧ ।
ସୃଷ୍ଟିସ୍ଥିତିକାରଣେ । ପଙ୍କଜାସନେ ।
ପଙ୍କଜଲୋଚନେ । ନମୋସ୍ତୁତେ । ୨ ।
ମଙ୍ଗଳ ଦେବତେ । ସୌଭାଗ୍ୟ ବର୍ଦ୍ଧନେ ।
ସୁପର୍ବସେବିତେ । ନମୋସ୍ତୁତେ । ୩ ।
ସର୍ବସିଦ୍ଧିଦାୟିନି । ସଙ୍କଟ ନାଶିନି ।
ସନ୍ତାପ-ହାରିଣି । ନମୋସ୍ତୁତେ । ୪ ।

ଭଜନ ବଦନ । ସାଗର ନନ୍ଦନ ।
ଭାଟଭ ବର୍ଣ୍ଣିନ । ନମୋସ୍ତୁତେ । ୫ ।

ରାଗିଣୀ ପୂର୍ଣ୍ଣଭାମୋଦ—ଏକତାଳ ଚନ୍ଦ୍ରଗତ

ରାଧିକା ପ୍ରାଣେଶ । ଖଣ୍ଡ ମୋର କ୍ଲେଶ । ପଦ ।
ମାଧବ ଗୋପାଳ କୃଷ୍ଣ ହୃଷୀକେଶ । ରାଧିକା ।
ନଳିନଲୋଚନ । ସୁଖ ଚନ୍ଦ୍ରାନନ ।
ଗୋପିକା ମାନସ ସାରସ ଦିନେଶ । ୧ ।
କଳୁଷଧ୍ୱଂସନ । ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ।
କଂସବଂଶ ଘୋର କାନନ ହୁତାଶ । ୨ ।
କମଳ ପ୍ରସାଦ । ଗୋବିନ୍ଦ ମୁକୁନ୍ଦ ।
ପୀତାମ୍ବର ଦୂର ଦୁଷ୍ଟ ବିନାଶ । ୩ ।
କନକାଦ୍ରି ଧୀର— । ଗୋଲୋକ ସୁନ୍ଦର ।
ବିକ୍ରମପାଳକ କନକ ବିକାଶ । ୪ ।

ରାଗ ହିନ୍ଦୁସ୍ତାନୀ ଭୈରବୀ—ଅଦ୍ଧତାଳ

(କଳୁଙ୍ଗିଲୁ ଯା ରେ ସଖୀ—ଛନ୍ଦ)

କରୁଣାକରେ କର । କରୁଣାରସାକର । ପଦ ।
ମୁରଲୀକ ପାଳକ । ଗଜରାଜ ରକ୍ଷକ
ଅକଣ୍ଟକ ବଦନାର୍ଜିତ ସର୍ପ ନାଶକ । ୧ ।
ନବନୀତ ହାରକ । ଧ୍ରୁବ କାମଦ ଦାୟକ
ଦବଘୋର ସାଗର-ପାର କର୍ଣ୍ଣଧାରକ । ୨ ।
ସରସୀରୁହାମ୍ବକ । ସୁର ଶାନ୍ତିଦାୟକ ।
ଶରଣାଗତ ବିକ୍ରମ-ସକଳାଘମୋଚକ । ୩ ।

ରାଗିଣୀ ମୂଲ୍ତାନ୍—ଅଦ୍ଧତାଳ

(ବାଜାରେ ସଖି—ପ୍ରଭ)

ପାହି ଶ୍ରୀରାଧେଶ । ହୃଷୀକେଶ । ପଦ ।
ଗୋବିନ୍ଦ ମାଧବ । ଗୋପାଳ କେଶବ । ପାପ ସମୂହ ନାଶ । ୧ ।
ମୌନି ତ୍ରପାଳକ । ଦାନବ ମାରକ । ଧୃତପୀତବାସ । ୨ ।
ଯଶୋମତୀ ବାଳ । ନିଶାଚର କାଳ । ବାମନ ଜଗଦୀଶ । ୩ ।
ବୃନ୍ଦାବନାନଙ୍ଗ । ଗୋପୀ ରଞ୍ଜିତାଙ୍ଗ । ବନ୍ଦିତ ଗିରିଜେଶ । ୪ ।
ମିତ୍ର କଲ୍ପସାର । ଶଙ୍ଖ ଭୂଷାକର । ଦେବାଭୂଷଣବେଶ । ୫ ।
ବାସୁଦେବାତ୍ମଜ । ବାସବ ପୂଜିତ । ଦାସ ବିକ୍ରମ ପୋଷ । ୬ ।

ରାଗିଣୀ ପୂର୍ବ କଲ୍ୟାଣୀ—ଅଦ୍ଧତାଳ

ଧରଧର ହେ ଶ୍ୟାମା । ପଦ ।
ବର ବ୍ରଜବନିତା ବଦନ ଭଙ୍ଗି- ଚପଳ ପଦ୍ମନେତ୍ର ହେ । ଧା ।
କଂସ ବିଧ୍ୱଂସନ । କେଶୀ ମର୍ଦ୍ଦନ । ଯଶୋଦାନନ୍ଦନ । ଦାସଦୁଃଖଦମନ ।
କେଶବ ସୁନ୍ଦରାଭାରଞ୍ଜିତ କୋଟି ମାର ହେ । ଧା । ୧ ।
ମୀନାଦି ଅବତାର । ସୁନ୍ଦ ରୂପାଶ୍ରୟ । ଅନନ୍ତ ଲୀଳେଶ । ମଦନାଧିକ ବେଶ ।
ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦସୁତ ସଂସାରୋଦଧି କର୍ଣ୍ଣଧାର ହେ । ଧା । ୩ ।
ଶରଦାବ୍ଜାନନ । ଶଙ୍କସମାନନ । ନତ ସନାତନ । ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ପାଳନ ।
ବିକ୍ରମଦେବାର୍ଚ୍ଚିତ-ଶ୍ରୀ ଲଳିତ ଶରୀର ହେ । ଧା । ୪ ।

ରାଗିଣୀ ଝିଞ୍ଜୋଟ । ମିଶ୍ରରୂପ ।

(କହିହେ ହେଲେ ଦେଖେ—ରୂପ)

ଶ୍ରୀମତୀଶ ବଳ । ଶ୍ୟାମସୁଦୋଗଳ ।
ଶ୍ୟାମ ପାହିମାଂ ଗିରିଧର ହେ । ଶ୍ୟା । ପଦ ।

ପୀତବାସଧର । ପୂତନାନ୍ତକର ।
ପୂତଦେହ ସାଦ୍ୟ ମୁଖ ହେ । ୧ ।
ଗୋପସ୍ତ୍ରୀ ବଲ୍ଲଭ । ପାପଭଞ୍ଜି ଗଜ ।
ଗୋପ ଗୋପିକା ପ୍ରିୟ ଭଜ ହେ । ୨ ।
ଧାର ବେଣୁଧର । ଧୀର ତାପ ହର ।
ଗାଇ ବିକ୍ରମାର୍ଜ୍ଜିତ ପଦ ହେ । ୩ ।

ରାଗିଣୀ କେଦାର । ଆଦିତାଳ ।

ମୋତେ ଭକ୍ତିଶାନ୍ତି କର ଶ୍ରୀଧର ।
ବାରେ ଭବସାଗରରୁ ଉଦ୍ଧର । ପଦ ।
ଅଜ ହର ରଞ୍ଜନ । ଖଗପତି ବାହନ ।
ଭୃଗୁ ବନିତାଗଣୀ । ଭଜତଲ୍ଲୁଣୀଲୁଣୀ । ୧ ।
ନାଗ ତନୟ ବର । କୁମନ ପଟ୍ଟ ଧର ।
କୁମନଦନ ଅର —। ବିମ ମୁଖ ଲୁଟିର । ୨ ।
ଅବ୍ଧିକୁଳ ନାଶକ । ଭକ୍ତ ପତ ପାଳକ ।
ଗିରିବର ଧାରକ । ଦୁଷ୍ଟଜ ନିବାରକ । ୩ ।
ଷଣ୍ମୁଖ ବନ୍ଦ୍ୟ । ଚକ୍ର ବନ୍ଧୁ ସୁଖଦ ।
ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ମୁକୁନ୍ଦ । ବିକ୍ରମନୃପ ପଦ । ୪ ।

ରାଗିଣୀ ଜମାଟ । ଆଦିତାଳ ।

(ଶ୍ୟାମଗୁଣ ଗଣ—ସ୍ତୁତି)

ଶ୍ରୀମନ୍ତ ମୁଖ ସରସିଜ ସୁନ୍ଦର । ଜୟ ଜୟ ଦାମୋଦର । ପଦ ।
ଶଙ୍ଖାଦ୍ୟ ସୁଶୋଭିତ । ମୁକୁଟମଣି ରଞ୍ଜିତ
କୋମଳପଦାମ୍ବୁଜ ଜାତ । ସୁଗଳ ନଖ ପ୍ରଭର । ଶ୍ରୀମନ୍ତ ॥

କୋଟି ଶଶଧରାନନ ଜିତ କମଳ ନୟନ

ତମାଳ [ଶ୍ୟାମଳ]

ସୁକୁମାର କଳେବର । କାନ୍ତି ମଞ୍ଜୁଳ ।

ଶର୍ବରୀ ଚନ୍ଦ୍ରହାର ଜାଲ ଶୋଭିତ ହୃଦସ୍ଥଳ

ମୁରଲୀ ଗାନ ବିଭୋଳ ଭୂଷିତ ବସନ ଧର । ୧ ।

ନନ୍ଦ ନୃପତି ନନ୍ଦନ ରାଧା ହୃଦୟ ଚନ୍ଦନ

ଗୋବିନ୍ଦ । ମୁକୁନ୍ଦ । ସର୍ବଜଗଦାନନ୍ଦନ ପରମାନନ୍ଦ ।

ମୁନି ମାନସ ମାନସ ବୃଷ୍ଣିବଂଶୀ ରାଜହଂସ

ଧୃତ ସମସ୍ତ ରଣ ଧୃତ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନଧର । ୨ ।

ବ୍ରଜାଙ୍ଗନା ଗୋପୀକାନ୍ତ ଶ୍ରୀ ବସୁଦେବ ନନ୍ଦନ

କେଶବ । ମାଧବ । ବ୍ରଜ ବନିତା କୁମୁଦରଜନୀ ଧବ

କଂସ ବଂଶ ଶୋଷଣ ଦାନବ ଶାବକ ଶମନ

ସୁପାଳିତ ସାଧୁଜନ ସ୍ୱୟଂ ରସିକ ଶେଖର । ୩ ।

ରାଗିଣୀ ଷଡ୍ଜାଦୋଦ୍ୱା—ଅଦ୍ଧତାଳ

(ଏମାନିକା ଭୋମଣ୍ଡ—କୃତ)

ଭଜାମି ଜନାର୍ଦ୍ଦନଂ । ଶଶିସମାନନଂ । ପଦ ।

ଶ୍ୟାମଳଗାତ୍ରଂ । ସାର୍ଦ୍ଧନେତ୍ରଂ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣନାଥଂ । ଶୁଭଦେହଂ । ଧ୍ରୁବ । ୧ ।

କିରୀଟଧାରିଣଂ । ଦାନବଦଳନଂ । ମୁରଲୀଲୋଳଂ । କୁଣ୍ଡଳମଣ୍ଡିତଂ । ଧ୍ରୁବ । ୨ ।

ଗିରିଧରଂ । ତ୍ରିଭଙ୍ଗି ଗମ୍ଭୀରଂ । ଜଗଦାଧାରଂ । କୁଧରଧରଂ । ଧ୍ରୁବ । ୩ ।

ସୁନ୍ଦରବେଶଂ । କୌସ୍ତୁଭଭୂଷଂ । ଶାନ୍ତମନୋଜ୍ଞଂ । ତ୍ରିଭଙ୍ଗଲାସ୍ୟଂ । ଧ୍ରୁବ । ୪ ।

ରାଗିଣୀ ବେହାଗ—ରୂପକତାଳି

(ଏହାନାରେ ଶ୍ରୁଭ ବଳମିଲଏ—ପ୍ରଭୁ)

ମୁରଲୀଧର ଧୀଧାବର । ପଦ ।
ଦୁଃଖ ପାପ ବାରିବୁ ସମାଚେ ପାହୁକାର । ମୁରଲୀ ।
ନନ୍ଦନନ୍ଦନ । ମୁନିରଞ୍ଜନ ।
ସୁଦାମା ଦାରିଦ୍ର୍ୟଭଞ୍ଜନ ଶ୍ରୀଧର । ୧ ।
ହୃଦୁପାନନ । ଗଗନକେଶିଣ୍ଡ ।
ପଞ୍ଚାଳୀ ସଂକଟ ନିବାରଣିଧର । ୨ ।
ଶିବ ପୂଜିତ । ପଦାଙ୍କିତ ।
ବାରଣ ରକ୍ଷିତ ଗୋବିନ୍ଦ ଶ୍ରୀଧର । ୩ ।
ସୁର ସୁନ୍ଦର । ଧୃତ ଭୂଧର ।
ପାଣ୍ଡବ ପାଳକ ଦାନବୋପଦାହର । ୪ ।
ଭକ୍ତିସାଗର । ଜନ୍ମମଦାର ।
ଶ୍ରୀ ଶଙ୍କରଦେବ ଶିରୀମୁକୁଟ ସୁର । ୫ ।

ରାଗିଣୀ ନାଟଲ୍ଲୁରଞ୍ଜି—ଅଦାତାଳି

(ଶ୍ରୀମନ୍ତ ଶ୍ରୀପଦ ବୃନ୍ଦା—ପ୍ରଭୁ)

ଚିତ୍ତମନ ମାଧବ ଜଗତଚରଣକୁ । ପଦ ।
ଅଜବିରଞ୍ଚି ଶିବଦେବବନ୍ଦିତ ଚରଣକୁ । ଭଜ ।
କମଳଦଳ ଲୋଚନ । ବ୍ରଜକୁଳ ଭାମିନୀ ।
ଚିତ୍ତସ୍ତୁଦସ୍ମୃତିଯୋଗି ରଞ୍ଜନକୁ । ୧ ।
ସାରଦ୍ୱାନ ସଂସ୍କୃତ । ଘୋରତ୍ରିଭଙ୍ଗୀ ଜନ ।
ତାରଣ କାରଣ ପ୍ରଧାନ ସାଧନକୁ । ୨ ।
ପ୍ରବଳାଘ ନାଶିନୀ । ଭୁବନାଦି ପାବନୀ ।
ଜବନାଶିନୀ ଗଙ୍ଗା ସମ୍ଭବ ସ୍ଥାନକୁ । ୩ ।

ତରଣିକୁଳୋଦ୍ଭବ । ଜୟ ବିକ୍ରମଦେବ ।
ପରମମନୋମୁଗ୍ଧକାରୀ ତପନକୁ । ୪ ।

ରାଗିଣୀ ଚନ୍ଦ୍ରକୋଷ । ଅଦ୍ଧା ତାଳ ।

(ଝା ପ୍ରିୟା ନେଡ଼ାବାସୀ—ପ୍ରଭୃ)

ଚନ୍ଦ୍ରାନନ ଭଙ୍ଗି ସୁନ୍ଦର ତ୍ରାହିମାଂ ମୁରଲୀଧର । ପଦ ।
ଗୋପିକାଜନ ଚେଳ ତସ୍କର ପାହିମାଂ ଜଗଦୀଶ୍ୱର । ରାଧିକା ।
ଚାରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁଧାକରାନନ ଯାଦବେଶ୍ୱର କେଶବ ।
କାନ୍ତି ଶ୍ୟାମଳ ନୀଳ ନୀରଦ କାଞ୍ଚନାମ୍ବର ମାଧବ । ୧ ।
ସାମଗାନ ବିଲୋଲ ଶ୍ରୀକର ବିଶ୍ୱପାଳ ସନାତନ ।
ଦେବ ପୂଜିତ ପାଦ ପଙ୍କଜ ବାସୁଦେବ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ । ୨ ।
ପାପ ତାପ ସମୂହ ଶାସନ ଦୀନ ପାବନ ଶ୍ରୀଧର ।
ମୌନି ରଞ୍ଜନ ବିକ୍ରମେଶ୍ୱର ମାନସାମ୍ବୁଜ ମନ୍ଦର । ୩ ।

ରାଗିଣୀ ବେହାଗ—ରୂପକ ତାଳ

(ରାଖାଲ ନାଥରେ ଗୋ—ପ୍ରଭୃ)

ଶ୍ରୀଶ କୃପା ଗୋଚର ଭବ । ପଦ ।
ଏ ଭବପାରାବାରୁଁ ମୋତେ ତାର । ଶ୍ରୀଶ ।
ଶ୍ରୀରାଧିକା ମୁଖାରବିନ୍ଦସୁର । ନିର୍ଜିତ ମୀନକେତନ ଶରୀର ।।
ଲୋଚନନନ୍ଦନକାନନ ସରୋଜ । ଗୁପଲମାନବାଳିକାନ୍ତ୍ରଜ ।।
ଦାରୁଣଦୋଷଦାବାଗ୍ନିସୁଧୀର । ଦ୍ରୌପଦୀମାନ ସଂରକ୍ଷଣ ବୀର ।।
ତତ୍ତ୍ୱରସିକ ଭୂମୀଦରବାସ । ବିକ୍ରମଦେବ ମାନସ ନିବାସ ।।

ରାଗିଣୀ ଚକ୍ରବାକ—ଅଡ଼ତାଳ

(ମାହିଷାମାସ୍ୱାମିଦେବଙ୍କ—କୃତ)

ରାଧାନନ ଶାରଦସୁର । ଜୟ ଶ୍ରୀଧର । ପଦ ।
ନନ୍ଦସୁତ । କଂସନେଶ । ନୀଳଗାତ୍ର । ପାର୍ଥମିତ୍ର । ରାଧା । ୧ ।
ଶଙ୍କରମୁଖସୁରଂ । ସଙ୍କଟହରପର । ପଙ୍କଜନେତ୍ରଧର ।
କୁଙ୍କୁମଶୁଭକର । ରାଧା । ୨ ।
ବାମଦେବକୃତ । ବିକ୍ରମ ବର୍ଦ୍ଧିତ । ବାମଦେବ ପ୍ରିୟ ଭାତ
ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ତନୟ । ମୌନି ସନ୍ନୁତ ।
ଶ୍ରୀ ମନୋହରସ୍ୱାମୀରାଜରାଜ । ରାଧା । ୩ ।

ରାଗିଣୀ ନାଥନାମକ୍ରିୟା—ମିଶ୍ରଝମ୍ପ ତାଳ

ରାମ ରାଘବ । ରାମ ରାଘବ । ରାମ ରାଘବ । ପାହିମାଂ ।
କୃଷ୍ଣ କେଶବ । କୃଷ୍ଣ କେଶବ । କୃଷ୍ଣ କେଶବ । ପାହିମାଂ । ପଦ ।
କ୍ଲେଶ ଖଣ୍ଡନ । ଦୋଷ ନାଶନ । ଦାସ ପାଳନ ପାହିମାଂ ।
ପଙ୍କଜାନନ । ପଙ୍କଜେକ୍ଷଣ । ପଙ୍କମୋଚନ ପାହିମାଂ ।।
ଗୋପୀଜୀବନ । ରତିରଞ୍ଜନ । ମାର ମୋହନ ପାହିମାଂ ।
ଦେବତାବନ । ଦୈତ୍ୟସୂଦନ । ମୁକ୍ତିକାରଣ ପାହିମାଂ ।।
ଉଦଧିଧର । ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର । ପୀତାମ୍ବର ପାହିମାଂ ।
ବନ୍ଦେମେଶ୍ୱର । ଚିତ୍ସାଗର । ଭାବଭାବର ପାହିମାଂ ।।

ରାଗିଣୀ ଖରହରପ୍ରିୟା—ରୂପକ—ତାଳ

ରାଧିକା ମୁଖାମ୍ବୁଜପାନ । ଜମୁନାତଟେ ଜାତମ୍ବାନ । ପଦ ।
ଜଙ୍ଗଲ ପ୍ରମୋଦ ବର୍ଦ୍ଧନ । ଅଙ୍ଗୁଳିଧୃତ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ । ୧ ।
ବର୍ହିବାଜନ ଭୂଷଣ । ଯଶୋଦାନନ୍ଦ ନନ୍ଦନ । ୨ ।

କୃଷ୍ଣର ମାନସ ରଞ୍ଜନ । ଦାନବଗର୍ବଭଞ୍ଜନ । ୩ ।
ଶାରଦଶଶଧରଶୁଭବଦନ । ରାଜମେଶ ଚିତ୍ତ ସଦନ । ୪ ।

ରାଗିଣୀ ଝିଞ୍ଜୋଟି—ରୂପକ ତାଳ

ଜମ୍ବୁ-ସଦୃଶ ଦେହବେଶ ନୀଳାଙ୍ଗ ହେ ।
ରାଧା ମୁଖାମ୍ବୁଜସାରଙ୍ଗ ହେ । ପଦ ।
ଗୋବିନ୍ଦ ଦାସୀକୃତଶୋକ ହେ ।
ଗୋପୀଗଣପ୍ରେମସମ୍ଭୂତାନଙ୍ଗ ହେ । ୧ ।
ଭୋଗାନିରଞ୍ଜନ ଗୋପାଳ ହେ ।
ଶ୍ରୀ ରଙ୍ଗମେଶଭୟହାରୀ ହେ । ୨ ।

ରାଗ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀଭୈରବୀ—ଆଡ଼ାତାଳ

ଯାଦବାମ୍ବୁ କ୍ଷୀରସାଗର ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମନୋହର । ପଦ ।
ଯାଦବେ ଏଥି ଦାନମାନବ ଠାକୁରେ ଭକ୍ତଶୋକର । ଯାଦ ।
ଗୋପକାମିନୀନର୍ମଲୀଳାନନ୍ଦନାଗରଜାତଦେବାକର ।
ପାପକୂପରେ ମଗ୍ନ ହୋଇଲି ମୋତେ ଶୀଘ୍ରରେ ଉଦ୍ଧର । ୧ ।
କ୍ରୂରଦାନବକୁଳାନ୍ତକାରୀଦାବାନଳପାବକ ।
ମୋର ତାପ ନିବାର ବେଗରେ ଦେବଭାବନାଶଳ୍ପକ । ୨ ।
ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ଶ୍ରୀ ରଙ୍ଗମେଶ୍ୱରବନ୍ଦନାରାଧିତସୁନ୍ଦର ।
ସନ୍ତତେ ମନ ମୋର ତୋହର ପାଦପଙ୍କଜରେ ଭ୍ରମ । ୩ ।

ରାଗିଣୀ କଲ୍ୟାଣୀ—ରୂପକ ତାଳ

ବନ୍ଦେ ଦେବାଳନ୍ଦୂନେ । ପାହିମାଂ ଶରଣଂ । ପଦ ।
ପାତକତାପବିନାଶିନି । ଭୃଙ୍ଗଧରବର ନନ୍ଦିନି ।

| ଜୟ କଳୀୟ ବଚନୋଦ୍ଧାନି । ରାଧେ ॥

ଶାରଦଶ୍ୱେତେନ୍ଦୁ ବଦନେ । ଲଳିତକୁନ୍ଦ ସୁରଦନେ ।
ଯୋଗିବୃନ୍ଦ ସଦା ସ୍ତୁତେ । ହୃତ୍‌ ପଙ୍କଜ ସଦନେ ॥
କେଶବ ମାନସଧାରିଣୀ । କୁଞ୍ଜକୁଟୀର ବିହାରିଣୀ ।
ସଂସୃତିସାଗର ତାରିଣୀ । ବିକ୍ରମ ହୃଦୟ ଚାରିଣୀ । ରାଧେ ॥

ରାଗିଣୀ ଦାମୋଦ୍ରୀ—ଅଦତାଳ

(ନନେନାମ୍ନି ନାନ୍ଦ—ସ୍ତୁତି)

ଏତେକ ମାଗଇ । ମାଗୁଣି ମୋହର । ପଦ ।
କେଶବ ମାଧବ କୃଷ୍ଣ ଦାମୋଦର । ଏତେକ ।
ଜୀବ ଯିବାବେଳେ । ନାଥଙ୍କ ମୋ ଗଳେ ।
ଗୋବିନ୍ଦମୋହନନାମ ସ୍ଫୁରୁଥିବ ଭଲେ । ୧ ।
ଦାରେ ନିର୍ଘାରେ । ନୀଳଅମ୍ବରେ ।
ମୋତେ ଦେଖାଅ ନାଥ ଶେଷରେ । ୨ ।
ଶ୍ରୀଧର ତୋଷକ । ବୈକୁଣ୍ଠ ସୁନ୍ଦର ।
ହେଉ ନାରାୟଣ ମୋ ମୁକ୍ତିଦାତାର । ୩ ।
ଶରୀରେ ସଖାର । ଜନ୍ମ ଜଳଧୀର ।
ଲୀନକୁ ଯାଉ ଏ ମୋହର ଅହଙ୍କାର । ୪ ।
ବିକ୍ରମ ବନ୍ଦିତ । ଦେବଗଣାର୍ଚ୍ଚିତ ।
ମୋର ମନୋରଥ ହେଉ ସମ୍ପୂରିତ । ୫ ।

ରାଗିଣୀ ଗୀର୍ବାଣୀ—ଅଦତାଳ

ରାମ ଜୟ ଜୟ । ପୂତନାମ ଜୟ ଜୟ ।
ଭାନୁବଂଶ ଶ୍ରୀବିନ୍ଦୁ ଶ୍ୟାମ ଜୟ ଜୟ । ପଦ ।
ଦେବ ଜୟ ଜୟ । ବାସୁଦେବ ଜୟ ଜୟ ।
ଦାସୀକୃତ ବିକ୍ରମଦେବ ଜୟ ଜୟ । ୧ ।

ଶ୍ରୁମ ଜେ ଜେ । ଭୋଗଲେଶ ଜେ ଜେ ।
ଜାର୍ତ୍ତିକନନ୍ଦଭେଶଚନ୍ଦ୍ରଭାସ ଜେ ଜେ । ୨ ।
ବାଲ ଜେ ଜେ । ମେଘୁଧୀର ଜେ ଜେ ।
ଶଚନେମନା ଶରତ୍ଭଞ୍ଜନ ଜେ ଜେ । ୩ ।

ରାଗିଣୀ ବସନ୍ତମୋହା—ଅଦ୍ଧତାଳ

(ସବେଂଷାଂନେନା—ସ୍ତୁତ)

ଘୋଷା । ଜୟ ଜୟ କେଶବ, ଧରଣୀସୁତାଧବ, କରଣୀକୁଳୋଦ୍ଭବ, ଜୟ ନୃହରେ ।
ଜୟ ଜଗଦୀଶ୍ୱର, ବନଜନାଭାମ୍ବର, ଜୟ କରୁଣାକର, ଖର୍ବତରିରେ ॥
ଜୟ ସୁର ରଞ୍ଜନ, ଦାନବସୁତ ଭଞ୍ଜନ, ସରସିଜ ଲୋଚନ, ଶମନଭୟେ ।
ଜୟ ମୁନି ତୋଷଣ, ଦନୁଜକୁଳ ଭୂଷଣ, କଳୁଷ ବିଶୋଷଣ, ସୁଗୁଣମୟେ ॥

ରାଗିଣୀ ଶଙ୍କରାଭରଣ—ଅଦ୍ଧତାଳ

(ଶ୍ରୀ ବମାଗୃହବନ—ସ୍ତୁତ)

ଜୟ । ରାଧାମନୋହର । ଆନନ୍ଦସାଗର ।
ଗୋଲକ ଶ୍ରୀଧର । ଜେ । ଜେ । ଜେ । ସଦା ।
ଷାଡ଼ୁମାଂ ହରେ ଷାଡ଼ୁମାଂ । ଜୟ ।
ସ୍ନିଗ୍ଧବଦନ । ନୀରଜ ଲୋଚନ ।
ଗୋପୀମନମୋହନ । ଜେ । ଜେ । ଜେ । ୧ ।
ଦେବାଦିପାଳକ । ଦୈତ୍ୟେନ୍ଦ୍ର ନାଶକ ।
ବିଶ୍ୱାତ୍ମନାସୁଖ । ଜେ । ଜେ । ଜେ । ୨ ।
ଗୋପାଙ୍ଗ ବନ୍ଦନ । ଗୋପାଙ୍ଗ ସନ୍ନତ ।
ପୀତାମ୍ବରକୁଞ୍ଚିତ । ଜେ । ଜେ । ଜେ । ୩ ।

ଗୋପାଳ ଭୂଧର । ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମେଶ୍ୱର ।
ଚିତ୍ତାବ୍ଜଭ୍ରମର । ଜୟ । ଜୟ ।ଜୟ । ୪ ।

ରାଗିଣୀ ଖମାଚ । ଆଦି ତାଳ ।

(ଦେବ ଗଜାନନ—ପ୍ରଭୃତି)

ଶ୍ରୀ ରମାନାୟକ । ଗୀତ ଲୁବ୍ଧାୟକ ।
ବାରଣ ରକ୍ଷକ । ହେଉ ତୋ ମଙ୍ଗଳ ।ପଦ ।
ସୋମ ସୁତାନନ । ସୋମ ସମାନନ ।
ସୋମକ ସୂଦନ । ହେଉ ତୋ ମଙ୍ଗଳ । ୧ ।
ଖଞ୍ଜର ରଞ୍ଜନ । ପଙ୍କ ବିଶୋଷଣ ।
ପଙ୍କଜ ଦଳଲୋଚନ । ହେଉ ତୋ ମଙ୍ଗଳ । ୨ ।
ଶକ୍ର ପଦାର୍ଚ୍ଚକ । ନକ୍ର ବିଚ୍ଛେଦକ ।
ବିକ୍ରମ ପାଳକ । ହେଉ ତୋ ମଙ୍ଗଳ । ୩ ।

ରାଗିଣୀ କାମବାଣୀ । ରୂପକ ତାଳ ।

(ଔଷଧମ୍ ଲେ ସାଥେ—ଦ୍ରୁତ)

ଜୟ ଜୟ ବୃନ୍ଦାବନସୁନ୍ଦର । ନନ୍ଦଗୋକୁଳ ଭାବେଶ । ପଦ ।
ଜନ୍ମପଥ ପଥିକ ମନୁଜ ଦୁଃଖ ବିନାଶ ଜଗଦଧୀଶ । ଜୟ ।
ସମର ଶମିତ ଦୁଷ୍ଟ ବଂଶ କମଳ ବଦନ ଶ୍ରୀନିବାସ ।
କମଳ ନୟନ ପୀତବାସ କମଳା ଚିତ୍ତ ତୋଷବେଶ ।୧।
ହୃତ ସୁରଗଣ ଚିତ୍ତତାପ ଧୃତ ଜଳଜଗଦାୟୁଧ ।
ଜିତ ସୁରବର ନୀଳରୂପ ନତପଦ୍ମଜନ ବିକ୍ରମେଶ । ୨ ।

ଖମାଣୀ ଚୌତାଳ । ଅଦ୍ଧା ତାଳ

(ଅନୁଭଂଗୋଲ୍ଲଳ ବାସିତାଂ—ସ୍ତୁତ)

ଶ୍ରୀବ୍ରଜେଶ ନନ୍ଦ ଚୌଗଣ । ଜଗଦୀଶ୍ୱରତେ ମଙ୍ଗଳଂ । ପଦ ।
ନୀଳଘନାଘନରୁଚିହର । ଶ୍ରୀଲଲିତାନନ ଚନ୍ଦ୍ର ଚକୋର ।
ଗୋପବଧୂଜନ ମାନସ ଚୋର । ଜଗଦୀଶ୍ୱରତେ ମଙ୍ଗଳଂ । ୧ ।
ଗୋପଯୁବଜନ ଲାଳିତ ମୂର୍ତ୍ତି । ନୂତନ ନୀରଜ ସୁନ୍ଦର ନେତ୍ର ।
ବ୍ରହ୍ମ ମାନସ ସାରସ ମିତ୍ର । ଜଗଦୀଶ୍ୱରତେ ମଙ୍ଗଳଂ । ୨ ।

ଦଣ୍ଡକ

ଶ୍ରୀରତି ଶ୍ରୀ ଭାମିଭାଧାର, ଘାଢାର, ଲଳିତାନନ୍ଦଧାର
ଯଦୁମୁଖ୍ୟାଧାର, ଗୋବର୍ଦ୍ଧନୋଦ୍ଧାର
ବୃନ୍ଦାଟବୀଗୁରୁ ଧୀନାଲୋ ମନ୍ଦାର
ପାଥୋଧି ଗମ୍ଭୀର ଗୋଧନ, ଗୋପାଳ
ଗୋପାଙ୍ଗନା ଖେଳ ଧୀସ୍ୱବଲୀ ପାଳ
ଭକ୍ତୋଘଣୀତ୍ରାଳ ପଲ୍ଲୀଳ ଭାଲାମୃଦଶ୍ୟାମ
ପୌନାସ୍ତ୍ରକୁଲ୍ଲାମ, ଯେଯାସୁର ପ୍ରାଣ ବଧ୍ୟଂସ,
ମଲ୍ଲାରଗୋଲ୍ଲାର ଭୂଦାର, ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଚିତ୍ତାମିତ
ବୈରେଚନ ଧ୍ୱଂସ
ଦୁଷ୍ଟାସ୍ୱକାନାଥ ସଂହାର ପୌଲସ୍ତ୍ୟଘକେଜମଚେଦ୍ଧ
ସୂର୍ଯ୍ୟାତ୍ମଜାଭେଦ ଦୃଷ୍ଟାଙ୍ଗ ନୀରୁଦ୍ରବାସ୍ୱାନ୍ତାଭେଦ
ଧୀନୀଶ୍ୱରେନ୍ଦ୍ରାଦିଦେବାଳି ସମ୍ପୂଜ୍ୟ,
ସଂସାର ଘୋରାବ୍ଧିରେ ମଜ୍ଜି ତୋ ଏବ୍ୟ ପାଦାବ୍ଜ
ପ୍ରଜାଳ୍ଲୁ ପାଶୋର ହେଲି ମୁଁ ପାପୀ ଅଟେ ଦେବ ।
ହାତେ କୃପା ମୋହଠାରେ ତୁ ବିସ୍ତାର ।

କାରୁଣ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ   କାଷୋଳିତ ପୂର୍ଣ୍ଣ   ପୂର୍ଣ୍ଣେନ୍ଦୁ ରମ୍ୟାସ୍ୟ
ଭାବାବଜାତାଷ   ସର୍ବବିଦ୍ୟା ଦକ୍ଷ
ଭୋ ଭକ୍ତିଦାନେ ହଲେ ଅଦ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରାର ମୋତେ
ନମସ୍ତେ ନମସ୍ତେ ନମସ୍ତେ ନମଃ ।

ସନ୍ତୁଠାରେ ଅଘ, ପୂର୍ବଥିଲେ ଭୂଘ, ହୁଏ ଯେତେ ଲୁପ୍ତ ।
ନିର୍ଯ୍ୟାଖିଲେ ବୋଧ, ବ୍ରାହ୍ମଣର ବେଦ, ତସ୍ମ ତେତେ ଲୁପ୍ତ ॥

ଶ୍ରୀ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ କ୍ଷେତ୍ର ତତ୍ତ୍ୱ ।

ବାସୁଦେବ ମନ୍ତ୍ରେ ପୂଜିତ ବଳଦେବ ।
ଅନ୍ୟ ମୂର୍ତ୍ତି ସେ ଅଟେ କେବଳ ମହାଦେବ ।
ସୁଭଦ୍ରା ଭୁବନେଶ୍ୱରୀ ମନ୍ତ୍ରେ ପୂଜିତା ।
ପ୍ରାସାଦରେ ବ୍ରହ୍ମା ଅଟେ ସେ ମୂର୍ତ୍ତି ବନିତା ।
ଗୋପାଳାଷ୍ଟାଦଶାକ୍ଷରୀ ମନ୍ତ୍ରେ ପୂଜିତ ।
ଜଗନ୍ନାଥ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ଅଟେ ତ ଅଦ୍ୱୈତ ।
ତାଙ୍କ ପକ୍ଷେ ସମରେ ତାହାଙ୍କ ଶକ୍ତିଦ୍ୱୟ ।
ଶ୍ୟାମଳା ସରସ୍ୱତୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସ୍ଥିତା କାଷ୍ଠମୟ ।
ଏଣୁ ତ୍ରିମୂର୍ତ୍ତ୍ୟାତ୍ମିକ ତ୍ରିଶକ୍ତ୍ୟାତ୍ମିକ ହୋଇ ।
ପୁଣ୍ୟ ବିଗ୍ରହର ଖେଳନର ନାମ ଘାଇ ।
ଏ ତତ୍ତ୍ୱ ନ ଜାଣି ଲୋକେ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ।
ଭଜୁ ଅଛନ୍ତି ନିଜ ନିଜ ମତାନୁସାରେ ॥

ନେତ୍ରରହସ୍ୟ

ଜୟ ସକଳ ଲୋକନାଥ । ଜିଷ୍ଣୁ ଗୁଣ ନିସ୍ତାତ । ୧ ।
ନିତ୍ୟ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦମୟ । ମୁନିରଞ୍ଜନ ଅଦ୍ୱିତୀୟ । ୨ ।
ନିରାକାର ଶୂନ୍ୟ ସ୍ୱୟଂଜାତ । କଲ୍ୟାଣ ଗୁଣଗଣ ଯୁତ । ୩ ।
କନ୍ଦର ଅନ୍ତର୍ଲକ୍ଷ ଗତ । ଯହିଁରେ ବନ୍ଧ ଯୋଗିମତ । ୪ ।
ଯାହା ଲକ୍ଷରେ ଯେ ଅଣ୍ଡାଣ୍ଡ । କହୁଛ ଏହୁ ଭୂମିଖଣ୍ଡ । ୫ ।
ପିଣ୍ଡାଣ୍ଡ ସଚରାଚର । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଅଖଣ୍ଡ ନିକର । ୬ ।
ଅନ୍ତର୍ଲକ୍ଷରେ ଯେ ଅଣ୍ଡାଣ୍ଡ । ସେ ନେତ୍ରହୋଇଲା ଯେ ପିଣ୍ଡାଣ୍ଡ । ୭ ।
ସେହି ପିଣ୍ଡଲା ସେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ । ଉଷ ମଧ୍ୟ ଚାଲିଲା ଅଖଣ୍ଡ । ୮ ।
କନ୍ଦର ତତ୍ତ୍ୱ ବିବରଣ । ଭୂତ ପଞ୍ଚକର ଲକ୍ଷଣ । ୯ ।
ଅକ୍ଷିର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ସ୍ୱଗ । ପଞ୍ଚମଭୂତ ଭୂମିସ୍ୱଗ । ୧୦ ।
ସଲିଳାକାର ଧୋବହୋଇଲା । ଅନଳରୂପ ଲାଲହୋଇଲା । ୧୧ ।
ମଧ୍ୟର ସୁନୀଳ ପବନ । ତାମଧ୍ୟ ଛିଦ୍ର ଗଗନ । ୧୨ ।
ନେତ୍ରାନ୍ତରର ଶୂନ୍ୟରୂପ । ଅଖଣ୍ଡ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ରୂପ । ୧୩ ।
ଏ ତତ୍ତ୍ୱ ଜାଣେ ଯେଉଁ ଜନ । ସେ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନରେ ନିପୁଣ । ୧୪ ।
ନାସିକାଗ୍ର ତ୍ରିବେଣୀର । ପ୍ରମାଣ ଶୁଣହ ଏଥର । ୧୫ ।
ଅକ୍ଷିର ହୋଇଲା ଜହ୍ନୁକନ୍ୟା । ମଧ୍ୟର ସୁନୀଳ ଯମୁନା । ୧୬ ।
ମଧ୍ୟେ ଯେ ଶୂନ୍ୟାକ୍ଷିତା ଶ୍ୱେତ । କହିଲେ ସେହୁ ସରସ୍ୱତୀ । ୧୭ ।
ସେ ତ୍ରିବେଣୀମଧ୍ୟେ ସ୍ୱୟମାନ । ନିଷ୍କଳାବ୍ରହ୍ମ ନିରଞ୍ଜନ । ୧୮ ।
ମାୟାରେ ବିମୋହିତ ହୋଇ । ନର ଏ ତତ୍ତ୍ୱ ନ ଜାଣଇ । ୧୯ ।
ତିନିମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କର ଆକାର । ରହସ୍ୟ କହିବ ପ୍ରଚୁର । ୨୦ ।
ନୟନ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଅରକ୍ତ । ଅକାରରୂପି ବ୍ରହ୍ମା ସତ । ୨୧ ।
ଧବଳ ହୋଇ ମେ ଉକାର । ସ୍ୱରୂପି-ବିଷ୍ଣୁ ସର୍ବେଶ୍ୱର । ୨୨ ।
କଳାହୋଇଲା ମକାର ରୂପୀ । ରୁଦ୍ର ଭବଶିବ ମୂର୍ତ୍ତି । ୨୩ ।
ବ୍ରହ୍ମ ପ୍ରଣବ ଅନ୍ତର୍ଗତ । ଲାଗି ନ ଲାଗି ପଞ୍ଚଭୂତେ । ୨୪ ।
ନିଦ୍ରା ସପନ ଅବ ଜାଣି । ସେଠାରୁ ସୃଷ୍ଟି ଜନନ । ୨୫ ।
କନ୍ଦର ଶକ୍ତି ପଞ୍ଚକର । ତାହାକୁ ଏଥି ଅନନ୍ତର । ୨୬ ।
ପାର୍ଶ୍ୱ ଭ ସ୍ଥଳ ନିମ୍ନାଙ୍ଗ । ଧବଳା ମାତ ଶିଳାଙ୍ଗ । ୨୭ ।

ଜଳା କଣ୍ଠରେ ଲକ୍ଷ୍ମା ଶକ୍ତି । ସଚେତ ମୃଣାଳ ଅଧ ଶକ୍ତି । ୨୮ ।
ତନ୍ମଧ୍ୟେ ଗୁଟିକ ଯେଉଁ ଜ୍ୟୋତି । ସାକ୍ଷାତେ ସେହୁ ପର ଶକ୍ତି । ୨୯ ।
ମଣ୍ଡଳ ବିସ୍ଫୁର ରହସ୍ୟ । ଏଥର ଭରିବ ପ୍ରକାଶ । ୩୦ ।
ବହ୍ନିମଣ୍ଡଳ ଜଳାଢୋଳା । ଶଶାଙ୍କ ମଣ୍ଡଳ ପିଙ୍ଗଳା । ୩୧ ।
ଜ୍ୟୋତିସ୍ୱରୂପ ତନ୍ମଧ୍ୟର । ଭାସ୍କର ମଣ୍ଡଳ ଜାଣର । ୩୨ ।
ସେହି ଜ୍ୟୋତି ମଧ୍ୟେ ଜ୍ଞାନ ଖ୍ୟାତି । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସତ୍ତ୍ୱ ରୂପ ଜାତ । ୩୩ ।
ସଦାସଦା-ଚିତ୍ ଚିଦାନନ୍ଦ । ଯାହାଙ୍କୁ କହିବ ବିଶଦ । ୩୪ ।
ଭିତରେ ଥିବା ଶିବ୍ୟ ଜ୍ୟୋତି । ସଦ୍ରୂପ ନାମରେ ପ୍ରଖ୍ୟାତି । ୩୫ ।
ଅସଦ ଜଡ଼ ଦ୍ରବ୍ୟମାନ । ଜଗତେ ଦୁଃଅନ୍ତ ନାଶନ । ୩୬ ।
ଚିଦଙ୍କୁ ଜ୍ଞାନ ବୋଲନ୍ତି । ଅଚିଦ ଭ୍ରାନ୍ତି ସେ ପ୍ରକୃତି । ୩୭ ।
ଘଟପଟଣି ଜଡ଼ଭ୍ରାନ୍ତି । କେବଳ ମୁଁ ସଚ୍ଚିଦାକୃତି । ୩୮ ।
ବୋଲି ଚେତନ୍ତେ ଯେଉଁ ମୋଦ । କେବଳ ସେହୁ ଚିତ୍ୟାନନ୍ଦ । ୩୯ ।
ଯେ ମହାବାକ୍ୟ ତତ୍ତ୍ୱମସି । ତାହାଙ୍କୁ କହିବ ପ୍ରକାଶି । ୪୦ ।
ତତ୍ପଦ ପ୍ରଜ୍ଞାନ ବାଚକ । ତ୍ୱଂପଦ ଜୀବ ପ୍ରକାଶକ । ୪୧ ।
ପ୍ରଜ୍ଞାନେ ମନ ନ୍ୟସ୍ତକଲେ । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଅସି ପଦ ଭଲେ । ୪୨ ।
ସେ ନାଦ ବିନ୍ଦୁ କଳା ପଦ । ଯିହଙ୍କୁ କହିବ ବିଶଦ । ୪୩ ।
ନାଦ ଜଳାଢୋଳା କେବଳ । ବିନ୍ଦୁ ଅଭ୍ୟନ୍ତର ମୃଣାଳ । ୪୪ ।
ତାର ଭିତରେ ଥିବା ଜ୍ୟୋତି । କଳା ନାମରେ ପାଏ ଖ୍ୟାତି । ୪୫ ।
ସେ କଳା ମଧ୍ୟର ନିଶ୍ଚଳା । ବ୍ରହ୍ମସ୍ୱରୂପ ସେ ଏକଲା । ୪୬ ।
ଇଡ଼ା ପିଙ୍ଗଳା ସୁଷୁମ୍ନାର । ଗୂଢ଼ତା କହିବ ପ୍ରଚୁର । ୪୭ ।
ସାଧାରଣରେ ବାମନାଡ଼ି । କଥିତ ହୁଏ ଇଡ଼ା ବୋଲି । ୪୮ ।
ପିଙ୍ଗଳା ଦକ୍ଷିଣର ନାଡ଼ି । ସୁଷୁମ୍ନା ମଧ୍ୟଗତ ନାଡ଼ି । ୪୯ ।
ଗୂଢ଼ରେ ଶମ୍ଭୁବନ୍ତେ ଇଡ଼ା । ନସ୍ୟନେ ଥିବା ଜଳାଢୋଳା । ୫୦ ।
ପିଙ୍ଗଳା ନାଡ଼ି ତନ୍ମଧ୍ୟର । ବିନ୍ଦୁ ସେ ମୃଣାଳ ଆକାର । ୫୧ ।
ନାଭାରନ୍ଧ୍ର ପଦ୍ମ ତର୍କି । ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥିତେଶ୍ୱ ଗଳଣ । ୫୨ ।
ସେହି ସୁଷୁମ୍ନା ସେହି ମେରୁ । ଶିଖରେ ସେ ଭ୍ରୂମଧ୍ୟ ଗୁରୁ । ୫୩ ।
ସେ ବ୍ରହ୍ମ ବୃତ୍ତି ଆତ୍ମାଜ୍ୟୋତି । ନାଦାନ୍ତର୍ଗତେ ମହାଜ୍ୟୋତି । ୫୪ ।
ଗୁରୁପ୍ରଭାବେ ମୁକ୍ତିସ୍ଥାନ । ମର୍ମକୁ କହିବ ଆଖ୍ୟାନ । ୫୫ ।
ସାଲୋକ୍ୟ ଯେ ଧବଳ ଢୋଳା । ସାମୀପ୍ୟ ମୁକ୍ତି ଯେଝୁ କଳା । ୫୬ ।

ମାନୁଷ୍ୟ ସୁନାଳି ମଧ୍ୟର । ସାଯୁଜ୍ୟ ସେ ସୁଷୁମ୍ନାବର ।୫୭।
ଷଟ୍‌ଚକ୍ର ରହସ୍ୟ ବିଧାନ । ଏଥିର ବୋଲଇ ଭଣନ ।୫୮।
ଭଜନ୍ତି ସବୁ ସାଧାରଣେ । ମୂଳାଧାରକୁ ଗୁହ୍ୟସ୍ଥାନେ ।୫୯।
ସ୍ୱାଧିଷ୍ଠାନକୁ ସେ ଲିଙ୍ଗରେ । ମଣିପୁରକୁ ନାଭିରେ ।୬୦।
ହୃଦୟ ମଧ୍ୟେ ଅନାହତ । ତନୁ ଭୁଅଣ୍ଡ ବିରାଜିତ ।୬୧।
କଣ୍ଠ ଦେଶରେ ବିଶୁଦ୍ଧକୁ । ଭ୍ରୂମଧ୍ୟଦେଶେ ଅଜ୍ଞେୟକୁ ।୬୨।
ବୋଲନ୍ତି ପୁଣି ସହସ୍ରାର । କମଳଶିର ରେ ସୁନ୍ଦର ।୬୩।
ଏହା ଅନନ୍ତର ଲକ୍ଷ୍ୟ । କହୁଛି ଅନ୍ତର ଲକ୍ଷ୍ୟ ।୬୪।
ନପୁଂସକସ୍ଥାନ ମୂଳାଧାର । ଯେ ଅଟେ ଭୂମିର ଆଧାର ।୬୫।
ସେହି କାରଣ ନାସିକାର । ଚତୁଃସଂଖ୍ୟକ ଦଳ ତାର ।୬୬।
ସେ ଚକ୍ରବର ର ନାୟକ । ଯେ ମହାପ୍ରଭୁ ବିନାୟକ ।୬୭।
ଅଟଇ ଲିଙ୍ଗସ୍ୱାଧିଷ୍ଠାନ । ଅଟଇ ସେ ଜଳର ସ୍ଥାନ ।୬୮।
ସେ ଅଟେ ଜିହ୍ୱାର କାରଣ । ତାହାର ଷଡ଼ଦଳ ପ୍ରମାଣ ।୬୯।
ସେହି ଚକ୍ରର ଅଧିନେତା । ସୃଷ୍ଟିକାରକ ଯେ ବିଧାତା ।୭୦।
ଧବଳଜ୍ୟୋତି ମଣିପୁର । ସ୍ଥାନ ଅଟଇ ସେ ଅଗ୍ନିର ।୭୧।
ସେହି କାରଣ ନୟନର । ଦଶସଂଖ୍ୟକ ଦଳ ତାର ।୭୨।
ସେହି ଚକ୍ରର ଅଧିକାରୀ । ସୃଷ୍ଟି ପାଳକ ଦେବ ହରି ।୭୩।
କଳା ଜ୍ୟୋତିଷ ଅନାହତ । ଯହିଁ ନିବାସ କରେ ବାତ ।୭୪।
ସେ ଅଟେ କାରଣ ଚର୍ମର । ଦ୍ୱାଦଶଦଳଟି ତାହାର ।୭୫।
ସେହି ଚକ୍ରର ଅଧିପତି । ରୁଦ୍ରକାରକ ପଶୁପତି ।୭୬।
ସୁନୀଳ ବିନ୍ଦୁଟି ବିଶୁଦ୍ଧ । ଯେହୁ ଗଗନର ଆସ୍ପଦ ।୭୭।
ସେହି କାରଣ ଶ୍ରବଣର । ଷୋଡ଼ଶ ଦଳରେ ସୁନ୍ଦର ।୭୮।
ସେ ଚକ୍ରବରର ଅଧିପ । ଜୀବ ଯେ ଈଶ୍ୱର ସ୍ୱରୂପ ।୭୯।
ମଧ୍ୟର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅଜ୍ଞେୟ । ଅନ୍ତଃକରଣର ଆଳୟ ।୮୦।
ଭଦ୍ରସ୍ଥ ବ୍ୟାପାର କାରଣ । ଦୁଇ ଦଳରେ ସୁସମାନ ।୮୧।
ସେ ଚକ୍ର ପ୍ରଶସ୍ତର ଧବ । ପରମାତ୍ମା ଯେ ସଦାଶିବ ।୮୨।
ଅନ୍ତର ଜ୍ୟୋତି ସହସ୍ରାର । କମଳ ବାଙ୍ମନଗୋଚର ।୮୩।
ତନ୍ମଧ୍ୟେ ପ୍ରଣବ ସ୍ୱରୂପ । ଅଖଣ୍ଡ ପରଂବ୍ରହ୍ମରୂପ ।୮୪।
ସଦ୍‌ଗୁରୁ ପ୍ରସାଦରୁ ପ୍ରାଣୀ । ଏହା ଜାଣନ୍ତି ଭକ୍ତ ଜ୍ଞାନୀ ।୮୫।

ଶମଦମାଦି ଗୁଣ ଯୁକ୍ତ । କାମାଦି ଶତ୍ରୁକୁଳ ଦଗ୍ଧ । ୮୬ ।
ଦୟା ସୁନୃତ ଶୌଚ ଆଦି । ସୁଗୁଣଗଣଙ୍କୁ ସମ୍ପାଦି । ୭ ।
ଆତ୍ମାନାତ୍ମାଙ୍କୁ ଜାଣି ଭଲ । ତତ୍ତ୍ୱ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅନୁସର । ୮୮ ।
ନିଜ ମନକୁ ଲୀନ କଲେ । ତୁରୀୟ ଅବସ୍ଥ ମିଳେ । ୮୯ ।
ତୁରୀୟରୁ ମାନସ ରହିତ । କର ମୁହିଁ କୃତକୃତ୍ୟ । ୯୦ ।
ଯାନସଲୀନ ଚୈତନ୍ୟାନନ୍ଦ । ମାନସବ୍ୟାପକଙ୍କ ବନ୍ଧ । ୯୧ ।
ଯୋଗ ସାଧନେ ମନ ଲୀନ । କଦାପି ନ ହୁଏ ପ୍ରମାଣ । ୯୨ ।
ଅହଂ ବ୍ରହ୍ମାସ୍ମି, ତତ୍ତ୍ୱମସି । ପ୍ରଭୃତ ମହାବାକ୍ୟ ଋଷି । ୯୩ ।
ଯେତେ ଘୋଷିଲେ କାହିଁ କାହିଁ । ଯୋଗାଭ୍ୟାସକୁ ତୁଲେ ଥୋଇ । ୯୪ ।
ଯୋଗକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରଧାନ । ସେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କେବଳ ନୟନ । ୯୫ ।
ପ୍ରଶାନ୍ତ ନେତ୍ର ଲକ୍ଷ୍ୟ କେଉଁ । 'ଅଶ୍ୱିନୀ ଦେବତା ଏ ଶୋଭା । ୯୬ ।
ନୟନ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଜାଣ ଭଲେ । ଜ୍ୟୋତିର୍ବିନ୍ଦୁକୁ ତହେଁ ଦେଖିଲେ । ୯୭ ।
ମହର୍ଷି ଦତ୍ତାତ୍ରେୟସ୍ୟ ପ୍ରୋକ୍ତ । ନେତ୍ର ରହସ୍ୟ ସମାପତ । ୯୮ ।
ଶ୍ରୀବତ୍ସାଙ୍କ ଗୋତ୍ର ଜାତ । ଯଜିସ୍ତୁ ଜାତକେ ସମ୍ଭୂତ । ୯୯ ।
ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଦେବ ସୁତ । ବିକ୍ରମ ଦେବ ବିରଚିତ । ୧୦୦ ।

ଏହି ଶ୍ରୀ ମହର୍ଷିଦତ୍ତାତ୍ରେୟସ୍ୟ ପ୍ରୋକ୍ତ ନେତ୍ର ରହସ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ଖାଇ ପତ୍ର ଘାସ । 'ପୋଷିବାକୁ ମାଂସ ।
ମୃଗ ବଦାନ୍ୟାଜିନ ।
ମାଂସ ଖାଇ ଭଲେ । ମାଂସ ବଢାଇଲେ ।
କିସ ଶ୍ରେଷ୍ଠିବନ୍ତ ଜନ ॥

ଜ୍ୟୋତିଷ କବିତା

ଅର୍କ ଦଣ୍ଡ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦଶା ଦିବସର ଦିନାଦିନ ବାସ୍ତବର ।
ଧ୍ରୁବ ଭାଗୁ ଇଷ୍ଟ ଦଶାରେ ଗୁଣିଲେ ଲବ୍ଧ ହୁଏ ପ୍ରତ୍ୟନ୍ତର ॥

୭	୯	୪	୧୪
୨	୧୬	୫	୧୧
୧୩	୩	୧୦	୮
୧୨	୬	୧୫	୧

ଗିରିଗ୍ରହାଶ୍ୱସ୍ୱର୍ଲୋକାଃ
ନେତ୍ରଂଭୂପଃ ଶରଃ ଶିବଃ ।
ବିଶ୍ୱେଦହ୍ନିଦିଙ୍ନାଗାଃ
ସୂର୍ଯ୍ୟୋଋତୁସ୍ତିଥିଃ ଶଶୀ ॥

ତାରିନାଥ ଜଳ   ଶ୍ରୀଧର ଅନଳ
ଭୂମିସୁତା ସ୍ୱସ୍ତାରମ ।
ଘୋଡ଼ାନ୍ତ୍ରି ରକ୍ଷକ   ଖାରେଣ ଶର୍କି
ଲୁବାଁଇଛନ୍ତେ ନମୁମ ॥

ତପଞ୍ଜିର ସ୍ଥିର   ଭୂପତ୍ତ ବାସର
ରବିର ପ୍ରଦକ୍ଷିଣରେ ।
ଭରଣ ଗ୍ରହଙ୍କ   ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କ
କଦାପ୍ୟାସ୍ତ ସନ୍ନିପରେ ॥

ଅର୍ଥବୃନ୍ଦ :—

ଶ୍ଳୋଃ—ତପଞ୍ଜିରଃ ସ୍ଥିରଃ ଭୂରେ ବାତୁଲଯାତୁଲ୍ୟା ପ୍ରାତ ବୈବିଷିତୌ ।
କଦାପ୍ୟାସ୍ତମସ୍ତେ ସଞ୍ଜାତଃ ଗ୍ରହନକ୍ଷତ୍ରାଣାଂ । ୦ ।

ଅର୍ଥଭଙ୍ଗ :—

ଶ୍ଳୋଃ—ତଦ୍ଭୋଜନସର୍ବୋଽଗ୍ନି ମୂର୍ତ୍ତ୍ୟୁତ୍ପାତମସ୍ତକୀ ।
ଜ୍ଞାତଶୂନ୍ୟଶଶୀପୂର୍ଣ୍ଣଂ ଶକିନଂ ମଦ୍ଗତଂଚନ୍ଦ୍ରମା । ୦

ସପ୍ତେଷୁବସ୍ୱ ଗଗନ ଭାଗ ଦଣ୍ଡ ଲଭ ।
ଷଣ୍ମୁପିଣ୍ଡନରେ ଦେହ୍ନ ସପ୍ତ ଭର ଲଭ ॥
ଯେ ସଂଖ୍ୟାକୁ ଦୁଇଗୁଣ ପଞ୍ଚଶରେ ହର ।
ଶେଷକୁ ତ୍ରିଗୁଣ କର ଲବ୍ଧ ସହ ହର ॥
ତାହା ପନ୍ଦରକୁ ଭଣା ହେଲେ ସ୍ତ୍ରୀ ନିଦାନ ।
ଚବିଶିକୁ ଭଣା ହେଲେ ନର ବୋଲି ଜାଣି ॥
ପଞ୍ଚାଳିଶକୁ ଭଣା ହେଲେ ନାସ୍ତିର ଜନ୍ମ ।
ଷାଠିଏକୁ ଭଣା ହେଲେ ପ୍ରସୂତ ସନ୍ତାନ ॥
ପଞ୍ଚୋତ୍ତର ଶ ଭଜନ ହୋଇଲେ ରମଣୀ ।
ବୋଲି ନିଃସନ୍ଦେହେ ଭାଷ ଅଟେ ଧୀରମଣୀ ॥

କୌଣସି ଅଙ୍କକୁ ତ୍ରିଗୁଣ କର ।
ଦଶକୁ ମିଶାଇ ଦୁଇରେ ହର ॥
ଲବ୍ଧକୁ ପୂର୍ବର ଅଙ୍କ ଫେଡ଼ିଲେ ।
ଶେଷ ପାଞ୍ଚ ମାତ୍ର ଥୁଏ ଦେଖିଲେ ॥

ଶୂନ୍ୟ ଦେଇକୁ ଅଧିକର ଗଣି ।
ଶତନାମ ସଂଖ୍ୟା ଦୁଇରେ ଗୁଣି ।

ତହିଁ ଗଜ ଧନ ସଖ୍ୟା ମିଳଇ ।
ଶିଶାଙ୍କୁ ପ୍ରାପ୍ତି ଗଣନ୍ତେ ଭାଇ ।
ଅଭିଷ୍ଟ ଧନର ।
କହଇ ପ୍ରାପ୍ତିଶ କୃଷ୍ଣ ଗୋଚର । ୦ ।

ସ୍ଵଦୁର୍ଗସ୍ଥୁଅର୍କଂ ସୌମ୍ୟେ ସ୍ଵେଦଷ୍ଟ୍ରାବ୍ୟଃ ଶେଷମନ୍ୟତ୍ତଂ ।
ଭୁବନେଶାସୁଯୋଦଧାସ୍ତ୍ରଂ ବାୟସବାପ୍ତି ସ୍ଵାତ୍ । ଇତି ।

ଚଣ୍ଣା । ବର୍ହାପୀଡାଭିରାମଂ ମୃଗମଦତିଳକଂ କୁଣ୍ଡଳାକ୍ରାନ୍ତଗଣ୍ଡଂ ।
କଞ୍ଜାକ୍ଷଂ କମ୍ବୁକଣ୍ଠଂ ଶଚ୍ଛିତବଦନଂ ସାଦର ନ୍ୟସ୍ତବେଣୁଂ ।
ଶ୍ୟାମଂ ଶାନ୍ତଂ ତ୍ରିଭଙ୍ଗଂ ଅଧରାରୁଣବଦନଂ ଭୂଷିତଂ ବୈଜୟନ୍ତ୍ୟା ।
ବନ୍ଦେ ବୃନ୍ଦାବନସ୍ଥଂ ଯୁବତିଶତବୃତଂ ବ୍ରହ୍ମଗୋପାଳରୂପଂ ।।

ତୁଳସୀ ରାମାୟଣ ସମ୍ବନ୍ଧେ

ବିଶାଖପଟ୍ଟଣ

ତା ୪।୧୯୨୭...

ପାଠକେ,

ସଂସ୍କୃତାଦି ଭାଷାମାନଙ୍କରେ ଏକବଚନ 'ଏବ' ବହୁବଚନ ନିୟମିତରୂପେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହେଉଥିଲେହେଁ ଉତ୍କଳଭାଷୀମାନେ ନିଜ ହୃଦ-ସ୍ଥରେ "ପୂଜ୍ୟତ୍ୱାଦ୍‌ବହୁବଚନଂ" ମାନି ବସିବାରୁ ପରା ଏକବଚନ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ପ୍ରାୟଶଃ ବହୁବଚନ ପ୍ରୟୋଗ କରନ୍ତି ! ସେମାନେ "ଏକମେବାଦ୍ୱିତୀୟଂ ବ୍ରହ୍ମ"ଠାରେ ମଧ୍ୟ ବହୁବଚନ ବ୍ୟବହାର କରି ତଦ୍‌ଗୌରବକୁ ହ୍ରାସ କରି ଦେଉଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ହିନ୍ଦୀ-ଭାଷାରେ ବହୁବଚନ ସର୍ବତ୍ର ବ୍ୟବହୃତ ହେବାକୁ ଦେଖାଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ । "କୃଷ୍ଣ ବିନାଶି ସନ୍ତ ପଇଁ । ତୁ ନାଥ ପରମ ଦୟାଳୁ ।" "ତୁମ୍ଭେ ରାମ ନ୍ୟୂନ ରାମଚନ୍ଦ୍ରା ସେନା ବନେ" "ଶରଣାପତେ ସର୍ବେ ସେନା ସବେ ଦୀନବନ୍ଧୁ" "ଈଶ୍ୱର ସୃଷ୍ଟିର ସ୍ରଷ୍ଟା ଭଗବାନ ତୁମ୍ଭ" "ଶରଣାଗତ-ସେବକସେବ୍ୟ ଏକା ତୁମ୍ଭ" ପ୍ରଭୃତି ପଦ୍ୟାଦିମାନଙ୍କରେ ପ୍ରାଚୀନ କବିବରେ ଏକବଚନ ସମ୍ଭୂତରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିଅଛନ୍ତି ଅର୍ବାଚୀନ କବିମାନେ ସେ ପ୍ରଥାକୁ କାହିଁକିରେ ଅବଲମ୍ବନ କରୁ ନ ଥିବା ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଅଟେ । ଏବେ ତାକୁ ବଦଳାଇଲେ, ଏ ସବୁ ଥିବା ଅଭ୍ୟାସ-ବଶତଃ ଓଡ଼ିଆ କାନ ସୁଖ ନ ପାଇବା ତଥ୍ୟ । ତଥାପି ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଯେଉଁ ବଚନ ରହିବା ଉଚିତ, ସେହି ସ୍ଥାନରେ ସେହି ବଚନ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଏହା ଅଦ୍ୟକାଣ୍ଡ କରିବି । ଅତଏବ ଏଥି ବଚନମାନ ସଂଶୋଧିତ ହୋଇଛି । ଇତି ।

ବନ୍ଧୁବିଧେୟ,

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ବିଜ୍ଞାପନ

ତୁଳସୀ—ବିକ୍ରମ ସଂଗୀତର । ସକଳ ଓଡ଼ିଆ ସ୍ୱପାତେ ॥
ତୁଳସୀ ଦାସ ରାମାୟଣ । ଅନୁବାଦକୁ ମୁଁ ରଚନ ॥
କରିବାକୁ ସଙ୍କଳ୍ପି ଅଦ୍ୟ— । କାଣ୍ଡ ରଚିଲି ହୋଇ ମଗ୍ନ ॥
ଯୋଡ଼ିଏ ନଷ୍ଟ ସେ କାଳରେ । ଘଟିଲୁ ମୋର ନିବାସରେ ॥
ତା ପରେ ସ୍ୱଦେଶକୁ ଗଲି । ତେଣୁ ରଚନା ବନ୍ଦ କଲି ॥
ତା ଅନୁବାଦିତ ଅପର । ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇଲା ଖବର ॥
ସ୍ୱପ୍ନରେ ପ୍ରବେଶି ଜାଣିଲି । ଉତର କାଣ୍ଡ ନ ରଚିଲି ॥
ମାତ୍ର ତା ହୋଇଛି ରଚିତ । ତାଙ୍କୁ ଜଣାଇଲୁ ବିଦିତ ॥
କରିବା ବାଞ୍ଛାରେ ମୁଦ୍ରଣି । କରାଇ କଲି ପ୍ରକଟନ ॥
ସୁଧୀବିଜ୍ଞା ହେଲେ ଯିନା । କ୍ଷମିବା ମୋ ଏହା ରଚନା ॥
ଏପରି ବୋଲେ ସାଧୁକର୍ମୀ । ଶ୍ରୀ—ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ॥

ତୁଳସୀ ବିକ୍ରମ ରାମାୟଣ

ଆଦିକାଣ୍ଡ

ଜୟ ଜୟ ଶ୍ରୀରମଣ ନିଷ୍କଳ ସାକାର ।
ପରଂବ୍ରହ୍ମ ଜଗଦୀଶ ଚରାଚରେଶ୍ୱର । ୧ ।
ସର୍ବମୟ ସର୍ବଶକ୍ତ ସର୍ବଜ୍ଞ ନିର୍ଗୁଣ ।
ନିଷ୍କଳଙ୍କ ନିର୍ବିକାର ନିତ୍ୟ ନିରଞ୍ଜନ । ୨ ।
ଚିଦ୍ଘନ ସ୍ୱରୂପ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଅଚ୍ୟୁତ ।
ଅଜର ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଅନାଦି ଅନନ୍ତ । ୩ ।
ଅପର ବାଲ୍ମୀକି-ତୁଳସୀ ଦାସ କୃତ ।
ରାମାୟଣ ଭୁବନରେ ହୋଇଛି ପ୍ରକାଶିତ । ୪ ।
ମୋର ପୂର୍ବ ଭାଗ୍ୟରୁ ଉତ୍କଳ ଭଣ୍ଡାରେ ।
ତାର ଅନୁବାଦ କରି ନାହାନ୍ତି ସାଦରେ । ୫ ।
ତଦନୁବାଦ ମୁଁ କରି ସରଳ ଭାଷାରେ ।
ତୋ ପଦ- ପଙ୍କଜେ ସମର୍ପିବାକୁ ବାଞ୍ଛେଁ । ୬ ।
ହେ କୃପାସାଗର ମୋ ଏ ବାଞ୍ଛା ପୂର୍ଣ୍ଣ କର ।
ମୋର ଅନୁବାଦ ପାଉ ସର୍ବଜନାଦର । ୭ ।
ଭାରତ ଦକ୍ଷିଣାପଥେ ଅଛି ଦେଶବର ।
ଯାର ରାଜଧାନୀ ହୋଇଥିଲା ନନ୍ଦପୁର । ୮ ।
ଯାର ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜଧାନୀ ଜୟପୁର ।
ଯେଉଁ ଅଟେ ସର୍ବଶସ୍ୟମାନଙ୍କ ଆକର । ୯ ।
ତାର ପ୍ରଥମାଧିପତି ଦେବ ବିନାୟକ ।
ଭରଦ୍ୱାଜ ଗୋତ୍ରଜ ଭାନୁବଂଶସ୍ଥାପକ । ୧୦ ।
ଅଷ୍ଟାଦଶ ନୃପେ କ୍ରମେ ତାଙ୍କ ସନ୍ତତିରେ ।
ଧର୍ମମାର୍ଗେ ପ୍ରଜା ପାଳି ରାଜତ୍ୱେ ଶାନ୍ତିରେ । ୧୧ ।
ତହିଁରେ ଜନ୍ମିଲେ ମହାରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ।
ଯାହାଙ୍କୁ ବୋଲନ୍ତି କଳାସୁର ରାମଚନ୍ଦ୍ର । ୧୨ ।

ତାଙ୍କ ସୁତ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ନୃପମଣି ।
ସମସ୍ତ ପ୍ରଶସ୍ତ ଗୁଣମାନଙ୍କର ଖଣି । ୧୩ ।
ଶରପଞ୍ଚକ ମାର ସୁନ୍ଦରୀ ବଲ୍ଲ ପତି ।
କାଶ୍ମୀରପଞ୍ଚକଙ୍କୁ ଯେ ଥିଲେ ସୁହୃଣୀ ଭଜି । ୧୪ ।
ସେମାନଙ୍କ ଗର୍ଭୁ ବେନି ସୁତା ତିନି ସୁତ ।
ଜନମି ମହୀମଣ୍ଡଳେ ହେଲେ ପ୍ରକାଶିତ । ୧୫ ।
ପ୍ରଥମଜ ମହାରାଜ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ।
ଦ୍ୱିତୀୟ ନନ୍ଦନ ବୀର କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ । ୧୬ ।
ବୀର ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ଦେବ ତୃତୀୟ ତନୟ ।
ସୁନ୍ଦରମଣି ଶ୍ରୀ ଗୁଣମଣି ସୁତାଦ୍ୱୟ । ୧୭ ।
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କର ପତ୍ନୀ ରେଖାଦେବୀ ।
ଶଶିବଂଶଜାତା ସମା ଗୁଣରେ ଭୂଦେବୀ । ୧୮ ।
ତାଙ୍କ ଗର୍ଭ ଶୁକ୍ତିରେ ଜନ୍ମିଲେ ମୁକ୍ତା ପରି ।
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଦେବୀ ପାରଲାଖେମୁଣ୍ଡୀ ଈଶ୍ୱରୀ । ୧୯ ।
ତତ୍ପରେ ଶାଳିବାହାନ ଶକ ସତରଶ ।
ଏକାଶୀତି ସୁଶୁଭମାଘ ପନ୍ଦର ଦିବସ । ୨୦ ।
ଭଦ୍ରବାର ରାତି ମେଷଲଗ୍ନରେ ଜନ୍ମିଲେ ।
ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମ ନାମକୁ ଲଭିଲେ । ୨୧ ।
ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରଚନେ ମୋ ମଙ୍ଗଳ କାଳେର ।
ହ୍ରୀଁ ଶ୍ରୀଁ ଜୟ ଜୟ ବାଣୀ ଗଣେଶ୍ୱର । ୨୨ ।
ଶକ୍ତିରୂପିଣୀ ଶିବାଙ୍କୁ ବାଞ୍ଛା ସ୍ୱରୂପ ।
ଶିବଙ୍କୁ ବନ୍ଧୁଭାବରେ ବନ୍ଦଇଁ ଅପାର । ୨୩ ।
ଯେ ଦେବୀ ଦେବଙ୍କ କୃପା ବିନା ସ୍ୱୟଂଭୂଦେବ ।
ସ୍ଥିତ ସୃଷ୍ଟିକୁ ଦେଖି ନ ପାରେ ସିଦ୍ଧଦେବ । ୨୪ ।
ଜୟ ଜ୍ଞାନମୟ ନିତ୍ୟ ଗୁରୁରୂପ ଯୋମ ।
ବାକ୍ ଦେହମନେ ଯାର ଅଷ୍ଟରେ ବନ୍ଦ୍ୟ ଯୋଗ । ୨୫ ।
ସୀତା ରାମ ଗୁଣଗାଣ ପୁଣ୍ୟ ବଚନ ଗତ ।
ଭକ୍ତ ଭକ୍ତିଶ ଭପାଣି ଦ୍ୱୟକୁ ମୋ ନତ । ୨୬ ।

ଜଗ୍ଯ ସୃଜନ ସୁସ୍ଥିତିଅନ୍ତକାରିଣୀ ।
କ୍ଲେଶନାଶିନୀ ସୀତା ଜନମନୋହାରିଣୀ । ୨୭ ।
ଯାହାର ମାୟାରେ ବଶ୍ୟ ଅଖିଳ ଜଗତ ।
ପିତାମହ ପ୍ରଭୃତି ଦେବତାଏ ସତତ । ୨୮ ।
ଯାର ସତ୍ତ୍ୱରୁ ରଜ୍ଜୁରେ ସର୍ପଭ୍ରମ ପରି ।
ସକଳ ସତ୍ୟ ବୋଲି ହୁଏ ପ୍ରତୀତ ସତ୍ୱର । ୨୯ ।
ଯାର ଚରଣ କେବଳ ସଂସାର-ସାଗର ।
ତରଣେଚ୍ଛୁ ଭକ୍ତଙ୍କର ଅଟଇ ନାବବର । ୩୦ ।
ଯେ ସର୍ବକାରଣ ପର ଯେ ଈଶ ଯେ ହର ।
ସେହି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ନମସ୍କାର ମୋହର । ୩୧ ।
ନିଖିଳ ପୁରାଣ ନିଗମାଗମ ସମ୍ମତ ।
ରାମାୟଣୋକ୍ତ ପୁଣି ଅନ୍ୟଠାରୁ ସଞ୍ଚିତ । ୩୨ ।
ରାମ କଥାକୁ ସ୍ୱାନ୍ତ ସୁଖ ପାଇଁ ହୃଦରେ ।
ତୁଳସୀ ଦାସ ରଚିଲ ଅତି ମନୋହରେ । ୩୩ ।
କୃପା କରନ୍ତୁ ସର୍ବକାର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧିଦ ଗଣେଶ ।
ବୁଦ୍ଧିରାଶି ଶୁଭଗୁଣନିଧି ବାରଣାସ୍ୟ । ୩୪ ।
ଯାହାର କୃପାରେ ମୂକ ହୁଅଇ ବାଚାଳ ।
ପଙ୍ଗୁ ହେଲେ ଚଢ଼ିଯାଏ ଗିରିବରମାଳ । ୩୫ ।
ସେହି କୃପାକର ସର୍ବକଳିମଳହର ।
ରାମ କରୁଣା ମୋତେ ପ୍ରସନ୍ନ ନିରନ୍ତର । ୩୬ ।
ନୀଳାମ୍ବୁଜଶ୍ୟାମ ନବକଞ୍ଜନୟନ ।
କ୍ଷୀରାବ୍ଧିଶୟନ କରନ୍ତୁ ମୋ ହୃଦସଦନ । ୩୭ ।
ମୋତେ କୃପା କରନ୍ତୁ ଦୀନପାଳ କୃପାକର ।
କୁନ୍ଦେନ୍ଦୁ ସମ ଦେହ ଗୌରୀଶ ପୁରହର । ୩୮ ।
ଯା ବଚନ-ରବିକର ନାଶେ ମୋହତମ ।
ସେ କୃପାବ୍ଧି ସେ ନରରୂପ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ । ୩୯ ।
ସେ ଗୁରୁ ଚରଣ ବର ନୀରଜଯୁଗଙ୍କୁ ।
ବନ୍ଦଇ ଏକାଗ୍ର କରି ମୋର ମାନସକୁ । ୪୦ ।

ବନ୍ଦଇଁ ଶୁକ୍ଳଦେବପାଦାମ୍ବୁଜପରାଗ ।
ଧୃତ ସୁଲଳିତ ସୁବାସ ସରସାନୁରାଗ । ୪୧ ।
ଅମୃତମୟ ଭକ୍ତି ଜ୍ଞାନପ୍ରାପ୍ତି ସାଧନ ।
ଜନଙ୍କର ସକଳ ଭବରୋଗଶମନ । ୪୨ ।
ପୁଣ୍ୟମୟ ଶମ୍ଭୁଦେହ ବିଭୂତି ସମାନ ।
ମଞ୍ଜୁଳ ମଙ୍ଗଳପ୍ରଦ ଆନନ୍ଦନିଧାନ । ୪୩ ।
ଯେ ଭବରେ ଶିଷ୍ୟାଳିଚିତ୍ତ ମୁକୁର ସଦୃଶ ।
ଯାର ତଳଙ୍କରେ ଗୁଣଗଣ ହୁଏ ବଶ । ୪୪ ।
ଶୁକ୍ଳପଦନଖମଣିକାନ୍ତି ଭାସ୍କର ।
ଦିବ୍ୟଦୃଷ୍ଟିପ୍ରଦ ମହାମୋହତମୋହର । ୪୫ ।
ତାହା ଚିନ୍ତାଞ୍ଜନ ବଞ୍ଚି ସାଧକଙ୍କୁ ନିତ ।
ଭବଭୂଗର୍ଭ ନିଧାନ ଦେଖାଇବା ପଥ । ୪୬ ।
ରାମଚରିତ ଗୁପ୍ତନିଧି ଗୋଚର ଭବେ ।
ଜାଣାନ୍ତି ଯେମନ୍ତେ ଭବତମିର ଦୁଃଖ ହରେ । ୪୭ ।
ବିବେକ ଦୃଷ୍ଟି ତାହାଦ୍ୱାରା ହବ ବିମଳ ।
ବର୍ଣ୍ଣିଲି ରାମ ଚରିତ ଭବ ଜ୍ୱାଳାନଳ । ୪୮ ।
ମୋହ ଜନିତ ସଂଶୟ ହରଣ ନିମିତ୍ତ ।
ମନୁଷ୍ୟର ପଦତ ଜନମଙ୍କ ସନ୍ତତ । ୪୯ ।
ସାଧୁ ଚରିତ୍ର ମଙ୍ଗଳ କାର୍ପାସ ସଦୃଶ ।
ବିଶଦ ଗୁଣମୟ ଫଳପ୍ରସୂତ ନୀରସ । ୫୦ ।
ଦୁଃଖ ସହିଷ୍ଣୁ ପରଛିଦ୍ରାଚ୍ଛାଦନକର ।
ଅତଏବ ବାଞ୍ଛନୀୟ ସମସ୍ତ ଜନଙ୍କର । ୫୧ ।
ମଙ୍ଗଳ ଗୁଣଖନି ସୁଜନ ସମାଜକୁ ।
ପ୍ରଣାମ କରଇଁ ମୁଁ ସନ୍ତୋଷ ହୃଦୟକୁ । ୫୨ ।
ତାହା ଅଟେ ଜଙ୍ଗମ ତୀର୍ଥରାଜ ପ୍ରୟାଗ ।
ଯହିଁ ଭକ୍ତି ଜାହ୍ନବୀ ଧର୍ମ ଯମୁନା ଯୋଗ । ୫୩ ।
ବ୍ରହ୍ମ ବିଚାର ସରସ୍ୱତୀ ଅନ୍ତର୍ବାହିନୀ ।
ବିଧି ନିଷେଧବତ ପାତକ ଧ୍ୱଂସିନୀ । ୫୪ ।

ଲଭିଲ ଭବ ଭବ ତତ୍ତ୍ୱ ଶୁଦ୍ଧଭାବ ।
ଜନ ସୁଲଭ ସୁତତ୍ତ୍ୱ ଭକତମଳଭର ॥ ୫୫ ॥

ଅକଥନୀୟ ସୁଭାବ ସମାଦରଣୀୟ ।
କ୍ଳେଶ ଖଣ୍ଡନ ଚତୁର୍ବର୍ଗଦ ବନ୍ଦନୀୟ ॥ ୫୬ ॥

ପ୍ରସ୍ଥାନେ ଭାଳ ବଳ ହୁଅନ୍ତି ଯେବ ହଂସ ।
ସନ୍ତଙ୍କ ପ୍ରଭାବେ ଖଳ ହୁଏ ସାଧୁହଂସ ॥ ୫୭ ॥

ସନ୍ତଙ୍କୁ ବାଲ୍ମୀକି ନାରଦ ଘଟଉତ୍ପତ୍ତି ।
ଜ୍ଞାନଜନ୍ମ ଲଭି ମଧ୍ୟ ହେଲେ ଋଷିରାଜ ॥ ୫୮ ॥

ସନ୍ତଙ୍କ ବିନା ଉପକାରିତା ମଣ୍ଡଳ ।
ଶୁଷ୍କ କାଷ୍ଠ ପାଏ ନାହିଁ ରହନ୍ତେ ପ୍ରାଣିବୃନ୍ଦ ॥ ୫୯ ॥

ସୁଜନ ସଙ୍ଗ ବିନା ବିବେକ ଜନ୍ମେ ନାହିଁ ।
ରାମକୃପା ବିନା ତାହା ଲଭ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ ॥ ୬୦ ॥

ଶୁଭମୂଳ ସନ୍ତଙ୍କ ସଙ୍ଗତି ଫଳାଧାର ।
ଉଭର ସାଧନମାନ ଫୁଲ ପରିବାର ॥ ୬୧ ॥

ଶଠ ସଜ୍ଜନ ସଙ୍ଗରୁ ହୁଅନ୍ତି ସୁଜନ ।
ଯେସନେ ଲଭନ୍ତି ସ୍ପର୍ଶମଣିଯୋଗରୁ କାଞ୍ଚନ ॥ ୬୨ ॥

ବିଧିବଶେ ସୁଜନ କଲେହେଁ କୁସଙ୍ଗକୁ ।
ଫଣିମଣି ପରି ଅନୁସରେ ସୁଗୁଣକୁ ॥ ୬୩ ॥

ସାଧୁଜନ ମହିମାକୁ ବେଦ ବିବୁଧ ।
ବାଣୀ ବ୍ରହ୍ମା ଶିବ ହର ବର୍ଣ୍ଣି ନ ପାରନ୍ତି ॥ ୬୪ ॥

ଯାବତୀୟ ମୂଲ୍ୟକୁ ଶାକବଣିକ ପରି ।
ତାଙ୍କୁ କହି ପାରିବ କି ଅଜ୍ଞ ମୋର ସରି ॥ ୬୫ ॥

ସଜ୍ଜନ ସମ ଶତ୍ରୁଙ୍କୁ ବନ୍ଦଇଁ ଭକ୍ତିଭାବେ ।
ଯାର ସମ୍ପାଦନ ଭେଦ ଲେଶ ଦେଖିଲେ ନାହିଁ ॥ ୬୬ ॥

ଯେସନ୍ତେ ଅଞ୍ଜଳିସ୍ଥିତ ସୁମ ପାଞ୍ଚୁଳି ଭୁଜ ।
ସମାନ ଭାବରେ ମାତ୍ର ବାସିତ କରଇ ॥ ୬୭ ॥

ସୁଜନ ମନ ସରଳ ଜଗହିତ ହୁଏ ।
ସୁସ୍ନେହ ବାଳକଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଭକ୍ତ ଧାଏ ॥ ୬୮ ॥

ଶତବାର ବନ୍ଧଇଁ ଖଳରଶନାକୁ ଯେତୁ ।
ନଷ୍ଟ ଯୋଜନରେ ହୁଏ ଅତି ଗୁଣ ସେତୁ । ୬୯ ।
ପରଦୁଃଖେ ସୁଖୀ ପରସୁଖେ ଦୁଃଖୀ ଯାକ ।
ମଣେ ସେ ପର ହାନିଲାଭ ନିଜ ଲାଭହାନି । ୭୦ ।
ଗୁଣୀର ଗୁଣର ଖାଣ୍ଡି ସୁଖାବହ ରାହୁ ।
ପରସ୍ୱାର୍ଥନାଶନରେ ସାକ୍ଷାତ୍ସହସ୍ରବାହୁ । ୭୧ ।
ଅନ୍ୟ ଦୋଷ ଦର୍ଶନେ ନିରେଖେ ସହସ୍ର ନେତ୍ର ।
ଘୃତର ନ ରହିତ ଘୃତ ମକ୍ଷିକା ମାତ୍ର । ୭୨ ।
ତେଜରେ ଅଗ୍ନିଗ୍ରାସି କ୍ରୋଧରେ ପ୍ରେତପତି ।
ଅବଗୁଣପାତକ ଧନର ଧନପତି । ୭୩ ।
ପରାର୍ଥଧ୍ୱଂସନେତୁ ହୋଇ କୁଳିବାତାକୁ ।
କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ପରି ଶୋଭେ ରହିବା ମୃତ୍ୟୁକୁ । ୭୪ ।
ପରଦୋଷ ଶ୍ରବଣେ ବାଞ୍ଛି ଅଯୁତେ କାନ ।
କଥା କହେ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ବଜ୍ରର ସମାନ । ୭୫ ।
ଶସ୍ୟ ବିନାଶି ମିଳିବା କରକାର ପ୍ରାୟେ ।
ପରହାନି କରି ନିଜେ ବିନାଶକୁ ଯାଏ । ୭୬ ।
ଅନ୍ୟର ନିନ୍ଦା କହନ୍ତେ ସହସ୍ରବଦନ ।
ଖଳଚୂର୍ଣ୍ଣି କିଏ ଅବା ପାରେ କଥନ । ୭୭ ।
ଶତ୍ରୁମିତ୍ର ବାଞ୍ଛି ଚିନ୍ତନ୍ତି—ଉଦାସୀ ନର ।
ଚରଣ ଛୁଟିଲେ କଲେ ଦୁଃଖ ଖଳର । ୭୮ ।
ସ୍ନେହରେ ପାଳିତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଖଳିଷ୍ଟ ।
ମାଂସାଶନ କେବେ ଛାଡ଼େ ନାହିଁ ଏକା ଠିକ । ୭୯ ।
ସେପରି ମୁଁ ଭଲେ ହେଲେ ସନ୍ତୋଷ-ଚିନ୍ତିତ ।
ମୋର ଅଶୁଭ ସାଧନେ ରତ ଖଳତତି । ୮୦ ।
ସଦାସଜ୍ଜନଙ୍କୁ ମୁଁ ନମଇଁ ଯାଇ ମୁଦ ।
ବିଯୋଗେ ପ୍ରଥମ ଯୋଗେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଖେଦ । ୮୧ ।
ଜଳରେ ଜନ୍ମି ଜୋକ ସୌସ୍ରବେ ସୁଧାକର ।
ସହ-ଏକ-ଗର୍ଭଶୟେ ଜାତ ଦୁଷ୍କର । ୮୨ ।

ଗଙ୍ଗା କର୍ମନାଶା ମତ ଚନ୍ଦ୍ର ବହ୍ନି ପରି ।
ଅମୃତ ଗରଳ ପ୍ରାୟେ ଭଲ ମନ୍ଦ ଭରି ॥ ୮୩ ॥
ସୁନ୍ଦର ଆକାର ପାଇ ହୋଇ ଏ ଜଗତେ ।
ଲଭନ୍ତି ଯଶ ଅପଯଶ ସଭଙ୍କୁ ସତେ ॥ ୮୪ ॥
ଦୁହେଁ ଗୁଣାଗୁଣ ଭକ୍ଷି ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି ।
ମାତ୍ର ପୂର୍ବ ବାସନାବଶରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ୍ତି ॥ ୮୫ ॥
ସନ୍ଥ ସୁଗୁଣଖଣି ଖଳ ଦୁର୍ଗୁଣରାଶି ।
ଯେ ଉଭୟରେ ଅଗାଧ ଅପାର ଜଳରାଶି ॥ ୮୬ ॥
ଯେମାନଙ୍କ ସଂଗ୍ରହ ପରିତ୍ୟାଗ ନିମିତ୍ତେ ।
ତଦ୍ଗୁଣ ସ୍ୱଭାବ କହି ଜାଣିବା ଉଚିତ ॥ ୮୭ ॥
ବିଶ୍ୱ ଅଟେ ଗୁଣ ଦୋଷ ମିଶ୍ରିତ ନିକର ।
ଗୁଣାଧିକ ଅମର ଦୋଷାଧିକ ଅସୁର ॥ ୮୮ ॥
ଭଲମନ୍ଦ ଦେଖା ସମେ ବାସ୍ତବିକ ବୋଲି ।
ବେଦପୁରାଣେତିହାସମାନଙ୍କର ବୋଲି ॥ ୮୯ ॥
ପୁଣ୍ୟ ପାପ ସୁଖ ଦୁଃଖ ସୁଜନ ଦୁର୍ଜନ ।
ଉଚ୍ଚ ନୀଚ ଧନୀ ରଙ୍କ ଜନନ ମରଣ ॥ ୯୦ ॥
ବ୍ରହ୍ମମାୟା ଈଶ୍ୱର ଜୀବ ଅମୃତ ଗରଳ ।
ଚିତଜଡ଼ ଜାତଜାତ ବିବୁଧ ଅସୁର ॥ ୯୧ ॥
ଭାଗ୍ୟ ହତଭାଗ୍ୟ କାଶିକା ମଗଧ ଦେଶ ।
ଗଙ୍ଗା କର୍ମନାଶା ମାଳବ ମରୁ ପ୍ରଦେଶ ॥ ୯୨ ॥
ବୈରାଗ୍ୟ ବିଷୟସ୍ପୃହା ସାଧୁ ବ୍ୟାଧିଭୃତ ।
ନୃପତି ଭିକାରି ସ୍ୱର୍ଗ ନରକ ପ୍ରଭୃତି ॥ ୯୩ ॥
ସକଳ ଜଗତର ଗୁଣାବଗୁଣଯୁକ୍ତ ।
ଗୁଣାଗୁଣ ବିଭାଗ ଶାସ୍ତ୍ରାଙ୍କରେ କଥିତ ॥ ୯୪ ॥
ନୀରକୁ ଛାଡ଼ି ହଂସ କ୍ଷୀର ପିଇବା ମତ ।
ଦୋଷକୁ ଛାଡ଼ି ସନ୍ତ ଘେନନ୍ତି ଗୁଣତତ ॥ ୯୫ ॥
ବାଧିବର୍ତ୍ତୀ ବିବେକୁଁ ଗୁଣ ଦୋଷ ଗୋଚର ।
ତେବେହେଁ [illegible] ମାୟାବଶ୍ୟ ହେଲେ ନିକର ॥ ୯୬ ॥

ଭାଲ ଧର୍ମ ସ୍ୱଭାବ ପ୍ରେରଣାରେ ସୁକୃତ ।
ତ୍ୟାଗ କର ଏକଥା ଅତଏବ ଦୁଷ୍କୃତ ।୯୭।
ଯେପର ଦୋଷକୁ ହରିଭକ୍ତ ଦେହେ ନାଶେ ।
ପରାଧବନ୍ତ ଦୋଷ ବାର୍ଦ୍ଧ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶେ ।୯୮।
ସଜ୍ଜନ ଭଳେ ହେଲେ ସୁକୃତିକୁ ଦୁର୍ଜନ ।
ତାହାକୁ ଛାଡ଼େ ନାହିଁ ସହଜାତ ଦୁର୍ଗୁଣ ।୯୯।
ସଜ୍ଜନ ବେଶରେ ଠକ ହେଲେହେଁ ପୂଜିତ ।
ସ୍ୱରୂପ ଜାଣି ପରେ ନ ହୁଏ ଶିବାହୃତ ।୧୦୦।
ଅବସ୍ଥା ସ୍ୱଳ୍ପ ଶ୍ରବଣ ଭାଳନେମିଙ୍କର ।
ଭକ୍ତ ଶବରଣରେ ସୁବିଣ ଶିଖର ।୧୦୧।
ସୁଜନ କୁସ୍ଥିତ ବେଶେ ମଧ୍ୟ ସୁପୂଜିତ ।
ମାରୁତ ରୂପେଥିବ ଦେବଦନ୍ତ ବାଦିତ ।୧୦୨।
ମହାଜନ ସଙ୍ଗରେ ଲଭିଲ ଲଭିଲୁ ।
ନୀଚ ଜନର ସଙ୍ଗୀ ପାଏ ଅପଯଶୁକୁ ।୧୦୩।
ଧୂଳି ଉଡ଼ଇ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଗତି ପବନ ସଙ୍ଗୁ ।
ତଳେ ପଡ଼ ଜାଣୁ ନୀଚଗ ନୀର ସଙ୍ଗୁ ।୧୦୪।
ସୁଜନ ସ୍ୱଚ୍ଛ ଶୁଭ ଧର୍ମ ଧର ଭାଷିଲ ।
ଦୁର୍ଜନ ମଦବଶରେ ଥିଲେ ଗାଳି ଦିଅଇ ।୧୦୫।
ଧୂମକୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରେ ଅଳକ୍ଷ୍ୟ ଅଙ୍ଗାର ।
ସୁଯୋଗେ ଜାଳି ଦେଇ ହୁଏ ଛାଇ ଲେଶାର ।୧୦୬।
ଯେସନ୍ତି ନଳାଗ୍ନି ବାତ ଯୋଗେ ଦୀପ୍ତ ହୁଏ ।
ଜଗତକୁ ପୋଷଣ କର ଅତି ସୁଖ ଦିଏ ।୧୦୭।
ସଙ୍ଗାନୁରୂପରେ ଗୁଣ ବାତୌଷଧିପଣ ।
ଜଳ ହୁଅନ୍ତି ବଳି ଏଥି ଏହା ପ୍ରକଟ ।୧୦୮।
ସୁକ୍ଷ୍ମ କୃଷ୍ଣ ବୋଲି ଯଥ ସୁନାର ନାମରେ ।
ଭେଦ ଥିଲେହେଁ ତାହା ନାହିଁ ପରମାଣରେ ।୧୦୯।
ମାତ ଶିଶି ପୋଷଣକୁ ପ୍ରଥମେ ବନ୍ଦ୍ୟ ।
ତଦାଦ୍ୟ ଶୋଷଣଙ୍କର ଦ୍ୱିତୀୟଙ୍କ ବାଦ୍ୟ ।୧୧୦।

ଚରାଚର ସର୍ବ ରାମମୟ ବୋଲି ଜାଣି ।
ସୀତାରାମଙ୍କୁ ବନ୍ଦଇଁ ଯୋଡ଼ି ବେନି ପାଣି । ୧୧୧ ।
ଦେବ ଦାନବ ଗନ୍ଧର୍ବ ନାଗ ଖଗ ନର ।
ପିତୃ ପ୍ରେତ କିନ୍ନର ନମଇଁ କୃପାକର । ୧୧୨ ।
ଜସୁ ରାମମୟ ବିଶ୍ୱ ସର୍ବରେ ଚୌରାଶୀ ।
ଲକ୍ଷ ଜୀବଗଣ ଭୂଜଳାକାଶନିବାସୀ । ୧୧୩ ।
ନୃତ ଭବେଁ ବଳବୁଦ୍ଧିହୀନ ମୁଁ ବର୍ବର ।
କିଙ୍କର ମୋତେ ସର୍ବେ ସଦ୍ଭାବେ କୃପାକର । ୧୧୪ ।
ରାମଗୁଣ ଅଗାଧ ଅବାଙ୍ମନୋଗୋଚର ।
ମୁଁ ବୁଦ୍ଧିହୀନ କରେଁ କାହିଁ ତଦ୍ବର୍ଣ୍ଣନର । ୧୧୫ ।
ମୋ ମତ ରଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ମୋ ହୁଏ ଭଲ ବଡ଼ ।
କୃତ ଶାସ୍ତ୍ରୁ ହେଲି ମୁହିଁ ସାହସୀ ଜଡ଼ । ୧୧୬ ।
ଗୁଡ଼ ନ ପାଇବା ଲୋକ ସୁଧା ପିଇବାକୁ ।
ଇଚ୍ଛା କରିବା ପରି ମୁଁ ପାରେ ବର୍ଣ୍ଣିବାକୁ । ୧୧୭ ।
ଏଣୁ ଦୋଷକୁ ସନ୍ଥ ଧୀରେ କ୍ଷମନ୍ତୁ ସଜନ ।
ସମାନ ଡିମା ବର୍ଣ୍ଣନକୁ କରନ୍ତୁ ଗ୍ରହଣ । ୧୧୮ ।
ଶିଶୁବାଣୀ ଶୁଣି ମା ବାପ ସୁଖ ଲଭନ୍ତି ।
କୁଟିଳ କ୍ରୂର ମୂର୍ଖ ଶଠ ଜନେ ହସନ୍ତି । ୧୧୯ ।
ସରସ ହେଉ ବା ନୋହୁ ଭଣିତ୍ୱ ନିକର ।
ହୁଅଇ ଆନନ୍ଦକର ଆପଣା ମନର । ୧୨୦ ।
ପର ଭଣିତ୍ୱ ଶୁଣି ମୁଦିତ ହେବା ନରେ ।
ଅଛନ୍ତି ଜଗତରେ ଅଳ୍ପ ସାମାନ୍ୟରେ । ୧୨୧ ।
ନିଜ ବଢ଼ିରେ ବଢ଼ିବା ନଦୀ ତଡ଼ାଗ ।
ସମ ଜନଙ୍କରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିଭାଗ । ୧୨୨ ।
ମାତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ର ବୃଦ୍ଧି ଦେଖି ବଢ଼ିବା ସାଗର ।
ସମାନ ଜନ ଦୁର୍ଲଭ ଅଟନ୍ତି ନିକର । ୧୨୩ ।
ଭାଗ୍ୟହୀନ ମୁଁ ବଢ଼ାଇ ଅଛି ଅଭିଳାଷ ।
ଶ୍ରୀ ରାମାୟଣ ଚରିତ୍ର କହିବାକୁ ପ୍ରକାଶ । ୧୨୪ ।

ମୋର ତ୍ରୁଟି ଶୁଣି ଥିଲେ କରିଲ୍ ଉପହାସ ।
ସୁଜନେ ସନ୍ତୋଷୀ ହେବେ ଏହା ମୋ ବିଶ୍ୱାସ । ୧୨୫ ।
ଭାବ ପିଙ୍ଗଳାଦିଙ୍କୁ ବନ୍ଦ ବଂଶଜଙ୍କୁ ।
ଛନ୍ଦ ଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ସପିଙ୍କ ନାଯବାକୁ । ୧୨୬ ।
ସେପରି ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞଙ୍କୁ ଭକ୍ତି ନାନା ଥିଲେ ।
ତେଣୁ ତହିଁରେ ମୋର ଲକ୍ଷ୍ୟ ନାହିଁଟି ଭଲେ । ୧୨୭ ।
ସମଦୃଷ୍ଟିମାନ କବିବରଙ୍କ ମୋହର ।
କୁଭବତା ହସାଇବ ହାସ୍ୟରସ ପଦ । ୧୨୮ ।
ମୋ ଭାବ୍ୟ ଅଙ୍କିଙ୍କ ବକ୍ରିମାନଙ୍କ ନୀରସ ।
ସୁମନାଙ୍କ ହସହରଭକ୍ତିଙ୍କ ସରସ । ୧୨୯ ।
ହେଲେହେଁ ମୁଁ ଅଲ୍ପ ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ।
ସ୍ୱମ ଭଥା ଯୋଗୁଁ ମୋ ଭାବ୍ୟ ଶୋଭିତ ସ୍ୱଙ୍ଗ । ୧୩୦ ।
ବର୍ଣ୍ଣାର୍ଥ ଛନ୍ଦୋଭାବ ଦୋଷଗୁଣାଳଙ୍କାର ।
ଶୈଳୀବିଧାନ ସବୁ ଲେଖା ଉଦାହାର । ୧୩୧ ।
ଏହାଙ୍କୁ କିଛିହିଁ ମୁହିଁ ଜାଣେ ନାହିଁ ବୋଲି ।
ଖାଲି ଭାଗକେ ଲେଖି ଭବିବ ବାତୁଳ ଜୋଲି । ୧୩୨ ।
ମୋ ଭକ୍ତଙ୍କ ଗୁଣମାନ ହେଲେହେଁ କହିବେ ।
ଲେଖକପ୍ରତିଭା ଏକ ଗୁଣ ମାନି ଥିବେ । ୧୩୩ ।
ତେଣୁ ସ୍ୱନାନ ବିଦେଶ ସମସ୍ତ ସୁଜନେ ।
ତାଙ୍କୁ ଶୁଣିବା ଇଚ୍ଛା କରିବେ ନିଜ ମନେ । ୧୩୪ ।
ସେଇ ଗୁଣଶ୍ରେଷ୍ଠ ରଘୁନାଥ ନାମ ମାନ୍ୟ ଯାହା ।
ଉଦାର ପୁତ୍ର ସୁରୂପ ମୁକୁଟର ରାଜା । ୧୩୫ ।
ବେଦ ପୁରାଣଙ୍କ ସାର ଅନଙ୍ଗଳହର ।
ଯାହାଙ୍କୁ ଜପନ୍ତି ସଦା ପାର୍ବତୀ ଶଙ୍କର । ୧୩୬ ।
ଯେପରି ଭାର୍ଯ୍ୟା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସବାଳଙ୍କୃତା ।
ବସନ ବିନା କଦାପି ନୁହଇ ଶୋଭିତା । ୧୩୭ ।
ସେପରି କବିତା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଗୁଣଯୁକ୍ତା ।
ରାମନାମସ୍ମରଣ ବିନେ ନୁହେ ପ୍ରଶଂସିତା । ୧୩୮ ।

ନିର୍ଗୁଣ ଭକ୍ତଙ୍କ ମୁକ୍ତ ହେଲେ ରାମଗୁଣେ ।
ତାଙ୍କୁ ପ୍ରୀତିରେ ପଢନ୍ତି ଶୁଣନ୍ତି ସୁଜନେ । ୧୩୯ ।
ମୁମୁକ୍ଷୁଙ୍କର ମାନ୍ୟ ଭକ୍ତଙ୍କ ପ୍ରୀତି ହେବା ମତ ।
ଭକ୍ତି ରସରେ ପରିପୁଷ୍ଟ ସୁଜନଙ୍କ ହିତ । ୧୪୦ ।
ଏଥିରେ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ କବିତାନ୍ୟଗୁଣ ।
ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରତାପ ତ ହୋଇଅଛି ବର୍ଣ୍ଣନ । ୧୪୧ ।
ଏଣୁ ବିଶ୍ୱାସ ହୁଅଇ ସୁଧୀଙ୍କୁ ଏଥି ।
କୀର୍ତ୍ତିରେ ଲଭିବ ଜଗତରେ ବିଖ୍ୟାତି । ୧୪୨ ।
ଧୂଆଁ ସୁବାସେ ଭରୁଆ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଗୁଗୁଳୁ ।
ବାସନାରେ ମନ ମୋହେ ଅଗୁରୁ ସଙ୍ଗରୁ । ୧୪୩ ।
ଯେତେକେ ଅଙ୍କ ଭକ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟ ଜଗାମଙ୍ଗଳ ।
ରାମଚରିତ ସଂଯୋଗୁ ହୁଅଇ ମଙ୍ଗଳ । ୧୪୪ ।
ତୁଳସୀଦାସ କୃତ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଚରିତ ।
ଶୁଭିବ ତଳିହୁଁ ଶାନ୍ଦ୍ରର ଅତି ପବିତ୍ର । ୧୪୫ ।
ଯେତେକେ ଗଙ୍ଗାବାରୁ ଶିବଦେହ ଯୋଗୁଁ ଶେଷ ।
ବନ୍ଦ୍ୟ ସ୍ରୋତଜଳ ନଦୀ ହେବାରୁ ଗରୀୟସ୍ । ୧୪୬ ।
ତେତେକେ ମୋର ନିଃସାର କବିତାର ହେୟ ।
ଭକ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟଥାଳୁ ରୂପବର୍ଣ୍ଣ ଯେସ୍ତୁ । ୧୪୭ ।
ମଳୟେ ଚନ୍ଦନ ସଙ୍ଗୁ ଆନ ବୃକ୍ଷମାନ ।
ଚନ୍ଦନ ହୋଇ ଲଭନ୍ତି ସୁଜନ ସମ୍ମାନ । ୧୪୮ ।
ସେପରି ଶ୍ରୀରାମ କୀର୍ତ୍ତି ସହିତେ ମୋହର ।
ଭକ୍ତଙ୍କ ବାର୍ତ୍ତା ହୋଇ ପାଇବ ସୁଆଦର । ୧୪୯ ।
ଯେମନ୍ତ କ୍ଷୀରପାନ ସମସ୍ତରେ ଗାଈର ।
ଅଭାବ ବର୍ଣ୍ଣ ତଥାପି ହୁଏ ନାହିଁ ଶାଗୁର । ୧୫୦ ।
~~~~ ରାମଚରିତ ଶ୍ରବଣେ କଥନେ ।
ଭବଭାର ଛାଡ଼ି ଲାଗେ ନାହିଁ ସାଧୁଜନେ । ୧୫୧ ।
ସର୍ପମଣି ଶଙ୍ଖବର ଗଜମୁକ୍ତାରକ ।
ମସ୍ତକେ ଚାନ୍ଦ୍ରଦେବଙ୍କ ଲଭନ୍ତି ଅତି ଶୋଭା । ୧୫୨ ।
~~~~

ଦେବେନ୍ଦ୍ର ସୁଲଭ ଭକ୍ତି ସୁଲଭ ଲଭନ ।
ଶ୍ରବଣ ପ୍ରାପ୍ତିରେ ପାଏ ଅଧିକ ଶୋଭନ । ୧୫୩ ।
ଭବ ପ୍ରୀତିବଶୁଁ ବଧୂତବନକୁ ଯାଇଁ ।
ଅଇଲା ବାସୁଦେବଙ୍କ ଶ୍ରମ ନିବାରଣ ପାଇଁ । ୧୫୪ ।
ଶ୍ରମ ତରଙ୍ଗ ଶମିଲ ଭଣାଇ ବାକ୍ୟରେ ।
ଅନ ସାଧନ କାର୍ଯ୍ୟ ଶୋଭିଲେ ଏ ଭୁବନେ । ୧୫୫ ।
ଏଣୁ ଜବ ତୁଧେ ଭକତିଗୁଣି ମାତ୍ର ଶାନ୍ତି ।
ନବଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣନେ ବାଣୀ ପାଏ ଅଶାନ୍ତି । ୧୫୬ ।
ଭବ ହୃଦୟ ସାଗର ମନ୍ଥ ଶୁଦ୍ଧ ପୁଣି ।
ଦ୍ୱିଜେନ ପ୍ରାପ୍ତ ଶୁଦ୍ଧ ସୁରଗୁର ଦର୍ପଣ । ୧୫୭ ।
ଏ ଯୋଗେ ଭକ୍ତ ମୋତେ କହି ଭବଗୁଣ ।
ସୁଖେ ହୋଇ ଭାବ ହୁଏ ସନ୍ତୁଷ୍ଟଭୂଷଣ । ୧୫୮ ।
ଯେ ଭକତାଭ ଯେ ହଂସରୂପ ବନ୍ଧୁକ ।
ଭଗବତ୍ ଭକ୍ତ ହୋଇ ଭାବିକ ପ୍ରଭାବକ । ୧୫୯ ।
ବେଦମାର୍ଗ ତ୍ୟାଗ ଜାନ୍ୟ ପନ୍ଥାର ପଥିକ ।
ଭବର ଅଟେ ଧର୍ମ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ନାୟକ । ୧୬୦ ।
ଭାଗ ଦୋଷ ଦାସ ଭକ୍ତମନପୂର୍ଣ୍ଣ ଯାତ ।
ଭାବୁ ନମଇଁ ପଦ୍ମରେ ନୁଆଁଇ ମୋ ମାଥ । ୧୬୧ ।
ଭାବ ଦୁର୍ଗୁଣଗଣ ହୁଏ ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ ।
ଅଳ୍ପ ଭଣିଲି ଏଥୁ ତେବେ ସଙ୍କ୍ଷେପତ । ୧୬୨ ।
ସାବଲିଁ ଶୁଣି ମୋ ବନ୍ଧୁ ବନସ୍ଥ ବଚନ ।
ଛାଡ଼ିଲୁ ଶିବର କାହିଁ ଆଜ୍ଞ ହେଉଁ ଜନ । ୧୬୩ ।
ଅଥବା କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଭବ ନିନ୍ଦା ହେତୁ ।
କ୍ଷମାରତାକୁ ତୁଷ୍ଟି ସ୍ଥାନ ଅଟେ ନିଶ୍ଚେ ହେତୁ । ୧୬୪ ।
ଭବ ମୁଁ ନୁହେଁ ବଙ୍କ ନାଟେ କାହିଁ ମୋ ବାଞ୍ଛା ।
ସ୍ୱମତହତ ବର୍ତ୍ତିବ ଯେମନ୍ତେ ମୋ ଇଚ୍ଛା । ୧୬୫ ।
ଅପାର ବାସନ୍ତ ସମ ତରଙ୍ଗ କୁଠାରେ ।
ସଂସାରବିମଗ୍ନ ମୋ ଅଳ୍ପ ବୁଦ୍ଧି କ୍ଷୋଭାରେ । ୧୬୬ ।

ଯେବେଁ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବାତ ଉଡ଼ାଏ ମେରୁ ଧରି ।
ତା ସମ୍ମୁଖେ ତୂଳା ଦଶା ହେବଟିକ ମାତର । ୧୬୭ ।
ତେମନ୍ତ ଯମ ପ୍ରଭାବ ତାଙ୍କୁ ବର୍ଣ୍ଣିବାକୁ ।
ମୋ ମାନସ ପାଉଅଛି ଅଧିକ ଦବାକୁ । ୧୬୮ ।
ଶ୍ରୀରାମ ଗୁଣଙ୍କୁ ବାଣୀ ଶୁଦ୍ଧ କିଂସୂନ ।
ଶେଷ ନିଗମାଗମ ଶାସ୍ତ୍ରପୁରାଣଗଣ । ୧୬୯ ।
ଏ ନୁହେ ଏ ନୁହେ ବୋଲି ମାନି ଭକ୍ତି ପାଶ ।
ସଦା ଗାନ କରନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମା ନାରଦେ ପୂରି । ୧୭୦ ।
ମନଙ୍କୁ ବଚନଙ୍କୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମହତ୍ତ୍ୱ ।
ଗୋଚର ହେବା ଅତି ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଏହା ତତ୍ତ୍ୱ । ୧୭୧ ।
ଅଥବା ଗୋଚର ହେଲେ ତହିଁ ବାଣୀନଷ୍ଟ ।
ମଗ୍ନ ହୋଇ ରହନ୍ତି ଲଭି ଅମୃତସ୍ଥ । ୧୭୨ ।
ଏକ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ନାମରୂପ ରହିତ ।
ଅଜ ସର୍ବବ୍ୟାପକ ବ୍ରହ୍ମରୂପ ଅଦ୍ୱୈତ । ୧୭୩ ।
ନିର୍ଗୁଣ ପରମାତ୍ମା ଭଗବାନ ଈଶ୍ୱର ।
ଧରି ନରତନୁ କଲେ ଲୀଳା ନାନାପ୍ରକାର । ୧୭୪ ।
ସେ ଲୀଳା କେବଳ ଭକ୍ତଗଣ ହିତ ଲାଗି ।
ପ୍ରଭୁ ପରମ କୃପାଳୁ ଦାସେ ଅନୁରାଗୀ । ୧୭୫ ।
ଯେ ହୁଅନ୍ତି ଶ୍ରୀହରି ଶରଣାପନ୍ନ ଥରେ ।
ତାହାର ପତନ ଆଉ ନାହିଁ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ । ୧୭୬ ।
ସବୁଙ୍କ ସର୍ବେଶ୍ୱର ଧ୍ୟାନଜନବାଞ୍ଛିତ ।
ସବଳ ସ୍ୱଭାବ ସୀତାଦେବୀ ପ୍ରାଣଧବ । ୧୭୭ ।
ଉଦ୍ଧିବ୍ୟାତରଙ୍ଗଙ୍କୁ ଧୀର ଜନେ ବର୍ଣ୍ଣନ୍ତି ।
ନିଜ ବଚନତତ୍ତ୍ୱଙ୍କୁ ପବିତ୍ର କରନ୍ତି । ୧୭୮ ।
ତାଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦୁଁ ରାମପାଦାରେ ମୋ ମଥା ।
ଦକ୍ଷି ବର୍ଣ୍ଣନ ସୀତାରାମଙ୍କ ପୁଣ୍ୟକଥା । ୧୭୯ ।
ରାମାୟଣ ସତ୍କୀର୍ତ୍ତି ମୁନିମାନଙ୍କର ।
ମାର୍ଗକୁ ଅନୁସରିବା ସୁଲଭ ମୋହର । ୧୮୦ ।

ଯଥା ରହିଁଥିଲ ଶଙ୍ଖ ମହାନଦୀ ଉପରେ ।
କ୍ଷୁଦ୍ର ପିପୀଲିକାଗଣ ମଧ୍ୟ ହେଲେ ତରେ । ୧୮୧ ।
ଏପରି ଭାବି ନିଜ ମନର ସମାଧାନ ।
କରିଛି ମନୋହର ରଘୁବରାଖ୍ୟାନ । ୧୮୨ ।
ପୂରିବାକୁ ମୋ ମନୋବାଞ୍ଛା ଯଥାରୀତି ।
ବଶିଷ୍ଠ ବ୍ୟାସାଦି ମୁନିପାଦେ ମୁଁ ନତ । ୧୮୩ ।
କଳାସୁରେ ଜାଣି ରାମଗୁଣାଳି ବର୍ଣ୍ଣନ ।
କରିଥିବା କବିଙ୍କି ମଧ୍ୟ କରେଁ ନମନ । ୧୮୪ ।
ଦେଶଗୁରୁମାନଙ୍କରେ ଶ୍ରୀରାମ କଥାର ।
ଭୂତାଧୁନିକ ଗ୍ରନ୍ଥ କବିଙ୍କି ନତ ମୋର । ୧୮୫ ।
ସେମାନେ କୃପାକରେ ଦିଅନ୍ତୁ ମୋତେ ବର ।
ଯେମନ୍ତେ ଲଭିବ ମୋ ଗ୍ରନ୍ଥ ସୁଜନାଦର । ୧୮୬ ।
ସଜ୍ଜନାଦର ନୋହିଲେ କବିଶ୍ରମ ବୃଥା ।
କବିତା ବାଳରଚନା ସମାନେ ଗଣିତା । ୧୮୭ ।
ଜାହ୍ନବୀ ପଦ୍ମ ଭୂତ ଭୃଙ୍ଗ କାହିଁ ସମ୍ଭବ ।
ଦୂତ କବୀନ୍ଦ୍ର ରାମଚନ୍ଦ୍ର କଥା ମନୋହରା । ୧୮୮ ।
ମୋର କବିତାଇଁ ଅସୁନ୍ଦରୀ ଏଣୁଛର ।
ଭୂଲ୍ୟସ୍ଥାନ ମୈତ୍ରୀ ବୋଲି ସନ୍ଦେହ ମୋହର । ୧୮୯ ।
ସତ୍ୟ ଭଲି ହୁଏ ସଜ୍ଜନାଳି କଲେ ଦୟା ।
ଶାଣଦ୍ୱାରେ ମଧ୍ୟ ରମ୍ୟ ପାଟସୂତା ଦିଅଁ । ୧୯୦ ।
ହେ ସୁଜନେ କୃପା କର କବିଙ୍କୁ ମୋହର ।
ଅଜ୍ଞାନୁଳ ହେଉ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଯଶ ପଦ । ୧୯୧ ।
ସୁଜନଗଣି କବିତ୍ୱ ସରଳ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ।
ଶତ୍ରୁର ମନରେ ମଧ୍ୟ ଜନ୍ମାଏ ସନ୍ତୋଷ । ୧୯୨ ।
ନ ଥିବାରୁ ମୋ କବିତ୍ୱେ ସେପରି ଗୁଣଗଣ ।
ସଜ୍ଜନ କୃପାଭିକ୍ଷା କରେଁ ମୁଁ ପୁନଃ ପୁଣ । ୧୯୩ ।
କବି ବୁଧମାନଙ୍କ ମାନସସରୋବର ।
ଶ୍ରୀରାମ ପଦ୍ମଜ ଚରିତ ହଂସବର । ୧୯୪ ।

ସୁଜନେ କୃପା କଲେ ସେଥୁ ମହାଜସଜ ।
ମୋ ଚିତ୍ତ କ୍ଷୁଦ୍ର ତଥାପେ ଉଦ୍ଧରିବ ଥାଜ ।୧୯୫।
ଯେ କବିଙ୍କ ସୁନାମୁଣେ କାଠିନ୍ୟ ଖରବେ ।
ଦୋଷ ଦୂଷଣରେ ମାସ ବାଦ୍ୟମାନ କରେ ।୧୯୬।
ସେ ଆଦ୍ୟ କବି ବାଲ୍ମୀକି ପାଦାମ୍ବୁଜଙ୍କୁ ।
ନମେଁ ଯୋଡ଼ି ମୋ କରକମଳ ଯୁଗଳକୁ ।୧୯୭।
ଯେ ମଧ୍ୟ ସାମନ୍ତ୍ରୀ ବର୍ଣ୍ଣନା ଲିଖିବାର ।
ଯେ ଏ ସଂସାର ନାରକାର୍ଣ୍ଣବ ପୋତାଧାର ।୧୯୮।
ସେ ବେଦଗର୍ଭସୁତଙ୍କୁ ହୋଇ ନତଦେହ ।
ନମଇଁ ବାରମ୍ବାର ଦର୍ଶାଇ ଭକ୍ତି ସ୍ନେହ ।୧୯୯।
ଯାହା ଯଶ ଏ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ କ୍ଷୀର ରତ୍ନାକର ।
ସଜ୍ଜନେ ଯହିଁ ଭାସନ୍ତି ସୁଧା ଚନ୍ଦ୍ରର ।୨୦୦।
ଦୁଷ୍ଟ ସନ୍ତତ ଯହିଁରେ ହୁଏ ହଳାହଳ ।
ସେ ବାଧୂକ ବନ୍ଦେଁ ମୁଁ ଯୋଡ଼ି କରକମଳ ।୨୦୧।
କାଳୁଧ ବୃଥ କାବ୍ୟ ଗ୍ରହଗଣଙ୍କୁ ମୁହିଁ ।
ମନୋରଥ ସିଦ୍ଧି ପାଇଁ ଭକ୍ତିରେ ନମଇଁ ।୨୦୨।
ସ୍ମରଣେ ପାତେ ପାପଙ୍କୁ କଥନେ ଶ୍ରବଣରେ ।
ଜାହ୍ନବୀଙ୍କୁ ଜିଣିବା ଗଙ୍ଗାବାଣୀଙ୍କି ମୁଁ ସ୍ତବେ ।୨୦୩।
ମୋ ବାଞ୍ଛିତଫଳଦ ମାତୃ ପିତୃ ଗୁରୁ ରୂପ ।
ସୀତା ରାମଙ୍କ ଦାସ ମିତ୍ର ପ୍ରଭୁ ସ୍ୱରୂପ ।୨୦୪।
ଦାସବତ୍ସଳ ଦୀନଜନ ବାନ୍ଧବ ହେବା ।
ଅର୍କନାଥଙ୍କୁ ଭଜେଁ ମୁହିଁ ସଦା ସେବା ।୨୦୫।
ବର୍ଣ୍ଣମେଳନକ୍ଷୁନଂ କହନ୍ତି ସୁମସ୍ଥାନ ।
ଅବୋଧାର୍ଥ ହେଲେହେଁ ପ୍ରଭୁଦେବ ଅପମାନ ।୨୦୬।
ହେବା ଶାରଦାନନ୍ଦଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କଲେ ।
ବର୍ଣ୍ଣାସୁରଗୀତ ହୃଦ ନାମିକି ରଚିଲେ ।୨୦୭।
ସେ ଶିବା-ଶିବଙ୍କୁ ନମି ଶୁଭ ମୋଦାକର ।
ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ବରଣିବ ଏଥର ।୨୦୮।

ଯେ ଦେବାଦେବ କୃପାରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମୋହର ।
ବିଶ୍ୱଜନ ଜଡ଼୍ ଶିଶୁତା ସୃଷ୍ଟି ଦଉ । ୨୦୯ ।
ଯେ ମୋ ଗୁରୁଙ୍କୁ ପଦେ ଶୁଣେ ଜାଣେ ଯେ ଜ୍ଞାନ ।
ଲଭି ପାପ ନାଶି ସମଲ୍ଭ ହୁଏ ଜାଣ । ୨୧୦ ।
ମୋ ସ୍ୱପ୍ନେ ଜାଗରଣେ ପ୍ରବଳ ସୌହୃଦର ।
ଏଣୁ ମୁଁ ଯାହା କହେ ତାହା ସତ୍ୟ ଶଙ୍କର । ୨୧୧ ।
ସୁମାତ୍ର ପୁଣି ପାଇଥିଲା ସହସୂତ ।
ସାକେତଙ୍କୁ ତଦ୍ଭାଗିକି ନମେଁ ମୁଁ ବହୁତ । ୨୧୨ ।
ଅଯୋଧ୍ୟାବାସ ମାତ୍ରେ ପ୍ରାଣୀ ନିତ୍ୟ ନାରଙ୍କା ।
ସୀତା ନିନ୍ଦନେ ମଧ୍ୟ ପାପିଷ୍ଠା ରଜକା । ୨୧୩ ।
ବିଶ୍ୱସୁଖଦ ଖଳ ପଙ୍କଜ ହିମବୃଷ୍ଟି ।
ସ୍ୱମଚନ୍ଦ୍ରାବର୍ତ୍ତୀବ ପ୍ରାଚୀ କୁଟିଳକେଶୀ । ୨୧୪ ।
ସାକେତେଶ୍ୱର ପ୍ରଥମ ମହିଷୀ ଯେ ବାଳା ।
ଯାଙ୍କୁ ସୃଷ୍ଟି କରି ବ୍ରହ୍ମା ସୁରଶ୍ରେଷ୍ଠ ହେଲେ । ୨୧୫ ।
ଯେ କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କୁ ବନ୍ଦଇଁ ଯେ ଦେବୀ ସୁସୂତ ।
ଦାସ ବୋଲି ମୋତେ କୃପା କରିବ ଏ ଅତ । ୨୧୬ ।
ରାମବିଚ୍ଛେଦ ହେଲା ମାତ୍ରେ ପ୍ରିୟଦେହଙ୍କୁ ।
ତେଜି ଯେ ଦେଖାଇଲା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାତ୍ସଲ୍ୟଙ୍କୁ । ୨୧୭ ।
ଯେ ଅଯୋଧ୍ୟାନାଥ ଯେ ଦଶରଥର ପାଦ—
ଯୁଗଳଙ୍କୁ ପ୍ରଣମଇଁ ମୁଁ ଲଭି ପ୍ରମୋଦ । ୨୧୮ ।
ଯେ ମହାଯୋଗୀ ଯାର ଗୁଢ଼ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରାମ ।
ଦର୍ଶନ ପ୍ରକଟିଲେ ସେହୁ ଅବାପ୍ତକାମ । ୨୧୯ ।
ଯେ ସୂତଦେହ ନୃପଙ୍କୁ ତାହା ପରିବାରଙ୍କୁ ।
ବାରମ୍ବାର ନମଇଁ ଦେଖାଇ ମୋ ପ୍ରେମଙ୍କୁ । ୨୨୦ ।
ମୁଁ ବନ୍ଦଇ ଚରଣଙ୍କୁ ଯାହାର ମାନସ ।
ଚେଷ୍ଟେ ଭୃଙ୍ଗ ନ ତେଜେ ରାମପାଦସାରସ । ୨୨୧ ।
ପୁଣି ଯା ତୃଷ୍ଣାପୂର୍ଣ୍ଣନବଳଶୀଳିତ ।
ଯାହାର ପ୍ରଶଂସା କରେ ମହାମୁନିବ୍ରାତି । ୨୨୨ ।

ସୁମିତ୍ରାସୁତ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଶକ୍ତି ବିଖ୍ୟାତ ।
ଶେଷାବତାର ମେଘନାଦର ନିବାରକ । ୨୨୩ ।

ଭକ୍ତଗଣ ସୁଖପ୍ରଦ ସୁଗୁଣ ସଦନ ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣର ପାଦାବ୍ଜକୁ ମୋହର ନମନ । ୨୨୪ ।

ରଘୁକାନ୍ତର ସୁମିତ୍ରା ଦ୍ୱିତୀୟ ନନ୍ଦନ ।
ବୀର ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କୁ ମୁହିଁ କରଇଁ ବନ୍ଦନ । ୨୨୫ ।

ଯେ ଦୁଷ୍ଟ ରାକ୍ଷସ ଲବଣାସୁରଙ୍କ ସମାନ ।
ଯାହାର ଯଶକୁ ରାମ ନିଜେ କଲେ ଗାନ । ୨୨୬ ।

ଯାହାର ହୃଦୟେ ସଶସ୍ତ୍ର ରାମନିବାସ ।
ଯାହାର ନାମ ପିଶାଚଗଣ ମହାତ୍ରାସ । ୨୨୭ ।

ସେ ବାରାଣସୀ ବାଚସ୍ପତିର ପ୍ରସାଦକୁ ।
ପ୍ରଣାମ କରଇ ମୁହିଁ ଲଭି ପ୍ରମୋଦକୁ । ୨୨୮ ।

ବିଭୀଷଣ ସୁଷେଣ-ସୁଗ୍ରୀବ ଜାମ୍ବବଙ୍କୁ ।
ନମଇଁ ଅଙ୍ଗଦାଦି କପି ଭକ୍ତମାନଙ୍କୁ । ୨୨୯ ।

ଅହୋ ! ସେମାନେ କେତେକ ପୁଣ୍ୟ ଆଚରିଲେ ।
ଗାତ ଦେହେ ଥାଇ ରାମଦର୍ଶନ ପାଇଲେ । ୨୩୦ ।

ନିଷାଦ ଶ୍ରୀରାମ-ଭକ୍ତସମୂହ ସୁରାସୁର ।
ନର ଖଗ ମୃଗଙ୍କୁ ନମସ୍କାର ମୋହର । ୨୩୧ ।

ମୋ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ନମସ୍କାର ଜ୍ଞାନପ୍ରଦଙ୍କୁ ।
ଶୁକ ସନକ ନାରଦ ପ୍ରଭୃତି ମୁନିଙ୍କୁ । ୨୩୨ ।

ଜଗନ୍ମାତା ଜନକସୁତା ଶ୍ରୀରାମସତୀ ।
ସୀତାପାଦେ ବନ୍ଦଇଁ ଲଭିବାକୁ ସଦ୍ଗତି । ୨୩୩ ।

ଭକ୍ତ ଦୁଃଖାନ୍ତ ନିମିତ୍ତ ଧର୍ମଙ୍କ ମାର୍ଗଣୀ ।
ଭକ୍ତସୁଖଦାନ ପାଇଁ କୃପା ଶାନ୍ତି ଗୁଣ । ୨୩୪ ।

ଧାରଣ କରିଥିବା ରାମପାଦଯୁଗଳକୁ ।
ନିଜକଣ୍ଠରେ ପୁଣି କରେଁ ମୁଁ ନମନକୁ । ୨୩୫ ।

ବାଗର୍ଥ ସହିତ ବାକ୍ ଯାର ପଦ ନାମରେ ।
ମାଗି ଚେଷ୍ଟା ହୋଇ ଯାନଜନଙ୍କୁ ମୁଦରେ । ୨୩୬ ।

ପାଳୁଥିବା ଜାନକୀ ରାମଙ୍କୁ ଭକ୍ତିଯୁକ୍ତ ।
ହୋଇ ମୁହିଁ ପ୍ରଣାମ କରଇଁ ଶତ ଶତ । ୨୩୭ ।
ଅଗ୍ନି ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ର ଜନ୍ମ କାରଣ ନିର୍ଗୁଣ ।
ପ୍ରଣବାକାର ମୂର୍ତ୍ତି ସର୍ବମୟ ସଗୁଣ । ୨୩୮ ।
ଅନୁପମ ଚାରିଗୋଟି ଶ୍ରୀରାମ ନାମକୁ ।
ବାରମ୍ବାର କରେ ମୁଁ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣାମକୁ । ୨୩୯ ।
ରାମନାମ ମହାମନ୍ତ୍ର ଶଙ୍କର ଜପନ୍ତ ।
କାଶୀରେ ମୁକ୍ତି ନିମନ୍ତେ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତ । ୨୪୦ ।
ସେ ମହାମନ୍ତ୍ରକୁ ସଦା ଜପି ଗଣେଶ୍ୱର ।
ଅଗ୍ରପୂଜ୍ୟ ହୋଇ ଲୋକେ ପାଇଲେ ଆଦର । ୨୪୧ ।
ସେ ନାମକୁ ଓଲଟରେ ତ ଲୋକଟାଏ ଜପି ।
ଅଧମ ଭିଲ ଶୁଦ୍ଧ ହୋଇ ହେଲେ ବଡ଼ ତପୀ । ୨୪୨ ।
ସହସ୍ରନାମ ସମାନ ବୋଲି ପଶୁପତି—
ମୁଖୁଁ ଶୁଣି ସେ ନାମ ସଦା ଜପେ ପାର୍ବତୀ । ୨୪୩ ।
ଜାଣି ଅମ୍ବିକା ହୃଦୟ ଭାବକୁ ନିବେଶି ।
ସେ ସ୍ତ୍ରୀରତ୍ନକୁ କଲେ ଅପଣା ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗୀ । ୨୪୪ ।
ରାମନାମ ପ୍ରଭାବେ ଶଙ୍କର ବିଷପାନ ।
ଅତି କଷ୍ଟ ନ କଲେ ହେଲା ସୁଧା ସମାନ । ୨୪୫ ।
ଭକ୍ତବର୍ଗ ସତ୍କ୍ଷେତ୍ର ଅଟେ ଶାଳିବୃନ୍ଦ ।
ରାମ ବୋଲି ଅକ୍ଷର ଶ୍ରାବଣ ଭାଦ୍ରପଦ । ୨୪୬ ।
ସେ ଦୁଇ ବର୍ଣ୍ଣ ଅତି ମଧୁର ସୁଶୋଭନ ।
ଭକ୍ତଜୀବନ ଅକ୍ଷରମାଳାର ଲୋଚନ । ୨୪୭ ।
ସୁମରଣ କରିବା ଲୋକଙ୍କ ଉଭ ପର ।
ଲୋକ ହୃଦୟେ ସକଳବିଧ ମଙ୍ଗଳକର । ୨୪୮ ।
ଶ୍ରବଣର ମନନର କଥନର ଯୋଗ୍ୟ ।
ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ପରିଜନ ଶ୍ଳାଘ୍ୟ । ୨୪୯ ।
ଭକ୍ତି ଜୀବଙ୍କ ପରଲୋକ ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ ।
ଲୋକହିତରେ ନରନାରାୟଣ ସାକ୍ଷାତ । ୨୫୦ ।

ଲୋକଦ୍ୱୟ ଦରଶେ ସୂର୍ଯ୍ୟଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ତୁଲ୍ୟ ।
ଭକ୍ତବନ୍ଧୁବିହାର ଧୂର୍ଜଟି ଦାନ ଫୁଲ୍ଲ । ୨୫୧ ।
ସୁଗନ୍ଧ ପୀୟୂଷର ସ୍ୱାଦୁ ତୋଷ ସମାନ ।
ଧନ୍ୟ ଧରଣୀରେ କୂର୍ମ ଶେଷ ସ୍ତୁତି ଜାଣ । ୨୫୨ ।
କୃଷ୍ଣତଥି ନିର୍ମଳ ଭଞ୍ଜଙ୍କ ଯୁଗଳ ।
ଅଥବା ଯଶୋମତୀର ଦାମୋଦର ବଳ । ୨୫୩ ।
ହରିମୁକୁଟମଣି ପ୍ରାପ୍ତେ ଅପରତ୍ୱେ ।
ପରେ ବିଜୟ ସେହି ଦାତା ବର୍ଣ୍ଣିବସ୍ତୁ । ୨୫୪ ।
ବାଣୁଥିଲେ ନାମ ରୂପ ବେଣି ବର୍ବର ।
ସ୍ୱାମୀ ଦାସଙ୍କ ପର ସୁପ୍ରୀତି ପରସ୍ପର । ୨୫୫ ।
ଅନାଦି ଦାସତାର ଅବଗମ୍ୟ ଅଦ୍ଭୁତ ।
ପରମାତ୍ମାର ଉପାଧି ନାମରୂପ ଦ୍ୱୟ । ୨୫୬ ।
ଦେଖ ବଡ଼ ଦେଖ ଯାନ ତହିଁ ସ୍ୱବନ୍ଧୁ ପଣ୍ଡିତେ ।
ନାମାଧୀନ ରୂପ ରୂପଞ୍ଜନ ନାମ ଯେତେ । ୨୫୭ ।
ନାମକୁ ନ ଜାଣିଲେ ନିଜ କରତଳର ।
ପଦାର୍ଥ ଭଲରୂପେ ହୁଏ ନାହିଁ ଗୋଚର । ୨୫୮ ।
ରୂପକୁ ନ ଦେଖି ମଧ୍ୟ ସୁମରିଲେ ନାମକୁ ।
ପଦାର୍ଥ ସ୍ନେହବଶରେ ଦିଶଇ ମନକୁ । ୨୫୯ ।
ନାମ ରୂପ ଯୁଗଳ ବାଚ୍ୟର ଅଗୋଚର ।
ମାତ୍ର ଜଣା ପଡ଼ିଲେ ମାନସ ସୁଖକର । ୨୬୦ ।
ନିର୍ଗୁଣ ସଗୁଣ ସାକ୍ଷୀ ନାମଟି ନିଭର ।
ସେ ଶବ୍ଦବସ୍ତୁବୋଧକ ଦ୍ୱିଭାଷୀ ସୁଚତୁର । ୨୬୧ ।
ରାମନାମ ମଣିଦୀପ ଦେଲେ ଦେହାବାସ ।
ଜିହ୍ୱାଦ୍ୱାରେ ଭିତର ବାହାର ପରକାଶ । ୨୬୨ ।
ଇନ୍ଦ୍ରିୟସୁଖକୁ ଦମି ସର୍ବସ୍ୱ ତ୍ୟାଗୀ ।
ଶୋଇଥିବା ଯୋଗୀ ମଧ୍ୟ ନାମ ଜପି ଜାଗି । ୨୬୩ ।
ଅବାଙ୍ମନୋଗୋଚର ନାମରୂପ ରହିତ ।
ନିରୂପମ ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ଲଭଇ ସନ୍ତତ । ୨୬୪ ।

ନାମ ଜପରେ ମାୟା ସୂତ୍ରଗତ ଛାଡ଼ଇ ।
ପୁଣି ଅଣିମାଦି ସିଦ୍ଧି ନିତ୍ୟେ ସ୍ୱଃପଇ । ୨୬୫ ।
ନାମ ଜପି ଅର୍ଥିକି ଅର୍ଥ ମିଳଇ ପୂର ।
ଗୃହସ୍ଥ ଭକ୍ତଙ୍କର ନାମଟି ଆଧାର । ୨୬୬ ।
ଗୃର୍ଦ୍ଧ ବେଦେ ଗୃହ ସୂତ୍ରେ ନାମର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ।
ଅନ୍ୟ ଗତ ବାଗ୍ମୀଙ୍କୁ ଭଣନ୍ତେ ଅତି ମାନ୍ୟ । ୨୬୭ ।
ରାମଚନ୍ଦ୍ରରସପାନାସକ୍ତ ମନୋମୀନ ।
ମଗ୍ନ ନାମ ପ୍ରେମସୁଧା ହ୍ରଦେ ମଜ୍ୟମାନ । ୨୬୮ ।
ନାମ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଟଇ ଯେଣୁ ତାର ଦ୍ୱିଗୁଣ ।
ପରଂବ୍ରହ୍ମ ନିର୍ଗୁଣ ସଗୁଣ ରୂପ ଯୁଗ । ୨୬୯ ।
ସୁଜନ ମାତ୍ର ଜାଣନ୍ତି ଭକ୍ତିର ଭାବନାକୁ ।
ଭଣନ୍ତି ମୂର୍ଖ ଏବେ ନିଜ ବିବେଚନାକୁ । ୨୭୦ ।
ଦାରୁପର୍ଣ୍ଣୀ ପର ବ୍ରହ୍ମ ନିର୍ଗୁଣ ରୂପ ।
ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବଳନ୍ତି ପର ତା ସଗୁଣ ସ୍ୱରୂପ । ୨୭୧ ।
ସେ ରୂପଦ୍ୱୟ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ନିତ୍ୟାଗୋଚର ।
ସେ ସୁଗୋଚର ହୁଏ ନାମଦ୍ୱାରା ମାତର । ୨୭୨ ।
ବ୍ରହ୍ମ ରାମଙ୍କଠାରୁ ନାମଟି ବଡ଼ ବୋଲି ।
ଏଣୁକରି ଭାବିଲି ମୋ ମାନସରେ ଭଲି । ୨୭୩ ।
ଅଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ୟାପକ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦାତ୍ମକ ।
ସର୍ବକାରଣ କାରଣ ନିରାକାରସ୍ଥିତ । ୨୭୪ ।
ବ୍ରହ୍ମ ବିରାଜୁଥିଲେହେଁ ସର୍ବ ହୃଦାକାଶେ ।
ଅଜ୍ଞାନରେ ପ୍ରାଣୀ ଗଣ ହୁଏ ଦୁଃଖେ ଭାସେ । ୨୭୫ ।
ନାମରେ ନିର୍ଗୁଣ ବ୍ରହ୍ମ ହେଲେ ନିରୂପିତ ।
ରତ୍ନଦ୍ୱାରା ମୂଲ୍ୟ ପରି ସେହି ପ୍ରକଟିତ । ୨୭୬ ।
ନିର୍ଗୁଣ ବ୍ରହ୍ମଠାରୁ ନାମ ବଡ଼ ଏ ଭାବେ ।
ସଗୁଣ ରାମ ଠାରୁ ବାଢ଼ୁବଡ଼ା ଏବେ । ୨୭୭ ।
ରାମ ଯେ କଷ୍ଟୀ ହୋଇ କଲା ମୁକ୍ତ ଭକ୍ତ ।
ନାମ ଅନାୟାସେ କରେ ଭକ୍ତଙ୍କୁ ସୁଖିତ । ୨୭୮ ।

ରାମଦ୍ୱାରା ମୁକ୍ତା ଏକ ମୁନିର ସୁଶ୍ରୋଣୀ ।
ନାମଦ୍ୱାରା ସାଧୁ ହୋଇ ମୁକ୍ତ ଗଣିକାଶ୍ରେଣୀ ।। ୧୭୯ ।।
ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କୁ ମାତ୍ର ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ମୁନିର ।
ଜନସ୍ଥଦେଶ ଦମନ କଲେ ରଘୁବୀର ।। ୧୮୦ ।।
ଦାସଙ୍କର ବାମାଦ୍ୟ ବସୁଙ୍କୁ ନାମ ନାଶେ ।
ଯେମନ୍ତେ ତମିସ୍ରକୁ ପ୍ରଭାକର ବିନାଶେ ।। ୧୮୧ ।।
ଶ୍ରୀରାମ କେବଳ ଭବଭାମୁକ୍ତି ଖଣ୍ଡନ ।
ନାମ ଅଟଇ ଘୋର ଭବବନ୍ଧଭଞ୍ଜନ ।। ୧୮୨ ।।
ଦଣ୍ଡକ କାନନ କଲେ ରାମେ ପୁନିତ ।
ପାପିଗଣ ହୁଅଇ ନାମେ ପବିତ୍ରୀକୃତ ।। ୧୮୩ ।।
ରାମଦ୍ୱାରା ମଣ୍ଡିତ ନୀଳାଚଳ ସମ୍ପୃକ୍ତ ।
ନାମଦ୍ୱାରା ଖଣ୍ଡିତ କଳିକଲ୍ମଷତତ ।। ୧୮୪ ।।
ଶ୍ରୀରାମଦ୍ୱାରା ଶବରୀ ଜଟାୟୁ ପ୍ରମୁକ୍ତ ।
ସୁସେବକମାନେ ନାମ ପାଇଲେ ମୁକତ ।। ୧୮୫ ।।
ନାମଦ୍ୱାରା ଲମ୍ପଟ ଶଠ ଖଳ ମାନବ—
ନାରଦୁ ହେଲେ ମୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ଏହା ଧ୍ରୁବ ।। ୧୮୬ ।।
ରାମ ଶରଣ୍ୟ ସୁଗ୍ରୀବ ବିଭୀଷଣଙ୍କର ।
ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନାମ ଶରଣ୍ୟ ଦୀନସମୂହର ।। ୧୮୭ ।।
ଋଷିବାନରଗଣଦ୍ୱାରା ଅତି ଶ୍ରମରେ ।
ସେତୁ ବନ୍ଧାଇଲେ ରାମ ଲବଣସାଗରେ ।। ୧୮୮ ।।
ସୁଦ୍ଧା ମାତ୍ରେ ନାମ ଶୁଣାଇ ଏ ଘୋର—
ସଂସାରସିନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଯିବେ । ଭାରତସ୍ଥ ଶୂଦ୍ର ।। ୧୮୯ ।।
ସକଳ ରାବଣଙ୍କୁ ରାମ ନାଶି ଥିଲେ କି—
ସଟଙ୍କ ଅଛି ସୁତଭୃତ୍ୟ ସାଙ୍କେତେ ହେଲେ ରାଜା ।। ୧୯୦ ।।
ନାମ ପାଠକ ଯେଣେ ସୁଦ୍ଧା ମାନ୍ଧାତୃ ତରେ ।
ଜଣି ବସେ ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ସିଂହାସନବରେ ।। ୧୯୧ ।।
ନାମ ଅଟେ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ବରଦ ବରଦ ।
ଏ ହେତୁରୁ ଶଙ୍କର ସ୍ମରନ୍ତି ରାମପଦ ।। ୧୯୨ ।।

ରାମ ନାମ ସଦା ଜପି ହୁଅନ୍ତି ଅମର ।
ଅମଙ୍ଗଳ ବେଶରେ ମଧ୍ୟ ମଙ୍ଗଳାକର । ୨୯୩ ।
ଶୁକ ସନକାଦି ସିଦ୍ଧେ ନାମ ପ୍ରସାଦରେ ।
ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦକୁ ଭୋଗ କରନ୍ତି ନିରନ୍ତରେ । ୨୯୪ ।
ନାମଗାନେ ଜଗତ୍ପ୍ରିୟ ହରିହରଙ୍କର ।
ପ୍ରିୟରୂପେ ବନ୍ଦିତ ନାରଦ ମୁନିବର । ୨୯୫ ।
ନାମପ୍ରସାଦେ ହରିକୃପାକୁ ଲଭି ବର ।
ଭକ୍ତଗଣପ୍ରବର ହେଲେ ପ୍ରହ୍ଲାଦାସୁର । ୨୯୬ ।
ନାମ ଜପି ଧ୍ରୁବ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନକୁ ପାଇଲେ ।
ନାମ ଜପି ମାରୁତି ରାମଙ୍କୁ ବଶ୍ୟ କଲେ । ୨୯୭ ।
ଅଜାମିଳ ପିଙ୍ଗଳା ଗଣିକା ଗଜପତି ।
ହରିନାମ ମହିମାରୁ ଲଭିଲେ ମୁକତି । ୨୯୮ ।
ମୁହିଁ କହି ପାରିବି କି ନାମର ମହତ୍ୱ ।
ସ୍ୱୟଂ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଜାଣେ ନାହିଁ ତାର ତତ୍ତ୍ୱ । ୨୯୯ ।
ରାମନାମ କଳିକାଳରେ ସୁଖଦାୟ ।
ଯାକୁ ଜପି ତୁଳସୀ ହେଲେ ତୁଳସୀଦାସ । ୩୦୦ ।
ଚାରିଯୁଗେ ଭଜିବାରେ ଭକତଲୋକେ ଦୁଃଖୀ ।
ହରିନାମକୁ ଜପିବା ମାତ୍ରେ ହୁଏ ସୁଖୀ । ୩୦୧ ।
ନାମ ଜପ ସର୍ବସୌଖ୍ୟଫଳଦ ଅଚ୍ୟୁତ ।
ପ୍ରୀତିକର ବୋଲି ଶାସ୍ତ୍ର ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ମତ । ୩୦୨ ।
କୃତରେ ଧ୍ୟାନେ ତ୍ରେତାଯୁଗେ ମଖେ ଦ୍ୱାପରେ ।
ଅର୍ଚ୍ଚନେ କଳିରେ ନାମ ଜପେ ଜୀବ ତରେ । ୩୦୩ ।
କଳିଯୁଗେ କେବଳ ହରିନାମ କୀର୍ତ୍ତନ ।
କଳୁଷାବ୍ଧି ସନ୍ତରଣ ପ୍ରଧାନ ସାଧନ । ୩୦୪ ।
ରାମନାମ ମାତୃପିତୃ ରୂପରେ ନରକୁ ।
ଲୋକତ୍ରୟରେ ରକ୍ଷା କରେ ଦେଇ ସୁଖକୁ । ୩୦୫ ।
କଳିଯୁଗେ ଧର୍ମ କର୍ମ ଜ୍ଞାନାବଲମ୍ବନ ।
ନୋହିବାରୁ ଶ୍ରୀହରି ନାମ ମାତ୍ର ଶରଣ । ୩୦୬ ।

ଯଥା ଅତି କପଟୀ କାଳନେମି ନିଧାନ ।
ହରିନାମ ସ୍ମରଣେ ସମର୍ଥ ହନୁମାନ । ୩୦୭ ।
ଯଥା ହିରଣ୍ୟକଶିପୁ ହରିନାମ ନିନ୍ଦକ ।
ତାପର ରକ୍ଷିତ ହୁଏ ପ୍ରହ୍ଲାଦ'ପର ଘର । ୩୦୮ ।
ମାୟାର ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣ ଅଟଇ ଶାନ୍ତିମୟ ।
ରଜୋଗୁଣ ଅଟେ ନାନା କାମନାଳୟ । ୩୦୯ ।
ତମୋଗୁଣ କ୍ରୋଧାଳସ୍ୟଯୁକ୍ତ ତିନିଗୁଣ ।
ମିଶିଥିବାରୁ ଅସୁଖୀ ମାୟାବଦ୍ଧ ଜନ । ୩୧୦ ।
ଯେ ଶ୍ରଦ୍ଧାଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଜପଇ ହରିନାମ ।
ସେହି ସର୍ବଦା ସୁଖୀ ଲଭଇ ଚିରବିଶ୍ରାମ । ୩୧୧ ।
ନାମନାମୀ ସ୍ୱରୂପ ନମି ଅପରାଧବଳେ ।
ନାମତତ୍ତ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣନ କରିବ ସହଜେ । ୩୧୨ ।
ନାମ ଅନୁପମ କୃପାମ୍ବୁଧି ପ୍ରଭୁବର ।
ଏଣୁ ମୁଁ କୁସେବକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମୋହର । ୩୧୩ ।
ସକଳ ଦୋଷମାନ ମାର୍ଜିତ ନିଶ୍ଚେ ହେବ ।
ସେବକଦେହେ ବାଧିତ ପ୍ରଭୁ ଅନୁଗ୍ରହଭାବ । ୩୧୪ ।
ସଦ୍‌ଗୁଣଶାଳୀ ସଚେତନଯୁକ୍ତ ନରବର ।
ଲୋକପାଳଙ୍କର ଅଂଶ ନିର୍ମିତ ନୃବର । ୩୧୫ ।
ଧନ୍ୟ ଦାନବନ୍ତ ସୁନ୍ଦର କୁମର ନାଗର ।
ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ସୁଜନ କୁଳଜ ଧୀର ସାଗର । ୩୧୬ ।
ସକଳ ନାଶ୍ୟ ନଟେ ରାଜାଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସନ୍ତି ।
ଅନୁରୂପେ ଭୂମିପ ସର୍ଦ୍ଦାରଙ୍କୁ ଲଭନ୍ତି । ୩୧୭ ।
ସାକେତପତି ରାମ ଅପ୍ରାକୃତ ପୁରୁଷ ।
ଜନପାଳ ସେବକ ମୁଁ କରିଛି ସାହସ । ୩୧୮ ।
ସଦ୍‌ବୁଦ୍ଧି ଦେଇ ବୃଷ କପିଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ରୀ କରି ।
ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ସେତୁକୁ ବନ୍ଧାଇ ଅଛି ହରି । ୩୧୯ ।
ଏଣୁ କୃପାପୂର୍ଣ୍ଣ ରାମ ମୋର ଅଭିଳାଷ ।
କାବ୍ୟସୂତ୍ରେ ପୂର୍ଣ୍ଣକରିବା ବୋଲି ମୋ ବିଶ୍ୱାସ । ୩୨୦ ।

ଜଗତେ ରାମଦାସ ମୋତେ ବୋଲନ୍ତି ନରେ ।
ମୁହିଁ ନଥି ପ୍ରକାଶିଲି ସେହୁ ପଣ୍ଡିତରେ । ୬୨୧ ।
ମାଗି ତେଇଁଠାରେ ସୀତାନାଥଙ୍କ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ।
ତେଇଁଠାରେ ସ୍ଥିର ତୁଳସୀଦାସ ଦାସଙ୍କୁ । ୬୨୨ ।
ମୋ ବଡ଼ ଅଳି ଦୋଷୁଁ ରାମ 'ମୋତେ ନରଖ—
ଲୋକୁଁ ଅତି ଘୃଣାକରେ ବୋଲି ମୋର ଦୁଖ । ୬୨୩ ।
ମାଗି କୃପାସାଗର ଶ୍ରୀରାମ ପୁଠାଇଁରେ ।
ମୋର ଅପରାଧକୁ ଦେଖିବେ ହେଲେ ନ ପୁରେ । ୬୨୪ ।
ଜନର ମନୋଭାବକୁ ମାଗି ରାମ ଦେଖେ ।
ସଦା ଭୁଲି ଚଳଣିକି ସେ ତ ନ ଲେଖେ । ୬୨୫ ।
ଶ୍ରୀରାମ ହୃଦୟେ କର୍ମଦୋଷ ଲାଗେ ନାହିଁ ।
ଗାଢ଼ ଭକ୍ତିବଳମାଗି ଭଗତ ନିଠାଇ । ୬୨୬ ।
ଯେଉଁ କୁକର୍ମ କରି ବାଳି ପ୍ରାଣ ଗଲା ।
ସେହି କୁକର୍ମକୁ ତ ସୁଗ୍ରୀବ ଆଚରିଲା । ୬୨୭ ।
ତାଙ୍କୁ ବିଭୀଷଣ ମଧ୍ୟ କଲା ଦୁହେଁ ଭଲେ ।
ଭରତ ପୂଜିତ ହୋଇ ସଭାରେ ବସିଲେ । ୬୨୮ ।
ରାମ ଗଛର ମୂଳେ ବାନରେ ଡା ଉପରେ ।
ବାସ କରୁଥିଲେ ଏତେ ଥିଲା ସମସ୍ତରେ । ୬୨୯ ।
ରାମ ସମ ସମାନଥି ସଦ୍‌ଗୁଣ ସାଗର ।
ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ ଆଉ କେ ନାହିଁ ଏହା ନିର୍ଭର । ୬୩୦ ।
ରାମ ! ତୁ ନିଜେ ପୁଣି ସବୁଙ୍କଠାରେ ଭଲ ।
ବୋଲିବା କଥା ହେଲେ 'ଏବ ମୋର 'ମଙ୍ଗଳ । ୬୩୧ ।
ଏଥିରେ ନିଜ ଗୁଣ ଦୋଷଙ୍କୁ ବଖାଣି ।
ସକଳ ଜନଙ୍କୁ ଯୋଡ଼ି ମୋର ବେଣି ପାଣି । ୬୩୨ ।
ବର୍ଣ୍ଣିବି ନିର୍ମଳ ଯଶ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରର ।
ଶୁଣି ଘୋର କଳି ପାପତମ ନାଶ କର । ୬୩୩ ।
ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ଭରଦ୍ୱାଜ ମୁନିଙ୍କୁ ଯାହା ।
ପୂର୍ବେ କହୁଥିଲା ଏବେ ବର୍ଣ୍ଣିବି ମୁଁ ତାହା । ୬୩୪ ।

ଅହେ ସୁଜନେ ! ଏହି ଚରିତ୍ରର ସ୍ୱାଦକୁ ।
କର୍ଣ୍ଣ ମୁଖେ ପାନ କରି ଲଭ ଆନନ୍ଦକୁ । ୫।୩୫ ।
ପ୍ରଥମରେ ଏ ଦିବ୍ୟ କଥାକୁ ରଚି ହର ।
ଗିରିଜାକୁ ଶୁଣାଇଲେ ହୋଇ କୃପାକର । ୫।୩୬ ।
ଭୁଶୁଣ୍ଡୀ କାକଠାରେ ଦେଲେ ଶମ୍ଭୁଭକ୍ତଙ୍କୁ ।
ପରେ ତାଙ୍କୁ କହିଲେ ଶିବ ଏହି ଚରିତକୁ । ୫।୩୭ ।
ସେ କାକଠାରୁ ତାଙ୍କୁ ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ଶୁଣିଲେ ।
ପ୍ରେମରେ ଭରଦ୍ୱାଜ ମୁନିଙ୍କୁ କହିଲେ । ୫।୩୮ ।
ସେ ବକ୍ତା ଶ୍ରୋତା ମୁନିଦ୍ୱୟ ସମାନଶୀଳ ।
ସମଦର୍ଶୀ ବିଜ୍ଞାନୀ ଗୁଣଗଣଶାଳିବାଲ । ୫।୩୯ ।
ସେ ଜ୍ଞାନେ ଜାଣେ କରତଳାମଳକ ପରି ।
କାଳବଶ୍ୟଙ୍କୁ ଯେହୁ ମୁକ୍ତି ଭକ୍ତି ଦେଶେ । ୫।୪୦ ।
ସେମାନେ ରାମକଥାକୁ କହନ୍ତି ପ୍ରଚୁରେ ।
ଶୁଣନ୍ତି ମନ ଦେଇ ତୃପ୍ତ ଭକ୍ତିମନରେ । ୫।୪୧ ।
ବରାହକ୍ଷେତ୍ରେ ଗୁରୁଙ୍କ ମୁଖରୁ ଶୁଣିଲି ।
ମାତ୍ର ବାଲ୍ୟ ହେତୁ ତାକୁ ଭଲେ ନ ଜାଣିଲି । ୫।୪୨ ।
ବକ୍ତା ଅବର ଶ୍ରୋତା ଅଟନ୍ତି ଜ୍ଞାନୀବର ।
ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଚରିତ ଅଟଇ ଗୂଢତର । ୫।୪୩ ।
କେମନ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଜାଣିବ ଜୀବ ତ ଅଲ୍ପଜ୍ଞ ।
କଳିମଳଗ୍ରସନରୁ ହୋଇଛନ୍ତି ଅବିଜ୍ଞ । ୫।୪୪ ।
ତଥାପି ଗୁରୁମୁଖରୁ ବାରମ୍ବାର ଶୁଣି ।
ଯା କିଛି ମୁଁ ବୁଝିଅଛି ତାକୁ ମନେ ଗୁଣି । ୫।୪୫ ।
ଦେଶ ଭାଷା ପ୍ରବନ୍ଧ ରୂପରେ ବାନ୍ଧିବି ।
ନିଜ ବ୍ୟର୍ଥ ମାନସକୁ ଭଲେ ପ୍ରବୋଧିବି । ୫।୪୬ ।
ମୋର ଅଳ୍ପବୁଦ୍ଧି ବଳ ଜ୍ଞାନକୁ ଅନୁସରି ।
ପୁଣି ରାମ ପ୍ରେରଣା ହୃଦେ ଧରିବା ଏବେ । ୫।୪୭ ।
କହିବି କଥାକୁ ଯେ ଭବାମ୍ବୁଧି ତରଣୀ ।
ଅବର ଭ୍ରମମୋହ ସନ୍ଦେହ ନିବାରିଣୀ । ୫।୪୮ ।

ଅଛି ସେ ତଥା ଅଟେ ବୁଦ୍ଧି ରଶ୍ମିକର୍ଷିଣୀ ।
ସର୍ବଜନରଞ୍ଜିନୀ କଳିତାପହାରିଣୀ ।୩୪୯।

ସେହି ଅଟଇ ଜ୍ଞାନ-ପାବକର ଅରଣୀ ।
ପାପ-ସର୍ପ-ଗରଳ ହରଣୀ ଦିବ୍ୟ ମଣି ।୩୫୦।

ପୁଣି ଭକ୍ତି-କାମଧେନୁ ସଞ୍ଜୀବନୀ ।
ପ୍ରେମ ଚନ୍ଦ୍ର ସର୍ବାଧାର ସୁଧାତରଙ୍ଗିଣୀ ।୩୫୧।

ଅସୁରଙ୍କ ସମ ଦୁରଭଞ୍ଜନାଶିନୀ ।
ବୁଧବୃନ୍ଦ ଭରଣେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାଗ୍ୟସ୍ଥିନୀ ।୩୫୨।

ସଜ୍ଜନସମାଜ-ପଦ୍ମୋଲ୍ଲାସିର ଉଦୟ ।
ଭବଭଞ୍ଜିନୀ ବିଶ୍ୱଧାର ବଦ୍ଧଦିନ ଧିର ।୩୫୩।

ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ନାନ ଭରଣେ ଯମୁନା ।
ଜୀବନ୍ମୁକ୍ତି ପ୍ରଦାନେ ବନାରସ ପାଟଣା ।୩୫୪।

ସୀତା ମନୋହର ମୋଦଦାନରେ ତୁଳସୀ ।
ଦାସମାନସମଲ୍ଲିକ ମାନସସରସୀ ।୩୫୫।

ଶିବପ୍ରିୟଭରଣେ ସେ ହିମଗିରିସୁତୀ ।
ସର୍ବସମର୍ଥିନୀ ସକଳ ସିଦ୍ଧିଦାତ୍ରୀ ।୩୫୬।

ସକଳ ସଦ୍‌ଗୁଣୀ ବୃନ୍ଦାବନ ବୃନ୍ଦାଦିଶୀ ।
ଭୂମିସୁତା ଦାଶରଥି ବନ୍ଧୁ ସେବିତ ।୩୫୭।

ଭକ୍ତିଭୂଷି ରମଣୀମଣ୍ଡନ ରତ୍ନମଣି ।
ଭକ୍ତଙ୍କ ଧର୍ମାର୍ଥକାମମୋକ୍ଷପ୍ରଦାୟିନୀ ।୩୫୮।

କର୍ମ ଭକ୍ତି ଜ୍ଞାନ ଯୋଗ ବୈରାଗ୍ୟଙ୍କ ଖଣି ।
ଭୁବନସ୍ୱାମୀଙ୍କର ବାକ୍ୟ ରୂପିଣୀ ।୩୫୯।

ଭକ୍ତରାଶି ବନଗଜ ପାପେ ସିଂହିକା ।
ବାମଦେବ ଧନେଶ୍ୱର କୃଷ୍ଣସେବିତା ।୩୬୦।

ଘୋର ସନ୍ତାପ ତମିର ପ୍ରଭାକର ପ୍ରଭା ।
ଭବାବ୍ଧି ତରିବାର ଶୀରଦାର୍ତ୍ତ ଭେଦକ୍ଷା ।୩୬୧।

ପତିତଙ୍କୁ ପାବନ କରଣେ ଜହ୍ନୁଜାତା ।
କର୍ମବନ୍ଧ ଛେଦନରେ ଦାରୁଣୀବିଭୂତା ।୩୬୨।

ସଜ୍ଜନଚକୋରକୁଳ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ।
ଭକ୍ତ ଜନନୀ ଅତୁଳା କମଳା ସଫଳା । ୩୬୩ ।
କୁତର୍କି କୁମାର୍ଗଗ ଶଠ ପାଷଣ୍ଡଚୟ ।
ଦହନ କରଣେ ବହ୍ନିଶିଖା ଏ ନିଶ୍ଚୟ । ୩୬୪ ।
ଏପରି ଅଲୌକିକ କଥା ଯେ ଶୁଣି ନାହିଁ ।
ଏବେ ଶୁଣି ସେ ବିସ୍ମିତ ହେବ ମନେ ଥାଇ । ୩୬୫ ।
ସୀତାବତାର ବର୍ଣ୍ଣିତ ରାମାୟଣ ଗତ ।
ତୋ'ହିଏ ଦେଖିଲୁ କିମ୍ବା ନୋହିବ ବର୍ଣ୍ଣିତ । ୩୬୬ ।
ବେଦ ପୁରାଣ ସମୁଦ୍ର ରାମକୀର୍ତ୍ତି ଜଳ ।
ମୁନିଗଣ ମେଘି ବର୍ଷି ଯାଜ ବୃଷ୍ଟି ବଳ । ୩୬୭ ।
ଅନେକ ମୁନିଏ ତ କଲ୍ପଭେଦେ ସମାନ ।
ଶ୍ରୀରାମଚରିତକୁ କରିଅଛନ୍ତି ଗାନ । ୩୬୮ ।
ଏମନ୍ତ ଭାବ ତୁମର ଏଥି ପୁସ୍ତକରେ ।
ଅନାଦର କରିବା ଅନୁଚିତ ହେ ଧୀରେ । ୩୬୯ ।
ଶ୍ରୀରାମ ଅନନ୍ତ ତଦ୍ଗୁଣଗଣ ଅନନ୍ତ
ତଚ୍ଚରିତ୍ର ପ୍ରଚୁର ଶୁଦ୍ଧ ପୁଣି ଅଦ୍ଭୁତ । ୩୭୦ ।
ଏ ପ୍ରକାରେ ସମସ୍ତ ସନ୍ଦେହ ଦୂର କର ।
ଗୁରୁପାଦପଦ୍ମଙ୍କେ ନିତ ଚିତ୍ତକୁ ଧର । ୩୭୧ ।
ଦୋଷ ଛାଡ଼ି ଗୁଣ ମାତ୍ର ଘେନ-ବୋଲି ମୁହିଁ ।
ପୁଣି ସଜ୍ଜନଙ୍କୁ ଉଣକି ମଧ୍ୟାକୁ ବର୍ଣ୍ଣିଲି । ୩୭୨ ।
ସାକେତେ ଚୈତ୍ର ଶୁକ୍ଳ ନବମୀ କୁଜବାର ।
ରାମୋଦୟ କାଳ ତେଣୁ ଶ୍ରୀଙ୍କ ନୃତ୍ୟ ମୋର । ୩୭୩ ।
ପ୍ରଥମେ ଶଙ୍କର କଥା ଏଥି ଦେଖିକୁ ।
ଧ୍ୟାନ କଲ୍ଲ ମାନସ ରାମାୟଣ ନାମକୁ । ୩୭୪ ।
କପଟୁଦାବାନଳଦୀପ୍ତା ମତି-ଦ୍ରୁମିଣୀ ।
ରାମାୟଣ ମାନସପ୍ରାପ୍ତି ହେଲେ ଶୁଣିବା । ୩୭୫ ।
ନିଶ୍ଚୟରେ ରାମାୟଣ ଅଟଇ ମାନସ ।
ସପ୍ତକାଣ୍ଡ ସୋପାନ ରାମକୀର୍ତ୍ତି ରସ । ୩୭୬ ।

ପଦ୍ମାଳୀ ନୀଳପୁର ଅଳଙ୍କାର ତରଙ୍ଗ ।
ଧୂଳି ଭୋଜନବ୍ରତ ଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣିବା ପାରଙ୍ଗ । ୩୭୭ ।
ଶୈଳୀ ନୀଳନୀରଜ ଶଯ୍ୟା ବସ୍ତ୍ର କୁବଳ ।
ନୀଳ ଶୁକ୍ଳ କୁବଳୟ ସ୍ୱେତ ନୀଳୋତ୍ପଳ । ୩୭୮ ।
ବର୍ଣ୍ଣ ରତ୍ନ ଚନ୍ଦ୍ରର ଭକ୍ତମନୋଲୁଙ୍ଗ ।
ଶିଳାମାଳନୀଳମଣି ସଦା ତହିଁ ସଙ୍ଗ । ୩୭୯ ।
ନବରସ ନାଳରେଣୁ ଅଛି ତହିଁ ।
ଦୁଷ୍ଟଜନାନନ୍ଦ ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ ସେ ଅଟଇ । ୩୮୦ ।
ସେ ମନଙ୍କୁ ଏହି ସରୋବରେ ସ୍ନାନ କରାଇ ।
ସୀତାରାମପଦାବ୍ଜ ଚକ୍ଷୁଷ୍ମନ୍ତ ସାକ୍ଷୀ । ୩୮୧ ।
ଶିବାଶିବଙ୍କ କର୍ମ ବେଦ ଉପସ୍ଥିତ ।
ସମ୍ବାଦକୁ ଭକ୍ତର ଶୁଣ ଜନକାବର । ୩୮୨ ।

ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ଭରଦ୍ୱାଜ ସମ୍ବାଦ

ଦଣ୍ଡାଶ୍ରମବାସୀନାଥ ସମପଦଦାଶ ।
ଭରଦ୍ୱାଜ ମୁନି ଥିଲେ ପ୍ରୟାଗରେ ବାସ । ୩୮୩ ।
ସୁରାସୁର କିନ୍ନର ସିଦ୍ଧ ଗନ୍ଧର୍ବ ନରେ ।
ମକରଗତି ରବି ମାଘରେ ପ୍ରୟାଗରେ । ୩୮୪ ।
କରନ୍ତି ତ୍ରିବେଣୀ ସ୍ନାନ ମାଧବ ଦର୍ଶନ ।
ବଟମୂର୍ତ୍ତି ଭରଦ୍ୱାଜାଶ୍ରମ ଲେଖନ । ୩୮୫ ।
ତେବେ ସେଠାରେ ଋଷି ଯୋଗୀ ମୁନି ମେଳନ ।
ତହିଁ କରାଏ ପରମ୍ପରା ନିରୂପଣ । ୩୮୬ ।
ପୁଣି ଧର୍ମତତ୍ତ୍ୱ ଶିବଗୁଣାନୁବାଦନ ।
ଧର୍ମ ଭକ୍ତି ଜ୍ଞାନ ବୈରାଗ୍ୟ ତତ୍ତ୍ୱ କଥନ । ୩୮୭ ।
ପ୍ରୟାଗେ ମାଘକୁ ଏହିପରି ପୂର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତି ।
ନିଜ, ନିଜ ନିବାସକୁ ସମସ୍ତେ ଚଳନ୍ତି । ୩୮୮ ।
ଏକକାଳେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ମାଘ ନିୟମକୁ ।
ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ଗଲେ ଭରଦ୍ୱାଜାଶ୍ରମକୁ । ୩୮୯ ।

ସେ ମୁନିଙ୍କୁ ଭରଦ୍ୱାଜ ନମି ପୂଜା କରି ।
ପୁରତରେ ବସି ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ ଏହିପରି । ୩୯୦ ।
ଅହେ ବେଦତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞ ମୋହର ମାନସକୁ ।
ଗୋଟିଏ ସନ୍ଦେହ ଦେଉଅଛି ସନ୍ତାପକୁ । ୩୯୧ ।
ତାକୁ କହିବାକୁ ମୋର ମାନସ ଲଜ୍ଜିତ ।
ନ କହିଲେ ତ ଅନ୍ତଃକରଣ ପ୍ରପୀଡ଼ିତ । ୩୯୨ ।
ବୁଧେ କହନ୍ତି ଗୁରୁଠାରେ ଗୋପନ କଲେ ।
ନିର୍ମଳ ଜ୍ଞାନ ଲଭ୍ୟ ହୁଅଇ ନାହିଁ ତଳେ । ୩୯୩ ।
ଏଣୁ ମୋର ସଂଶୟକୁ କରିବା ପ୍ରକାଶ ।
ମୋତେ କୃପା କରି ତଥ୍ୟ କହି ତାକୁ ନାଶ । ୩୯୪ ।
ପୁରୁଶୋଧନପଦାବଳୀରେ ପ୍ରକଟିତ ।
ଶ୍ରୀ ରାମନାମ ପ୍ରଭାବ ଅଟେ ଅପରିମିତ । ୩୯୫ ।
ସେ ନାମକୁ ସଦା ଜ୍ଞାନପୂର୍ଣ୍ଣମୟୀ ନିତ୍ୟ ।
ସଦାଶିବ ଜପ କରି ହୁଏ କୃତକୃତ୍ୟ । ୩୯୬ ।
ମରଣ ସମୟେ ତାଙ୍କୁ ଦେଇ ଉପଦେଶ ।
କାଶୀର ପ୍ରାଣୀଗଣ ମୁକ୍ତିଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରବେଶ । ୩୯୭ ।
ସେ ନାମବାଚ୍ୟ ରାମ ହୁଏ ମୋତେ କହ ତ ।
କଉଶଳ୍ୟ ରାମ ଅଟଇ ମୋହରେ ବାଧିତ । ୩୯୮ ।
ଏ ରାମ ଅଯୋଧ୍ୟାପତି ଦଶରଥପୁତ୍ର ।
ଜାୟା ବିୟୋଗ ଦୁଃଖରେ ଅତି କ୍ରୋଧାନ୍ୱିତ । ୩୯୯ ।
ରଣ କରି ସକୁଳ ରାବଣକୁ ନାଶିଲେ ।
ପତ୍ନୀ ଘେନି ସାକେତେ ନରପତି ହୋଇଲେ । ୪୦୦ ।
ସେହି ଏହି ରାମ କି ? ଜାଣିବା ବାକି ଅଟେ ।
ଏ ସନ୍ଦେହ କି ମୋହର ମନରୁ ନ ତୁଟେ । ୪୦୧ ।
ଜ୍ଞାନବର ! ଯାଥାର୍ଥ୍ୟ କହି ସେ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତକୁ ।
ଦୂର କର ମୋହର ମାନସ ସଂଶୟକୁ । ୪୦୨ ।
ଏ ବାଣୀ ଶୁଣି ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ମନ-ଭାବରେ ।
ବୋଇଲେ ପ୍ରେମ ଜାତ ତା ଭକ୍ତିରେ ତୁଷ୍ଟରେ । ୪୦୩ ।

ନିଜରଣରେ ତୁମ୍ଭେ ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତ ।
ଶ୍ରୀମନ୍ତ ତୁମ୍ଭର ଚରଣକମଳତ । ୪୦୪ ।
ତଦ୍‌ଗୁହ୍ୟ କଥା ମୋ ମୁଁ ଶୁଣିବାକୁ ଯିବା ।
ଏମନ୍ତ ପ୍ରଶ୍ନଟିକି କଲ ତୁମ୍ଭେ ଭଲା । ୪୦୫ ।
ମନଦେଇ ଶୁଣ ମୁଁ କହିବି ରାମକୀର୍ତ୍ତି ।
ମହାମୋହ-ମହିଷମର୍ଦ୍ଦନ-ଦୁର୍ଗାମୂର୍ତ୍ତି । ୪୦୬ ।
ପୁଣି ମୁନି ମାନସ ଚକୋର ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ।
ଯାହା ପୂର୍ବେ ଶିବରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥିଲା । ୪୦୭ ।
ସେ ଶିବାଶିବସମ୍ବାଦରୂପ ସତକଥ ।
ଯଦ୍ୟପି ଯଦ୍ୟପି ବାଚ୍ୟଯିଙ୍କୁ ବାଚକ । ୪୦୮ ।
ହେତାଯୁଗେ ଏକକାଳେ ଭବାନୀ ମହେଶ ।
ଯାଇ ଅଗସ୍ତି ଆଶ୍ରମେ କରନ୍ତେ ପ୍ରବେଶ । ୪୦୯ ।
ସେ ଦେବାଦେବଙ୍କୁ କାମ୍ୟାସ୍ତୁତି କୁମ୍ଭସୁତ ।
ପ୍ରଣମି ପୂଜନ କରି ହେଲେ ପ୍ରମୋଦିତ । ୪୧୦ ।
ରାମକଥାକୁ ହରକୁକ୍ତି ବିସ୍ତାର ।
''କଥନ ଶ୍ରବଣ କରି ତୁଷ୍ଟ ମୁନି ହର । ୪୧୧ ।
ଏମନ୍ତେ କେତେକାଳ କାଟି ସେ ଆଶ୍ରମରେ ।
କୈଳାସକୁ ଗଲେ ଶମ୍ଭୁ ଉମା ସହିତରେ । ୪୧୨ ।
ସେ ସମୟେ ଧରାଭାର ହରିବାକୁ ହରି ।
ତପନକୁଳେ ରାମରୂପରେ ଅବତରି । ୪୧୩ ।
ପିତୃବାକ୍ୟ ପାଳିବାକୁ ଦଣ୍ଡକକାନ୍ତାରେ ।
ବୁଲୁଥିଲେ ରାଜ୍ୟ ତେଜି ବୈରାଗୀ ପ୍ରକାରେ । ୪୧୪ ।
ହର ଭାବିଲେ ରାମ ତ ଗୁପ୍ତ ରୂପ ଧରି ।
ଭ୍ରମେ ବନେ ତଦ୍ଦର୍ଶନ ଲଭିବି କିପରି । ୪୧୫ ।
ମୁଁ ଗଲେ ସେଠାକୁ ଜନେ ହେବେ ଅବଗତ ।
ଅପ୍ରକଟିତ ଭାବ ହୋଇବ ପ୍ରକଟିତ । ୪୧୬ ।
ଏମନ୍ତ ଚିନ୍ତାକୁ ମହାଦେବ ମାନସରେ ।
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଦେବୀ କାରଣେ କାହିଁ ଖୋଜନ୍ତି ମାତରେ । ୪୧୭ ।

ଏକାଳରେ ମାରୀଚ ରାବଣ ପ୍ରେରଣରେ ।
ଗଲା ପଞ୍ଚବଟୀ ହେମହରିଣାକୃତରେ । ୪୧୮ ।
ତାକୁ ମାରିବାକୁ ରାମ ସୀତା ନିୟୋଗରେ ।
କାଣ୍ଡ କୋଦଣ୍ଡ ଧରି ଗମିଲେ ତା ପଛରେ । ୪୧୯ ।
ସେତେବେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରାମମାର୍ଗ ଅନୁସରିଲେ ।
ତେତେବେ ରାବଣ ସୀତାକୁ ନେଇ ଲଙ୍କା ଗଲା । ୪୨୦ ।
ହରିଣକୁ ମାରି ଫେରି ଆସି ଦେଖି ଭ୍ରାତ ।
ସୀତାକୁ ନ ଦେଖି ପ୍ରାକୃତଜନ ସମ ହୋଇ । ୪୨୧ ।
ତାହା ତାହା ଗିରି ବନସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ।
ଖୋଜି ଖୋଜି ବୁଲୁଥିଲେ କାତର ଚିତ୍ତରେ । ୪୨୨ ।
ମସ୍ଵାହସଯୋଗ ବିୟୋଗ ଯାର ନାହିଁ କେବେ ।
ସେ ରାମ ରାମୋଚିତଭାବେ ଦୁଃଖୀ ହେଲେ ଏବେ । ୪୨୩ ।
ରାମ ଚରିତ୍ର ବିଚିତ୍ର ତାକୁ ଜାଣେ ସୁଧୀ ।
ମୋହବଶେ ବିପରୀତ ମଣେ ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧି । ୪୨୪ ।
ସେ ନିର୍ଜନ କାଳେ କୁମ୍ଭସୁତ ପଶୁପତି ।
ରାମଙ୍କୁ ଦେଖି ମୋଦେ ସ୍ତୁତି କଲେ ଏମନ୍ତ । ୪୨୫ ।
ଜୟ ଜଗତ୍ପାବନ ଜୟ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ।
ଜୟ ଜୟ ସନାତନ ଜୟ ଆଦିକନ୍ଦ । ୪୨୬ ।
ତା ପରେ ରାମାନୁସ୍ମୃତ ହୋଇ ମାରହର ।
ମୋଦପୁଲକିତ ଗାତ୍ରେ ଗଲେ ନିଜ ପୁର । ୪୨୭ ।

ସତୀମୋହ

ନିଜ ପତି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଅଦ୍ଭୁତ ଦେଖି ସତୀ ।
ଏମନ୍ତେ ଭାବିଲେ ହୋଇ ସନ୍ଦିହାନମତି । ୪୨୮ ।
ମୋ ସ୍ଵାମୀ ସୁରାସୁରମୁନିଜନବନ୍ଦିତ ।
ମହେଶ ତ୍ରିକାଳଜ୍ଞ ଅଜ ପୂତଦେହ । ୪୨୯ ।
ସେ ଆଜି ଭକ୍ତ ବୋଲି ଏକ ନୃପସୁତଙ୍କୁ ।
ପ୍ରଣମି କଲେ ଅନେକ ଭାବରେ ସ୍ତୁତି । ୪୩୦ ।

ସୁଣି ତାର ରୂପ ଦେଖି ହୋଇଲେ ମୋହିତ ।
ସୁରେ ସୁବେଶି ମଧ୍ୟ ହୋଇଥାନ୍ତି ମୋହିତ । ୪୭୧ ।
ତୁମ୍ଭ ତ ଅଜ ନିତ୍ୟ ନିର୍ଗୁଣ ନିର୍ବିକାର ।
ଘୁଞ୍ଚିଳ ଯେ ରୂପର ଧରିବ ନର୍ବିକାର । ୪୭୨ ।
ଅଥବା ବସ୍ତୁ_ସୁବସ୍ତୁ ନିମିଷ ଜଗ ।
ହୋଇଛି ଯହିଁ ହୋଇଲେ ସେହି ତ ଶ୍ରୀଧର । ୪୭୩ ।
ସବଂଶ ଶତ୍ରୁ ସୂଦନ ସଦ୍‌ଗୁଣ ନିଧାନ ।
ସକଳ କଲ୍ୟାଣଙ୍କ ଅଟଇ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ । ୪୭୪ ।
ଏ ତ ଅଜ୍ଞନୀ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଜାଣୁଛୁ ହିରାମ ।
ଭାଗ ଭାଗ ଭାଜନେ ଭୁଲେ ବାତୁଳ ହୋଇ । ୪୭୫ ।
ମୋ ଧବତ ସବଂଶ ଅମୋଘ ଭାଙ୍ଗ ଶିର ।
କୃଷ ଏହା ଜମାଜାର ନୁହେ ମୋ ଗୋଚର । ୪୭୬ ।
ଏପରି ସ୍ମିତ ଗୌର ଅତି ପଞ୍ଚମୂର୍ତ୍ତିତା ।
ନାଥଙ୍କୁ ପୂଜିବାକୁ ଅତି ସ୍ନେହା ଲକ୍ଷ୍ମିତା । ୪୭୭ ।
ଅନ୍ତର୍ଯାମୀ ଶିବ ଶିବା-ମନୋଭାବ ଜାଣି ।
ସବଦା ହରି ଅଭ୍ୟାଦରେ ଭାଷିଲେ ଏ ବାଣୀ । ୪୭୮ ।
ଦେବି ! ତେବେ ଏବେ ଶୁଣିବା ଅନୁଗତ ।
ସଙ୍ଖସ୍ତ୍ରାଭାର ମଙ୍ଗଳ ହୁଏ ନାହିଁ ଯତ । ୪୭୯ ।
ମୋର ଦେବତାଙ୍କୁ ମୋତେ ଅଗସ୍ତି କହିଲ ।
ଯା ଭକ୍ତିକ ମୋଠାରୁ ସେ ମୃଣାଳ ଶୁଣିଲ । ୪୮୦ ।
ସେ ମୃଣାଳ ହେଉଛି ସେ ଚଣ୍ଡବୋଧାର ।
ସେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଅଟନ୍ତି ଇଷ୍ଟଦେବ ମୋର । ୪୮୧ ।
ଯାଙ୍କୁ ଋଷି ଯୋଗୀ ଧାରଣା କରେ ଧ୍ୟାନ ।
ଯାର ଭକ୍ତି ଜେତେ ହୋଇ ଦେହ କରେ ଗାନ । ୪୮୨ ।
ଯାର ବଶୀଭୂତା ମାୟା ସେ ସର୍ବବ୍ୟାପକ ।
ସେ ଭୁବନନାଥ ନାରାୟଣ ନାୟକ । ୪୮୩ ।
ସେ ତୁମ୍ଭ ବନ୍ଧୁ ପାଇଁ ବନ୍ଦୁ ବୁଲିଲେ ।
ଉତ୍ତରୀୟ ଘୁଞ୍ଚି ଭଲ ଭାସନ୍ତୁ ଯେତେ । ୪୮୪ ।

ଏମନ୍ତ ବୃଷ୍ଟାର ଯେତେ ଅନୁକର୍ଷେ ଶିବ ।
କୁହିଲେ ନାହିଁ ସିବା ଜଣେ ସମସ୍ତ ଲବ । ୪୪୫ ।
ସର୍ବ ମାୟା ମନୁମାଙ୍କୁ ପାଞ୍ଚ ମନେ ଭାବି ।
ସମ୍ଭୁ ଭୋଗଙ୍କ ପ୍ରେମେ ଶୁଣ ହେଲା ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ ! ୪୪୬ ।
ଏବେ ତୁମ୍ଭେ ଲଗେ ଯାଇ ପକ୍ଷୀଙ୍କୁ ଭଜ ।
ଯେପରି ଯିବ ସଦେଶ ତୁମ୍ଭ ମାନବର । ୪୪୭ ।
ତୁମ୍ଭେ ବାହୁଡ଼ି ଆସିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ କର୍ମ
ରହୁ ସ୍ଥଳରେ ବସିଥିବ ଏକା ଶଙ୍କର । ୪୪୮ ।
ଏପରି ଲିଖି ନାଇ ପତର ଅନୁଷ୍ଟୁ ।
ବୈରିଙ୍କ ଘର ସ୍ନେହ ପକ୍ଷୀ ଜଗବାକୁ । ୪୪୯ ।
କହ ମନେ ଭବଙ୍କ ବଚାଗ ମୋ ବଚନ ।
ପ୍ରତେ ଭକ୍ତ ନାହିଁ ଏ ଅସମ୍ଭବ ପୂଜନ । ୪୫୦ ।
ସପଦ୍ମଦ ଚଦ୍ଧ୍ରକୁ ଭାହାର ଜୁଝି ବାଣ ।
ଅହୋ ! ପଣ୍ଡିତ ଦେବ ତାହାରେ ଧ୍ୟାନ । ୪୫୧ ।
ଦେଇ ପାରଦ ନାଗ ଧର୍ମ ସେତୁସ ଫଳକୁ ।
ଏତେ ଦୂତା ଜପିଣ ଶିବ ସ୍ମରଣାଙ୍କୁ । ୪୫୨ ।
ତେବେଶେ କୃପା ସ୍ୱୟମ୍ଭୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଦନ ।
ସୀତାର ସ୍ୱରୂପକୁ କଲେ ଅଷ୍ଟ ଲକ୍ଷଣ । ୪୫୩ ।
ଦେଖ ପଥେ ଘର ବେଳ ଭୂମ ଯେଉଁ ମାର୍ଗରେ ।
ଆସୁଥିଲେ ସୀତାଙ୍କୁ ଖୋଜି ଖୋଜି ଦୂରଦେଶେ । ୪୫୪ ।
ତାଙ୍କୁ ଆଗେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବଢ଼ାଇ ଅଦଭୂତ ।
ସ୍ୱରୂପ ରାମ ଶ୍ରୀବତ ନର୍ତ୍ତିଂ ତ ସାଧତ । ୪୫୫ ।
ସଙ୍ଗେ ମଧ୍ୟ ଭ୍ରମ-ମୋହ-ସାଗରେ ବୁଡ଼ିଲ ।
ଅହା ! ବୋଲି ଭକ୍ତ ସେ ଧୀର ବୁଝା ହୋଇଲ । ୪୫୬ ।
ସା ନାମ ସ୍ମରଣ ମାତ୍ରେ ତୁଟଇ ଅଜ୍ଞାନ ।
ସେ ସର୍ବାନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ । ୪୫୭ ।
ସେ ରୂପ ଦେଖି ସତୀର ଭୟେ ଲୁଚିଲ ।
ମନେ ଭାବି ଜନ୍ମ ପିତୃନାମ ପୁଣ୍ୟାମକୁ । ୪୫୮ ।

ପ୍ରଣମି ମୃଦୁ ବଚନେ ପୁଚ୍ଛିଲା ଏମନ୍ତ ।
ଦେବ ! ଏବେ ତୋଠାରେ ଅଛନ୍ତି ତୁମ୍ଭ କାନ୍ତ ? ।୪୫୯।
ଭାଗିନୀ ହୋଇ ତୁମ୍ଭେ ଭାଗିଁଚ ଯାତ୍ରାରେ ।
ପ୍ରମଣୀ ଭକ୍ତଅଛି ଭିକ୍ଷ ମୋତେ କୃପାରେ । ୪୬୦ ।
ଏ ବାଣୀ ସୁମଧୁର୍ଣ୍ଣ ଶୁଣି ସତୀ ମୌନରେ ।
ସ୍ମିତ ଲଜ୍ଜା ଖେଦ ସଂଯୁକ୍ତ ନିଜ ମନରେ । ୪୬୧ ।
ଘଟିଲି ଅବସ୍ଥାରେ ମୋ ଯେତେ ହୋଇ·ଥିଲି ।
ଆଜିକେ ଏଠାରୁ ଅଛି ପରାଭୂତା ହେଲି । ୪୬୨ ।
ଏବେ ଯାଉ ପଥ ମୁଖ କାହାର ଦେଖିବ ?
ସେ ମୋତେ ପଚାରିଲେ କିସ ମୁହିଁ କହିବ । ୪୬୩ ।
ଏମନ୍ତ ଚିନ୍ତା ଚିନ୍ତି ସତୀ ବାହୁଡ଼ି ଗଲା ।
ତା ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ରାମ ମନ ଟଳିଲା । ୪୬୪ ।
ତାଙ୍କୁ ଦେଖାଇବାକୁ ନିଜ ମହିମା ଲିବ ।
ସୀତା ସୌମିତ୍ରୀ ସହିତେ ଦାଶରଥବିବ । ୪୬୫ ।
ଦେଖା ଦେଲ୍ଲ ତାର ଅଗେ·ତା ଦେଖି ଭବାନୀ ।
ଅଗ୍ରେଣୀ ତୁଳି ଦେଖିଲା ପଛେ ସ୍ୱାମ ଦେବ । ୪୬୬ ।
ପୁଣି ତୁଳି ଦେଖିଲା ସୀତା, ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ।
ଚହୁଁ ଯେତେଣି ଦେଖେ ତେତେଣି ସେହୁ ତିନିଜଣ । ୪୬୭ ।
ସର୍ବତ୍ର ସୀତା ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସମାନରେ ।
ସେହିତ ତ୍ରିମୂର୍ତ୍ତି ନିରନ୍ତ ଦେବଗଣରେ । ୪୬୮ ।
ଏ କୁଟଣୀ ସ୍ମୃତା ସତୀର ଶରୀର କମ୍ପିଲା ।
ଦେଖ ନୟନ ବୁଜି ସେ ବାଟରେ ବସିଲା । ୪୬୯ ।
ଦେଖେଁସଣି ପରେ ସେହୁ ମେଲିଲା ନୟନ ।
ଅଛି ଦିଶିଲେ ନାହିଁ ସୀତା ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ । ୪୭୦ ।
ଧୀରେ ଉଠି ଧୀରେ ଚିନ୍ତି ଶ୍ରୀରାମ ମହିମା ।
ନିଜ ନାଥ ନିକଟକୁ ଗଲ ଚଳି ଉମା । ୪୭୧ ।
ପ୍ରିୟାକୁ ଦେଖି ସାଦରେ ପୁଚ୍ଛିଲା ଈଶାନ ।
ଅଯେ ସେମନ୍ତାସ୍ତି ପଞ୍ଚେ ପରୀକ୍ଷା ବିଧାନ । ୪୭୨ ।

ରୁଦ୍ରେ ଭବାନୀ ଏତେକ ମାତର ବୋଇଲେ ।
ସନକାଦେମାନେ ମୋ କଥାଏ କହିଲେ । ୪୭୩ ।
ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ନ ପାଇ ପରାଜୟ ।
ଯୋଗୀମାନେ ସତ୍ରୁ ଜାଣି ପାଇଛୁ ଏସନ । ୪୭୪ ।
ସତୀ ତ ପଦ୍ମିନୀ ସୀତା ଦେବୀର ଆଦ୍ୟାର ।
କେଉଁ ଆଜ୍ଞ ଭକ୍ତ ଏଥି ସବେ ନାହାଁର । ୪୭୫ ।
କଲେ ହେବ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ଅନ୍ତର ପାତକ ।
ଏ ଭାବ୍ରାଙ୍କୁ ତେଜ ମୁହିଁ ବର୍ଣ୍ଣି ପାରିବ କି । ୪୭୬ ।
ଏ ଦେହେ ଏ ମୋ ବେଶ ନିର୍ଭେ ଭକ୍ତ ଜଣ ।
ବୋଲି ଶିବ ଧ୍ୟାଏ ଶ୍ରୀରାମ-ପାଦ-ସାରସ । ୪୭୭ ।
ସତୀଙ୍କୁ ଭକ୍ତି ନ ଭଜୁ ଅଣ ଶିବ ହୋଇ ।
ଆପଣାର ମନରେ ପ୍ରବେଶିଲ ଯାଇଁ । ୪୭୮ ।
ତେବେ ଶୁଣଇ ଏଥ୍ୟର ଆକାଶ ଗିର ।
ଜୟ ଗୁଣବନ୍ତବର ଜୟ ଯୋଗୀଶ୍ୱର । ୪୭୯ ।
ଏମନ୍ତ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଲେଖେ କେ ସଦାଶିବ ।
ତୋହର ବିନା ଆନ୍ତ କିଏ ଭକ୍ତ ପାରିବ । ୪୮୦ ।
ଏ ବଚନକୁ ସତୀ ଶୁଣି ହୋଇ ଚକିତା ।
ଶିବ ସମୀପକୁ ଯାଇ ଦେଖାଇ ନମ୍ରତା । ୪୮୧ ।
ବୋଇଲ, ହେ ନାଥ ! ତୁମ୍ଭେ କି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲ ।
କୃପାକର କହ ମୋ ମନ ଭ ଟଳଟଳ । ୪୮୨ ।
ଏଥର ପଣ୍ଡୁର ପଚ ମୁହିଁ ପ୍ରଭବାଣୀ ।
କହିନ୍ତି ନ ପାର ହୋଇ ଭାବନ୍ତି ଭବାନୀ । ୪୮୩ ।
ସ୍ୱବଶ ଅନ୍ତ୍ରେ ତ ସର୍ବଜ୍ଞ ମୋ ସ୍ୱାମୀ ।
ଜାଣିହେବେ ସମସ୍ତେ ମୋ ଅପରାଧେଣି । ୪୮୪ ।
ହି ହି ଅଗ୍ରେନେ ମୁଁ କେତେକ ମନ ବାର୍ତ୍ତା କଲି ।
ପଶ୍ଚାତରେ କାପଟ୍ୟଙ୍କୁ କିମ୍ପା ଅଟକିଲି । ୪୮୫ ।
ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ମାର ଶୀର ହୋଇ ଏତେଟିକ ।
ସମାନଙ୍କରେ ଧନ୍ୟମାନ୍ତେ ପ୍ରକାଶ । ୪୮୬ ।

ଯେବେ କପଟରୂପୀ ଶଠା ଭର୍ତ୍ତା ମିଶଇ ।
ତେବେ ସଂଲଗ୍ନ ଉଲ୍ଲଳ ଅଲଗା ହୁଅଇ । ୪୮୭ ।
ଏଣେ ଧବ ବଚନକୁ ସତେ ମୁଁ ନ କଲି ।
ତେଣେ ରାମପାଦେ ଅପରାଧକୁ ଶଙ୍କିଲି । ୪୮୮ ।
ଅହା ! ମୋର ପରି କେତେ ଦାମ୍ଭିକା ଗମ୍ଭୀର ।
କୁଣ୍ଠିତ ପ୍ରକଟିବାକୁ ଅପରାଧ ମୋର । ୪୮୯ ।
ଏମନ୍ତ ପ୍ରଭୁ-ବଞ୍ଚାପରାଧୀ ମୁଁ ହୋଇଲି ।
ସ୍ୱକର୍ମ ଦୋଷରେ ଦୁଃଖ-ସାଗରେ ବୁଡ଼ିଲି । ୪୯୦ ।
ଏମନ୍ତେ ଭାଳୁଥିଲା ସତୀଙ୍କ ନ ବୁଝେଇ ।
ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପୁଣ୍ୟ କହିବାକୁ ଯାଇଁ ପିନାକୀ । ୪୯୧ ।
ଏକ ବଟମୂଳେ ବସି କମଳାସନରେ ।
ଶିବଙ୍କୁ ନିବେଶିଲେ ଅଖଣ୍ଡ ସମାଧିରେ । ୪୯୨ ।
ତା ଦେଖି ଖିନ୍ନା ସତୀ ମନକୁ ସ୍ଥିର କରି—
ମନେ ବନ୍ଦିଲା ବିଳାସେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ସ୍ମରି । ୪୯୩ ।
ଏ ଭୂଷଣ୍ଡୀ କି ସେବକଙ୍କ ଅଗୋଚର ।
ଏମନ୍ତେ ଗଲା ସତୀଙ୍କ ସହସ୍ର ବତ୍ସର । ୪୯୪ ।
ତେବେ ଶିବ ସମାଧି ତେଜି ରାମ ସ୍ମରିଲା ।
ତା ଶୁଣି ଶିବା ମୋଦେ ପଡ଼ି ଚରଣ ତଳ । ୪୯୫ ।
ପ୍ରଣତା ଦେଖି ବାଳାକୁ ଆଦରେ ଆସନ ।
ଦେଲେ ସମୀପରେ ବସାଇଲେ ପଞ୍ଚାନନ । ୪୯୬ ।
ମୃଦୁ ମଧୁର ବଚନେ କହୁ ହରି କଥା ।
ହର ଚିତ୍ତ ହରଷ ସତୀ ମାନସ ବ୍ୟଥା । ୪୯୭ ।
ସେ ସମୟରେ ଏବଂ ହୋଇ ଦୟାବନ୍ତ ।
ଭବଙ୍କୁ ଦକ୍ଷ ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ ପଦ । ୪୯୮ ।
ଗର୍ବରେ ଆଅନ୍ତ ଅତି-ଲୋକ ଅହଙ୍କାର ।
ଅହଙ୍କାର ନ ଭରେ ଭାବନାରେ ଅନ୍ଧକାର । ୪୯୯ ।
ଭବଙ୍କୁ ନିରାଦର ସେ ଆରମ୍ଭି ଯଜ୍ଞ ।
ନିମନ୍ତ୍ରଣ କଲା ସେ ନିର୍ଜ୍ଜର ପ୍ରଜଙ୍କୁ । ୫୦୦ ।

ତ୍ରିମୂର୍ତ୍ତି ହେଲା ସର୍ବ ଦେବ ଶିଷ୍ଟ ଗଣର ।
ସନ୍ଦର୍ଭ ତାହା ସତ୍ୟରେ ଦେଖାଇ ନାଗର । ୪୦୧ ।
ଅବୋଧ ମୁନିଶିଷ୍ୟ ମୋହନ ଗୀତ ଗାଇ ।
ଯଶ ଗାଇଁ ଚଳିଲେ ମୋତେ କୈଳାସ ଦେଇ । ୪୦୨ ।
ତାଙ୍କର ବଚନକୁ ଶଙ୍କର ମୂର୍ଚ୍ଛା ଜାଣି ।
ଅନନ୍ତ ଲଭି ମନରେ ଭାବିଲେ ଭବାନୀ । ୪୦୩ ।
ପଞ୍ଚ ଅଶ୍ର ଦେଲେ ଯାଇ ଯାଗ ଦେଖି ମୂର୍ଚ୍ଛା ।
ଆସନ୍ତି ଦେବତାଙ୍କ ଜନକଙ୍କରେ ରକ୍ଷା । ୪୦୪ ।
ପଣ ନପାଇ ହୋଇ ପିତା ସାମାନ୍ୟ ଜନ ।
ହେଲେ ସେ ଜନକପ୍ରାପ୍ତ ଆତ୍ମାମନ । ୪୦୫ ।
ଦୁଃଖିନୀ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଯଜ୍ଞ ପରିତ୍ୟାଗରେ ।
ନିଜ ଦୋଷ ସୁମରି ସତୀ ଥାଏ ମୌନରେ । ୪୦୬ ।
ତେବେ ଜନକ ସୁଖ ଗଞ୍ଜନା ଭିଳାଷେ ।
ବାନରେ ସେ ଜଣାଇଲା ମୁଦ୍ରାରେ ଶିବଙ୍କୁ । ୪୦୭ ।
ତା ଶୁଣି ହର ବୋଇଲେ ତୁମ୍ଭ ବାଣୀ ବୃଥା ।
ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭର ପିତା ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଉପେକ୍ଷିଲା । ୪୦୮ ।
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସ୍ମୃତି ସକୁ ଦ୍ୱିଅନ୍ତୁ ଡକାଇଲା ।
ମୋଠାରେ ଥିବା ଦ୍ୱେଷ ତୁମ୍ଭରେ ଦେଖାଇଲା । ୪୦୯ ।
ପୂର୍ବେ ଦକ୍ଷ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ସଭାରେ ମୋହର ବୈର—
ବହୁ ଅଙ୍ଗ ଯାଏ ଭଟର ଦେଖୁ ବାହାର । ୪୧୦ ।
ତୁମ୍ଭେ ମୋ ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗୀ ହୋଇ ଅନନ୍ତା ହେଲା ।
ପ୍ରସ୍ତୁତି ସମୁଦାୟ ତ ନାହିଁ ଅବେକ୍ଷଣା । ୪୧୧ ।
ପିତ୍ର ନୃତ୍ୟ ମିଶେଇ ଯାଇ ସ୍ନାନ ଗଙ୍ଗାରେ ।
ଅସନ୍ତି ମୁଖ୍ୟ କିଛି ହୋଇନ୍ତି ସୁଖରେ । ୪୧୨ ।
ମାତ୍ର ଯାଇବ ଥିଲେ ସେ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ।
ଅସତ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ଘଟିବ ଗମନରେ । ୪୧୩ ।
ଏମନ୍ତେ ଜେତେ ମତେ କହିଲେ ହେଲେ ଯେବେ ।
ଦାକ୍ଷାୟଣୀକୁ ଉଚିତ ଯିବାକୁ ନାହିଁ ଦେବା । ୪୧୪ ।

କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଫଳକୁ ଅନୁସରି ପ୍ରାଣୀର ।
ଭୁଞ୍ଜି ପ୍ରସବୁ ଥାଏ ଏହା ଅଟେ ଆତୁର । ୫୧୫ ।
ତେବେ ଶଙ୍କର ଛାଡ଼ି ଶତ୍ରୁ ମୁଖ୍ୟଗଣଙ୍କୁ ।
ସଙ୍ଗରେ ଦେଇ କଲା ସତୀର ବିଦାୟକୁ । ୫୧୬ ।
ପତିଙ୍କୁ ପ୍ରଣମି ମୁଦେ ଅରୋହି ବିମାନ ।
ପ୍ରମଥଗଣ ସଙ୍ଗେ ଦେବୀ କଲେ ପ୍ରସ୍ଥାନ । ୫୧୭ ।
ଦକ୍ଷ ପ୍ରଜାପତିର ଘରେ ଯାଇ ସତ୍ୱର ।
ସବୁ ଲୋକେ ଭବାନୀଙ୍କୁ କଲେ ଅନାଦର । ୫୧୮ ।
ଭଗ୍ନୀମାନେ ମଧ୍ୟ କଲେ ତିରସ୍କାର ତାଙ୍କୁ ।
ମାତା ମାତ୍ର ଦେଖାଇଲା ସ୍ୱବତ୍ସଳତାକୁ । ୫୧୯ ।
ଜନକ ବଦନୁଁ କଥା ପଦେ ହେଲେ ସେହୁ ।
ନ ଶୁଣି ଯାଗଶାଳାରେ ପ୍ରବେଶିଲ ଯାଇ । ୫୨୦ ।
ଶମ୍ଭୁଁ ସ୍ୱ-ଧବ ଭାଗର ଅଭାବ ଦେଖିଲ ।
ନାଥ କହିଥିଲ କଥାମାନଙ୍କୁ ସ୍ମରିଲ । ୫୨୧ ।
ଆପଣା ଅବଜ୍ଞାଠାରୁ ପତିର ଅବଜ୍ଞା ।
ଗୁରୁତର ଅଟେ ବୋଲି ଭାବିଲ ସେ ପ୍ରାଜ୍ଞା । ୫୨୨ ।
କ୍ରୋଧାପମାନ-ବାଡ଼ବ ତା ଚିତ୍ତ ଦହିଲା ।
ମାତୃଯାତ୍ରା-କୃପାର ଶୀତଳ ହୋଇଲା । ୫୨୩ ।
ସତୀ ଅତି କୋପଭରେ ସଭ୍ୟଙ୍କୁ ବୋଇଲା ।
ହେ ସଦସ୍ୟେ ! ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଅଦୋଷିଲା । ୫୨୪ ।
ଶିବର ତିରସ୍କାର ଫଳ ତୁମ୍ଭେ ଭୁଞ୍ଜିବ ।
ମୋର ପିତାଙ୍କୁ ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ ପ୍ରାପ୍ତି ହୋଇବ । ୫୨୫ ।
ଶକ୍ୟ ହେଲେ ହରହର ନିନ୍ଦାନାଦର ।
ଜିହ୍ୱା ଶ୍ରବଣ ଛିନ୍ନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଜନର । ୫୨୬ ।
ପୁରୁଷ ଅଟନ୍ତି ଜଗତ୍ପିତା ଶୁଭଙ୍କର ।
ପରମାତ୍ମା ମହାଦେବ ଶଶାଙ୍କ ଶେଖର । ୫୨୭ ।
ତାହାଙ୍କର ଅପମାନ କରି ମୋ ଜନକ ।
ଜନ୍ମାନ୍ତରେ ଅର୍ଜ୍ଜିଲେ ଅପାର ପାତକ । ୫୨୮ ।

ଏମନ୍ତ ପାପୀ ଦକ୍ଷଙ୍କୁ ଜାତ ମୋ ଶରୀର ।
ଅନୁଚିତ ଅଟେ ଏହି ଧାରଣ ଏହାର । ୪୨୯ ।
ଏତେ କହି ସତୀ କଲେ ଶଙ୍କର ସ୍ମରଣ ।
ଯୋଗାନଳେ ଭସ୍ମ କଲେ ସ୍ୱକାୟା ପାବନ । ୪୩୦ ।
ସତୀଙ୍କ ଏ ଗତି ଦେଖି ଯଜ୍ଞଶାଳାର ।
ସମସ୍ତେ ଏକନାଦରେ କଲେ ହାହାକାର । ୪୩୧ ।
ତା ଶୁଣି ଶିବଗଣ କରନ୍ତେ ଜଳ୍ପ ନାଦ ।
ଯଜ୍ଞର ପଦାର୍ଥ କଲେ ଭଗ୍ନ ନାଶ । ୪୩୨ ।
ସେ ବାର୍ତ୍ତାକୁ ଶୁଣି ରୁଦ୍ର ଅତି ରୌଦ୍ର ହୋଇ ।
ପଠାନ୍ତେ ବୀରଭଦ୍ରଙ୍କୁ ସେ କୁଣ୍ଡରେ ଧାଇ । ୪୩୩ ।
ଯଜ୍ଞକୁ ଧ୍ୱଂସିଲା ନାଶିଲା ଦୁର୍ଜନଙ୍କୁ ।
ଦଣ୍ଡିଲା ବନ୍ଧୁବର୍ଗ ସଭାସଦମାନଙ୍କୁ । ୪୩୪ ।
ଦକ୍ଷ ପରାଭୂତ ହୋଇ ଛାଗତ୍ୱ ପାଇଲା ।
ସେ ଯଜ୍ଞ ସମାପ୍ତିର ଶେଷେ ଖ୍ୟାତ ହୋଇଲା । ୪୩୫ ।

ପାର୍ବତୀ ଜନ୍ମ

ଜନ୍ମେ ଜନ୍ମେ ଶିବପତ୍ନୀ ହେବି ବୋଲି ମୃତ ।
ସମୟେ ହୃଦୟେ ବର ମାଗିଥିଲେ ସତୀ । ୪୩୬ ।
ତେଣୁ ହିମାଳୟର ଆଳୟରେ ସେ ଜାତା ।
ହୋଇ ପାର୍ବତୀ ନାମେ ଜଗତରେ ଖ୍ୟାତା । ୪୩୭ ।
ଦେବୀ ଅବତରନ୍ତେ ହିମାଳୟ ଶିଖର ।
ଉପବନରେ ଫଳିଲେ ବୃକ୍ଷଙ୍କ ଫଳ । ୪୩୮ ।
ଋଷିମାନେ ପୂର୍ଣ୍ଣାନନ୍ଦ ହୋଇ ରହିଲେ ।
ତହିଁ ଯାଇ ଯୋଗାଶ୍ରମ ତପ ଆଚରିଲେ । ୪୩୯ ।
ସୁନ୍ଦର ସମୃଦ୍ଧ ସଦା ପୁଷ୍ପଫଳଯୁକ୍ତ ।
ବୃକ୍ଷ ଲତା ବନାନ୍ତରେ ଶୋଭନ୍ତି ଶୋଭିତ । ୪୪୦ ।
ଝରଣାଗଣ ନିର୍ମଳ ସଲିଳ ପୂରିତ ।
ଶ୍ୱେତ ହେଲେ ଗଜ ମୃଗ ଭୃଙ୍ଗାଳି ମୂଷିକ । ୪୪୧ ।

ସେ ଧବଳର ହେଲା ନାନାମଙ୍ଗଳସୁକ୍ତ ।
ଜୟଧ୍ୱାଣୀ ନଭେ ହେଲେ ଶାସ୍ତ୍ର-ଉକ୍ତି । ୫୪୨ ।
ହିମାଳୟର ଅଗ୍ୟାନ ଅନନ୍ତ ବାଜିଲେ ।
ଦେବ ଗନ୍ଧର୍ବ ସାଧ୍ୟ ଚାରଣେ ଗାନ କଲେ । ୫୪୩ ।
କନ୍ୟାକେ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଲା ନାରଦଙ୍କୁ ।
ଗିରିରାଜ ଭବ ବନ୍ଦିବଧ ପୂଜନ୍ତି । ୫୪୪ ।
ମୁନି ପାଦୋଦକ ନିଜ ମସ୍ତକେ ସିଞ୍ଚିଲା ।
ପତ୍ନୀ ସୁଜିତା ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଣମାଇଲା । ୫୪୫ ।
କନ୍ୟା ମୁନି ସମ୍ମୁଖେ ସେ କରନ୍ତେ ପ୍ରକାଶ ।
ସୁଧୀର ଗୁଣ ଦୋଷ ଶୁଣିବା ଅଭିଳାଷ । ୫୪୬ ।
ନାରଦ ମନେ ହସି ବୋଇଲେ ଭୋ.ନନ୍ଦନୀ ।
ସୁନ୍ଦରୀ ପତିବ୍ରତା ମାତୃ ପିତୃ ବନ୍ଦନୀ । ୫୪୭ ।
ପତିବ୍ରତାଲକ୍ଷଣ ସୁଚନର ସୂଚିକା ।
ଅମ୍ବା ସର୍ବମଙ୍ଗଳା ଗୌରୀଆଦି ନାମସୂଚା । ୫୪୮ ।
ସୁଶୀଳା ସୁଲକ୍ଷଣା ସୁଗୁଣଗଣଗଣି ।
ମାତ୍ର ଏହାର ଧବ ମାନହୀନ ଅଗୁଣୀ । ୫୪୯ ।
ଅମଙ୍ଗଳ ଭୂଷଣ କଟିଲ ଦିଗମ୍ବର ।
ବାମ ଶୂନ୍ୟ ଯୋଗୀ ଭୂତ ପ୍ରେତ ସହଚର । ୫୫୦ ।
ଏ ଅନ୍ତ୍ୟ ବଚନ ଶୁଣି ଦମ୍ପତି ଦୁଃଖିତ ।
ପାର୍ବତୀ ମାନସ ହେଲା ସନ୍ତୋଷ ପୂରିତ । ୫୫୧ ।
ଶିବଙ୍କ ହୃଦୟେ ଶିବ ପ୍ରୀତି ଅଙ୍କୁରିଲା ।
ନୟନସୁଗ ଭକ୍ତିଲ ତନୁ ପୁଲକିଲା । ୫୫୨ ।
ଲଜ୍ଜେ ସେ ସବୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସେ ସ୍ଥାନେ ନ ରହି ।
ଯାଇ ସଖୀଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ବସିଲା ଚନ୍ଦ୍ରମୁହିଁ । ୫୫୩ ।
ସେ ଦମ୍ପତି ଗଦ୍‌ଗଦ୍‌ସ୍ୱରେ ଯୋଡ଼ି କରତଳ ।
ବୋଇଲେ କରନ୍ତୁ କିସ ? ହେ ମୁନିନାୟକ । ୫୫୪ ।
ଏପରି ଅମ୍ଭ କନ୍ୟାକୁ ସେପରି ବରକୁ ।
କିପରି ଦେବୁଁ ? କହ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସାଧନକୁ । ୫୫୫ ।

ତା ଶୁଣି ଭୃଙ୍ଗି ସ୍ତୁତିଲା ନୃତ୍ୟ ଅନ୍ତ ତାହା ।
ପ୍ରାଣୀ-ହୃତ୍‌ପଦ୍ମରେ ଶମ୍ଭୁ-ଲକ୍ଷିତ ଯାହା । ୫୬ ।
ଯେତେବେଳେ ଜନ୍ମିବ ମୁହିଁ ଗୋଟିଏ କୃପାଳୁ ।
ତାହା ଅବଶ୍ୟ ହୋଇବ ଦୈବର ସହାୟୁ । ୫୭ ।
ତୁମ୍ଭ ଭୂତାଙ୍କୁ ମୁହିଁ ବର୍ଣ୍ଣିଲି ଯେଉଁ ବର ।
ଜନ୍ମିବାରେ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବ ସଂଶୟ ନ କର । ୫୮ ।
ଶିବରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାମାନ ଜଅବ ଦୋଷ ଗୁଣ ।
ତାଙ୍କୁ କନ୍ୟା ଦାନ କଲେ ସବୁ ହେବ ଗୁଣ । ୫୯ ।
ସର୍ପେ ଶୟନ ଜଳ ଶମ୍ଭୁ ହୁଏ ସକଳ ।
ସଦାସତ୍ତ୍ୱ ରେଖ ସୂର୍ଯ୍ୟାଗ୍ନି ଅନାଦି । ୬୦ ।
ଜହ୍ନୁଲେହେଁ ଶକ୍ତି ମନ ପାଣି ଗଙ୍ଗା ପୂତା ।
ଜଳାଙ୍କ ଦୋଷାବଳୀ ହୁଏ ନାହିଁ ଶୁଦ୍ଧତା । ୬୧ ।
ଗ୍ରସାଳନ କଳଙ୍କିତ ହେଲେହେଁ ସବତ ।
ଶତ୍ୟ ସ୍ଥିର ହେଲେ ଯଣ ଅଟେ ଅପଣ୍ଡିତ । ୬୨ ।
ଦୋଷକାରଣୀ ଅଟେ ନଦର ଅନୁରତି ।
ସମ୍ବୃଦ୍ଧି ହୋଇ ଗଲେ ନଦରେ ପତତ । ୬୩ ।
ଜନ ନଜ ମନେ ସଦା ଭକ୍ତିବା ଭୂତିକ ।
ଜାବ ଈଶ୍ୱର ସମ ନୁହନ୍ତି ବଦାନ୍ତିକ । ୬୪ ।
ହର ଅଟେ ସମର୍ଥ ସମସ୍ତ ଦୁଃଖହର ।
ବହୁସୁଲଭ ଶିବ ଭଗବାନ ଶଙ୍କର । ୬୫ ।
ଲୋଚନେ ତା ଏପରେ ନାହିଁ ଅନ୍ୟ ବର ।
ତାଙ୍କୁ କନ୍ୟା ଦେଲେ ହେବ ମଙ୍ଗଳ ତୁମ୍ଭର । ୬୬ ।
ପାର୍ବତୀ ତପ କଲେ ନିଶ୍ଚୟ ଶଙ୍କରଙ୍କୁ ।
ଏତେ ବୋଲି ତାହାଙ୍କୁ ଦେଇ ଆଶୀର୍ବାଦଙ୍କୁ । ୬୭ ।
ନାରଦ ହର ପ୍ରତ ବ୍ରହ୍ମଲୋକକୁ ଗଲେ ।
ଶୈଳରାଜ ନିଜ ଭାଗ୍ୟକୁ ଏମନ୍ତ କହିଲେ । ୬୮ ।
ଦୁଇ ଯାଇ ଏତେ ମାନ ଶବାର ଦେବାଦ ।
ହିମାଳୟ ହୋଇଲେ ତପସ୍ୱୀ ଅଛି କି ପ୍ରମାଦ । ୬୯ ।

କନ୍ୟା ବରଙ୍କ କୁଳ ଶୀଳ ରୂପ ବୟସ ।
ସବୁ ଦେଖି ବିଭାକୁ କରିବା ସମଞ୍ଜସ । ୫୭୦ ।
ଏଣୁ ଅମ୍ଭ ସୁତା ପାଇଁ ଅନୁରୂପ ବର ।
ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା ସମୁଚିତ ଭୂସୁର । ୫୭୧ ।
ତା ଶୁଣି ବୋଇଲେ ଗିରିରାଜ ବନିତାରେ ।
ଦେବଦେଖିଲେ ପାବକ ସମ୍ଭବ ହୋଇଯାବେ । ୫୭୨ ।
ମାତ୍ର ନାରଦ ବଚନ ହୁଏ ନାହିଁ ଆନ ।
ଅତଏବ ତୁମ୍ଭେ ଧର ଜଗଦୀଶ ଧ୍ୟାନ । ୫୭୩ ।
ଯେ ଦେଖନ୍ତି ଜଗତେ ପାର୍ବତୀର ଜନ୍ମକୁ ।
ସେ ଅବଶ୍ୟ କରିବ ତାହାର କଲ୍ୟାଣକୁ । ୫୭୪ ।
ଚିନ୍ତା ଛାଡ଼ ତୁମ୍ଭେ ଏବେ ସୁତାଠାକୁ ଯାଅ ।
କହ ତାହାର ନିଷ୍ଠାରେ ତପକୁ କରାଅ । ୫୭୫ ।
ତପସ୍ୟାରେ ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରସନ୍ନ ହେବେ ହର ।
ଆଉ କେଉଁ ଉପାୟ ନୁହେ ସମୁଚିତର । ୫୭୬ ।
ନାରଦ ବଚନ ଅଟେ ଗୂଢ଼ାର୍ଥ ସହିତ ।
ଏଣୁ ତୁମ୍ଭ ଝିଅକୁ କର ଶଙ୍କାରହିତ । ୫୭୭ ।
ହର ଅଟେ ସୁଗୁଣାକର ଅତି ସୁନ୍ଦର ।
କଳଙ୍କ ରହିତ ଅଜ ଅଜର ଅମର । ୫୭୮ ।
ପତିବାଣୀ ଶୁଣି ମୋଦେ ମେନକା ସତ୍ୱରେ ।
ଯାଇଁ ପ୍ରିୟ ନନ୍ଦନୀକୁ ବସାଇ କୋଳରେ । ୫୭୯ ।
ମୋଦଖେଦସ୍ନୁତା ହୋଇ ଏମନ୍ତ ବୋଇଲେ ।
ନାରଦ ତୋତେ ତପ କରିବାକୁ କହିଲେ । ୫୮୦ ।
ତପ ଦୁଃଖ ଦୋଷହର ଅତି ସୁଖକର ।
ଅଧାର ଅଟଇ ଏ ସମସ୍ତ ଜଗତର । ୫୮୧ ।
ତପେ ସୃଷ୍ଟି ସ୍ଥିତି ଲୟ କରନ୍ତି ତ୍ରିମୂର୍ତ୍ତି ।
ତପେ ଶିବକୁ ମନାଇ ପାଅ ତୁ ସୁକୀର୍ତ୍ତି । ୫୮୨ ।
ମୋ ଚିନ୍ତା ଏତେକ ଯାଇ ତୋ ମୃଦୁ ଶରୀର ।
ସହୁ ପାରିବ କେମନ୍ତ କଠୋର ତପୋଭାର । ୫୮୩ ।

ତାହା ଶୁଣି ପାର୍ବତୀ ବୋଇଲେ ମାତା ! ଶୁଣ ।
ତପରେ ଲଭିବ ତୁମ୍ଭ ଇଚ୍ଛେଶ୍ୱ ପୂରଣ । ୫୮୪ ।
ଏମନ୍ତ କଷ୍ଟ ହେଲେ ଧନ୍ୟ ପାଇବ ବୋଲି ।
ମାତୃ ପିତୃ ପାଦଧୂଳି ନିଜ ଦେହେ ବୋଳି । ୫୮୫ ।
ବେଦବିଦ୍ ମୁନିଙ୍କଠାରୁ ହୋଇ ସୁଶିକ୍ଷିତା ।
ତପ ପାଇଁ କାନନକୁ ଗଲେ ଗିରିସୁତା । ୫୮୬ ।

ପାର୍ବତୀ ତପସ୍ୟା ।

ସେ ସୁକୁମାରୀ ସକଳ ସୁଖ ତ୍ୟାଗ କରି ।
ପ୍ରାଣପତି ପାଦପଦ୍ମ ହୃଦୟରେ ଧରି । ୫୮୭ ।
ଏକାଗ୍ରମନସ୍କା ହୋଇ ତପକୁ ଆଚରି ।
ପ୍ରଥମେ ବୃକ୍ଷର ଫଳମୂଳ ଭୋଜନ କରି । ୫୮୮ ।
ଖାଦ୍ୟାଭାବରେ ଖାଇଲେ ଶୁଷ୍କ ପର୍ଣ୍ଣ ।
ମାତ୍ର ଶେଷେ ତେଜିଲେ ବର୍ଷ କଲେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ୫୮୯ ।
ତାପରେ ପର୍ଣ୍ଣକୁ ତେଜି ଅପର୍ଣ୍ଣା ନାମରେ ।
ଖ୍ୟାତା ହୋଇ କେତେକାଳ ସଲିଳ ପାନରେ । ୫୯୦ ।
ତପରେ କେତେକାଳ ବାତାହାରେ କାଟିଲେ ।
ପଞ୍ଚଶେଷରେ ନିରାହାର ବ୍ରତକୁ କଲେ । ୫୯୧ ।
ଅତିଶୀର୍ଣ୍ଣା ଅପର୍ଣ୍ଣାଙ୍କୁ ଅନାଇଁ ଗଗନେ ।
ଧାତା ଗମ୍ଭୀର ବାଣୀ ପ୍ରକାଶିଲେ ଏସନେ । ୫୯୨ ।
ଗିରିରାଜକୁମାରୀ ! ତପ ଆଉ ନ କର ।
ତୋ ତପ ଦେଖି ତପ ଲଜ୍ଜିତେ ଅନ୍ତରେ । ୫୯୩ ।
ତୋ ମନୋରଥ ସଫଳ ହେବ ନିଶ୍ଚୟରେ ।
ବୃଷଧ୍ୱଜ ଆସିବେ ଶିବ ସତ୍ୱରତରେ । ୫୯୪ ।
ମୁହିଁ କହୁ, ସ୍ୱତେ ତବ ମୋହିବ ବିରଳୁ ।
ପିତା ଡାକିବା ମାତ୍ରେ ଯାଅ ନିଜ ପୁରକୁ । ୫୯୫ ।
ସେବେ ତୋ ହୃଦୟେ ଏକ ତପସ୍ୱୀ ଦେଖାଦେବ ।
ସେବେ ତୋହର ମନୋରଥ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ । ୫୯୬ ।

ଏ ବାଣୀ ଶୁଣି ପାର୍ବତୀ ଚିତ୍ତ ପ୍ରମୋଦିତ ।
ଏବେ ମନ ଦେଇ ଶୁଣ ମହେଶ ଚରିତ ।୪୯୭।
ସେତେବେ ସତୀ କୋପରେ ତନୁକୁ କଲ ତ୍ୟାଗ ।
ତେବେ ଶଙ୍କର ଚିତ୍ତକୁ ଘୋଟିଲା ବିରାଗ ।୪୯୮।
ସଦାଶିବ ସଦା ଜପେ ରଘୁପତି ନାମ ।
ଶୁଣନ୍ତି ମାତ୍ର ସୀତା-ନାୟକ-ଗୁଣଗ୍ରାମ ।୪୯୯।
ଧରଣୀରେ ଭ୍ରମି ଗଲେ ମନ ମୋହ ଧାମ ।
ବାମଦେବ ଉଦାନନ୍ଦ ଜ୍ଞାନଗୁଣଧାମ ।୫୦୦।
କେଉଁଠାରେ ଜ୍ଞାନଦାନ କରନ୍ତି ଯୋଗୀଙ୍କୁ ।
କେଉଁଠାରେ ରାମ କଥା କହନ୍ତି ମୌନଙ୍କୁ ।୫୦୧।
ଯଦ୍ୟପି ସେହିଁ ସଦାନନ୍ଦ ଭାବନାରହିତ ।
ଭକ୍ତ ବିୟୋଗ ଦୁଃଖରେ ହୁଅନ୍ତି ଦୁଃଖିତ ।୫୦୨।
ରାମ ଭକ୍ତ ଶିବଙ୍କର ସମୟେ ବହିଲା ।
ଏ ରୂପରେ ବହୁତ ସମୟ ବିତିଗଲା ।୫୦୩।
ଜାଣି ମହାଦେବ ଗାଢ଼ ଭକ୍ତି ସାଧୁ ବ୍ରତ ।
ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ହୋଇ ବୋଇଲେ ଏମନ୍ତ ।୫୦୪।
ତୁମ୍ଭ ଧନ୍ୟ ଅଟଇ ଅଲୌକିକ ବ୍ରତ ।
ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମକୁ ହୁଅ ଏବେ ରତ ।୫୦୫।
ସତୀ ହୈମବତୀ ହୋଇ ଜନ୍ମିଛି, ତାହାର ।
ପାଣିଗ୍ରହଣ କର ହର ସନ୍ତାପ ଭାର ।୫୦୬।
ତା ଶୁଣି ହର କହିଲେ ଆଦେଶ ତୋହର ।
ସତ୍ୟ ଧର୍ମ ଅବଶ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମୋହର ।୫୦୭।
ମାତ ପିତ ଗୁରୁ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ଆଦେଶକୁ ।
ନିଶ୍ଚେ ପାଳିବାକୁ ହେବ ନ କରି ପାଞ୍ଚିଲୁ ।୫୦୮।
ତୁମ୍ଭେ ଜଗତର ମାତା ପିତା ଗୁରୁଦେବ ।
ତୋର ଆଜ୍ଞା କପର ଲଙ୍ଘିବାକୁ ହେବ ।୫୦୯।
ଏମନ୍ତ କହନ୍ତେ ଧର୍ମ ଯୁକ୍ତ ବଚନ ।
ଶିବ ମୁଖୁଁ ଶୁଣି ଶ୍ରୀରାମ ଲଭେ ତୋଷଣ ।୫୧୦।

ହୋଇବ ଫଳିଲା କି ଏବେ ତୋହର ପଣ ।
ଶୁଣନ୍ତି ଅଛୁ ନ ଭଙ୍ଗ ପାଳ ମୋ ବଚନ । ୨୧୧ ।
ଏତେ କହୁ ଶ୍ରୀହର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଲେ ।
ସ୍ୱପଥ ସପ୍ତର୍ଷିଙ୍କ ଗଣର ହୋଇଲେ । ୨୧୨ ।

ପାର୍ବତୀ ପରୀକ୍ଷା

ପରେଶ ଶିବଙ୍କ ପ୍ରୀତି ଏବେ ତୁମ୍ଭେ ଯାଅ ।
ତାଙ୍କୁ ପୁରେ ପହଞ୍ଚାଅ ପିତାଙ୍କୁ ପଠାଅ । ୨୧୩ ।
ହିମାଳୟ ଗୃହରେ ଜାତ ହେଲେ ସ୍ୱୟଂ ।
ନିବାରଣ କର ଜନ୍ମ ସୁଭ୍ରବାଣୀଶ୍ୱ । ୨୧୪ ।
ଏମନ୍ତ ଶିବାଜ୍ଞାପିତ ହୋଇ ମୁନିମାନେ ।
ଯାଇ ପୃଚ୍ଛିଲେ ଗୌରୀଙ୍କ ଦେଖି ତପସ୍ଥାନେ । ୨୧୫ ।
କୁମାରି, ଏତ କଷ୍ଟ ଲଭ୍ୟ କର କାହାଙ୍କୁ ।
କେଉଁ ବାଞ୍ଛି କିମ୍ପା କରୁ ଘୋରେ ତପସ୍ୟାକୁ । ୨୧୬ ।
ତା ଶୁଣି ଗୌରୀ କହନ୍ତି ମୁଁ କହିବ ସତ ।
ମାନ ମୋ କାର୍ଯ୍ୟ ଶୁଣି ହସିବା ଅନୁଚିତ । ୨୧୭ ।
ଉଦ୍ଧତ ମୋ ଚିତ୍ତ ଗୁର୍ବେ ସଲିଳ ଉପରେ ।
ରଚିବି ବାଳିବାଲୁ ନାରଦ ବଚନରେ । ୨୧୮ ।
ମୁଁ ବାଞ୍ଛିବା ଡେଣା ନ ଥାଇ ଉଡ଼ିବାକୁ ।
ବାଞ୍ଛିଲି ସାନନ୍ଦେ ଶିବଙ୍କୁ ବରିବାକୁ । ୨୧୯ ।
ମୁନିଏ ହସେ ହସି ହୋଇଲେ ତାହା ଶୁଣି ।
ଶୁଦ୍ଧ କି ସ୍ୱଭାବେ ଭିକାରୀ ଅଟନ୍ତି ପୁଣି । ୨୨୦ ।
ନାରଦ କହିଲ କଣ୍ଠ କଥାରେ ଭୁଲିଲୁ ।
କାହା ମନ୍ଦିରକୁ ମଣ୍ଡିବାକୁ ବାଞ୍ଛିଲୁ ? ୨୨୧ ।
ସେ ମୁନିବାଣୀ ଶୁଣି କହେ ତାପସଙ୍କୁ ।
ଯାଅ ଘେନି ଅଶିବ ନାହିଁ ଯେତ ଶମ୍ଭୁଙ୍କୁ । ୨୨୨ ।
ଶାସବେକ୍ତୁ ବନନ କର୍ଷିବୁ ନୃପ ଦ୍ୱୟ ।
ତାହା କଥାକୁ ମାନି ଲଭିଲେ ଅପଯଶ । ୨୨୩ ।

ତାହାରେ ଶିଖିତ ହେବା ନବ ନବା-ନାସ୍ୱ ।
ଘର ସ୍ଥାନ୍ତ ଭୂଳନ ଦାତଣ୍ଡ ହୋଇ ଉଦାସ୍ୱ । ୭୨୪ ।
ତାର ରୂପ ସାଧୁଜନ ଭଜନ୍ତର ସ୍ତୁତି ।
ସବୁଙ୍କୁ ତ: ଘର ଭଜିବାକୁ ତାର ପାଶେ । ୭୨୫ ।
ବୃଦ୍ଧ ଅଜଣା ସରଳା ଦାଳା ଘା ବଚନ ।
ଶୁଣେ ଭବ ଭୁମି ଶିବେ ବଳାଇଲେ ମନ । ୭୨୬ ।
ଶିବ ଅଟେ ନିର୍ଗୁଣ ନାର୍ଷିକ ସର୍ପଧର ।
କୁବେଶ କୁଳ ଶ୍ମଶାନ କପାଳଧର । ୭୨୭ ।
ଅବର ବନ୍ଧୁପାଶ ଦିଗମ୍ବର ଏମନ୍ତ ।
ବରକୁ ବର ମୁଣ୍ଡିକା ହୋଇବୁ କେମନ୍ତ ? ୭୨୮ ।
କପଟି ମୁନି ବଚନ ଶ୍ରମରେ ପଡ଼ିଲେ ।
ତୋ ମୃଦୁ ତନୁକୁ ବୃଥା କଷଣ ଦିଲେ । ୭୨୯ ।
ଶିବ ସଙ୍ଗ ଅତ ଭସ୍ମ ଦେଇ ଅନ୍ତରେ ।
ଅନ୍ତ ଭଲ୍ଲ ଦୁଃସ୍ଥାନ ପ୍ରବିଷ୍ଟ ଜଗତରେ । ୭୩୦ ।
ଏକାକୀ ହୋଇ ଶଙ୍କର ଖାଏ ଭିକ୍ଷ ମାଗି ।
ଶୋଏ ଶ୍ମଶାନେ କୋଉଠି ତାହାରେ ଅନୁରାଗୀ । ୭୩୧ ।
ଏବେ ଦେଖିଲେ ତାଙ୍କୁ ସ୍ଥାନ ମାନ ଅଛି ଶିବ ।
ଅମ୍ଭେ ତୋତେ ଆଣି ଦେବୁଁ ଉପଯୁକ୍ତ ବର । ୭୩୨ ।
ସେ ଅନନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ବେଦବେଦ୍ୟ ଭଗନ୍ତ ।
ସୁଗୁଣୀ ସୁଶୀଳ ଶ୍ରୀପଦ ଅତ ପବିତ୍ର । ୭୩୩ ।
ଦୋଷଶୂନ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ବୈକୁଣ୍ଠ ମନ୍ଦର ।
ସଙ୍ଗତେ ଅଟେ ସେ ଅନୁରୂପ ତୋହର । ୭୩୪ ।
ମୁନିଙ୍କ ବାଣୀ ଶୁଣି ମନେ କୁପି ପାର୍ବତୀ ।
ବୋଇଲୁ ସତ୍ୟ ଅଛନ୍ତି ତୁମ୍ଭର ସମ୍ବର୍ତ୍ତୀ । ୭୩୫ ।
ଏ ମୋ ତନୁ ଶୈଳଜ ଅଟେ ମାତ୍ର ଏ ସଲେ ।
ମୋ ଦୃଢ଼ ସ୍ୱରନାକୁ ଟେକିବ ନାହିଁ ଭଲେ । ୭୩୬ ।
ଶିଳାଜାତ ଜନକ ଦେଖିଲେ କଣ୍ଠିକନାତ ।
ନିତ ଚାନ୍ଦିତ ଅଳ୍ପ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥିତେ ନାହିଁ ତ । ୭୩୭ ।

ଉପେକ୍ଷିବ ନାହିଁ ମୁଁ ନାରଦୋପଦେଶକୁ ।
ମୋର ଭକ୍ତି ଦୃଢ଼ ନାହିଁ ଏକାନ୍ତ ବାଳକୁ ।୨୫୮।
ଗୁରୁବଚନେ ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ ଯାହାର ।
ସ୍ୱପ୍ନରେ ମଧ୍ୟ ସୁଖ ମିଳି ନାହିଁ ତାହାର ।୨୫୯।
ହର ଗୁଣବନ୍ଧୁ ହର ସୁଗୁଣାକର ।
ମାତ୍ର ଛଳ ଯାହିଁ କହେ ତାର ସେ ମନୋହର ।୨୬୦।
ପ୍ରଥମରେ ଉପଦେଶ ତୁମ୍ଭେ କହିଥିଲେ ।
ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ଅଞ୍ଚଳୁ ପାଶେଥାନ୍ତି ଭଲେ ।୨୬୧।
କଲିଣି ମୋ ମାନସକୁ ଶିବସମର୍ପଣ ।
କର୍ଣ୍ଣ ଏବେ ତାଙ୍କ ଗୁଣ ଦୋଷ ନିରୂପଣ ।୨୬୨।
ବଳଘଟନ ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭ ଉପଦେଶ ହେଲେ ।
ଧର୍ମରେ ଅନେକ କନ୍ୟା ଲଭ୍ୟ ହେବେ ହେଲେ ।୨୬୩।
ଶତବାର ମୁଁ କହେ ଏ କଥେ ମାତ୍ର ନୁହେଁ ।
କୋଟିଜନ୍ମେ ମଧ୍ୟ ପଣ କରିଛି ମୁଁ ହରେ ।୨୬୪।
କହିଲେ ମହାଦେବଙ୍କୁ ମାତର ବଚନ ।
ନୋହିଲେ ଏମନ୍ତ କନ୍ୟା ହୋଇଥାନ୍ତା ।୨୬୫।
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ମୋର ପ୍ରଣାମ ହେଉଛି ଅଶେଷ ।
ତୁମ୍ଭେମାନେ ସ୍ୱସ୍ଥାନ ପ୍ରତି ପ୍ରସ୍ଥାନ କର ।୨୬୬।
ଗିରିଜା ହୃଦୟେ ଶିବ ପ୍ରୀତି ଅନାଦି ।
ମୁନିଏ ବୋଇଲେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟାନ୍ତରଙ୍ଗ ହୋଇ ।୨୬୭।
ଜୟ ଜଗଜ୍ଜନନୀ ଜୟ ଜୟ ଭବାନୀ ।
ଜୟ ଗିରିନନ୍ଦିନୀ ଜୟ ଜୟ ମୃଡ଼ାନୀ ।୨୬୮।
ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରକୃତି ଶିବ ପୁରୁଷ ତୁମ୍ଭେ ଦୁଇ ।
ଜଗତର ଜନନୀ ଜନକ ଏହି ଦୁଇ ।୨୬୯।
ପାର୍ବତୀଙ୍କ ସେମାନେ ପ୍ରଣମି ତହୁଁ ଗଲେ ।
ତହିଁ ତୁଷାର ଗିରିଙ୍କୁ ପଠାଇଲେ ।୨୭୦।
ସେ ଯାଇ ପ୍ରବୋଧି ନିଜ ପ୍ରିୟ କୁମାରୀକୁ ।
ଆଣିଲେ ଆନନ୍ଦରେ ଆପଣା ନଗରୀକୁ ।୨୭୧।

ଶିବ ଜାଣି ମୁନିଙ୍କ ମୁଖଁ ଘୋଷିଗ୍ରନ୍ଥରୁ ।
ହୃଷ୍ଟ ହୋଇ ରହିଲେ ଏହି ସମାଧାନରୁ । ୬୫୨ ।

ମଦନ ଦହନ

ସେହିକାଳେ ତାରକାସୁର ପ୍ରତାପୀ ବଳିଷ୍ଠ ।
ଦେବଙ୍କୁ ଦେବେଶଙ୍କୁ ଜିଣିଲା ସେ ପାପିଷ୍ଠ । ୬୫୩ ।
ଦେବେ ଦୁଃଖୀ ଦରିଦ୍ର ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଯାଇ ।
ନିଜ ଗତି ଜଣାଇଲେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ମନାଇ । ୬୫୪ ।
ବିଧି କହିଲେ ବୋଇଲା ତ୍ରିପୁରଃଯୋଗୀଭବ—
ପୁତ୍ର ମାତ୍ର ସେ ଦୈତ୍ୟଙ୍କୁ ସଂହାରି ପାରିବ । ୬୫୫ ।
ତହିଁ ପାଇଁ ଅଛି ଏକ ଉପାୟ ମାତର ।
ଶିବ ଦେବ ଅନୁକୂଳ ହୋଇଲେ ସତ୍ୱର । ୬୫୬ ।
ଦକ୍ଷପତ୍ନୀ ସତୀ ତେଜି ନିଜ ଶରୀରକୁ ।
ଏବେ ଜନ୍ମିଛି ସୁତା ହୋଇ ହିମାଳୟରୁ । ୬୫୭ ।
ଶିବାନୁରାଗରେ ସେ କରୁଛି ତପ ଘୋର ।
ମାତ୍ର ଶିବ ଯୋଗାସନେ ଧ୍ୟାନରେ ବସିଲେ । ୬୫୮ ।
ମୋ ବୋଲି ଶୁଣି ତୁମ୍ଭେ ପଠାଅ ମଦନକୁ ।
ସେ ଯାଇ ବାଧା ଦେଇ ଭାଙ୍ଗୁ ଶିବ ଯୋଗକୁ । ୬୫୯ ।
ତେବେ ଅମ୍ଭେମାନେ ଯାଇ ଶିବଙ୍କୁ ପ୍ରବୋଧି ।
ଗୌରୀଙ୍କ ସଙ୍ଗ ବିବାହ କରାଇବା ନିରୋଧି । ୬୬୦ ।
ତାହା ହେଲେ ତୁମ୍ଭ ଦୁଃଖ ହୋଇବ ଖଣ୍ଡିତ ।
ଏତେ ଶୁଣି ଦେବତାଏ ହୋଇ ଆନନ୍ଦିତ । ୬୬୧ ।
ପୁଣି କହନ୍ତେ ବିଧିର ଆସ ଉପଗତ ।
ହୋଇ ସକଳ ଦଣ୍ଡପ୍ର ହେଲା ଅବଗତ । ୬୬୨ ।
ମାନବେ ହେଲେ ଯାଉ ସେ ହୋଇଲା ଏସନ ।
ଶଙ୍କର କରିଲେ ନୟନ ମଦନ ଶୋଷଣ । ୬୬୩ ।
ତଥାପି ତୁମ୍ଭ କାର୍ଯ୍ୟ ନିଶ୍ଚେ କରିବ ସୂର୍ଯ୍ୟ ।
ପରୋପକାର ପ୍ରାଣର ଅଭ୍ୟାସ ଅଟଇ । ୬୬୪ ।

ପରହିତ ପାଇଁ ଯେ ଶେଷେ ନିଜ ତନୁକୁ ।
ପଣ୍ଡିତେ ସଦା କରନ୍ତି ତାହାର ସ୍ତୁତିକୁ । ୬୬୫ ।
ଏହି ରୂପେ କହି ସୁର ସେନା ସହିତରେ ।
ବିଜୟୀ ପୁଷ୍ପବାଣ କୋଦଣ୍ଡ ଧରି କରେ । ୬୬୬ ।
ବାହାରେ ସେହି ସ୍ମରଣ ମହେଶ୍ୱର ବୈରି ।
ନାଗକେଶରେ ଭରିବ ନାଥଙ୍କୁ ମୋର । ୬୬୭ ।
ତେବେହେଁ ଭବିତବ୍ୟ ଭାଗ୍ୟ ବଳବ ଯୋଗୀରେ ।
ବୋଲି ପ୍ରକାଶିଲ୍ଲ ନିଜ ପ୍ରଭାବ ପ୍ରଭୁରେ । ୬୬୮ ।
ସେ କ୍ଷଣି କାମବଶୀଭୂତ ହେଲା ଜଗତ ।
ସୁରାସୁର ମୁନିଗଣ ମର୍ଯ୍ୟାଦାରହିତ । ୬୬୯ ।
ଭୁଜଙ୍ଗେ ସଂଯମ ଯୋଗ ବୈରାଗ୍ୟ ଜପ ।
ସଦାଚାର ବ୍ରତ ଯେତେ ଧର୍ମ କର୍ମ ତପ । ୬୭୦ ।
ବହୁ ରଣକିଣି ହୋଇ କରନ୍ତି ଧାବନ ।
ନିଜ ସେନା ବଳ ଦେଖି ଅନଙ୍ଗ ରମଣ । ୬୭୧ ।
ଅତି ଶୀଘ୍ରେ ପଳାଇ ସଦ୍‌ବୁଦ୍ଧି ଭୟରେ ।
ଲୁଚି ରହିଲା ନିଜ ଚୈତନ୍ୟମାନସରେ । ୬୭୨ ।
ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମଗଣେ ସବୁ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷେ ।
ସ୍ୱଜାତୀୟଙ୍କୁ ଲୋଡ଼ି ମାତିଲେ ରାଗ ବଶେ । ୬୭୩ ।
ଲତାଙ୍କୁ ଦେଖି ବୃକ୍ଷେ ଶାଖାଙ୍କୁ ପ୍ରସାରିଲେ ।
ସରସୀଙ୍କୁ ଦେଖି ନଦମାନେ ଉଚ୍ଛୁଳିଲେ । ୬୭୪ ।
ନଦୀଙ୍କୁ ଦେଖି ସମୁଦ୍ର ଚଳିତ ହୋଇଲା ।
ଏମନ୍ତ ପ୍ରକୃତି ସ୍ଥିତି କି ଅଦ୍ଭୁତ ହେଲା । ୬୭୫ ।
ସକଳ ପ୍ରାଣୀମାନେ ନିଷ୍ଠେ କାମାନ୍ଧ ହୋଇ ।
ରଜନୀ ଦିନ ଅନ୍ତ ବାରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ୬୭୬ ।
ପୁରୁଷମୟ ସ୍ତ୍ରୀମୟ ରୂପେ ତ୍ରିଭୁବନ ।
କାମ ଚେଷ୍ଟିଲା ଯୋଗୀଙ୍କି ହୋଇଲା ପ୍ରତୀୟ । ୬୭୭ ।
ଘାଟରେ ପାମରଙ୍କର ମାନସ ବିକାର ।
କି କହିବାରେ ଥିବ ତାଙ୍କୁ ଦୁଃଖ ସଞ୍ଚାର । ୬୭୮ ।

ଭ୍ରମ-ଭୃଙ୍ଗାପାଙ୍ଗ କଟେନ ମାତ୍ର ସେ ଲାଳରେ ।
ଅବସ୍ଥାନ କଲେ ତ୍ରିବିଧାର ମାନସରେ ।୭୭୯।
ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମାତ୍ର ଅଟେ ଭାମଯାତ୍ରା ସମସ୍ତ ।
ଚେତନ ଜଙ୍ଗମଙ୍କ ପୂର୍ବ ଭଣ୍ଡ ବାସ୍ତୁ ।୭୮୦।
ଭୂର କାଳବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ମାର ଡ଼ରଣ୍ଡ ।
ସେ ଧରି ପ୍ରପଞ୍ଚ ପୂର୍ବ ରୂପଙ୍କୁ ଧରିଲ ।୭୮୧।
ସଦାକାମଦାୟକଙ୍କ ମାନସ ପଶ୍ଚତେ ।
ପୁଣି ସୃଷ୍ଟିବସ୍ଥାଙ୍କୁ ଲଭିଲେ ପ୍ରାଣୀଏ ।୭୮୨।
ଦୁର୍ଗ୍ଗର୍ଥ ପୂର୍ଣ୍ଣମ ରୁଦ୍ର ରୂପଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟାଙ୍କୁ ।
ତାହା ମନ୍ମଥ ଶଙ୍କିତ ଥିବାଙ୍କୁ ଯିବାଙ୍କୁ ।୭୮୩।
ଅନ୍ତେ ସେ ମଦନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କର ରଥ୍ୟ ।
ସିନଙ୍କୁ ରବିଯାଇଲ ବସନ୍ତଙ୍କୁ କଣ୍ଠ ।୭୮୪।
ତରୁ ପ୍ରକର ପଶ୍ଚବ କୁସୁମ କଦଳ ।
ଶୁକ ପିକ ସାରିକା ଲୁଚ ଶ୍ରୁତ ରଞ୍ଜିତ ।୭୮୫।
ସରସୀରେ ନିର୍ମଳ ସଲୀଳ ପୂରିତ ।
କଞ୍ଜ କୁବଳୟ କୋକନଦ ସ୍ଫଟିକ ।୭୮୬।
ଚାନ୍ଦ ମଣ୍ଡଳ କୁଞ୍ଜ-କାନନ ପ୍ରକଟିତ ।
ବୃକ୍ଷ ମୂଳରେ ମଧୁ ଅନୁରାଗ ଭୃଙ୍ଗ ।୭୮୭।
ଭାମାଙ୍କୁ ମିଶ ସୁଗନ୍ଧ ମଳୟ ମାରୁତ ।
ମନେ ବନ୍ଧୁ ମାନସଙ୍କୁ ଭରେ କ୍ଷୋଭିତ ।୭୮୮।
ଏମନ୍ତ ମାଧବୀନା କୋଳାହଳ ହୁରିଲୁ ।
ସାତ ତାହାଙ୍କ ଶିବ ଯୋଗ ନ ଟଳିଲା ।୭୮୯।
ତା ଦେଖି ମନୋଜ ଅତି କୁପିତ ହୋଇଲା ।
ଏତେ ବାଳ ରସାଳ-ଶାଖିଭାବେ ବସିଲା ।୭୯୦।
କାଳ ସୁମ ଧନୁରେ ରତନ ବାଣ ଯୋଖି ।
ପ୍ରବଣ ଯାଏ ଟାଣି ଛାଡ଼ିଲା ଲକ୍ଷ୍ୟ ଦେଖି ।୭୯୧।
ଶର ଶିବଙ୍କଠାରେ ବାଜି ସମାଧି ଭାଙ୍ଗିଲା ।
ଚେତ ଭବ ଲୋଚନରେ ସୁବଆସର ପୂର୍ଣ୍ଣିଲା ।୭୯୨।

ଅମୃତର ତାଳପତ୍ରେ ଲେଖି ମଦନକୁ ।
ରୁଦ୍ର ବନ୍ଧୁ ବିଶେଷ ବିମୁଖର କୋପକୁ । ୨୯୩ ।
ନିଜ ଦୃଷ୍ଟାଗ୍ନି ନେତ୍ରକୁ ମେଲି ଅନାଇଲ ।
ସେ କ୍ଷଣି ରତିପତି ଜଳି ଭସ୍ମ ହୋଇଲ । ୨୯୪ ।
ଏଥି ସମସ୍ତେ ହାହାକାର କରିଲେ ଭୂତଳେ ।
ଦେବେ ଭୟରେ ବନ୍ଦନେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟି ଲଭିଲେ । ୨୯୫ ।
ପୁରସୁନ୍ଦରୀଙ୍କୁ ଦୁଃଖ ବିଯୋଗୀମାନେ ଭୁଞ୍ଜିଲେ ।
ଯୋଗୀଏ ତପସ୍ୱୀଏ ଅଶଙ୍କ ହୋଇଲେ । ୨୯୬ ।
ନିଜ ପ୍ରାଣପତିର ଦୁର୍ଗତି ଶୁଣି ରତି ।
ମୂର୍ଚ୍ଛିତା ହୋଇ ଦେଇ ରୋଦନ କଲେ ଅତି । ୨୯୭ ।
ଯାଇ ତ୍ରିପୁରାରିଙ୍କ ଚରଣତଳେ ପଡ଼ି ।
କରୁଣ ବିଳାପ କଲା ଗୋଡ଼ାଙ୍କିରେ ଲୁଢ଼ି । ୨୯୮ ।
ତା ଦଶା ଦେଖି ଆଶୁତୋଷ କୃପାଳୁ ଶିବ ।
ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ କହିଲେ ଶୁଣ ତୋର ଧବ । ୨୯୯ ।
ଅନଙ୍ଗନାମେ ଖ୍ୟାତ ହୋଇ ଅଙ୍ଗହୀନରେ ।
ବାସ କରିବ ସର୍ବପ୍ରାଣୀଙ୍କ ମାନସରେ । ୩୦୦ ।
ଧରାଭାର ନାଶିବାକୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅବତାର ।
ଦ୍ୱାପର ଯୁଗେ ହୋଇବ ତେବେ ପତି ତୋର । ୩୦୧ ।
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତନୟ ହୋଇ ସମ୍ଭବ ତାଙ୍କୁ ।
ବଧ କରିବୁ ଦୁଷ୍ଟ ଏ ଶମ୍ବରାସୁରଙ୍କୁ । ୩୦୨ ।
ଏ ବର ପାଇ ରତି ନିଜ ପୁରକୁ ଗଲା ।
ତେବେ ହର ତୁଷ୍ଟାଏ ସୁରସଙ୍ଗ ପଶିଲ । ୩୦୩ ।
ଅପି ମହେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ନାନା ସ୍ତୁତି କରନ୍ତେ ।
ପ୍ରୀତ ହୋଇ ଉଦାସୀନ ଦେଲୁ ସେ ସୁରନ୍ତେ । ୩୦୪ ।
ଧନ୍ୟ ଇନ୍ଦ୍ରର ଦେଲ ସର୍ବଜ୍ଞ ବୁଦ୍ଧି ।
ତେବେବର୍ତ୍ତି ଆମ୍ଭ ବାନ୍ଧି ଏବେ କରନ୍ତ ସୃଷ୍ଟି । ୩୦୫ ।
ତୁମ୍ଭେ ଯୋଗ୍ୟ ବରଣୀ ପାଣି ଗ୍ରହଣ କର ।
ଭର ମାନସ ନେଶ ପଦ ଅମ୍ଭ ସରୁଷ । ୩୦୬ ।

ତନ୍ତ୍ର"କାମଙ୍କୁ ପତ୍ନୀ ବରଦାନ ତ ଭଲ ।
ତପ ଭଲ ପାର୍ବତୀକ କାମ୍ୟ କହୁପେଷିଲ ? ୭୦୭ ।
ତା ଶୁଣି ଶିବ ବୋଲେ ତୁମ୍ଭ ବୋଲ ପାଳିବି ।
ଗିରିସୁତାଙ୍କୁ ଅବଶ୍ୟ ବିବାହ ହୋଇବି । ୭୦୮ ।
ଏ ବଚନ ଶୁଣି ଦେବେ ମୁଦିତ ହୋଇଲେ ।
ଦୁନ୍ଦୁଭି ବାଦ୍ୟ ବଜାଇ ଜୟଧ୍ୱନି କଲେ । ୭୦୯ ।

ଗିରିଜା ଶଙ୍କର ବିବାହ

ପିତାମହ ପ୍ରେରଣେ ସପ୍ତଋଷି ସତ୍ୱରେ ।
ଯାଇ ପରବେଶିଲେ ହିମାଳୟ ନଗରେ । ୭୧୦ ।
ତହୁଁ ଗୌରୀଙ୍କ ଦେଖି ଗୋପେ ଲଭି ମନରେ ।
ଏମନ୍ତ ଛଳବଚନ ଭାଷିଲେ ମଧୁରେ । ୭୧୧ ।
ନାରଦ ଶିକ୍ଷାକୁ ଅମ୍ଭ ବୋଲ ନ ଶୁଣିଲ ।
ତପସ୍ୟା କରି ବୃଥା ଶ୍ରମ ମାତ୍ର ପାଇଲ । ୭୧୨ ।
ତୋ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଅବା କପର୍ଦ୍ଦ ପଣ୍ଡିତ ବୁଝିବ ?
କାମଙ୍କୁ ତ ଭସ୍ମ କଲା ଯୋଗୀ ବାମଦେବ । ୭୧୩ ।
ଏ ବାଣୀ ଶୁଣି ମନେ ହସି ବୋଇଲା ଗୌରୀ ।
ତୁମ୍ଭ ମତରେ ପୂର୍ବେ ସକାମ ତ୍ରିପୁରାରି । ୭୧୪ ।
ବର୍ତ୍ତମାନ ନିଷ୍କାମ ହେଲେ କାମଙ୍କୁ ଦହି ।
ତୁମ୍ଭେମାନେ ତ ବୁଝି ନୋହ ବୋଲନ୍ତି ମୁହିଁ । ୭୧୫ ।
ସେ ସ୍ଥିର ମତ ଶୁଣି ଶିବ ସଦା ସଯୋଗୀ ।
ନିଷ୍କାମ ନିରଞ୍ଜନ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଭକ୍ତଯୋଗୀ । ୭୧୬ ।
ଯାଇ ନାଥଙ୍କୁ ଲଭି ପାର୍ବତୀ ହେବା ସତ ।
କାମ ଭସ୍ମ ହେଲା ତ୍ରିପୁରାରିଙ୍କୁ ଶତକନ୍ଧ । ୭୧୭ ।
ଏହା ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ଦେଖି ଶିବ ସ୍ନେହଙ୍କୁ ।
ମୁନିଏ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଭେଟି ତା ତାତଙ୍କୁ । ୭୧୮ ।
ସର୍ବ ବୃତ୍ତାନ୍ତ କହି ଦେଲେ ତାର ସମ୍ମତ ।
ସ୍ଥିର କଲେ ଲଗ୍ନ ଶୋଭିଏ ଦିନେ । ୭୧୯ ।

ଶମ୍ଭୁ ନାରାୟଣ ପଦ ତାହାଠାରୁ ନେଇ ।
ହରଷରେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ଦେଲେ ସେମାନେ ଯାଇ । ୭୨୦ ।
ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଦେବେ ସେବେ ସ୍ତୁତି କଲେ ।
ଦଶଦିଗରେ ମଙ୍ଗଳ କଳସ ସ୍ଥାପିଲେ । ୭୨୧ ।
ମଙ୍ଗଳ ବାଦ୍ୟ ବାଜିଲା ଅପୂର୍ବ ଗୀତ ।
ସ୍ତବନ୍ତି ଶକ୍ତି-ଦାନ ବାହାନ-ବ୍ରାହ୍ମଣ । ୭୨୨ ।
ନିଜ ମଣ୍ଡିତ ବରବେଶେ ଶୋଭେ ହର ।
ଜଟାରେ ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ର ମୁକୁଟ ପ୍ରବର । ୭୨୩ ।
ଶିରେ ଗଙ୍ଗା ସର୍ପ କୁଣ୍ଡଳ ଶ୍ରବଣରେ ଦୋହଳ ।
କୁଣ୍ଡଳି ହସ୍ତେ ଅସ୍ଥି କଙ୍କଣ ଅଙ୍ଗେ ଭସ୍ମ । ୭୨୪ ।
ଭୁଜଙ୍ଗ ନାଗ ଲେପ ଚର୍ମ କଣ୍ଠ ଦେଶେ ।
ମୁଣ୍ଡମାଳା କରେ ଶୂଳ ଡମରୁ ପ୍ରକାଶେ । ୭୨୫ ।
ଏମନ୍ତ ଅମଙ୍ଗଳ ବେଶେ ବୃଷବାହନ ।
ହୋଇ ମଙ୍ଗଳାଳୟ ଶିବ କଲେ ଗମନ । ୭୨୬ ।
ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ମନେ ହସି ଦେବକାନ୍ତାମାନେ ।
ବୋଇଲେ ଲୋକେ କନ୍ୟା, ନାହିଁ ଏହା ସମାନେ । ୭୨୭ ।
ହରି ବ୍ରହ୍ମାଦି ସୁରେ ନିଜ ନିଜ ବାହାନ ।
ଆରୋହି ଆନନ୍ଦରେ କଲେ ଅନୁଗମନ । ୭୨୮ ।
ଦେବତାମାନେ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅତି ସୁନ୍ଦର ।
ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ନାହିଁ ଜଣେ ହର ତୁଲ୍ୟ ବର । ୭୨୯ ।
ଭୂମିଦେବ ନାରଦଙ୍କର ସଙ୍ଗୀଗଣ ।
ଚଳିଲ ବେଷ୍ଟିତ ହୋଇ ନିଜ ପରିଜନ । ୭୩୦ ।
ଶଚୀ ପ୍ରମୁଖ ସ୍ତ୍ରୀଗଣ କଲେ ଗମନ ।
ଭଜନ କରି ଦେବାଙ୍ଗନାଙ୍କ ବଚନ । ୭୩୧ ।
ଯାହାର ମୁଖ ନାହିଁ କିଏ ବକ୍ରବଦନ ।
କେ ହସ୍ତାଙ୍ଗୁଳି ହୀନ କେ ଦନ୍ତ-ବିବର୍ଜିତ । ୭୩୨ ।
କିଏ ରୋଗେ ହୀନ କେ ଅନେକ ନୟନ ।
ଯାହାର ମୁଣ୍ଡ ନାହିଁ କିଏ ଶୀର୍ଣ୍ଣବଦନ । ୭୩୩ ।

କେ ଦୁର୍ବଳ କେ ବଳୀ କେ ଅଦ୍ଭୁତରେ ରୂପ ।
କିଏଁ ଢୁଏ କଙ୍କାଳଙ୍କ ମଣ୍ଡି ଅସ୍ଥିସ୍ତୂପ । ୭୩୪ ।
କିଏ ଶବର ଧରି କରେ ରକ୍ତ ସେବନ ।
କିଏ ଶବଲ୍‌ପନ ଭାବ ଶ୍ୱାନବଦନ । ୭୩୫ ।
କେ କଟମୁଣ୍ଡ କେହ୍ନି ଶିବାସ୍ୟ ସମସ୍ତେ ତ ।
ଭୂତ ପ୍ରେତ-ପିଶାଚ-ଯୋଗିନୀ-ଯୋଗି-ବ୍ରାତ । ୭୩୬ ।
ବିଭିନ୍ନରୂପେ ନାନା ବେଶେ ଶାଣ୍ଡ ବାଣୀ ।
ଭଣି ଗାଇ ନାଚନ୍ତି ଅତଥ୍ୟ ତାଙ୍କ ପାଶି । ୭୩୭ ।
କେତେଣେ ହିମାଳୟ ରଚି ରମ୍ୟ ମଣ୍ଡପକୁ ।
ସବୁ ନଦୀ ହ୍ରଦାଦିଙ୍କ ଗିରି-ବନ ଦେଖୁ । ୭୩୮ ।
ନାନକିଙ୍କୁ, ସେମାନେ ହୋଇ ସପରିଜନ ।
ଗଲେ ଦିବ୍ୟ ମାନରୂପ ଧରି ତା ଭବନ । ୭୩୯ ।
ତ.ହା ପୁରର ମଣ୍ଡଳୀ ଅତ୍ୟଧିକ ରୁଚି ।
ବିଚିତ୍ରତର ପିତାମହ ନିର୍ମାଣଠାରୁ । ୭୪୦ ।
ଉପବନ ବନ କୂପ ତଡ଼ାଗ ତଟାଭ ।
ଭବନ୍ତି ଦର୍ଶକଗଣ ପ୍ରମୋଦାତିରେକ । ୭୪୧ ।
ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୃହ ପତାକା ତୋରଣ-ଶୋଭିତ ।
ମନମୋହନରୂପେ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷେ ରଞ୍ଜିତ । ୭୪୨ ।
ସତେ ଜଗଦମ୍ବାର ହୋଇଛି ଅବତାର ।
ସେ ସ୍ଥାନ ବର୍ଣ୍ଣିବାକୁ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅଛି କାର । ୭୪୩ ।
ସେହିଠାରେ ସକଳ ଲୋକଙ୍କ ସମସ୍ତ ଚିହ୍ନି ।
ଜାତ୍ୟ ନୂତନ ରୂପରେ ହେଉଥାନ୍ତି ଚିହ୍ନି । ୭୪୪ ।
ନିଜ ପୁର ସମୀପକୁ ବରଯାତ୍ରୀଙ୍କର ।
ଆଗମନ ସମାଚାର ଜାଣି ଗିରିବର । ୭୪୫ ।
ସବାହନ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଚଳେ ।
ପାଛୋଟିବାକୁ ଗଲା ଅତି ସମାରୋହରେ । ୭୪୬ ।
ସବେ ଦେବଗଣଙ୍କୁ ଦେଖି ହେଲେ ମୁଦିତ ।
କମଳାକ୍ଷମଣିଙ୍କୁ ଅନାଇଁ ପ୍ରମୁଦିତ । ୭୪୭ ।

ଏହାଙ୍କ ବସ୍ତ୍ର-ବସ୍ତି-ବସ୍ତୁ ସ୍ମରଣକୁ ।
ଶୁଣି ସ୍ୱଚ୍ଛ ପାଉ ପଦ ଦଳ ପଦନ୍ତୁ । ୭୪୮ ।
ବାଳକେ ତଥ ସ୍ତୁତି ବଚନ ଜଦୁଣର ।
ବେଦବେଦାଙ୍ଗ ରୂପଙ୍କୁ ବର୍ଣ୍ଣିଲେ ସନ୍ଧ୍ୟାର । ୭୪୯ ।
ତା ଶୁଣି ଭକ୍ତ ଜନନୀ ତାଙ୍କ ବାକ୍ୟରଣି ।
ଭକ୍ତ ଭକ୍ତି କଲେ ତାଙ୍କ ବସ୍ତୁ ନିବାରଣ । ୭୫୦ ।
ଥଣି ସମସ୍ତ ବାଣ୍ଟୁଙ୍କ ବଶ ସଖି ଦେଲ ।
ସମ୍ମାନ କଲ୍ଲ ଗିରିରାଜ ମୁଦିତ ହୋଇ । ୭୫୧ ।
ଉତ୍ତମାମାନେ ଯାଇ ମେନକାର ଆଦେଶ ।
ଗିରିଜା ତାଙ୍କୁ କଲେ ଶିବାବେଶିତ ବେଶ । ୭୫୨ ।
ମେନକା ତେବେ ବର ଦୂଷଣର ବେଶକୁ ।
ବାମାଙ୍କ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଶୁଣି ଲଭି ଅତି ଦୁଃଖକୁ । ୭୫୩ ।
ନୟନ ନୀଳୋତ୍ପଳ-ଯୁଗଳେ ଅଶ୍ରୁ ଝର ।
ବୋଇଲା ଲୁଚା ସାଧ ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟର ଭୋଳେ ଧର । ୭୫୪ ।
ଶଧ୍ୟ ଦେଲ ତୋତେ ଏତେ ସୁନ୍ଦରୀକନ୍ୟାକୁ ।
ଯଶ୍ଚଣ୍ଡି ସମର୍ପିବାକୁ ବିକୃତ ବରକୁ । ୭୫୫ ।
ଭଲ୍ଲପାଦପ ଯୋଗ୍ୟ ଫଳକୁ ବଳେ ନେଇ ।
ଲଗାଇବାକୁ କଣ୍ଟାରଟେ ସ୍ତବେ ସେ ବାଇ । ୭୫୬ ।
ଗରଜୁଡ଼ା ନାରଦର କଥାରେ ଭୁଲିଲୁ ।
ଏ ବାତୁଳ ବର ପାଇଁ ଝିଅ ତପ କଲୁ । ୭୫୭ ।
ଗୃହର ବାଧକୁ ବନ୍ଧ୍ୟା ଯେ ବାତ୍ସଲ୍ୟକୁ ।
ସେ ସୁଖସ୍ଥାନ ସହମୀ କ ନାଏ ମନକୁ । ୭୫୮ ।
ଭାମା ବୋଇଲ୍ଲ ଶୁଣି ସାଦ୍ଧ୍ୱୀ ବିମଳ କଥା ।
ବଧୂ ଶର୍ବାଣୀ ଭେବେଟେ ନିହଇ ଅନ୍ୟଥା । ୭୫୯ ।
ଲିଙ୍ଗବାକୁ ବାତୁଳ-ପତିକି ଶିବେ ମୋର ।
ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇଅଛି ଏଥିରେ ଦୋଷ ଭାର । ୭୬୦ ।
ସେ ଲେଖା ଲିଖିବା ବ୍ରହ୍ମ ନାହିଁ ତ୍ରିସୂର ।
ଅଚାଉରଣୀ ମୁଣ୍ଡକ ନିମ୍ବ ବା ଅସୁନ୍ଦର । ୭୬୧ ।

ଚର୍ମନ୍ତରୂପେ ମୁଣ୍ଡ ଦୁଃଖେ ଭ୍ରମିବ ସତ ।
ଜନନୀ । ତୁମ୍ଭେ ଶୋକ କରିବା ଅନୁଚିତ । ୭୬୨ ।
ଏପରି ଶିବଙ୍କ ଗୁଣଗ୍ରାମ ସମସ୍ତରେ ।
ନାରଦ କହିଁ ପ୍ରବେଶି ବୋଇଲା ମୋଦରେ । ୭୬୩ ।
ତଥ୍ୟ ଅଟେ ମୋ ବାଣୀ ଶୁଣ ଅଗୋ ମେନକା ।
ତୋ ଦୁହିତା ଜଗନ୍ମାତା ଜନନୀ ଅମ୍ବିକା । ୭୬୪ ।
ଶିବାର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗୀ ଅନାଦିଶକ୍ତି ଅଜା ଅଚ୍ୟୁତା ।
ସୃଷ୍ଟିସ୍ଥିତିଅନ୍ତକାରିଣୀ ନାନାତନୁଯୁକ୍ତା । ୭୬୫ ।
ସତୀ ନାମରେ ଦକ୍ଷଙ୍କ କନ୍ୟା ପୂର୍ବରେ ।
ଶିବପତ୍ନୀ ହୋଇ ଏଥି ଖ୍ୟାତ ଜଗତରେ । ୭୬୬ ।
ପତିବାଣୀ ନ ମାନି ସ୍ୱୟଂ ସଭାସ୍ଥା ପାଇଁ ।
ଯାଇ ପିତାଙ୍କ ଗୃହ ଅବଲୁ ମୋହ ପାଇ । ୭୬୭ ।
ସେ ଦୋଷକୁ ପଞ୍ଚତ୍ୱ ହୋଇ ବର୍ଜ୍ଜି କୋପ ।
ଦକ୍ଷଯଜ୍ଞେ ଯୋଗାଗ୍ନିରେ ଜାଳିଲା ସ୍ୱଦେହ । ୭୬୮ ।
ଏବେ ତୋ ପୁତ୍ରୀରୂପେ ଜନ୍ମି ଶିବ ନିମନ୍ତେ ।
ଘୋର ତପ କରୁ ଏ ଶିବପତ୍ନୀ ହେବତେ । ୭୬୯ ।
ଏମନ୍ତ ନାରଦୋକ୍ତି ଶୁଣି ହୋଇ ତୁଷ୍ଟିକା ।
ଯୋଡ଼ିଲୁ ହେଜ ମୋଦରୁ ଲଭିଲୁ ମେନକା । ୭୭୦ ।
ସେ ବାର୍ତ୍ତା ନଗରେ ବେଗେ ହେଲା ପ୍ରକଟ ।
ଶୁଣି ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ଆନନ୍ଦ ଲଭିତ । ୭୭୧ ।
ସଜନେ ରସାସ୍ତି ହୋଇ ଭଲେ ମନ୍ଦାସୁର ।
ଶୁଭକର ପରମ ତଏ ବଖାଣି ପାରିବ । ୭୭୨ ।
ସେଥିଁ ପୁରେ ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା ମାତା ବାସ କରେ ।
କିଏ ଜାଣା ହୋଇଥିବ ସେ ଘର ଖେଳରେ । ୭୭୩ ।
ଷଡ୍ରସୋପେତ ଭକ୍ଷ୍ୟ ଭୋଜ୍ୟ ଲେହ୍ୟ ପାନୀୟ
ଭୁଞ୍ଜି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଦ୍ରବ୍ୟାଦି ଦେଲେ ପୋଷ । ୭୭୪ ।
ମୁକୁନ୍ଦ ଅଳିନ୍ଦରେ ସେ ମହେନ୍ଦ୍ର ବେଳରେ ।
ସବଦେବଙ୍କୁ ବସାଇ ସନ୍ତୋଷ ଭାବନରେ । ୭୭୫ ।

ଧନ୍ୟ କରିବି ବେଦରେ ମନ୍ତ୍ର ପାଠକୁ
ଦେଖାଇଲ ଅନନ୍ତରେ ମହାଦେବଙ୍କୁ । ୭୭୬ ।
ଶୁଣି ଭଗବାନ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରସନ୍ନ ।
ଧ୍ୟାନ ଧାରି ଶଙ୍କର ଏହି ପୀଠେ ବସିଲ । ୭୭୭ ।
ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ସିଦ୍ଧେ ସଖୀ ସୌମ୍ୟ ଆସିଲେ ।
ତା ଧନ୍ୟ ରୂପ ଦେଖି ଦେବେ ମୋହ ପାଇଲେ । ୭୭୮ ।
ପଦ୍ମେ ଶିଳ ଭୂମକୁ ଶମ୍ଭୁ ଗୁପ୍ତ ମନରେ ।
ନମିଲେ ଜଗନ୍ମାତା—ଭବାନୀଙ୍କ ବନ୍ଦ୍ରରେ । ୭୭୯ ।
ସେ ସିଦ୍ଧିକମ୍ବୁକଣ୍ଠ ତାହା ସୁନ୍ଦରପଣ ।
ବର୍ଣ୍ଣିନ ଭରବାକୁ ଜଗତେ କେ ସୁଜନ । ୭୮୦ ।
ସର୍ପି-ନାଗ ସିଦ୍ଧକା ପଦ ଭକତ ଗଣ ।
ମାଣ ଲକ୍ଷ୍ମୀରେ ତତ୍ତ୍ୱ ଗୁଣ୍ଡିଂ ନ ପାଇଲ । ୭୮୧ ।
ତେବେହେଁ ତାହା ମାନଙ୍କ ଭ୍ରମର ପରି—
ଚରଣ ପାଖରେ ଲାଗି ରହିଲ କେଉଁ । ୭୮୨ ।
ଜୟା ମହେଶ ଦୁର୍ଗେ ମୁନିଙ୍କ ଆଦେଶରେ ।
ପ୍ରଥମେ ଗଣେଶଙ୍କୁ ପୂଜିଲେ ପ୍ରୀତିରେ । ୭୮୩ ।
ପଞ୍ଚଦେବତା ଏକ ହୋଇଥିବା କାରଣୁ ।
ସେ ପୂଜନରେ ସଖ୍ୟ ଭର ନାହିଁ ଅନ୍ୟ । ୭୮୪ ।
ପରେ ବେଦ-ମନ୍ତ୍ର ପାଠ କଲେ ମୁନିବରେ ।
ପିତା ସମର୍ପିଲ କନ୍ୟା କର କର ଧରେ । ୭୮୫ ।
ପାଣିଗ୍ରହଣ ଶଙ୍କର କଲ ମାତେ ଦେବେ ।
ଭୂ-ନକ୍ଷେତ୍ରମୁଳ ପୂଜିଲେ ଉତ୍ସବେ । ୭୮୬ ।
ସବୁଥି ବାଦ୍ୟ-ନାଦ ମାନଙ୍କୁ ଶୋଭିଲ ।
ପୁଷ୍ପ-ବୃଷ୍ଟି ହେଲ ଧନ୍ୟ ମୁଖର ହୋଇଲ । ୭୮୭ ।
ବର୍ଷ ପ୍ରକାରେ ବିବାହ ହୋଇଲ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ।
ମେନକା ହିମାଳୟ ହୋଇ ଆନନ୍ଦ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ୭୮୮ ।
ଅଳକଣା ଜନନୀଙ୍କ ସମର୍ପି ଶିବଙ୍କୁ ।
ପ୍ରଣମି ହଳଦ୍ୱେ ଭଣ୍ଡ କଲେ ଏ ସିବଙ୍କୁ । ୭୮୯ ।

ଏ ବାଳିକା ଅମ୍ଭର ପ୍ରାଣାଧିକା, ଏହାଙ୍କୁ—
ସମର୍ପିଲୁଁ ତୁମ୍ଭର ଚରଣେ ଖଟିବାକୁ । ୭୯୦ ।
ଅମ୍ଭ ବେନିଙ୍କଠାରେ ହୋଇ କରୁଣାକର ।
ଏ ଭବିବା ଅପରାଧ ସବୁ କ୍ଷମା କର । ୭୯୧ ।
ଶୁଣି ଏମନ୍ତ ବାଣୀ ଶାଶୁ ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କର ।
ଅଶ୍ରୁ ବଦନରେ ଭିଜିଲ ଦେଇ ଝର । ୭୯୨ ।
ପରେ ପ୍ରିୟ ପୁତ୍ରୀଙ୍କୁ ମେନକା ବୋଲ ଭଲ ।
ଡାକି ଭାଷିଲ ମୃଦୁ ସ୍ୱରରେ ଏପରି । ୭୯୩ ।
ପତି ଏକା ଦେବତା ଅଟଇ ବନିତାର ।
ପତିଠାରୁ ବଳି ଅନ୍ୟ ଗତି ନାହିଁ ତାର । ୭୯୪ ।
ଏଣୁ ତୁମ୍ଭେ ସଦା ପତି ପଦ ସେବା କର ।
ପତି-ମତାନୁସାରେ ସର୍ବଦା ଆଚରିବ । ୭୯୫ ।
ବନିତା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରା ନୋହୁ ଅଧୀନା ପରର ।
ଏହି ବାକ୍ୟଙ୍କୁ ହୃଦେ ଧରି ମନେ ରଖିବ । ୭୯୬ ।
ଏତେକ ଶବ୍ଦରେ କହି ସେ ସୁତା-ବତ୍ସଳା ।
ବିୟୋଗ-ଦୁଃଖରେ ମୂର୍ଚ୍ଛି ପଡ଼ିଲେ ବାଧେଲା । ୭୯୭ ।
ତା ଦେଖି ସକଳ ସଖୀ ପରିବାର ଜନ ।
କଲେ ଅଶ୍ରୁବର୍ଷଣ ବିଷାଦରେ ରୋଦନ । ୭୯୮ ।
ସେ ଗାମ୍ଭ ପୁର ହେଲା ଶୋକର ଶୋଚମୁଖ ।
ଅହା ! ସଂସାର ସୁଖ ଅଳୀକ ଅଟଇ ତ । ୭୯୯ ।
ଗୌରୀ ଶୋକାକୁଳେ କିଛି କହି ନ ପାରିଲ ।
ସ୍ନେହପୂର୍ଣ୍ଣ ନେତ୍ରରେ ମାତାଙ୍କୁ ନମିଲ । ୮୦୦ ।
ମେନକାଏ କରେ ମାଣି ଗୌରୀ ପାର୍ବତୀଙ୍କୁ ।
ଶୋକ ସମ୍ଭାଳି ଦେଲେ ଆଶିଷ ଶିବଙ୍କାଙ୍କୁ । ୮୦୧ ।
ପଛକୁ ବୁଲି ବୁଲି ମାଆଙ୍କୁ ଚାହୁଁ ଥିଲ ।
ଶିବଙ୍କାଙ୍କୁ ଘେନି ସଖୀ ସମାଜ ଚଳିଲ । ୮୦୨ ।
ତୋଷି ଦାନେ ଦରିଦ୍ରଙ୍କୁ ସମ୍ମାନେ ବୁଧଙ୍କୁ ।
ବିଦାୟନ୍ତି ହୋଇ ଶିବ ସଙ୍ଗ କୈଳାସଙ୍କୁ । ୮୦୩ ।

ପ୍ରମୋଦେ ଦେବଗଣ କରି ପୁଷ୍ପବର୍ଷଣକୁ ।
ପ୍ରତିପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ ସ୍ୱକାଶୀ ସଦନକୁ । ୮୦୪ ।
ଶ୍ରୀ-ମୂର୍ତ୍ତି-ଜାମାତାଙ୍କୁ ଭେଟିଲାସେ ପଞ୍ଚଶାଳ ।
ବାହୁଡ଼ିଲେ ଗିରିରାଜ ଦୁଃଖୀ ସୁଖୀ ହୋଇ । ୮୦୫ ।
ହିମାଳୟାଦିକ ହୋଇ ବନ୍ଧୁ ମୁନିମାନେ ।
ପ୍ରମୋଦରେ ପ୍ରବେଶିଲେ ନିଜ ନିଜ ସ୍ଥାନେ । ୮୦୬ ।
ଶିବା-ଶିବ ଉଭୟ ଭୃଙ୍ଗୀରେ ବେଢ଼ାଇଲେ ।
ତେବେତେ କାଳ ଯାଏ ବିହାର କଲେ ପରେ । ୮୦୭ ।
ସୁର-ସେନାନୀ-ଷଣ୍ମୁଖ ଜନ୍ମି ତାରକକୁ ।
ନାଶିଲୁ ଉଭୟ ସୁଖପାତ ଜଗତକୁ । ୮୦୮ ।

ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ, ଭରଦ୍ୱାଜ ସମ୍ବାଦ

ଯେବେ ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ମୁଖୁ ଶିବ-ଚରିତ ।
ଶୁଣି ଭରଦ୍ୱାଜ ହେଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମୁଦିତ । ୮୦୯ ।
ତା ପ୍ରେମାଦ୍ଭିତ ଗାତ୍ର ଅଶ୍ରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନୟନ ।
ଦେଖି ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ମୁନି ବୋଇଲେ ବଚନ । ୮୧୦ ।
ଧନ୍ୟ ତୁମ୍ଭ ଜନ୍ମ ତୁମ୍ଭେ ଅଟ ଶିବଭକ୍ତ ।
ଶିବଭକ୍ତିହୀନ ରାମ ନୁହେଁ ପ୍ରେମଯୁକ୍ତ । ୮୧୧ ।
ରାମ ଗୌରବେ ବିନା ଦୋଷେ ସତୀଜାୟାଙ୍କୁ ।
ତେଜି ଶିବ ଦେଖାଇଲେ ଭକ୍ତି-ଦୃଢ଼ତାକୁ । ୮୧୨ ।
ତାଙ୍କ ସମ ରାମଭକ୍ତ ବଳିଷ୍ଠ ଏଥି ।
ଏତେ କରି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡେ ନାହିଁ ଅନ୍ୟ କେହି । ୮୧୩ ।
ଯତନ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଶୁଣାଇ ଶଙ୍କର ଚରିତ ।
ଜାଣିଲି ତୁମ୍ଭ ଶମ୍ଭୁ ସ୍ୱାମୀତ୍ରୟରେ ରତ । ୮୧୪ ।
ଏଣୁ ମୁହିଁ ଆନନ୍ଦେ ରାମଚରିତ୍ରକୁ ଏବେ ।
କହିବି, ଶ୍ରବଣ କର ଅତି ହୃଷ୍ଟ ଭାବେ । ୮୧୫ ।
ସ୍ରଷ୍ଟା ବ୍ରହ୍ମା ଉଭୟ ଅଟନ୍ତି ଅନନ୍ତ ।
ହୋଇଥିଲେ ସେମାନେ କହିଲେ ତା ନୋହିବ ଶେଷ । ୮୧୬ ।

ତେବେ ହେଲେ ଯେବେ ମୁଁ ଶୁଣିଛି ଶେଷରୁ ।
ତୁମ୍ଭଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶିବ ସ୍ୱଙ୍କ ସୁନ୍ଦର ।୮୧୭।
ସୁମନ୍ତ୍ର ସୂତ୍ରଧାର ଅତି କୁତୂହଳେ ।
ନିଜ ଭକ୍ତି ଭାବର ହୃଦୟ ରଙ୍ଗସ୍ଥଳେ ।୮୧୮।
ଧାରଣା ପୁତ୍ତଳିକାଙ୍କୁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାନୁରୂପରେ ।
ନଚ୍ଚାଏ ସୁଜନ ହିତ ପାଇଁ ଅତେବ ଅତେବ ।୮୧୯।
ସ୍ୱାମଙ୍କୁ ସ୍ତୁତି ନମି କହେ ମୁଁ ତଦନ୍ତର ।
ଶିବା ଶିବଙ୍କ ନିତ୍ୟ.ନିବାସ କୈଳାସ ତ ।୮୨୦।
ସେ ପର୍ବତ ଅତି ରମ୍ୟ ତହିଁ ନିର୍ଝର ।
ସିଦ୍ଧ-ଯୋଗିନୀ-ମୁନି-କିନ୍ନର-ନିକର ।୮୨୧।
ବହୁ ଶିବାଶିବଙ୍କୁ ସେବନ୍ତି ମୋଦ ଲଭି ।
ହରିହର ସମ୍ମୁଖ ଯେ ତାହା ନ ଦେଖଇ ।୮୨୨।
ସେ ଗିରିଶିଖରେ ନିତ୍ୟ ନୂତନ ରୂପରେ ।
ଶୋଭେ ଏକ ବଟବୃକ୍ଷ ଅତି ବିଶାଳରେ ।୮୨୩।
ତହିଁ ବହେ ମନ୍ଦ ସୁଗନ୍ଧ ଶୀତଳ ବାତ ।
ତାର ଅନାତପ ଭରେ ଶୀତଳକୁ ଜାତ ।୮୨୪।
ତା ମୂଳ ତେବେ ହେଲେ ଶିବ ବସିବା ସ୍ଥଳ ।
ଯାତେକ ତହିଁ ମିଳେ ଶମ୍ଭୁ ଲଭି କୁତୂହଳ ।୮୨୫।
ଆପଣେ ବିସ୍ତର ବାଘଛାଲକୁ ବସିଲ ।
ମୁନିମାନଙ୍କ ପରି ଧ୍ୟାନ ପିନ୍ଧିଥିଲ ।୮୨୬।
ସେ ତ କୃପାଳୁ ଜଗଦ୍ଗୁରୁ ଦେବସାହ ।
ଶାରଦ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମୁଖ ପାରେଶ ନେତ୍ର ।୮୨୭।
ଚନ୍ଦ୍ରଣୀ ଭୂଷଣାମ୍ବୃଗଚରଣୀ ପୁର ହର ।
ଜଣ ଚନ୍ଦ୍ରୀ ପୁତ ବ୍ରହ୍ମାସନ ଭମିର ।୮୨୮।
ଆଜାନୁଲମ୍ବିତ ବାହୁ ଅଙ୍ଗେ ଶୁଭ୍ରଶେଖର ।
ଭୁଜଙ୍ଗଭୂଷଣୀ କଣ୍ଠା ଗଙ୍ଗାଧର ।୮୨୯।
ନୀଳକଣ୍ଠ ତାମ୍ରାଭ ଏମନ୍ତ ଦିଶିଲ ।
ତ ଅବା ଶାନ୍ତରସ ଅଙ୍କିତ ଧରିଲ ।୮୩୦।

ଏମନ୍ତ ଦୁର୍ଗମକୁ ଜାଣି ଭିକ୍ଷୁତା ।
ଘଟ ସମୀପକୁ ଯାଇ ହୋଇ ସନ୍ତ୍ର ଜାତା ।୩୧।
ଉଦ୍‌ବାମଣ୍ଡପେ ବସି ପ୍ରଭୁ ଭଲ ବଥାଙ୍କୁ ।
ପୁଣି ପୁଣି ଭକ୍ତ ସମ୍ପଣି ଝଙ୍କାଇଲୁ ।୩୨।
ମନେ ଭାବି ସକଳ ଲୋକହିତ କଥାକୁ ।
ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରକାଶ କର ଏ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନଙ୍କୁ ।୩୩।

ଶିବା-ଶିବ-ସମ୍ବାଦ

ନମାମି ବିଶ୍ୱନାଥ ସକଳ ଗୁଣଧାମ ।
ଯୋଗ-ଜ୍ଞାନ-ବୈରାଗ୍ୟ-ଶକ୍ତି ପରିହରକାମ ।୩୪।
ତ୍ରିଭୁବନ ଜଗତ ମଙ୍ଗଳ ମୂଳ ହର ।
ଦାସ ଭଲ୍ଲାଗ ଶିବ ସର୍ବଜ୍ଞ ସର୍ବେଶ୍ୱର ।୩୫।
ସୁରାସୁର-ନର-ନାଗ-ପୂଜିତ ଚରଣ ।
ପାଦ ଦାସୀ ମୁହିଁ ମୋତେ ହୋଇ ସକରୁଣ ।୩୬।
ମୋ ଗୋସାଇଁଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ଶ୍ରୀମୁଖବେତ ।
ଭକ୍ତ ମୋର ଅଞ୍ଚଳକୁ ଦିନାଶ ଚୁମ୍ବନ ।୩୭।
ଭକ୍ତବତ୍ସଳ ବୋଲି ଥାଏ ସଦାଶିବ ଯାଇ ।
ନ ଥାଏ ଦେବେ ହେଲେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୁଃଖ ତାର ।୩୮।
ହେ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ବନ୍ଦିନେଇ । ତୁମ୍ଭ ଦାସୀ ମୁଁ ତ ।
ମୋ ହେଉ ଅଷ୍ଟକ ଶତ୍ରୁ ଭିନ୍ନ ଅନୁଗତ ।୩୯।
ଯମଙ୍କୁ ଭୁକ୍ତିବାଧାଙ୍କେ ଭୁଲ୍ଲ ବୋଲନ୍ତି ।
ତାଙ୍କୁ ବେଦେ ପୁରାଣେ ବାଣୀ ଶେଷ ଗାଆନ୍ତି ।୪୦।
ପୁଣି ତୁମ୍ଭେ ମୁହେଁ ସଦା ଜପ ତା ନାମକୁ ।
ସେତୁ ଭଲି ଥିଲ କି ସାଦେଶ-ଭୂନାଥଙ୍କୁ ? ।୪୧।
ତାହା ହେଲେ ସେ ତ ଅଜ ନିର୍ଗୁଣ ସ୍ୱାମୀର ।
ତୁମ୍ଭେ କିଛି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ବସ୍ତୁ ।୪୨।
ତା ମହିମା ଶୁଣିଛି ବଚନ ଦେଖିଛି ମୁହିଁ ।
ମାତ୍ର ସେଦେବ ଅଦ୍ୟାପି ନାନ୍ଦିକ ଛତର ।୪୩।

ଯତ୍ର ସେ ଅନାଦି ଚିଦ୍ ବ୍ୟାପକ ପ୍ରକାଶ ।
ତାଙ୍କୁ କେମନ୍ତେ ଅଳ୍ପଧୀ ପାରିବ ଅଜ୍ଞାନ । ୮୪୪ ।
ମୁହିଁ ଅନଭିଜ୍ଞା କିଛି ବୁଝି ପାରୁନାହିଁ ।
ତୁମ୍ଭେ ଯୋଗୀ ନୋହି ତତ୍ତ୍ୱ ମୋତେ ସମଜାଇ । ୮୪୫ ।
ସେ ରହସ୍ୟ ଶ୍ରବଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ଅନଧିକାରିଣୀ ।
ବୋଲ ନାହିଁ ମୁହିଁ ତ ତୁମ୍ଭ ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗୀ ପୁଣି । ୮୪୬ ।
ତୁମ୍ଭ ପାଦସେବାରେ ସର୍ବଦା ମୁଁ ନିରତା ।
ବିଶେଷରେ ସେ ତଥ୍ୟ ଶ୍ରବଣେ ଉତ୍କଣ୍ଠିତା । ୮୪୭ ।
ମୋହର ପ୍ରଣତି ଦେଖି କୃପାନ୍ତରେ ଧରେ ।
ରାମ ତତ୍ତ୍ୱଙ୍କୁ ମୋତେ ଭଲ ସମଝରେ । ୮୪୮ ।
ମୁକ୍ତିଦେଶୁ ରାମତତ୍ତ୍ୱ ଜ୍ଞାନତତ୍ତ୍ୱଯୋଗ ।
ବୈରାଗ୍ୟଙ୍କୁ ବଖାଣ ଏବେ ଭକ୍ତି ବିଭାଗ । ୮୪୯ ।
ହେ ସର୍ବଜ୍ଞ ! ତୁମ୍ଭେ ତ୍ରିଲୋକ ଗୁରୁ ସେ ସାର ।
ତତ୍ତ୍ୱଙ୍କୁ ପ୍ରକାଶି ହର ସନ୍ଦେହ ମୋର । ୮୫୦ ।
ଏମନ୍ତ ଉମାର ପ୍ରଶ୍ନ ଶୁଣି ମହେଶ୍ୱର ।
ପ୍ରମୋଦ ପାରାବାରେ ମଗ୍ନ ହେଲେ ସତ୍ୱର । ୮୫୧ ।
ତା ହୃଦୟୁ ହେଲା ରାମ ତତ୍ତ୍ୱ ଭାସିତ ।
ଅପାଙ୍ଗ ବର୍ଷିଲା ହୋଇ ପୁଲକିତ । ୮୫୨ ।
ଅନନ୍ଦାଶ୍ରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣନେତ୍ର ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇଲା ।
ମନ ଅନ୍ତେ ଯାଏ ରାମ ଧ୍ୟାନେ ଲାଗିଲା । ୮୫୩ ।
ପରେ ଚେତ ସେ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ଶିବଜୀଙ୍କୁ ।
ପ୍ରଶଂସି କହିଲେ ଏତେକ ଗିରିଜା କଥାଙ୍କୁ । ୮୫୪ ।
ଯାଙ୍କୁ ନ ଜାଣିଲେ ରଜ୍ଜୁ ଭୁଜଗ ସଦୃଶେ ।
ଅଳୀକ ବିଶ୍ୱ ସତ୍ୟସ୍ୱରୂପେ ଜଣାପାଏ । ୮୫୫ ।
ଯାଙ୍କୁ ଜାଣିଲେ ଭ୍ରମରୁ ବିଶ୍ୱ ନ ଥାଏ ।
ଚେତନା ପରେ ସ୍ୱପ୍ନଦୃଶ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରାୟେ । ୮୫୬ ।
ସେ ଦଶରଥଆତ୍ମଜ ଶ୍ରୀରାମ ବାଳକ ।
ସେ ମଙ୍ଗଳାଳୟ ସେ ଅମଙ୍ଗଳହାରକ । ୮୫୭ ।

ଯା ନାମ ଜପିବା ମାତ୍ରେ ମୁକ୍ତି ସମ୍ଭବ ।
ସେ ରାମଙ୍କୁ ସଦା ମୁଁ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗେ ପ୍ରଣମଇଁ । ୫୮ ।
ଗିରିରାଜକୁମାରି ! ଧନ୍ୟ ମନ ତୁମ୍ଭର ।
ଯେଣୁ ରାମଲୀଳା ଶୁଣିବାକୁ ସେ ତତ୍ପର । ୫୯ ।
ହରିଲୀଳାମୃତ ପାନ ନ କରିବା କାନ ।
ଘୋରପଲ୍ଲ-ଗର୍ତ୍ତବାସ ବଲ୍ମୀକ ସମାନ । ୬୦ ।
କେଶବଙ୍କର ଦର୍ଶନ ନ କରିବା ନେତ୍ର ।
ମୟୂରଚନ୍ଦ୍ରିକା ତୁଲ୍ୟ ପୁଣି ଅପବିତ୍ର । ୬୧ ।
ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କୁ ଶ୍ରଦ୍ଧାରୁ ନ ପ୍ରଣମିବା ଶିର ।
ଶିର ନୁହେ ସେ କେବଳ ତୁମ୍ବୀର-ଖର୍ପର । ୬୨ ।
ସୀତା-ରାମ-ଗୁଣଙ୍କୁ ନ ଗାଇବା ରସନା ।
ଜିହ୍ୱା ଯାଏ ଭେକ-ଜିହ୍ୱା ସଦୃଶ ଗଣନା । ୬୩ ।
ରାମ ଲୀଳା-ରସେ ନ ଭିଜିବା ମାନସ ।
ଅଟଇ ଅତି କଠୋର କୁଳିଶ ସଦୃଶ । ୬୪ ।
ମାଧବ-ବିଷ୍ଣୁ-ପୂଜନ ହୋଇଥିବା ମାନବ ।
ଜୀବନ୍ତରେ ଗତାଗତ ଚଳୁଥିବା ଶବ । ୬୫ ।
ଜଗତର ହିତ ପାଇଁ ସମ୍ଭବିଲ ଯାହା ।
ମନ ଦେଇ ଶୁଣ ଏବେ କହଇ ମୁଁ ତାହା । ୬୬ ।
ବସୁଧାର ପାଳନ କାମଧେନୁ ସମ୍ବନ୍ଧେ ।
ବସୁଧାରୁ ରାମକଥା ବାହାରି ପ୍ରବନ୍ଧେ । ୬୭ ।
ନିତ୍ୟେ ଉଡ଼ାଇବାକୁ ସନ୍ଦେହ-ବିହଗାଳି ।
ସୁନ୍ଦର ରାମ-ଚରିତ ଅଟଇ କରତାଳି । ୬୮ ।
ସେ ପୁଣି କଳି-କଲୁଷ-ପାଦପ କୁଠାର ।
ତାପତ୍ରୟ-ତୂଳପୁଞ୍ଜ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ସମୀର । ୬୯ ।
ଯିଏ ଯେମନ୍ତ ତାହାର ଭକ୍ତି ତେମନ୍ତ ।
ଅଗାଧ ଅବୋଧ ଶୁଦ୍ଧ ଅନାଦି ଅନନ୍ତ । ୭୦ ।
ତେବେ ହେଁ ତୁମ୍ଭ ପାଇଁ କହଇ ତା କଥନ ।
ସେତେକ ମୋ ବୁଦ୍ଧି ଅନୁସାରେ ଶ୍ରବଣ । ୭୧ ।

ଯେମନ୍ତ ଅନ୍ଧ ଦେଖି ନ ପାରି ସ୍ୱରୂପକୁ ।
ମଳିନ ବୋଲି ନିନ୍ଦା କରଇ ମୁକୁରକୁ ।୭୨।
ତେମନ୍ତ ମୋହାନ୍ଧ ନ ବୁଝି ଆତ୍ମ ତତ୍ତ୍ୱକୁ ।
ନିରର୍ଥକ ବୋଲି ତ୍ୟାଗ କରଇ ବେଦକୁ ।୭୩।
ତାମସୋପହତ ଚିତ୍ତକୁ କରଇ ସମଳ—
ଅଜ୍ଞାନ୍ତସ୍ୱ ନିର୍ମଳ ତତ୍ତ୍ୱ ହେବ କେମନ୍ତେ ? ।୭୪।

ମୋହ-ମଦ୍ୟ ମତ୍ତ ନର ଅସଂବ୍ୟବସ୍ଥିତ ।
ତା ପ୍ରଳାପ ଶ୍ରବଣ କରିବା ଅନୁଚିତ ।୭୫।
ନିର୍ଗୁଣର ସଗୁଣର ନାହିଁ କିଛି ଭେଦ ।
ଏ କଥା ସୁସ୍ପଷ୍ଟରେ ଉଦ୍‌ଘୋଷିଲ ବେଦ ।୭୬।
ଅଜ ନିର୍ଗୁଣ ରୂପଧାରି ବ୍ରହ୍ମ, ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ।
ଭକ୍ତ ପାଇଁ ସମୟରେ ହୁଏ ଗୁଣଯୁକ୍ତ ।୭୭।
ହିମଜଳ ଘନ ହେବା ପରି ନିର୍ଗୁଣ ।
ବ୍ରହ୍ମ ସଗୁଣ ହୋଇ କରେ ଭ୍ରମୋତ୍ପାଦନ ।୭୮।
ଭ୍ରମ-ତିମିର-ହର୍ତ୍ତା ଅଟଇ ରାମନାମ ।
ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ତାକୁ ଜପିଲେ ଭ୍ରମ ହୁଏ ବାମ ।୭୯।
ଆତ୍ମ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ସ୍ୱପ୍ରକାଶ ନିରୀହ ।
ତାହାରେ କେଉଁଠୁ ଥିବ ଅଜ୍ଞାନ କିବା ମୋହ ।୮୦।
ଅହଂକାର ଆମୋଦ ଖେଦ ଜ୍ଞାନ ଅଜ୍ଞାନ ।
ଏମାନ ଜୀବର ଗୁଣ ବୋଲି ମନେ ଘେନ ।୮୧।
ଆତ୍ମ ଶୁଦ୍ଧ ପୂର୍ଣ୍ଣ-ପୁରୁଷ ରଘୁନାଥ ।
ସର୍ବମୟ ସର୍ବେଶ୍ୱର ପରେଶ ସେ ନାଥ ।୮୨।

ଯେମନ୍ତ ମେଘ ଲୋପେ ବିମ୍ବ ଦେଖି ନ ପାରି ।
ଭାବଇ ଅସ୍ତମିତ ହୋଇଲା କୁମୁଦାରି ।୮୩।
ତେମନ୍ତ ମୋହବଶେ ଅଜ୍ଞ ଜାଣି ନ ପାରି ।
ସର୍ବେଶ ନାହିଁ ବୋଲିଣ କହୁଛି ବସୁରି ।୮୪।
ନେତ୍ରପଟଳାଚ୍ଛାଦିତ ଶଶିସୂର ଦେଖେ ।
ଯୁଗ୍ମ ଶଶୀଙ୍କୁ ପ୍ରତୀତ ହୁଏ ମୋହବଶେ ।୮୫।

ଅଜ୍ଞାନେ ତମୋଧୂମ ଧୂଳି ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତେ ।
ସଂସୃତିରେ ତ୍ରିଗୁଣାତ୍ମିକା ମାୟା ଥାଏ ।୮୬।
ବସ୍ତୁ ରହସ୍ୟ ଉପେକ୍ଷିତା ଜୀବ ଦୁଃଖ ।
ଏହାଠାରୁ ଅନ୍ୟ ଅଛି ଚେତନାରେ ଭଗ ।୮୭।
ଏ ସକଳର ଜଗତ ପ୍ରମାଣେ ସ୍ୱପ୍ନ ।
ଯାହେତୁ ସେ ମାୟାଧୀନ ସତ-ଗୁଣ ଧାମ ।୮୮।
ଚନ୍ଦ୍ରମାଙ୍କର ମାୟା ସତ୍ତ୍ୱୋପାଧିରେ ଶୋଭେ ।
ଶୁକ୍ତିରେ ରୌପ୍ୟ ମରୀଚିକାରେ ଜଳ ପ୍ରାପ୍ୟେ ।୮୯।
ମରୀଚିକାର ସଲିଳ ଶୁକ୍ତିର ରଜତ ।
ନିତାନ୍ତ ମିଥ୍ୟା ହେଲେହେଁ ସେ ଭ୍ରମ ଅଦ୍ଭୁତ ।୯୦।
ମାୟାଂଶର ଅବସ୍ଥା ହୋଇ ସମାଶ୍ରିତ ।
ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଭ୍ରମକୁ ଦୁଃଖର ସତତ ।୯୧।
ସ୍ୱପ୍ନରେ ନିଜ ଶିର ଛେଦନ ହେଲେ ନର ।
ଜାଗିବା ଯାଏ ଦୁଃଖେ ଥାଏ ସେ ଜର୍ଜର ।୯୨।
ଯେ କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ, ଯା ଅନ୍ତ ବେଦ ନ ଜାଣନ୍ତି ।
ସେ ସ୍ୱାମୀର କୃପା ବିନା ଭ୍ରମ ନ ଛୁଟଇ ।୯୩।
ଯେ ତ କର୍ଣ୍ଣ ବିନା ଶୁଣେ, ପାଦ ବିନା ଚଳେ ।
ତୁଣ୍ଡ ବିନା ରସ ସ୍ୱାଦେ, ଜିହ୍ୱା ବିନା ବୋଲେ ।୯୪।
ନାସା ବିନା ଶୁଙ୍ଘଇ, ତନୁ ବିନା ସ୍ପର୍ଶଇ ।
ନେତ୍ର ବିନା ଦେଖଇ, କର ବିନା କରଇ ।୯୫।
ଏମନ୍ତ ତାହାର ଅଲୌକିକ ଧର୍ମ ।
କିଏ ଜାଣି ପାରିବ ତା ମହିମାର ମର୍ମ ।୯୬।
ଯେହୁ ବେଦ-ଶୁଦ୍ଧ ମୁନିଧ୍ୟେୟ ଦେବରାଜ ।
ଭକ୍ତହିତ ପାଇଁ ହେଲ ଦାଶରଥିରାଜ ।୯୭।
କାଶୀର ମରଣ କାଳେ ଯାହା ନାମ ଶୁଣି ।
ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ଶମ୍ଭୁ ଉଦ୍ଧାର କରନ୍ତି ମୁକ୍ତି ।୯୮।
ସେହି ସକଳାନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ବିଶ୍ୱରୂପ-ଧର ।
ତାଙ୍କ ପାଦପଦ୍ମେ ପ୍ରଣତି ଅଛି ମୋର ।୯୯।

ତା ନାମକୁ ଶ୍ରବଣରେ ଶୁଣାଇବା ଜନ ।
ବହୁଜନ୍ମାର୍ଜିତ ପାପକୁ କରଇ ଦହନ । ୧୦୦ ।
ସାଦରେ ସ୍ମରିବା ନର ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କୁ ଯଦି ।
ଘୋର-ଭବ-ସାଗରକୁ ଯାଏ ଖେଳେ ତରି । ୧୦୧ ।
ରାମ ତ ପରମାତ୍ମା ତାହେର ସନ୍ଦେହ ଭଲେ ।
ଜ୍ଞାନ ବୈରାଗ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ଗୁଣରାଶି ତଳେ । ୧୦୨ ।
ମନ୍ତ୍ର ଭୃବହନ-ଶିର ଦିବ ମୁଖଙ୍କୁ—
ଶୁଣି ଭବାନୀ ଉନ୍ମୁକ୍ତା ହୋଇ ସନେହଙ୍କୁ । ୧୦୩ ।
ରାମପାଦ-ପଦ୍ମ ହୋଇ ପ୍ରଣମି ନାଥଙ୍କୁ ।
ପ୍ରକାଶିଲ ଏହି ପ୍ରେମ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବଚନକୁ । ୧୦୪ ।
ସଂଶୟ ଶାରଦାତପ ତାପକୁ ମୋହର ।
ହରିଲା ତୁମ୍ଭ ବଚନ-ସୁଧାକର-କର । ୧୦୫ ।
ରାମ-ରୂପ-ତତ୍ତ୍ୱକୁ ଏବେ ଜାଣି ପାରିଲି ।
ତୁମ୍ଭ ଅପାର କୃପାରୁ ଧନ୍ୟା ମୁଁ ହୋଇଲି । ୧୦୬ ।
ପୁଣି ମୁଁ ବାଞ୍ଛିଲ ତାହା କଥା ଶୁଣିବାକୁ ।
ପୁଚ୍ଛଅ ମୋ ବାଞ୍ଛାକୁ କହ ସମସ୍ତେ ତାକୁ । ୧୦୭ ।
ଏତେ ଶୁଣି ଶଙ୍କର ମଜ୍ଜି ବ୍ରହ୍ମ-ରସରେ ।
ଉମା ମୁଖକୁ ଦେଖି କହିଲେ ଏ ସ୍ୱରରେ । ୧୦୮ ।

ଅବତାର କାରଣ

ଯେବେ ଦୁଷ୍ଟେ ପ୍ରବଳ କରନ୍ତି ଧର୍ମହାନି ।
ସାଧୁଜନଙ୍କୁ ବାଧନ୍ତି ହୋଇ ଅଭିମାନୀ । ୧୦୯ ।
ତେବେ ହରି ଅବତରି ଦୁଷ୍ଟଙ୍କୁ ସଂହାରି ।
ପାପକୁ ନାଶି ସୁଜନ କଷ୍ଟକୁ ନିବାରି । ୧୧୦ ।
କରଇ ଭଲ ଧର୍ମକୁ ପୁଣି ସଂସ୍ଥାପନ ।
ଏ ପଦ୍ଧତି ଜଗତରେ ଅଟେ ସନାତନ । ୧୧୧ ।
ରାମଚନ୍ଦ୍ରାବତାରର କାରଣ କହୁଛି ।
ଏହାକୁ ଅପର ଅଟେ ବହୁ ଅପେକ୍ଷିତ । ୧୧୨ ।

ତହୁଁ ଏକ ଦୁଇ ଦୁର୍ଜନ ଜନ୍ମ ବର୍ଣ୍ଣନ ।
ଧରଣୀପୁତ୍ରୀ ! ଏବେ ସାବଧାନେ ଶୁଣ । ୧୧୩ ।
ହରିଙ୍କ ଶ୍ୟାମ-ଦ୍ୱାରପାଳ ଜୟ ବିଜୟ ।
ବ୍ରହ୍ମ ଶାପେ ଜନ୍ମିଲେ ହୋଇ ଦିତି ତନୟ । ୧୧୪ ।
ହେମକଶିପୁ ହେମନେତ୍ର ନାମ ବହିଲେ ।
ପ୍ରତାପେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ହୋଇ ଦେବଙ୍କୁ ବାଧିଲେ । ୧୧୫ ।
ତପସ୍ୱୀମାନଙ୍କୁ ଦେଲେ ନାନାବିଧ କଷ୍ଟ ।
ତାଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାରେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ଧର୍ମ ହେଲା ନଷ୍ଟ । ୧୧୬ ।
ସ୍ୱୟଂ ବରାହରୂପେ ହେମନେତ୍ରଙ୍କୁ ମାରିଲ ।
ନୃହରି ହୋଇ ହେମକଶିପୁକୁ ଚିରିଲ । ୧୧୭ ।
ହେମକଶିପୁ-ସୁତ ପରମ ଭାଗବତ ।
ପ୍ରହ୍ଲାଦ ନାମେ ଖ୍ୟାତ, ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଏ ଜଗତ । ୧୧୮ ।
ପରେ ସେ ସହୋଦର ଦ୍ୱୟ ଦ୍ୱିତୀୟ ବାର ।
ଜନମିଲେ ପୁଣି ବନ୍ଧୁ ଦୁଷ୍ଟ ଅସୁର । ୧୧୯ ।
ରାବଣ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ନାମେ ହୋଇ ଖ୍ୟାତ ।
ବଳରେ ଅବଳା ସୀତେ ହରି ଦୁରବୃତ୍ତ । ୧୨୦ ।
ସାଧୁଜନଙ୍କୁ ବହୁତ ବାଧା ଦେଉଥିଲେ ।
ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମ ଧର୍ମକୁ ସମୂଳେ ନାଶିଲେ । ୧୨୧ ।
ଜନ୍ମବନ୍ଧୁ ପରେ ମୁକ୍ତ ହେବାକୁ ସେ ବେଳ ।
ଶ୍ରୀଦାଶରଥି ରାମ ଜନ୍ମିଥିଲେ ସେ ବେଳା । ୧୨୨ ।
ଦ୍ୱାପର-ଯୁଗେ ଯେବେ ହୋଇଥିଲେ ଭେଳେ ତେବେ ।
ମୁକ୍ତିକ ଲଭି ନ ପାରି ସମ୍ଭବିଲେ ଏବେ । ୧୨୩ ।
ଶିଶୁପାଳ ଦନ୍ତବକ୍ର ପୁଣି ଅସୁରେ ।
ଦୁଷ୍ଟ ଦଣ୍ଡିବାକୁ ସେ ଦୁହିଙ୍କୁ ହତ କଲ । ୧୨୪ ।
ଏ ସବୁ ଅବତାରର ଜନନୀ ଜନକ ।
କୌଶଲ୍ୟା ଦେବୀ ଦଶରଥ ନରନାୟକ । ୧୨୫ ।
ସେ ଦୁହେଁ ପୂର୍ବଜନ୍ମରେ ଅଦିତି କଶ୍ୟପ ।
ଏ ଅବତାରେ ହେଲେ ଗୋଟିଏ ଦମ୍ପତି । ୧୨୬ ।

ଅନ୍ୟ ବଚନ୍ତି ଜନକର ନାମକ ସ୍ମରି ।
କନ୍ୟାଙ୍କୁ ଦେବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅଛ ସାଧୁରି । ୧୨୭ ।
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାର୍ଥନା ହୋଇ ଏକ୍ଷ ତା ଯଥେ ।
ସୁହିଁ ତାଙ୍କୁ କରି ନ ପାରବ ଲଗ୍ନରେ । ୧୨୮ ।
ତା ପତ୍ନୀଙ୍କ ସତୀତ୍ୱ-ପ୍ରଭାବୁଁ ସେ ଅସୁର ।
ହୋଇଥିଲୁ ଅଚଳ ଅବିଷ୍ଟ ଅମର । ୧୨୯ ।
ବନ୍ଧୁ ବଚନରେ ସେ ସତୀଙ୍କ ସତୀତ୍ୱକୁ—
ବନ୍ଧୁ ଅଟଳ ସୁଖଦୁଃଖ ସ୍ପର୍ଶକୁ । ୧୩୦ ।
ପରେ ସେ ନାରୀଙ୍କ ଜାଣି ସମସ୍ତ ଦର୍ଶକୁ ।
ତୋତେ ଅଣଣ ଭଲେ ଶାପ ଦେଲୁ ଭେଷଜକୁ । ୧୩୧ ।
ତା ଶାପ ସଫଳ କରିବାକୁ ନିଜେ ହରି ।
ଭୂପ ହୋଇ ହରଣ ଜାନକୀଙ୍କୁ ମାରି । ୧୩୨ ।
ବଳ ବନ୍ଦ ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଧନର ସନ୍ତାନରେ ।
ଭାଇ ଦେଖ ଅଶ୍ୱତ୍ଥର ଚରଣ ପାତରେ । ୧୩୩ ।
ଆପଣ ବଦନ୍ତି ନାରଦ ମୁନି ଶାପ ଦେଲେ ।
ତେଣୁ ସେ ଦୈତ୍ୟ ଜନ୍ମ ସମ୍ଭବକୁ ହେଲେ । ୧୩୪ ।
ଶୁଣି ସେ ଅନ୍ତରାଳ ନାନାବିଧ ଭାଷଣ ।
କର୍ଣ୍ଣରେ ବନ୍ଦିଲେ ମୁନି କହନ୍ତି । ୧୩୫ ।
ଏବେ ଶୁଣି ପିତା ଏଣୁ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ।
ତେଣୁ ଅସୁରକୁ ମଧୁର ଅଟବୀରୁ । ୧୩୬ ।
କ ହେତୁରୁ ନ ଦେଲ ମୁନି ଦେଲେ ଶାପକୁ ।
ଶୁଣିବାକୁ ମୁଁ କି ଚିତ୍ତ ମୁନିଙ୍କ ବୋଲକୁ । ୧୩୭ ।

ନାରଦ ଉକ୍ତି

ଗୌରବ ଏ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଶୁଣି ଚିତ୍ତ ହୋଇଲ ।
ଦୁର୍ଭାଗିରେ ଏ ପ୍ରଭୁ ଶରଣ ଥିଲ । ୧୩୮ ।
ତାଙ୍କୁ ଭକ୍ତି ବିଷୟ କରେ ସେ କରନ୍ତେ ।
ତପସ୍ୱୀ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରଣମନ୍ତେ । ୧୩୯ ।

ସେ ଗୁହାର ସମୀପରୁ ଉଲ୍ଲସି ମାରୁତ ।
ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ କରି ଶ୍ୱାସ ପୁଷ୍ପ ଗନ୍ଧ ବହନ୍ତ । ୯୪୦ ।
ଏକାନ୍ତ ସମାଧିରେ ମଗ୍ନ ହୋଇ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ।
ସେ ସମ୍ବାଦ ଶୁଣି ମନ କରି ଜାଣନ୍ତି । ୯୪୧ ।
ଦୃଷ୍ଟେ ସେ ଅତୀବ ନିଜ ପଦ୍ମାକ୍ଷାଙ୍କୁ ।
ମୁନି ଭୟ କରେ ହୋଇ ଭୁଲେ ଶୁଣାଇଲୁ । ୯୪୨ ।
ବାମଦେବଙ୍କ ଶ୍ରୀ ଜଳ ଏହି ଜଗତରେ ।
କ୍ଷୁଦ୍ର ବାଳ ଉଷ୍ଣ ସର୍ବସ୍ୱ ଦୂରେ । ୯୪୩ ।
ସୃଜନ ଶ୍ରୁତିର ଦାହ କାଳେ ନେତ୍ରାଗ୍ନି ଆଗ ।
ସଂସ୍କାର ଦେଖି ଘୃଣେ ଅଗ୍ନିରୁ ବାଣ ପାଇଁ । ୯୪୪ ।
ସେପରି କରି ପୁଷ୍ପ କୁଞ୍ଜ ଲୋକଙ୍କୁ ମୋହି ।
ବାଟୁଳି ହୋଇ ସ୍ୱଭାବ ଶତ୍ରୁ ହୋଇ ଥିଲେ । ୯୪୫ ।
ପାଣ୍ଡୁ ସେ ପତାକାରୁ ଅଶୋକା ଦର୍ପଣରୁ ।
ଦୃଷ୍ଟିପାତ୍ର ପଦ୍ମର ମାଧବଙ୍କ ଚରଣ । ୯୪୬ ।
ସୁଖ ସେ ଅଞ୍ଜନକୁ ଯାଇ ସାଧୁ ଦୟା ।
ଯେଉଁଠି ଭ୍ରମୁଛନ୍ତି ଦେବନ୍ତ ଭକ୍ତଙ୍କ । ୯୪୭ ।
ନାନା ଲତା ତରୁଶ୍ରେଣୀ କୁସୁମ ଭରତ ।
ଶ୍ୱେତ-ପୀତ-ରକ୍ତ-ନୀଳ ମନୋଜ ସୌରଭ । ୯୪୮ ।
ପ୍ରବଳ ମନ୍ଦ ସୁଗନ୍ଧ ଶୀତଳ ପବନ ।
ରତ୍ନ-ଦୀପଙ୍କୁ ଜଳ ଉଦ୍ଦୀପନ । ୯୪୯ ।
କାମକଳା-ଚୁମ୍ବନା ଦମ୍ପତି ଦେଖାଇଲେ ।
ଶୋଭନୀୟ ମୁକ୍ତାର ସାଜେ ପ୍ରକାଶିଲ । ୯୫୦ ।
ଏହି ସାଜ ଦେଖି କୃଷ୍ଣ ହୋଇ ମଗନ ।
ବଂଶୀ ବଜାଏ ମୁନି-ଚିତ୍ତ-ଚଳନ । ୯୫୧ ।
ଭାବ-ବିଭାବ ମୁନିଙ୍କ ନ ହେ ଜଣା ବୁଦ୍ଧି ।
ପଞ୍ଚ ମହାଭୂତ ଜଳୁଛି ଜଡ ସୁଖ ପଦ । ୯୫୨ ।
ଭାବ ହେ କେତେ କେତେ ଭୋଗ-ରସିତ ଦାନ୍ତ ।
ସମସ୍ତଙ୍କ ଜ୍ୱର ନାଶି, ଏ ଜନ୍ମେ ଶାନ୍ତ । ୯୫୩ ।

ସର୍ବେଜନେ ପଢ଼ନ୍ତୁ ହୋଇଣ ଏକମନ ।
ମୁକତ ହୋଇବ ଭବୁ ଭବଭୟ ବନ୍ଧନ । ୧୫୪ ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବର୍ମ୍ମ ନୋହୁ ଯେ ଅନୁଶାସନି ।
ଦୁଷ୍ଟ ଭକ୍ତ ଭାବନ୍ତୁ ମଧୁବାଣୀ ଶୁଣାଇ । ୧୫୫ ।
ବର୍ଣ୍ଣ ନାରଦଙ୍କୁ ପୁଣି ପ୍ରଣାମ କରି ।
କଥା ଶେଷ କଲା ଏହି ଭକ୍ତ ନରହରି । ୧୫୬ ।

ନାରଦାଭିମାନ

ଥରେ ନାରଦ ସ୍ୱର୍ଗ ଆଉ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ-ଭୂମିକୁ ।
ସୁ-ସହଜଙ୍କୁ ଭଜିବା ଇଚ୍ଛାରେ ସୁନ୍ଦର । ୧୫୭ ।
ଶୁଣି ଭଗବନ୍ତ ହୋଇ ଯେମାନେ ମୁନିଙ୍କ ।
ପ୍ରଣମି ପ୍ରଣାମ କଲେ ଶ୍ରେଷ୍ଠେ ଦ୍ୱାରିକି । ୧୫୮ ।
ଯେଉଠାରୁ ନାରଦ ଯିବ ଏମାନଙ୍କୁ ପାଇ ।
ଭକ୍ତିର ବର୍ଣ୍ଣିଲୁ ସଭା ଥିବା କହାଇ । ୧୫୯ ।
ଯେ ବାଣୀ ଶୁଣି ଦେବଗଣ ସବୁ ଏକନ ।
ନାରଦ । ସବୁରେ କେବଳ ଯେ ତୁମ ବଚନ । ୧୬୦ ।
ଭବସିନ୍ଧୁ ଭଲ ନ ଭବ ଦୟ ସ୍ୱମୁଖେ ।
ପ୍ରସଙ୍ଗ ପଢ଼ିଲେ ଯଶ ଯଶ ଗୋପନରେ । ୧୬୧ ।
ସ୍ୱଚ୍ଛିତ ନ ବୁଝେ ଦୁଷ୍ଟ ଭବ-ଯନ୍ତ୍ରଣା ।
ଦୟାଳୁର ସମ୍ମୁଖ ଅଟେ ତ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା । ୧୬୨ ।
ତତ୍ପରେ ଯାହା ବାଟେ ଯାହା ମନ ଭୁଲ ।
ଭାବୁ ଅନାୟାସରେ ଭବ ନ ପାରେ ଲଭ । ୧୬୩ ।
ସୂର୍ଯ୍ୟ ନାନା ଦେବଗଣଙ୍କ ଗୋଚରଣ ।
ଦେଖିବି ସେବକଙ୍କ ରଙ୍ଗ ପିଣ୍ଡିଭୂଷଣ । ୧୬୪ ।
ଏବେ ଯେ ବିଶ୍ୱାସୀ ହୋଇ ଦୟାଳୁଙ୍କୁ ।
ଭଜ ଭବ ଭବ ଭବ ଶିବ ସାଗରକୁ । ୧୬୫ ।
ଏହ ଗର୍ବ୍ବିତର ତ ଅଧମ ଜନତା—
ହେଉ ନେମାଧବ ସମ୍ଭାବର ନମସ୍ତ । ୧୬୬ ।

ମୁନିଙ୍କି ଦେଖି ସାନନ୍ଦେ ଉଠି ତା ସମ୍ମୁଖେ ।
ଯୋଡ଼ିଲେ କରି ଦୁଇ ବୋଲନ୍ତି ଏମନ୍ତେ । ୯୬୭ ।
ମୁନିବର ! ତୁମ୍ଭର ଚରଣାଳଦର୍ଶନ ।
ଭଲ ଅଦ୍ୟ ମୋହର ମୋଦକୁ ବର୍ଦ୍ଧନ । ୯୬୮ ।
ତେବେ ଆଶୀର୍ବାଦରେ ମୁନି ଭାଷଥାନ୍ତି ।
ଭକ୍ତଙ୍କୁ ନ ମାନି ସ୍ୱୟଂକାନ୍ତର ମନାନ୍ତି । ୯୬୯ ।
ଶମର ସାଥୀ ଅତ ଦାନ୍ତୁଣୀ ଅଟଇ ତ ।
ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଅବା ଭଏ ନୋହୁବ ଶତପୋଳ୍କୁଚ । ୯୭୦ ।
କୃଷ୍ଣ ଭଣ୍ଟାରେ ମୁଦ୍ଧରେ ବୋଲନ୍ତ ସାଥିବ ।
ତୋର ପ୍ରବଣେ ମୋହ ଭାସ ସଦା ଭୁଇବ । ୯୭୧ ।
ସଦ୍ଭାବ ହୃଦସ୍ଥିତ ଜ୍ଞାନବୈରାଗ୍ୟ ପୂଜ୍ୟ ।
ତା ମନ ମାଣ ମୋହକ୍ଷେତ୍ର ହେ ଭଗବାନ୍ୟ । ୯୭୨ ।
ତୋର ପଦ ବ୍ରହ୍ମଗୁରୁନ୍ତ ବଡ ଟାଣ ।
ତାକୁ ବାହ୍ୟପାଶର କି ଭୟ ସୁଦ୍ଧିବାଣୀ । ୯୭୩ ।
ଏହି ବାଣୀ ଶୁଣି ମୌନୀ ବୋଲ ଅନୁମାନ ।
ତୋହର ସନ୍ତୁ ତବ କୃପା ଲେଖ ସମାଜାନ । ୯୭୪ ।
ସାଙ୍ଗ ଜା ମନକୁ ଜାଣି କୃପାନିଧି ଦର ।
ଲୁହର ଏହା ହୃଦେ ଗର୍ଭ-ଡମ୍ଭ ଅଙ୍କୁର । ୯୭୫ ।
ବହିଅଛି ଭବତ ମୁଁ ଭାବ ଦୟାହେନ ।
ମୋ ଚିତ୍ତ ଅଟଇ ତ ଚକ୍ରପ୍ରଭାସାଧନ । ୯୭୬ ।
ନାରଦର ଦୂତ ପୁଣି ମୋର ଜୁଦ୍ଧଳ ।
ସାହୁଛି ଦେବା କୃପାସ୍ନୁ ଚରଣ ପଙ୍କଜ । ୯୭୭ ।
ଏବେ ମୁନି ଭକ୍ତ ପ୍ରଣମି ଅନୁମାନ—
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମନରେ ଭଣ୍ଡ ଭକ୍ତ ପ୍ରସ୍ଥାନ । ୯୭୮ ।

ଶଶିମୋହିନୀ-ସ୍ୱୟମ୍ବର

ତେବେ ନିଜ ସଖୀଙ୍କୁ ବସ୍ତ୍ରାଦି ଦାନେଦର ।
ପଛେ ବରବେଶ ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ ନଗର । ୯୭୯ ।

ଭାବ ବିସ୍ତାର ଅଟଇ ଏକଶତ ଯୋଜନ ।
ବୈକୁଣ୍ଠନଗରଠାରୁ ସେ ଅତି ଶୋଭନ । ୧୮୦ ।
ସେ ପୁରର ନାରୀ ନର ସବୁ କାମ ସମ ।
ବସ୍ତ୍ର ବସ୍ତ୍ରୀ ସେବିନୀ ଅଗଣିତ ଅନୁପମ । ୧୮୧ ।
ବଳା ଶୀଳ-ବସ୍ତ୍ର-ଗାତ-ରୂପ-ତେଜୋବଳ—
ସ୍ତୁତି, ଭୂମିରେ ବଳାଣେ ଶତ ଶତଙ୍କ ତୁଲ । ୧୮୨ ।
ବସ୍ତ୍ର-ମୋହିନୀ ନାରୀ ଅଟଇ ତା ଦୁହିତା ।
ତା ରୂପକୁ ଦେଖି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଯାଅ ବିମୋହିତା । ୧୮୩ ।
ପୁଣି ସେ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣସ୍ତ୍ରୀ ତା ସ୍ଵୟମ୍ବର ପାଇଁ ।
ସେ ପୁରେ ରୂପଗତ ବସ୍ତ୍ରତ କରଯାଇଁ । ୧୮୪ ।
ସୁର ଲୋକରେ ସେ ପୁରେ ମିଳି ବୃନ୍ଦନ୍ତୁ ।
ପ୍ରଜା ମୂର୍ତ୍ତି ଶୁଣି ସେଥ ନୃପ ଶ୍ରୀକାନ୍ତଙ୍କୁ । ୧୮୫ ।
ତାଙ୍କୁ ପୂଜା ଭଲ ରଜା ଦେଖାଇ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ।
ନିବେଦନ ଭଲ ଭାଲ ଯଥ ଭକ୍ତିଭାବକୁ । ୧୮୬ ।
ମୁନି ତା ରୂପ ଦେଖି ହେଲ ଦୃଢ-ବିସ୍ମୟଙ୍କୁ ।
ବନ୍ଧିବାକୁ ଶରେଣି ସ୍ଵପ୍ନ ତା ଭୌତିକକୁ । ୧୮୭ ।
ପୁଣି ତା ଲକ୍ଷଣେ ଅନ୍ତ-ବସ୍ତୁ ତ ହୋଇଲ ।
ପାଶି ନିଜ ତପୋବଳେ ଲକ୍ଷ୍ମୀକ ବରିଲ । ୧୮୮ ।
ପରେ ସ୍ଵପ୍ନ ଏହାର ସମସ୍ତ ଅପର ।
ସମସ୍ତପ୍ରି ନର ଧର୍ମ ବସ୍ତ୍ରଵ । ୧୮୯ ।
ତା ସ୍ଵବନାକୁ ନ ଭଳ ପ୍ରମାଣି କନ୍ୟାକୁ ।
ସ୍ଥିରଥାଇ କୋଟି ସେ ସଭ ଯୋଗ ବଦାକୁ । ୧୯୦ ।
ପଡେ ପାର୍ଶ୍ଵ ସେ ସଦ୍ଭୁକ ମୁଣ୍ଡ ବଦବ ।
ନନ୍ଦନ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍କୁ କେବେନ୍ଦ୍ର ନିରତ ! । ୧୯୧ ।
ଭଯେ ଭଯେ ଭାଇରେ ନ ଭଳ ତୋଷ ।
କନ୍ୟା ମେତେ ସବୁ ଭବସ୍ତ ଯେପଦ । ୧୯୨ ।
ସେ ସେ ଟେ ଦେଖିବା ମତେ ଦେମା ପରାଣେ ଭାର ।
ଦେବୀ ଲକ୍ଷ ଶୈତି ସେବକ ପରସ୍ପର । ୧୯୩ ।

ମାଧବଙ୍କୁ ସାରିବ ମୂର୍ତ୍ତି ମୁରଲୀଙ୍କୁ ।
ଆଉ ବିଳମ୍ବ ହେବ ବୈକୁଣ୍ଠଙ୍କୁ ଯିବାକୁ । ୯୯୪ ।
ଦୃଶ୍ୟ ପଦ ସେ ଭୂଶିତୀ ଅଛି ଏବେ ନାହିଁ ।
ଏମନ୍ତ ହେଲେ ଅବଶ୍ୟ ଯାଚା ହେବ ସେହି । ୯୯୫ ।
ଏବେ ସ୍ୱଜ ସେ ବନ୍ଦୁବଧେ ସ୍ତୁବ କରନ୍ତେ ।
ଦୃପାଙ୍କୁ ବୈଜୁଲ ଯଜ୍ଞ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦୁଅନ୍ତେ । ୯୯୬ ।
ମୂଳ ଅନ୍ତୁରେ ଏବଳ ବୃଷ୍ଣି ଭଣାଇ ।
ହୋଇବ ତୋର ଲୁପ ଏଥ ମୋତେ ଗୋସାଇଁ । ୯୯୭ ।
ନୋହିଲେ ସେ ଧନାଙ୍କୁ କିଛି ଯାଚନା ନାହିଁ ।
ମୋ-ଦୁଃଖ ସାଧନ କରେ ନର ସ୍ୱବନ୍ଧୁ । ୯୯୮ ।
ତା ଶୁଣି ଭଣନ୍ତି ସ୍ତୁ-ମାୟା ବଳଙ୍କୁ ପ୍ରଣମି ।
ସମାଳାନ୍ତ ଏମନ୍ତ ହୋଇବ ମନେ ଭାବି । ୯୯୯ ।
ନାରଦ ! ତୋ ପରମ ଦୁଃଖ ହେବ ଯେମନ୍ତ ।
କାଳବନେତରେ ମୂର୍ତ୍ତି ଅବଧି ଯେମନ୍ତ । ୧୦୦୦ ।
ଅଯଥା ପଦାର୍ଥଙ୍କୁ ଦେଖି ମାରିଲେ ହେଲେ ।
ଦକ୍ଷ ବୈଦ୍ୟ ଏଥ ନାହିଁ ବେର୍ଣ୍ଣରି ଭାଳେ । ୧୦୦୧ ।
ଏବେ ଦଣ୍ଡ ସ୍ଥାନର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇବ ।
ମାୟା-ବନେ-ଦୁଃଖ ତ ଉପସ୍ଥାଁ ହୋଇଥିବ । ୧୦୦୨ ।
ଭବଦାଣୀ ସ୍ୱାର୍ଥ ଭେଣ୍ଡୁ ଜାଣି ନ ପାରି ।
ସ୍ୱସ୍ତିର ପ୍ରବେଶଙ୍କୁ ଦେବେ ଗଣ ପେଷ । ୧୦୦୩ ।
ସେ ସ୍ୱଳ୍ପଥିଲ ସ୍ତୁତି-ବନ୍ଧୁ ନିକଟ ।
ଅକାର ହେ:ଯଷ୍ଟି ଅଜାନ୍ତ ମନୋହର । ୧୦୦୪ ।
ସେ କାରଣୁ ତାଙ୍କୁ ଦେଲ ନବପଦ-ଦାଳା ।
ଅନନ୍ତ କଣ୍ଠେ ଦେବ ନାହିଁ କୁସୁମମାଳା । ୧୦୦୫ ।
ମାତ ସୁନ୍ଦର ମଧ୍ୟଳ ଲମ୍ବି ସ୍ତୁତିର ।
ତାଙ୍କୁ ଅନୁଥାପ୍ତ କୁଣ୍ଡଳୀ ଥିଲ ବନ୍ଧ । ୧୦୦୬ ।
ସ୍ୱସ୍ଥ ବଳୟାନରେ ନର୍ତ୍ତାପନକରେ ।
ବସିଥିଲ ପଦ୍ମାର ସେ ଧର୍ମରେ । ୧୦୦୭ ।

ଦାରୁଣ ଜାଣି ନ ପାରି ଶକ୍ତି ନାହିଁବାକୁ ।
ନମିଲେ ଚରଣରେ ନତ କରି ମସ୍ତକକୁ । ୧୦୦୮ ।
ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ବସୁଦେବେ ପୁଣ ଶିବଗଣେ ଥିଲେ ।
ସେ ଘାତ ମୁନି ତନୁର ଜାଣିଥିଲେ ଭଲେ । ୧୦୦୯ ।
ସେ ଦୁର୍ବେ ମୁନିର ପୀଠପାଶ୍ୱେ ଦୃଢ଼େ ବସି ।
ତାଙ୍କୁ ଶୁଣାଇ ଏମନ୍ତ କହୁଥିଲେ ହସି । ୧୦୧୦ ।
ଏ ତ ବନ୍ଦୁଅଛି ଦେବଙ୍କ ବସି ଘର ।
ଏହାଙ୍କୁ ନମସ୍କରେ ବନ୍ଦନ ସେ ସୁନ୍ଦର । ୧୦୧୧ ।
ଏହା ଶୁଣି ମାୟାମୁଗ୍ଧ ମୁନି ଭାଷିଲେ ।
ତାଙ୍କ ବଚନାନ୍ତ-ଭାବକୁ ବୁଝି ନ ପାରଇ । ୧୦୧୨ ।
ତେବେ ମାଳା ଧରି ହଂସଗତି ନୃପସୁତା ।
ସଭାମଧ୍ୟେ ପ୍ରବେଶିଲେ ହୋଇ ସଙ୍କୋଚିତା । ୧୦୧୩ ।
ସେ ନାରଦର ଉପମୁଖକୁ ବିଶୁଦ୍ଧ ।
ମୁନିଜନଙ୍କୁ ଦେଖି ତହିଁ ଗଲେ ସତ୍ୱର । ୧୦୧୪ ।
ଜଣାଗଲା ଭ୍ରୂ-ଅଧର ଭେଦିତ ଥାଇ ଥାଇ ।
ଏହି ଦୃଶ୍ୟଭାବରେ ଦେଖି ମାଳା ଲମ୍ବାଇ । ୧୦୧୫ ।
ସେ ଲୁପ ଲୁପେ ବସି ସେଠାରୁ ଆସିଥିଲା ।
ବନୀଷ ବେଶ ସେ ଭଳ୍ପେଣି ସେଠାରୁ ଚାଲିଲା । ୧୦୧୬ ।
ତାହା ଦେଖି ନବେଶଗଣ ହୋଇ ନୀରବ ।
ପ୍ରଭପ୍ରାଣ ଭଳ ତେଜ ପାର୍ଶ୍ୱ ସମ୍ଭାବ । ୧୦୧୭ ।

ନାରଦ ମୋହ

ମୁନି ଅତି ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ମୋହବଶରେ ।
ଦେହର ଭଣ୍ଡାର ବଣଣ ପୁଡରେ । ୧୦୧୮ ।
ଦେଖ ଦୈତ୍ୟ ମନେ ହସି ସ୍ତମ୍ଭିତ ମୁକୁରେ—
ଦେଖିବାକୁ ମୁନିଙ୍କ ରୂପ ଭାବିଲେ ତହିଁରେ । ୧୦୧୯ ।
ନାରଦ ସ୍ୱରୂପକୁ ଦେଖିଣ ଚକିତେ ।
ବୈକୁଣ୍ଠ ଏମନ୍ତ ଶାପ ଦେଲେ କୋପରେ । ୧୦୨୦ ।

ତୁମ୍ଭେ ତୁହେଁ କପଟୀ ପାପୀ ଦୁଷ୍ଟ ଦାନବ ।"
ମୋତେ ଦାଏ ଭଲ ଫଳ କର ଅନୁଭବ ।୧୦୬୧ ।
ମୋ ଶାପ ଫଳରୁ ତୁମ୍ଭେ ବୁଲିବ ଏଣିକି—
ଅନ୍ଧା ଅନ୍ଧ ଭରବ ନାହିଁ ଅନ୍ୟ ମୂଷିକ ।୧୦୬୨ ।
ଏତେ ବୋଲି ପୁଣି ଉଲେ ଲଜ୍ଜର ପ୍ରକୃତ ।
ରୂପକୁ ଦେଖିଲେ ହେଲେ, ସେ ବୋଧୁ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ।୧୦୬୩ ।
କ୍ରୋଧେ ଅଭଗାର ଦେହ ବୈକୁଣ୍ଠରୁ ତଳେ ।
ପାଣ୍ଡି ଯାଉ ପାଲିର ଏଯକ ଦୁମାଡରେ ।୧୦୬୪ ।
ହବତ ଶାପ ଦେବା କଥା ମୁହିଁ ମନରୁ ।
ଦୂଷର ପସାବରୁ କାହା ସହିତ ।୧୦୬୫ ।
ତେବେ ଯେଉଁ ତ୍ରିଜଗ ଜନନୀ ସତ୍ତ୍ୱରେ ।
ଦାନବାର ଦେଖା ଦେଲ ପୁଣ୍ଡିଲ ମଧ୍ୟରେ ।୧୦୬୬ ।
ମୂଳକର । ଦେଉଁଠାରୁ କନ୍ଧର ଗମନ ?
କାହିଁକି ତୋ ମୂଷା ଭର ହୋଇଛି ମନନ ? ।୧୦୬୭ ।
ସେପରି ଦୂଷଣ ଦେଖି, ତାର ବାଣୀ ଶୁଣି ।
ସେତେବେଳେ ଅନ୍ଧ ହୋଇ ମାୟାବିଷ୍ଣୁ ମୁନି ।୧୦୬୮ ।
ବୋଲିଲ ଭୋଜର ବର୍ଷା ଗଡ଼ିଛି ଦକ୍ଷିଣ ।
ଗୁହ୍ୟ ଅଛୁ ଅଗମ ଗୁଣ-ସମ୍ପନ୍ନ ।୧୦୬୯ ।
ଶିବ-ମହିମ ଭାଗେ ବାଘ ଭର ହରକୁ ।
ପାନ କରାଇଲ ତା ମୁଖେ ଦକାହିଳରୁ ।୧୦୭୦ ।
ଦେଇ ପୁଣ୍ୟ ଅମୃତକୁ, ଗରଳ ହରକୁ ।
ଅପେ ଅପହରି ଭଗାକୁ ଚୌମୁହଁକୁ ।୧୦୭୧ ।
ଗୁହ୍ୟ ସ୍ୱାର୍ଥୀ ବୁଝେ ବଢ଼ ଜଏ ତୋଠାରୁ ।
ନ ଥିବାରୁ ସ୍ୱଭାବ ହୋଇ ଭଣ୍ଡ ଯା ପାରୁ ।୧୦୭୨ ।
ଅନ୍ୟ ପ୍ରାଣୀ ତୃଷଣ ଏକଲ ହେଉଥିଲେ ।
ସେତିକା ନ କର ଗୁହ୍ୟ ମୋଧ ପାଉ ବଳେ ।୧୦୭୩ ।
ତୋର ସବୁଳତା ନାହିଁ କାହାଠାରେ ହେଲେ ।
ଦେଉଁ ଭର୍ମ ଲଘୁ ତୋତେ ଅପେ ନାହିଁ ଭାଲେ ।୧୦୭୪ ।

ତୁମ୍ଭ ଏବେ କହିଲ୍ ଭଲ୍ ମୋର ନିବାସକୁ ।
ଏ ମୁକ୍ତପଣକୁ ଯେ ତେଜନ ମୋ ଏ ଶାପକୁ । ୧୦୩୫ ।
ତେଣୁ ଦେହ ବନ୍ଧ ଯେତେ ଭଲ ପ୍ରତାରଣା ।
ଭଲ ତୁମ୍ଭ ଭଲ ସେହୁ ଦେହକୁ ଧାରଣା । ୧୦୩୬ ।
ତୁମ୍ଭ ମୋତେ କହିଥିଲ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ସ୍ୱରୂପ ।
ତେଣୁ ତୋର ଶାପ ହେଲ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଲୋକ । ୧୦୩୭ ।
ତୁମ୍ଭ ଭକ୍ତକୁ ମୋର ବନ୍ଧନ ଅନନ୍ତ ।
ସେ ଧାରଣାରୁ ପାଅ ଭାଷା ଅନୁଭବ କଷ୍ଟ । ୧୦୩୮ ।
ଯେ ଶାପ ଦିଅ ଯେବେ ସେନା ଦେବତା-ପୂଜନ ।
ପାଇବ ଏହା ଅଟେ ସୁଖ-ଦୁଃଖ ସାଧନ । ୧୦୩୯ ।
ତେବେ ସେ ଶତ ଶାପକୁ ସଙ୍କୋଚ କରନ୍ତେ ।
ସିଦ୍ଧିଭୂତା ଯତ୍ନଭୂତା ଅନୁଣୀ କୁଅନ୍ତେ । ୧୦୪୦ ।
ନାରଦ ସ୍ୱର ହୋଇ ଦମ୍ଭ ଦର୍ପ ଛାଡନ୍ତୁ ।
ଏମନ୍ତ ବୋଲନ୍ତୁ ଭକ୍ତ ଅନୁକୂଳତାପକୁ । ୧୦୪୧ ।
ହେ ପ୍ରଜାପତି ଦକ୍ଷ ! ମୋତେ କରୁଣା କର ।
ନରଙ୍କର ହୋଇ ଯାଉ ସେହୁ ଶାପ ଭାର । ୧୦୪୨ ।
ପାପୀ-ପାପ-ଦହନରେ ଯାଇ ଅଛୁ ବୋଲୁ ।
ଭକ୍ତିବା ପାପୀର ପାପ-ସ୍ୱର ଦୂରେ ଟେଳିଲୁ । ୧୦୪୩ ।
ଅନାଦରେ ମୋତେ ସେ ଲଭେ ଦେଲ ମୂର୍ଖ ଦ୍ରୋହୀ ।
ଅଜିର ରୋଗକୁ ଦମନ ହେବ ସାଧୁ । ୧୦୪୪ ।
ମା ଶୁଣି ଦକ୍ଷ ବୋଲନ୍ତ ତୋ ଶାପ ପ୍ରାର୍ଥନ—
ହେବ, ତେଣୁ ସେ ଅଟେ ଦେବତ୍ୱସାଧନ । ୧୦୪୫ ।
ତୁମ୍ଭ କଡ଼ରେ କର୍ପ ଶିବ ନାମ ଯନ୍ତ୍ରକୁ ।
ସେ ନାରଦ-ପଦକୁ ଲଭ ସୋଦରକୁ । ୧୦୪୬ ।
ଏ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭିତରେ ଲୋକରେ ଭୂମି ଭୂମି ।
ଲଭ ନାହିଁ ଯେଉଁ ସ୍ଥିର ସଦାଶିବ କଳା । ୧୦୪୭ ।
ଯଦାରେ ତୃପ ନ ଦେବେ ଶିବଭାବ ପାଇଁ ।
ସେ ପ୍ରାଣୀ ଯେଉଁ କଡ଼ଜ ପଦପରେ କାହିଁ । ୧୦୪୮ ।

କେବଳ ମୋ ବର ଦେବେ ବହେ ଏକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ।
ମୋ ମାୟା-ଜାଲରେ ଅବା ନାହିଁ ତୋ ପତନ । ୧୦୪୯ ।
ଏତେ କହି ଭଗବାନ ହେଲେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ।
ମୁନି ସନତ୍କୁମାର ପାଇଁ ଭକ୍ତ ହୃଦ ଧ୍ୟାନ । ୧୦୫୦ ।
ବାଟରେ ଦେଖିଲେ ସେ ସିଦ୍ଧଗନ୍ଧର୍ବଙ୍କୁ ।
ସେ ଦୁହେଁ ଜଣାଇଲେ ପ୍ରଣତି ନାରଦଙ୍କୁ । ୧୦୫୧ ।
ଅମ୍ଭେ ବନ୍ଧୁ ନୋହୁ ଅଛୁ ଦିବ୍ୟଦେହର ।
ଅମ୍ଭ ଅପରାଧକୁ କୃପାରେ କ୍ଷମା କର । ୧୦୫୨ ।
ତାଙ୍କୁ କୃପାଳୁ ମୁନି କହିଲେ ଏହିପରି ।
ମାୟାମୋହେ ମୁଁ କରିଛି ଅନେକ ଭ୍ରମର । ୧୦୫୩ ।
ମୋ ପାପଫଳରେ ତୁମ୍ଭେ ପାଇବ ବୋଲିକ ।
ମାତ୍ର ଅତି ଶୀଘ୍ର ହରିଙ୍କ ଶରଣ । ୧୦୫୪ ।
ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ହୋଇ ବନ୍ଦନ ତପସ୍ୟାକୁ ।
ଭଗବାନ ଜଗନ୍ନାଥ ବୃନ୍ଦାବନ-ବୃକ୍ଷକୁ । ୧୦୫୫ ।
ତେବେ ହରି ମନ୍ତ୍ର ଦେଇ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଦେଣି ।
ବଧ କରି ଦୈତ୍ୟଙ୍କୁ ଦେବ ସଜ୍ଜନେ । ୧୦୫୬ ।
ଏତେ ଶୁଣି ସେ ଦେବ ନମି ମୁନିଙ୍କ ପାଦ ।
ଜନ୍ମିଲେ କେତେକାଳ ପରେ ପୃଥ୍ୱୀ ହୋଇ । ୧୦୫୭ ।
ହରି ନାମ ସେବାକୁ ଏହି ଏକ କାରଣ ।
ଏହିସବୁ ଭଲେ ଭଲେ ସମ୍ଭବ ନାରାୟଣ । ୧୦୫୮ ।
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ମାର ହର ବନ୍ଧୁ ସ୍ୱରୂପକୁ ।
କେତେ କରି ମୂର୍ତ୍ତି ସୁଜନ ସମ୍ଭବକୁ । ୧୦୫୯ ।
ମୋ ଭକ୍ତ ଦେବଙ୍କୁ ଦୁର୍ଗମ ଏହାତ ।
ନାରଦ ପର ଜନ ମଧ୍ୟ ମାୟା-ମୋହିତ । ୧୦୬୦ ।
ଶୁଣି ଶିବ ହର ବନ୍ଧୁମିତ୍ର ସ୍ୱାମୀହର ।
ତୈଳୋକ୍ୟ ସେବାକୂଳର କଲ୍ୟାଣାକର । ୧୦୬୧ ।
ମାୟାରେ ମୋହିତ କେହୁ ସୁରସୁର ନର—
ଜଗତେ ଜଣ ନାହିଁ ? ସର୍ବେ ମାୟା-ବଶର । ୧୦୬୨ ।

ଆତ୍ମା ମୁକୁନ୍ଦ ବାନ୍ଧିଲା ପ୍ରାଣୀର ଅଙ୍ଗ ।
ଯେଉଁ ମହାମାୟା-ନାଥ ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ପ୍ରିୟ । ୧୦୬୩ ।

ଶତରୂପା ମନୁ ଜାତ

ଅବ ଏ କାରଣରୁ କହବ ପ୍ରବନ୍ଧ—
ଜନିବାକୁ ହୋଇ ସ୍ୱୟମ୍ଭୁ-ଆତ୍ମୋଦ୍ଭବ-ଯୋଗ । ୧୦୬୪ ।
ଯେ ଭୁବନ ସର୍ଗେ ରଚେ ବାଲ ବେଦ ବ୍ରହ୍ମା ।
ଯା ରୂପେ ସଗାରୂପ ବ୍ରହ୍ମ ମତ ଭୂମିଷ୍ଠ । ୧୦୬୫ ।
ଅଙ୍ଗବାମ ଭାଗେ ଶାଖା ମାୟାଯୋଗମୂର୍ତ୍ତି ।
ସେ ରମଣ ତଥା ଶ୍ରୀଙ୍କ ପୁଅ ସାହ୍ୟାମୂର୍ତ୍ତି । ୧୦୬୬ ।
ପୃଥିବୀ ପ୍ରଥମେ ସ୍ୱୟମ୍ଭୁ-ସୁତ ମନୁ ।
ତାଙ୍କ ଶୁଦ୍ଧା ଶତରୂପା ନାମ୍ନୀ ସୁତନୁ । ୧୦୬୭ ।
ତାଙ୍କ ଜନିଲ ହେଲକୁ ମାନବ ମଣ୍ଡଳ ।
ନାମ୍ନୁଗ ହୋଇଲେ ନରବର ସହଜ । ୧୦୬୮ ।
ସେ ଦମତ ନବନ୍ତର ଧର୍ମପ୍ରବୃଣ ।
ଜନ୍ମ ସୁତ ଅଟଇ ସେ ମନୁଙ୍କ ରଚନ । ୧୦୬୯ ।
ଉତ୍ତାନପାଦ ନୃପ ଆହାର ଜେଷ୍ଠପୁତ୍ର ।
ପ୍ରିୟବ୍ରତ ଜନ୍ମ ଅଟେ ବଳ ପ୍ରିୟବ୍ରତ । ୧୦୭୦ ।
ଉତ୍ତାନପାଦ ନୃପ ସୁତ ଧ୍ରୁବ ନାମକ ।
ଯେ ହରିଙ୍କୁ ସେବେ ଶ୍ରୀମନ୍ତ-ଚକ୍ର-ନାୟକ । ୧୦୭୧ ।
ମିତ୍ରୁତ ନୃପତର ଜାଣତ ଚରିତ ।
ବେଦ-ପୁରାଣ ପ୍ରଭବେ ହୋଇଛନ୍ତି ବର୍ଣ୍ଣିତ । ୧୦୭୨ ।
ସେ ଦମ୍ପତିଙ୍କ କନ୍ୟା ଦେବହୂତି ଦ୍ୱିତୀ ।
କର୍ଦ୍ଦମ ପ୍ରଜାପତିର ପ୍ରାଣ-ପ୍ରିୟପତ୍ନୀ । ୧୦୭୩ ।
ତାହାର ଉଦର ଶ୍ରୀ ସୁତ୍ରା ଜାତ ହେବ ।
କପିଳ ମୁନିରୂପେ ଅବତରଣ ଭବ । ୧୦୭୪ ।
ସେ ମୁନିଙ୍କ ସାଂଖ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣନା—
ପ୍ରମୁଖ ହୋଇ କରନ୍ତି ଦୁଃଖ-ଜନ୍ମ ମୋଚନ । ୧୦୭୫ ।

ମନୁ ଉଦ୍ଧାର ପ୍ରଭୁ ପର୍ବତର୍କେ ଥାଇ ।
ସ୍ମରିଲ ସକଳ ସୁଖ ଲେପନ-ଭକ୍ତିଭାଳ । ୧୦୭୬ ।
ଧନେ ଯେ ମନେ ଗୁଡ଼ିକ ବସନ୍ତ ଧନ ।
ଅପଣାର ଶାବକ ଦେଖିଲ ବର୍ଷ ବିନା । ୧୦୭୭ ।
ଯେ ଶୁଣି ଯେ ଜଗତୀ ହୋଇ ଗୁଣୀ ମୁକ୍ତ ।
ଦେଖ ପତ୍ନୀ ସହ ଗଲ କୈମିତ ବନକୁ । ୧୦୭୮ ।
ଯେ ଦୃଷ୍ଟ ତ ପଶୁଙ୍କ ବିଶ୍ଚିତ ବିସ୍ମାରାଏ ।
ଶୋମସ୍ତୀ ପ୍ରଭୃତ ପୁଣ୍ୟତୀର୍ଥଙ୍କ ଗାଥାଏ । ୧୦୭୯ ।
ଯେଉଁଠାରେ ଯେ ମିଥୁନ ପ୍ରବେଶେ ବନ୍ଦୁହାଏ ।
ପିଙ୍ଗ ଗ୍ରହଣ ତଦ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କୃଷିଦେଶ । ୧୦୮୦ ।
ତପସ୍ୱୀଙ୍କ ମେଳେ ହୋଇ ଶାର୍ତ୍ତୋଡଭ ସ୍ନାନ ।
ସ୍ୱଗଳ ବଦନରୁ ଶୁଣି ପୁରାଣ-ଶ୍ରୁତି । ୧୦୮୧ ।
ବାସୁଦେବ-ସୁଣାତ୍ତ୍ୱ-ପରବଶ ହୋଇ ।
ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ବ୍ରହ୍ମକୁ ମାନସରେ ଧ୍ୟାଇ । ୧୦୮୨ ।
ଦ୍ୱାଦଶାକ୍ଷର ମନ୍ତ୍ରଗଣକୁ ଜପନ୍ତେ ।
ନିର୍ଗୁଣ-ବ୍ରହ୍ମ-ଦର୍ଶନେ ମନ ବଳାଇଲେ । ୧୦୮୩ ।
ଦେହ ପ୍ରମାଣ ମାନ ତାଙ୍କ ଦୃଢ଼ ଭଣ୍ଡାର ।
ସାହାର ଶପ ନାହି ବନ୍ଧୁ ବସ୍ତ୍ର ସକଳ । ୧୦୮୪ ।
ଯେ ଅଜ ଲଙ୍ଘିବାର ହେବେଇଁ ଲାଗିଲାର ।
ସୁବିନ୍ଦୁ-ଦୁଃଖ ନାମିଇଁ ପୁଅଳ ଧାରାର । ୧୦୮୫ ।
ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମାଚାରକୁ ତନ୍ତ୍ର ନ ଭଜ ମନେ ।
ନୈରନ୍ତ ଭେଦଭାବ ପଦ-ମୂଳ-ଗାଭାସନେ । ୧୦୮୬ ।
ଅଶୁ ଚନ୍ଦନଘେନେ ସୁ ହୃଦୟ ବଢ଼ିବ ।
ଯଦନାଭାରେ ଯାଉ ଭାବର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ । ୧୦୮୭ ।
ପୁରୁଷ ଲକ୍ଷ୍ମୀର ଭୁଜଙ୍ଗ ଅଣୁତେ ସମ ।
ଏକାପରେ କୃଷ୍ଣ ହେବେ ଯେ ଦର୍ଶନ ହିଁସ । ୧୦୮୮
ଭାବ ଯୋଗତପ ଦେଖି ରଷି ବସ୍ତ୍ର ଦଶ ।
ତଦାସ ସର୍ବାପକୁ ଯାଇ ବନ୍ଧୁର ଥଳ । ୧୦୮୯ ।

ସେହି ଦେଖାଇ ବନ୍ଧୁଜନଙ୍କୁ ସାଜିଲେ ।
ଯାଇ ଭକ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ଦେଖି ନ ପାରିଲେ । ୧୦୯୦ ।
ସେ ଦୁଃଖ ଦେଖିଲେ ମଧ୍ୟ ଅତିଶୟ ସମ୍ଭବ ।
ପୀଡ଼ା-ଗ୍ରସ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମାନସ ଚାଳନ । ୧୦୯୧ ।
ସର୍ବଜ୍ଞ ପ୍ରଭୁ ଜାଣି ଭାବ ଯାଚି ଚିତ୍ତେ ।
“ଜୟ ମାଆ, ଜୟ ମାଆ” ବୋଲିଲା ଉଚ୍ଚେ । ୧୦୯୨ ।
ଦୁଃଖ ପୁଣି ଭବ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସନ୍ତାପ ।
ପାଦ-ପଦ୍ମ ଶ୍ରୀମଦ୍ଭ ପ୍ରଭାତେ । ୧୦୯୩ ।
ସେ ବାଣୀ-ସୁଧାକୁ ଶୁଣି ଦୁଃଖ ଗଲା ଦୂର ।
ସେ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଦୁଃଖଦୁଃଖ ହୋଇଲେ ପ୍ରତି ପଦ । ୧୦୯୪ ।
ଶ୍ରୀଗୁରୁ-ଚରଣ ପୂଜିବାର ସଙ୍କଳ୍ପେ ।
ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗେ ପ୍ରଣମି ବଣିଜଙ୍କ ଏ ସ୍ୱଭାବେ । ୧୦୯୫ ।
ଦାମୋଦର ପ୍ରଣୟ-ପାଶ ତପସ୍ୟ ।
ଭକ୍ତବତ୍ସଳ ଜନ ସର୍ବ ବଶ୍ୟ । ୧୦୯୬ ।
ଜୀବର ଦେଖି ରୂପ ଚିତ୍ତ ଚ ୟ ଚିତ୍ତେ ।
ସେ ଶ୍ରୀଗୁରୁ ମଦନ ମଦନ-ଦର୍ପ । ୧୦୯୭ ।
ଯାହା ଅନ୍ତିମ ଲକ୍ଷଣ ସ୍ୱଭାବୁ ଜଗତ ।
ଯାକୁ କର୍ଣ୍ଣ ଶୁଣି ବୋଲି ବେଦ ଭଗତ । । ୧୦୯୮ ।
ସେ ରୂପକୁ ଅନ୍ୟ କେଉଁ ସୁଖ ଦେଖାଉ ।
ରୂପରେ ଅନୁଭବ ଶାନ୍ତ ଭବ ସ୍ୱକଳ୍ପ । ୧୦୯୯ ।
ଏବେ ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ ବୋଲି ନଦିଆ ଚନ୍ଦ୍ର ।
ରୂପ-ସମ୍ପଦର ଶ୍ରୀମୁଖ ଦେଖି ବାନ୍ଧ । ୧୧୦୦ ।
ଭାନ୍ତି ଚିତ୍ତ-ଦାଲାଭ ଶିଳ ଜଳାଶୟ ।
ଅଭାବ ଚରିତ ଦେଖି ବୋଲି ପରିଶେଷ । ୧୧୦୧ ।
ଶାନ୍ତ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର-ମୁଖ ଅର୍ଦ୍ଧ ଭର ।
ଚିତ୍ତ-ପ୍ରତିମାସର ସ୍ୱଭାବ-ଚନ୍ଦ୍ରମା । ୧୧୦୨ ।
ଦୁଃଖିତ ଜନ-ସମ୍ପଦ-ପ୍ରଦାନ ।
ହିଁ ଶ୍ରବଣ ଜନ ଚିତ୍ତାଳ ନାଥ । ୧୧୦୩ ।

ବର୍ତ୍ତିକା ଯେନ ସନ୍ଧ୍ୟାର ସ୍ନିଗ୍ଧ ଶାନ୍ତ ।
ତନୁ ତନୁ ସୁନ୍ଦର ହୃଦୟ ପନ୍ତ । ୧୧୦୪ ।
ସ୍ତବକ ଚୌମ୍ବୁକଣି ବନମାଳାଧର ।
ମନୋହର ଚନ୍ଦ୍ରକ ଶୃଙ୍ଗକାର । ୧୧୦୫ ।
ଦକ୍ଷ କଣ୍ଠ କୁଣ୍ଡଳ କୌସ୍ତୁଭ ଶୋଭିତ ।
ବକ୍ଷ ଅଭୂଷଣ ପୀତ ଚେଳ ଶୋଭିତ । ୧୧୦୬ ।
ଅଜାନୁଲମ୍ବିତ ବାହୁ ଶଙ୍ଖ ଚକ୍ର ଧର ।
ଗଦା ପଦ୍ମ ଭୂଜ ଧର ଚାରିକର । ୧୧୦୭ ।
ମଧ୍ୟ କଟି-ତଟ ବଳିବନ୍ଧ ଶୋଭାଧର ।
ପାଦ ଭୂଷଣ ନୂପୁର ମଣି-କିଙ୍କିଣୀର । ୧୧୦୮ ।
ଏ ବାମେ ଶ୍ରୀମା ପଦ୍ମାସନା ତ୍ରିଗୁଣ-ଧନା ।
ବନ୍ଦିତ ବିଧାତା ଶିବ ଆଦି ଜନା । ୧୧୦୯ ।
ଏମନ୍ତ ଅନାଦ୍ୟନନ୍ତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ-ରୂପ ।
ଦେଖି ଅନ୍ତରେ ନିରେଖି ତୋର ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ରୂପ । ୧୧୧୦ ।
ଦେବେଶଣ ପଦେ ଚେତ ପୁଷ୍ପ ବନ୍ଦନାଦ ।
ଭୂମି ଭାଗ୍ୟରେ ନମିଲେ ଲଭ ଅଭ ମୋଦ । ୧୧୧୧ ।
ତାଙ୍କୁ ସ୍ତବକ ଭକ୍ତି ଚୋଳ କୃପାସାଗର ।
ବୋଲନ୍ତି ମୁଁ ସ୍ତବନ ଯାଉ ବାସ୍ତିତ ଦର । ୧୧୧୨ ।
ତାହା ଶୁଣି ମନ ଭାବ ପୋଷ ପ୍ରେମ ଧର ।
ହୃଦୟରେ ଧରିବ କଣା ଭକ୍ତ ଏକପର । ୧୧୧୩ ।
ହେ ନାଥ ! ତୋର କରୁଣା-ସାଗର ଦର୍ଶନେ ।
ମୋର ମନୋରଥ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଲା ଏଥନେ । ୧୧୧୪ ।
ତଥାପି ଆଉ ଏକ ବାସନା ମନ ଅଛି ।
ଶୁଣାଇବାକୁ ମୋ ମନ ଲୁଣ୍ଠିତ ହେଉଛି । ୧୧୧୫ ।
ନିର୍ଜ୍ଜନ ବନ ଯାଇ ତପସ୍ୟା କଲୁଁ ।
ମା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନ ଭାଣି ମାତେ ଅଳ୍ପ ଧନକୁ । ୧୧୧୬ ।
ଶୁଣ ଦୟାମୟ, ମୋର ଅଭେଦ୍ୟ ବାଞ୍ଛା କହୁଁ ।
ଦେବେଦେବ ସଦେବ ଯେ ତୋତେ ଭାବୁଛି । ୧୧୧୭ ।

ତୁ ଧର୍ମର ସ୍ୱରୂପ ସଂକୋଚିତ କଲୁ ।
ମୁଁ ନ ଜାଣେ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ କି ଶୁଦ୍ଧ କିବା ଅଶୁଦ୍ଧ । ୧୧୧୮ ।
ଏଣୁ ସଂଶୟାଧୀନ ହେଉଛୁ ଅନାଦ ।
ମୃତ୍ୟୁରେ ତୋଷକୁ ଯିବାଦେବାର ପାଇଁ । ୧୧୧୯ ।
ଏଣୁ ଏବେଦେବକୁ କରଣ ପାଶ ଧର ।
ପୁଣ୍ୟ ଶବଦ ତୋର ବାନ୍ଧିବୁ ଏ ଜନକ । ୧୧୨୦ ।
ଧର୍ମବାଣୀରେ ଘୋଷି କଲୁ ତୋଷଣ ମନୁ ।
ଶୁଣ ଏବେ ସୁଦୃଢ଼ ମୋ ବାନ୍ଧିଲୁ ମନୁ । ୧୧୨୧ ।
ତୋ ଏ ଏକାନ୍ତ ଦେଖି ତୋ ପଦ ନମନ ।
କିକିବାକୁ ଅଭିଳାଷ କରଇ ମୋ ମନ । ୧୧୨୨ ।
ମନୁର ଏ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ବଚନକୁ ଶୁଣି ।
ତାହା ସବୁକୁ କାଣି ପ୍ରଭୁ 'ତଥାସ୍ତୁ' ଭଣି । ୧୧୨୩ ।
ପୁଣି ତୋଷଣ ତପେ ତୋ ପଦ ତଏ ନାହିଁ ।
ଅବଶ୍ୟ ସମ୍ଭବ ତୋର ତନୟ ହୋଇ । ୧୧୨୪ ।
ଘରେ କରଯୋଡ଼ି ଧିର ସୁଶୀଳ ଅନାଇ ।
ତୋଷକ କର ମାଗ ସମସ୍ତ କର ନାହିଁ । ୧୧୨୫ ।
ତା ଶୁଣି ହେ ଜଣକର ସେ ଚଳୁଛ ଧନ ।
ସନ୍ତିଷ୍ଟା କରେ ମୋର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ଭବ । ୧୧୨୬ ।
ମାତ ତୁ ଭ ଏକକ ତୁଷ୍ଟ ତୃପ୍ତଜାତ ।
ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଶଂସା-ଗାନ । ୧୧୨୭ ।
ସମ୍ଭବ କରୁ ତେବେ କଳା ହୋଇ ନିର୍ଭର ।
ସବ ଅପୂର୍ବ ପୁତ୍ର ହେବୁ ଚେଷ୍ଟି ସୁଖରେ । ୧୧୨୮ ।
ଏ ସମସ୍ତ ସେ ମନକୁ ଅଜ୍ଞାନ ନ ଥାଏ ।
ପୁଣି ମୁଁ ଜାଣେ ତୋ ବାଣୀ ଅନନ୍ୟ ନିଷ୍ଠର । ୧୧୨୯ ।
ତୋ କର ଦାନନ୍ଦରେ ହେବୁ ଅଧ୍ୟ ପୁତ୍ର ।
ତେଣୁକ ସତେ ତୋ ବାନ୍ଧି ନିଜର ସମ୍ପତ୍ତି । ୧୧୩୦ ।
ତୋ ଏହି ବରବ ଦେଖି ସ୍ୱୟ ଏହ ସୁତ—
ନୈଷ୍ଠିକ, ଭୋକ୍ତୃ ଦର ମୋତେ ପ୍ରଦାନ । ୧୧୩୧ ।

ଏଣୁ ତା ମୁଦ୍ରୁ ଶୁଭ ଲୁଚର ବଚନ ।
ଶୁଣି ଦୂପାରେ ରଥାସୁ ଲୁଚି ନିରଞ୍ଜନ । ୧୧୭୨ ।
ପୁଣି ଭାଷଇ ଜନକା! ମୋ ଅନୁଚରରୁ ।
କେବେ ନ ଶିବ ଅପ୍ରସନ୍ନ ମୋର ଭାଇରୁ । ୧୧୭୩ ।
ମନ୍ଦ ପୂର୍ଣ ପ୍ରଣମି କଣାଇଲେ ଏଣୁ ।
ସେ ବ୍ରହ୍ମବନ୍ଦଳ କୃପା କର ସୀତାକାନ୍ତ । ୧୧୭୪ ।
ତୋ ପାଦାମ୍ବୁଜପ୍ରଭୁ ପ୍ରକାଶେ ଯେବଲ ।
ତେବେ ଏବେ ଶୁଭେଚ୍ଛା ଅମୁକ୍ତ ଦେଖିଲି । ୧୧୭୫ ।
ଏ ଅମୃତ ଶ୍ରବଣ କରିବା ଜନେଶ୍ୱ ।
ମୋତେ ଅଜସ୍ରଜ ବୋଲି ଦାଶରେ ନାଥ । ୧୧୭୬ ।
ମଣି ବିନା ଫଣି-ଫଣା ଜଳ ବିନା ମୀନ ।
ପରିତେ ତୋହ ବିନା ମୋର ଜୀବନ ହୀନ । ୧୧୭୭ ।
ଏବେ ଦିଅ ଜନଦାନ-ପାଦପଙ୍କଜରୁ ।
ଧର ମନ୍ଦ ଭୂମିଷ୍ଠ ହୋଇ ଦେଖି ଗୋଡନରୁ । ୧୧୭୮ ।
ତେବେ କୃଷ୍ଣାନ୍ତୁ ପ୍ରଭୁ ବୋଇଲେ ତୋଳା ତାରୁ ।
ଜନକ ! ପୂରିବ ତୋ ବାଞ୍ଛା ବିଧ ମୁଦାରୁ । ୧୧୭୯ ।
ଏବେ ଯାଅ ଘର ହେଜ ମଣି ସ୍ୱର୍ଗପୁରେ ।
କେତେକାଳ ପରେ ନୃପ ଦୁଃଖ ପାଉଥିବେ । ୧୧୮୦ ।
ତୋ ବାଞ୍ଛିତ୍ତାରେ ତେବେ ଜନ୍ମ ଧରିବି ।
ତୋ ସୁତ ହୋଇ କୃଷ୍ଣ-ଦ୍ୱିଜ-ଲୀଳା କରିବି । ୧୧୮୧ ।
ସେ ବେ ଲୀଳାରୁ କର୍ଣ୍ଣରେ ଶ୍ରବଣ କରିବ ।
ସେ ମୋହରୁ ମୁକ୍ତ ପାଇ ଭବାନ୍ତ ତରିବ । ୧୧୮୨ ।
ଏ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଜଗଜ୍ଜନମ ମାୟା ମୋର ।
ଏ ସମ୍ପ ଧରଣୀରେ କରିବ ଉଦ୍ଧାର । ୧୧୮୩ ।
ଏହା ଅତି ସତ୍ୟ ସତ୍ୟ ବୋଲି ଶ୍ରୀରାମ ।
ଯଥାବନ୍ତ ସମ୍ମୁଖରେ ହେଲେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ । ୧୧୮୪ ।
ସେ ଦେଖି ଜନକନ୍ତ ହୋଇ ସେହି କାଳେ ।
କେତେକାଳ ରହି ତନୁ ତେଜି ସ୍ୱର୍ଗ ଗଲେ । ୧୧୮୫ ।

ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର-ଚରିତ

ଏବେ ଶୁଣ ଆନ କଥା ହେବସ୍ତୁ ନାମତ ।
ଦେଶ ଓ ଜାତିର ପରାଜୟ ତା ନାହିଁତ । ୧୧୭୬ ।
ସେହୁ ଧର୍ମଧ୍ୱଜର ସୁନୀତି ବଖାନ ।
ଯାଂ ପ୍ରତାପ ରୁଦ୍ର ଅତି ବଳବାନ । ୧୧୭୭ ।
ଲାଭ ହେଲେହିଁ ପାଶ, ସେ ଦୁର୍ବଳ ମନ—
ସ୍ୱଜାତି ଧର୍ମ ଦୃଢ ଗୁଣି ଅସ୍ଥିର । ୧୧୭୮ ।
ହେଉଁ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟ ଅର୍ପଣ କଲ ।
ସେ ଦୁର୍ଗତି ଦାନସ୍ତୁ ହେଲା ବଡ ଦୁଃଖ । ୧୧୭୯ ।
ପ୍ରଥମ ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ହେଲା ରାଜନ ।
ବଳରାଜ ଦିଗନ୍ତ ଭୂତ ଅପମାନ । ୧୧୮୦ ।
ନନ୍ଦ ଗୋବିନ୍ଦ ସୁନ୍ଦରେ ଲଭିଲେ ।
ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ପ୍ରତାପୁ ପଳିଲ ଧର୍ମରେ । ୧୧୮୧ ।
କେ ସ ମନ୍ତ୍ରୀ ପାଇଲ ଧର୍ମ ତ ନାମ ।
ଶ୍ରୀ ପ୍ରଥମ ଗାଦିରେ ବସ୍ତୁ ସ୍ଥାପନ । ୧୧୮୨ ।
ନନ୍ଦ ପୁଷ୍ପ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନେଲା ।
ଦର୍ଶନ କରି ଜଣେ ସେ ଭୂମିକାରେ । ୧୧୮୩ ।
ସମସ୍ତ ଲୋକଙ୍କୁ ଶ୍ରୀ, ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରଜା—
ଦକ୍ଷ ସୁନାର ଦଣ୍ଡ ଏଡ଼ିଅଛନ୍ତି । ୧୧୮୪ ।
ଏବେ ସେ ରାଜାଙ୍କ ହୋଇ ନିଜ ନଗରେ ।
ପ୍ରବେଶି ଧର୍ମକୁ ଦେଖିଲ ନଗରେ । ୧୧୮୫ ।
ଏ ପାଳରେ ଧର୍ମ ଜାଗରଣ ହେଲା ସତ ।
ସେ ନନ୍ଦନରେ ରାଜା ଭୂମି ଧର୍ମରତ । ୧୧୮୬ ।
ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମଭକ୍ତ ମନ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱଜନେ ।
ସେହି ଦୀକ୍ଷାଅଛି ଦୃଢ଼ମନେ ରଚନେ । ୧୧୮୭ ।
ସେ ଧର୍ମ-ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର-ପୁରାଣ ସ୍ମୃତି ଭକ୍ତ—
ତତ୍ତ୍ୱ ଦେଖା ନୂଆ ଭଲ ଦେଖିଅଛି ଏଥ । ୧୧୮୮ ।

ସ୍ମୃତି ବେଦ କଥିତ ସବୁ ଧର୍ମ କରନ୍ତି ।
ଶମ ଦାନ ତପ, ବେଦ ପୁରାଣ ଶୁଣନ୍ତି । ୧୧୫୯ ।
ନାନାପ୍ରକାର ବାପୀ, ତଡ଼ାଗ, କୂପ,
ପୁଷ୍କରିଣୀ, ଉପବନ କରନ୍ତି ଭୂପ । ୧୧୬୦ ।
ଯେତେ ବେଦପୁରାଣୋକ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟେକ କର୍ମ ।
ସବୁରେ ଭାବ ଜଳ ବନ୍ଧୁ ଅନୁସରନ୍ତି । ୧୧୬୧ ।
ସେ ଏକେକ ସବୁ ଧର୍ମ, କର୍ମ ନ୍ୟାସରେ ।
ଅଟନ୍ତି ଶ୍ରୀ ବାସୁଦେବ ଅର୍ପଣ କରେ । ୧୧୬୨ ।
ଏମନେ ଯେ ମୃଗୟା ପାଇଁ ଅରଣ୍ୟ ଯାନ୍ତି ।
ତନ୍ମ ମୃଗ-ମୃଗୀ ସେକାଳେ ଜନ୍ତୁ ଭାଗ୍ୟାରନ୍ତି । ୧୧୬୩ ।
ସେ ବନେ ଅନେକ ମୃଗ ମାରୁ ପରେ ଯେତ୍ତ ।
ଦେଖିଲେ ଏକ ଦେଖିଲୁ ପେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଯତ୍ନ । ୧୧୬୪ ।
ଦଣ୍ଡୁ ଲାଗି ସମ୍ଭ ବଳ ଦେବାକୁ ଭିଳ—
ଯାନ୍ତୁ ନାହିଁ ଦରଜୁ ନାହିଁ କୋପରେ ବଳା । ୧୧୬୫ ।
ତାର ବକ୍ରନଖ ଦନ୍ତ ଅତ୍ୟନ୍ତ କରାଳ ।
ନାଭିଠିଁ-ଶିଖର ଯନ୍ତ୍ର ଦେହ ବିଶାଳ । ୧୧୬୬ ।
ତା ଘୋର ଗର୍ଜନାରେ ଅରଣ୍ୟ କମ୍ପନ୍ତି ।
ନୃପ ବଳୁବନ୍ତ ଏବେ ଶୁଣିଲେ ପୁଣି । ୧୧୬୭ ।
ସର୍ବେ ଭୂପ ବାଘ ଦେଖି ଭୟେ ଧାଇଁଲେ ।
ଦେଖି ବେଢ଼ିରେ ଚୋଟରେ ଅସ୍ତ୍ର ମାରିଲେ । ୧ ୬୮ ।
ତାହା ନ ସହି ଘୋଟକ ଚେଢ଼ି ଦୂର ଯାଇ ।
ଅନୁଚର ପୃଷ୍ଠଦେଶେ ଚୋଟଲ ଧାଇଁଲା । ୧୧୬୯ ।
ତା ଦେଖି ବସନ୍ତ ବାସୁଦେବରେ ସ୍ମରିଲା ।
ସମ୍ମିଳିତ ଭୂପ ତା ପଛେ ଗୋଡ଼ାଇଲା । ୧୧୭୦ ।
ବାଣବିଦ୍ଧ ହୋଇଲା ଦଣ୍ଡ ଦଣ୍ଡିତ ଭୂପ ।
ଧାଇଁ ଧାଇଁ ଯାଇ ଅରଣ୍ୟେ ସେ ଭୂଦାର । ୧୧୭୧ ।
ଏକ ଗିରି ଗୁହାରେ ପଶିଲା, ଯାଇ ତାକୁ ।
ଦେଖି ନ ପାଇ ରାଜା ଘରେ ଅନୁଚରଙ୍କୁ । ୧୧୭୨ ।

ବାନ୍ଧିବ ସାଗୁ-ଡାଳରେ ବାଉବଣା ହୋଇ ।
ବହୁ ସନ୍ଧରେ ଯତ୍ନେ ସୁଖାନ୍ତୁକ ପାଇ । ୧୧୬୩ ।
ପାଣି ପାନ ଦିଅନ୍ତେ, କୁଳ କୁଳ ଯେ—
ଅନ୍ତର ଦେଖି ଜବଙ୍ଗ ଯେ ଗୋପାଳଦେବ । ୧୧୬୪ ।
ପୂର୍ବେ ଭାବେ ଦର୍ଶନର ହୋଇ ରହିଲା ଦେଖ ।
ଦିବସେ ବେଦନା ଯଉ ମୁନିବେଶ । ୧୧୬୫ ।
ପ୍ରଭାତରଙ୍କ ନ ପର ବାପି ଗର୍ଭ ଭାବ ।
ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଯେତେକାଳୁ ଭଲ ଦେବଦେବ । ୧୧୬୬ ।
ଭାଲୁ ଦେଖ ମୁନି ହେଲା ପାଇ ଯେତ୍ର ।
ଭାବ ନ ରଖି ନମିଲ ଅସ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାର । ୧୧୬୭ ।
ବରେ ମୁନି ଦର୍ଶନ ଯେ ଯନ୍ତ୍ରେ ।
ମଙ୍ଗଳ ଗାନ ଭଲ ସେ ବହୁ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ । ୧୧୬୮ ।
ଶ୍ରୀନ ଭଲ ମୁନ୍ନ ହୋଇ ଗଲ ଅସ୍ତ୍ରଚ୍ଛ ।
ଯନ୍ତ୍ର ସମ୍ପନ୍ନ ଲଭି ନବର ଅସ୍ତ୍ରଚ୍ଛ । ୧୧୬୯ ।
ସେ ମୁନି ଦେଇ ଅର୍ଜନ କୃପାରୁ ଶୁଦ୍ଧିର ।
ତେ ଲୁବ୍ଧ ଭୋଁ ଭଲେ କୃଷ୍ଣ ହୋଇ ଯେଉ । ୧୧୭୦ ।
କୃପ ଭଲ ପ୍ରଭାପରାକ୍ ନୃପଙ୍କର ।
ମନ୍ତ୍ରୀ ଅଟେ ମୂର୍ଖ, ହୋଇ ଅହେତୁ ଭାବର । ୧୧୭୧ ।
ଦେଖନ କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ ବାଉବଣା ହୋଇଲା ।
ସେ ଭଗବାନ୍ ଶୁଦ୍ଧ ଦର୍ଶନ କରିଲା । ୧୧୭୨ ।
ମୁନି ଦେଖିଲ ଯେତେ ଅସ୍ତ୍ର ହେଲା ତପନ ।
ଯୋଗୀ କୃଷ୍ଣ ନୟନ ସମର ଯୋଗନ । ୧୧୭୩ ।
ଲୁଚି ଓ ଅଙ୍ଗ, ଦଣ୍ଡ ଲଙ୍ଗ, ଭାବ ଦୁଃଖ ।
ଯେଣୁ ଯେତେବେଳେ ପଥ ଭଲେ ଲୁଚ । ୧୧୭୪ ।
ଜେ ଅଜପ ଅନ୍ତା ଲୋଡ଼େ ଭଲ ଲୁବଣ ।
ଏ ଲୁଚି ଏ ଅନ୍ତରେ ମୂର୍ଖ ଭଲ ଯତ୍ନ । ୧୧୭୫ ।
ଯେତେ ଶୁଣି ପ୍ରୀତି ହୋଇ ସେ ଯେ ଭକ୍ତରେ ।
ହେଉଛନ୍ତି ଭାଷା ଯହିଁ ଦଣ୍ଡ ଯନ୍ତ୍ରରେ । ୧୧୭୬ ।

ସୁବଂଶାନୁସାରେ ଜନ ଲକ୍ଷଣ ସାଜାକୁ ।
ଏ ଶଠାକୁ ନ ଗଲେହେଁ ସେ ଭାଗ ଏଡ଼ାକୁ । ୧୧୮୭ ।
ମୁନି ତ ଭଣନ୍ତି ଶୈଷ୍ୟ ଶଚିସ୍ତ ନୃପତ ।
ଗୃହୁଁପେଁ ଦ୍ୱାରେ ପ୍ରଣ୍ୟେ ବନାଶକ ନଣ । ୧୧୮୮ ।
ପୁଷ ଲଭ ନଭ, ଦେଖି ଶତ୍ରୁଙ୍କ ଦ୍ୱନଣ ।
ଭାବ ହୃଦସ୍ତ ବୃହା ଘର ବଳର୍ପ ଅଣ । ୧୧୮୯ ।
ବଡଲ ନୋଃସ୍ତଳେ ସ୍ଥଳେ ବୈତବ ପକ୍ଷପୋଷ
ବନିବାକୁ ସମ୍ପଦରେ ଦା ଶିଂଜେ ସାଧ । ୧୧୯୦ ।
ନୃପ କହେ ପ୍ରଭୁବର ଅହେ ଭଗ୍ୟଶାଳୀ !
ତୁମ୍ଭ ସ୍ତୁନାରେ ପରଶ ଦେଇ ଅଞ୍ଜଳୀ ? । ୧୧୯୧ ।
ଯେ ବୋଲନ୍ତ ସାର୍ଥ ଅଟେ ମୋ ଗୁଣାତ୍ମ ନାମ ।
ଏବେ ଦେଖିୟୁଁ ଯାହିଁ ମୋହ ଧନ ଭବା ଧାମ । ୧୧୯୨ ।
ହୁଞା ଭଣାଇବ ତୁମ୍ଭେ ଗନଧାଦ୍ୱୟାନ ।
ଅସାଧ୍ୟନ ଦ୍ୱିବକ୍ତ୍ରପୂର୍ଣ୍ଣ ପାତ୍ରଜନ । ୧୧୯୩ ।
ତୁମ୍ଭ ପଦ ଧନ ଧାମ ସ୍ଥାନ ଦେବା ସର୍ଗ ।
ଶତ୍ରୁ ଦ୍ୱିପ୍ରମ୍ଭ ସଦା ଅଶତ୍ରୁ ଅନୁରାଗୀ । ୧୧୯୪ ।
ପୁଣି ତୁମ୍ଭ ପଦ ଦଶୀ କୃଷ୍ଣିତ ହେଉଛେ ।
ଜନଚାକୁ ପ୍ରଜାଭ ଅନୁଯୋଜନ କରେ । ୧୧୯୫ ।
ପୂର୍ବ ଭାଗ୍ୟରୁ ତୁମ୍ଭ ପାଦ ଦର୍ଶନ କଲି ।
ମୁନିବର ! ମୁହିଁ ଏବେ କୃତାର୍ଥ ହୋଇଲି । ୧୧୯୬ ।
ଶୁଣି ଏମନ୍ତ ନୃପର ବଚନ ଋଷଭୁ ।
ଅବଶେଷ ଦଣ୍ଡାଇ ଜାତ କରିବାକୁ । ୧୧୯୭ ।
କହେ ଭଣନ୍ତି ବୋଲନ୍ତ ବସୁଜାତିଙ୍କ ମୁହିଁ ।
ଏଡା ହୋଇ ଏଥିରେ ଦାଇ ଭଲଣ । ୧୧୯୮ ।
ତପୋଧନକ ଧାରଣ ଅଟଇ ଘନଶ୍ୟାମ ।
ଏଣୁ ଶିଳା ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଦେଖାଏ ଜନ୍ଦ୍ରିଭା । ୧୧୯୯ ।
ଜନଗ ପଦ୍ମବ ସୁନ୍ଦର ଦେଖ ।
ଜାତ ଜାହ୍ନବୀ ମୁହିଁ ଲଭାଇବେ ମହି । ୧୨୦୦ ।

ତୁମ୍ଭେ ବନ୍ଧୁ ବୋଲି ପୂର୍ବେ ମୋତେ କହିଥିଲ ।
ଏଣୁ ତୁମ୍ଭଠାରେ ହୋଇ ଅଛି ଅନୁରକ୍ତ । ୧୨୦୧ ।
ପଞ୍ଚେନ୍ଦ୍ରିୟ ଚଞ୍ଚଳ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ।
ସେହି ତୁମ୍ଭଠାରେ ଏବେ ହୋଇଛି ପ୍ରବର୍ତ୍ତ । ୧୨୦୨ ।
ତୁମ୍ଭ ଯଶ ଶୁଣିଲା ଭବନ୍ତେ ଯାହା କିଛି ।
ଲକ୍ଷଣ ଅଛନ୍ତି ଅବେ ନୃପବର । ୧୨୦୩ ।
ତପୋବନପାଳ୍ଲ ସଙ୍ଗେ ମୋର ଏହା ବୃତ୍ତି ।
ତପୋବନ-ଜନ ଯେତେ ଏ ସବୁ ସୃଷ୍ଟି । ୧୨୦୪ ।
ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରଜାପାଳକ ଅଟ ସର୍ବଦେହୁକ ।
ଜନ୍ମାନ୍ତରଣି-ଶକ୍ତି-ବଳପରିଣତ । ୧୨୦୫ ।
ଏବେ ଶୁଣ ନୃପ ଏକ ହୋଇଲା ହୋଇଲା
ଯେ ଦେଇ ଦୁର୍ବାସି ସଖା ପ୍ରାର୍ଥନା କଲା । ୧୨୦୬ ।
ମୋହର ବାଞ୍ଛ ସୁରସ, ଏହି ଶୁଦ୍ଧିପୁ ।
ସେହି ଯେ ସ୍ଥାନ ଦେଖ ସନ୍ଦେହରେ । ୧୨୦୭ ।
ଜନକ ଯଜ୍ଞଶାଳା ଦେଖା ପଦପୁ ।
ଦେବନ୍ତୁ ବଦନ୍ତୁ ମିଳେ ପାର୍ଥେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ୧୨୦୮ ।
ରାଜ ମାନ୍ୟ-ଦାନ-ଦକ୍ଷ ନୃପଙ୍କେ ଗୃହେ ।
ଏଠ ମୁନି ମାନସରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ । ୧୨୦୯ ।
ହେଲାକୁ ଅନୁରି ଥିଲେ ହେବାକୁ ଏବେ ।
ହେ ନୃପ ! ତୁମ୍ଭ ଦୃଷ୍ଟ ଦୁର୍ଦ୍ଦେ ଅତି ଲାଭ । ୧୨୧୦ ।
ସବୁରେ ସୁନ୍ଦରେ ଦେଖେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରେ ।
ଅନ୍ୟ ଶର୍ମ ଯତ୍ନ ହୋଇଥାନ୍ତି ଧୀରେ । ୧୨୧୧ ।
ତୁମ୍ଭେ ଜାଣିଲ ପରମ୍ପରା ଗୃହସ୍ଥ ଧର୍ମ ।
ଏଣୁ ତୁମ୍ଭଠାରେ ମୋ ମନର ଅନୁରକ୍ତ । ୧୨୧୨ ।
ଏବେ ହୋଇ ଯେ ଏକ ଦେବେଜ ଧର୍ମ କର୍ମ ।
ସୁତ ହେଉ ଦେହୀଙ୍କ ଜନ୍ମକ ଧର୍ମ । ୧୨୧୩ ।
ହୃଦୟ, ହେ ନୃପତି ! ଏବେ ଏକ କାଳ ।
ଯାହା ତୁମ୍ଭର ବାଞ୍ଛା ଅଛି ମୋତେ କହ । ୧୨୧୪ ।

ତା ଶୁଣି ଯେ ସବୁ ଯୋଗ୍ୟ ବୋଲନ୍ତି ମୁନିରେ ।
ତତ୍ତ୍ୱଦର୍ଶୀ ସତ୍ୟ ଦେବ ଜୀବ ଦର୍ଶନରେ । ୧୨୧୫ ।
ଏତେବେ ମୁଁ ଶ୍ରୀସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ପଚାରଇ ଏହା—
ଦୁର୍ଲଭ ବର ଦାନ ସବୁ ଯେଉଁଠି ଶୋଭାର୍ଣ୍ଣ । ୧୨୧୬ ।
ଜଳ-ସ୍ଥଳ-ଦୂରେ-ଶୂନ୍ୟ ଯେତେ ଜନ୍ତୁ ଏତ ।
ସମସ୍ତେ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ବୋଲି ଶୁଣୁ ମୁଁ ତ । ୧୨୧୭ ।
ତା ଶୁଣି 'ତଥାସ୍ତୁ' ବୋଲି ଯେ ସନ୍ଥ ଶୁଣି ।
ଦେଖ ସବୁ ଅଛୋପ ଅଛେ ଯଥେ ଦୂଷଣି । ୧୨୧୮ ।
ମାତ୍ର ଏକା ଭ୍ରାନ୍ତିଣୀଙ୍କ ସନା ବୋଲିବ ।
ସକଳେ ଭାଷାଦ ସବେ ଶାନ୍ତେ ନାଚନ୍ତ । ୧୨୧୯ ।
ତେବେଳ ଗଦେବଲେ ଭ୍ରାନ୍ତିଣୀ ବଳୀଦ୍ୱାର ।
ଅତ୍ଯନ୍ତ ଅଛେ ପ୍ରସାଦ ଯୋଧ ଭାର । ୧୨୨୦ ।
ଦୃଷ୍ଟ ଭାବନ୍ତ ପାଇ ଦଶା କଥା ଘାସିଲେ ।
ସରହିଁ ବନ୍ଧନ ଖଣ୍ଡା ବେଳଣେ ଦେଲେ । ୧୨୨୧ ।
କାର୍ଯ୍ୟ ଭ୍ରଷ୍ଟ ଏହି ଜଣ କଥ ନିଶ୍ଚେ ବୋଲି ।
ସନ୍ନ୍ୟାସେ ସବୁର ମୁଁ ଦୂରବାଡ଼ି ଖୋଲି । ୧୨୨୨ ।
ଭ୍ରାନ୍ତିଣୀ କୋଧପାଇ ମାତ୍ର ଭୁବନେ ବୋଲିଲେ ।
ବାହିର ସମସ୍ତ ଭ୍ରଷ୍ଟା ସ୍ନେହ ଅନ୍ଧୁଲେ । ୧୨୨୩ ।
ତା ଶୁଣି ନୃପ ବୋଲନ୍ତି ଏବେ ଦୁଃଖ ନାହିଁ ।
ସର୍ବସ୍ୱ ଦେଲେ ଏବେ ତୁମ୍ଭ ସକୁ ପାଇଁ । ୧୨୨୪ ।
ହେ ଧର୍ମବନ୍ଧ ! ତୁମରେ କେତେ ସବୁ ଜାଣୁ ।
ଭ୍ରାନ୍ତିଣୀ-ବାଣୀବଶୀ-ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବତାଅ । ୧୨୨୫ ।
ଏହାଙ୍କୁ ଦ୍ୱିପ୍ରହରୀଣୀ-କଥା ନୃପତି—
ସବୁ ଜାଣି ସ୍ୱୟଂ ବୋଲି ଯେ ଦୁଃଖ । ୧୨୨୬ ।
ବୋଲନ୍ତି ତୁମ୍ଭେ ବାହବଣା ବୋଲ ଏତାକୁ ।
ଅର୍ଥ ଯେତେ କେତେବା ସବୁ ନାହିଁ ଆପଣାକୁ । ୧୨୨୭ ।
ଏମ୍ଭ ବେଳେ କେଉଁ ପ୍ରକାର ଦେଲେ ।
ଦେବୀ ଯେତେକ ଭୂମିକୁ ଭ୍ରାନ୍ତିଣୀ ପାପ ଦେଲେ । ୧୨୨୮ ।

ନନ୍ଦପୁରେ ପ୍ରଭୁ ହେବ ଲୀଳାର ଅପାର ।
ଏଣୁ ଏ ଭଜନ୍ତି ଦ୍ୱାରେ ସାବଧାନେ ଆଜ ।୧୨୨୯।
ତା ଶୁଣି ଧନନ୍ତି ଛୁପ ବୋଲଣ ହେଲ ଦେବ ।
ମୁହିଁ ଜାଣେ ସୁଖ-ଶାନ୍ତ-କ୍ରୋଧ-ସ୍ୱଭାବ ।୧୨୩୦।
ଏଥି ଭୋଗ ବନ୍ଧୁରେ ଗୁରୁ ଅନ୍ୟ ଧାତା ।
ସୁଖ ଲୁଚିତ ହୋଇଲେ ନାହିଁ ବାର୍ତ୍ତା ।୧୨୩୧।
ଅନ୍ୟ ମିଳନ ଏଥି ସୂତ୍ରେ ଭଣି ପାଇବ ।
ମାତ୍ର ସନ୍ତୋଷକୁ ଦେଖି ରଖା ପାଇବ ।୧୨୩୨।
ଏମନ୍ତ ସନ୍ନ୍ୟାସ-ନୃପ-ବଚନକୁ ଶୁଣି ।
ଲୀଳାଧାରଙ୍କ ଭଳି ହୋଇଲା ପ୍ରଚାରିଣୀ ।୧୨୩୩।
ଚନ୍ଦ୍ରିକ ଅଙ୍କ ସ୍ୱପ୍ନ ଭୋଗିଏ ମନର ।
ମାତ୍ର ଭାବ ଭଲେ ଯିବ ନିଷ୍ଠୁର ଯେଉଁ ଦର ।୧୨୩୪।
ମୁହିଁ ଚନ୍ଦ୍ରାନନେ ନଗରେ ଦେଖିବାକୁ ।
ଭାବ ବଚନକୁ ହେବ ଆଜ ମଣ୍ଡପକୁ ।୧୨୩୫।
ଯୌବନରେ ଲୁଚେ ମନେ ଭଲ ବର୍ଣ୍ଣିତ ।
ଲୀଳା ଦେଖ ନିଷ୍ଠୁ ଦରଶ ଲୁଣ୍ଠ ଧୃତ ।୧୨୩୬।
[illegible] ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦନ ଦର ଅନନ୍ତକୁ ।
ଧନେନ୍ଦ୍ର ଭଣ୍ଡାରର ଦଧ ମୂଳରତ୍ନକୁ ।୧୨୩୭।
ଏଣୁ ଦ୍ୱାରେ ମିଳିଲେ ଧରଣ ଲୁଣିକୁ ।
ସାଗର ଅପଣା ପରେ ବଚନ ଯୋଗଙ୍କୁ ।୧୨୩୮।
ଧରଣୀ ଭଲେ ଲଭରେ ଧୂଳର ଧାରଣୀ ।
ଲଭେ ମନ୍ଦାକିନୀର କୂଳର କୂଳର ।୧୨୩୯।
ଆଦା ଶୁଣି ଯେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବୋଲନ୍ତ, ଭଲରେ—
ଯେ ଶରୀର ହୋଇ ଭଲ ନାହିଁ ଭଗାରତେ ।୧୨୪୦।
ଯେତ ଭ ଲନ୍ଦ ଲଯ ଯେଣ ବଚନୋପଯୁରେ ।
ତିଳ ଦୃଶ ଏଣୁ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଲଙ୍କୀଳା ଲୂଳରେ ।୧୨୪୧।
ମୁଁ ଲୁଣ୍ଠ ସୁରେ ଲୁଟେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ଲଭନ ।
ଲୁଣ୍ଠିତ ତ୍ରିଭବ ରିଦ୍ଧ୍ୟଶ ଦେବଦତ୍ତ ।୧୨୪୨।

ସେ ଅନ୍ନ ଭକ୍ଷିବା ଜନ ଶୁଣି ଭାଷା ଏବେ ।
ଭକ୍ଷିବା ଜନ ଶତକ କୁମ୍ଭ ଅପାକରେ । ୧୨୭୩ ।
ନିତ୍ୟ କୁଙ୍କୁମ ପଢ଼ିଲେ ଲକ୍ଷେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ।
ପୋଷି ଭୁଞ୍ଜାଇବାକୁ ଫଳ ସମାନଙ୍କୁ । ୧୨୭୪ ।
ପାତ୍ର ଅନ୍ନ ଥିଲେ ଅସାର ସମସ୍ତରେ ।
ଯଜନ ବିପ୍ର ଭକ୍ଷିଲେ କୁମ୍ଭୀର ଭଣ୍ଡାରେ । ୧୨୭୫ ।
ବିପ୍ର ଜନ ହୋମ ଯଜ୍ଞ ବୃଥା ସେବକତା ।
ଅନ୍ତେ ପରେ ହୋଇବ କୁମ୍ଭୀର ଭକ୍ଷୀଭୂତ । ୧୨୭୬ ।
ନିତ୍ୟପୂଜେ ଶିବ ପାର୍ଥିବ କୁମ୍ଭ ନଗରକୁ ।
ସେଣୁ ଅବଶ କୁମ୍ଭ ପୁରୋହିତ-କୁଣ୍ଡକୁ । ୧୨୭୭ ।
ତାଙ୍କୁ ଯେ ତପୋଧନେ ଦନ୍ଦ ଅଛି ସୋ ସ୍ୱଯେ ।
ଲକ୍ଷିବ ଏକ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ଅସ୍ତ୍ରେ । ୧୨୭୮ ।
ଏବେ ଶୁଣ ଦେବୀ ହେଲ ସୂର୍ଯ୍ୟେ ନାରା ଜନ ।
ଏ ଲଙ୍ଘିରେ କୁମ୍ଭେ ପୁଣି କୁମ୍ଭ ବସିବନ୍ତ । ୧୨୭୯ ।
ଯେ ତପୋଧନମାନଙ୍କୁ ନିନ୍ଦ ଶୁଣନ୍ତି ଜିହ୍ୱା ।
ତୁଣ୍ଡୀପୁ ଧନ ପୁଣି ଅଗ୍ନି ଦେଇ ହୋଇବ । ୧୨୮୦ ।
ମୃତ୍ୟୁପା ପରେ ଥିଲେ ଯମ ଦେବ ଉଡ଼ିଣ ।
ପ୍ରାଣାନ୍ତେ କୁମ୍ଭକୁ ବଳ୍ପ ପୋଷି ତଦେ । ୧୨୮୧ ।
ପରେ ତା ଅଷ୍ଟ ମନ ନୃପ ସମୂଳ ଲଭ ।
ସେ ଶତ ଲକ୍ଷ ନରକ ଅଟନ୍ତି ବସିଣ । ୧୨୮୨ ।
ଶୁଣି ନୃପ ପିଣ୍ଡେ ବ୍ରହ୍ମାଦିବସ ହୋଇଲ ।
ସେଣ୍ଡାୟନ୍ତୁ ଦେବ ନାହିଁ ମ ଅଛିମ । ୧୨୮୩ ।
ସେ ଶୂଦ୍ର ଭୂପ ଅଧ ଭକ୍ଷଣ କୃପାକୁ ।
ଅଗ୍ନିଦ୍ଧ ବସିଲେ ସେଷ୍ଠ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ୧୨୮୪ ।
ଯେ ଶାପଶ୍ରୀକର ଯେ ଶତ ମୁକ୍ତ ମିତ୍ର ।
ସେ ବାଳକେଭ୍ରୁ ଟେକିତା ଭେଦେ ଭେଦ ଅଟନ୍ତି । ୧୨୮୫ ।
ତା ଦଶ ଯୋଜନରେ ଲକ୍ଷ ସୂତେ ହୋଇ ଦୁଃଖ ।
ଉଦରଜଳରୁ ଦେଖିଥିଲେ ଅଳ ଦଣ୍ଡ । ୧୨୮୬ ।

ଅଙ୍ଗ ପ୍ରଭାପୁଞ୍ଜ ଶୁଭେ ଏକ ସମାନ ।
ଅନେକ୍ୟ ଲକ୍ଷଣ ବନ୍ଦ ସ୍ୱପନାର ॥ ୧୨୫୭ ॥

ଏଠ ମୂଳ ଜନ୍ମ ମିଳି ଯେ ପ୍ରଭୁ ଭୈରବୁ ।
ବାସୁଦେବଙ୍କୁ ସେ ଦେଖିବା ଅଭିଷ୍ଟ ଯେ ସ୍ଥାନକୁ ॥ ୧୨୫୮ ॥

ତେଜସ୍ୱୀ ବପୁ ଦେଖ ଦେହେ ଯଶ ଦେହ ।
ନୀଳ ଶୋଭ ବେଢେବେଁ ସ୍ୱରୂପ ସ୍ଥଳ ଦାର୍ଢ୍ୟ ॥ ୧୨୫୯ ॥

ସ୍ୱପ୍ନ ସମ୍ମୁଖେ ଦେଖି ଅଦ୍ଭୁତ ।
ଅଜପା ଦେଖିଲି ଭ ଶ୍ରୀଚରଣ ସ୍ପର୍ଶ ॥ ୧୨୬୦ ॥

ଯେ ଏଠ ଲକ୍ଷ ମିଳନ୍ତି ଦେଖି ପୁଣି ହୋଇ ।
ଶୁଦ୍ଧ ଶଙ୍ଖ ଶମ୍ଭୁଙ୍କ ଶର୍କର ପୁଂଶ୍ଚାଳ ॥ ୧୨୬୧ ॥

ନା ଶୁଣି ଦେଖି ହୋଇଲା, ମୋ ଶତ୍ରୁ ଭବେବେ ।
ନିଜକୁ ଭୂଷେ ଦଣ୍ଡ ଦେଇ ଯେ ଦୌଡ଼ଲରେ ॥ ୧୨୬୨ ॥

ଏବେ ଦୂରେକୁ ଏକ୍ଷେ ଶୁଭେ ବନ ଯଦୁନ ।
ଯାଇ ବନ ଉଠିଥି ଦଣ୍ଡ ଦେଖ ଯୋଡନ ॥ ୧୨୬୩ ॥

ସ୍ୱରୂପ ଶତ୍ରୁକୁ ନାଶି ଉତ୍ସର୍ଗ ସ୍ୱବଧେ ।
ଅଭିଷ ଦେଖି ମିଳନ୍ତି ଦଶାଷ ବଧବେ ॥ ୧୨୬୪ ॥

ମହାବଳ ଯେ ଜେନ ଦ୍ୱାରିଣେ ନିତ୍ୟ ।
ଶ୍ରୀପାଦ ପଦ୍ମରେ ବଡ ଭକ୍ତିବନ୍ଦୁ ॥ ୧୨୬୫ ॥

ବନ ଗମ-ସୁଯୋଗ ଦେହ-ପ୍ରିୟତମାଙ୍କୁ ।
ଏ ଭିକ-ସୁଖରେ ଭକ୍ତ ଶ୍ରୀ ଭାଙ୍କୁ ॥ ୧୨୬୬ ॥

ଘନ ସ୍ନେହେନ ସ୍ୱଚ୍ଛ ଯାଇ ଦୟାର ।
ଘନ ନିର ସ୍ୱନ ବନ ଯେ ହୃଦୟର ॥ ୧୨୬୭ ॥

ସୁଖ ଭାବେ ସ୍ୱଜା ସ୍ତୁତି ଦେଇ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ।
ଭକ୍ତି ଦେଖ ଚିତ୍ତେ ସୁଖ ପୂଜନ୍ତୁ ॥ ୧୨୬୮ ॥

ଦାନ ସୃଷ୍ଟିରେ ନ ଯାଇ ଯେ ଦେବାଙ୍କୁ ଭକ୍ତି ।
ବନ ଜାଇ ଶରଣେ ଅଭିଷ ବାଞ୍ଛ ॥ ୧୨୬୯ ॥

ନଗର ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କୁ ଦେଖେ ଦଇବ ।
ଦେବଙ୍କ ସ୍ୱଭ ଏହ ଜନନ ଦେହେ ପ୍ରକାଶ ॥ ୧୨୭୦ ॥

ଅବମ୍ବିଲେ ନୃପତ ଶୁଦ୍ଧି ସୁବେଳାରୁ ।
ନିଜ ପାନ୍ଥରେ ପୁତ୍ର ଭାର୍ଯ୍ୟା ଦାଶିଲୁ । ୧୬୧ ।
ମୁନିର ଅଗ୍ରଜଙ୍କୁ ଯେ ପ୍ରଣାମ କରି ।
ଦଶଦିଗକୁ ଚଳିଲ ସୁଖ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଧରି । ୧୬୨ ।
ତବେ ସମ୍ଭ୍ର ଜାଣି ଯେ ବ୍ରହ୍ମପୁତ୍ରୀଙ୍କୁ ।
ଝିଅଙ୍କୁ ଶୁଣ୍ଡେ ବନ୍ଧିଣ ଧରଣ କହନ୍ତି । ୧୬୩ ।
ଯିବା ତାଙ୍କୁ ଗୁରୁ ଭଜ ପାନଙ୍କ ପ୍ରମାଦେ ।
ରମଣୀର ନିଶେ ବସ୍ତ୍ର ଭୂଷଣଙ୍କୁ ମୋଦେ । ୧୬୪ ।
ସୁବେଳା ବରୁଣିଷ ଗାତ୍ର ନାନାଶ୍ରୟରେ ।
ଭଜନ କଲ ତବେ ନିଜ ମହାଦ୍ୱାରରେ । ୧୬୫ ।
ବନ୍ଧୁପଥ ମୂର୍ଚ୍ଛାଂଶ ଦାମୋଦର ସ୍ମରଣ ।
ବର୍ଣ୍ଣରେ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ-ମାଂଷ ଯେ ଦୁଷ୍ଟ ମରଣ । ୧୬୬ ।
ନୃପ ବନ୍ଧୁ ଅଣି ଦଶନ ଭାବ ଦାଦ ।
ପାଞ୍ଚଠ ବଧାର ଅଲ ଦାଢ଼ିର ନିଷ୍କ ବୋଧ । ୧୬୭ ।
ଯେ ସମସ୍ତେ ଅବାଧନ୍ତ୍ର ଶୁଦ୍ଧ ଏହେ—
ଶୁଣ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ! ଛଠ ଛଠ ବଳପୁ ନ କର । ୧୬୮ ।
ଏ ପଢନ ଭୂଦ୍ରଣୀର ମାଂସରେ ଭୁଞ୍ଜିତ ।
ଏଣୁ ଏଣାଙ୍କୁ ଛୁଞ୍ଜିବା ଅଟେ ଅନୁଚିତ । ୧୬୯ ।
ତାହା ଶୁଣି ବ୍ରହ୍ମପୁତ୍ର କହିଲ ବଚନ ।
ତତ୍ତ୍ୱଦେଶ ଶୁଦ୍ଧାଦେଶ ଲିଖିଲ ମଧ୍ୟନ । ୧୭୦ ।
ବ୍ରାହ୍ମଣେ ଦଣ୍ଡ ବସ୍ତୁର ନ କର ସ୍ଥିତ ।
ଏତେ ଧାଧ ଦେବଳ ଦେବ ସ୍ତୁତିକାର । ୧୭୧ ।
ଏବେ ପ୍ରଥମ ନୃପ ! ବୃଥା ଭୁଞ୍ଜିଣ୍ଟି ଧର ।
ଅଜ୍ଞାନ୍ତ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଦାନବ-ତେଜ ତେଜ । ୧୭୨ ।
ତୁ ଏହି ଦଶ ଅମୃତ ତଳ ଅମାନିଣୀ ।
ଧର୍ମ ନଷ୍ଟାରୁ କଲ ଭୂଷଣ ବାହାରଣୀ । ୧୭୩ ।
ବଦନ ଲଲା ତଳ ଧର୍ମରୁ ଅମୃତ ।
ଛୁଟିଯିବେ ଅଙ୍କୁଶୀ ଧର ଶଦ୍ଧ କର । ୧୭୪ ।

ଭୂପମାନଙ୍କ ନାଶ ଏବେ ମନେ ହେଲା ।
ପାଣି ଦେବାକୁ କେ ଏବେ ବଂଶରେ ନ ଥିଲା । ୧୨୮୫ ।
ଏମନ୍ତ ଋଷିଙ୍କ ଶାପବଚନ ଶୁଣି ।
ଦୁଃଖରେ ଆକୁଳ ହେଲା ନୃପମଣି । ୧୨୮୬ ।
ତେବେ ପୁଣି ଋଷିଙ୍କୁ କହିଲା ଏହି ।
ହେ ବ୍ରହ୍ମଣେ ! ଏପ ଦୋଷ କ୍ଷମା ନ କର । ୧୨୮୭ ।
ନୃପତି ତେବେ ମୋହ ନୃପକ ଅପରାଧୀ ।
ତାହାରେ ଭୃତ୍ୟମାନେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ହେଲେ କ୍ରୋଧୀ । ୧୨୮୮ ।
ତା ଶୁଣି ବଚନ କହିଲେ ଋଷିଙ୍କୁ ।
ପରେ ନୃପତ ସବୁ ନିଜ ମହାନନ୍ଦକୁ । ୧୨୮୯ ।
ପଞ୍ଚ ପଦାର୍ଥ କଥା ପାଇଲେ ସେ ଦୂରେ ।
ନ ଥିବା ବସ୍ତୁ ସେଥି ଦେଖି ଅଜ୍ଞାନେ । ୧୨୯୦ ।
ଦେବଙ୍କ ଅତି ବଳେ ସମସ୍ତ ଦ୍ବିଜନ୍ତ ।
ସବୁ ମଣ୍ଡଳେ ପଡ଼ିଲା ବୋଲି ଶୋଭାମନ୍ତ । ୧୨୯୧ ।
ସତ୍ୟେ ବୋଲନ୍ତି ହେ ନୃପ ! ତୁମ୍ଭେ ଦୋଷଶୂନ୍ୟ ।
ହେଲେହେଁ ଦଣ୍ଡଦାତା ହୋଇବ ହେ ଆନ । ୧୨୯୨ ।
ଭୂମ୍ବିଣ ଏଥ ଅବିଳ ଅନନ୍ତ ଦାରୁଣ ।
ଦେବଶାପଦେବାକୁ ଆଜ୍ଞା ଦେ ନୃପଙ୍କ ସ୍ନେହନ । ୧୨୯୩ ।
ଏତେ ବୋଲି ସତ୍ୟେ ସେ ସ୍ନାନ ଧ୍ୟାନ କଲେ ।
ସେ ସମୟକୁ ଶୁଣି ପୃଥିବାସୀ ଗଣେ । ୧୨୯୪ ।
ଦୁଃଖାକୁଳ ହୋଇ ନୃପ ଉଠିଲେ ସେ ଦେଖିବାକୁ ।
ସେ ମହାତ୍ମାଙ୍କୁ ଆସି ନମିଲ ଭାବକୁ । ୧୨୯୫ ।
ଭାବଦେବଙ୍କୁ ପଞ୍ଚପର୍ବ ପୂଜେ ପ୍ରଶଂସାକୁ ।
ସମସ୍ତ ଦୋଷ ଦୂର ହୋଇ ଶୁଣିବାକୁ । ୧୨୯୬ ।
ସେ ଦ୍ବିଜ ପେଟେ ପଡ଼ିଲା ପଣ୍ଡିତ ଜାଣି ।
ଶାସ୍ତ୍ରବଳ ସୈନ୍ୟ ସହ ଅତି ସଜ୍ଜଶ୍ରେଣୀ । ୧୨୯୭ ।
ନଗରକୁ ହେବି ଋଷିଙ୍କ ପୁଣି ଭଳ ।
ଧନ୍ୟ ସମ୍ପଦେ ପ୍ରଜାଦେବଙ୍କୁ ପାଇଲା । ୧୨୯୮ ।

ପରେ ସେ ବର୍ଷେ ଏକ ବାସ୍ତବ ନୃପବର ।
ବାସ୍ତୁକ ସଙ୍ଗ ସଙ୍ଗେ ଭସ୍ମ ଲକ୍ଷ୍ମୀକ ଧର । ୧୨୯୯ ।
ଧର୍ମପର ବୃଷ୍ଟିକର ଶାସ ମନ୍ତ୍ରମାନେ ।
ସନ୍ଧ୍ୟା ନାହିଁ ସଭ୍ୟବେଦ୍ମ-ବଂଶ ଧର୍ମରେ । ୧୩୦୦ ।
ବର୍ଷ୍ଟ ବାସ ହୋଇଲେ ଭଗତ ପୂଏ ପଣ ।
ବେଣୁ ପୂଏ ଶିବ, ସନ୍ଧ୍ୟା ପୂଏ ସ୍ୱରୂପ । ୧୩୦୧ ।
ବାଳକ ସନ୍ତୁଷ୍ଟେ ପ୍ରଜାପାଳନ୍ତି ନୃପ ।
କାଳକ୍ରମେ ଜନ୍ମିଲ ନବେଁ ହୋଇ ଭୌତିକ । ୧୩୦୨ ।
ଦଶ ମସ୍ତକ ବଂଶକ ସ୍ୱର୍ଗ ସୃଷ୍ଟି ଯେବେ ।
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ନାମେ ଶାକ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବଳ ହୋଇ । ୧୩୦୩ ।
ତାହା ଅନ୍ତେ ଅବ ସର୍ଜନ, ସୁମ୍ଭସ୍ତ୍ରୁ—
ନାମରେ ବଶୀକ ଦେଖି ହୋଇ କଳପ୍ରସ୍ତୁ । ୧୩୦୪ ।
ମନ୍ତ୍ରୀ ଧର୍ମନ୍ତ୍ରଣ ତାଙ୍କ ସମାଜର ସୂତ ।
ସୁବ୍ରହ୍ମଣି ନାମେ ଶାକ ବିଶ୍ୱାସ୍ତ-ସତ । ୧୩୦୫ ।
ନୃପଙ୍କର ବଂଶରେ ବନ୍ଧୁମାନେ ଜନ୍ମିଲେ ।
ଜନ୍ମିଲେ ହୋଇ ଅନାଜନ୍ମ ପୁତ୍ର ଏ ଦାନ୍ତେଲେ । ୧୩୦୬ ।
ସବେ ବାଳରୂପୀ ଚାରୀ ସ୍ୱର୍ଗର ଖେଳ ।
ସୂତ୍ର ନୃପାଙ୍ଗନ ସ୍ଥାପୁ ଅବାଡ଼ୀ ଭୂଇଁଲ । ୧୩୦୭ ।
ବାଳ ହେଲେହେଁ ପୁରସ୍ତ୍ରୀ-ପୁତ୍ର-ଦର୍ଶ୍ଚାଳେ ।
ବନ୍ଧୁ-ବାନ୍ଧବଙ୍କ ଯେମାନେ ପରିସ୍ଥି ହୋଇଲେ । ୧୩୦୮ ।
ସଙ୍ଗିଣୀ ସୁମ୍ଭସ୍ତ୍ରୁ ସୁବ୍ରହ୍ମଣି ସ୍ୱର୍ଗଣୀ—
ତପସ୍ୟା କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୋଇ ପୁତ୍ରଣୀ । ୧୩୦୯ ।
ତାହାଙ୍କ ସନ୍ତୁଷ୍ଟରୁ ଯାଇ ତାପସ ବର ।
ତାହା ଶୁଣି ଯେତେକ ମାଗିଲ ଦେଶର । ୧୩୧୦ ।
ଦେଖି ପିତାମହ ! ନର ବାଳକଙ୍କ ଯୋଗର ।
ଯାଜନରେ କେବଳ ହେଲେ ନାହିଁ ଭୟ । ୧୩୧୧ ।
ସକଳ ସୁଦୃଢ଼ର ପ୍ରସ୍ତୁତଙ୍କର ବାଳକ ।
ସେ ମୂଲ୍ୟ ଜୋଡ଼ିବା କଳ କର ଏଣ ଯୋଗତ । ୧୩୧୨ ।

'ତଥାସ୍ତୁ' ବୋଲି ସବୁ ଦେଖି କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣଙ୍କୁ ।
ଶବିସ୍ତ ଏ ଯେତ୍ରେ ନିତ ଭଲେ ଭୋଜନକୁ । ୧୩୧୩ ।
ଏ ସବୁ କାଟେଷ ଦେବ ଅନ୍ଧାରେ ଯେଣୁ ।
ଏମାନ୍ତ ବର୍ଗତେ ଦୂର ଶାପ ସ୍ତ୍ରୀ ତେଣୁ । ୧୩୧୪ ।
ଜେତ ପାପ୍ତ ଥଃଭା ବାଣୀ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଭାବା ଶଙ୍କି ।
ତପଜାଦସ୍ତ ସେହୁ ଭାବନ୍ତୁ ଯେ ପଣ୍ଡି । ୧୩୧୫ ।
ସଦା ଶୋଷ କହୁ ସ୍କ ମାସରେ ଏକ ଥର ।
ସ୍ତରି ଶାସ୍ତ୍ରବାନ୍ତୁ ମାଷ ପାଇଲୁ ବର । ୧୩୧୬ ।
ବନ୍ଧୁଷ୍ଣ ଧ୍ୟାନଙ୍କୁ କ୍ରୁରେ ନମିଲୁ ।
ବଦବରଣ୍ଡୈଭାକ୍ତବସ୍ତ-ପ୍ରାପ୍ତି ମାଗିଲୁ । ୧୩୧୭ ।
ଭାସ୍ଥିଭ ବରଦାନେ ଭେଲି ତୃପ୍ତ ଭନ୍ତ ।
ଗାବଜାଲ ସମ୍ଭବ ସମିଷ୍ଟ ନିତ ସ୍ତୂଦ୍ଧ । ୧୩୧୮ ।
ତନସ୍ୱକ ଅନସରେ ସଟେନ୍ ନିଜ ସୁର ।
ସ୍ୱବଣ୍ଟୁ ଦେଖ ସ୍ତ-ସୁଭାନୁ ମସ୍ତାସୁର । ୧୩୧୯ ।
ଯେ ଅଭ ସୂପସ୍ତ ସେନାପସ୍ତ ପାନବଣ ।
ତାଙ୍କୁ ଘାଟଶ୍ରୀ ଓସ୍ତ ପାନବାପ୍ରଥତ । ୧୩୨୦ ।
ଯେର ଯେ କ୍ଷେତ୍ର ଜନାମାନଙ୍କୁ ଅଣି ।
ସ୍ତଜେବ ବଦାର ଓସ୍ତ ତାଙ୍କ ପଦ ଭାଣି । ୧୩୨୧ ।
ସିନ୍ଧୁ ପଥୋ ଅଦ୍ଭୁତ ସିନ୍ଧୁଟ ପତନ ।
ଅଟବ ଭ ଅସ୍ତଳ ଦୁର୍ଗମ ଅଟାବ୍ଭୁଭ । ୧୩୨୨ ।
ଭାର ଦିଷେର ପଶୀ-ଜଳେର ବୋଟସ୍ତ—
ନବଳନ୍ତୁ ବସ୍ତୁ-ବଟେ ବରଟେ ପସ୍ତ । ୧୩୨୩ ।
ଯେ ସୁବ ଅଭ ସୂପବ, ଭାର ଶାପ ନୃକା ।
ପ ଅଟେ ଅନୀକଣ ଭୋଗବଣୀ କଳା । ୧୩୨୪ ।
ବସୁ ଶତ୍ରୁ-ଷାଟେ ଭା ଫୁଟ ସ୍ତାରାର ।
ପନ୍ଦଶ ଅଟେ ଅଭ ଶାନ୍ତିକ୍ଷ ପାସ୍ତାବ । ୧୩୨୫ ।
ଦଶ ପ୍ରେମରଣେ ଯେଉଁ ଭଟେ ଯେଷ୍ଟ ଅନୁଭ ।
ଦଶ ପ୍ରତିପ ଦଶ ଦେଶର ପ୍ରେରଣାର । ୧୩୨୬ ।

ପୃଥ୍ୱୀ ତଳେ ସେ ସୁମେରୁ ହୋଇଣ ଉଦ୍ଦେଶରେ ।
ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥାଏ ସେ ଲଙ୍କା ନଗରେ । ୧୩୨୭ ।
ବର୍ଣ୍ଣେ ଦାନବ ସୁନ୍ଦରେ ବାସ କରୁଥିଲେ ।
ତାଙ୍କ ଦେବତାମାନେ ଯନ୍ତ୍ରଣ ସହୁଥିଲେ । ୧୩୨୮ ।
ପରେ ଯକ୍ଷାଧିପତିରେ କୁବେରଙ୍କ କୋଷ ।
ରହେ ଲଙ୍କାପୁରେ ଯକ୍ଷେ ହୋଇ ତୋଷ । ୧୩୨୯ ।

ରାବଣ-ବିଭବ

ସେ ଲଙ୍କା ରାବଣ ଶୁଣି ହୋଇଣ ଉଦ୍ଧତେ ।
ଯାଇ ସେ ଲଙ୍କା ଦୁର୍ଗକୁ ଘେରିଲା ତୁରିତେ । ୧୩୩୦ ।
ଧନୀଙ୍କ ସୁଖକୁ ଦେଖି ଘୃଣ ଭାବେ ସବୁ ।
ଯକ୍ଷେଶ୍ୱର ପଳାଇଲେ ନିଜ ପ୍ରାଣ ଧରି । ୧୩୩୧ ।
ଦେଖି ସେ ପୁର ସୁନ୍ଦର, ଆ ପୁଷ୍ପକ ଯାନ ।
କାଢ଼ି ନେଲା ରାଜଧାନୀ କଲା ରାବଣ । ୧୩୩୨ ।
ସେ ପୁଷ୍ପ-ବିମାନ ଦୃଶ୍ୟରୁ ସ୍ୱର୍ଗରେ ।
ବସି ସୁଖରେ ଦେଖ ସେ ଚଢ଼ି ଶ୍ରୀକରେ । ୧୩୩୩ ।
ପରେ ଦାନବେଶ୍ୱର ପୁଣି ଏମାନଙ୍କୁ ।
ଅଣାଇ ବାହୁବଳରେ ଜିଣି ଲୁଟେଇଲୁ । ୧୩୩୪ ।
ଅନେକ ସେ କୁଳବଧୂ ହେଲା ରହିଲାପଣ ।
ଶୁଣି ସୁକ ଦର ଭାଗି ରହିଲେ ଯୋଗାଇଲୁ । ୧୩୩୫ ।
ଦେବ ନର କିନ୍ନର ଗନ୍ଧର୍ବ ଯକ୍ଷ ନାଗ—
ପ୍ରକୃତି ଯେପରି ଜିଣି ହୋଇ ଶାସନ । ୧୩୩୬ ।
ସେମାନଙ୍କ ରୂପବତୀ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ଆଣି ।
ହୋଇ ଲଙ୍କାର ସୁନ୍ଦରୀ କରୁ ଦାସୀପଣି । ୧୩୩୭ ।
ତା' ଭୟ ଏକାଳୁ ଶୁଣ ରହିଛି ସମ୍ମାନ ।
ହୋଇଣ ସ୍ୱର୍ଗ ପ୍ରତାପ ଦେଖି ନାନାସ୍ଥାନ । ୧୩୩୮ ।
ତ୍ରିଲୋକ ରାବଣେ ଜେତା ଯଶ ଦେଖିଲୁ ଜନ ।
ଦୃଷ୍ଟିରେ ପଡ଼ିଥାଏ ହୋଇ ଲଙ୍କା ନୂତନ । ୧୩୩୯ ।

ତାର ସୁତା ଲକ୍ଷ୍ମଣ୍ଡ ଅତି ବଳବାନ ।
ଯେବେ ଯୁଦ୍ଧେ ଜୟ ନାହିଁ ହୁଅନ୍ତି ଯା ସମାନ । ୧୩୪୦ ।
ଯେ ଧନେ ମାରେ ମଦ ପିଇ ତ ମାଇ ଯାଏ ।
ତେଷ୍ଟାଗ୍ନ ହୋଇ ଯଦିର ଶବ୍ଦ ପ୍ରାଣେ ଶୋଧ । ୧୩୪୧ ।
ଏହା ଯେ ଦଶ୍ଟୁ ନାଶ ଶ୍ରେଷ୍ଠନ କରନ୍ତ ।
ଏ ତପବଳ ଶତ୍ରୁ ନାରଣାର ହୁଅନ୍ତୁ । ୧୩୪୨ ।
ଯେ ଦୁଷ୍ଟ ସଜେତ ହୋଇ ବହୁବା ଧନରେ ।
ସେବତଣ୍ଡ ଅବଅବ ତୁଅଳ ତପରେ । ୧୩୪୩ ।
ହରଣର ମେଷ୍କୁସ୍ତ ମେଘନାଦ ଜାଣ ।
ସମରେ ଅତି ନିପୁଣ ଜଗତେ ଶୂର । ୧୩୪୪ ।
ତାହା ସଙ୍ଗେ ଯୁଝିବାକୁ ଯୋଦ୍ଧା କେହୁ ନାହିଁ ।
ତା ନାମ ଶୁଣିଲେ ସୁରସୁର କମ୍ପଆଇ । ୧୩୪୫ ।
କୁମ୍ଭର ପୁତ୍ର କେତୁ ଅତିମ ଅଶ୍ମନ ।
ଦନ୍ତଦନ୍ତାଦ ସୁହଇ ଜାଣି ଅଗଣନ । ୧୩୪୬ ।
ଜଣେ ଜଣେ ଅନାଯାସେ ଜୟ ସ୍ଥାନକୁ ।
ଜୟ ଜୟ ଯଜନ୍ତି ସମସ୍ତ ଜଗତକୁ । ୧୩୪୭ ।
ସବେ ମାୟାକା ନାମଲୁପୀ ତାର ମନରେ ।
ତଥା ଭବା ଧର୍ମ ସୁପ୍ରେ ମଣ ନ ସହିରେ । ୧୩୪୮ ।
ଏକେକ ଦେଖ ତିଂଶପାତାଳ ହୋଇ ।
ନରକ ଅନ୍ଧମିତ ପୁତ୍ରପୌତ୍ରସ୍ନେହ । ୧୩୪୯ ।
ନ୍ତ୍ର ବନ୍ଧୁ ପଦନନାଳ ଏବେଳ ।
ସବେ ଲୋଭେ ଏକ୍ଷ୍ମ ହୋଇଲ ଭାଙ୍ଗ ତାଙ୍କ । ୧୩୫୦ ।
ହେ ଦେବକ ବରେ ! ଶୁଣି ଅନୁମାନର ।
ଅନୁଜ ଏକୁ ଅନ୍ତ୍ରେ ନର୍ତ୍ତିନ ନରକ । ୧୩୫୧ ।
ସେମାନେ ଅମୃତ ଦେଖି ଏମାନ ନ୍ୟଦରେ ।
ଜେତେକର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱଷ୍ଟ୍ର ନାହିଁ ଜର ସମ୍ପଦର । ୧୩୫୨ ।
ଯେ ଜେନ୍ମୁଙ୍କ ସନ୍ତୁ ନାହିଁ ତାହାଙ୍କ ଲଧନ ।
ଏ କୃତସୁକୁ ଏଦେ କର ଅତିହିନ । ୧୩୫୩ ।

ଏହି ଯାଏ ବ୍ରହ୍ମଖଣ୍ଡ ପ୍ରକୃତି ଖଣ୍ଡକ ।
ଧ୍ୟାୟ, ଶ୍ଳୋକମାନେ କହି ଭଗତେ ବର୍ଣ୍ଣି । ୧୩୫୪ ।
ରୋପଣ କଲେ କ୍ଷେତେ କ୍ଷୀଣ ହୋଇ ଯେମନେ ।
ଅଭିଧେ ମୋର ବୁଦ୍ଧିରୁ ଅନାଗଙ୍ଗୁଳେ । ୧୩୫୫ ।
ତେବେ ତାଙ୍କ ମହତ କଥା ପ୍ରାଣେ ରହିବ ।
ମୋର ମନସାନ୍ତରରେ ନିର୍ଲିପ୍ତ କହତ । ୧୩୫୬ ।
ସେ ସୁତ ମେଘନାଦ ! ସାଦରେ ଭ୍ରମିବ ।
ଶକ୍ତି ଜନ୍ମିତ ଧୂଳି ବହୁଧାମନର । ୧୩୫୭ ।
ଘଟନ ସବ, କହୁଛି ତାକୁ ଶୁଣ ଭାଇ ।
ମେ ସୁଦ୍ଧା ଅଣି ଶତେ ଦସ୍ୟୁଙ୍କୁ ନ ଥଇ । ୧୩୫୮ ।
ଏହାର ଅନ୍ୟ ଦୈତ୍ୟଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଧୁ ମେତ୍ରୁ ।
ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମେଳ କରି ରଣୋନ୍ମାଦ ହୋଇ । ୧୩୫୯ ।
ଅଗ୍ରେଣ ପ୍ରକୃତିଯାଇ ବାହାରନ୍ତେ ସଙ୍ଗ ।
କରିଲ ଦେବଙ୍କ ସୈନ୍ୟଗଣ ନ ରହୁ । ୧୩୬୦ ।
ଲଙ୍କାର ବନବାସ ଶୋଭ ସିଂହନାଦରେ ।
ମୂର୍ଚ୍ଛାକି ଗର୍ଜିପାର ହୋଇଲ ସ୍ୱର୍ଗପୁରେ । ୧୩୬୧ ।
ଶ୍ରବଣର ଅପମାନ ଜାଣି ସନ୍ଧ୍ୟୁରେ ।
ଦେବେ ଯଥାର ଲଭିଲେ ମେଘ ଭଦ୍ରାବରେ । ୧୩୬୨ ।
ତସ୍ମିନ୍ ବୃଷଣ କରି ଭୂମି ପ୍ରତାପ ।
ଲେଖକ ମାତ ଦେଖି ହୋଇ ଭୂମିଠି ମଞ । ୧୩୬୩ ।
ସିଂହନାଦ ବଳ ବଢ଼ିଷେ ଗଣ ଦେଖି ।
ମାତ ପ୍ରତିବାଣୀ ଶୁଣି ନ ପାରନ୍ତି । ୧୩୬୪ ।
ସୁନ୍ଦରବନରେ ଜଗତ ଯାଉ ଯେ ଭୂଲିବ ।
ପ୍ରଚଣ୍ଡ ହୋଇ କଠ ତାଙ୍କୁ ନ ଧରିଲ । ୧୩୬୫ ।
ବଇକୁ ନାନାବିଧ ଶକ୍ତି ଦ୍ରୁତ ବର୍ଣ୍ଣ—
ଏଣିକ ପ୍ରଭୃତ ଦୈବାଧିକାରଣୀ । ୧୩୬୬ ।
ଅନ୍ୟ ସୁଦ ଜନକ ପଥ ଶିଷ୍ଟ କରେ ।
ଏବେ ଦୁର୍ଗ ସର୍ଗରୁ ଦ୍ରୂତ ହେବନ୍ତ ମତେ । ୧୩୬୭ ।

ପରବେଶି ବୃଷ୍ଟିର ସମସ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷେ ।
ଦଧି-କଳସ ଭଙ୍ଗ ହୋଇ ଅତି ଖରତେ । ୧୩୬୮ ।
ତା ଦରଶେ ପ୍ରଣମି, ତା ଆଜ୍ଞା ଶିରରେ ।
ଧରି ତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇଲେ ସକୁ ସମସ୍ତରେ । ୧୩୬୯ ।
ମହାସ୍ନାନ-ପୂର୍ବକ ବ୍ରହ୍ମଣୀ ଭଗତଙ୍କୁ ।
ଭଗବାନ ଅର୍ଚ୍ଚିଲେ ଭକ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ । ୧୩୭୦ ।
ପୁରୋହିତ ଦ୍ୱାରେ ହୋମ ଅପଣାର ମନ୍ତ୍ର ।
ସ୍ୱସ୍ତିକ ଭଣ୍ଡ ସକଳ ଭୂଷଣ । ୧୩୭୧ ।
ତାହା ଆଦେଶେ ସେନାନୀମାନେ ନିଶାରେ ।
ଅସଂଖ୍ୟ ବାହୁଲେ ଅନେକ ଗତରେ । ୧୩୭୨ ।
ପୁଣି ଧର୍ମ ପୁଞ୍ଜିବାକୁ ନାନାରୂପ ଧନ ।
ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଦେଇ ଭଣିଲେ ଧର୍ମମନ ଭରି । ୧୩୭୩ ।
ହୋ ରତ୍ନ-ସିଂହ-ଦଶନ-ପୁଷ୍ପ ଭୂଷଣ ।
ଅଶ୍ୱ ଧେନୁ ଦେଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଧନୁଶ । ୧୩୭୪ ।
ତୈତ୍ରୀ ଶକ୍ତି ଦେଇ ଶଯ୍ୟା-ଦୁଗ୍ଧ-ଗୁଡ଼ଗଣ ।
ଶୋଭାପ ଦେଲେ ସର୍ବ ଭୋଜନ ଭଣ୍ଡାରଣି । ୧୩୭୫ ।
ଅନେକ ସହସ୍ର ଗ୍ରାମ ରାଶି ଧନ ଦାନ ।
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସହସ୍ର ଭାର ଦେଲେ ଭକ୍ତ ପୂରଣି । ୧୩୭୬ ।
ରତ୍ନଧନ-ପାତ୍ର ଦୋଷଶୂନ୍ୟ ପୁରୁଷ ।
ସପ୍ତସିନ୍ଧୁ ସୁନ୍ଦର ମଧ୍ୟେ ଦେଲେ ଦାନ । ୧୩୭୭ ।
ଏପରି ଦେଲେ ସୁ କନ୍ୟା ପାର ଶତ୍ରୁ ଭରି ସୁଖ ।
ସଂଖ୍ୟା ଭାଗ୍ୟର ନିଜର ଦେଲେ ଦାନ । ୧୩୭୮ ।
ହେମଧେନୁ-ପୃଥ୍ୱୀ-ବସ୍ତ୍ର ବୃଷ ଆଦି ଦାନ ।
ଦେଇଁ ସମ୍ପତ୍ତି ହେଲ ଆଧା ନାନାପ୍ରକାର । ୧୩୭୯ ।
ତୈତ୍ରୀ ଶ ଅର୍ଦ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ ଦ୍ୱିଜଙ୍କ ହାତେ ।
ଦେଇ ଯଥାବିଧି ଅର୍ଚ୍ଚନ ଅନ୍ତେ । ୧୩୮୦ ।
ଏଥିରେ ଭକ୍ତିରେ ଏକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୃଷଭେ—
ସନ୍ତାନ ପରିଚିତ ଚଳିଛି ପ୍ରକାର । ୧୩୮୧ ।

ଦେବ ମନ୍ତ୍ର ଚିତ୍ତ ଗୁରୁ ବାକ୍ୟ ନ ଧରନ୍ତି ।
ଭଜନ ଖଣ୍ଡନଠାକୁ ସେବନ କରନ୍ତି । ୧୮୨ ।
ଏମନ୍ତ ନରଗଣ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ମୂର୍ଖ ତ ।
ଏଣୁ ଧର୍ମଚ୍ୟୁତ ହେବେ ସମସ୍ତ ଭକତ । ୧୮୩ ।
ସଂସିଦ୍ଧ ଧର୍ମଭାଗୁ ସ୍ୱଭାବ ଭଣେ—
ତୋହ୍ମ ଶୁଦ୍ଧଭକ୍ତ ବୋଲି ବସୁଲିଂ ମଣେ । ୧୮୪ ।
ସ୍ୱଭାବ ଦୂଷିତ ଥିଲା ଚର ତୋ ଶୁଦ୍ଧଚିତ୍ତ ।
ଶାସ୍ତ୍ର ମୂଢମତିକି ଧର୍ମର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ । ୧୮୫ ।
ମୂର୍ଖ ବୈଷ୍ଣବେ ଦୁଃଖ ପ୍ରକଟ ମାତ କଲେ ।
ପ୍ରସାଦର କଣ୍ଠି ହେବେ ଭବ ନ ପାଇଲେ । ୧୮୬ ।
ମାତ୍ର ସଂସ୍ତୁତ ମିଶି ସଙ୍ଗେ ଯେଉଁ ଭ୍ରମିତ ।
ଉତ୍ତମ ଗମନ କଲେ ବୈକୁଣ୍ଠ ଭବନ । ୧୮୭ ।
ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଗୁରୁ ଜାଣି ହୋଇଲ ଉଦାସ ।
ମୂର୍ଖ ହୋଇ ପାଇବ କାହିଁ ଧରଣୀ-ବାସ । ୧୮୮ ।
ଆହା ଧନ୍ୟ ! କେତେକାଳ ଯିବ ହୋଇଥାଅ ।
ଭକ୍ତମାନ ପାଇ ଅନୁମାନ ଶୁଣାଅ । ୧୮୯ ।
ତେଣୁ ନାହିଁ ଅନୁମାନର ଲକ୍ଷଣ ।
ଯେ ଅଜ୍ଞ ହୋଇବ ତୋହର ଦୁଃଖ । ୧୯୦ ।
ଏବେ ଅହ୍ମେ ସବେ ଯେ ସଂସ୍କୃତ-ବରଣ—
ଆସରେ ସତ୍ସଙ୍ଗରେ ପଶିବା ଶରଣ । ୧୯୧ ।
ଏମନ୍ତେ ଦୁର୍ଲଭ ସ୍ୱର୍ଗ ବଇକୁଣ୍ଠ ସ୍ୱର୍ଗ ।
ଯେଉଁଠାରୁ ଅନର୍ଥ ସବୁ ବଳ ଭାଙ୍ଗି । ୧୯୨ ।
କେତେ ଦୁଃଖ ହୋଇଲେ ଯିବା ବୈକୁଣ୍ଠକୁ ।
ଅନେକ ହୋଇଲେ ଜିବା ଶାନ୍ତିପ୍ରଦଙ୍କୁ । ୧୯୩ ।
ତେଣୁ ନିକଟ ଯେ ସବରେ ମୂର୍ଖ ଯାଏ ଥିଲ ।
ଅଧ୍ୟ ଜାଣି ଏମନ୍ତ ଉପଦେଶ କଲ । ୧୯୪ ।
ଭବ ଅନନ୍ତରୂପେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବହୁ ଥାନରେ ।
ବାସୁଦେବରୂପେ ଯେ ଏବେ କେବଳ ପ୍ରେମରେ । ୧୯୫ ।

ଭବ କି ନା ଏଡେଣ ଭାଳ ହବା ଦେଖ ।
ସର୍ବସ୍ୱେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରେ ନାହିଁ ଜଗଦୀଶ । ୧୩୯୬ ।
କହୁଛେ ଯେ ଦେବେବ ବନ୍ଦେ ସଦେ ବନ୍ଧୁ ।
ଅନନ୍ତ ଅନ୍ତ ପଦ୍ ହେଲେ ପ୍ରକାଶଇ । ୧୩୯୭ ।
ଏ ମୋ ବାଣୀକୁ ସତ୍ୟକି ମାନିଅ ମାଳିଆ ।
ସାଧୁ ସାଧୁ ହୋଇ ଛନ୍ତି ମୋତେ ପ୍ରଶଂସିଆ । ୧୩୯୮ ।
ପରେ ଅନନ୍ତ ନେଇ ସ୍ୱକୀୟ-ଗାଥ ।
ହୋଇ ସେ ଭକ୍ତୋତ୍ କର ଏମନ୍ତ ସ୍ତୋତ୍ର । ୧୩୯୯ ।
ଜୟ ସ୍ୱୟଂଭୂଳ ଜଳ ମୂଳ ଦାସୁକ ।
ଜୋ-ଜଗ-ସଂହାର ସୃଷ୍ଟିପାଳକାନ୍ତକ । ୧୪୦୦ ।
କଲ୍ପାନ୍ତରକ ଶୀର୍ଷ-ମୂଳ-ବର ।
ପାଳକ ଜନ୍ମହରକ ଧର୍ମପାଳିକର । ୧୪୦୧ ।
ଦୟାବାନ ନୃପାଳକ ପାଳନ୍ତୀୟର ।
ଜୋ ସତ୍ତ ଭକ୍ତଗଣରେ ଅନୁକୂଳକର । ୧୪୦୨ ।
ଜୟ ଦୀନବନ୍ଧୁ ଜୟ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ।
ଜୟ ସର୍ବଜ୍ଞ ଜୟ ଜୟ ମୁକୁନ୍ଦ । ୧୪୦୩ ।
ଅବାନ୍ତ ଦୟନେରେ ଅବଧ-ବନ୍ଦନ ।
ମାୟାତୀତ ପରବ୍ରହ୍ମ ଅନାଦ୍ୟ ପରମ । ୧୪୦୪ ।
କହୁଛି ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ସନ ତୋରେ ନମାମ ।
ଭକ୍ତି ସନ୍ତୋଷୀ ତୋତେ ନାମ ତୋ ଗୁଣ ଗାନ । ୧୪୦୫ ।
ତୁ ଜଳୁ ଅନ ଯାହା ଶିବା ବିଶ୍ୱଶିବୁ ।
ବିଶ୍ୱର ସୃଷ୍ଟି ପାଳନ ସଂହାର ପ୍ରଭୁ । ୧୪୦୬ ।
ତେଣୁ ଅଜ୍ଞାନ ଜନ ନକ୍ଷତ୍ରଦୃଷ୍ଟିକ ।
ମୁଁ ତୋର-ଅଦ୍ଭୁତ ନ ଜାଣେ ତୋ ପୂଜନ । ୧୪୦୭ ।
ଏ ମୂଢ଼େ ଦୟା କରି ତୋ ପଦ ଦେଖାଅ ।
ଅନନ୍ତ ! ଏହାକୁ ଅଭୟ ଦିଅଇ । ୧୪୦୮ ।
ଅନନ୍ତ ନେଦେଦେଖ ସ୍ତୋତ୍ରକୁ ।
ଭକ୍ତର ଭାଗ୍ୟ ଦେଖି ଦେବ ସନ୍ତୋଷ ହୋଇ । ୧୪୦୯ ।

ଯାହ ଦେହ ଦେବ ଭୂତ ସନପିତୃ ବୋଲ ।
ସେ ନବାଙ୍କୁ ମନୁଷ୍ୟ-ଧର୍ମ ସଦୃଶ୍ୟପାଳ । ୧୮୧୦ ।
ସେ ପୂର୍ବ-ପ୍ରଭବ ସଂସାରୀଙ୍କ ସୂଦର ।
ସ୍ୱଧର୍ମ ପୂର ତିଷ ମୁନିଙ୍କ ରକ୍ଷ କର । ୧୮୧୧ ।
ତା ଶୁଣି ସତ୍ତ୍ୱ ଦେବ ଅଜାଙ୍କୁ କେତ ।
ସମ୍ପ୍ରତି ଭକ୍ତିର ଅପେ ନୋଦ୍ଧ ପଞ୍ଚତ । ୧୮୧୨ ।
ସେ ପୁଣ୍ୟ-ବିଷ୍ଣୁ ପୂଜ ପ୍ରଭବ । ଭୂମି ଧର୍ମ—
ପଞ୍ଚତ ମିତ୍ରଂଶର ନନ୍ଦନ ଦେବ । ୧୮୧୩ ।
ଅବତାର ସଂସାର ସନ୍ତୋଷ ନନ୍ଦନ ।
ଏଥିର ଉପାସ୍ୟ ତ ମୁଁ ଦେଖିଲି ନର । ୧୮୧୪ ।
ସେ ଦୁର୍ବୋଧ ଶାନ୍ତେତରେ ଭୌତିକ୍ୟା ଦଶରଥ—
ସ୍ୱପେ ଜନ୍ମିଅଛନ୍ତି ମୁଁ ଦେବ ଅଂଶ ପୂତ । ୧୮୧୫ ।
ନାରଦ-ଭବନ ଯଥା ପାଳତ ହୋଇବ ।
ଏଥନ୍ତୁ ପ୍ରବେଶ, ଭୂମି ଦଣ୍ଡ ନିଜ । ୧୮୧୬ ।
ଏନେତ ପ୍ରଭୁ ବାଣୀ ସତେ ଦର ଶ୍ରବଣୀ ।
ମହାଜନଙ୍କୁ ନବ ସନେ ସ୍ୱ ସ୍ୱ ଦ୍ୱାରନ । ୧୮୧୭ ।
ସର୍ବର ଅନନ୍ତ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସନ୍ଦେଶରେ ।
ଭୂତ ଦ୍ୱାରର ହୋଇ ଯେଉଁ ଜନ୍ମିଲେ ଭେଦରେ । ୧୮୧୮ ।
ଯୋଗାନେ ଦ୍ୱାରଣୀ ମହାବୀର ଭକ୍ତର ।
ତାଙ୍କ ଅପୂର୍ବ ଚେତନ ସ୍ୱରୂପ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ୧୮୧୯ ।
ବିଦୁର ଅଗ୍ରଜଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସହିତେ ।
ଦୀ ଶ ଦେବ ଭବଧ ବଚନ ଚିତ୍ତମଣି । ୧୮୨୦ ।

ଶ୍ରୀରାମାବତାର

ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଦଶରଥ ନାମେ ନୃପତ ।
ସ୍ୱର୍ଗଜ ଜନ୍ମ ହୋଇ ସିଦ୍ଧେ ଅଶ୍ରୁତ । ୧୮୨୧ ।
ସେ ଧର୍ମ ପୁତ୍ରଙ୍କର ସୁପ୍ରଣାମର ଲକ୍ଷ ।
ନାରାୟଣ-ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ସହିତ ଜନ୍ମ ଦେଖ । ୧୮୨୨ ।

ତାର ପତ୍ନୀ କୌଶଲ୍ୟା ପ୍ରସୂତ ଶାନ୍ତାଙ୍କ ।
ଏବେ ପଢ଼ ଭରଥା ଦ୍ୱିବଜ୍ରା ସଙ୍ଗ । ୧୪୭୩ ।
ପୃଥ୍ୱୀ ରେ ନୃପତ୍ତ ଏକେକ ସ୍ୱଦେଶିତ ।
ସ୍ୱଗ୍ରୁରେ ମିଳ ତାଙ୍କୁ ଜମି ରାଜର ଦାଣ । ୧୪୭୪ ।
ଜଣ:ନ୍ତେ ବଶିଷ୍ଠ ମୁନି ହୋଇଣ ଚଳନ ।
ବର ଦାର୍ଥ୍ୟ, ସମ୍ଭବେ ଶୁଭ୍ରେ ନନ୍ଦନ । ୧୪୭୫ ।
ଏତେ ବନ୍ଧୁ ଦ୍ୱାର ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ।
ସେ ତାହାରେ କର୍ଯ୍ୟର ପୃଥିବାମେନ୍ଦ୍ରିକ । ୧୪୭୬ ।
ପାଣ ଦୁଷ୍ଟେ ପ.ପୁତ୍ର-ପାଶ ଧର ପାବକ ।
ପ୍ରକାଶ ହୋଇ ବେଦର ଶ୍ରେ ଭୂମିନାସୃତ । ୧୪୭୭ ।
ଏହା ନେବେ ବାଶିଷ୍ଠ ତୋ ପତ୍ନୀଗଣଙ୍କୁ ।
ଦ୍ରୁତ୍ର ପାଦକୁ ବଶିଷ୍ଠ ଶ୍ରବଣ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ । ୧୪୭୮ ।
ଏତେ ବନ୍ଧୁ ନୃପଙ୍କୁ ଦେବ ପତ୍ନୀ-ପାଶ ।
ଷଡ଼ଶ୍ରେଣ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଲ ନମୋହୋଇ । ୧୪୭୯ ।
ପତ୍ନୀଙ୍କୁ ଦାର ଦୁଷ୍ଟ ପ୍ରଯୋଜନ ହୋଇ ।
କଳ ପତ୍ନୀମାନଙ୍କୁ ରେ ସ୍ତ୍ରୀଜଙ୍କୁ ଅଶାର । ୧୪୮୦ ।
ପ୍ରଥମେ କୌଶଲ୍ୟାକୁ ଦେଲ ପାଶ୍ୱର୍ଦ୍ଧ ଅର୍ଦ୍ଧ ।
କୈକେୟୀଙ୍କୁ ଦାନ କଲ ଅପରକୁ ଅର୍ଦ୍ଧ । ୧୪୮୧ ।
ପରେ ବଂଶ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ବର ସ୍ୱର୍ଗ ଦେଲ ।
ପୁଣି ରେ ଦୁର୍ଦ୍ଧିନ ବସ୍ତ୍ର ଦେଲ ଭୂମିଜାଳ । ୧୪୮୨ ।
ଏ ଯେ ପୂର୍ବେ ରେ ସମସ୍ତ ଏହା ରସ୍ମେରେ ।
ଭୂମିଶାର ବଳେ ଦେଲେ ସମାନ ପ୍ରେମରେ । ୧୪୮୩ ।
ଆ ପରେ ମାନବଶୀ ଗର୍ଭଧାରଣ କଲେ ।
ସୁଶୋଭିତ ଶାନ୍ତିରେ ଅଷ୍ଟମେ ସଂକଳରେ । ୧୪୮୪ ।
ତାଙ୍କ ଗର୍ଭ ସମ୍ଭବେ କରିଲ ପ୍ରକାଶ ।
ସଦସି ଶତ୍ରୁ ପୁତ୍ର ସତ୍ୟେ ଶ ପ୍ରକଟ । ୧୪୮୫ ।
ନବମ ଦିନେ ନବମୀ ଦ୍ୱିତୀୟ ତିଥିକ ।
ପ୍ରସବ କଲ୍ୟାଣ ଶୁଭ ଶୁକ୍ଳ ପକ୍ଷରେ । ୧୪୮୬ ।

ଘଡ଼ିତ ବୈଭବ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବର୍ଣ୍ଣୀ ଶୋଭରେ ।
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ନଖଦରେ ଅଳଙ୍କାରରେ । ୧୪୩୭ ।
ରତ୍ନ ହୀରାମଣେ ଗର୍ଭ ନିକର ।
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣତୋରଣ ମୁକ୍ତାମଣି ମଣ୍ଡେମୃଷଣେ । ୧୪୩୮ ।
ରମଣୀତୋଷ୍ଟ ସମସ୍ତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ମଣ୍ଡନ ।
ଲେଖମାଳଙ୍କର ଭୂଷାଙ୍କୁ ପାଇଲେ । ୧୪୩୯ ।
ଲେଖେ ତଳୁଁଗୁ ପୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି ହୋଇଲା ।
ପର୍ବତ ସମୃଦ୍ଧ ମଣିରଣେ ଶୋଭିଲା । ୧୪୪୦ ।
ମଣେ ସୁକେଶ ଶୀତଳ ପବନ ବହିଲା ।
କର୍ଣ୍ଣ ସକଳେ କପାଟମୁକ୍ତ ଶୋଭିଲା । ୧୪୪୧ ।
ସୁରମୃଣାଳ ଭକ୍ତିଶାନ୍ତିକ ବହିଲା ।
ଅମୃତ ବର୍ଷ ଅନନ୍ଦଧାରରେ ଭିଜିଲା । ୧୪୪୨ ।
ଭୂସ୍ୱାଧ ଦେବେ ଦେଖି ନିଜ ନିଜ ଯାନ ।
ପାଇ ସୁଦେବ ବାହୁ ବଳେ ଦେବଗୁଣ ଗାନ । ୧୪୪୩ ।
ନାରେ ମୌନପ ଦେଖି ନାନା ପ୍ରକାରେ ସ୍ତୁତି ।
ଲଗାରେ ନର୍ତ୍ତନ ଦେଖି ଅପ୍ସରେଶ୍ୱର । ୧୪୪୪ ।
ଗନ୍ଧର୍ବ ଦଳରେ ଗୀତ ସୁତାନେ ଗାଇଲେ ।
ଏତଲେ ପାଦ୍ୟକୁ ଭୂଷଣ ବୃଷ୍ଟି କଲେ । ୧୪୪୫ ।
ତୁର୍ଯ୍ୟବାଦିକ ଦଇଲେ ଦୁନ୍ଦୁଭି ଧ୍ୱନିରେ ।
ଅପ୍ସରାଗଣ ନାଚେ ଦେଖ ପୁଷ୍ପ ଗାନ୍ଧରେ । ୧୪୪୬ ।
ସବେ ପାଦ୍ୟବନ୍ଦୁ ସର୍ବେ ପ୍ରଣାମ କଲେ ।
ଅନନ୍ତେ ନିଜ ନିଜ ଭବନେ ପଶିଲେ । ୧୪୪୭ ।
ଦେବଦେବାଙ୍କ ଭୂଷଣ ସକଳ-ସୁବର୍ଣ୍ଣ ।
ଭୋଗିତନୁନିକର ପାଦପଦ୍ମେ । ୧୪୪୮ ।
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଶୀତଳ ସମାନ ଦେଖିଲ ।
ଶୋଭତ ସଦାସୁଭଦ୍ରକ ବନ୍ଧୁର । ୧୪୪୯ ।
ଦେବୀସୁରଦନ୍ତୁଷଣ ପୁଣ୍ୟସମ୍ପେନ ।
ସର୍ବଶୋଭନିଧାନ ଭାଗ୍ୟବନ୍ଧନ । ୧୪୫୦ ।

ଏହା ନନ୍ଦନଙ୍କୁ ଦେଖି ହୋଇ ମୂର୍ଚ୍ଛିତା ।
କରଯୋଡ଼ି ଏମନ୍ତ ସ୍ତୁତି କଲେ ଜନନୀ । ୧୪୫୧ ।
ତୁ ତ ନିତ୍ୟଗୁଣାତୀତ ଅଟୁ, ତୋର ରୂପ ।
ଦେଖୁ ଜନ ପାଇବ, ମୁହିଁ ତ ମାନବ । ୧୪୫୨ ।
ସେ ଭଜନରୂପ ଦେବଙ୍କ ଯାହା ମାୟାତୀତ ।
ଅନନ୍ତ ଅହଙ୍କାର-ରହିତ ନିର୍ବିକାର । ୧୪୫୩ ।
ତୁମ୍ଭ କମଳାବର ଦୟାପୂର୍ଣ୍ଣସାର ।
ମୋ ଦ୍ୱାରେ ଆସି ଜନମିଲ ହୋଇ ମୋ କୁମର । ୧୪୫୪ ।
ତୋହର ପ୍ରଭାବ ବ୍ରହ୍ମରୂପ ମାୟା ଶକ୍ତି ।
ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଗଣ ସଦା ହେଉଅଛି ସୃଷ୍ଟି । ୧୪୫୫ ।
ଯେମନ୍ତ ତୁମ୍ଭ ମୋ ଗର୍ଭେ ପ୍ରାପ୍ତ ଦେହଧାରୀ ।
ଜାଣିବଟି, ହୋଇଲେ ମୋ ଜଠର ଧାରୀ । ୧୪୫୬ ।
ପରେ ଜାଣ ଜନ୍ମ ଶେଷ କୃଷ୍ଣ ଚେତେଷ୍ଟୁଳ ।
ଜାଣି ଭୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଯଦେ ଭଜି ଭଗବାନ । ୧୪୫୭ ।
ଜନ୍ମ ଜନ୍ମ ଭୁଞ୍ଜାଇ ଆ ଉକ୍ତ ଦାସଙ୍କୁ—
ତିନ୍ଦାର ହରଣି ଦେବ ତା ଉଦେଦନଙ୍କୁ । ୧୪୫୮ ।
ପ୍ରାକୃତ ଶିଶୁ ରୂପରେ ତୁମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭେ ହୋଇ ।
ମାତାରେ ଅତନ ଭକ୍ତ ହେବେ ଜନନୀ । ୧୪୫୯ ।
ନିଜର ଏଥୁ ରେ ମାୟା ଶୁଣେନ୍ତି ସ୍ୱପନ ।
ଯୋ-ଜଡ଼-ବାଣ୍ଟ-ସୁଖ-ଦୁଃଖାର୍ଥେ ହେଉ ଜନ । ୧୪୬୦ ।
ଏଥି ବଚନ ଶୁଣି ଦୈତ୍ୟନାଶ ଦେବଙ୍କୁ ।
ଗୁଣାତୀତ ଅଭିରେ ଲୀଳ ଏଥ ଯୋଗଙ୍କୁ । ୧୪୬୧ ।
ତାହା ତାଙ୍କ କେବଳ ଅଧିକ ହୋଇଲା ।
ପୁତ୍ରଭାବ ପ୍ରବେଶ ପାଇ ନ ରହିଲା । ୧୪୬୨ ।
ତନୟ ଶୁଣି ସୁତ ଦେବ ଦୟନ୍ତୁ ।
ଜଗତରେ କାରଣ ହେତୁ ଜଳୁଁ ଭାଇଙ୍କୁ । ୧୪୬୩ ।
ମୁନିବର ତଦ୍‌ଗଣ ରହିତ ଅଛିଲ ।
ବଳଧ ବାବାଜାତେ ଜନର କହିଲେ । ୧୪୬୪ ।

ଶୁଭା ନାନ୍ଦୀମୁଖ ପରେ ବହୁ ଗୀତନର୍ତ୍ତ ।
ତପ୍ତକୁ ଦେଖି ବନ୍ଧୁ ଗୋଷ୍ଠୀ ଆତ୍ମପ୍ରବର୍ତ୍ତ । ୧୪୬୫ ।
ରାଜନ୍ୟ ପାରିଜାତ ପୁଷ୍ପ ବୃଷ୍ଟି ହୋଇଲା ।
ଧ୍ୱଜ-ତୋରଣ-ସ୍ତମ୍ଭରେ ପୁର ଶୋଭିଲା । ୧୪୬୬ ।
କସ୍ତୁରୀ ଚନ୍ଦ୍ର-ଚନ୍ଦନ କୁଙ୍କୁମ ଗୋଳିର—
ଛଡ଼ାଇ ସୁଗନ୍ଧରେ ବାସିଲା ନଗର । ୧୪୬୭ ।
ପୁତ୍ରର ନାମ ଦେଲେ ଏବେ ଅତ୍ୟାନନ୍ଦରେ ।
ଭିକ୍ଷୁକମାନଙ୍କୁ ଦେଲେ ଅନେକ ଧନରେ । ୧୪୬୮ ।
ଘରର କୈକେୟୀ ଏବଂ, ସୁମିତ୍ରା ହେଲାସୁତ ।
ପାଇବାକୁ ଦେଖି ପୁତ୍ର-ମୋଦ ଉଛଳିତ । ୧୪୬୯ ।
କଣା-ଚୋରା ଲୁଚିଣିକା ହୋଇ ସମ୍ଭ୍ରମରେ ।
ସବୁଏ ଜନନୀଅଙ୍କୁ ଦେଖି ଲଜ୍ଜାଇରେ । ୧୪୭୦ ।
ବନସ୍ତୀ ହୋଇ ସନ୍ଧ୍ୟା-ଭୂପ ଧରିଲା ବେଶ ।
ସେ କାଳେ ପ୍ରଶସ୍ତମାନ ଅଯୋଧ୍ୟା ନଗରୀ । ୧୪୭୧ ।
ଅନନ୍ତ-ପୁଷ୍ପ ବର୍ଷି ଦେବଗୁଣ-ଗୀତିର ।
ଅଟନ୍ତି ଶବ୍ଦେ ବହୁଧା ବାଦ୍ୟ ଶବ୍ଦର । ୧୪୭୨ ।
ମଙ୍ଗଳକତ୍ତୃ ରଚନ୍ତୁ ଭାସ୍ୱରଣୀ ।
ପୁଣ୍ଡ୍ର ଭଜଇ ପୁଣ୍ଡ୍ରିକା ଭାରତୀ-ସୁମଣୀ । ୧୪୭୩ ।
ଦେବଦାରାସ୍ତ୍ରୀନୀଭାଣ୍ଡ ସୁରଭି ସର୍ବତ୍ର ।
ନାନାଜାତି ବହୁଧାମ ପ୍ରତାପ ଭୂଷଣ । ୧୪୭୪ ।
ଏମନ୍ତ କୌତୁକ ଦେଖି ସୁର ସର୍ବଜନ ।
ଏକାଦଶ ଦିନ ଅନ୍ତ ନ ଲାଗୁ ଜାଣ । ୧୪୭୫ ।
ଦଶରଥଙ୍କୁ ଯେତ ଅତି ଆନନ୍ଦ ଜାହି ।
ସାଇ ଧନ ଦେଇ ଯେତେ ନ ଜାଣିଲେ କେହୁ । ୧୪୭୬ ।
ଏବେ କହୁଥିବେ ଦଶଦିନ ଗଲେ ।
ପ୍ରଚୁର ଭୂଷଣ ବସ୍ତ୍ର ଧନ୍ୟ-ଧାନ୍ୟ । ୧୪୭୭ ।
ଦଶକର୍ମରୁ ଦେଖି ନୃପ ଭୋଜନ ।
ବାଡ଼ିଲେ ନର୍ତ୍ତକ-ସ୍ତୁତି-ବାଦ୍ୟ-ଦୃଶ୍ୟ । ୧୪୭୮ ।

ହେ ରାଜନ ! ମୁଁ ଶୁଣିଛି ବାସୁଦେବ ସମରେ ।
ଜନ୍ମିବେ ଗାଙ୍ଗେୟଙ୍କ ଭଳ ଶ୍ରବଣରେ । ୧୪୭୯ ।
ମୁଁ ପୁତ୍ର ମୁଖ ଯେ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଦେଖି ।
ଭକତାର୍ଥ କରିଥିଲି ତହିଁ ମୋର ଅଖି । ୧୪୮୦ ।
ତେବେ ଏବେ ପୃଥ୍ୱୀ ଭାର ନୃପବର ।
ଦେଖ ମୋ ପ୍ରାଣ ରଥ ଭଳି ହେଲାପର । ୧୪୮୧ ।
ଲୂଚା ସୂତେ ଦକ୍ଷିଣା ଦ୍ୱିଜଙ୍କୁ ଦେଲି ।
ଏବେ ଯୋଗେ ଆଶୀର୍ବାଦ କଲେ ଭଲ ବୋଲି । ୧୪୮୨ ।
ସେତେବେଳେ ଏକ ପରେ ଆସି ଋଷିଙ୍କୁ ।
କୃପ କରିଥିଲ ପୁତ୍ର ନାମ କରଣକୁ । ୧୪୮୩ ।
ମୁଣି କହିଲେ ହେ ଭୂପ ! ତୋ ନନ୍ଦନ ସୁତର ।
ଅନେକ ନାମ ଜଗତେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମହତ୍ତର । ୧୪୮୪ ।
ଏ ତ ଯେତେ ଯୁଗରେ ଅବତାର ଜାତ ।
ଏହି ଦେହରେ ପୁଣ୍ୟ ଶ୍ୟାମ ନାମ ଏଥିର । ୧୪୮୫ ।
ଏହି ବିରଣା ଯୋଗଣ ରାଜଣ ଚରିତ—
ନାମଟି ତୋ ଦ୍ୱିଜାଗ୍ର ସୁତ ହେଲ ଏତେ । ୧୪୮୬ ।
ଜଗଦାଧାର-ଗ୍ରହିଣୀ ମଧ୍ୟ ।
ଏଣୁ କୃଷ୍ଣ ନାମ ତୋ ଜଗତ୍ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ୧୪୮୭ ।
ଏ ସୁତର ଦେବାସ୍ତ୍ର ଯୋ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନନ୍ଦନ ।
ଏହ୍ୟ ନାମରେ ହେବ ମିଳ୍ପନନ୍ଦନ । ୧୪୮୮ ।
ଏହାର ନାମକରଣ ତବ ସୁତବର ।
ବୋଲନ୍ତି ଅନନ୍ତ ଯେଣୁ ସେ ଧରଣୀଧର । ୧୪୮୯ ।
ତୋ ପୁତ୍ର ସୂତେ ଅନନ୍ତ ବଳଦେବଙ୍କ ।
ମୃଣାଳ ଶେଷ ଏହାର ପ୍ରାଣାଧାର । ୧୪୯୦ ।
ସେ ଶୁଣି ନୃପ ସେତେ ସୁଜନ ଜମିର ।
'ଶୁଭ ହେଉ ଆଶୀର୍ବାଦ, ମହୁଁଂ ବୋଲନ୍ତି । ୧୪୯୧ ।
ଶୁଣୁଥିବ ନନ୍ଦ-ସୁଧାମୃତ ପ୍ରଚାରେ ।
ଜଗଦୀଶଙ୍କ ବିଭିନ୍ନ କରନ୍ତି ଲୀଳାରେ । ୧୪୯୨ ।

ନାକର ଧ୍ରୁବ ପୁଣି ତଳ ପଦ୍ମେ ଛନ୍ଦ ।
କଷ୍ଟଣ ଦୁଖୀ ଦୂଏ ନାଭ ସମ୍ଭୁ ଭେଦ । ୧୪୯୩ ।
ତ୍ରିଭଙ୍ଗ ଶରିସ୍ତ ପ୍ରକ୍ଷେପଣ ସ୍ତନରେ ।
ପଦ୍ମମୁଖ ଶ୍ରୀମୁଖ-ଘାରେ ବସ୍ତ ନିବନ୍ଧରେ । ୧୪୯୪ ।
ତେନ ପୋଡ଼ଘାଭ ଶାପ ଶ୍ରୀ ଉରେକର ।
ଶ୍ରେଣ-ଶ୍ରେଣିକ-ମୂର୍ତ୍ତି ଅଭ ମନୋହର । ୧୪୯୫ ।
ତାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ମାଆମାନେ ଲୁଚିଲେ ।
ଭୁଜଙ୍ଗ ତ୍ରିଦଶ ଦୁଃଖି ହୋଇ ଚିତ୍ତାଲୁ । ୧୪୯୬ ।
ସ୍ତୁତ ସ୍ତନ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ ପୂର୍ଣ୍ଣୀକର ।
ପାଦ ଦର୍ଶ୍ଯ ଅଭୁଜ ଅଙ୍କ ଅପୂର୍ବର । ୧୪୯୭ ।
ସ୍ତନ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱେ ସଦା ଦାଳୁଣ ଭଙ୍ଗ ଶାଏ ।
ତାର ଚରଣ ସମ୍ପାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ୧୪୯୮ ।
ଯେ ଅଙ୍ଗୁଳର କର୍ଣ୍ଣ ଭ୍ରୂ ନୟନ ।
ଚରଣ-ଧନୋଦ ଦଂଶ ଅଙ୍କ ସନାତନ । ୧୪୯୯ ।
ଦେହ ଦାଳୁକା ଲଭ୍ୟ ଦେଖ ମାଂସପେଶରେ ।
ଶୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ଭୋଗେ ଶୋଭନ ଦାନବାଙ୍କଗଣରେ । ୧୫୦୦ ।
ବାଲ୍ମୀକ ନାଭାକୁମ-ଶାପ-ତରେମକର ।
ପଦାର୍ଥ ଭଗଣ-ପରେ ମୋହୋତ୍ତମର । ୧୫୦୧ ।
ଭୂଜଗ-ପ୍ରଭାନ୍ୱୟ ଭେଷାଜିତ ପଦ ।
ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖ-ପଦ୍ମବିଧି-ଭୋଜନଦ । ୧୫୦୨ ।
ଦଶ ନଖ-ଦର୍ପଣ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଗତ ।
ଶତ-ନୁପୁର ଦାନ ସୁଖତ ସୁରୋଭ । ୧୫୦୩ ।
କିଙ୍କିଣୀ ସୁଷ୍ଠୁ ଘଣ୍ଟ, କିଙ୍କଣ ସ୍ୱରୋଦର ।
ସନ୍ଧ୍ୟାର ଦାନ୍ତ ଷଡ ପୂର୍ବ ଅପୂର୍ବର । ୧୫୦୪ ।
ଜଗୀ ଚୈତ୍ରସଞ୍ଜିତ ପାର୍ଶ୍ୱ ଦେବପ୍ର ।
ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖାନନ୍ଦକର ନଖାଗ୍ର ଦୁଇଗ୍ର । ୧୫୦୫ ।
ପର୍ଣ୍ଣ ଦଶ ସୁଗନ୍ଧ ପଦ୍ମ ସୁଗନ୍ଧ ।
ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖୀ ଜନକର ଦୃଷ୍ଟିଚକ୍ଷୁରିତ । ୧୫୦୬ ।

ଜନ୍ମ ହେଲା ପରେ, ସନୋଳିର ରୂପେ ।
ମୂଳ ଜଡ଼-ଶାରଦସ୍ୱଭା-ଲଶାନାପ୍ରଭ ।୧୫୦୭।
ଦନ୍ତଭଙ୍ଗସ୍ୱ-ଭୂଷ ଭୂଷିତ ସ୍ୱରବ ।
ଅରୁଣାଧର, ଖାଣ୍ଡୁ ନର୍ତ୍ତିତ-ପ୍ରବାଳବ ।୧୫୦୮।
ନଳୁଘର ଖଣ୍ଡି ଦାଣା ଲଳ ଉଳସୁନ ।
ମାଂସଳ କପୋଳ ଦ୍ୱୟ ସମୁଦସ୍ୱୋପମ ।୧୫୦୯।
ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ମୁଦ୍ରିତ ମୁଖପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୋଭନୀୟ ।
ମନୋହର ନୟନ ନୀଳାସ୍ୱଜଳୁନୁଳ ।୧୫୧୦।
ଏମନ୍ତେ ଶିଶୁ ରୂପ ଖାସ୍ତେ ସୁଶ୍ୱରେ ।
ଶୋଭୁ ଶିଶୁରୂପା ଜଳଧେ ବାଲୁରେ ।୧୫୧୧।
ସେ ମନୋହର୍‌କାନ୍ତ ଦେବସେନାଦ୍ୱାରେ ।
ଯେ ସ୍ୱପ୍ନେ ଦେଖିଅଛି, ତାଙ୍କର ସେ ମାତର ।୧୫୧୨।
ଦୃଷ୍ଟିହି ପ୍ରାନ୍ତେ ପଶୁପାଳେହୁ ହୃଦ ହୃଦ ।
ସକୀ ଦୂଷ ପ୍ରେମ ଶୀତେ ଶିଶୁକୁ ଧର ।୧୫୧୩।
ବଶୀକୃତ ସୁଗନ୍ଧ ପୂର୍ବ ବଚନ ।
ଶାନ୍ତବୋଧଙ୍କି ଦେଖ ଅଳପ ସୁଖଳ ।୧୫୧୪।
ମେଳୁ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖ ଜଳ ଦେଖ ଶୀଘ୍ର ଜଳ ।
ସେତୁ ଅଧମ ଜନ୍ମ ଶେଷପଦ ଗଜ ।୧୫୧୫।
କୃଷ୍ଣ-ପଦ-ଅମୃତ ଦେଖେ ଲୋକେ ଏ ଶୋଭ ।
ସଂସାର-ଜଳଧିକୁ ହୋଇ ନ ପାରେ ପାର ।୧୫୧୬।
ଏବେ ଜନ୍ମ ଦେବଙ୍କ ଦାନ୍ତ ହସ—
ଦେଖ ହୋଇ ନାହି ତା ଦୁର୍ଲଭ ଜନ୍ମର ।୧୫୧୭।
ଯେ ସ୍ୱପ୍ନ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ସୁଖ ଶିତଳଣ ଲକ୍ଷିବେ ।
ପାଇବ ଅଭୟ, ତାହାରେ ଯାଏ ଦୃପାଦରେ ।୧୫୧୮।
ଆଜ ମାନେ ନିଷ୍ଠ ସେବେ ସର୍ବ ଦେହରେ ।
ଧାର ଶାସ୍ତ୍ର ଖ ଦେବ ଧ୍ୟାନରେ ।୧୫୧୯।
ଶୁଭଦଶ୍ରଭା ଚୌଦିଗ ତଣି ନ ଯାଉ ।
ଦେଖେ ଜନ ଏହ ଦେଖେ ଲକ୍ଷ ଦୃଷ୍ଟି ।୧୫୨୦।

ବିଶ୍ୱରୂପ ଦର୍ଶନ

ଧନେଶ ଦଣ୍ଡା ଯମନ୍କୁ ମାରଣା ଭଗବ ।
ଦେଖ ଦେଖ ଗଜଦନ୍ତ-ଦେବତାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ୧୫୨୧ ।
ଋଷିଦେବତା ପୂଜା କରିଛି ନାନା ଭାବେ ।
ନାନାରୂପ ଚିହ୍ନିତ ଦେଖ ବହୁସ୍ୱରେ । ୧୫୨୨ ।
ଦେବତାଙ୍କୁ ପୂଜି ପଣ୍ଡାଙ୍କୁ ଭଜିଲ ।
ଏଥରେ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ପୃଥ୍ବୀକୁ ଅପେକ୍ଷିଲ । ୧୫୨୩ ।
ଯେ ଦେବତା ହୋଇ ଦେଖ ଲଭିଲ ଗମନ ।
ତହିଁ ଅନାଦର ଦର୍ଶ ଦେଖିଲି ନୟନ । ୧୫୨୪ ।
ଯେତେକହି ଦେଖିଲ ସ୍ୱରୂପ ଏ ଠାବରେ ।
ଚିହ୍ନିତ ଅଲଙ୍କାର ଭୁଲିଅଛି ଅନନ୍ତରେ । ୧୫୨୫ ।
ଏମନ୍ତ ଯେ ସ୍ଥାନେ ଦେବଦୃଷ୍ଟିକୁ ।
ଦେଖି ପାଦକୁ ଦେଖନ୍ତି ପୁଣି ବହୁମନ୍ତ୍ରୁ । ୧୫୨୬ ।
ଏଣୁ କଥା କହୁଛୁ ଶୁଣା ସମସ୍ତ ଭାଇ ।
ତହିଁ ନ ଜାଣି ପଦ ଅନ୍ତର ରହି ଜାଣ । ୧୫୨୭ ।
ମହାବ ଏକୁଥ ଜାଣି ମନଭାବ ତହୁ ।
ଅଶ୍ରୁବହୁତ ରୂପକୁ ଚାହିଁଲ ତହିଁ । ୧୫୨୮ ।
କୋଟି କୋଟି ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦେଖନ୍ତି ।
ପଦ୍ମଦଳ ଶରୀର ଅଶୁଭ ସ୍ୱରୂପ । ୧୫୨୯ ।
ଅନଳ ଶଶୀ ଭାନୁ ଦିବ ଜ୍ୟୋତିମାନ,
ଦିବ୍ୟ ଲକ୍ଷାଧିକ ଅଧିକ ମାନନ । ୧୫୩୦ ।
ଦେଖ ଜାଣ ତାର ଶାସ୍ତ୍ର ଦୃଷ୍ଟିପଥ ।
ସାଧୁ ସ୍ତୁତିରେ ମଧ୍ୟ ହୋଇ ନ ଥିଲ ସ୍ତୁତି । ୧୫୩୧ ।
ତପୋଲୋକରୁ ମାଧୁ କରୁ ଯୋଗୀନ୍ଦ୍ର ନାଥ ।
ଇନ୍ଦ୍ରାଦି ମାଧୁ-କିଟ ଜ୍ଞାନପ୍ରାପ୍ତ । ୧୫୩୨ ।
ଲକ୍ଷ-ସୂର୍ଯ୍ୟ-ଦୀପ୍ତି ତନ୍ତୁ ଦେଖ ଭବେ ସ୍ଥିତ ।
ଯେ ବହୁ ଦେଖି ଦେଖ ଲୋକନାଥ ମତ । ୧୫୩୩ ।

ଦେଖ ଅବଳା ରଣ୍ଡୁରେ ଯୋଡ଼ ହେଲ ପାଣି ।
ପୂଜିବଡାଗାଜରେ ହୋଇ ବାଗବ୍ବାଣୀ । ୧୫୩୪ ।
ଚେଳାସୁତଙ୍କୁ ବୃଷ ସୁର ଭରଣରେ ।
ପ୍ରଣମିବ ସତ୍-ଚିତ୍-ସୁଖ ପାଦାବ୍ଜରେ । ୧୫୩୫ ।
ବଡ଼ିବା ମାତାଙ୍କୁ ଦେଖି କଳୁଣାରେ ଯହୁ ।
ବଦାଯାନ ପୂର୍ବ ଶିଷ୍ଟ-ଶାସ୍ତ୍ରଙ୍କୁ ଧର । ୧୫୩୬ ।
ମାତା ସୁତ କର ନ ପାର ସ୍ୱହସ୍ତ ବରେ ।
ତଗହିଁତାଙ୍କୁ ମୁଁ ତ ଘେଣି ସୁଖ ସ୍ୱତରେ । ୧୫୩୭ ।
ହେ ପରାତ୍ପର ! ମୋହଠାରେ କରୁଣା କର ।
ପାଦାବ୍ଜପଦ୍ମଙ୍କୁ ମୋତେ ପ୍ରଭୁତ ସ୍ମରଣ । ୧୫୩୮ ।
ଏବେ ସୁର ସତାଙ୍କୁ ବନ୍ଧୁଭ ପ୍ରବୋଧିଲ ।
ଭେ ଭବ୍ୟ ପ୍ରଭାବ ଭବ୍ୟଙ୍କ ଶିବୋଦ୍ଧବ । ୧୫୩୯ ।
ଏଥର ବାଳନୀତି ବନ୍ଧୁଧରେ ଭର ।
ପାଦେକପୂର୍ବବାଗିକି ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭକ୍ତ ଧର । ୧୫୪୦ ।
ବନିଷ୍ଠ ମୁନୀଶ ଅଛି ଭେଦେଦାଭ ଘେର ।
ଚୂଡ଼ାମଣି ଦୁର୍ଗାଭର୍ଗ ଭକ୍ତ ନମରେ । ୧୫୪୧ ।
ଭୀଷ୍ମପିତାମହ ଭବ-ପଦ୍ମ-ଧ୍ୟାନ—
ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣ, ଦେବତେ ଭକ୍ତ ଭାବଯାପନ । ୧୫୪୨ ।
ଯେ ନନ୍ଦନ ଭୂତ୍ୱ ସନାତନାଗୋପନ ।
ଦେଖ ଦେବ ପରମ-ଚକ୍ଷୁରେ ବୀଡ଼ାପର । ୧୫୪୩ ।
ଭୋଜନ ପାଇଁ ଜନନୀ ଭଜନ ଭାବରେ ।
ସୁଧା ପାତ୍ରନ ଦେବ ବାଳକଙ୍କ ସ୍ନେହରେ । ୧୫୪୪ ।
ଯାନ୍ତୁ ସହଦେବ ଭବ ଦେବ ଭାବେଣି ଦାର୍ଢ୍ୟ ।
ତାଙ୍କୁ ଅଳସ ଭଜନ ଯେ-ଭାବ ଗୋଡ଼ାଇ । ୧୫୪୫ ।
ନବେ ମ ଶକ୍ତି ନମ ଭକ୍ତ ସ୍ୱତ ପୂର୍ଣ୍ଣରେ—
ବିପ୍ରବର୍ଗ ଭୋଜତାଙ୍କୁ ଧାଇଁ ଭବନରେ । ୧୫୪୬ ।
ନମ ପୂର୍ବେ ନନ୍ଦିନ ଦେବ ତପ ଭକ୍ତ ।
ତା ଦେବ ତ ଅଗମ ପୁରୁଷ ନର୍ମିତ । ୧୫୪୭ ।

ସେ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନର ବାମଭାଗ ଦେଶ ।
ତାହାରେ ଦେଖିଲେ ଚୌରାଶୀ କ୍ରୋଶ ବସ୍ତି । ୧୫୪୮ ।
ବାଳ୍ୟ ଅବସ୍ଥା ଗୋପେନ୍ଦ୍ର ନନ୍ଦନର ।
ଗୋପନନ୍ଦନ ତଥା ଯଶୋଦାସୁନନ୍ଦନ । ୧୫୪୯ ।
ମୃଦଙ୍ଗର ବଜିବାର ଅଷ୍ଟସଖୀ ଯାଇ ।
ଗୋପୀଗଣ ସଙ୍ଗେ ଅତି ପ୍ରେମାପ୍ଲୁତ ହୋଇ । ୧୫୫୦ ।
ଯାହାର ସଂସ୍ପର୍ଶରୁ ଲଭନ୍ତି ଦର୍ଶନ ।
ସେ କୁଣ୍ଡରେ ଗଢିଲା ନୃତ୍ୟ କି ଅଦ୍ଭୁତ । ୧୫୫୧ ।
ଏତେ ବୁଲି ଗୋପୀରେ ସେଥୁ ଗୃହଗୃହ ।
ଦର୍ଶନେ ଯଥା ଭଗବାନଙ୍କ ହୋଇ । ୧୫୫୨ ।
ତାଙ୍କ ମୋହନ୍ତ ଧନ ସେମାନେ ପଠନ୍ତେ ।
ଗୋବିନ୍ଦ ଦର୍ଶେ ଗମ୍ଭୀରାନନ୍ଦ ଲଭନ୍ତେ । ୧୫୫୩ ।
ଚକ୍ର ତୀର୍ଥ ଦର୍ଶନ ଦେଖିବା ପ୍ରାଣୀଙ୍କୁ ।
ମୋହ-ପାଶବନ୍ଧନ ତୁଟେ ହୋଇ ଶୁଦ୍ଧ । ୧୫୫୪ ।
ଗ୍ରାମକୁ ମୋହନର ପଶିଲେ ନନ୍ଦ-ନନ୍ଦନ ।
ଦେଖନ୍ତି ପୁରାଣୀଙ୍କୁ ଅତି ପ୍ରେମରେ । ୧୫୫୫ ।
ଗେହେ ଗେହେ ଅନୁଭବ ମିଳନ୍ତି ଯେତେ ଗ୍ରାମ ।
ବଜନ୍ତି ଗାନ ରଙ୍ଗ ଆଦି ମୁଖେ ସ୍ତୋତ୍ର । ୧୫୫୬ ।
ସେ ସ୍ଥାନ ରାସଲୀଳା ଭୂମିରଙ୍ଗ ଶୋଭନ ।
ଯାହେ ଶୋଭା ଜନନୀ-ଜନକ-ଭବନ । ୧୫୫୭ ।
ବୃନ୍ଦାବନ-ବନ ପୁଣ ଯାଏ ବୈକୁଣ୍ଠକୁ ।
ରାମ ତଥା ଦେଖି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଶୋଭନକୁ । ୧୫୫୮ ।
ନନ୍ଦ ଭୁବନେ ହରି ପଞ୍ଚତୀର୍ଥ ଯୁକ୍ତ ।
ଯମୁନା ସେ ଭବନ ଅତି ପବିତ୍ର । ୧୫୫୯ ।
ସ୍ମରି ସେ ଦୃଶ୍ୟର ମୂର୍ତ୍ତି ଦେବତାଙ୍କ ଶୁଣି ।
କୃଷ୍ଣ ମିଳନ୍ତି ଦ୍ୱାରେ ଦର୍ଶନେ ଲଭି । ୧୫୬୦ ।
ଦେଖନ୍ତି ଗୋପୀଙ୍କର ଯଶୋଦାରାଣୀ ।
ଦୃଷ୍ଟିର ମନ୍ଦିରଙ୍କ ଦ୍ୱାରେ ଅର୍ପଣ । ୧୫୬୧ ।

ଯେ ଜଳ-ଭୂପ-ଧାମ ହେଉଛ ସର୍ବଦା ।
ଭୂତ୍ତ ଉଦ୍ଧର କମଳ କାର୍ଣ୍ଣ ଅତୂଳ । ୧୫୬୨ ।
ସେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲୋକର ଜନ୍ମ ଭାଗ୍ୟ ବିକ୍ରମଣ ।
ଦାଉଣ ଦାଉଣ ବନ୍ଧୁ ବନ୍ଧୁକାଦଉଣ । ୧୫୬୩ ।

ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରାଗମନ

ଶୁଣ ଅନ୍ୟ କଥା ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରାଗମନ ।
ଯାଗେ ଥାନ୍ତି ମାସ୍ୱତ ସୁବାହୁ ମାରୀଚଙ୍କ । ୧୫୬୪ ।
ସେ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ଯଜ୍ଞେ କେତେ ମୂଳ-ଭୂଲ ।
ଯଜ୍ଞଧାମ ଭଙ୍ଗ କ ଯାଉ ହତ ଅକୂଳ । ୧୫୬୫ ।
ଶୁଣ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଏହି ଯଜ୍ଞ ରକ୍ଷାକୁ ।
ଯାଚିଲ ପ୍ରଥମ ସେ ଦୂହଙ୍କୁ ନେଇବାକୁ । ୧୫୬୬ ।
ସେ ବାର୍ତ୍ତା ଦଶରଥଙ୍କୁ ଶୁଣାଇ କହି ଦେବ ।
ସର୍ବେ ଜୀବେ ଦେବ ନିଜ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ବୋଲ । ୧୫୬୭ ।
ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ନେବାକୁ ସେ ମୁନିଶ ।
ଦଶରଥ-ଅନ୍ତଃପୁରେ ଦୃଢ଼ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରବେଶ । ୧୫୬୮ ।
ତା ଶୁଣି ନୃପ ଅତି ଶମି ସେ ବକ୍ଷ ।
ନେଇ ଲଭ ପାଠ ଦେଇ ପୋଷି ପଦଙ୍କୁ । ୧୫୬୯ ।
ବସୁଧରେ ପୂଜା କଲ ଯଥା ବ୍ରାହ୍ମଣେ ।
ବନ୍ଧୁତ୍ର ଜଣ ଦଣ୍ଡ ଦୂରେ ଭୋଜନାଦନେ । ୧୫୭୦ ।
ସେ ମୁନିଙ୍କ ପାଦ ଭାଙ୍ଗ ପ୍ରଣାମ ଦାନ ।
ରାମ ମୁଖ ଦେଖି ମୁନି ଅଶ୍ରୁ ଦ୍ରବିଲ । ୧୫୭୧ ।
ସୁମାନନ-ଗୁରୁ ବନ୍ଧୁ ଯେବେ ସେ ଗୌରବ ।
ବନ୍ଦିଯୁଗ-ସନ୍ଧ୍ୟା ଦେଖଣ୍ଡ ଦେଉଛ । ୧୫୭୨ ।
ରାଜା ଦେଖିଲେ ଅଭୟେ କୃ ଦେବ ଲଭଦାନ ।
ଶେଷ ଅର୍ଦ୍ଧ ଏହାକୁ ଭୂମି ଯଜ୍ଞକ । ୧୫୭୩ ।
ଦେଖି ଯଜ୍ଞକୁ ମୂର୍ଦ୍ଧ୍ନି ଘଟଣ ଲୋଭେ ।
ଯଜ୍ଞର ଉପଦ୍ରୁତ ନ କର୍ଣ୍ଣ ସମୟର । ୧୫୭୪ ।

ଏ ଶୁଣି ମୁନି ତୋହର ଅତେ ଦରବର ।
ଏତେ ଯଦି କହୁଥାନ୍ତୁ ସକଳ ଗୋପବର । ୧୫୭୫ ।
ଶୁଣ ଶ୍ରୀଦାମ୍ନ ହେ ସଜନନନ୍ଦନ୍ତୁ ।
ମୋ ବନ୍ଧୁରେ ପଠାଅ ଶକ୍ରତ୍ରୁଣ୍ଣ ବାସନ୍ତୁ । ୧୫୭୬ ।
ଏବେ ତେଜ, ମିଥ୍ୟା ଭାଗ୍ୟ ମୋହ ଶବ ଦୂର ।
ଏହିରେ ତୁମ୍ଭ ଧର୍ମ ଯାଉ ଦେବ କହୁଛି । ୧୫୭୭ ।
ଶୁଣି ତୁମ୍ଭ ନନ୍ଦଙ୍କ ପୁତ୍ରର ତୋହର ।
ଯୋଗର ସମ୍ଭବିତ ଏଥି ଯଥ ପୂର୍ବ । ୧୫୭୮ ।
ଏଣୁ ଆକାଶବାଣୀ ଶୁଣନ୍ତେ ନୃପର ।
ହୃଦୟ ଜାଣିଲ ମୁଖ ହେଲା ଅଧୂରର । ୧୫୭୯ ।
ହେ ତୋହର ହେଲ ମୂଳର ! ତୁହ ସମ୍ଭବେ ।
ନିଶ୍ଚିତ ଏ ମୁକ୍ତେ ପ୍ରୀତି କର୍ମ ଘଟିବେ । ୧୫୮୦ ।
ହେ ଶତ୍ରୁ ଭାବନା କରିଁ ନ କର ।
ହୃଦେ ଜାଣୁଛ ଜଗତ ମାତୃକା ଏହା । ୧୫୮୧ ।
ମନ ରେ, ପୁଅ ତୋହ ଏବେ ଦେହ ପ୍ରାଣ ।
ପଦ୍ମରେ ପ୍ରମୋଦ କରେ ଦରଶ ପୁଁ ଭାଳ । ୧୫୮୨ ।
ମୋ ପ୍ରାଣୋତ୍ତୁ ସକଳ ସୁଖେ ଜଗତିତ୍ରୁ ।
ତାହୁ ଦେବ ସକଳ ଜାଣି ଶୁଭ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ । ୧୫୮୩ ।
ଶୁଣି ବୈକୁଣ୍ଠରେ ଯୋଗ ସ୍ୱୟଂବର ।
ବୈକୁଣ୍ଠରେ ଶୁଭ୍ରମାନ ଦୃଷ୍ଟରେ ମେଘର । ୧୫୮୪ ।
ଏବେ ଶୁଣି ନୃପତିର ବାସ୍ତବ ଶ୍ରବଣ ।
ଏଣେ ଜଗ ଶ୍ରୁତ ନନ୍ଦ ମୋହନ୍ତୁ । ୧୫୮୫ ।
ତେବେ କରି ତୁଷ୍ଟ ଅନେକ ଉପଚାର ।
ନୃପର ଧନ ରତ୍ନ ଲଭାଇଲ ତେବେ । ୧୫୮୬ ।
ଏବେ ନୃପ ଗୋପୀଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟ୍ୟା ଭଲ୍ଲୁଣିଙ୍କ ।
ବନ୍ଧୁବେଶ ପୋଷ ଦେଖି ଚମତ୍କାରିଲୁ । ୧୫୮୭ ।
ଦିବ୍ୟ ଏ ସେ ପ୍ରାଣତ୍ରି ନନ୍ଦ ଦୃଷ୍ଟ ।
ସବୁ ମୁନିବର ଏମନ୍ତ ବୁଝିଲ ସେଥିରୁ । ୧୫୮୮ ।

ଏତେ ବୋଲି ସୁହିଦଙ୍କ ବେଣୀ ଦଶରଥ ।
ମୁନି ଭରେ ସମର୍ପିଣ ଭଲ୍ଲ ନରବର । ୧୫୮୯ ।
ପରେ ସେ ଦୁଇ ଭାଇ ଜନକଙ୍କୁ ପ୍ରଣମି ।
ଅନ୍ତଃପୁରରେ ପ୍ରବେଶି ଜନନୀକି ନମି । ୧୫୯୦ ।
ମସ୍ତକରେ ନବେଶି ତାହାଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ ।
ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ସଙ୍ଗେ ଚଳିଲେ ଲଭି ଅତି ମୋଦ । ୧୫୯୧ ।
ସେ ପୁରୁଷ ସିଂହ ଦୁହେଁ ଅଗ୍ନଣ ଶୋଭନ ।
ନୀଳାମ୍ବୁଜ ସମତାନ୍ତ୍ର ସୁଭାପେନ । ୧୫୯୨ ।
ପୀତାମ୍ବରାମ୍ବରଧର ଚାପଶର-କର ।
ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ମୁନିଙ୍କର ଚରଣ ଅନୁଗ । ୧୫୯୩ ।
ସେ ସମସ୍ତେ ଯାଇ ସେ ଦିନ ପ୍ରଦେଶରେ ।
ସଦୃଶ ଯତ୍ନବାରୁ ରହିଲେ ବାଟରେ । ୧୫୯୪ ।
ମୁନି ପ୍ରେରଣେ ଏକ ପର୍ଣ୍ଣେ ଭାଳୁ ଦୂର ।
ବିଦ୍ୟା ଦୁଇଟିରେ ପ୍ରଦାନ କଲେ ନିଜ ଧୀର । ୧୫୯୫ ।
ସେହିଠାରେ ବଳାଅତିବଳା ବିଦ୍ୟାଗ୍ରହଣକୁ ।
ମୁନି ଦେଲେ ତେଣୁ ସ୍ୱଚ୍ଛ ବିଦ୍ୟାଗ୍ରହଣକୁ । ୧୫୯୬ ।
ତା ପ୍ରଭାବେ କ୍ଷୁଧାତୃଷା ନୋହେ ନ ଲାଗଇ ।
ବଳ ବଢ଼ାଇ ପ୍ରକାଶ ଦେଖି ପ୍ରତାପର । ୧୫୯୭ ।
ପରେ ସେ ଦୁହିଁଙ୍କି ଯେ ନିଜର ଅସ୍ତ୍ରମନ୍ତ୍ର ।
ଦେଲେ ଦାନ କରି ଦିବ୍ୟ ଶସ୍ତ୍ରାସ୍ତ୍ରସମୂହ । ୧୫୯୮ ।
ପୁଣି ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରେମରେ ଭାଙ୍ଗି ସେ ।
ଶିଷ୍ୟ ଦୁଇ ଅତି ପ୍ରେମଯୁକ୍ତ ମନରେ । ୧୫୯୯ ।
ପରଦିନେ ମୁନିଙ୍କ ସମ୍ପ୍ରେରଣ ତୋଷ ।
ପଶ ଜାହ୍ନବୀ କରି ସହିତେ ଚେନା ଯାଏ । ୧୬୦୦ ।
ଗଙ୍ଗା ସରଯୂର ଶୁଣି ସଙ୍ଗମସ୍ଥଳ ।
ଦେଖି ପୁଣ୍ୟବନ ଆଶ୍ରମେ ଶିବର । ୧୬୦୧ ।
ସେ ଆଶ୍ରମକୁ ଏହି ରାଣୀ ପ୍ରସ୍ତାବିଲ ।
ସେ ତପୋବନ ଶିବଙ୍କର ଶକ୍ତି ଦେଖାଇଲ । ୧୬୦୨ ।

ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯେ ଯଦଭାବେ ପୂଜାକୁ କରିବ ।
ଅଚିରେ ଦେବୀଙ୍କ କୃପଣ ସହାୟେ । ୧୬୦୩ ।
ଦେବୀଙ୍କ ମନ୍ତ୍ର ଲଭି ଧର୍ମ ବି ହୋଇଲେ ।
ଦେବଗଣଙ୍କି ଦେବେ ମୁକ୍ତି ସୁଖ ଭଲେ । ୧୬୦୪ ।
ଯମଦ୍ବୁ ତୃପ ଦଶ ଭ୍ରାତୃଗଣଙ୍କରେ ।
କେତେ ଭାଳ କହିବି ଦଶ ଯେ ଅଣ୍ଟପରେ । ୧୬୦୫ ।
ଯେ ଏବେଷ୍ଟ ହେବେ ସଦ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ବସ୍ତୁ ଫଳ ।
ଜଗତରେ ଶୁଣାଇଲ ପୁରାଣବେତ୍ତାମାନେ । ୧୬୦୬ ।
ଏକେଲ ଜ୍ଞାମିତ ମିଥ୍ୟା-ଦର୍ପଣ—
କୃଷ୍ଣଜନ୍ମରୁ ତୃଣାନ୍ତେ ସ୍ୱପ୍ନ ହୋଇ ଯାଏ । ୧୬୦୭ ।
ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବା ଲାଗିଁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସନ୍ଧ୍ୟା ।
ମୁନିବର ପୁଷ୍କରରେ ରମିଲ କୃଷ୍ଣ । ୧୬୦୮ ।
ସମ୍ମୁଖ ସମ୍ପ୍ରାନ ଏକ ଅଙ୍ଗମଣ୍ଡୁ ।
ମାର୍କଣ୍ଡେ ଦେଖି ସ୍ୱାମ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଦା ଦେଖୁଛୁ । ୧୬୦୯ ।
ମୁନାସ ଯେ ଭାରଣାକୁ ବଖାଣି ହୋଇଲ ।
ଏହ ଦେଖୁଁ ଗୌତମ ପତ୍ନୀ ହୋଇ ଥିଲା । ୧୬୧୦ ।
ତୋ ପାଦ-ପଦ୍ମକୁ ବାହି ଅଛି ଏହ୍ନେ ଠାରେ ।
ହେ କୃପାକର ! ଏବେ କୃପା କର ତାହାରେ । ୧୬୧୧ ।

ଅହଲ୍ୟା-ଶାପୋଦ୍ଧାର

ତା' ଶୁଣି ନାଥ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପଦ ବନ୍ଦଣି ।
ମୂର୍ତ୍ତିରୁ ଶିଳା ଅହଲ୍ୟା ହୋଇ ଯେଉଁଣି । ୧୬୧୨ ।
ଯୋଡ଼ାହସ୍ତ ରାମଙ୍କୁ ସ୍ତୁତି କଲା ସେ ।
ବେଣ ଭକତ ଯୋଡ଼ି ସ୍ତୁତିଙ୍କ ହୋଇ । ୧୬୧୩ ।
ସ୍ତୁତି କରି ସୁଖେ ଉଦ୍ଧାର କରୁଥିବେ ।
ପୁଣି ମୁଁ ଜନକରୁ ଭ ପାଦ ପ୍ରେମାଶ୍ରୁରେ । ୧୬୧୪ ।
ଏବେ ଭବ-କୃପ ପଡ଼ି ହୋଇ ଯୋଗୀଙ୍କ ଦର୍ଶ ।
ପଙ୍କଜ ବଦନରେ ସୁଖ ଭଣ୍ଡ ଏହ । ୧୬୧୫ ।

ଜୟ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ରାମ ! ଅପୂର୍ବ ଶ୍ରୀ ମୂର୍ତ୍ତି !
ସଲ୍ଲୋକପ୍ରବାହକର ଅଟ କୀର୍ତ୍ତି । ୧୬୧୬ ।
ହେ ଦୁଷ୍ଟଦୁର୍ବ୍ଲଳ-ଦଳ ଦାବ-ପାବକ !
ନିତ୍ୟ-ଚୈତନ୍ୟ-ସ୍ୱଭାବ-ଦାୟକ । ୧୬୧୭ ।
ହେ କରୁଣାକର ! ସଜ୍ଜନବତ୍ସଳ !
ତୋ ଚରଣ ମୋ ଶରଣ, ମୋତେ ରଖ ବଳ । ୧୬୧୮ ।
ମୂଳ ଶାପ ଦେଇ ଭକ୍ତେ ମୋ ଅପକାର ।
ହେଣୁ ଦେଖି ପାଇଲି କଲି ତୋ ଉପକାର । ୧୬୧୯ ।
ତୋ ଦର୍ଶନ ଅଟଇ ନିବାଣ୍ଡୁ-ମୋଚନ ।
ତା ମଧ୍ୟନାରୁ ଜଣେ ଲୋଚନ ବିମୋଚନ । ୧୬୨୦ ।
ମୋ ଭାଗ୍ୟେ ତୋ ପଦ-ପଦ୍ମ-ପରାଗ !
ସଦା ହେଉ, ଏହା ମାଗ ଭର ଦେ ଶାସ୍ତ୍ର ! ୧୬୨୧ ।
ଦେବେ ପ୍ରଜାଗଣଙ୍କୁ ସିଦ୍ଧ କରେ ଥରେ !
ଶାସ୍ତ୍ରଙ୍କୁ ବଧାଇ ପୂଜା ପାଇଥିବ ଅରେ । ୧୬୨୨ ।
ଏ ପାଦେ ମୋ ସ୍ଥାନ ସିଦ୍ଧ ଲଗାଇ ପାଇଲି ।
ଥିବ ଦେବେ କୃପା ଅଛି ଏହାଠାରୁ ବଳି ! ୧୬୨୩ ।
ଏହା ବୋଲି ଗୌତମ ପତ୍ନୀ ପୁଣ ପୁଣ—
ବନ୍ଦଣ କଲା ହାତ ଯୋଡ଼ି ଦେଇ ପ୍ରଣାମ । ୧୬୨୪ ।
ରଘୁବରଙ୍କୁ ବର ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ପାଇ ।
ଜଳ ପଦ-ସନ୍ନିଧିକ ଗଲା ପ୍ରୀତି ହୋଇ । ୧୬୨୫ ।
ପରେ ଯେ ଜନେ ଏହି ସ୍ଥାନକୁ ବନ୍ଦିବେ ।
ତାଙ୍କ ପାପ ଭାଙ୍ଗି ଶାଘ୍ରେ ଯିବେ ସ୍ୱର୍ଗେ । ୧୬୨୬ ।
ପୁନର୍ବାର ସେମାନଙ୍କୁ ଶକ୍ତିଶୁଣ ପ୍ରୟାଣ ।
ଅନନ୍ତ ନବ୍ରଭ୍ରମ ଶେଷଙ୍କ ପ୍ରଣାମ । ୧୬୨୭ ।
ମୂଳ ମୂର୍ତ୍ତି ଯେ ଜଗାଇ ଚନ୍ଦ୍ର ହେତ ।
ପ୍ରଭାତ ଦେଖି ବେଶଦ୍ୱୟ ହେଲେ ମୁକ୍ତ । ୧୬୨୮ ।
ପରେ ଯେ ଜନେ ଯେ ଜନ-ମଣ୍ଡଳରେ ।
ଶୁଣାଇ ଦିବ୍ୟ କଥା ଏଥର ବସରେ । ୧୬୨୯ ।

ମିଥିଳାପ୍ରବେଶ

ସେଠାରୁ ଗମନ କରି ମିଥିଳା ନଗରେ ।
ଜନାଶ୍ରମେ ପ୍ରବେଶିଲେ ସଖା ସମସ୍ତରେ । ୧୬୩୦ ।
ସେ ସୁନ୍ଦର-ନଗରୀ ଶ୍ରୀରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ—
ଜାନକୀଙ୍କ ଅନ୍ତରେ କଲେ ଅର୍ପଣ । ୧୬୩୧ ।
ବହୁବିଧ ବାପୀକୂପତଡ଼ାଗ ପୂରିତ ।
ସୁଧାସମ ଜଳେ ମଣି-ସୋପାନେ ସୁନ୍ଦର । ୧୬୩୨ ।
ଘୂର୍ଣ୍ଣି ବହୁଧ କମଳାକରମାନେ ଶୋଭିତ ।
ନାନା ବର୍ଣ୍ଣ କୁସୁମ-କାନନରେ ମଣ୍ଡିତ । ୧୬୩୩ ।
ସୁରମ୍ୟ ବୃକ୍ଷସାରେ ଉପବନ ଲତା ।
ମନୋହର ଶୋଭା ପୁଷ୍ପ ଫଳ ଭରିତ । ୧୬୩୪ ।
ବହୁ ଶାଖା-ଶୃଙ୍ଗ ଭରେ ଲମ୍ବିତ ।
ବୃକ୍ଷେ ସଦା ଶୀତଳ ଛାୟା ପବନ । ୧୬୩୫ ।
ପକ୍ଷୀ ବାସ ବେଦୀ ବଜ୍ରଧ ବନ୍ଧୁଗଣ ।
ଭରିଛି ଦର୍ଶନମନୋନନ୍ଦନ ଭବନ । ୧୬୩୬ ।
ପଣ୍ୟମାନଙ୍କେ ସଜ୍ଜିତ ସର୍ବଶୁଦ୍ଧ ।
ସମସ୍ତ ସମୃଦ୍ଧରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିତ୍ୟ ଜନ୍ମ । ୧୬୩୭ ।
ଏହି ନଗରୀରେ ଅଛି ସୁଜନ୍ମ—
ଦେଖିବା ଲାଗି ଇଚ୍ଛା ବଢ଼ିଲା ବଡ଼ ଲକ୍ଷ୍ମଣ । ୧୬୩୮ ।
ସକଳ ନାଗରିକେ ପଡ଼ିଲେ ଶୁଣିବନ୍ତ ।
ଧାଇଁଲେ ସମସ୍ତେ ଆଗ ପୂର୍ବ୍ବେ ଶୁଣିବନ୍ତ । ୧୬୩୯ ।
ସୁର ପ୍ରସନ୍ନ କୁସୁମ-ଦଳ-ଶଯ୍ୟା ।
ବର୍ଣ୍ଣେ ଦେଖିଲେ ସେହି ସୁର ଲୋଚନ । ୧୬୪୦ ।
ତାହାର ମଧ୍ୟରେ ରହେ ଶ୍ରୀରାଘବ ।
ଭରତାଦି ଆଦି ଧର୍ମବନ୍ଧୁ ପୂଜନ । ୧୬୪୧ ।
ମଣିମୟ ଚଉଦିଗ ପ୍ରକାଶ-ସୌଧ-ଶ୍ରେଣୀ ।
ଏହି ନଗରୀ ପରମ ବିଶାଳ ଅଦ୍ଭୁତ । ୧୬୪୨ ।

ଦେଖି ସାରଥିର ଉଦଗ୍ର ଭାବ ।
    ସାହାକୁ ଅନୁସରଣ କରେ ଅଶ୍ୱଜାତ । ୧୬୪୩ ।
ତାଙ୍କୁ ବର୍ଣ୍ଣିବାକୁ ମନ ହେଲେ ମୂର୍ଖ ଶେଷ ।
    ଭଣାଣି ପାରିବ ନାହିଁ ତା ଚୌଦିଗ ଲେଶ । ୧୬୪୪ ।
ଗୃହବର୍ମ ଭୂଷଣ ପଦ୍ମା ଲବାସମାନ ।
    ବଦାନ୍ୟମାନ ହୋଇ ଭୂପ ଭବନ ସମାନ । ୧୬୪୫ ।
ଜଙ୍ଗମ-ତାରେ ଯେ ସ୍ୱଭାବ ଏକସାଥେ ।
    ଅଶ୍ୱର ନୃପଙ୍କ ଦ୍ୱାରାମାନ ପ୍ରଭାବେ । ୧୬୪୬ ।
ସେ ଭବନେ ଯାଇ ଥାଇ ଏକ ଅବସ୍ଥାନ ।
    ଶୀତଳ ଭୂରିଭାଗ୍ୟ-ଜନେ ଭଲେ ଉତ୍ତାପ । ୧୬୪୭ ।
ବସ୍ୱାମିତ୍ର ମୁନୀଶ୍ୱର ଅଗମନ ଭାଣି ।
    ମନ୍ତ୍ରୀ ପୁରୋହିତଙ୍କ ସହିତେ ଦେଖି । ୧୬୪୮ ।
ମିଥିଳାଧିପ-ଜନକ ଯାଇ ତା ପାଦକୁ ।
    ପ୍ରଣମି ସ୍ତବନ କଲେ ତା ଅଶୀର୍ବାଦକୁ । ୧୬୪୯ ।
ସେହି ମୁନୀଶ ନରେଶ ବସି ଆସନରେ ।
    ପରସ୍ପର କୁଶଳ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ ସାଦରେ । ୧୬୫୦ ।
ତେବେ ନୃପତି-ଦୃଷ୍ଟି ଭଲ ଅର୍ପଣ ।
    ଦୂଷଣ ଶ୍ୟାମ-ଗୌର-ମୂର୍ତ୍ତି-ଯୁଗ ବଦନ । ୧୬୫୧ ।
ଦେଖିଁ ସେ ଦେବ ଭୂପ ତା ମାନସ ଦ୍ରବନ୍ତ ।
    ଦୂରକାଳରେ ସମସ୍ତ ଅପାର ପ୍ରେମ । ୧୬୫୨ ।
ଜେଣୁ ସେ ଦଶଷ୍ଟି ଦେଖିଲ ଅଛି ମୁନିବର ।
    ଏ ଦୁଇ ବାଳକଦ୍ୱୟ କାହାର କୁମର । ୧୬୫୩ ।
ମୁନି-ଜନଙ୍କ ଭବା ଅଗ୍ରଜ-କୁମର ।
    ଦେବା ସ୍ୱ ଶୋଭିଥିବ ସୁଲକ୍ଷଣ ବଳର । ୧୬୫୪ ।
ଏହାଙ୍କ ମୁଖଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖି ତୃପତ୍ତି ।
    ଜେବ ଦର୍ଶନସୁଖ ମନସ ଉଚ୍ଚାଳରୁ । ୧୬୫୫ ।
ଏତେ ଶୁଣି ବୋଲନ୍ତି ମୁନି ହସି ମନରେ ।
    ଏ ମୂର୍ତ୍ତି-ଦ୍ୱୟ ଦଶରଥ-ନନ୍ଦନ ସୁନ୍ଦର । ୧୬୫୬ ।

ରତ୍ନ-ଭୂଷା-ବସ୍ତ୍ର ଦେଇଅଛୁ ଯେଣା ତ ।
ଏ ବେଳେ ତୁମରେ ଶୋଭୁ ନୂପୁର-ଭୂଷ । ୧୬୫୭ ।
ଯେ ମୋରେ ସଦୟ ହୋଇ ମୋ ଆଭରଣ ।
ସମସ୍ତେ ଏହାଙ୍କୁ ମୋ ସଙ୍ଗେ କର ପ୍ରେରଣ । ୧୬୫୮ ।
ଏ ଗ୍ରାମ ଯେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଏ ଭୂମି ଭୁବନ ।
ଦୟା-ଧନ-ଶୀଳ-ରୂପ-ପ୍ରତାପ-ଆଗର । ୧୬୫୯ ।
ଏ ଦୁର୍ଗେ ଦୂତାରେ କହେ ମୋ ମନ ଲକ୍ଷଣ ।
ହେଉଛି ଜନକ ତବ ସୋଦର ପ୍ରସନ୍ନ । ୧୬୬୦ ।
ତା ଶୁଣି ନୃପ ହୋଇଲେ ସେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ବର ।
ଦେଖା ହେଲା ଦର୍ଶନ ତବ ପାଦ ଭୂମିର । ୧୬୬୧ ।
ଏ ଦୁର୍ଗେ ତ ଅନନ୍ତର ଅନନ୍ତ ଅନ୍ତ ।
ଶୁଣ ଭବ ପଶ୍ଚାତ୍ ହେଇମାନ ଦୁରନ୍ତ । ୧୬୬୨ ।
ତୁମ୍ଭେ ଜନନୀ ସେଠାରେ ହୋଇ ରୂପବନ୍ତ ।
ଅବି ଏହେ ଘନନ ତବ ମୋର ପଦର । ୧୬୬୩ ।
ଏବେ ଡଡ଼ ଯେ ଅନ୍ତ ବେଳ ଏବା କରନେ ।
ବଳି ଖଣ୍ଡ ତବ କଟୁଥିବ ପୂଜନେ । ୧୬୬୪ ।
ଅନନ୍ତର ଆସ୍ୱାଦ ସମସ୍ତେ ହେଲାପର ।
ନଗରେ ଭ୍ରମଣ କଲେ ପୁନ ଅଶ୍ୱ ପାଲ । ୧୬୬୫ ।
ପୁରବାସୀଏ ତାଙ୍କ ଶୋଭା ଦେଖିବା ପାଇଁ ।
ଲକ ଭାଗ୍ୟବତୀ ହେଲ ଅତି ଭକ୍ତ ହୋଇ । ୧୬୬୬ ।
ଏଥିରୁ ଅନେକ ମୁଦେ ଭୂଷାଭୂଷ୍ଣ ହୋଇ ।
ତାଙ୍କ ଚୌଦିଗେ ଏଣ୍ଡୁ ବର୍ଷିଲେ ଲଜାଳ । ୧୬୬୭ ।
ଆଘତଦ୍ୱାର, ମୁଖ ଭଲ-ପୁଷ୍ପଟନ୍ତୁ ।
ଗଳାକୁ ଲଗେ ଭୂମି ଦେଇ ହୋଇ ଯାନ୍ତୁ । ୧୬୬୮ ।
ଉଭୟ ସେ ଦେବେ ଅର୍ଦ୍ଧେନ୍ଦୁ ଗମନ କରବେ ।
ତବ ସମା ପ୍ରବେଶେ ମଣି-ମୁକ୍ତାଭରେ । ୧୬୬୯ ।
ନବକାଷ୍ଠବରକୁ ଲଗାଇବେ ଅଗ୍ରେ ।
ଅନୁପମ ଦର୍ଶେ ଶଙ୍ଖଦୁନ୍ଦୁଭି ଘୋଷଣ । ୧୬୭୦ ।

ଜାଗା ଛତ୍ର-ଉତ୍ସବ, ପଦ୍ମନାଭଙ୍କ ।
ଉତ୍ସବ ଅଙ୍କୁଶ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣାବର୍ତ୍ତଦର । ୧୬୭୦ ।
ଉଷାଳ ହୃଦୟ ପାତ୍ର ଭଜମୃତ୍ରାଦ୍ୱାର ।
ପ୍ରଲମ୍ବ ବାହୁ ସଦା ଧନ-ଜନ ପ୍ରଭାବ । ୧୬୭୨ ।
ବିଂଶ ସମ ମଧ୍ୟ ପୀତ-ଶ୍ୱେତ୍ୱ-ବଦନ—
ବେଷ୍ଟିତ ଭଟେଟ ମନ୍ଦିବନ୍ତି-ଗମନ । ୧୬୭୩ ।
ଜନୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବଜ୍ର-ନାଗଗ୍ରହିତ, ସୁବର୍ଣ୍ଣ—
ଭୂଷଣ ଭଦ୍ରଯୋଏ ପିଟିଲେ କ୍ଷମାପର୍ଣ୍ଣ । ୧୬୭୪ ।
ଏପରି ଅନେକ ଲୋକେ ବର୍ତ୍ତିତ ସ୍ୱଭାବେ ।
ଭାଳୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣ ଭାଳ ପନ୍ତରେ ଗମିଲେ । ୧୬୭୫ ।
ଏ ସମସ୍ତେ ନାମ୍ବ ପନ୍ଥବନ୍ତୁ ଧନ୍ଦ୍ରୁ ।
ଦେଖି ଅନାଦ୍ୟ ସ୍ତୁତିଲେ ନିଜ ଉସ୍ତୁତ୍ତ । ୧୬୭୬ ।
ଚିନ୍ତା ଚକ୍ରମୁଖ, ଦନ୍ତୁ ଚକ୍ରଷ୍କ, ଶିବ,
ଗୌରୀ ଷଣ୍ମୁଖ, ମାର ଭଗବନ୍ତ । ୧୬୭୭ ।
ମହୁ ସର୍ବତ୍ର, ଅନ୍ୟ ଯୁଗ ନର ନାମ ।
ଅବଶ୍ୟ କୃଆ କି ନୁହେ ଏହାର ସ୍ଥାନ । ୧୬୭୮ ।
ଜଏ ଏହି ! ଏ ଅବତାର ସ୍ୱରୂପ ଏହାର ।
କ୍ଷମନୀୟ-ଦୁର୍ଲଭ ଏ ମୋହନାକାର । ୧୬୭୯ ।
ନିଷ୍ଠ ସ୍ତୁତିଥିବା ଏତ ଜାମ ରୋଗର ।
ଏ ଦୂର ହୁଅ ଅଯୋଧ୍ୟା ନୃପତିର ବଳା । ୧୬୮୦ ।
ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନାମ ବଳ ପ୍ରତାପ ଖଣ୍ଡ ।
ଏତ ଦେଖ ଦେଖିବାକୁ ଜନ୍ମାଇଲ ମୂର୍ଖ । ୧୬୮୧ ।
ଏହାଙ୍କୁ ଅର୍ଦ୍ଧେକ, ଏ ଦୁହେଁ ରାଜରଣୀ ।
ଜାଣ ତେବ ତେବେ ମୂଳ-ମନ୍ତ୍ର ସଂରକ୍ଷଣ । ୧୬ ୨ ।
ରାମ-ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଭୂତି ଅଯୋଧ୍ୟା-ଭିଜା ।
ଦୃଷ୍ଟିପାତ୍ର କରନ୍ତ ପୁଣ୍ୟାତ୍ମା ଲୋକର । ୧୬୮୩ ।
ଧର୍ମ୍ମର ସେବାପୂର୍ବ ଦେଖନ୍ତ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ।
ଏ ଲେଖା ଯାଏ ନେତ ଅଭିଷିକ୍ତ ଯୋଗ୍ୟ । ୧୬୮୪ ।

ଦ୍ୱିତୀୟେ ଓଣ୍ଡି ଭଣିଲ, ଏ ଗୁଣ ଅପୂର୍ବ ।
ଗନ୍ଧର୍ବଙ୍କ ସୀମାର ଅନୁରୂପ ସବୁ । ୧୬୫ ।
ଭଣିଲା କୁମାରୀର ଅନୁରୂପ ଗଣ ।
ଅଛନ୍ତି ଏ ସୁଲକ୍ଷଣ-ସମ୍ପନ୍ନ ଲକ୍ଷଣ । ୧୬୬ ।
ଚତୁର୍ଥୀ ପଞ୍ଚମୀ ଭଣିଲ, ଏ ବେଳ ମନୋହର ।
କେଉଁ କାମାନ୍ଧ ନ ନୃପ-ନନ୍ଦନ ସୋଦର ? । ୧୬୭ ।
ସପ୍ତମୀ କହିଲ, ଏ ତୁମ୍ଭେ ମୂଳ ସଜ୍ଜତ ।
ଭକାପରେ ଅନ୍ତ ନୃପେ ହୋଇ ଅଦ୍ଭୁତ । ୧୬୮ ।
ଦ୍ୱିତୀୟା ବୋଇଲା, ତା ଦେଖିଲେ ରୂପ ଏହାଙ୍କ ।
ପ୍ରଦାନ କରିବ କାଳ ଚିତ୍ତ ଭୁଲିବାକୁ । ୧୬୯ ।
ଅନ୍ୟା ସଙ୍କେତ କରୁ ଭା, ବେଦେ ବେଦ ଗାଇଁ ।
ବନ୍ଧୁବରେ ନୟନ ଅବଲେଭ ହୋଇ । ୧୭୦ ।
ମୋର ପ୍ରଶ୍ନ କର ତାଙ୍କୁ ଧର୍ମ ବଦିଲ୍ଲି ।
ଏଣେ ଭୂତାଙ୍କ ବରୁଣ ସମସ୍ତ ପାଶ୍ଚିଲ୍ଲି । ୧୭୧ ।
ଦ୍ୱିତୀୟା ବୋଇଲା, ସୁନ୍ଦରବଦନ ଦେବ ।
ଅନୁକୂଳ ହେବେ ଏବୁ ସୁପଥନ ହେବ । ୧୭୨ ।
ତେମାନଙ୍କ ଏହାଙ୍କର ଦଶ୍ଚ ଭାଗ୍ୟବଶେ ।
ହେବେ ସବେ ମନ୍ତ୍ରିବେ ଅନନ୍ତ ସୁଧାରସେ । ୧୭୩ ।
ଶୁଣି ଅମ୍ଭେ ଏ ବେଳଙ୍କ ମନୋହାରିତାର ।
ଦର୍ଶନ ସମ୍ଭବ ଏଠାରେ ଭାଗ୍ୟରୁ । ୧୭୪ ।
ଗଡ଼ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ସୁକୃତ-ଫଳ ଥିବ ।
ଏ ସପନ ଅଙ୍ଗରେ ଜଣା ହୋଇବ । ୧୭୫ ।
ଅପର ବୋଇଲା, ସଖୀ ତୋଗୋ ମୋ ବଚନ ।
ଏହାଙ୍କ ସଙ୍ଗ ହେବ ହେଲେ ଏ ମିଳନ । ୧୭୬ ।
ପାଞ୍ଚ ଦାମୋଦର-ରୂପ ଅନନ୍ତ ଉଠୋଇ ।
ଏହି ସମ୍ପଦ ହୋଇଲ ସଙ୍ଗ ଭଗେ ବ । ୧୭୭ ।
ଅଷ୍ଟମ ବୋଇଲା, ମୁହିଁ ଶୁଣିଛି ଏ ବାର ।
ସ୍ୱରୂପର ହେଉଛନ୍ତି ଏହା ବଳ ଅପାର । ୧୭୮ ।

ତେଣୁ ଧ୍ୟାତା ଯୋଗୀଙ୍କୁ ଦେଖନ୍ତି ଜନମ ।
ସେ କରୁଣ କଷ୍ଟ ଏହାର ବଚନ । ୧୬୯୯ ।
ଏହା ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇଲେ ।
ତଥାପୁ ଉପୈତାଙ୍କୁ ବଚନ ପ୍ରକାଶିଲେ । ୧୭୦୦ ।
ଧରଣୀରେ ଦେବଗଣ ଯାଇଁ ନାସ୍ତି କରେ ।
ଭୂମିସ-ବୃଷ୍ଟି ଯ ଦଃ ଥାନ୍ତି ପ୍ରସାଦରେ । ୧୭୦୧ ।
ଏତେକେ ଦୂରେ ମୂର୍ଦ୍ଧ ସାର ଯାଇ ।
ସୃଷ୍ଟି କେବଳେ ଅନୁଷ୍ଠାନ-ମଣ୍ଡପ ଆନାଇ । ୧୭୦୨ ।
ସେ ଦେବଗଣ ଅତି ବିଶାଳ ସୁଧାମୟ ।
ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଶ ଶୁଭ୍ର ବର୍ଣ୍ଣିତ ଦର୍ଶନୀୟ । ୧୭୦୩ ।
ତାର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ହେମମଣିର ପାଳି ।
ସ୍ଥାପିତ, ବସିବା ପାଇଁ ନବପଦ୍ମପାଳି । ୧୭୦୪ ।
ତା ମଧ୍ୟରେ ଅତୀବ ସ୍ଥଳରେ ସଭାଶ୍ରୀ ।
ରଚିତ ବସିବା ପାଇଁ ସର୍ବସାଧାରଣୀ । ୧୭୦୫ ।
ତା ପରେ ବେଦୀ ଉଚ୍ଚ ଥିବା ରତ୍ନମାନ ।
ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରତ୍ନାନ୍ତରୁପେ ଭାସୁ ଅମୂଲ୍ୟର ସ୍ଥାନ । ୧୭୦୬ ।
ଦେବ ଭୁବନ ସଭେ ପାଇଥିବା ଭାବରେ ।
ତାଙ୍କୁ ସନ୍ତୁ ଦେଖାଇଲେ ପୃଥକେ ପୃଥକେ । ୧୭୦୭ ।
ତାଙ୍କ ଆଗରେ ବସିଲେ ଯେ ଭାଗବତଜନ ।
ତାଙ୍କୁ ଲକ୍ଷଣ ସବୁ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଏଣେ ତେଣେ । ୧୭୦୮ ।
ଯା ଅଗ୍ରରେ ଯାଇ ଉତେ ଫଳରେ ବସନ୍ତି ।
ସେ ସବେ ସ୍ୱର୍ଗେ ବାସେ ଦେଖାଇଲ ସ୍ଥାନକୁ । ୧୭୦୯ ।
ଯା ତଳେ ଜଳ ଭୂମି ଦିଗେ ସେ ସ୍ୱର୍ଗ ରଥର ।
ତୋରଣ ଦେଶ ଦେଶ ବୋଲି ଗୁମ୍ଫର ଦ୍ୱାରେ । ୧୭୧୦ ।
ବାଳଙ୍କୁ ଦେଖିଁ ଅତି ହେମକର ଦେବ ।
ଯାର ସମ୍ପାଦିତକୁ ପ୍ରଣମି ଦେବଗଣ । ୧୭୧୧ ।
ତା ଅଗ୍ରରେ ଅତିବ ସାଧୁ ସମ୍ଭାଷଣ ।
ଅଷ୍ଟକୀର୍ତ୍ତି ହୀନ ଧନ ପୃଥ୍ୱୀ ସ୍ଥାପନ । ୧୭୧୨ ।

ମୂର୍ଦ୍ଧ୍ନି ଧରନ୍ତି ତାର ଚରଣ ସମ୍ପାଦନ ।
ଧନ ତା ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଶ୍ରମ କରୁ ଅଧିକ । ୧୨୧୩ ।
ଯାଙ୍କ ପଦାରବିନ୍ଦ ପାଇଁ ବୈରାଗୀ ହୋନ୍ତି ।
ଯୋଗୀନ୍ଦ୍ର ବହୁ ସାଧନ କରନ୍ତି ସତତେ । ୧୨୧୪ ।
ସେ ଦେବ ସ୍ୱୟଂ ସ୍ୱଭାବେ ଏକ ନରର ।
ପାଦ ସେବାକନ୍ତି ହୋଇ ଅନୁରକ୍ତରେ । ୧୨୧୫ ।
ପରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପରି କି ସ୍ୱଭାବ ଲକ୍ଷଣ ।
ତା ଅନୁଗମନରେ ସେ ଯାଇ ଧନ୍ୟ ଅଧିକ । ୧୨୧୬ ।
ପ୍ରଥମେ ସୌମିତ୍ରୀ ପରେ ପ୍ରଣାମ ତା ପରେ ।
ମୁନିଙ୍କ ସ୍ତୁତି ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତି ଏହିରେ । ୧୨୧୭ ।
ଦେବଗଣ ପୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି ପ୍ରଣମି ତା ଅଦେଶେ ।
ଯାଇ ବାହାର ଲୁହର ଝରିବା ଅବାଧ । ୧୨୧୮ ।
ଯାହା ଦେଖିଲେ ନୟନ ପୂଜନ୍ତି ଯୋଗୀନ ।
ଯହିଁ ସେବକ ଅନୁଗାମୀଙ୍କ ଅବସ୍ଥାନ । ୧୨୧୯ ।
ପୁଷ୍ପ-ଫଳ-ପତ୍ର ନାନା ଗନ୍ଧ-ଲତା-ବୃକ୍ଷ ।
ଦେଖ ସେ ଅଯୋଧ୍ୟା ନଗର ଶୋଭିତ । ୧୨୨୦ ।
ତହିଁ ଏକ ଦିବ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧ ଗୃହଦ୍ୱାର ।
ପଞ୍ଚମ ଶତ ଯୋଜନର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାକାର । ୧୨୨୧ ।
ତା ମଧ୍ୟେ ସରୋବର-ସୋପାନ-ବାନ୍ଧିତ ।
ନିର୍ମଳ ଜଳ ପଦ୍ମ ଭରିତ ଦୃଶ୍ୟ । ୧୨୨୨ ।
ଏନ୍ତୁ ଅରଣ୍ୟେ ପ୍ରବେଶି ଦେଖାଇଲ ।
ଦୋଷକୁ ନାଶରେ ତା ସୋପାନରେ ଜଳ ଦେଖ । ୧୨୨୩ ।
ପରେ ସେ ପୂର୍ବେ ବନ୍ଧୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ।
ସୀତା ତହିଁ ମିଳନ୍ତି ରଘୁନାଥଙ୍କୁ । ୧୨୨୪ ।
ସେ ଜାନକୀ-ଚିତ୍ରିତ ଚିତ୍ରଶାଳାକୁ ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣଦେବେ ଯେତେ ଯେଣେ ସଞ୍ଚାରନ୍ତୁ । ୧୨୨୫ ।
ଚିତ୍ରକୂଟପର୍ବତ ସୀତା ସହ ପୂଜନ ।
ସେ ସୌଧଦ୍ୱାର ଦ୍ୱାରରେ ପ୍ରବେଶ । ୧୨୨୬ ।

ପୁଲକିତ ସ୍ତନରେ ଯେ ଅପାଙ୍ଗୁ ପୂଜନ ।
ତହିଁ ମାରିଥିଲ ଗଞ୍ଜ ସମ ଶମ୍ଭୁ ସମଣି । ୧୭୨୭ ।
ଏଥିଲେ ଏ ସଖୀ ସୁଦାମନ ରସେଶନ ।
ତତ୍ତ୍ୱ ଦୃକ୍ଷ ଦେଖି ବେକ ସ୍ମରଙ୍କ ଶୋଭନ । ୧୭୨୮ ।
ଲଭି ଅଶ୍ରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣଭାଵ ବାମଦଶାଗଣି ।
ତେହୁ ଆଜନ୍ମେ ସଖୀଏ ସୁକ୍ତିଲେ ଭାବଣି । ୧୭୨୯ ।
ଯେ ପୁଷ୍ପ ତୋଷିଲ, ଏ ବଚନ ବେକ ସ୍ମୃତ ।
ଶୀଘ୍ର ଶୌରିଭାବରେ ହୋଇ ନମ୍ରକରଣିତ । ୧୭୩୦ ।
ପୁଲି ତୋଳନ୍ତି ମୂର୍ଚ୍ଛି ଭାବ ଅନୁଭବ ।
ଦୁର୍ଗ ଦେଖିବା ପାଇଁ ପାଲଲ ଏ ସଭଣ । ୧୭୩୧ ।
ତାହା ଶୁଣି ସୀତାଙ୍କ ସଙ୍କେତ ଶଟି ତା ।
ଯେବେ ସ୍ମରିଲ ଏହି ଏକ ବନିତା । ୧୭୩୨ ।
ଭାଲ ବନ୍ଧାଣିକ ସରେ ନୂପୁରହେମ ।
ଅଭିଲ୍ଲନ୍ତି ଭାବ ଦେଖି ନାଗ୍ରନରୋଗ । ୧୭୩୩ ।
ଗୋହ ଯାଇ ତାଙ୍କର ଅଲୌକିକ ଶୋଭନ ।
ତରଳ ଅନବରତ ଭଙ୍ଗ ବର୍ଣ୍ଣନ । ୧୭୩୪ ।
ହୋଇଷ୍ଟୁ ଏ ଯେଷ୍ଠ ବେକ ହୋଇବେ ଏଣୁ ।
କାହିଁ ବନ୍ଦେଇବା ଯୋଗ୍ୟ ସ୍ମେତନ ପୁରାଣ । ୧୭୩୫ ।
ଏ ବଚନ ଭାନସ୍ମରେ ମନରୁ ପାଇଲ ।
ଶ୍ରେଷ୍ଠନେ ଶ୍ରେଷ୍ଠନସ୍ରବ କୃତକ ହୋଇଲ । ୧୭୩୬ ।
ନାରଦମୁନି ବଚନ ମନରେ ଘଟିଲ ।
ସୁଦାମାଙ୍କ ଶୁଣ ଗୀତ ଜୋଇଲ । ୧୭୩୭ ।
ପୂର୍ବ ଗୀତ ଦେଖିବାକୁ ସଖୀଭ ଶଙ୍କରେ ।
ତମାଳ ସ୍ମର ବୃନ୍ଦାବନ ଶାଦ୍ୱଳଧରେ । ୧୭୩୮ ।
ଏଣେ ତେଣେ ଦେଖି ଦେଖି ସବୁ ସମାନରେ ।
ସୀତା ଭଣ ନିଭାଇବୁ ମୋହନ୍ତୁ ମନରେ । ୧୭୩୯ ।
ଆ କେତ କହିଣ ନୂପୁରଧ୍ୱନି ଶୁଣି ।
ଭୂଷଣ ଉଦ୍ଧିଷ୍ଟ ଭାବ ସକଳ ଭୁଲି ଭୁଲି । ୧୭୪୦ ।

ଦେବା ଦାସୀ ନନ୍ଦସୁତାପ୍ରୀତିରେ ମାତ୍ର ଘେନ ।
ରଣେନ୍ଦ୍ର ବଳାଏ ଏବେ ହୋଇ ଅନ୍ଧ । ୧୬୪୧ ।
ଏତେ ବୋଲି ଅଙ୍ଗେ ସୀତା ମୂର୍ଚ୍ଛାଭରେ ।
ପଡ଼ନ୍ତେ ତା ନୟନ-ଲୋତକ ହେଲା ସ୍ଥିର । ୧୬୪୨ ।
ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖ ପୁଣ୍ୟ ଦେବ ଜାଣିତ ଚିନ୍ତନ ।
ନିଜର ପଣିମିଠକୁ ଦେଇ ପ୍ରବଚନ । ୧୬୪୩ ।
ସୀତାଙ୍କପାଣ୍ଡୁରେ ସୂନ ବାଡ଼୍ୟାଳ ହୋଇଣ ।
ନିଜ ଚକ୍ଷୁ ଏବେ ଯଥ ବର୍ଣ୍ଣିପାରଣ । ୧୬୪୪ ।
ବର୍ଣ୍ଣଧାମ ଏହାକୁ ଦରଶ କାହାର ।
ସମସ୍ତ କୈଶୁଣୀ ଦେବ ପାଇଣ ପ୍ରଭୁର । ୧୬୪୫ ।
ଏ ବଳ-ସୁନ୍ଦରକୁ ଯୌବନାବା ସୁନ୍ଦର—
ମନର କଳ୍ପନାଗଭା ଅଟଇ ନଜର । ୧୬୪୬ ।
ଏହାକୁ ସକ୍ଷ୍ମ ତ ଯତ୍ନ ଏହାରେ ।
ଏ ସ୍ୱପ୍ନ-ଘଟଣାକୁ ମୁଁ କିସ ବର୍ଣ୍ଣିପାରେ । ୧୬୪୭ ।
ଏବେ ଶୁଣ ସ୍ୱପ୍ନଯାକୁ ଚନ୍ଦ୍ର ବଦନର ।
ସୁବର୍ଣ୍ଣରେ କହୁଣିକୁ ବହୁଣ ଏ ଚିତ୍ର । ୧୬୪୮ ।
ଶୁଣ ! ଏ କନକଗିରି-ଭୂମିରୁ, ଏହାର—
ଜାଗନ୍ତେ ସଜନଙ୍କ ଧନୁର୍ଦ୍ଧର ସମ୍ଭାର । ୧୬୪୯ ।
ଚାଳିଛି ଦେଖ ଏ ଅତି ଶୌର୍ଯ୍ୟପୁଷ୍ଟ ଦଳ ।
ଭୁବନ-ଶୋଭା ବଢ଼ାଏ ଏଠାରେ ଦଳ । ୧୬୫୦ ।
ଦେଖି ଏହା ଅଲୌକିକ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଶୀର୍ଷକାକୁ !
ଅତିଶ ଉତ୍ସବ ଦେଖ ମନ ନଦରେ ଡୋରକୁ । ୧୬୫୧ ।
ଏବେ ହୃଦୟରୁ ମ ଦର୍ଶିନ ନୃତ୍ୟ ସେହ !
ତାର ପାଖର ଦଶା ହୋଇବ ଦୟାକର । ୧୬୫୨ ।
ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତକ ଧୀର ଉଠି ଦେବେ ଦେବେ ।
ଅପରେ ଅନ୍ୟା ଦୃଷ୍ଟରେ ନ ସ୍ମରେ । ୧୬୫୩ ।
ତୋ ମନଟାରେ ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରେ ମୂର୍ଦ୍ଧି ।
ସେ ତ ସ୍ୱପ୍ନ ମଧ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ନ ଦେଖିବ । ୧୬୫୪ ।

ସେ ନନ୍ଦ ସୂନୁ ଦେଖାନ୍ତି ନାହିଁ ସୁରବିପ୍ରି ।
ସେ ଜାତି ବାହିନ୍ତି ନାହିଁ ପଇନାସ୍ତି । ୧୭୫୫ ।
ବ୍ରଜ ସମ୍ପ୍ରତି ପଦାର୍ଥ ନାହିଁ, କ ବୋଲନ୍ତି ।
ଯେ ଏ ଭଉତେ ଅନ୍ତ ଦୁର୍ଲଭ ଅଟନ୍ତି । ୧୭୫୬ ।
ସୁନନ୍ଦ କୃଷ୍ଣ ସୁବଳ ଭଦ୍ର ଏକ ।
ମାତ୍ର ମାନଙ୍କ ସ୍ନେହପ ଦେଖି ପୀତାକୃତ । ୧୭୫୭ ।
ଯେ ଭ ସ୍ୱରୂପ ସବୁ ଜାନକୀର ଲୟନ ।
ଯାହାର ଗ୍ରହଣାରୁ ଭଦ୍ର ସ୍ମରଣ । ୧୭୫୮ ।
କୃଷ୍ଣବଳରାମଙ୍କୁ ଶୀଘ୍ର ଦେଖିବା ପାଇଁ ।
ଏ ଦଣ୍ଡେ ଯେ ଏବେ ସୁଦ୍ଧେ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ତ୍ରାସର । ୧୭୫୯ ।
ଯେଉଁ ଏଥିରୁ ମୁରାରୀ ଦର୍ଶନ କରନ୍ତ ।
ଯେ ଏତେ ପୁଣ୍ୟ ସ୍ମରଣ ଦୃଷ୍ଟି ଭରଣ । ୧୭୬୦ ।
ତେବେ ଲୀଳା ବିହାରିଙ୍କୁ ଘଣୀ ମନୋହର ।
ଶ୍ୟାମ ଗୌରମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ୱର ଦେଖାଗଲେ ସକଳ । ୧୭୬୧ ।
ବ୍ରଜରୁ ଯେ ଶୀଘ୍ର ଅଶ୍ୱ ଯଶ ଦେଇ ।
ପୁନର୍ବ ଶୁଣି ପାଦ ମନ ତୁଷ୍ଟି ହୋଇଲ । ୧୭୬୨ ।
ସୁନ୍ଦରୁ ଦେଖି ଜନ ଶାକତ ଗୁଣ୍ଡିଚାରୁ ।
ଦେଖିଲେ ଭକ୍ତେସ୍ୱ ପଦ ନିହାଳ ସ୍ନେହରୁ । ୧୭୬୩ ।
ବସନ୍ତ ଗୋଷ୍ଠାଏ ଗଣ ଗୁରୁତ ଅଶ୍ୱ ବାଟେ ।
ଟାଣି ଅଣି ସୁନ୍ଦର ସ୍ୱଭେ ବହୁ କାନ୍ଥରେ । ୧୭୬୪ ।
ତାହା ଶୁଣି ବହୁର୍ଲଭ ହେବା ଯେ ଭବ ।
ନେତ୍ରଗୁଡ଼ ଭାଗ୍ୟ ତୁକର ଯେ ଚକ୍ଷୁ । ୧୭୬୫ ।
ତେବେ ବଳାନ୍ତୁଁ ବେଣ ସୁର ବାହାରିଲେ ।
ଶୁଣାଇ କର୍ଣ୍ଣ ତନ୍ତ୍ର ପଦ ବନ୍ଦିଲେ । ୧୭୬୬ ।
ନୀଳ-ପୀତ-ବସନ ମନୋହର ସଜ୍ଜ ।
ନବ କୃଷ୍ଣ ଜଳଦ ଦ୍ୟୁତିସ୍ୱାଧାର । ୧୭୬୭ ।
ତ୍ରିପତ୍ରାନ୍ତ ପଦ୍ମସୁଗ-ଲୋଚନ-ଶୋଭନ ।
ବଦନ ସୁନ୍ଦ-ଚନ୍ଦ୍ର ସର୍ବାଙ୍ଗସୁନ୍ଦର । ୧୭୬୮ ।

ଦଶା ମିଶି ବନ୍ଧୁ ଭୁଞ୍ଜି ସ୍ୱଜନ ।
ଭଲାଭ୍ଲୁ ଭାବର କମ୍ପୁଣ ପଥକ । ୧୬୬୯ ।
ନୟନ ଲୋଚନ ଗଦ୍‌ଗଦ୍‌ଭାଷଣ ।
ଭୂଇଁ ଲୋଟନ କାମ ନରସ-କର୍ଦ୍ଦମ । ୧୬୭୦ ।
ଭୂଷଣ କପୋଳ ପଙ୍କ୍ତି ମୁକ୍ତାର ସଦୃଶ ।
ପଦଜାଏ ଦୃଷ୍ଟି ଜଳ ଶୋଭୁ ସାଗର । ୧୬୭୧ ।
ଯାହା ଦର୍ଶନେ ଭାବ କହିବ ଭୂଇଁ ସ୍ତୁତି ।
ଏହି ବଦନ-କମଳ ଅଟେ ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ । ୧୬୭୨ ।
ହୃଦୟ ପାତ୍ର, ସହିବାକୁ ଏହ ଜଗତ ।
ବଳାବଳ ଦାନ୍ତ ଭାବ ସୁଖ ଲୋଚନ । ୧୬୭୩ ।
କାମଦେବ ଧୂଳି ସୁଖ ଲଭନ୍ତି ମୁଖେ ।
ଭାବର ଗୌରହରି ଲଭା ପାଷାଣ । ୧୬୭୪ ।
ଗୋସ୍ୱାମୀଙ୍କ ପାଶ୍ୱରୁ ଏହାକହନ୍ତି ।
ସଂଗ ସାଥେ ଭକତ ଦଶା ବର୍ଣ୍ଣନ୍ତି । ୧୬୭୫ ।
ଭାବ ଦେଖି ଭକ୍ତମାନେ ଭୂମି ଶୋଭ କଲେ ।
ନବ ପଣ୍ଡିତବାଦ ବସ୍ତ୍ରା କୋଳରେ । ୧୬୭୬ ।
ଏତେ ଭକ୍ତର ସଙ୍ଗ ଠେଲି ଧାରଣ କଲ ।
ଏମନ୍ତ ବୋଲରୁ ସୀତା-ବନ-କଣ୍ଠ ଧର । ୧୬୭୭ ।
ଅହୋ ଭକ୍ତ । ଦେଖ ଏହ ଗୌରାଙ୍ଗ ଆନନ୍ଦ ।
ଏବେ ଦେବେ ଦର୍ଶନ ଏ ଦ୍ୱାରାବତୀକୁ । ୧୬୭୮ ।
ଏ ଶୁଣି ଗଦାଧର ସୀତା ଯାଇଁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ।
ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଧ୍ୟାନ ଭଙ୍ଗିଲ ଗୌରହରି ଆନନ୍ଦ । ୧୬୭୯ ।
ସ୍ୱରୂପ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ଆଣନ୍ତ ନାମ ।
ଦେବ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଦେହ ଦିବ୍ୟ ସନ୍ତାପ । ୧୬୮୦ ।
ସୀତା ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀ କେବଳ ଦର୍ଶନ୍ତି ।
ସନ୍ନ୍ୟାସୀନେ ଭାଳି ଘନ.ଘନ.ଦର୍ଶନ୍ତି । ୧୬୮୧ ।
ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ନଉଛନ୍ତି ସୁଖେ ପ୍ରବେଶିବା ପାଇଁ ।
ଯାଇ.ଭଜିବ ସଂକେ ଭଣି ମାୟା.ବୋଲନ୍ତି । ୧୬୮୨ ।

ସ୍ୱର୍ଗ ମୂର୍ତ୍ତିକି ଦେଖି ଧର ଶତପାଣି ।
ଜଳରେ ବୁଡ଼ି ବୁଡ଼ି ସ୍ୱମନ୍ତୁ ଦେଖି ଦେଖି । ୧୬୮୩ ।
ସଜୀବ ନେତ୍ରେ ଚାଲି ପୁଣି ସମାଳସ୍ୱରେ ।
ପ୍ରବେଶି ଧୀରେ ସ୍ତୁତିକି କଲା ଏ ସ୍ୱରରେ । ୧୬୮୪ ।
ଜୟ ଜୟ ଧରଣୀଧର ସୁଜନ୍ମନାସ୍ୱ ।
ଜୟ ଏବଂ ଲୟଜ ଶଶାଙ୍କ ଗୋସ୍ୱ । ୧୬୮୫ ।
ଜୟ ସନ୍ଦନନ ପଦ୍ମାନନ ଜନନୀ !
ଜଗଜ୍ଜନନୀ ! ଭାନ୍ତ୍ରି ଶତ-ସୌଦାମିନୀ । ୧୬୮୬ ।
ତୁମ୍ଭ ଲ ଅନନ୍ତମହିମା, ତୋହର—
ମହାମହିମା ଅଟେ ବେଦଙ୍କ ଅଗୋଚର । ୧୬୮୭ ।
ତୁମ୍ଭ କୀର୍ତ୍ତି-ପାଳନ-ନାଶନ କାରିଣୀ ।
ତୁମ୍ଭ ଜଗଦ୍ୱୋଧନ ଶଙ୍ଖଚକ୍ରଧାରିଣୀ । ୧୬୮୮ ।
ତୁମ୍ଭ ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ ସତୀ ଜନନୀ ।
ତୋହର ଗୁଣାବଳୀ କେହୁ ବର୍ଣ୍ଣିବ । ୧୬୮୯ ।
ତୋହର ମାତ ସେବା ତବ ପୂର୍ବ ସୂତ୍ର ଧରେ ।
ସର୍ବଲକ୍ଷ୍ମୀ ପଦ ଜନ୍ମ ଭଜରେ । ୧୬୯୦ ।
ସର୍ବପ୍ରାଣୀଙ୍କ ହୃଦୟବାସିନୀ ଅଟୁ ତୁମ୍ଭ ।
ଏଣୁ ମୋ ବାଞ୍ଛିତ ଜଣା ତବ୍ଥ ଜାଣି ମୂର୍ତ୍ତି । ୧୬୯୧ ।
ମୋ ମନୋରଥ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୋତେ କର ଦୟା ।
ଏତେ କହି ବେଦଙ୍କ କମ୍ପିଲୁ ଭୂ-ଜାୟା । ୧୬୯୨ ।
ଶୌରି ସୀତା-ଜନକ-ପ୍ରିୟବଣା ହୋଇଣ ।
ପୂର୍ତ୍ତି କରୁଣ ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କ ସହି ଅଙ୍ଗଣ । ୧୬୯୩ ।
ତାଙ୍କୁ କରୁଣେ ଶୀଘ୍ର ହୃଦୟରେ ଧରଇ ।
ରୋଦନ ପ୍ରକାଶ କରଣ ଏକଳ ଭୁମିର । ୧୬୯୪ ।
ସୀତା ! ତୋ ଅନ୍ତର୍ଗତ ବ୍ରତଜାଳୁ ଚାହୁଁ ।
ଯୋଗ ଏ ଅଭିଳାଷ ଅବଶ୍ୟ ଶୀଘ୍ର ହେଉ । ୧୬୯୫ ।
କେବଳ ଭୂମି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାରତର ସୀତ ।
'ପ୍ରକର ଶୋ ମନ ଭଜିବ ଶୁଦ୍ଧ ସନ୍ତୋଷକୁ କର । ୧୬୯୬ ।

ଦଶୀ ସୁତା-ସୀତା ଏ ବାଣୀ ଶୁଣି ମୋଦରେ ।
ଦେହେ ସୁଖି ପ୍ରଣମି ପ୍ରବେଶିଲ ପୁରେ । ୧୭୯୭ ।
ସ୍ନାନ କରି ସୁବସ୍ତ୍ର ବେଢ଼ିଲି ଶୀତାରୂପ ।
ଗନ୍ଧ ପୁଷ୍ପ ଦେଇ ଦ୍ୟୁମିତ ସମୀପ । ୧୭୯୮ ।
ଘର ଏକଳ ସୁଷମ ସମ୍ପନ୍ନ ସମସ୍ତ ।
ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେହନ୍ତେ ଶୁଣି ଦେ ସୁଖ ପ୍ରଶସ୍ତ । ୧୭୯୯ ।
ଏକଦେ ପୁର ସୁଖର୍କି ଆଶୀର୍ବାଦ କଲ ।
ପ୍ରଭୁ ପାଦ ପ୍ରକ୍ଷାଳ କିମ୍ବା ଅନ୍ତରେ । ୧୮୦୦ ।
ମେଦିନୀ ଗଗନ ଦେବ ସୁର ପ୍ରଭୁ ଚରଣ ।
ଘୃଷ୍ଟ ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବ୍ରୋଲି ଅନନ୍ତ କୃଷ୍ଣ । ୧୮୦୧ ।
ସାଧୁ ସମ୍ପୁଟରେ ଭଲେ ସଖ୍ୟ ଦିଅନ୍ତୁ ।
ତେବେ ଅନୁଗ୍ରହ ଭବିଷ୍ୟ କରନ୍ତୁ । ୧୮୦୨ ।
ଏତ୍ତୁ କାଳେ ନ ପାଇବା ଦ୍ୟୁପଗଣ ବଳ ।
ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ କାଳେ ନ ପାଇବା ଭୃଗୁଦର୍ଶ । ୧୮୦୩ ।
ତେବେ ତନ୍ତ୍ର ସ୍ତବରେ ପ୍ରୀତି ପାଇନ୍ତୁ ।
ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ରାମ ପୁର ସୀତା କହନ୍ତୁ । ୧୮୦୪ ।
ସ୍ୱବଶ ଏ ବାସୁଦ୍ଧା ତ ଶାଶ୍ୱତ ଜନନ ।
ଧର୍ମ ଧରିତ ଦେଶେ ପଦ୍ମ ମଧ୍ୟନ । ୧୮୦୫ ।
ଯୋଦର୍ଶୀ ସୁଖ ସ୍ପୃଶନ ଭୋଗ ଯୋଗ କର ।
ଦୃଷ୍ଟି-ଶୀଳ-ସୃଜି ପ୍ରୀତି-ପ୍ରଶସ୍ତ କଣ୍ଠେର । ୧୮୦୬ ।
ତୋଷାଲ୍ପର ବଚ୍ଛ ଦ୍ୟୁଶଦ ଏ କଥର ।
ଦେହ ଶୀତାର ଅନୁଭ ଭ୍ରମ ସୁଖ ସର । ୧୮୦୭ ।
ପେଣ୍ଡ ଦେହେ ଭାଳ ଶୀତା ମୋହିନ୍ତୁ ଧାର ।
ପୁଣି ସ୍ତୁତିକୁ ପ.ର ଭ.ରେ ଅନନ୍ତ ମୋକ୍ଷ । ୧୮୦୮ ।
ସ୍ୱପ ଏହେ ପ୍ରକୃତ ଦର୍ଶନ ସବୁ ଭଲ ।
ସୀତା କହନ୍ତୁ ଆଜ୍ଞା ନ ରୁଷିବ । ୧୮୦୯ ।
ତପେ କରନ୍ତୁ ଦେହ ସୀତା ନିଜ ବନ୍ଧୁର ।
ଦୃଷ୍ଟିର ସୁଖ ଭଲ ଅଷ୍ଟଣୀ ଦର୍ଶନ । ୧୮୧୦ ।

ହୀନ ଅବସ୍ଥେ ସ୍ୱଭାବ ମୃଗ ତେଜ ଧନ୍ୟ ।
ମଳୟଚାଳୁ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଗୃହଭୋଗ ଭଣ୍ଟ । ୧୮୧୧ ।
ଭୂଜ ଶୁଭ ପିଚ୍ଛ'ଧୃ ଚଞ୍ଚଳ ଦେଖିଲୁ ।
ଚକ୍ଷୁ ଚୋଚ ଲୋଚ ମୃଗ ଚରେ ନ ଶୋଭିଲୁ । ୧୮୧୨ ।
ବେନଘର ଷଠି ପ୍ରାତଃକୃତ୍ୟ ପୂର୍ତ୍ତି କଲେ ।
ଯଜ ଶ୍ରୀଙ୍କୁ ଚକ୍ଷୁଶେ ନିସ୍ତ୍ରେ ଅଶ୍ରୁମିଳେ । ୧୮୧୩ ।
ତେବେ ଜନକ ପ୍ରେରିତ ଲୋକାନ୍ତ ଅଛି ।
ଆସନ୍ତି ବନ୍ଧୁ ତାଙ୍କୁ ଜନନୀ ସ୍ନେହାର୍ଦ୍ରି । ୧୮୧୪ ।
ମୂଳ ବେଣୀ ସ୍ଫଟିକେ ବୋଧସ୍ତୁ ସ୍ତ୍ରୀଜ ଦିବା ।
ସୀତା ସ୍ୱୟମ୍ବରର ଲେ ଭକ୍ତି ଦେବ ଦେଖିବା । ୧୮୧୫ ।
ଭାବା ଶୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବୋଲିଲୁ ଯା ସ୍ୱଦେବ ।
ଶ୍ରୀରାମ ଜୟ ଦେବ ଯେ ଜନକ ସ୍ୱୟମ୍ବରେ । ୧୮୧୬ ।
ତା ଶୁଣି ମୁନି ଶିଷ୍ୟ ବୋଲେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ।
ଦେଖି ଦୂର୍ବା ଦଳ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦିଅଯେ । ୧୮୧୭ ।
ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଜୋନାଣ ଶାର୍ଦ୍ଦୁଳି ମାର୍ଗରେ ।
ଯାଇ ପ୍ରବେଶିଲୁ ସ୍ୱୟମ୍ବର ପ୍ରଦେଶରେ । ୧୮୧୮ ।
ସ୍ୱୟଂ ଅଚଳ ନ ସ୍ୱନରେ ଲୁଣ୍ଠିଲେ ।
ନିଜ ଭାଗୀ ଖୁଣ୍ଟ ଧରି ପଦ୍ମ ବେଳାଯାଇଲେ । ୧୮୧୯ ।

ଧନୁର୍ଭଙ୍ଗ

ଜନକ ନୃପତିର ଅଦେଶରେ ଦୂତରେ ।
ଏମନ୍ତ୍ର କହିଲେ ତୋଷା ସିଂହାସନରେ । ୧୮୨୦ ।
ଦେଖ ହେ ସ୍ୱୟମ୍ବର ସମାଜରେ ।
ଯେ ଶିବ ଧନୁ ଭଗ୍ନ କରେ ସ୍ୱୟମ୍ବରରେ । ୧୮୨୧ ।
ତୋର ସ୍ଥଳେ ସେ ପ୍ରାଣୀ ସ୍ୱଜନ ଧନ୍ୟ ।
ତେବେ ଆଣିଲେ ଶିବୁ ଧନୁ ଶରି । ୧୮୨୨ ।
ଜଣା ଯାଉ ନୃପ ସଭାରେ ।
ସ୍ୱୟଂ ଧରଣୀ ସ୍ୱଜନ ଧନୁ ନିଜ ଭାବେ । ୧୮୨୩ ।

ଭାଲ ଏହୁ ନୃପାଳଙ୍କର ଚରିତ୍ର ।
ମହାପାପ ଶୁଣିଲେ ପାପ ଖଣ୍ଡନ । ୧୮୨୪ ।
ସ୍ୱର୍ଗେ ଗଲି ସେହୁ ଭୂମା ଶାନ୍ତି ଲଭେ ।
ଚିନ୍ତେ ଜନ୍ମ-ପଦ୍ମ ଯତ୍ନ ପାଦେ । ୧୮୨୫ ।
ଜନରୁ କେତେକି ଜନକ ଧର୍ମେ ।
ଶୁଣ ଭାଗବତଙ୍କୁ ତ୍ରିପୁରଙ୍କୁ ଶାସ୍ତ୍ରେ । ୧୮୨୬ ।
ଯୋଗିନି ରାଜ୍ୟଙ୍କ ପୁରୁ ସ୍ପୃହ ଧର୍ମେ ।
ବନ୍ଧ୍ୟ ବସୁଦେବୁ ଧର୍ମ ଦେବତ୍ୱ ଦେବେ । ୧୮୨୭ ।
ଭାରତ ବର୍ଷରୁ ଏ ପ୍ରାଣ୍ଡ ଦେହନ୍ତି ।
ତାହା ତ ଅତଏ ଭବ ବନ୍ଧିବ ଦେବନ୍ତି । ୧୮୨୮ ।
ଜଣ୍ଡିଶ ପଣ୍ଡ ଜନନ୍ଦ ସ୍ୱରଗାନ୍ତୁ ଭୂଧେ ।
ସ୍ୱରସ୍ୱମାନ ଦେବାଳୁ ବନ୍ଧୁପରୁଧେ । ୧୮୨୯ ।
ଏତେକ୍ତୁ ଦେବ ସ୍ୱର ତାପଣ ଦେବୀମାନେ ।
ସତ୍ୟକ ଦ୍ରବ୍ୟିକ ଯୋଗୀଳେ ଯେ ସ୍ଥାନରେ । ୧୮୩୦ ।
ତେବେ ବସ୍ତୁ ମିତ୍ରଙ୍କୁ ଜନମ ନମି ସବୁର ।
ଆଜ୍ଞା ଦୋଷକ ନୃପମୂଳଙ୍କୁ ଦେଇ ଯତେ । ୧୮୩୧ ।
ଦୃଶ୍ୟ ସମସ୍ତ ସ୍ଥାନ ଦେଖାନ୍ତେ ମନରେ ।
ଦେବ ଭୂମିକି ଲଭେଶି ପାପନ୍ତୁ ତନ୍ତ୍ରେ । ୧୮୩୨ ।
ଯେ ଜନଙ୍କି ଧରନ୍ତି ସତ୍ତ୍ୱ ଦେଖି ପୋଷଣେ ।
ଯାଇ ତରିବେ ପଦ ସମ୍ଭୋଗ ସମ୍ପଦେ । ୧୮୩୩ ।
ଜଣାଇ ଭକ୍ତିଷ୍ଣୁ ସନ୍ଧ୍ୟାପନ ଜନମେ ।
ଏକ ଜନ୍ମୟୁ ନର ଦେହ ଗ୍ରହ ଭବେ । ୧୮୩୪ ।
ଏ ନୃପ ଭୋଗନ୍ତ ଉତ୍ତମଙ୍କୁ ଦ୍ୱାରା ।
ଏକ ଦ ନୃପ ସ୍ୱତ୍ୱ ସଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀପଦ । ୧୮୩୫ ।
ଦିନ୍ତୁ ରାଜ୍ୟ ସକଳ, ଏଥି ହିତ ଚିନ୍ତ ।
ପାଳ ଯୌବନ ସେ ତପ ବଣା ଏତେ ଅଛ ? ୧୮୩୬ ।
ତା ଶୁଣି ଋଷି ଏ ପୁଣ୍ୟ ଉତ୍ତିତ୍ତମ ।
ହୃଦିସ୍ଥ ଦେବ କେବୋଭୁ ସୃଷ୍ଟି ସେ ଗୁଣ । ୧୮୩୭ ।

ଧନ୍ୟ ଦିଅଁ ସତେ ଯଥା କେମନ୍ତ ତେ ଦେଇ ।
ପାଇବ ନାହିଁ କେମନ୍ତ ନେଇ ନ ଦିଅଁଇ । ୧୮୩୮ ।
ବୈଷ୍ଣବାଳ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତା ବାଳ ହୋଇବ ।
ଜଣରେ ବନ୍ଦୀ କରିବ ଭୁବଣ ବନ୍ଧନ । ୧୮୩୯ ।
ତା ଶୁଣି ଏବେ ଶିଷ୍ଟ ଦିନ୍ତୁ ଦୃଢ଼ ପଦରେ ।
ଭକ୍ତି ଅଭୁଷ ଶୀତା ଗାଥା ହେବ ଶ୍ରମରେ । ୧୮୪୦ ।
ଦାସେଇଥିବ ଶିଷ୍ଟ ସେ ସମର୍ପଣରେ ।
ଭକ୍ତି ହେବା ସେବ ନାହିଁ ତୋଷେଲେ ଲୋକରେ । ୧୮୪୧ ।
ବର୍ତ୍ତିବେ ଭୂମେ ସଙ୍ଗ ନାହିଁ ଜିଜ୍ଞାସ ହେଉ ।
ଲକ୍ଷ୍ୟ ହୋଇବା ମାତେ ସେବ ପାଏ ନାହିଁ । ୧୮୪୨ ।
ନଦାବର ଭଥାରେ ଅଶ୍ରୁ ଧାରେ ଭର ।
ଶୀଘ୍ରଦେବା ଅଟଇ ସାଧା ଜଗତର । ୧୮୪୩ ।
ଶ୍ରମ ଅଟଇ ଉତ୍ପତ୍ତି ତା ଯୌବନଙ୍କ ସ୍ଥାନ ।
ପୂର୍ଣ୍ଣଦାତା ସକଳ ସୃଷ୍ଟି ବିଧାନ । ୧୮୪୪ ।
ଏ ଦେହ ଭୂମ ସଦା ତ୍ରିଶୂଳ ଧ୍ୟାନରେ ।
ନୀତିଶ୍ରୁ ସଦାନନ୍ଦ-ମାନସ ମାନସରେ । ୧୮୪୫ ।
ନବରଶ୍ମି ସୁଧା-ସିନ୍ଧୁ ପଦଭର ।
ଭଏ ଧର୍ମର ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଅନୁସର ? ୧୮୪୬ ।
ଶାନ୍ତ ଭୂମି ଦନୋଦାଧି ତେମନ୍ତ ଭର ।
ଧନ୍ୟ ଦେବଳ ଅତ ପାଏ ପଦ ଭଳଭ । ୧୧୪୭ ।
ସେ ଏବେ ହୋଇ ହେଉ ସ୍ୱଲ୍ପ ଶୁଦ୍ଧ ଥିଲ ।
ଶୂନ୍ୟ ପୁଣ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ପୂର୍ଣ-ଦୃଷ୍ଟି ହୋଇଲ । ୧୮୪୮ ।
ତନବ ପୁରନ୍ଦ୍ର ବାଣୀ ଅଷ୍ଟ ଷଡ୍ଗୁଣ ।
ସର୍ବ-ବେଦିକା ଶିକ୍ଷା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଦର୍ଶନ । ୧୮୪୯ ।
ଶୀଘ୍ର ଭଗବାନଙ୍କ ଦେବ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତା ।
ଲା ଭୂପ ଦେଶ୍ରେ ହୋଇ ପାଇବ ଭେଦ ? ୧୮୫୦ ।
ତାଙ୍କୁ ପୁଜିତ ସ୍ତୁତି ସ୍ୱରମାଳ ଦେବ ।
ଭକ୍ତି ଦୃଢ଼ିକାଙ୍କୁ ନବ ଭବଭ ଭେଦ । ୧୮୫୧ ।

ଓଢ଼ିଆ ବୋଲରେ ଯଥ ଭାଷ୍ଟ ସ୍ୱପାରେ ।
ତରେ ଦେଖି ଭୂପସ୍ତ କାହ୍ନି କି ଭା ସମାରେ ।୯୮୫୨।
ବଣୀ ବାସ୍ତବ ସମାଚାର ଦଳ-ଦଳନା ।
ରିଷ୍କାରା ଅର୍ଘ୍ୟାଣୀ କେତେକ ପ୍ରେକ୍ଷିତ ।୯୮୫୩।
ବେଳଲେ ନିବନ୍ଧ ଓ ଭାଜନର ବୃତ୍ତନ ।
କାହିଁକି ଯାକ ପାଦ୍ୟ ତଳାକ୍ଷ ସଣ୍ଡାଳ ? ।୯୮୫୪।
ଗୋଷ୍ଠ-ସୁଧା-ସିନ୍ଧୁରେ ଭ୍ରମନ୍ତି ଭୃଙ୍ଗପରେ ।
ଲୁଣ୍ଠା ଦେଖ ଦର୍ଶି ଗାତ୍ରି ସର୍ପକନ୍ୟାରେ ।୯୮୫୫।
ଯୁକ୍ତ ସ୍ତବକ-ଶ୍ରେଣି ମଣ୍ଡଳ କଳ୍ପ ଗାରେ ।
କଳ୍ପିତା ଯୁଗ ସୌରଭ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଫଳେ ଦେଖେ ।୯୮୫୬।
କନକ-କଦଳୀ-ଖେଳୁ ସମ୍ପାଦ ନନ୍ଦନ ।
ଯେତୁ ଦେଖିଲ ଆହାର ତୁଳନା ନାହିଁ ।୯୮୫୭।
ଅପାଙ୍ଗ-ତୁଷିତା ଦେବୀ ଦେବୀତ୍ୱ ।
ବୋଲ ପଦ୍ମ ଶୀର୍ଷ ସମ୍ପୁଟେ ଲୁପ୍ତ ।୯୮୫୮।
ଭାଙ୍ଗୁ ଦେଖି କାମନରେ ମୋହିତ ହୋଇଲେ ।
ଦେବେ ପ୍ରବୃତ୍ତି କରି ମଧ୍ୟରେ ଗାଉଲେ ।୯୮୫୯।
ଶ୍ରୀତା ଧରି ଦଳ-ଶ୍ରେଣୀ ବରଣମାଳାକୁ ।
ଗାଇ ଗାଇ ବୃନ୍ଦ ବୃନ୍ଦ ନୃତ୍ୟ କଲେ ।୯୮୬୦।
ମୁନି-ପାଶ୍ୱ ସ୍ପିଭ ସ୍ତୁତି ପୂର୍ବେ ଗାନ୍ତି ।
ଦେଖି ସୁରିଗଣ ଦେବ ନିଅଭି ଦେଖନ୍ତି ।୯୮୬୧।
ପରେ ଲକ୍ଷେ ଶୁଣ୍ଡନଦ୍ରୁମ ସେ କନକ ।
କଳ ସଙ୍ଗି ମୁଖ ଦେଖି ରତ୍ନାସ୍ୱମାନ ।୯୮୬୨।
ସକଳେ ସ୍ତୁତି ଗୀତ ରୂପ ସ୍ପନ୍ଦନ୍ତି ।
ଦେଖି ଶୁଣେ ରିଷ୍ଟ ଅନାଦରୁଣ୍ଡି ।୯୮୬୩।
ବର ଦୃଷ୍ଟ୍ୟା ଉନ୍ନେ ଏ ପୂର୍ବିକ ବନ୍ଦନ୍ତି ।
ଜନକ ସ୍ତୁତି କର ଭଙ୍ଗୋର ପ୍ରଣମନ୍ତି ।୯୮୬୪।
ସେ ଦ ନେ ଜନକ ଦେବ ପଦ ଦର୍ଶନ ।
ସ୍ପୃଷ୍ଟ ଦେଖୁ ଭୂଷଣ ଦେଖନ୍ତ ଲୋକ ।୯୮୬୫।

ହେ ସୁରାଚାର୍ଯ୍ୟ ! ଦେଖ ଏ ସିଦ୍ଧଜନ୍ତୁ ।
ଉଦେ ଶୁଣ ସିଂହୁଳେଶ-ପ୍ରଜ୍ଞ-ଭାବ୍ୟନ୍ତୁ ।୧୮୬୬।
ଏ ଜନ୍ତୁ ନ ଚୋଳି ସ୍ୱଦେଶ ଭାଷା ସ୍ଥଳେ ।
କ୍ଷତ୍ରିୟ ହେଉ ଜନ୍ମେ ନିଜ ସଦନରେ ।୧୮୬୭।
ଲୁପ୍ତ ଭାତୃବଳ ହେଲେ ପୃଥ୍ୱିତଳ ଯେ ।
ଏ ଭଟୋଳ ଧନ୍ୟ ନିଶ୍ଚେ ଅଟେ ଶୁକ୍ଳପଦ ।୧୮୬୮।
ଦେହ ଏହାକୁ ଯେତେ ନିଜ ଭାଷା ପାଦବ ।
ଗଳାରେ ମାଳା ଦେଇ କାନ୍ତୁ ଜେମା ବଦନ ।୧୮୬୯।
ଏହା ମଣି ଶିଷ୍ୟ ସଭା ପୂଜି ସଭା ବୋଲି ।
ନବ ଗ୍ରନ୍ଥ ଭାଷା ଅନ୍ୟେ ଉଚ୍ଚ ଭାଷା ବୋଲି ।୧୮୭୦।
ଏ ବଚନ ଶୁଣି ସଭାଜନ ଲୁଚେ ।
ଛଡି ବନ୍ଧୁପଦଭକ୍ତ ହୋଇ ଅଧୋମୁଖେ ।୧୮୭୧।
ମନ୍ତ୍ର ଦେବତାଙ୍କ ଦୁଃଖ ଜଣେ ଜଣେ ଯାଇ ।
ସେ ବ୍ରହ୍ମ ଯଦ୍ୟପି ନଦୀକୁ ଫୁଲ ଫୁଲାଇ ।୧୮୭୨।
ଅଭ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପାଦ ଶେଷ ହେଲ ଭାତୃଗଣେ ।
ବେଦ ହେଲେ ଧନ୍ୟକୁ ବନ୍ଦନ ନ ପାଇଲେ ।୧୮୭୩।
ପରେ ଭବେବେ ଅନେକ ନୃପେ ଦେଖି ହେଲେ ।
ଏଣୁ ମନ ଦୁଃଖ ଧନ୍ୟ ଗୋବିନ୍ଦ କାହିଁ ।୧୮୭୪।
ଯୋଗାଦେ ବୈଷ୍ଣବସ୍ତୁତ ସଭା ଶିଷ୍ୟରେ ।
କୃଷ୍ଣଭକ୍ତ ହୋଇ ବସିଲେ ସ୍ଥାନରେ ।୧୮୭୫।
ଜନ୍ମ ଦ୍ୱାରେ ନ ପାଇ ଧନ୍ୟ ପାଉଁ ।
ବଳି ଅନାଇଲେ ସର୍ବ ଉଦ୍ଧବଙ୍କୁ ।୧୮୭୬।
ଦ୍ୱିଜବର ଏଣେ ନଗର ଅନନ୍ତ ।
କନକ ହୋଇଲା ଜଣ୍ଡ ଶୋଭନୀୟ ହେଲ ।୧୮୭୭।
ଶ୍ୱେତ ଗୋଧାଳିରେ ଶୁଣି ଚମ୍ପ ପୁଷ୍ପ ଧର ।
ପ୍ରଭୁ ସୂର୍ଯ୍ୟରେ ସ୍ତୁତି ସେ ପ୍ରକାଶ ରବ ।୧୮୭୮।
ଏତାକୁ ଥାଇଲେ ପାଇ ଜନ୍ମକୁ ସଙ୍ଗୁ ।
ବିଷ୍ଣୁ ଭାଷା କଲ ବସିଲ କାହିଁ ସେ ଜେଜେଙ୍କୁ ।୧୮୭୯।

ଧନୁରୁ ନିର୍ଗତା ବଉଦ୍ ଥାଇ ଭୂତେ ।
ଆଉ ଘୂରିବା ବାକ୍ୟ ନାହିଁ ତ ଏଥରେ । ୧୮୮୦ ।
ଏବେ ଜାଣିଲୁ ଧନ୍ୟ ବ୍ରଜବାଳା ହୋଇଲୁ ।
କଳାନ୍ତରେ ଭର୍ଦ୍ଦାଙ୍କୁ ମୋ ଲୁଭା କଲିଲୁ । ୧୮୮୧ ।
ପ୍ରତ୍ତ ଶୁଦ୍ଧ ଦେବ ନାହିଁ ଧର୍ମଯୁକ୍ତ ।
ଏଣୁ ବଳେ ସୁ ସୁ ସୁରେ କାନ୍ଦା ଲୁଚନ୍ତି । ୧୮୮୨ ।
ଏମନ୍ତ ଦୃଢ ବାଣୀ ଶୁଣି ଉଦ୍ଧ ସ୍ତନିବ ।
ନାସ୍ତିକର ସୀତା-ଦଣ୍ଡ ଭକ୍ତି ଭଣ୍ଡାରକ । ୧୮୮୩ ।
ଜଳଦର ବାଣୀ-ବାଣନାଭୂତ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ।
ହୋଇଥିଲେ ସ୍ତମ୍ଭିତେ ନ ନଦୀର ଅରୁଣ । ୧୮୮୪ ।
ଭ୍ରୂ ଭ୍ରୂ କୁଞ୍ଚିକ ଦେଖି ଅଧର କମ୍ପିଲୁ ।
ଗୃହକୁ ଜମି ଭେ ଶ୍ରୀତେ ଏମନ୍ତ ବୋଇଲ । ୧୮୮୫ ।
ହେଉଁ ସମାନରେ ଭଗ୍ନାବସ୍ଥାରେ ଥାଏ ।
ତୁମ ସମସେ ଅଯୋଗ୍ୟ ବାଣୀ ଲୁହା ନ ଯାଏ । ୧୮୮୬ ।
ଏତୋଳେ ଲୁଚର ଲବୁ ଥିବା ବାଣୀ ବାଣୀ ।
କଳକ ମୂର୍ତ୍ତି ଗର୍ଜ୍ଜନ ଅନୁକୂଳ ବାଣୀ । ୧୮୮୭ ।
ହେ ! ସୁନ ଏଦେଶ-ବନ-ବାସର ଏଦେଶ ।
ଧନ୍ୟ ମୁଁ ଭକ୍ତି ଏଥେ ନାହିଁ ଜବ ଲେଶ । ୧୮୮୮ ।
ତୁମ୍ଭ ଅଦେଖ ହେଲେ ମୁହିଁ ଏ ଭୂତୋଳକୁ ।
କଳୁଷ ଯଶ ହେଲେ ତେବେକ ଭୂଚରକୁ । ୧୮୮୯ ।
ଦୂଷି ଭଣ ବାଣ୍ଡି ପାଦ ଜଗାଙ୍କୁ ପୋଷକ ।
ଦୂରତ ପ୍ରାପ୍ତେ ଚେତୁଁ ବିବଦ ଉପାଦେୟ । ୧୮୯୦ ।
ତୁମ୍ଭ ମହାପ୍ରତାପ ଏଣେରେ ବିଜୟଲ ।
ଏ ସୃଷ୍ଟିଣ ଲମ୍ପଣ ଦୁର୍ଗଭ ଭ ଘୁର ! ୧୮୯୧ ।
ହେ ଦସ୍ୟୁଦଳନ ! ତୁମ୍ଭ ଅଣ ହେଲେ ।
ଏ ସଦ୍ଗ୍ରୋ ହେଉଁ ମୁଁ ଜୀବାଧିକ ହୋଇ ଥେଲେ । ୧୮୯୨ ।
ମୁଣ୍ଡର ସମ ହେବା ଏ ଭୁଜେ ଶୁଣି ଜେଦ ।
ଏଣୁକୁ ଚକ୍ର ଦିନ ଏଏ ଜୋଜନ ପ୍ରାର୍ଥି । ୧୮୯୩ ।

ତୁମ୍ଭ ପ୍ରତାପ ବଳେ ଏହାଙ୍କୁ ଯଥଦଣ୍ଡ ।
ଦେବୁ ଅନାୟାସେ ଲଭିବ ଦେଖ ଦଣ୍ଡ । ୧୮୯୪ ।
ଯେବେ ନ ଭଲେ ତୁମ୍ଭ ଶରଣ ହେଣ ।
ତେବେ ଅସ୍ତ୍ର ଧରନ୍ତୁ ନାହିଁ ରାମଙ୍କ ବାଣ । ୧୮୯୫ ।
ଏମନ୍ତେ ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ରୋଧେ ଭ୍ରାତୃକେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ।
ଧରି ଥିବାର ଭୀମ ଧନୁର୍ବାଣରେଣି । ୧୮୯୬ ।
ସନ୍ନିହିତ ନୃପେ ପୁଣି ସବ ନାଶ କରେ ।
ପ୍ରତିସ୍ପର୍ଦ୍ଧା ହୋଇଲେ ଅଧିକ ହୃଦରେ । ୧୮୯୭ ।
ଶୀଘ୍ର ମୂର୍ଚ୍ଛା ହେଲ, ଜନକ ସନ୍ଦେହ ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣିଙ୍କ ରାମ ମୂଳକଣ ଅନଘେ । ୧୮୯୮ ।
ତେବେ ରାମ ଅନୁଜଙ୍କୁ ଲବାଦ ଠାବରେ ।
ପ୍ରେମଭରେ କହାଇଲୁ ନିଜ ନିକଟରେ । ୧୮୯୯ ।
ପରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣିଙ୍କ ସୌମ୍ୟ ସ୍ୱଭାବ ଜାଣି ।
ରାମଙ୍କୁ କହିଲ ଏହେ ପ୍ରେମଯତ ବାଣୀ । ୧୯୦୦ ।
ବାପୁ ! ନ କର ମତ ହୁଠ ବୁଝି ବୁଝାନ୍ତୁ ।
ଶଣ୍ଡ ଜନକ ନୃପତ ଏଡ ସନ୍ତାପନ୍ତୁ । ୧୯୦୧ ।
ମା ଶୁଣି ଆଜ୍ଞା ରାମ ଜମି ଅମ ଭତ୍ତିରେ ।
ବସି ତ୍ରୁଟିରେ ପୁଣ-ଚିଂହଜଣ ଠାବିରେ । ୧୯୦୨ ।
ପରୋପଦ୍ରାଣ୍ଡ ରାମ ବାଳାର୍ଦ୍ଧଂବ ଶୋଭ୍ୟ ।
ସୁଜନଙ୍କ ମନସ-ଶାବସ ହଂଷିଲ । ୧୯୦୩ ।
ମୁନି ତାଙ୍କ ନେତ୍ରାଞ୍ଜଳି ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଲା ।
ଜନକବର ଚିତ୍ତ-କୃପୁଜ ମହ୍ଲାଲ । ୧୯୦୪ ।
ନୃପଙ୍କ ଆଶା-ନିଶା ଜାଣନ୍ତୁ ଯାଇଲ ।
ଜନ ଜନକ କୁଞ୍ଜେନ୍ତୁ ସ୍ୱନ ହୋଇଲ । ୧୯୦୫ ।
ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ତୋଷକ ପ୍ରକାର ସନ୍ଦେହଂ ।
ପୁଷ୍ପକ ଓଡ ଦେଖ ଅନନ୍ଦ କହଇ । ୧୯୦୬ ।
ଗୁବ ନାଗରରେ ଏତ ସାରବ ପୁଣେବ ।
ରାମ ଧନୁକୁ ନୁଇଁର ଯଥ ପୂର୍ଣପତେ । ୧୯୦୭ ।

ସୀତା ମାତା ସ୍ୱସ୍ତି ତଉଛି ସଦେବଙ୍କୁ ପାଶ ।
ଏମନ୍ତ ସନ୍ଦେହଲ୍ଲ ସକଳାଞ୍ଚ ଅନାଶ । ୧୯୦୮ ।
ଏ ସୁବଳ ଦ୍ୱଂସପୋତ ଗୁପ୍ତ ମହତ୍ତ୍ୱ ।
ଚୋଇବା ପାଇଁ ତମ୍ଭ ଜାଣୁଛି ସାହାସକୁ ? । ୧୯୦୯ ।
ଭାଲୁ ସଖୀ ଜନସ୍ଥେ ଏହ ଉଷ୍ଣ କଣା ।
ଦେବ ! ତେଜସ୍ୱୀଠାରେ ଗ୍ଲାଣ୍ଡ ମଦେ ସଣା । ୧୯୧୦ ।
ଭୂମୁ-ସମ୍ପଦ ଭେଦେ, ଦେଖୁ ଏଁ ଗଣ୍ଡେଁ ।
ପାଦ ଉଲ୍ଲ ଭ ମହାସମୁଦ୍ରକୁ ପୂଜବେ । ୧୯୧୧ ।
ଦେଖିବାକୁ ତପନସ୍ତ୍ରଳ ଅଙ୍କେ ଯାଜ ।
ଚେ ପୋଷ ତମ୍ଭକୁ ଜାଣି ଉଦେ ସ୍ୱଳ୍ପଜ । ୧୯୧୨ ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ବାଣ ବାଧ୍ୟ ବଦକର ପୂରେ ।
ନଦୀଗର୍ଭ ମାତସ ଅକ୍ଷ ଦେଖି ବଦେ । ୧୯୧୩ ।
ଅନଙ୍ଗ ସୁମତ୍ସ୍ୟଦେବଙ୍କେ ଏତେ—
କେବଳ ନାଚାଶିଳି ଭଜନ ଅଙ୍ଗୀକୃତ । ୧୯୧୪ ।
ଏଣୁ ଦେବ ! ସମ୍ପ୍ରତି ଜନ୍ମ ହୁଏ ଭବ ।
ଧନ୍ୟ ନିର୍ମଳ କଦେ ଏ ନିସ୍ୱବ । ୧୯୧୫ ।
ଜନକ-ନନ୍ଦିନୀ ଏଣୀ ବାଣୀ ଶ୍ରବଣରେ ।
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଭୁଲୁଣ୍ଠିଲେ । ୧୯୧୬ ।
ତେବେ ସୀତା ପ୍ରୀତିରେ ସନ୍ଦେଶ ଘେନି ।
ଏମନ୍ତ ସ୍ୱଗଣ ମନେ ନିଜ ଯନ୍ତ୍ରଣାକୁ । ୧୯୧୭ ।
ତୋମର ଜନ୍ମ ଏଣୁ ଜଡୋଷ ଧନ୍ୟ ଦେହ ।
ଦେଖିଥି ପୂର୍ବେ ସ୍ୱରୂପ ବଳ ଦେବ ଦେହ ? । ୧୯୧୮ ।
ଭକ୍ତ କୃପା ଦେଖି ଦେବଗଣାଦୃତ ।
ସମ୍ପଦବର୍ଗ ତେଜ ଚେ ମହାଭାଗ୍ୟତ । ୧୯୧୯ ।
ଚେ ପନାଶିଷ ଏମନ୍ତ ଅନେକ କଥରେ ।
ଦେଖନ୍ତୁ ସ୍ୱଭାବେ ତନ୍ତ୍ରାଳୁ ଚଇରେ । ୧୯୨୦ ।
ସୀତା ସମ୍ଭ୍ରମ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ବ୍ୟନ୍ତୁ ।
ବାଣୀ ନ ଗୁର୍ବେ ବଳ ପ୍ରେମକୁ ସମ୍ଭୁ । ୧୯୨୧ ।

ତା ଦେଖାଣିବୁଝ ପାର ଗୀତ ପୁଣତ ।
ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳେ ଖେଳିବା ଯଦ୍ୱ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ୧୯୨୨ ।
ତା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନାରୀଙ୍କ ଭ୍ରଷ୍ଟଜଳଜାତରେ ।
ଦଶନ-ମଧୁପଦ୍ମ ବଦୀ ହେଉ ଭଚେ । ୧୯୨୩ ।
ମହାଜେଷ୍ଟ ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ଭାଙ୍ଗନ ପ୍ରାପ୍ତ ।
ତା ଦେଖିବ ଏତ ଦେବାଙ୍ଗଣ ଅଟ୍ଟାଳି ଜ୍ୟୋତ । ୧୯୨୪ ।
ଯଦେନ ଯେ ଛିଦ୍ର ଭଲ ଏହାନ୍ତୁଯୋଗୀ ଜନ ।
ଏକଳଜନ ଛୁଦଙ୍ଗ୍ସ ଅଦ୍ଭୁତ ଲ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ୧୯୨୫ ।
ଯେ ଯତ୍ନ ମୋ ଶିକ୍ଷଣ ଶୁଣି ନ ଜାଣିବ ।
ସେ ତେ ଶ୍ରୀରାମ-ପାଦ ଦାସୀ ନିଷ୍ଠେ ଭଜବ । ୧୯୨୬ ।
ସେ ସାହାରେ ଅଦ୍ଭୁତ ପ୍ରୀତିକ ଭଜନ ।
ଯେ ତାହାଙ୍କୁ ଭାଲିଥିଲେ ଅନ୍ଧାଏ ଦର୍ଶନ । ୧୯୨୭ ।
ଏମନ୍ତ ଏକାଗ୍ରତାକୁ ଜାଣି ପ୍ରୀତିକରେ ।
ଶ୍ରୀମ ତାର ସୁନ୍ଦର ମୁଖକୁ ଗୁଞ୍ଜି ପରେ । ୧୯୨୮ ।
ପତ୍ନୀଙ୍କ ଶୈଳ୍ପ ଏପାଁକୁ ଦେଖିବା ସୁଖରେ ।
ଧନକୁ ଦେଖି ଭର୍ମଣ ସନ୍ତୋଷ ଗତରେ । ୧୯୨୯ ।
ଶ୍ରୀମ ପଞ୍ଚ ଲକ୍ଷଣ ପାଦ ଧନକୁ ଗୁଣ୍ଡି ।
ସୁଦର ଏହାକୁ ନିଜ ଭବନ୍ତେ ଯୋ ସ୍ୱାମ । ୧୯୩୦ ।
ଦରଣୀର ନ ସନ୍ଧ ଭୂମି ଭୂଷିତବ ।
ତାହାଦେବେଳ ଭକ୍ତିର ଅନନ୍ତ ସାହିବ । ୧୯୩୧ ।
ଏତେ ଯାଇ ଯେ ଏକ ପୁନ୍ଦକ ଗାଇବେ ।
ଏଣୁ ପ୍ରକାରେ ଭକ୍ତର ଅଦ୍ଭୁତରେ । ୧୯୩୨ ।
ହେ ଭକ୍ତ ! ହେ ଦରାବ ! ହେ ଏକୁତଜାଲ ।
ହେ ଯେଉ ! ଲୁଣ୍ଡେଜାରେ ମୋ ଅଦେବକୁ ପଥ । ୧୯୩୩ ।
ଦସୁଲୁଣ୍ଟିକୁ ଦନ୍ତ—ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଗତ—
ସୁଖ ନିଜ ଭବତାକୁ ହେଲେଣି ଭକ୍ତ । ୧୯୩୪ ।
ଏଣୁ ଲୁଣ୍ଡେଗାରେ ଚେତ ହେଉ ଧୀରତ୍ୱରେ ।
ଧରଣୀକି ଧନ୍ୟଧନ୍ୟ ଜନ୍ମନ୍ତ ଦୁଃଖରେ । ୧୯୩୫ ।

ଶେଷେ ମନେ ଘେନେ ଅବଶ୍ୟ ଅଛନ୍ତି ।
ଭୁକ୍ତିସୁଖ ଅଭିଳାଷୀଙ୍କ ଅଗୋଚର । ୧୯୩୬ ।
ପରମଧନର ସଙ୍ଗ ସୁଖସ୍ୱରୂପର ।
ଆଜଇଙ୍କ ପଣ୍ଡୁଆଡ ଉଚିତ ନୁହଇ । ୧୯୩୭ ।
ଗୋପୀମାନଙ୍କର ପ୍ରେମ ସୀମା ଦେଖାଇଲ ।
ଏ ସବୁ ଗ୍ରନ୍ଥର ଧୂଳିକଣ ପାଇବାର । ୧୯୩୮ ।
ବସିବାକୁ ପୂଜ ଦେବେ ଶ୍ରୀଗୁରୁ ନାହେ ।
ଯାହା କଣ୍ଠେ ଆବ ରେଖ ନାହିଁ ରେଖ ପାଉ । ୧୯୩୯ ।
ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ ଆପଣଙ୍କ ଦେଖି ।
ପରେ ଭାବ ବହୁଧିବା ସୀତାଙ୍କୁ ନେଉଛି । ୧୯୪୦ ।
ସ୍ୱରସ ଭୂଷିତ ଭାବ ଭଳ ହେଲେ ସୁତ ।
ପଣ୍ଡୁଲିପିର ସୁଧା-ସରୋବର ବର୍ଣ୍ଣ ତ । ୧୯୪୧ ।
ସଙ୍ଗ ସୁଖିବା ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କଲେ ।
ଏକେ ଯାହିଁ ସେ ଗ୍ରନ୍ଥ ହୋଇ ଅତ ଉଚିତ । ୧୯୪୨ ।
ଅତ ସୁଖରେ ଭବେ ସ୍ମରଣ ଭକ୍ତ ହେବେ ।
ଲୁପ୍ତ ହେଲାଣି ଦେଶରୁ ତଥା ନୋହୁଛେ । ୧୯୪୩ ।
ଯାହାର ମନ ଶକ୍ତ ସମ୍ପର୍କେ ଗମନ—
ସ୍ୱୟଂ ଜନ ଧରିବ ରେଖ ସନ୍ଧାନ । ୧୯୪୪ ।
ସେଦିନେ ସ୍ୱଦେଶୀମାନ ଶକ୍ତ ସକ ଆଜି ।
ଅନନ୍ତ ସ୍ୱଭାବେ ଅନୁଭବେ ଅଟେ । ୧୯୪୫ ।
ସେ ସୁଦ୍ଧି ନାହିଁ ସ୍ମରଣ ଭାସୁଚି ଧାରଣା ।
ସୁଣାବୋଧରେ ମୁକ୍ତି ଅବଶ୍ୟ ଦେବିନ । ୧୯୪୬ ।
ମଙ୍ଗଳ ଦେଖି ଶାସ୍ତ୍ର ହେବ ସ୍ମରଣରେ ।
ସ୍ପଷ୍ଟ ସ୍ୱଭାବେ ପ୍ରବୃତ୍ତି ସେ ବୋଧ ନାହିଁରେ । ୧୯୪୭ ।
ସ୍ୱୀକାର କାରଣ ହେବେ ଧନ୍ୟବାଦ ।
ଭୁଲିବାର ଆସୁଛ ଜା ପୂର୍ବ ଆସ୍ଥା । ୧୯୪୮ ।
ସ୍ମରି ସହିତ ହେବ ପୂର୍ବର ସ୍ନାନ ।
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ତାଙ୍କ ପ୍ରକୃତ ଶକ୍ତି । ୧୯୪୯ ।

ଯୋଡ଼କରେ ଶିବ-ଗୃହ-ନାଟ୍ୟେ ବର୍ତ୍ତିଲ ।
ସମାଜ ସମ୍ବାଦ୍ଧବଲାବ୍ଧରେ ଛୁଟିଲ । ୧୯୫୦ ।
ଏମ ପଢାନ୍ତେ ଲୁବେ ଗୃହଶଣ୍ଡ ହସ୍ତି ।
ଦେଖି ସକଳ ଜନେ ଲଭିଲେ ଆନନ୍ଦ । ୧୯୫୧ ।
ଘନଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରମାଙ୍କୁ ଶଙ୍ଖେଲ କୌଶିକ ।
ପଣ୍ଡ୍ୟାବ୍ଧରେ ଭକ୍ତଙ୍କୁ ପୂତ ପ୍ରେମୋଦକ । ୧୯୫୨ ।
ନାନାବୃକ୍ଷେ ସଜନରେ ବାଜଣା ବାଜିଲ ।
ଅପୂର୍ବାଗଣ-ଗାନକର୍ଣ୍ଣିକ ପ୍ରବଳ । ୧୯୫୩ ।
ଇନ୍ଦ୍ରାଦି ଦେବେ ଶିଙ୍ଗେ ମୂଳ ଏ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ।
ପୁତ ଭକ୍ତ ଭଲେ ଦିବ୍ୟ ପୁଷ୍ପ ବର୍ଷଣଙ୍କୁ । ୧୯୫୪ ।
ଜୟ ଜୟ ନିନାଦରେ ଉଛଳ ପୂରିଲା ।
ବିଦ୍ୟାମାଧର୍ଯ୍ୟଜ୍ଞଙ୍କ ସ୍ତୁତ ପ୍ରକଟିଲ । ୧୯୫୫ ।
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ଚକ୍ଷୁରେ ଜନେ ମଣି ଭାବିଲେ ।
ଚେଲ ଯୋଡ଼ି ପାଦେ ଭଲେ ନମସ୍କରି । ୧୯୫୬ ।
ବାଜେଇ ଏକଯୋଗ ମୃଦଙ୍ଗ ବେଣୁ ଢୋଲ ।
ଦୁନ୍ଦୁଭି ବାଦ୍ୟ ଲି ଏଣ୍ଡ ଚେକ୍ସ ବଦଭାଳ । ୧୯୫୭ ।
ପ୍ରଧାନଙ୍କୁ ହୋଇ ଲୁକଗ୍ରସଦାସକେ ।
ସ୍ତୁତିରେ ମଙ୍ଗଳ ଗାନ ଭଲେ ନାନା ସ୍ଥାନେ । ୧୯୫୮ ।
ସ୍ୱର୍ଗ ଶେଖର ଏରା ବୃଷ୍ଟି ବକ୍ଷିବା ପଶ୍ଚା ।
ଦ୍ୱାରୀ ଏଣାଙ୍କ ଅଦ୍ଭୁତ ହେଲ ସୁଗନ୍ଧ । ୧୯୫୯ ।
ଜନକ ଯୁକ୍ତ ହେଲ ଚେତାଙ୍କୁ କୁଚ ଭଏ ।
ପୂର୍ବନିତ୍ୟ ମାନବ ଅଛ ପାଇବା ପରେ । ୧୯୬୦ ।
ଗୃହନ୍ତିକ ଦେଖି ସକଳ ପଦ୍ମସେ ।
ଏବାର ବାଟ ଏକ ସତ୍ତ୍ୱିଧାନ ହେବେ । ୧୯୬୧ ।
ଯୋଗକ ସ୍ଥାନ-ନାନା-ପ୍ରଭୁ ସ୍ୱାଗତ୍ୟ ।
ଜୈନ ଧର୍ମପୂଜା ତ ପରମଧର୍ମ । ୧୯୬୨ ।
ଶୌଭ ବଦୋର ବିଧୁ ଦେଖିବା ସ୍ଥାନରେ ।
ହେମବନ୍ଧୁ ବକ୍ଷଣ ବୃନ୍ଦକ ପ୍ରବେଶେ । ୧୯୬୩ ।

ଷଡାନନର ବୋଲକୁ ଘଣ ମହାସୁଖୀ ।
ସୁମ ଭକ୍ତ ସର୍ବ ବୋଲ ଏଣ୍ଟିବେଣ୍ଟିଆ । ୧୯୬୪ ।
ସମ ସୁଭଗାଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ସୁବଣା ପ୍ରଭଯା ।
ସ୍ତ୍ରୀ ଏ ସର୍ବିଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ଗୀତା ଲକ୍ଷ ପୁଣ୍ୟ । ୧୯୬୫ ।
ପରବେ ନାପ୍ଟ୍ରିଣ ଶିଶୁପାଳଦାଳ ।
ବସେନ୍ତି ଧୃଷ୍ଟ ଭକ୍ତ ବଲଣପାଳ । ୧୯୬୬ ।
ଦନୁ ଏବେଷ୍ଟରେ ଯାଚ ମନ ଶ୍ରୀଗୁରୁଡ ।
ଶକ୍ତିସର ସ୍ରାଭ ଶନ୍ୟାଣ ଦା ଦୟତ । ୧୯୬୭ ।
ଏମନ୍ତେ ହେଁ ଶ୍ରୀପ୍ରେମ ଭକ୍ତ ଗଣ ଦେଖ ।
ଉଲ୍ଲଙ୍ଘ ଲାବେଶ୍ୱ ସୁଖ ଦେବ ସ୍ନାନ ଦକ୍ଷ ୧୯୬୮ ।
ଏବଂ ଉଲ୍ଲୁଷ୍ଟ ସର୍ଗୀ ଶକ୍ତିା ହୋଇ ବାଳା ।
ବନ୍ଦିବାକୁ ତୌଦିଶ ଭକ୍ତଶୁଭଳ ମାଳା । ୧୯୬୯ ।
ମାଣ୍ଡ ସ୍ତ୍ରେମଣ୍ଡଦୟା ହୋଇ ଦେହ ଧନ୍ୟ ।
ଗ୍ରାମବେଶ୍ୱ ଚିନ୍ତାଙ୍ଗ ଯାଦବ ଗାର୍ଦ୍ଧ ସକ୍ଷ । ୧୯୭୦ ।
ଧୀରା ଲୁଣ୍ଡ ବଦତନ ଯନ୍ତାଣ ଭଜନ ।
ସୁଭଙ୍ଗଚିତ୍ର ନୟେ ହୋଇ ଶଙ୍ଖାସ୍ଦୁଣ । ୧୯୭୧ ।
ଭଗ୍ନାଣା ଭଗନ ଭକ୍ତମାନୁ ପ୍ରଦାନ—
ବହୁଣି ପଶ୍ଚ ବୋଲି ଦେବ ପ୍ରଣାମ୍ବାନ । ୧୯୭୨ ।
ତେବେ ସର୍ବାଙ୍ଗ ସୁର୍ଯ୍ୟ ସୁବଲାଜ ସୁବଣ ।
ଧୀରା-ଦଧି ଭାବ ସ୍ୱମ ସୁଦବେ ଶୋଭଣ । ୧୯୭୩ ।
ନାଁ ସୁସୃଷ୍ଟି ଦେବ ଗଣ ଅଣ୍ଡିତ ।
ସ୍ତୁତିଦ ଦଶ ଦ୍ୱିପଦମୂର୍ତ୍ତ ସଦ୍ଗତ । ୧୯୭୪ ।
ସରଳବେ ନରସବେ ବାଇଣ ବାଜଣା ।
ଦୂରେ ଏନ୍ଦୁବେ ଚିନ୍ତ ବୋଷବେ ଶ୍ରୁତଣା । ୧୯୭୫ ।
ନ୍ତିମାରତ ବନ୍ଦର ନଳ ଯଲର ସୂକ୍ତ ।
ସୁଷ୍ଟ ବଢ଼ଙ୍କିତ ହୋଇ ଭଦ୍ର ଭଦ୍ର ଧୂଳ । ୧୯୭୬ ।
ଅପ୍ସରାମାନେ ନାଚନ୍ତେ, ଗନ୍ଧର୍ବ ଗାଉଣେ ।
ମୁଣି ବାଦ୍ୟମାନ ଯଦ୍ଦବାଣ ଦୃଷ୍ଟି କଲେ । ୧୯୭୭ ।

ବଂଶାବଳୀକି ବଶିଷ୍ଠ ସଭେ ଶୁଣାଇଲେ ।
ବିପ୍ର ବେଦ ପଢିଲେ ନାନ୍ଦୀ ବଜାଇଲେ । ୧୯୭୮ ।
ଶିବଧନୁକୁ ଭାଙ୍ଗି ସୀତା ଲଭିଣ କଲ ।
ସ୍ୱୟମ୍ବର-ଶ୍ରମ ତ ହରକନ୍ୟାଙ୍କୁ ପ୍ରବଳ । ୧୯୭୯ ।
ସୀତା ହସ୍ତ ଧରି ରଘୁ ଶେଷ ଶୃଙ୍ଗାର ।
ମେଳନ ପଦ୍ମ କଲେ ଜନକ ରାଜଦ୍ୱାର । ୧୯୮୦ ।
ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ସମ୍ପାଦ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ।
ଚଳିଲେ ସୀତା ସହ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଘଣ୍ଟାକୁ । ୧୯୮୧ ।
ନ ଭୁଲିବା ଜାଣି ତା ଅସାଧାରଣ ପ୍ରୀତି ।
ବସ୍ତ୍ର ଦେଇଲ ମନ ମନ କୌଶଲ୍ୟା ସୁତ । ୧୯୮୨ ।
ସୀତାକୁ ଦେଖି ତେବେ ଘଟଣ ମୂଢ଼ ହୃଦ ।
କୃପାମୟେ ଏଭେ ହୋଇ ରହ କାଳ୍ପନ । ୧୯୮୩ ।
ଲୁଚି ସଭ ହୋଇ ବଢେ ଶୁଣିଲେ ଏମନ୍ତେ ।
ଦେବତା ସର ଏହି ଅଟେ ଅବନୀ ମାନ୍ତେ ? ୧୯୮୪ ।
ଲଲାଟକୁ ଧର ଦୂରଗ୍ରହରି ବାଣ ଭଙ୍ଗି ।
ଶୁଣ ଲକ୍ଷ୍ମୀରେ ତ ରାଣୀ ହୋଇ ଜାଣି ପୁଣି । ୧୯୮୫ ।
ଥିଲେ ଧାମୁ ଅପସରି ଜନେ ଲକ୍ଷଣ ।
ସେ ଉଦ୍ଧାରକ ଏ ଲଲାଟ-ପାଣି-ପୀଡନ । ୧୯୮୬ ।
ସମେତ-ଲଙ୍କାପତ ଦେଲ ତାକି ସୀତାକୁ ।
ମାଧବୀ କରୁଣ ପୁଣ ଶୁଣ ସଙ୍ଗ ତାଙ୍କୁ । ୧୯୮୭ ।
ଏବେ ଶୁଣି ସାଧୁ କୃପେ ଚଳିଲେ ଏମନ୍ତ ।
ଏ ଗଜ ଅଶ୍ୱ ରଥ ସକଳୁ ନିର୍ଭୀତ । ୧୯୮୮ ।
ଲୁଣ୍ଠ ପଞ୍ଚ ପୈଶି ଶୌର୍ଯ୍ୟ ବଳ ପ୍ରତାପ ।
ସତ୍ତ୍ୱ ତ ଶଙ୍ଖାନ ସହ ପାଦରେ ଲୋପ । ୧୯୮୯ ।
ସେ ଅସ୍ତ୍ର ପୁଣି ଲୁଣ୍ଠେ ପେଷିଥାନ୍ତୁ କେଉଁ ?
ଏବେ ଗ୍ରହଙ୍କେ ମୁଖେ ଲଭିବ ମଙ୍ଗଳ । ୧୯୯୦ ।
କର୍ଣ୍ଣାଟ ଦେଶ ମଠ ଗୋଷ୍ଠ ଗ୍ରାମକୁ ଅନାଇ ।
ନିର୍ଗୁଣ ଭୋଜନରେ ଏକ ଦୃଢ ନାହିଁ । ୧୯୯୧ ।

ତା'ର ସନ୍ଧ୍ୟାଂଶୁ ଏଇ ବିଂଶ ଖୁରରୁ ।
ଅବାଧଣ ଚୋପୋଲ ଗଜ ପବନରୁ । ୯୯୨ ।
ଧନ୍ଦେଶେନ୍ଦ୍ରି ସୁଖରୁ ସୁଧୀ ଅଶ୍ୱପିଙ୍କୁ ।
ହେଲେଣ ଯଶରୁ ବାଧୀ ଜାବଳିଙ୍କୁ । ୯୯୩ ।
ଗର୍ବନ୍ତୃଚୁପ୍ଳାନ ଭଜ ମୁକ୍ତିଦାଣାଙ୍କୁ ।
ବାଣ୍ଡି ଭ ପଦ ଲୁହେ ବାଣ୍ଡି ଜର ସୀତାଙ୍କୁ । ୯୯୪ ।
ଏବେନ୍ତୁ ଚୋଳାଦର ଶ୍ରୀ ସୀତା ବସୁବେ ।
ସଭା ଦେଶ ଭଗ ଅପାଇଁ ପଣ୍ଡେଉବେ । ୯୯୫ ।
ଦ୍ୱାରୀ ସୁରଭ ଅଙ୍ଗ ଶୁଭାନ୍ତି ନାଖ ଭଜେ ।
ଦଧାତିରୁ ଯାଜ ଭଲେ ଅପାନ୍ଧୁକାରେ । ୯୯୬ ।
ସାଧୁତ୍ୱପୁଣ୍ଡ ଦ୍ୱୀପ ଜାନକୀ ଘେରୁରୁ ।
ଗଙ୍ଗେ ପଦ ଭଗ ଲାଜ ନୃଷ୍ଟ ସମୀପରୁ । ୯୯୭ ।
କୃଷ୍ଣ ନୃପ ସୁଅନ୍ତେ ତା ମୁଖ ଅନ୍ନଣ ।
ନେଇତି ଭୁଷିଳ ଭୂଦେଶେ ଏଭିଷ ସ୍ୱୟଣ । ୯୯୮ ।
କେ ଜନନୀର ସୌନ ହୋଇ ଦ୍ୱୟ ବସୁବେ ।
ନୃପନାଭସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୁର୍ଣ୍ଣିଷ ବନରେ । ୯୯୯ ।
ନଜବଳ ନାସ୍ତି ନରେ ପଂଷ ଦେଖିଶରୁ ।
ନାନା କ୍ଷିବେ ଗାଲ ଦେଲେ ଗୁପ୍ତସରୁ । ୧୦୦୦ ।

ପରଶୁରାମାଗମନ

ହେଠାରୁ ବଜ୍ରଧନ୍ୱ ଆର୍ଣ୍ଣରୁ କୁଶି ।
ଦେଖେ ଯଜିଷ ଭୃଗୁକୁଳାମ୍ବୁଜ-ଭାସ୍କରୀ । ୧୦୦୧ ।
କୁମରୁମିତ ଗୌରବାନ୍ତୁ ଦଧାରୁଦ ।
ଚନ୍ଦ୍ର ଜଗ ମୁଖ ଚୋପେ ଦ୍ୱୋଦଶମ ଏକ । ୧୦୦୨ ।
ଝୁଳ କୁନ୍ତଳଜ ଭାସ୍ୱରାଙ୍କ ।
ଭଦ୍ରାନ୍ତୁ ଧନୁଙ୍କଳ ଦଧୂନ ସଭ୍ରଭ । ୧୦୦୩ ।
ଦନ୍ତାର୍ଣ୍ଣ ସୁଦନ୍ତ, ବାହୁ କିଳ ଭଙ୍ଗ ଭଙ୍ଗ ।
ଦବୁଜ ଭାରଦ ଦୃଢ଼ୁଧାକର୍ଣ୍ଣଧଣ । ୧୦୦୪ ।

ହିଙ୍ଗୁଳ କ୍ଷୁଦ୍ରାଙ୍ଗୋଳା ପଞ୍ଚପୁଷ୍ପ ସ୍ୱର ।
ତୁଣବାଣ ବାଣାସନ କୁଠାର ଶୋଭିତ । ୧୦୦୫ ।
ସାଧନରୂପେ ଯୋଗ କର୍ମ ଯେ ମହାନୁଭବ ।
ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ ଅଟେ ତାହାର ସ୍ୱଭାବ । ୧୦୦୬ ।
ଏମନ୍ତ ବସିବେ ତବେ ଯେ ଦେବୀ ପ୍ରଦେଶ ।
ଧରଅଛି ଛବି ଜଗତର ମୂଳଦେଶ । ୧୦୦୭ ।
ଜଗାଣଙ୍କୁ ଦେଖିବା ଉପୋଲ ପକ୍ଷୀରୂପେ ।
ପରମ୍ବ୍ରହ୍ମଙ୍କୁ ଦେଖି ଯାଉଥିଲେ ଲୁପେ ।୧୦୦୮ ।
ପୁଣି ଜନସ୍ୱଭାବ ନିତାପନ ଦେଖିଲେ ।
ପିତୃନାମ ସ୍ୱନାମ କହି ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଦିଲେ । ୧୦୦୯ ।
ଯେ ଯାହାର ବଦନକୁ ଅଳପେ ଗୁହିଁଲ ।
ସେ ବାଞ୍ଛା ସିଦ୍ଧଯୁବେ ମନ ହୋଇଲା ସ୍ୱଭାବ । ୧୦୧୦ ।
ଭକତ ଭୂନାଥଙ୍କ ଚିତ୍ତରେ ପ୍ରଣମିଷ ।
ସ୍ୱକାର୍ଯ୍ୟ କରଣରେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଣମାଇଲା । ୧୦୧୧ ।
ତାକଣ ଜଣ ସ୍ୱର୍ଗର ଶୁଦ୍ଧଶୀତାଦଙ୍କୁ ।
ଯଶୀଦେଲେ ଯେବରଣ ମାତାର ଛାମୁକୁ । ୧୦୧୨ ।
ଆଶ୍ରମିକ ମୁଖ ହାସ ତାହାଙ୍କୁ ହୋଇଲା ।
ଗଜଳ୍ପଣରେ ପ୍ରଣାମ କରିଲା । ୧୦୧୩ ।
ଆଶ୍ରମିକ ଭକତେ ଦୂର ସ୍ୱଇଁ ଜାଣି ।
ବହୁତ ଆଶୀର୍ବାଦ କରୁ ପରସ୍ପରଣି । ୧୦୧୪ ।
ଭଲ୍ଲ ଭାଲ ଦୂପ ଛତ୍ର ଚୁର୍ହି ଭଜନକୁ ।
ପଞ୍ଚବର୍ଣ୍ଣ ଭବେ ଦୂର ହେମ ଆରୁଣାଙ୍କୁ । ୧୦୧୫ ।
ବଦନ ମୂଳେ ପୁଣି ଶିରୁ ସମ୍ପାଦିଲ୍ଲୁ ।
ଦେଖି ଭୂମିପକତ ହୃଦୟଶୁଦ୍ଧଙ୍କୁ । ୧୦୧୬ ।
ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନୃତ୍ୟ ହୋଇ ଏପଣ ହୋଇସ ।
ଅହେ ଭକତ ! ହେତୁ ଏ ଧନୁକୁ ଗ୍ରହିସ । ୧୦୧୭ ।
ଭଲୁ ଅଣି ଏବେ ଯୋଗେ ଭଗତ ଦର୍ଶନ ।
ଜୋଡ଼ିଲେ ଏକ ସନ୍ଧାନେ ଭକତ ଧ୍ୱନିନ । ୧୦୧୮ ।

ତାହା ଶୁଣି ବଚନ କହନ୍ତି ଭକ୍ତ ଦେବ ଏଥି ।
ଦୁଷ୍ଟ ନରପତିଙ୍କର ଅନନ୍ତ ହରିଷ । ୧୦୦୯ ।
ଦେଖନ୍ତି ନାରେ ପୁନଃ ପୁରୁଷ ନାସ୍ତିକର ।
ପାଇବେ ଦଣ୍ଡାଦଣ୍ଡ ଏବଂ ଅତି ସ୍ଥଳରେ । ୧୦୧୦ ।
ଶୁଦ୍ଧାନ୍ତ ଅନ୍ତ୍ର ଦେଖି-ଖାସରେ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ।
ଭକ୍ତିର ଗୁଣ ଶୁଣି ଶୀଘ୍ର ପ୍ରେମ ହୋଇବ । ୧୦୧୧ ।
ଏନନ୍ତର କହନ୍ତି ଶୀଘ୍ର-ଦୋଷରୁ ଜାଣି ।
ତନ୍ତ୍ରରେ ଭକ୍ତିର ଭାବ ଏମନ୍ତ ବାଣୀ । ୧୦୧୨ ।
ହେ ନାଥ ! କୃପାସିନ୍ଧୁ-ଶ୍ରୀଚରଣଙ୍କ ।
ଅଟେ ତୁମ୍ଭ ପାଦାମ୍ବୁଜ ଜଗତେ ଦେବକ । ୧୦୧୩ ।
ତା ଶୁଣି ସେ ହୋଇଲେ ତେତୁ ଦେଖା ନାହିଁ ।
ସେ ମାତ୍ର ସେବକ ନାମେ ଚତୁର୍ଥ ପୁରୁଷ । ୧୦୧୪ ।
ଶତ୍ରୁ ଧର୍ମ ଦେଖା ଦେଇ ଅଟଇ ପଥ ।
ତାହା ସହ ମନଭ ଦୂର ସମ୍ପଦର । ୧୦୧୫ ।
ସେ ଏହୁ ଦାମ୍ପତ୍ୟ ଭୂଷଣ ସେ ପାଇବ ।
ସହସ୍ରବାହୁ ଶତେ ଅଟେ ବସୁ ଯୋଗର । ୧୦୧୬ ।
ସେ ଏବେ ଏ ସଙ୍ଗରୁ ଜନ ଦେଖା ହେତେ ।
ନୋହିଲେ ସବଳ ଧର୍ମରେ ହେବେ ମୃତ । ୧୦୧୭ ।
ଏତେ ଶୁଣି ସବେ ଭକ୍ତି ଭୂମିଶାସନ ।
ଅନ୍ତମନ ଶୁଣିଲେ ଦେଖିଲେ ଏକନ । ୧୦୧୮ ।
ମୂର୍ଖ ବାକ୍ୟର ଅନେକ ଧନ ଭୂମିରେ ।
ହେ ମୂଳସ ! କେବଳ ଭବ ନାହିଁ ତୋହର ଦେଖ । ୧୦୧୯ ।
ଏବେ ଏ ଧନ୍ୟାସେ ଦେଖ ଏହି ଦଶା ।
ତା ଶୁଣି ସେହି କହିବ ପାଦ ନୃସିଂହ । ୧୦୨୦ ।
ଅବେ ତ ଭକତଙ୍କର ନିଦାନ ।
ତୋର ସବୁ ଜାହାଜ ସମ୍ଭାଳ କରନ । ୧୦୨୧ ।
ସେବକଙ୍କ ପ୍ରୀତି ଦେଖା ମୁଁ ସହିତ ।
ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ କୃପାର ଭୂଷଣ ଅନୁଭବ । ୧୦୨୨ ।

ତା ଶୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ କହି ବୋଲନ୍ତି ଶୁଣ ଦେବ ।
ଏତେ ଧନ୍ୟ ଏମନ୍ତ ବୋଲିବ ମୋ ମନ୍ଦଭାଗ୍ୟ । ୧୦୭୩ ।
ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ଭାଗ୍ୟ ନିସ୍ତୁ ଭୂଅନ୍ତେ ଭାଙ୍ଗର ।
ଏଡ଼ ବେଇମାନ ହେଲେ ନାହିଁ କ ବିଚାର । ୧୦୭୪ ।
ଏବାଳ୍କୁ ନୂତନ ଛିଦ୍ର ଘନ ଅର୍ପଣ ।
ଭରନ୍ତେ ହେବ ଖଣ୍ଡ ହେଲ ଏ ଭମାଗୁଣ । ୧୦୭୫ ।
ଯେଉଁରେ ଶାକ୍ୟ-ଦୋଷ ତେଜ ହେଲେ ନାହିଁ ।
ଅଧାରଣରେ ତୁମ୍ଭେ ଦୋଷକର କେମନ୍ତେ ? ୧୦୭୬ ।
ତେବେ ଧନୁଃଧର ଦେଖି ପରଶୁଧାର ।
ହେଉଛ ଶୁଣି ନାହିଁ ଭବେ ଘଞ୍ଚର ଗୋର ? ୧୦୭୭ ।
ଅରେ ଶଠ ! ତୁ ବାଳକ, ତେଣୁ ତୋର ପ୍ରାଣ—
ନେବାକୁ ମୋର ମନ ବଳୁ ନାହିଁ ଜାଣ । ୧୦୭୮ ।
ନିକୃଷ୍ଟ ବୋଲି ମୋତେ ଜାଣ ଅଛୁ ତୁହି !
ମାଁ ଶୁଣ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଅଜେଗୋଷୀ ମୁହିଁ । ୧୦୭୯ ।
ଗୁଣ ଛେଦି ଭୃଗୁକୁଳ-ନନ୍ଦନ ବୋଲେ ।
କ୍ଷତ୍ରିୟ ଗ୍ରୀଷ୍ମକରେ ବଧେ ଉଗାଇ ହେଲେ । ୧୦୮୦ ।
ବାହୁବଳେ ବଳୁଦାର ଭୂଷଣ ନୟ ।
ମଧରାଜ ଦାନ ଭଳି ଗର୍ବୁ ଅବସ । ୧୦୮୧ ।
ଅରେ ନୃପସୁତ ! ଦେଖ ଦେଖ ଏ କୁଠାର ।
ଦେଉଅଛି ସହସ୍ରବାହୁ-ବାହୁ-ସଂହାର । ୧୦୮୨ ।
ଜନନୀ ଜନକଙ୍କୁ ଦୁଃଖୀ କର ନା ନର ।
ଏ କଠୋର କୁଠାର ଗର୍ଭସ୍ଥ ଶିଶୁହର । ୧୦୮୩ ।
ତା ଶୁଣି କହି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମଧୁର ମୃଦୁରେ ।
ଅହୋ ମହାରଥ ବୋଲି ଗୁରୁଙ୍କୁ ମନରେ । ୧୦୮୪ ।
ଭାବନ୍ତି ନ ଦେଖି ତୁମ୍ଭେ ଦେଖ ହେଉ ।
ଚକ୍ଷୁ ନ ଖୁଲି ଖଣ୍ଡ କୁଠାରକ ଯେଉଁ ? ୧୦୮୫ ।
ଅଙ୍ଗୁଳି ଦେଖି ପଡ଼େ ଏହି ଫୁଙ୍କିବାକୁ ।
ଭୟ ଦେଖ ଯେଉଁ ଫଳ ଏହି ଅଛି ଯାଉ । ୧୦୮୬ ।

ତୁମ୍ଭ ଦେହୁ ରୂପ ଏହିକ୍ଷଣେ ଦେଖି ।
କହୁଅଛି ତ ମୁହିଁ ଅପରୋକ୍ଷ ଲକ୍ଷି । ୧୦୩୭ ।
ଏବେ ତୁମ୍ଭ ଶ୍ରୀ ପଦ-ଯୁଗଳକୁ ଦେଖିଲି ।
ତୁମ୍ଭ ପ୍ରଭୁ ବାକ୍ୟରେ ଜନ୍ମଦୁଃଖ ଜାଣିଲି । ୧୦୩୮ ।
ଏଣୁ ତୁମ୍ଭ ପାଦ ପଦ୍ମ ସେବା କରୁଥିଲେ ।
ସବୁ ସିଦ୍ଧି ତ ମୁହିଁ କୋଟି ଜନ୍ମ ତପେ । ୧୦୩୯ ।
ସୁରଲୋକବାସୀ ଦେବତାଗଣଙ୍କରେ ।
ଜନ୍ମକୁ ବହୁ ଅଧି ନାଶ କରେ । ୧୦୪୦ ।
ଯେପରିକି ପାଇଲେ ତ ପ୍ରଭୁ ତୁମ୍ଭ ପାଦ ।
ଜାଣିଲେ ଦୂରେ ଯାଏ ଜନ୍ମ ମରଣ-ବିପଦ । ୧୦୪୧ ।
ଏଣୁ ତୁମ୍ଭେ ଦୟାରେ ଦେଖିଲ ମୋତେ ଆଜି ।
ଅମୃତ ପରି ତୁମ୍ଭ ପାଦେ ମୋ ମନ । ୧୦୪୨ ।
ମୋର ଜୀବନ ସଫଳ ଏବେ ତୁମ୍ଭ ପାଦ ।
ଦର୍ଶନେ ପବିତ୍ର ହେଲୁଁ ଏହି ସ୍ଥଳ । ୧୦୪୩ ।
ହେ ମୁନି ! ମୁହିଁ ଦେଖି ତୁମ୍ଭ ଚରଣେକୁ ।
ଅହୋ ଭକ୍ତି ମୋତେ ଅଶ୍ରୁ ବହିଲୁ । ୧୦୪୪ ।
ଯେଉଁ ପାଇଁ ତୁମ୍ଭକୁ ମୁଁ ଶରଣ ଗଲି ।
ଏବେ ଶୁଣି ତତ୍ତ୍ୱ ହେ ଦେବ ସନ୍ତୋଷରେ । ୧୦୪୫ ।
ହେ ଗୋବିନ୍ଦ ! ତୁମ୍ଭେ ଦିଅ ଏ ମନ ଶାନ୍ତ ।
ତ୍ରିଜଗତ ସକଳ ଜଗତ୍‌ନିବାସଦେବ । ୧୦୪୬ ।
ସୃଷ୍ଟିର ପାଳକ ତ୍ରିଭୁବନ ।
ସର୍ବ ଦେବଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ୧୦୪୭ ।
ତୁମ୍ଭେ ମୁଁ ଜନ୍ମ ଏହି ଯେବେ ପାଇବ ।
ଏବେ ଅନ୍ୟ ଏଥି ଜୀବ ନାହିଁ କେହି । ୧୦୪୮ ।
ଏଣୁ ସେବାକୁ ତୁମ୍ଭେ ଦୟା କରିବ ।
ମୋ ଆତ୍ମ ତୁମ୍ଭର ଏହା ଭୁକ୍ତି ମୁକ୍ତି କରିବ । ୧୦୪୯ ।
ତାହା ଶୁଣି କୃଷ୍ଣ ବୋଇଲେ ମୁନିଙ୍କୁ ।
ତୁମ୍ଭ ଧ୍ୟାନେ ଚିତ୍ତ ସ୍ଥିର କରି ସେ ତୁମ୍ଭର । ୧୦୫୦ ।

ସୁର୍ଯ୍ୟାଦିଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ରବାର ଶତ ମୁଖରେ ।
ବଖାଣି ଅନ୍ତ ନ ଲଭନ୍ତେ ଅନେକ ବ୍ୟାପରେ । ୨୦୨୧ ।
ତର୍କରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନ ହେଲେ ଯାର କିଛି ବଶ ।
ବେଷ୍ଟିଲୁ ତେଣେ ଦୁଃଖଦ ଦୁଃଖେକୁ ନ ସହ । ୨୦୨୨ ।
ତୁମ୍ଭ ପରିବୃତ୍ତି ତ ଧୀଶ୍ରି ଶେଷ ଅନ୍ତତା ।
ଘାଳ ଦେଖାଇବ ଧେନ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ସୋଭିତା । ୨୦୨୩ ।
ବାଳମାନେ ଦେଖାନ୍ତି ପୁଷଧାଙ୍କୁ ସମରେ ।
ସ୍ତୁତିଶ୍ରିଷ ବଶ୍ରିତ୍ତି ନାହିଁ ଜନାନନରେ । ୨୦୨୪ ।
ସୁରେଷ ସନ୍ଧ୍ୟ ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳ ହେଲେ ସ୍ତୁଷ୍ଟ ଜଗେନ !
ଭାଲି ଯେପଣି ବରନ୍ତି ପ୍ରତାପ-ଦହନେ । ୨୦୨୫ ।
ଅହୋ ! ମୁନାଷ ! ତୁମ୍ଭେ ସେ ଜାମିଂ ଭାଜନ୍ତୁ ।
ତାଙ୍କ ଭାଙ୍କ ଧାରଣ କୃଷ୍ଣ ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ । ୨୦୨୬ ।
ଶୁଣି ଏମନ୍ତ ବଚନ ଭକ୍ତ ବଚନଙ୍କୁ ।
ବୋଲନ୍ତି ସେ ବୋଧେ ଧନ୍ୟ ମୋର ପରଶୁଙ୍କୁ । ୨୦୨୭ ।
ଅହୋ ଜନେ ! ନାହିଁ କିଛି ଦୋଷ ତୋ ଗୋଚର ।
ଏ ବାଳୁଞ୍ଜି ବାଳକ ପୋଷା ଅଟେ ବଧର । ୨୦୨୮ ।
ଏ ଧର୍ମ ବୋଲି ଏବେ ସମ୍ଭାଳନ୍ତି ବୋଧନ୍ତୁ ।
ମାତ ଏବେ କିଷ୍ଟ ନେବ ଏବାର ଗ୍ରହନ୍ତୁ । ୨୦୨୯ ।
ତେଣେ ଦେଖିବ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସ୍ୱାନ୍ତୁ ଏମା ବଳ ।
ଖାଦ୍ୟକରେ ପରନ୍ତ୍ର ନାହିଁ ଦୋଷ ତୃପ୍ତର । ୨୦୩୦ ।
ତା ଶୁଣି ସେ ବୋଲନ୍ତି ମୁହିଁ ଅନାଥଣରେ ।
ଲୁଚିତ ହେବା କରନ୍ତ ଘନ ଭେଦରେ । ୨୦୩୧ ।
ଅପରାଧୀ ଜୁଳୁରୋଷ୍ଟ୍ର କିଛି ଅରେ ମୋର ।
ସେ ଦେଖିତ ! ବେଧର ତ ଉଦୋର ଲୁଦାର । ୨୦୩୨ ।
ମୋ ଜୁଳୁଷଣ ପୁଷ୍ଟିଅନ୍ତି ମାର ଏବାଙ୍କୁ ।
ଅଭ ମୁଁ ନବଂଶ ମାର ତୁମ୍ଭ ତଥାକୁ । ୨୦୩୩ ।
ତା ଶୁଣି ସେ ଧାମିଜ ଘନେ ଦୁଇ ସ୍ୱଦଳ ।
ଆହା ! ମୁକନ୍ଦ ଦଶ ଘଷ ଘଷ ଦଶିଷ । ୨୦୩୪ ।

ଅସ୍ଥି ସ୍ତ୍ରୀ ଦେହ ଶିବ ପାର୍ବତୀ ଶକ୍ତି ।
ଦେଖିଥିଲେ ଦେବେ ଏ ଭାଗୀରଥୀଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି । ୧୦୭୫ ।
ତେବେ ନିଶ୍ଚେ ବୋଇଲ ଅବେ ମୁନିବର ।
ଶୁଣରେ ଗଣେଶ ତୁମ୍ଭ ସନ୍ନିଧାନର । ୧୦୭୬ ।
କନକ-କମଳ-ବର୍ଣ୍ଣ ମୂର୍ତ୍ତି ତ ଦେଖେ ।
ଶୁଦ୍ଧ ଗଣି ପାର୍ଶ୍ୱ ପାଶ ତୁମ୍ଭ ବ୍ରହ୍ମା ଦେଖେ । ୧୦୭୭ ।
ତ ବା ପୁଷ୍ପ ନୈବେଦ୍ୟ ଦେଇଲେ ଲୋକ ଧିର ।
ପାଶ ଧନ ବଳ ବଢ଼ିଅଛି କଲ୍ୟାଣ । ୧୦୭୮ ।
ସ୍ୱାମୀ ଭଣନ୍ତି ଅଟନ୍ତି ତୁମ୍ଭେ ଗୋପ ।
ମୁନିଙ୍କୁ ପଠାଇ ତେବେ ଦେଖ ନେଇ ଦେଖ । ୧୦୭୯ ।
ନିଶ୍ଚିତ ମୂର୍ତ୍ତି ଏହି କମଳ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ।
ପୂଜାଙ୍କୁ ମୋ ପୂଜନେ ସନ୍ତୋଷେ ହେଲ ମୁନି । ୧୦୮୦ ।
ଏତେକ କହନ୍ତେ ଅଟନ୍ତି ବାହାର ।
ଘେନ ବୋଇଲ ଶୁଣି ରେ ସଞ୍ଚିଧାନର । ୧୦୮୧ ।
ମୋ ସ୍ୱରେ ବନ୍ଦୁଙ୍କ ଯାଇ ପଞ୍ଚକ ।
ହେ ଅର୍ଚ୍ଚ ! ତୁମ୍ଭେ ଏହ ଦେବାଙ୍କୁ ଦେଖିଲ । ୧୦୮୨ ।
ଅଟ ନୃପତେଇଁ ! ଏତେ ଏ ତୁମ୍ଭ ନେଇ ।
ଦେଖି କାହିଁ ଯ'ନ ଦେଖି ପୂଜାଦେଇ । ୧୦୮୩ ।
ଭାଗ୍ୟ ଦେଖା ତେବେ ପାଇ ବଡ଼ ସୁଖ ।
ଏହା ସମ୍ପଦେଣ ବେ ବସ୍ତୁ କର୍ଣ୍ଣେ । ୧୦୮୪ ।
ଏତେ ଶୁଣି ଅନ୍ତରେ ବୋଇଲେ ଏବ ଭାବେ ।
ହେ ବର ! ବନ୍ଧୁ ଶୁଣ ଅଶୁଭ ସମ୍ବାଦେ । ୧୦୮୫ ।
ତେବେ ସ୍ୱପ ପାଇବେ ବଳନ୍ତେ ନିବାସୀ ।
ଗୌରୀଙ୍କୁ ବଳ ସ୍ନେହ ମୁନି ଚାରଣ । ୧୦୮୬ ।
ହରିଣ-ଚିହ୍ନିତ-ଚନ୍ଦ୍ର ଧବ ବର୍ଣ୍ଣ ।
ଲୋଚନ-ଚନ୍ଦନ-ଗାତ୍ର ପରାଗି ସୁଦନ । ୧୦୮୭ ।
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ମୁକୁଟଜନ-ରାଜିତ ଶରୀର ।
ସେଦିନ ଦେଖି ଏହାଙ୍କ ଶୋଭ ସ୍ୱରୂପ । ୧୦୮୮ ।

ହେ ଦେବ ! ମୋତେ ଏବେ ତୁମ୍ଭ କୃପା ଦିଅ ।
ଏ ତୃଷ୍ଣା ଅଟଇ କେବଳ ଶୀଘ୍ରମୁକ୍ତ । ୧୦୮୯ ।
ତୁମ୍ଭ ମହାଭକ୍ତଙ୍କ ଏହା ଜାଣିଥିଲେ ।
ମୁକ୍ତାମୁକ୍ତିରେ ଭାଷନ୍ତି ନାହିଁ ତୁମ୍ଭ ତୁଲେ । ୧୦୯୦ ।
ମାତୃ ପିତୃ ଗୁରୁ ଏ ତ୍ରୟଙ୍କ ଅନୁଚିତ—
କୃପାଙ୍କୁ ମଣନ୍ତି ଭକ୍ତ ଦୋଷ ଅଗଣିତ । ୧୦୯୧ ।
ତୁମ୍ଭ ସପ ଶୀଳଶାଳୀ ମୁନି ଜ୍ଞାନୀ ଧୀରେ ।
ଭିନ୍ନ ଦେବତା ଦୋଷ ଧରନ୍ତି ନାହିଁ ଧୀରେ । ୧୦୯୨ ।
ଏମନ୍ତ ଭକତଙ୍କ ବାଣୀ ଶ୍ରବଣ କର ।
ଅନ୍ତରାନ୍ତ୍ରିକ ବଳ ବୋଧକ ଯେ ଏଥର । ୧୦୯୩ ।
ହେ ରାମ ! ମହାପାତକୀ ଅଟେ ଭକ୍ତ ତୋର ।
ତା ଦୋଷ ଦେଖି ଦେଖିଲେହେଁ ମନ ଭଲ ତାର । ୧୦୯୪ ।
ଯେ ପଦ୍ମମୁଖ ନିନ୍ଦେ ସାଧୁ ଚନ୍ଦ୍ର-ବଦନ ।
ଯେ ତୋ ଅନୁଚ୍ଚ ନିର୍ବେ, ତା ସ୍ମରଣ ମଙ୍ଗଳ । ୧୦୯୫ ।
ଜଗନ ମକ୍ଷଣଙ୍କୁ ଦେଖି ଲଭିବା ଗୃହରେ ।
ଯେଉଁ ଗତ ବାଳକ ସେତେ ଅଛ ତୁଚ୍ଛ ଦେବେ । ୧୦୯୬ ।
ତା ଶୁଣି ଭୂମି ଉ:ଶୁଚି ହେ ଲଭ ହେ ଯୀବ ।
ଦୋଷ ଅଟଇ ଲକ୍ଷ୍ମେ ପାତକର ଦେବ । ୧୦୯୭ ।
ତାହା ଜଗଜ ତାତ୍ରା ଅର୍ଷ୍ଠ ବାଣୀ କହେ ।
ପୁଣି ଉତ୍ତର ପ୍ରତକୂଳରେ ଏଥିରେ । ୧୦୯୮ ।
ଏଣୁ ତୁମ୍ଭେ ଦୋପ ଛେଡ଼, ମୋତେ କୃପା କର ।
ଅଟେ ମୂଢ । ମୁଁ ଅଟଇ ତ ତୁମ୍ଭ ଅନୁଚର । ୧୦୯୯ ।
ହସି କେ:ସଥିବାକୁ ତୁମ୍ଭ ଦେଖ ଦେଖି—
ବଟ ବୃକ୍ଷ, ଦେଖୁ ଉଭ ପାଠ ଭ୍ରମଣ । ୧୧୦୦ ।
ନିତ୍ୟ ଗୃହସ୍ଥ ପୁତ୍ର ଗୋଧନେ ସମୃଦ୍ଧି—
ଦେବ ନାହିଁ ଉଣ୍ଡିରେ ତୁମ୍ଭେ ଦେବେ ଅଶ୍ରୁ । ୧୧୦୧ ।
ନିଜ ଭାବନାଙ୍କ ଅଣର ଧର୍ମ କର ।
ସ୍ୱପ୍ନେ ଅନ୍ତରେ ଅର୍ଥେ ଦୂର କର । ୧୧୦୨ ।

ତେବେ ତୃଷ ଜନକ ବେଭର ସ୍ତମ୍ଭିଣୀକୁ ।
ତ୍ରୁମ୍ଭେ ଅଛ ନ ଦେବ ଅମୃତ ବଦନକୁ । ୧୧୦୩ ।
ଏହା ଜାଣୁ ଛେଉଁ, ଯଦି ଦଅ ଦେଉଁ ହୋଇ ।
ସ୍ନେହ ଘର ନାସ୍ତି-ନଭେ ହେଲେ ବୋଲି ହୋଇ । ୧୧୦୪ ।
ଶୁଣି ଶୁଣି ଲୁଚ୍ଚାଳ ବଚନ ସମୂହ ।
ହୋଇଲେ ଗଳରେ ଜମାଲ ଖର୍ବର ଦେହ । ୧୧୦୫ ।
ବଳଦ୍ଦରେ ଡ଼ାଇ ଦେବା ରେଖୁ ଦେ ଘମକୁ ।
ଏହି ରୂପରେ ଭୁବନ ଧାନ-ବଚନକୁ । ୧୧୦୬ ।
ହେ ବୃନ୍ଦ ! ମନ କର ଧାନ ଲୁଣ୍ଡ ଚୋର ।
ଦେ ଲୁଣ୍ଠନ ନ କର ପ୍ରତ୍ୟାପ୍ରତ୍ୟଚ୍ଚୟ । ୧୧୦୭ ।
ତାର ହେବ ସୁନ୍ଦର ଯଶ ମନ ମଳନ ।
ହେଯତ୍ତ ଘଟନ୍ତି ଦନ୍ତା ଚଚ୍ଚୂର୍ଣ୍ଣୀ । ୧୧୦୮ ।
ଏତେ ଶୁଣି ଲକ୍ଷିଣୀ ହର୍ଷିଲୁ ଯାହା ମାନ୍ତୁ ।
ସ୍ତମ ଦାସଜ୍ଞ ଦେ ବୈଚିଚ ଖଳ ସ୍ତୁତିରାକୁ । ୧୧୦୯ ।
ପରେ ତୃମ ଯେତେ ଯାଏ ବେଦନ ମୁଚ୍ଚୁରେ ।
ହେ ବୃନ୍ଦ ! ତ୍ରୁମ୍ଭବାଣୀ ହେବ କାର୍ଯ୍ୟ ସୂଚେରେ । ୧୧୧୦ ।
ବାଳକ ଯଉଚ ଜନ ଦ୍ରୁଷ୍ଟିକ ଅଇତ୍ରେ ।
ହେଣୁ ତଳ ଦୋଷ ନୃପେ ଦେଲେ ନ ଯତ୍ନେ । ୧୧୧୧ ।
ପୁଣି ନେଉ ସ୍ତନ ଦେଇ ନାହିଁ ବଣ୍ଟ ଦୋଷ ।
ଲୁଣ୍ଡ ଅପଣ୍ଡୀ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜାଣ ଦେବ ମୁଦାର । ୧୧୧୨ ।
କୃପ ହେଯ ଦିନ ଦେଖ ଏ ସ୍ନେହ ଲିପ୍ସୁଁ ।
ଯହା ଲୁସ୍ତ ଲାଭା ଦେବ ପଣ ଅଟେ ତ ସ୍ତୁଁ । ୧୧୧୩ ।
ଦେବ ତ୍ରୁସ୍ତୁ ଦେଶ ଚିହ୍ନ ଦେର୍ଷ୍ଣ ବ୍ୟାନରେ ।
ଏହି ନ୍ୟସ୍ତରୁ ସ୍ନର୍ଣ୍ଣ ଅଦେବକ ଦେଲେ । ୧୧୧୪ ।
ଏତେ ଶୁଣି ଦେ ଦେବତ୍ତ ଦେ ସ୍ୱମି ! ଦେବା ସ୍ତନ ।
ଏହେ ଲୋ ! ବର୍ଦ୍ଧିତ ମେଘ ବଟେ ଅଜାର । ୧୧୧୫ ।
ତା ଦସ୍ତ୍ତ ଦେଖ ଏହି ସ୍ତୁତ ରେଳ ନ ହେବରେ ।
ଖଳ ହିଂଯେଷ୍ଟି ଦଣ୍ଡୁ ବ ବଦନ ବର୍ଣ୍ଣ ଦେଲେ । ୧୧୧୬ ।

ଯେଉଁ ପରଶୁର ଘୋର ଧର୍ମ ଶ୍ରୁତ ହେଲେ ।
ଦ୍ୱିଜବନିତାଙ୍କ ଗର୍ଭପାତ ହୁଏ ବେଗେ ।୨୧୧୭।
ସେ ପରଶୁକୁ ଧରି ଏବେ ଉଗ୍ର ବେଶ ମୂର୍ତ୍ତି ।
ନୃପ-କୁଳକ ଶତ୍ରୁକୁ ଜଣାଇ ଦେଖାଇଁ ।୨୧୧୮।
ତେବେ ଯେ ଧନୁ ଜଳେ ମାତ୍ର ସ୍ଥିର ଚିତ୍ତ ମୋର ।
କୁଣ୍ଠିତ ହେଲା ସଭା ନୃପାଙ୍ଗନା ଶୂନ୍ୟାଗାର ।୨୧୧୯।
ଏହା କହିଣ ଭୃଗୁପତିଙ୍କୁ ମୁହଁ ବଦଳିଲ ।
ଧୂର୍ଜଟି ଦୁଃଖ ଏଥୁ ବ୍ୟାକୁଳିତ ହୋଇଲ ।୨୧୨୦।
ଏବେ ଶୁଣି କହେ ଏହି ସୁମିତ୍ରାନନ୍ଦନ ।
ହେ ଭଗ୍ନ ଅଟେ ବ୍ରହ୍ମମୁନିକୁଳପାବନ ।୨୧୨୧।
ତୁମ୍ଭ ଦୁର୍ବାଦୁର୍ଗମ ଅତି ଦାରୁଣୀ-ବଚନ ।
ଶାସ୍ତ୍ର ଦେଖୁଅଛି ତ ବଚନ ସୁମନ୍ତ୍ରାତ ।୨୧୨୨।
ଯେଉଁ ବାହୁର ଶାକ ଦରୁଣାରେ ଭଳନ ।
ସେହିଠାରେ ତଳିବା ହେତେକ ଅଜ୍ଞ ବହୁ ଲଗାଇ ।୨୧୨୩।
ତାହା ଶୁଣି ଗର୍ବ ହୋଇଲା ମୋ ମନର ।
ଦେଖ ମୋ ଭୁଜେ ସମର୍ଥ ଧରେ ଏ ବାଳକ ।୨୧୨୪।
ଏ ପରିଣ ଧନୁରେ ବାଣ ଭରିବାକୁ ।
ତବେ ମୋ ଜୀବନରେ ହୁଏ ଭଲ ଏହାକୁ ।୨୧୨୫।
ତା ଶୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବୋଲି ବୋଲନ୍ତି ରାମର ।
ତେବେ ଅଧି ଭୂଜ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଜୋଡ଼ିବ ଶୋଭର ।୨୧୨୬।
ଅଛ ବୃଥା କି ଏଥ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବଚନକୁ ।
ସୁର୍ଦ୍ଦ ହେଉ ସେହିଠାରେ ଏରେକ ପାଞ୍ଚ ।୨୧୨୭।
ପରେ ଏଠୋ ! ତୁ ସ୍ୱର୍ଗ ଲୋକ-ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।
ବହୁତରୁ ଯାହିଁରେ ସୋଦର ବାସ-ବନ ।୨୧୨୮।
ତୋ ବାହୁରେ ଭୂମ ଅଟେ ଅନ୍ତର ଶିବ ।
ଲୁଚି ଅଛି ଶସ୍ତ୍ର ଏହି ଜୋଡ଼ ଧନୁ ।୨୧୨୯।
ଯେତେ ତୁ ଯୋଗ ଏବେ ତମ ଦୁର୍ଜ୍ୟ ଧନୁକ ।
ଜୀର୍ଣ୍ଣ ରାଜନ ଶାଳବଳକୁ ଅନେକ ।୨୧୩୦।

ଅହେ ବିଶ୍ୱରୂପ ! କାଳ ସୃଷ୍ଟି ସ୍ଥିତି ଲୟ ।
ଯୋଦ୍ଧାଙ୍କୁ ଛେଦନ ତୁମ୍ଭ ଦଶନର ବିଚ । ୨୧୩୧ ।
ଏବେ କହ କୋପେ କେ ପ୍ରକଟ ହୋଇଅଛ ।
ମନେ ଦୃଷ୍ଟି ପଥ ତୋଷ ଘୃଣା ନୋହିଅଛ । ୨୧୩୨ ।
ନିର୍ଣ୍ଣୟ ଦେଖ ଦୋଷ୍ଟି ତୁମ୍ଭେ କୁପିତ ଯେତେ ।
ଯବନଙ୍କାରେ ଦୋଷ ଏତେ ଚୌଣିବିତାରେ । ୨୧୩୩ ।
ତୁମ୍ଭ ବାହୁତାରେ ଧୂଳ ଏତୁଷ ଯେ ।
ସକ୍ତି ସ୍ଥିର ନାହିଁ ଦନ୍ତ ହୋଇଅଛି କିଏ । ୨୧୩୪ ।
କୋପ ଦେଖ, ତୁମ୍ଭ ଶତ୍ରୁ ଅଛି ତ କୁତାର ।
ତୁମ୍ଭ ସନ୍ତୁଷ୍ଟର ହେଉ କୃତମାପ ତୋର । ୨୧୩୫ ।
ଏଣୁ ତୁମ୍ଭ ଅଦ୍ଭୁତ ପଦତାରେ ଭକ୍ତ ।
ହେ ମୁରାରି ! ମୁହିଁ ଅଟେ ତୁମ୍ଭର ଭକତ । ୨୧୩୬ ।
ପ୍ରଭୁ-ଦେବଦେବ ସମର ଅନ୍ତକ ।
ତୁମ୍ଭ ବଳବେଗ ଦେଖି ମୋ ଭୟ କମ୍ପିତ । ୨୧୩୭ ।
ଦେଖି ତୁମ୍ଭଠାରେ ଦେଖ ପରମ ମୂର୍ତ୍ତି ।
ଅଦ୍ଭୁତ ବିଶ୍ୱେଶ ଦେବ ସେ ବାଲତ । ୨୧୩୮ ।
ତୁମ୍ଭ ଏବେ ନାମରୁ ସୃଷ୍ଟି ଯଶ ଶେଷ ।
ହେ ତ୍ରିଭୁବନେଶ ! ତୁମ୍ଭକୁ ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ୨୧୩୯ ।
ସର ଦେଖିବେ ତୁମ୍ଭକୁ ଗର୍ଜ୍ଜି ଦେଖିବ ।
ତୁମ୍ଭ ପଦଯୁଗ ହୋଇଅଛି ଶାନ୍ତ ବିଶେ । ୨୧୪୦ ।
ଏଣୁ ମୁଁ ଅଣନ୍ତର ଦୋଷ କ୍ଷମ ଦେବ ।
ବାସୁଦେବ ସୁଦୟ ମ କୃପାରେ ଦର୍ଶନ । ୨୧୪୧ ।
ତୁମ୍ଭ ଏବେ ମୁହିଁ ଯଶ ହୋଇଛି ଦେବନ ।
ଦର୍ଶନ ତୁମ୍ଭେ ଏପରି ସ୍ତବ ନ କେଉଁ ? ୨୧୪୨ ।
ହେ ଦେବ ଅନନ୍ତ ସ୍ତୁତି ନାମ ସୋଦର ।
ପରମ ମିଶି ବିଭ ଏହା ଅବଧ ତୁମ୍ଭର । ୨୧୪୩ ।
ମୁହିଁ ମ ଦେବଶ୍ରୀ-ଶଙ୍ଖ-ଚକ୍ର-ଗଦାଧର ।
ତୁମ୍ଭେ ଦେବଗଣ-ପାଦପଦ୍ମରେ ବନ୍ଦନ । ୨୧୪୪ ।

ତୁମ୍ଭଠାରୁ ମୁହିଁ ଜ୍ଞାନ ଶକ୍ତି ପାଇଥିବି ।
ହେ ବନ୍ଧୁ ! ମୋ ଦୋଷକୁ କ୍ଷମା କର କୃପାରେ । ୨୧୪୫ ।
ବାନରଙ୍କର ମୁଖେ ବନ୍ଧୁ ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ ।
ଶୁଣି ମୂର୍ଚ୍ଛା ଗଲା ସେ ହୋଇ ଅତି ଶୋଚନ । ୨୧୪୬ ।
ବୋଇଲା ତୁ ମଧ୍ୟ ଦୁଷ୍ଟ ମୋର ସୁଖ ସଖ ।
ତୁମ୍ଭେ ସାକ୍ଷାତ ମୋତେ ସାଧାରଣ ବନ୍ଧୁ କର । ୨୧୪୭ ।
ମୁଁ ବନ୍ଧୁ ଅଟେ ସତେ ମାତ୍ର ମୋ ତାଙ୍କୁ ଶୁଣି ।
ଶୁଣି ମୋର କାମୁଣି, ଶୁଣି ଏ ମାର୍ଗଣି । ୨୧୪୮ ।
ଅଣ୍ଡି ମୋ ଶୋଧ-ସମିଧ ଉତ୍କଟର ବଳ ।
ପଣ୍ଡିତ ଅଟଇ ଧର୍ମକର୍ମ ତୁଳ । ୨୧୪୯ ।
ଏହା ବେଦ ଲକ୍ଷଣରେ, ଏ ପରମ୍ପରା ।
ନୃପ ସତ୍‌-ଧର୍ମ-ସାଧୁ-ନୀତି-ବାବୋଦର । ୨୧୫୦ ।
ଜଗତେ ଏମନ୍ତ ହୋଇ ପଣ୍ଡିତା ମୁହିଁ ।
ବେଦତତ୍ତ୍ୱ ବୋଲି ମୋତେ ତୁଛ କରୁ ତୁହି । ୨୧୫୧ ।
ପାର୍ଥିବ ଲାଗି ତୁମ୍ଭ ଦୁଃଖମାନରେ ।
ବିଶ୍ୱତତ୍ତ୍ୱ କରୁ ଥାଏ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ମନରେ । ୨୧୫୨ ।
କେବେ ହୁଏ ବୋଇଲ ତୁମ୍ଭେ ବନ୍ଧୁର ସ୍ୱର ।
ଶୁଣିଲେ ତୁମ୍ଭ ବୋଧ ଅଲପ ମୋ ଦୋଷ । ୨୧୫୩ ।
ଶାନ୍ତିରେ ସକଳେ ସତିଏ ପୁରୁଷା ପାର୍ଥିବ ।
ସେଥିର ଗର୍ବୀ ହେଲ କର୍ମ ମୁକ୍ତାଗ୍ରହ । ୨୧୫୪ ।
ତୁମ୍ଭର ଶବ୍ଦ ଶୁଣ ଲକ୍ଷ୍ୟରେ କରୁଛେ ।
ପ୍ରଣାମ କରଇ ମୁହିଁ ତୁମ୍ଭ ଚରଣରେ । ୨୧୫୫ ।
ମୁହିଁ କପିରେ ଜନ୍ମ କରିବା ବଳ ଯେବେ ।
କରାଇବ ଦେଖୁ ନାହିଁ ଏଣେ ଏ ଦାସଂ ମୋର । ୨୧୫୬ ।
ମୋ ଏକନ୍ତ କଥା ଅଟେ ସତ୍ୟାର୍ଥୀ ।
ଦେବ ଦାନବ ଯୁଝିବ ପୂରା କଥା ଆଜି । ୨୧୫୭ ।
ଏହି ବାକ୍ୟୁ ମୋ ସହ ଉଦ୍ଧାରକୁ ମନ ।
ଭାଗ୍ୟ ସହେ ସୁରେ ସୁଖ କରଣ ଶରଣ । ୨୧୫୮ ।

ଯେ ଗୋବିନ୍ଦ-ପେଟ ଧର ସୁବର୍ଣ୍ଣ ବସନ ।
ଯେ ଭୂଷା ଭଳକ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପାଦର ଅଟଇ । ୨୯୫୯ ।
ପୁଣବ ମୁ ଭଜେ କୃଷ୍ଣ ଦ୍ବିଜପଣ ଶେଷ ।
ସମ୍ଭବ କାଳଲୁ ପଥ ପ୍ରସବ ଲାଗି । ୨୯୬୦ ।
ଉଦ୍ଧେଣଙ୍କ ପ୍ରାକୃତ ଅଟଇ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଏହୁ ।
ଯେ ଦେଖେ ବପୁସ୍ଥଳ ତଥେ ବ୍ରହ୍ମ ଦେହୁ । ୨୯୬୧ ।
ସେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏମନ୍ତ ମୃତ୍ୟୁ ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି ।
ପ୍ରବେଶି ଗିରିନ୍ଦ୍ରେ ଭୁଜଙ୍ଗ ସମ୍ମୋହଣି । ୨୯୬୨ ।
ଦେଇ ଦେବ ସକଳ ଦେବ ଏହା । ଏ ବୈଷ୍ଣବ ଧନିଙ୍କୁ ।
ଯେଉଁ ହାଣି ଭବ ସେ ଏହେବ ଦକ୍ଷିଣଙ୍କୁ । ୨୯୬୩ ।
ଏଥେ ଭକ୍ତ ସେ ସମସ୍ତ ସ୍ତୁତି କହାଗଲୁ ।
ତାଙ୍କୁ ଏହା ଧରନ୍ତେ ଗୁଣ ଲକ୍ଷ୍ମୀ କରିଲ । ୨୯୬୪ ।
ଅହା ସେହି ସ୍ୱର୍ଗ ବସୁନ୍ଧରାକୁ ।
ଏହା ପ୍ରଭାବ ଶୁଣେ ତା ଅଣ ପୂର୍ବଜ । ୨୯୬୫ ।
ତେବେ ଦେଇ ଭଲପୋଷ୍ୟ ଭଲ ଅନେକ ପୁତ୍ର ।
ଜୟ ଦୃଷ୍ଟିଭୂମ-ଭକ୍ଷକ-ଦନକ । ୨୯୬୬ ।
ଜୟ ବିଶାରଦ ଯୋ-ଜାତ ଦୁର୍ଗାପତ ।
ପଦ୍ମଯୋନି ଶିବାନ-ଦେବନ-ପାଦପ । ୨୯୬୭ ।
ଜୟ ଜୟ ମନ-ବୃନ୍ଦ-ଚୋର ହେ ଧନର ।
ଭବସାଗର ନୃପାଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଧାରକ । ୨୯୬୮ ।
ଏଣୁକରି ଶ୍ରୀ ତେଜିତ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପ୍ରଭୁ ।
ସୁଦର ପଦ୍ମର ଭକ୍ତ-ଦୋଷ-ସୁଦର । ୨୯୬୯ ।
ମହାଦେବ ମାନସ-ମଣିଷ ଦେବହେ ।
ତାରକର ମୁକତି ମହାଯୋଗ ଧ୍ୟାନ । ୨୯୭୦ ।
ତେତେ ଭବର ଏ ମୁହେ ସୁତ ବ୍ରହ୍ମ !
ଯାହା ଅନାଥ ଅଟଇ ଦିଅ ଦେଖାଇବ । ୨୯୭୧ ।
ଅନେକ ମୁଁ ବନ୍ଦିବ ଅନ୍ତରେ ବଚନ ।
ସୁଣିବୁ, ଭୂମିରୁ ଦେଖ ସୁଖ ଲାଭ-ଧନ । ୨୯୭୨ ।

ଏଣୁ ସେ ଭୂତ ସମସ୍ତ ହୋଇ ଯମ ଭଟ ।
ସବଦା ମୋରଠାରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କୃପା କର । ୨୧୭୩ ।
ଗର୍ବ ଭଙ୍ଗ ଏମନ୍ତ ନମ୍ର ବଚନରୁ ।
ଜପ ଜାମନ୍ତ୍ରେ ଶଶ୍ୱ ଗର୍ଜନ ଭାଜନନ୍ତି । ୨୧୭୪ ।
ଦୂତ ନୃପଜନ ଦେଖି ଜନ୍ମରେ ଅବୋଧରେ ।
ସ୍ୱ. ତ୍ରିଲୋକ ଏଣେ ତେଣେ ପଳାଇଲେ । ୨୧୭୫ ।
ତେବେ ଦୂତଙ୍କ ବକ୍ଷ ସ୍ମୃତି ନୃତ୍ୟ କଲେ ।
ସୁର-ନାସ୍ୱନରେ ଅଙ୍ଗ ଯୋଡ଼ିକୁ ଲଭିଲେ । ୨୧୭୬ ।
ଏହେଠ ମନକ ଘାତ ଫଳ ଦେଲେ ବାଜର ।
ସୁନ୍ଦର ବଚନାଦି ଗାନ ପ୍ରସଙ୍ଗ । ୨୧୭୭ ।
ଭକ୍ତ ନୃପେ ତନକ ସନ୍ତୋଷ ଉଦ୍ୟାଣ ।
ଜନନ ଉପୁତ୍ର ଜଡ଼ା ଲଦର ନଧାନ । ୨୧୭୮ ।
ବନ୍ଧୁ ଭେଦ ଭାଗିଲ ଏଷେ ଦୋଷେ ହେଲା ।
ଦେବୋଦ୍ଧ ଧନ ଅଙ୍ଗ ଲେଦକୃତା ହେଲ । ୨୧୭୯ ।
ତେବେ ଜନକ ନମି ଡୌହିତ୍ରକୁ ଅଙ୍କେ ।
ଭୂମି ପ୍ରଣାମ୍ଭୁ ଗୃହ ନୃପଙ୍କ ବୋଲକ । ୨୧୮୦ ।
ମୁହିଁ ବୃନ୍ଦାବନ ଦେଲ ଏ ବନ୍ଧୁ ସୁମତେ ।
ଅତୀ ଦରଶିଣ୍ଡୁ ଭାଷି ଅଶ୍ରୁ ସଥ ଦଲେ । ୨୧୮୧ ।
ତା ଶୁଣି ମୁନି ହୋଇଲ ହର୍ଷ ନରେନ୍ଦ୍ର ! ଜାଣି ।
ଭଗ୍ନାଦରଣେ ତୋଳନ୍ତିଲ ଭୂପାଳ । ୨୧୮୨
ନୃପଙ୍କୁ ଦୃଢ଼ତ୍ତ୍ୱ ସନ୍ଧ୍ୟେ ତଡ଼ିବ ।
ଜାତ ଉ ପୁର ଶପ୍ତ ଯୋଗ ଶୋଭର । ୨୧୮୩
ତଥାପି ସୁଜନ୍ମ ତ୍ରିଭ ଧର୍ମ ଏକୁର ।
ଦେବୋଦ୍ଧ୍ୱ ସ୍ତ୍ରୀରେ ଏକ ନୃତ୍ୟ ପ୍ରଭୁର । ୨୧୮୪
ନସ୍ତୁ ବାହୁଁନି ପୁରେ ଅଟେ ଅସେ ।
କ୍ଷମର ଶମ୍ଭୁଙ୍କ ଶୋଭାକୁ ପଠାକୁ । ୨୧୮୫ ।

ସଭାସ୍ଥ

ତା ଶୁଣି ନୃପ ତୋଟେ ଚଳନ୍ତେ ସାତେଶ୍ଚୁ ।
ଯେଉଁ ଦୂତଙ୍କୁ ଦେଇ ଶାସନ ପଠାନ୍ତୁ । ୨୧୮୬ ।
ଦେବଙ୍କୁ ଆଣ ଦେଇ ସମ୍ମାନ ପୂଜନ୍ତୁ ।
କର୍ଣ୍ଣଧରା ଶାସନ୍ତେ ସଭାକୁ ପ୍ରବେଶନ୍ତୁ । ୨୧୮୭ ।
ଅନ୍ତଃପୁରଦେଶରେ ସ୍ୱ'.ପ ଚିତ୍ରିତଣ ।
ଅନ୍ତ ଗୋପନରେ ଦଣ୍ଡ ମଣ୍ଡପ ରଚନ । ୨୧୮୮ ।
ତା ଶନୁଧନ ହେମ-ସ୍ତମ୍ଭରାଜି ଶୋଭିତ ।
ଯା ଭୂମିପ ପଦ୍ମରାଗ, ପଦ୍ମ ମରକତ । ୨୧୮୯ ।
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ବାର୍ଣ୍ଣଧାର ରଚିତ ପଟଳେ ।
ମରକତ-ଶିଳେ ଚନ୍ଦ୍ରାତପରେ ମଣ୍ଡିଲେ । ୨୧୯୦ ।
ସ୍ୱପ୍ନ ସୁନ୍ଦର ନାରବଂଶୀମଣ୍ଡପ୍ରେ ।
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦେଖ ଲୋକ ମୁଗ୍ଧିତ ଅଟନ୍ତି । ୨୧୯୧ ।
ମୁକ୍ତା-ଦାମ-ବନ୍ଧ କନ୍‌-ଗ୍ରଥିତ ତୋରଣ ।
ତହିଁ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ-ମଣିମୟ-ନାନାରୂପ ଶୋଭନ । ୨୧୯୨ ।
ପୁଣି ତହିଁ ଶୋଭିତ ସଭା ମଣ୍ଡପେ ।
ବାଦ୍ୟ ଶବ୍ଦେ ପଞ୍ଚ ଦୂଲ ଶଙ୍ଖ ଘୋଷେ । ୨୧୯୩ ।
ସ୍ତୁତିପାଠ ଶୋଭି ଦେବତା ପ୍ରଣମନ ।
ତନ୍ତ୍ର ବାଦ୍ୟ ନାନା ମଙ୍ଗଳ ଗୀତ ଗାନ । ୨୧୯୪ ।
କୁଙ୍କୁମ ଅଗୁରୁ ଚନ୍ଦନ ସୌରଭ ।
ଦେ.ସ ଦେହେ ଗନ୍ଧ-ଲେପନ୍ତୁ ସୁନାନ । ୨୧୯୫ ।
ମଣ୍ଡଳ ପଟ ଶାଳ ହେମନ୍ଦ୍ରପୂତ ।
ଚନ୍ଦ୍ରାତ ସୁଗନ୍ଧ ପୁଷ୍ପମାଳ ଲମ୍ବିତ । ୨୧୯୬ ।
ସୁବର୍ଣ୍ଣଖଚିତ ରତ୍ନ-ପଦ୍ମପୁଷ୍ପମାଳ ।
ଦର୍ପଣ-ରତ୍ନ-ଚନ୍ଦନ ପାନଶେଳ୍ପଶାଳ । ୨୧୯୭
ଏହିପରି ବିଭାଗ ସୁନ୍ଦର ଶୋଭା ସମ୍ପଦ ।
ଧୂପଦୀପ ମଣି ପ୍ରଦୀପ ମନୋହର । ୨୧୯୮ ।

ଦେଖି ମଣ୍ଡପେ ବୈଦେହୀ-ବିବାହ ହୋଇବ ।
କାହାର ବୈଭବ ଦେଖି ବଖାଣି ପାରିବ ? ୧୦୯୯ ।
ବରଜାତେ ନାନାନ୍ତେ ଭଲ୍ଲ ବସାଇବ ।
ଅତି ଉଚିତ ଭୋଜନସ୍ପୃହ ଅରୋଚକ । ୧୧୦୦ ।
ଅନନ୍ତର ନୃପତି ପ୍ରାସାଦ-ମଣ୍ଡନକୁ ।
ପୁରବାସୀମାନେ ମଣ୍ଡିଲେ ସ୍ୱ ସ୍ୱ ଭବନକୁ । ୧୧୦୧ ।
ସେ କାଳେ ଜନକପୁର-ଦର୍ଶନର ମନ ।
ଅହାର ହୋଇଲା ଶୁଣିଲା ତ୍ରିଦିବ ଭୁବନ । ୧୧୦୨ ।
ସ୍ୱର୍ଗ ସୁଖ-ବାର୍ତ୍ତା ଶଇଁରେ ମୋହନ ।
ଭଣ୍ଡ ସବୁ କଥା ଅବି ଭଳିବ ଭରଣ । ୧୧୦୩ ।
ଯେ ପୁରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସ୍ଥିତା ବକନାସ୍ୱରୂପରେ ।
ତାହା ବର୍ଣ୍ଣିବ କୋଟିବ ବାଣୀରେ ଶେଷଠାରେ । ୧୧୦୪ ।
ତେଣେ ଜନକ-ପୁତେ ପ୍ରବେଶି ସାକେତରେ ।
ଭୂମିଜାପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଲୋଟି ପ୍ରଣମି ବନ୍ଦନରେ । ୧୧୦୫ ।
ପାଦ ଧଅନ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ପଚ୍ଛ ପଚ୍ଛ ନୃପର ।
ତେଣୁ ତନ୍ତ୍ର ହୋଇଲା ସାଦ ପୁଲକର । ୧୧୦୬ ।
ସମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ପ୍ରତେ ଚାହାଁନ୍ତି ଭରେ ।
ଧନ୍ୟ ନୃପତି ବାହୁଯୁଗନ୍ତୋ ଉତ୍ସବରେ । ୧୧୦୭ ।
ହେତେକ କ୍ଷଣ ଶ୍ରୁଶ୍ରୂଷିତ ହୋଇ ରହିଲେ ।
ଦେଖି ଶୁଣି ଜନକଙ୍କୁ ଭକ୍ତ ନ ପାରିଲେ । ୧୧୦୮ ।
ପରେ ଯେଉଁ ଧନ୍ୟ ପଦ ସ୍ପର୍ଶେ ପଡିଲେ ।
ସା ଶୁଣି ସନ୍ଦେଶ ଆନନ୍ଦ ହୋଇଲେ । ୧୧୦୯ ।
ସେ ହର୍ଷ କୋଳାହଳ ଶୁଣି କେତେ ଲୋକଙ୍କୁ ।
କହନ୍ତି ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଦୂତେ ଯାଇ ଅଯୋଧ୍ୟାଙ୍କୁ । ୧୧୧୦ ।
ଚିତ୍ତାକୁ ଘୁଞ୍ଚିଲେ ଅମ୍ଭ ଚିତ୍ତ ଭୂଷାଗାର ।
ଯେଉଁ ସମାପ୍ତର ଏବେ ଦେଖ କି ଗୋଚର ? ୧୧୧୧ ।
ସେ ଦିନ ଅଯୋଧ୍ୟା ଜନନ୍ତ ଯେ ଗୁଣିରେ ।
ସୋଇବ ପ୍ରକାଶିବ ଅଛି କେତେ ଦିନରେ ? ୧୧୧୨ ।

ଏମନ୍ତ ତାଙ୍କ ବାଣୀ ସାଦେବ-ପଥ ଶ୍ରୁତି ।
ଆନନ୍ଦପଥେ ଚଳିଲ ସ୍ଫୁଟେ ସ୍ମୃତି । ୨୨୧୩ ।
ଏ ଶୁଣନ୍ତେ ତାଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣ ନ ଲଭ ହୃଦରେ ।
ବାହାରନ୍ତୁ ଋକ୍ଷକର ଶୋଭାଛ ରୂପରେ । ୨୨୧୪ ।
ତାଙ୍କ ସ୍ୱାଦୃଶୀହାର୍ଦ୍ଦିକୁ ଜାଣି ଅଶ୍ରୁଧାରେ ।
ହରଷ ଶତ୍ରୁଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି ସେଦେ । ୨୨୧୫ ।
କେତେବ ଦୂତଙ୍କୁ ନୃପତ ବଧାଇ ଅନୁପମେ ।
ସ୍ମରିଲ ଯେ ହେଲ ମୂର୍ଖେ ଅନ୍ତ୍ରୁ ଓ ସେଠେ । ୨୨୧୬ ।
ତାଙ୍କୁ କହେ ଜାଣ ଓ ! ଶୁଣ ତାଙ୍କ କେତେବ—
କେତ୍ତୁ ଶାସନବାସ୍ତୁ, ଜୟ-ଦେବ ଶୋଭ । ୨୨୧୭ ।
ଏ ଦୂର୍ବେ କଣୋକ ଏକ-ଏକ୍ୟଲପକ ।
ଅନ୍ତ୍ର ବର୍ଯ୍ୟାମିଶ ମୂଳଙ୍କ ସହତର । ୨୨୧୮ ।
ହଦେବେ ଯେମାନେ ଶତ ହୋଇଲେ କେମନ୍ତ ?
ତାଂ ଦ୍ରୁଣୀ ମୂଳୀ ଦୂତ କଣୀକ ଏମନ୍ତ । ୨୨୧୯ ।
ହେ ନୃପତ ଦ୍ବେହାନ୍ତୀ । ତୁମ୍ଭେ ଅତ ଧନ୍ୟ !
ସେ ହେଲୁ ଅଶ ଜୟ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଜନ୍ୟ । ୨୨୨୦ ।
ଏ ଦୂର୍ବେ ହଲୁଷୀ ବଳଦେଇପାଳକ ।
ସୃଷ୍ଟୁଷ ଯୋଜନ ଶିପୁଲ ମନୋହର । ୨୨୨୧ ।
ତାଙ୍କ ସଂଗ୍ରିପ୍ରତାପ ଅନୁଭେ ରଘୁବର ।
ସକଳ ଅଟେ, ଦହାଳର ଦୂଏ ବାହର । ୨୨୨୨ ।
ତଦନ ରାକ୍ଷୋହନ ତାଙ୍କୁ ଜାଣିବାକୁ ।
ଘାତ ଲେଜା ଦୂଏ ଓ ହରଣ ଦେଖିବାକୁ ? ୨୨୨୩ ।
ଅନ୍ୟ ସାକ୍ଷୀକର-ତ୍ରୁଯ୍ୟକ-ଏହେସ ।
ନ୍ତୀଙ୍କୁ ଅବତାର ହୋଇଅଛ ନ ନିଷ୍ଠେୟ । ୨୨୨୪ ।
ରାଜ୍ୟ ଯେଣି ଶିବ-ଧନୁ ଭାଙ୍ଗିବା ଆଗରେ ।
ହରୁ ନୃପ ଦୂଜ ହେଲେ ଅନ୍ୟ ନଗରରେ । ୨୨୨୫ ।
ଭାଙ୍ଗିବା କେତେଣି ଅକ୍ଷ ରାଜ୍ୟ ତାହାଙ୍କୁ ।
ଯୋଜନ ହଳୀ ଭଣେ ନ ଧରିଷ କେଖନ୍ତୁ । ୨୨୨୬ ।

ମ୍ଳେଚ୍ଛତସ୍କ-ବଂଶଜ ଦଳ ପ୍ରେରି ସାଦର ।
ଶବର-ରୂପ ଶସ୍ତ୍ରେ ହୋଇଲେ ପାର୍ଶ । ୧୧୨୭ ।
ମମଧାରକୁ ଚେତିଅଛ ସୁଷୁପ୍ତିରେ ।
ଜାଣିଲେ ମହାଧନୁ ଚେତ ନ ପାଇ କରେ । ୧୧୨୮ ।
ଯେ ଦୌତ୍ୟରେ କୈଳାଶ ନଗରୁ ଚେତାଇଲ ।
ଚେତୁ ମଧ୍ୟ ପଞ୍ଚୁଲି ହୋଇ ପଳାଇଲ । ୧୧୨୯ ।
ପରେ ମୁଖଜକୁ ଗଜ ଝମ୍ପିବା ସ୍ୱରରେ ।
ସେ ଧନୁକୁ ଛାଡ଼ିଲେ ନୃପ ଅନାସ୍ଥାଭରେ । ୧୧୩୦ ।
ପରସ୍ପର ଶୁଣି ଧନୁର୍ଦ୍ଧର-ନାଦକୁ ।
ଅସି ଘଣ୍ଟା କର ନୃପ ପରାଜୟକୁ । ୧୧୩୧ ।
ନିଜ ଧନୁ ଶାଳକୁ ଦେବ ଗୃହକୁ ଗିରକୁ ।
ଭଙ୍ଗି ତପଣ୍ଡା ନାଗେନ୍ଦ୍ର ଗଲେ ଭାଙ୍ଗାରକୁ । ୧୧୩୨ ।
ବଳ-ପାସ୍ୱର ଧନୀ ଶିଷ୍ୟ ସେନ୍ୟ ।
ପ୍ରତାପରୁଦ୍ରାଙ୍କ ସ୍ଥଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସେନ୍ୟ । ୧୧୩୩ ।
ଶ୍ରୀବତ୍ସିଂହଙ୍କୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ପଥ ।
ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ବିଜୟ ଶଙ୍କୁରିଭ ରଥ । ୧୧୩୪ ।
ଶ୍ରୀମୁ ଭଜସୁସ୍ତମ୍ଭଙ୍କୁ ଦେଖିବା ମାନବ ।
ଅନା ଦର୍ଶନେ ମନ ଅଶ୍ୱ ନ ବଳାଇବ । ୧୧୩୫ ।
ଏସନ୍ତ ଦେବଭବନ୍ତୁ ଶିଶୁ ବଚନ ।
ଦୂତ ମୁଣ୍ଡ ଶୁଣି ଯୁଦ୍ଧ ନୃପ ରଚାଜନ । ୧୧୩୬ ।
ସୁରଦ୍ୱାର ପାଶେ-ନୃପ ଦୃଷ୍ଟେନ୍ଦ୍ର ବିପ୍ଳୁତ ।
ଦୂରେ କଣ୍ଠେ ଭର ନୃପ ବୋଲଲେ ଅଶ୍ରୁ । ୧୧୩୭ ।
ଡ.ତାଙ୍କ ଧର୍ମପୁତ୍ର ବାଳା ପୃଷ୍ଠେ ଚଢ଼ିଲେ ।
ଦୃଢ଼ଜନଙ୍କୁ କ୍ଷୁଦ୍ରପଥରେ ପ୍ରଚାରିଲେ । ୧୧୩୮ ।
ତେବେ ନୃପଜ ଖଣ୍ଡେ ଯୁଦ୍ଧ କରେ ପାଇ ।
ପଥ ଦେଖାଇବ ତାଙ୍କୁ ଦେବତୁ ପ୍ରଭାବ । ୧୧୩୯ ।
ବୋଲଇ କଣ୍ଠିରୁ ମୁଖ ହୋଇ ଅନନ୍ତ ।
ବୃନ୍ଦାବନଙ୍କୁ ଦେଖି ଦୁଃଖ ସୁସ୍ପନ୍ଦିତ । ୧୧୪୦ ।

ଯେପରି ମିତ୍ର ସଖ୍ୟା ବନା କପା ଛାନ ।
ତରଳେ ପାଷ ଚର୍ମରେ ଲେଖ ବୃଚ୍ଛାପ । ୨୨୬୧ ।
ଯେପରି ଧର୍ମପୁର ବାଡ଼ି ବନା ଶତଳ ।
ଦଣ୍ଡ ଅତେ ଶାଁ ତ ଖାଲେ ଦ୍ରୁପ ଦୂଳ । ୨୨୬୨ ।
ଲୁଚି ଅଃ ଧେନୁ-ବେଢ଼-ଦାପ-ସୁନ୍ନ ବେଳ ।
ଲୁଚିର ଅନୁଲୂପ ଲବେ ଦୌରଖି ବେଳା । ୨୨୬୩ ।
ଲୁମ୍ବ ବେଶଳ ଲୁକ୍ତା ସୁତ୍ରଦୀପରଥେ ।
ନ ଥିଲେ ନିବ୍ରୁତ୍ତ ଥାଇ ନ ଥିବେ ନଳରେ । ୨୨୬୪ ।
ଶିଳ୍ପ ଶପ ସୁଭିକ୍ଷ ନିନ୍ଦା ଧାପିତ ।
ଭେଳାଶିବେ ଭେଦୁ ନର୍ମ୍ମି ଅବେ ଲୁକାସୁତ । ୨୨୬୫ ।
ଲୁକ୍ତ ଗୃହ ସୁବେଲେ ସୁତ୍ରୀଣୀ ଶାରଳ ।
ବର ବନସ୍ଥଳପାନ ଧର୍ମ୍ମନ୍ତ୍ରୟବ । ୨୨୬୬ ।
ସତ୍ୟ ସନ୍ଧରେ ଦ୍ରୁପ ଲୁଚିର ଲକ୍ଷଣୀ ।
ବୈଭବ ସତତର ବହାଣ ନିଶାଣି । ୨୨୬୭ ।
ପେନ୍ତୁ ସୁନ୍ଦର ପାଣ ପଦ ଧରଣୀପ ।
ଶିବେ ତଳ ପୁରକୁ ଦେଖ ଦ୍ରୁତଗେପ । ୨୨୬୮ ।
ସୁଖ ଶାନ୍ତି ପ୍ରାଦର୍ଶି ଶଳ୍ପଶାଁ ନନ୍ଦୁରେ ।
ନାନାଶି ପବିତାଳୁ ଲଜି ସହାସୁରେ । ୨୨୬୯ ।
ସାନ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ବକ୍ଷେଣ ବସାମିଳି ।
ପ୍ରଶାଦ ଦୃଷ୍ଟାର୍ଣ୍ଣଳ ଗଙ୍କୁ ଧନ୍ୟ-ଦଳଶ । ୨୨୭୦ ।
ଯେପରି ଭାଲ ନୃପ-ନାପ ଦଷ୍ଟ ଛବଣି ।
ଅଠ ଦେବେନ୍ଦ୍ର ବନ୍ଦୁର ଗାଲଙ୍କୁ ପ୍ରଣୀ । ୨୨୭୧ ।
ଯେପରି ନୃପବଂଶୀ ନୃପ ସ୍ତମ୍ଭଗେଳ ।
ପକ୍ଷଳ ଅଗ୍ରେତ ପଦ୍ମାକର ପ୍ରବଳ । ୨୨୭୨ ।
ସୁଶିକ୍ଷେତ ଯୁଦ୍ଧ ଜେଲ ପରୋକ୍ଷରେ ।
ଭବଭସନ ଦେଖ ନିଷ୍ପଦ୍ଧରେ । ୨୨୭୩ ।
ନୃପବେଶରେ ବେଷ୍ଟ ଭାବନ୍ତେ ସନସଳ ।
ଲଭେତ ଏଣ ଲେଖ ପୁଷ୍କାଣି ଦକ୍ଷ । ୨୨୭୪ ।

ସୀତା-ସ୍ୱାମୀ-ଜନକ-ସମ୍ବାଦ ଜଗତରେ ।
ପ୍ରଚାରେ ବୁଝନ୍ତି ସମସ୍ତ ନାରୀଜନରେ । ୨୨୫୫ ।
ମହାନନ୍ଦ ଉତ୍ସବରେ ସ୍ୱାମି-ଅନୁଜରେ ।
ନିଜ ନିଜ ମନ୍ଦିରକୁ ମଣ୍ଡିଲେ ସତ୍ୱରେ । ୨୨୫୬ ।
ଧନ୍ୟ ପର ସାଧୁ ଭଳି ଅଧରେ ମଣ୍ଡିଲ ।
ଯତେକ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମାନ ହୋଇ ଶୋଭନାଭୂତ । ୨୨୫୭ ।
ପତାକା ଶୁଭ୍ରାତରେ ପଙ୍କ୍ତି ସୁଶୋଭିତ ।
ଧବଳ ପଥ ସୁବାସ-ସଲିଳ-ସେଚିତ । ୨୨୫୮ ।
ହେମକୁମ୍ଭତୋରଣ ଧ୍ୱଜତୁର୍ଯ୍ୟଭୂଷିତ ।
ଦଧିମାଲ୍ୟାଦି ମଙ୍ଗଳ ଦ୍ରବ୍ୟ ବିକଳିତ । ୨୨୫୯ ।
ଷୋଡ଼ଶ ଉପଚାର ନୀରାଜନ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ।
କର୍ପୂରେ ଧୂପ ଦୀପମାନେ ସୁବାସନେ । ୨୨୬୦ ।
ଯେ ନଗରଙ୍କ ଅଟେ ସର୍ବଦା ସୁନ୍ଦର ।
ଏମନ୍ତ ବିଭବରେ ହେଲା ସୁନ୍ଦରତର । ୨୨୬୧ ।
ଗୃହଦ୍ୱାରମଣ୍ଡନ ଅଟେ ଅଦ୍ଭୁତ ।
ଯେ ତ ସମସ୍ତ ମଙ୍ଗଳ ଦ୍ରବ୍ୟ ସମ୍ଭୃତ । ୨୨୬୨ ।
ରାଜଦ୍ୱାର ନିକଟ ଅଶ୍ୱଥ ତୋରଣ ।
ପଞ୍ଚଦେବଙ୍କ ନିଦେଶ ଶୋଭନ । ୨୨୬୩ ।
ବେଦଧ୍ୱନି ମଙ୍ଗଳ ଗୀତ ମଙ୍ଗଳଗାନ ।
ଶଙ୍ଖଧ୍ୱନି ବାଦ୍ୟନାଦ ଚଉଦିଗେ ବାଦ୍ୟମାନ । ୨୨୬୪ ।
ଅଯୋଧ୍ୟାନଗରୀବାସୀ ସୁଖେ ବଞ୍ଚିତ ।
ପ୍ରଜାଙ୍କ ହୋଇଲା ଅଟେ ସନ୍ତୋଷିତ । ୨୨୬୫ ।
ତେଣୁ ତାହା ବର୍ଣ୍ଣି ନୋହେ ନ ପାରି କହନ୍ତି ।
ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ପ୍ରସାଦରୁ ଯା ଅନୁଭବନ୍ତି । ୨୨୬୬ ।
ଯେ ଭୂପ-ଲୋକେମାନ ଅଟେ ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ ।
ଯାହିଁ ଶ୍ରୀରାମ-ଚନ୍ଦ୍ର-ଦର୍ଶନ ସୁଖ ଲଭି । ୨୨୬୭ ।
ତେବେ ଅଯୋଧ୍ୟାପୁର ଶୋଭାକୁ କହିବାକୁ ।
ଶକ୍ତିଙ୍କ ବଳ ନାହିଁ କିଏ କହିବାକୁ । ୨୨୬୮ ।

ତା ଶୁଣି ବେନି ଭାଇ ହେଲେ ଆନନ୍ଦ ।
ହୃଦ ଚେତନେ ମିଳିଲା ହେଲେ ପୁଲକିତ । ୨୨୬୯ ।
ବସନ୍ତ ପାଇଁ ରୋଷରେ ମୃଦଙ୍ଗ ବଜାଇଲେ ।
ଧନୁ ଅଙ୍ଗରେ ଭୂଷଣ ଶୋଭେ ସୁନ୍ଦରେ । ୨୨୭୦ ।
ଦେଖିଲେ ରତ୍ନ ସିଂହାସନେ ବସି ଅଛ—
ରତ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଉପରେ ଶୋଭା ପାଉଛ । ୨୨୭୧ ।
ଧାବନ ସମୟେ ସେ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ରୂପ ।
ସୁନ୍ଦର ବେଶକୁ ଦେଖି ନାଶେ ପାପ । ୨୨୭୨ ।
ଅଙ୍ଗରେ ଚନ୍ଦନ ଲେପି ଶୋଭେ ଶରୀର ।
ରତ୍ନଅଳଙ୍କାର ଭୂଷା ହାର କର୍ଣ୍ଣ କୁଣ୍ଡଳ । ୨୨୭୩ ।
ମୁକୁଟ ମୟୂର ପୁଚ୍ଛରେ ଶୋଭିତ ।
ପୁଣି ପଦ ଯୁଗଳ କମଳ ସମ । ୨୨୭୪ ।
ନାସା ଗଜମୁକୁତା ଶୋଭେ ଲଳାଟ ।
ମୁଖ ଚନ୍ଦ୍ରିମା ସମାନ ପ୍ରକାଶ ସୁନ୍ଦର । ୨୨୭୫ ।
ପୀତ ବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନ ହୋଇ ଅଛି—
ଗଳେ ବନମାଳା ମନ ମୋହନ । ୨୨୭୬ ।
ମୂର୍ତ୍ତି ଶ୍ୟାମଳ ସୁନ୍ଦର ରୂପ ଅଟଇ ।
ଶୋଭା ଦେଖି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଭକ୍ତ ଜନ ମୋହିତ । ୨୨୭୭ ।
ସେ ଗୋପାଳମୂର୍ତ୍ତି ଚରଣେ ପଡ଼ି ଗଲେ ।
ଭକ୍ତି ଦେଖାଇ ସ୍ତୁତି କଲେ ହୃଦୟ ଭରେ । ୨୨୭୮ ।
ପ୍ରଣାମ କରିଣ ହେଲେ ବସିଲେ ନିକଟ ।
ପୁଣି ଆନନ୍ଦରେ ଗୋପାଳଙ୍କ ସମ୍ମୁଖ । ୨୨୭୯ ।
ଯୋଗୀ ମୁନି ଧ୍ୟାନ ଅଗୋଚର ଯେବଣ ।
ଦେଖିଲେ ନୟନେ ସେହି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ । ୨୨୮୦ ।
ରିଷିଙ୍କ ଦୁର୍ଲଭ ଯେତେ ପାଦ ପଙ୍କଜଣି ।
ପ୍ରଣମି ଭକ୍ତି ଭରେ ରୂପରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କଣି । ୨୨୮୧ ।
ପ୍ରେମାନନ୍ଦ ଭେଦ ନାହିଁ ମନ ଉଲ୍ଲାସେ—
ଧନ୍ୟ ମାନିଲେ ଜୀବନ ସଫଳ । ୨୨୮୨ ।

ଗାଳବାଗ୍ ଉଦୂଖଳ ମାରଥ ପ୍ରଭୃତି ।
ଭଜନେ ଉପସ୍ଥିତ ଥାନ ଭତି କଲେ ଗତ । ୨୨୮୩ ।
ଭୂଷିତ ଯଦାପିଲ ହୋଇ ଗଣନାଗାତ ।
ଯୋଗ୍ରାହରେ ରମିଲେ ଧନ୍ୟ ଅ-ପ୍ରଧଗ୍ରାତ । ୨୨୮୪ ।
ଯକ୍ ଯକ୍ ହୋଇ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ବଳଦେ ଖଡ଼୍ଗରେ ।
ଧଡ଼ ଧଡ଼ ଗୁଳିଲେ ତୋପ୍ ବନ୍ଧୁ ପିଠିରେ । ୨୨୮୫ ।
ଦେହି ହୁଲ୍ଲା ଝଙ୍କାର ନାନା ବାଦ୍ୟଘୋଷ ।
ପୂରିଲା ହୋଇ ଧ୍ୱନି ଗଗନ-ମଧ୍ୟଦେଶ । ୨୨୮୬ ।
ଏ ଯୋଗେ ରଥସୋଡ଼ ବସ୍ତ୍ର-ଭୂଷା ମିଶ୍ର ।
ନିଃକ୍ଷେପ ମିଶି କଲା ମାନବଙ୍କୁ ବଧିର । ୨୨୮୭ ।
ପଦାତି ସୈନ୍ୟାଙ୍କରେ ପ୍ରଥମ ନିଷ୍ଟେର ।
କର୍ଣ୍ଣେ ଶୃଙ୍ଖଳରୁ ଯୋଦ୍ଧାଙ୍କ ଯାତ୍ରାରେ । ୨୨୮୮ ।
ଅଙ୍ଗାଳିଙ୍କାରେ ପୁରସ୍ତ୍ରୀଏ ଲୁଚିଲେ ।
ଅର୍ଘ୍ୟଥାଳିମାନ ଧରି ଉଭା ହୋଇଥିଲେ । ୨୨୮୯ ।
ତେବେ ନୃପଙ୍କ ଦେହରକ୍ଷୀ ଅନୁଚର ।
ଲୁଣାଥିଲ ମନେ ପାଞ୍ଚ ଶାଳ ବର୍ଣ୍ଣ ଧର । ୨୨୯୦ ।
ମୂଲ୍ୟାନାଭ ସଂସ୍ଥାପନ୍ନ ବର୍ଦ୍ଧିତ୍ତ ।
ରୋହିଏ ତେଜ ସ୍ଥିତ କଲ ଗୋପ୍ଲଯଞ୍ଚ । ୨୨୯୧ ।
ଗୌର-ଶ୍ୟାମ-ଲୋହିତ ଶୁକ୍ଳ ବର୍ଣ୍ଣ ।
ଯଥେ ଦ୍ୱିଗୁଣ ସଂଖ୍ୟାନଗରେ ବସିଲ । ୨୨୯୨ ।
ବହିଁ ଶଳଖୁ ଦେଶର ଲୁହିର ।
ଲବ ପଞ୍ଚଶିର ଏକ ତେଜ ଲମ୍ବର । ୨୨୯୩ ।
ଘରନେ ଅସ୍ତ୍ରବର, ଧୂରେ ଗାସ୍ତ୍ରବର ।
ପଞ୍ଚଲବାନ ଶ୍ରେଣୀ ହୋଇ ସଜ୍ଜନାବର । ୨୨୯୪ ।
ଅଶ୍ୱାରୁ ଧନୀ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଦେହ ଯାର ।
ଝଙ୍କାର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ସ୍ୱର-ଶବ୍ଦୁନ ବସିଲ । ୨୨୯୫ ।
ବସିଲ ଗଜକର୍ଣ୍ଣ ଡାଣ୍ଡୁ ଧରି ତାଙ୍କର ।
ଚିତ୍ରୁର ପୃଷ୍ଠ ନରୁନ ତାହାଙ୍କେ ବନ୍ଧରେ । ୨୨୯୬ ।

ମନ୍ଦ ସୁରଭି ଶୀତଳ ପବନ ବହୁଛି ।
ଜଳ-ଧାର ଝିଣ୍ଟି ଏବ ଅତା ଶ୍ରୀ ଦଶିଛି । ୨୨୯୭ ।
ଦେ ଶୁଣାଇ ପୁଣି ପୁଣି ଦେବେ ଝଡ଼ଛି ।
ଗାଣ୍ଠି ନିଜ ବସ୍ତ୍ରୁ ଭୂଷ ଫିଙ୍ଗୁଥିଲା । ୨୨୯୮ ।
ବଳଶାଗଣି ପଂକ୍ତି ଯୁବତୁ ଅଶିଲା ।
ଏଷରେ କର୍ଣ୍ଣ ଦେଶେ ଲକ୍ଷ ଲୁଭ ବନ । ୨୨୯୯ ।
ଯାନ୍ତ୍ରେ କ୍ରୃଷେ ଏମା ପକ୍ଷୀ ବନ୍ଦିଲା ।
ଦାଢ଼ ମଞ୍ଜ ପଦ୍ମ ବୃତ୍ତ ଶଙ୍କୁ ଅଇଲା । ୨୩୦୦ ।
ସୁପ୍ରଭ ବର୍ଣ୍ଣରେ ଦୃଷ୍ଟି ସ୍ନିଗ୍ଧ ଶ୍ରୁଲଭ ।
ଭୃଷାନ୍ତ ପରି ପଦ୍ମ ଦୃଶ୍ୟନ୍ତେନ ପ୍ରଭ । ୨୩୦୧ ।
ଯାବ ଜନନ ସଙ୍ଗିଣୀ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଧ ବନ ।
ଉଦାର ଚନ୍ଦନେ ଅଦବନ୍ତ ଶୀତାଳନ । ୨୩୦୨ ।
ଜ ଯାଆ ଭାରେ ସୁଚ୍ଚ ପଦ୍ମଳାଷ ଦେବ ।
ଗାଇବା ନୂତେ ରେଣ୍ଡାଗ ହେବେ ଧନର । ୨୩୦୩ ।
ଘରେ ଚେଳରେ ଅଙ୍ଗ ଚନ୍ଦ୍ର-ଚନ୍ଦନରେ ।
ଘୂର୍ଣ୍ଣ ଭରେ ଭରେ ଧଡେ଼ାଇ ପ୍ରଲାରେ । ୨୩୦୪ ।
ରେଷ ଅଂରେ ଲେପନ ମୃଦଙ୍ଗ ଉଦଗାନ ।
କଣ୍ଠେ ପଦ୍ମହାର ଭୂଷଣାଳୟନ । ୨୩୦୫ ।
ଦ୍ରୁତପୁରେ ମୃଦଙ୍ଗ ବସ୍ତୁ ଅଳୁବନ ।
ଛୁରଙ୍କୁ ନମ୍ରି ନାହିଁ ଭାବା ଦେବ । ୨୩୦୬ ।
ଏହା ଏନରେଣ୍ଟେ ଅନନ୍ତ ବୋଭାସନେ ।
ଅଷ୍ଟାଙ୍ଗ ନ ଭାଙ୍ଗି ସମସ୍ତେ ପାଇଥିଲେ । ୨୩୦୭ ।
ଜେଣେ ଭବନ ବେଣୁଭଳ ଅଷଧ ।
ଭାଣ୍ଡି ଭବ୍ୟ ନଦୀଦେବୁ ରେଣୁ ନଦନ । ୨୩୦୮ ।
ଦାଃ ଏକତ୍ରାଧ ସୁତ୍ରଗ୍ରାନଳନରେ ।
ନବ ଦ୍ୱାର ବାହ୍ୟାନ ବକ୍ଷାଧ ଅଦରେ । ୨୩୦୯ ।
ଜେଣୁ ଅବନ ପୁଣି ବଚନ ଏଜ ।
ଜେଦାଦ୍ଧିରେ ଷାଅଷ୍ଟ ଧର୍ମ୍ମବଚନ । ୨୩୧୦ ।

ମିଥିଳାର କଣ୍ଟକୁ ଅଯତ୍ନେ ସେ ଦଳି ।
ଭାଙ୍କୁ ଯାଉଥିବା ପାଇଁ ଉତ୍ସବର ବଳ । ୨୩୧୧ ।
ପୁଣି ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିରୂପୀ ମୁକ୍ତାହାର ।
ହେମଭୂଷଣ ବହନ୍ତି ରତ୍ନବିଧାହାର । ୨୩୧୨ ।
ସୁଦ୍ରବ୍ୟ ଫଳ ସୁବାସ ଦ୍ରବ୍ୟ ଶକଟ ଭାର ।
ନାନା ମଙ୍ଗଳ ପଦାର୍ଥ ବହୁବିଧ ମୂଲ । ୨୩୧୩ ।
ସୁପକାର ସୁରୂପରେ ସୁବେଶସଜ୍ଜିତ ।
ବାହନ ପ୍ରେରଣ କଲୁ ନୃପ ଅତି ଭୋଗ । ୨୩୧୪ ।
ସହସ୍ରର ଦେଖି ଦଳେ ମିଶି ଆନନ୍ଦରେ ।
ଏକ ହୋଇ ଅଗଣନ ଚଳିଲେ ଅଗ୍ରତରେ । ୨୩୧୫ ।
ପୁରେ ହେଲା କି ଅତୁଳ ଆନନ୍ଦ ଧୂମ ।
ମିଶ୍ରିତ ହୋଇ ଅନେକେ ଅସୁଅଛି ବନ୍ଧୁ । ୨୩୧୬ ।
ଏମନ୍ତେ ବରଯାତ୍ର ସଙ୍ଗୌଳିକେ ଆଗତ ।
ବାସାଭୂତ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଅଭାସ୍ତ ପ୍ରୀତ । ୨୩୧୭ ।
ସେ ସଦନାବଳୀର ସକଳ ଭୂଷାଚୟ ।
ମଣିକନକମାନକପ୍ରସୁନବର୍ଣ୍ଣଚୟ । ୨୩୧୮ ।
ଗଉଁ ପଦାତି ଦେଖ ଯାହାଙ୍କୁ ଧନଦ ।
ଦେଖିଲେ ଲଜ୍ଜେ ଭେଟିଲା ନିଜ ଧନସଦ । ୨୩୧୯ ।
ବରଯାତ୍ର ନଗରେ ପ୍ରବେଶିଲେ ଯାଳରେ ।
ସୀତା ଲଭ ଅପେକ୍ଷାରେ ସମସ୍ତେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ । ୨୩୨୦ ।
ପୁର ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କ ଅଷ୍ଟ ଝିଙ୍କିରି ଅଣିମା ।
ମୋହନ ବାଦ୍ୟ ବଜେ ଚରଣ ଦୋଳନ୍ତ । ୨୩୨୧ ।
ଝିଲ୍ଲି ଏ ଲଜ ଏବେ ଲଭେଣି ଯେ ଅଦେଖ ।
ଦୁର୍ଗ୍ରହ ସଦ୍ଧାନ ସୁଖ ଭୋଗ ହୋଇବ । ୨୩୨୨ ।
ଶୁଣେ ସେନା ଯାବ ଦ୍ୱାରଦେଶରେ ।
ପ୍ରବେଶି ଦେଖନ୍ତେ ଅତୁଳ ସୁରୂପରେ । ୨୩୨୩ ।
ସମସ୍ତ ଏକତ୍ରେ ମିଳି ଅଲଙ୍କୃତ କଲେ ।
ତହିଁ ପ ଜାଣି ସୀତା-ଭାଗ୍ୟକୁ ପ୍ରଶଂସିଲେ । ୨୩୨୪ ।

ହୃଦ ଯାଇ ଧାଇଁଲ ସନ୍ଧ୍ୟାକୁ ଡାକିଲ ।
ନିଜ ମନ୍ଦିରେ ଅଣ କର୍ଣ୍ଣକୁ ପାଇଲ । ୨୩୨୫ ।
ଶାଳର ଅରଣ ବାର୍ତ୍ତା ଶୁଣି ବେନବୀର ।
ତାହା ଦର୍ଶନ ଲଗିଣ ଅତି ବାଞ୍ଛା ହୋଇ । ୨୩୨୬ ।
ଏଡ଼ିବେ ନଜ ବାହିଁ ସୁଖକୁ ଅଳ୍ପକାଳୁ ।
ଯାଇ ବିଧାମିଣ ଭାଣି ଭାବାଙ୍କ ପୁତ୍ରାଳୁ । ୨୩୨୭ ।
ତାଙ୍କ ଅନ୍ତପୁର ପ୍ରେମରେ ଦେଖ ପରେ ।
ଭାଗେଡଷ୍ଟଦ୍ୟୁମ୍ନ ଭଗାକୁ ଜେଲ ତଳେ । ୨୩୨୮ ।
କୃଷ୍ଣ ବାଣ୍ଡ ଅକ୍ଷ୍ରୀବକୁ ଚିଜ ସ୍ଥାପେ ।
ଶେଷଦେ ସେଠାକୁ ଅଳେ ପ୍ରଭବଳ ଭାବେ । ୨୩୨୯ ।
ହୃଦ କନ୍ଧିଣ ସନ୍ଧ୍ୟା ମୁନାଙ୍କୁ ସୁର୍ଦ୍ଧ ।
ଦାନବଶ ଅନଙ୍ଗାଭରେ ପଶ୍ଚ ହୋଇ । ୨୩୩୦ ।
ଏଣେ ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ଦାସ ମୁନିଙ୍କ ପ୍ରଣମିଲ ।
ଆଶ୍ରୁ ବର୍ଷି ସୋଷାଣ ଆଶୀର୍ବାଦ କଲ । ୨୩୩୧ ।
ବେନିପୁତ୍ରେ ପ୍ରଣମନ୍ତେ ଆଙ୍କ ଦେଇ ବୋଲି ।
ପୁତ୍ର ଦୁଃଖର ଦୁଃଖକୁ ପାସୋର ଦୁଃଖ । ୨୩୩୨ ।
ପଦ୍ମାଜନବଳ ମନେ ହୋଇଲ ।
ମୁଖ ଭାଳେବେ ବଡ଼ା ପ୍ରାଣ ରକ୍ଷିବ । ୨୩୩୩ ।
ବେଳବର ବନ୍ଧୁକୁ ଅଧର ଧାଇଁ ।
ନମି ସେଜବେ ଭାବ ଆଶୀର୍ବାଦଙ୍କୁ । ୨୩୩୪ ।
ଦ୍ଵିଜ ଶତ୍ରୁ ଯେତେ ଭଗନ୍ତେ ପ୍ରମାଣ ।
ଆଙ୍କ ପାଦକୁ ପ୍ରଣ କଲ ସେନାବର ହୃଦ । ୨୩୩୫ ।
କନ୍ଧିଣୁ ଦ୍ଵିଜ ଶତ୍ରୁ ବେନବୀର ।
ଇତ୍ୟାଦିସକ ଦେବ ଅଭୟ ପ୍ରୀତି ହୋଇ । ୨୩୩୬ ।
ପ୍ରଜାପୁଷ୍ପବାଟିକାର ବଞ୍ଚିବରେ ।
ଜେଷ୍ଠ ଅଷ୍ଟମେ ଭଲ ଦ୍ଵୀପ ଦ୍ରୁପଦର । ୨୩୩୭ ।
ଅତେ ସୁତ ପୁତ୍ରେ ଦାଶି ଚିତ୍ତର ଭେଦେ ।
ଅନନ୍ତ ହୋଇବେ ଉତ୍ତରବ୍ରିଭରେ । ୨୩୩୮ ।

ଚିହ୍ନମାନେ ସଗୁଣ ବ୍ରହ୍ମ ଅଟନ୍ତି ।
ଏଥିଲାଗି ଦେଖି ପାପ ଅନ୍ତ ହୋଇଛି । ୨୩୪୯ ।
ଭଜନ୍ତ ଏବଂ ନିର୍ଗୁଣ ଜାଣି ।
ଶ୍ରଦ୍ଧାରୁ କହନ୍ତେ ହୋଇ ବ୍ରହ୍ମ ମୁକ୍ତ ପ୍ରାଣୀ । ୨୩୫୦ ।
ତାଙ୍କ ପ୍ରତେ କନ୍ୟା କହେ ଶୁଣ ଭୂପ ଶୁଣ ।
ସମସ୍ତ ଲୋକେ ଏହା ସତ୍ୟ ମାନିଲେ । ୨୩୫୧ ।
ସୀତା ଭଜନ୍ତ ପ୍ରଭୁ ସୁନ୍ଦର ଶ୍ରୀରାମ ।
ସ୍ମରଣ କରନ୍ତ ପ୍ରଭୁ ପୁଣ୍ୟର ଫଳ । ୨୩୫୨ ।
ଦେଖିଲେ ନୃପଗଣ ସଭେ ଶିବଧନୁ ।
ଭଙ୍ଗିଲ ପ୍ରାଣନାଥ ନାହିଁ ହେଉଁ ଜନ । ୨୩୫୩ ।
ଦେଖିଲେ ସୀତାରାମଙ୍କ ଅତି ପ୍ରୀତି ।
ତେଣୁ ଅସୁ ସମ ଧନ୍ୟ ମଧ୍ୟ ହେତୁ ନାହିଁ । ୨୩୫୪ ।
ଶୁଣି ସେମାନେ କହନ୍ତି ଏକ ବୁଦ୍ଧି ।
ସ୍ୱପନ ଭଳେ ଅସ୍ତୁତି ଶିବ ନନ୍ଦ ହୋଇ । ୨୩୫୫ ।
ଅନ୍ତରେ ପୂଜାରେ ଏହି ଦୁର୍ଲଭ ।
ସୁମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସମ କେହି ନାହିଁ ନାହିଁ । ୨୩୫୬ ।
ଏ ପ୍ରକାର ମୁନିମାନେ ଭଲେ ଯନ୍ତ୍ରର ।
ସ୍ୱପନେ ହୋଇଲେ ଅଛି ନାହିଁ ଯତନ । ୨୩୫୭ ।
ଏହା ଲୁପଦେଶରେ କେଶବ ପ୍ରିୟ ।
ସଙ୍ଗ ଧନ୍ୟରେ ଶୁଭଲୁପସର୍ବର । ୨୩୫୮ ।
ଧାତା ପଠାନ୍ତେ ଆସିବ ହୋଇ ମୋହେ ପଣ୍ଡୁ ।
କୋଟି ପାପ ଧୁଇ ଲୋଚନ ହେବା ଶୁଦ୍ଧ । ୨୩୫୯ ।
ଏହି କେବେ ଶୁଣି ସଭେ ହୃଷ୍ଟ ହୋଇଲେ ।
ହୋଇ ବିଶେଷ ସେ ଅନନ୍ତ ଦେଖି ପ୍ରଶଂସିଲେ । ୨୩୬୦ ।
ମିତ୍ରଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସଙ୍ଗ ଭଜଣେତେ ।
ସୁମ ଯାଇ କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ ଭକ୍ତ ସୁ ସୁ ଦେଖ । ୨୩୬୧ ।
କୋଟି ଏକେ ଭଜନ ପୂଜନ ନମନ ।
ଏକ ସମ୍ପୁର ହୋଇ ସଂସାରକରଣ । ୨୩୬୨ ।

ଏହି ସୁର-ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କୁ ଦଇ ଅସ୍ତୁତି ।
ସୁରଙ୍କ ଆଦେଶ ଅଣୁ ଆଉ ସ୍ତୁତି । ୨୩୪୩ ।
ଦେବୀ ବ୍ରହ୍ମାଣୀ ବହୁ ଦେଖି ବାହା ବାହାରେ ।
ସୁଦର୍ଶନଙ୍କ ସୁଦ୍ଧ ଆଜ ସ୍ତୁତିରେ । ୨୩୪୪ ।
ତୃତୀୟ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଧ୍ୟାନ ହୃଦ ଭଜ ।
ସ୍ତବନ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ପ୍ରେମ ଭାବେ । ୨୩୪୫ ।
ଚାଲିଲ ଦିବ୍ୟ ଲୋକରେ ସୁଦର୍ଶନେ ।
ଧନ୍ୟ ଅନନ୍ତ ଦେଖି ଦେଖାଇ ଆଗେ । ୨୩୪୬ ।
ବଳୀ ଶାସ୍ତ୍ର ପଢ଼ନ୍ତ ବାସେ ହୋଇ ।
ଦେବୀଙ୍କର ଦାଣ୍ଡେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପାଇ । ୨୩୪୭ ।
ଶତୃଜ ଗଣେଶ ସ୍ତୁତିକୁ ଶବ୍ଦ ।
ଶାଣେ ଯେ ଦେବ ଧନ୍ୟ ଶୁଭ ବାଣୀ ଧନ୍ୟ । ୨୩୪୮ ।
ଶୀଘ୍ର-ସୁର-ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖି ଜୋଡ଼ି ହାତ ।
ଦେବଙ୍କୁ ନମିଣ ବଚନ କହେ ଦୂତ । ୨୩୪୯ ।
ଦେବ-ସୁନ୍ଦରୀ ଏ ଦେଖ, ପ୍ରଭୁ ଦେଖି ।
ଆସୁଛନ୍ତି ମହା-ଯାତ୍ରା ସ୍ତୁତି । ୨୩୫୦ ।
ପୂଜନ୍ତି ଦେବେ ସିଂହ-ଶୌରିଙ୍କୁ ।
ଏହି ଚିନ୍ତନରେ ଦେଖ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କୁ । ୨୩୫୧ ।
ପୂଜେ ଦେବଙ୍କ ଶରଣ ନୂଆ ଧର୍ମେ ।
ଦେଖନ୍ତି ଯୋଗୀ ଯୁଗରେ ଆସେ । ୨୩୫୨ ।
ଏହେ ପୁଣ୍ୟ-ଲୋଚନ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ।
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଧନ ଦେବେ ଚନ୍ଦ୍ରମା । ୨୩୫୩ ।
ଆଜାନ ଶାନ୍ତ ଦେବ ଦେବଙ୍କୁ ବନ୍ଦି ।
ସିଂହେ ଦେଖ ଏକ ଦେଖିଲ ଦେହ ସୁନ୍ଦର । ୨୩୫୪ ।
ତିନି ଭୁବନେ ଯେଉଁ ଶାନ୍ତପନା ।
ସୁଶା ଏହେ ଲଭ ଦେବ ପଣ୍ଡିତ ଗୁଣ । ୨୩୫୫ ।
ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଯଶ ପୂଜ ଦେବ ପାଇଲୁ—
ଶୁଣି ଏହି ସୁର ଏକ ସ୍ତୁତି ଦେଖି । ୨୩୫୬ ।

ଏମନ୍ତ ଶିବବୋଧିତ ହୋଇ ଦେବବ୍ରାତ ।
ନିଜ ମନୋଲ୍ଲାସି ଗୁଣ ହୋଇଲା ସଂପ୍ରୀତ । ୨୩୬୭ ।
ଏଣେ ଦଶରଥ ରାଜ୍ୟ ସମ୍ମୁଦ୍ଧିତ ହୋଇ ।
ଭଲେ ଦେବାଦ୍ଭୁତ-ଶକ୍ତ ସବୁ ଶୋଭା ପାଇ । ୨୩୬୮ ।
ସମସ୍ତା ଭା ଅଦ୍ଭୁତେ ଦିଶି ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣେ ।
ତନ୍ତୁଧ୍ୱଜାପ୍ରଭର୍ଣ ତଳୁ ସ୍ୱପ୍ନଭାବେ । ୨୩୬୯ ।
ଗ୍ରାଡ଼ୁସ୍ଥ ଦ୍ୱାଦଶ ଶକ୍ତ ଗାଳପାନ ।
ଯୋଦବ ଶୁଭ ଭାନ୍ତି ଶକତ ଶୁଭ ହୋଇ । ୨୩୭୦ ।
ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଦେବତାଏ ହେଲେ ଚମତ୍କୃତ ।
ସେଥେଁ ସ୍ୱର୍ଗୁ ଦେଖି ହୋଇଲେ ମୋହିତ । ୨୩୭୧ ।
ଦର୍ଶି ଶିଶୁପାଏ ସ୍ୱରୂପ ଦେଖି ଜନେ ।
ତ୍ରୁଟା ନବ ହେଲେ ମୁଗ୍ଧ ପୁଲକିତ ଗାତ୍ରେ । ୨୩୭୨ ।
ଲତା-ବେଷ୍ଟନେ ନାଳଦ୍ୱୟବଦନ ।
ସହସ୍ର ତପଲା ଭୂତ ଦୀପ୍ତିବହନ । ୨୩୭୩ ।
ପଲ୍ଲବର ଗୁଚ୍ଛ ଅନେକ ପ୍ରକାର ।
ଚିତ୍ରବିଚିତ୍ରେ ଶୋଭିତ ସୁନ୍ଦର । ୨୩୭୪ ।
ଶାରଦ-ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଉଦ୍ଭବ ବଦନ ।
ଦେଖି ନନ୍ଦନ୍ତି ସେ ନୟନ ଶୋଭନ । ୨୩୭୫ ।
ସେ ଅଲୌକିକ ଶୋଭା ମନ ଗାଢ଼ ଭାବନ ।
ବନ୍ଦନ ବଦନରୂ ଆନନ୍ଦ ଅଟଇ । ୨୩୭୬ ।
ସୁନାଭାବେ ଭୁବନମୋହନ ନନ୍ଦନ ।
ନବ୍ୟ ନବ୍ୟ ଦେଖିଲେ ନୂଆ ନୂଆ । ୨୩୭୭ ।
ରାଜା ଦଶରଥ ଅତି ସୁନ୍ଦର ।
ତାହାଙ୍କୁ ଦେଖି ବଳି ହେଲ ଏକେଶ୍ୱର । ୨୩୭୮ ।
ବନେ ବନେ ନିତେ ଏମା ଯୌବନ ତାର ।
ଦେବା ଗୁଣ ଦ୍ରୁତ ବର୍ଣ୍ଣ ଗର ବର୍ଣ୍ଣନାରେ । ୨୩୭୯ ।
ନୀରାକ୍ଷୀ ଗଜ ବେଳୁଦ ପୁଣି କରେ ।
ସେ ସବୁ ଲୋକଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ [illegible] । ୨୩୮୦ ।

ଧୂଳନ ସେବାରେ ନ ଘୁଞ୍ଚିବ ଧୂଳ ।
ଯେବେ ଦେଖିଯିବା ନ ଛାଡ଼ିବେ ସ୍ମରି । ୨୮୧ ।
ନ ଘୂଚିବ ଭକ୍ତର ଭାବର ଖେଳ ।
ଯାହା ଘୂଚିଥିଲା ଯାହା ରେଖର । ୨୮୨ ।
ଅନନ୍ତ-କଲ୍ୟାଣ ଦ ଯେଉଁ ।
ସେହି ଭାବେ ହୋଇ ଯାଏ ଏହି ଧର୍ମ ଧୁଏ । ୨୮୩ ।
ଶ୍ରୀଦାମ-ଦୂର୍ଗାରେ ନ ଥ ନାଥ ହେଲେ ।
ଏହି ପ୍ରେମେ ଦାଣୀ ଭକ୍ତି ନ ପାଇବ ଭାବେ । ୨୮୪ ।
ଏଥି ଲୁଚାଇ ପାଦର ଅଙ୍ଗିରେ ସେହେ ।
ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ହୋଇବ ଦିନରେ । ୨୮୫ ।
ସ୍ୱାମୀ ହେଇ ଧନ୍ୟ ଦିନ ହେଉଛ ସେଥର ।
ବୃନ୍ଦେ ଭକ୍ତ ହୋଇ ଯାଇ ହେବ ପୂଜିତ । ୨୮୬ ।
ତୁମ୍ଭ ଦୟା ହେଲେ ଯାଇ ବୃନ୍ଦାବନ ଦେଖି ।
ଦୁଃଖ-ସାଗର ହେବ ଦୂର ପରମାଣ । ୨୮୭ ।
ଶୁଣିତ ଚଳିଅଛ ନିତ୍ୟରେ ଭାବ ।
ଗୌରାଙ୍ଗ ଚରଣ ସ୍ମରଣେ ପ୍ରକାଶ । ୨୮୮ ।
ଏହି ଦଣ୍ଡ-ବଳ ଅଛି ଯେ ପଦ ଧରି ।
ଅତଏବ ଭକ୍ତିର ଦୃଢ଼ ଭାବ ନ ଛେଦି । ୨୯୦ ।
ଏଣୁ ପଡ଼ିବ ଅତଏବ ଅଭାବ ଧୂଳର ।
ସେ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ଚରଣ ପାଦ ଧର । ୨୯୦ ।
ଦଇବଙ୍କ ସେବା କରିବେ ଭକ୍ତଗଣ ।
ଅନନ୍ତ ସେବାରେ ଭକ୍ତ ଧୂଳା ଦେବ । ୨୯୧ ।
ଯଦି କରେ ସ୍ନେହ ପାଇ ପ ପ୍ରେମ ଭାବେ ।
ଏଣ ସ୍ନେହେ ଦର୍ଶନେ ଭକ୍ତିକ ପ୍ରାଣରେ । ୨୯୨ ।
ଏହା ଦେଖନ୍ତ ଦେଖିବ ଶ୍ରଦ୍ଧ ଦ୍ରୁ ଦେଖ ।
ତୃପ୍ତିକ ଭାବଗଣ ସମ୍ଭ୍ରମଣରେ । ୨୯୩ ।
ଏ ଦେହର ଭକ୍ତି ଧ୍ୟାନ ନିତ୍ୟ ସେବାରେ ।
ଚରଣକମଳ ଦେଖିଲେ ଦେଖ । ୨୯୪ ।

ଶ୍ରୁତବଶରେ କହି ପ୍ରକଟ ବୃନ୍ଦାବନେ ।
ଯଥି ଯେ ସ୍ଥଳରେ ଥିଲେ ଅନ୍ତ୍ୟାନ୍ତ ବୈଷ୍ଣବେ । ୨୩୯୫ ।
ସଙ୍ଗୀତ ଦଶରଥ ତନୟଙ୍କ ମେଳନ ।
ମହାପ୍ରଭୁ ଆଜ୍ଞା ଶ୍ରୀ ନୃପେ ବର୍ଣ୍ଣନ । ୨୩୯୬ ।
ଯତ୍ର ବଣଜାତି ସୁଦେବ-ନନ୍ଦନ ।
ଯମୁନା ତଟ ପୁଳି ଲଭନ୍ତି ଅତି ସୁଖ । ୨୩୯୭ ।
ଭୂମି ପ୍ରବେଶ ଧନ୍ୟ ବୃନ୍ଦାବନଭୂମି ।
ଜନକପୁରକୁ ହୋଇ ଯାଇଛି ଅନଘ । ୨୩୯୮ ।
ମିଥିଳାନାଥର ଦାନ ସ୍ଥାନ କନ୍ୟା ।
ଦେଖି ଉତ୍ସବ ଲଭିଲେ ଅତୁଳ ସୁଖ । ୨୩୯୯ ।
ତେଣୁ ସେହି ଅଗେ ମେଳଣ ରଚିତ ।
ପ୍ରେମ ଦର୍ଶନ ପୂର୍ବେ ହୋଇଥିଲା ଶୋଭିତ । ୨୪୦୦ ।
ତେଣୁ ନାମ ଏହି—ପ୍ରେମମୁଦା ରଚିତ ।
ଜନକ ଭୂପ ପୂଜିତେ ଏହି ସ୍ଥାପିତ । ୨୪୦୧ ।
ସେ ସମୟରେ ବୈଷ୍ଣବ ଗୋଷ୍ଠୀ ମଧ୍ୟରେ ।
ଭକ୍ତପ୍ରେମ ପ୍ରଧାନ ପୁଷ୍ପ ହେଲା ଏଥେ । ୨୪୦୨ ।
ବରିପୁର ପ୍ରଦେଶରେ ଉତ୍ସବ ଧନ୍ୟ ।
ଯତନେ ସଜେଇଲା ସୀତାଙ୍କୁ ଆଣିଲ । ୨୪୦୩ ।
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦେବଗ୍ରାମ ଦ୍ୱିଜପତ୍ନୀ ହୋଇ ଥିଲ ।
ଧରା ଯେବେ ଆସିବେ ମଙ୍ଗଳ ଗାନ କରି । ୨୪୦୪ ।
ରାମ ରୁକ୍ମିଣୀ-ସ୍ୱୟମ୍ବର ଯେ ସମୟ ।
ତାଳ ହୋଇ ଗୋପକୁ ମନର ପ୍ରଭୁକୁ । ୨୪୦୫ ।
ପୁତ୍ରୀ ମଧ୍ୟେ ଆନନ୍ଦ ହେଲ ଯଦୁବଂଶ ।
ମଧ୍ୟେ ଯଦୁବଂଶୀ ସୀତା ଅତି ପ୍ରେମ । ୨୪୦୬ ।
ଏହି ଭାଳେ ଭକ୍ତ ମହିମା ଗାଇଲେ ।
ଏହି ଭକ୍ତ ନାମ ଜଣାଇ ହୃଦୟରେ । ୨୪୦୭ ।
ସୀତା ରୂପ ପରିଚୟ ଦର୍ଶନ ଭାବ ।
ମନୋହର ଯେ ଲକ୍ଷ୍ମୀପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ସହ ସୁଖ । ୨୪୦୮ ।

ଚେଷ୍ଟି ଯେ ଦେଖନ୍ତି ଭୂମା ଏଥେଣୁ ଭୂପତ୍ତୁ ।
ବିଷ୍ଣୁ ଭକତ ମୃତ ଦେଖନ୍ତୁ । ୨୮୦୯ ।
ଯେ ପ୍ରାଣରେ ସେଠେ ବସି ଅଛି ବିଷ୍ଣୁ ।
ବୋଲି ଶୁଣ ଏବ ଦୁଷ୍ଟାନ୍ତ ଅଟଇ । ୨୮୧୦ ।
ଦେଖ ଶୁଦ୍ଧରେ ଦେବତାଙ୍କ ଶରୀର ।
ଶୋଷି ଶୂନ୍ୟକରି ଏହାରେ ସ୍ଥିତ । ୨୮୧୧ ।
ଏତେକ ଭଣି ଚୈତନ୍ୟ ଶୁଣ ଗୋ—
ଦୁଇ ଠାକୁର ସମ୍ଭାଷି କହେ । ୨୮୧୨ ।
ଏବେ କୃପା କରେ କର୍ମ ଦୁଃଖ ଦୂର ।
ସେ ବେଳେ ବଣର ଦେବ ଉଠିଲା ନାଦ । ୨୮୧୩ ।
ସେ ପୁଣି ସୁନାର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଯହିଁ ଆସନ୍ତି ।
ଶୁଣ ଦୁଃଖ ଦୁଃଖ ଉଡେ ସେ ଭାଗ୍ୟରେ । ୨୮୧୪ ।
ଏ ଜଣଙ୍କ ସେବକ ରହେ ଶିବସିଦ୍ଧ ।
ପାଇଁ ଚୋଷିଙ୍କ ନିଷ୍ଠ ସଜ୍ଜନରେ । ୨୮୧୫ ।
ଦେଇ ଯଦି ଭକ୍ତଙ୍କ ଶରଣ ଲୋଡି କରେ ।
ଅଛନ୍ତି ଭକ୍ତ ଶୁଦ୍ଧମନ ସୁଖେ । ୨୮୧୬ ।
ସ୍ତ୍ରୀ ଦେଖି ଯାଇ ବସ୍ତ୍ର ଦୂର ଭୋଗ ।
ଦେଖନ୍ତି ଯତନ ଚିତ୍ତଭାବନ୍ତ୍ତୁ । ୨୮୧୭ ।
ତାଙ୍କ ଶରୀରେ, ଯୋଗ ସିଦ୍ଧ ହେଉଛି ।
ଶାସ୍ତ୍ର ସ୍ପଷ୍ଟ ନିଜ ଦେହ ପୋଷଣ । ୨୮୧୮ ।
ସ୍ୱଭାବ ତାଙ୍କ ଏବ ଶୁଣିବାର ।
ତାଙ୍କ ଦେଖି ତହୁଁ ଦୋଷ ରହେ । ୨୮୧୯ ।
ଶିବ ଶୁଦ୍ଧରେ ଦେଖ ଗୋଟି ଦୂର ।
ଶୁଣ ବ ଅଛନ୍ତି ସୁଖେ ଶିଶୁପାଳ । ୨୮୨୦ ।
ସେ ଦେଖି ନେଇଛେ ବନ୍ଦ ଦେଖ ଦେଖ ।
ଶୁଣି ଜଣେ ଭାବେ ଶରୀର ଦୁଃଖ ଶମ ଜଣ । ୨୮୨୧ ।
ଉତ୍ତମ ଦେଶର ସର୍ବ ଶରୀର ।
ଶରୀର ସ୍ୱର ଉଦ୍ଧାର ଶରୀର ଯୋଗ । ୨୮୨୨ ।

ଶ୍ୱ

ହୋମାଦି ସବୁ ଧ୍ୟାନ ହେଲା ସମାପନ ।
ଅଦ୍ଭୁତ ଦେଖି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରୂପେ ଦୁଭାଷଣ । ୨୪୨୩ ।
ପରେ ସୀତା ରାମ ପଦ୍ମରେ ଭକ୍ତ ଧନ୍ୟ ।
ଅଶ୍ରୁ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କଲେ ଶ୍ରୀ ଅନୁଗ୍ରହ । ୨୪୨୪ ।
ତେବେ ଭକ୍ତ ରାମରୂପ ଘଟି ସ୍ମରଣେ ।
ପ୍ରତପଳ ସନେହ କରିଲ ଜନ ମନେ । ୨୪୨୫ ।
ଲଜ୍ଜା ଅତି ରତନର ବହୁରୂପ ହୋଇ ।
ସେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଦର୍ଶନ ସ୍ୱଭାବେ ଦେଖା ଦେଲ । ୨୪୨୬ ।
ଶିବ ଦର୍ଶନ ଦ୍ୱାରେ ଲଭ ଥିଲେ ଅଇ ।
ଭବି-ପଲାନ୍ତ୍ର ଗଣେଶ ହୋଇ ନ ପାର ଥିଲ । ୨୪୨୭ ।
ଶ୍ରୀମ ସୁନ୍ଦର ଜଳେ ସୀତା-ମୁଖ-ବସ୍ତ୍ରରେ ।
କପାଳରୁ ଏହି ରକ୍ତ ଝରୁଛି ଅନବରେ । ୨୪୨୮ ।
ଦର୍ଶନକୁ ଅଶ୍ରୁ ଶୀଘ୍ର କଲା ଭାବୋଦୟ ।
ଗୀମ୍ଭୀର ସାଜ କରେ ହୋଇ ଗ୍ଳାନିରେ । ୨୪୨୯ ।
ଦକ୍ଷିଣଦେଶରେ ଏ ପୀଠେ ସୀତା ରାମ ।
ଦବି ଦେଖିଲେ ଏକ ଜନ-ଦମ୍ପତ୍ୟଙ୍କ । ୨୪୩୦ ।
ଅନନ୍ତର ଦେଖିଛି ଅପଣାର ଭାବ ।
ନୃସିଂହଙ୍କ ତେଜସ୍ୱୀ ପଶୁବଳି ହେବ । ୨୪୩୧ ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ନମ ପୁଣି ବନ୍ଦିଲାକୁ ପୁଣି ।
ନେତ୍ରଗୁଣ ନୃସିଂହ ଭକ୍ତ ନାମା । ୨୪୩୨ ।
ଶ୍ରୀ ବଳଦେବ ଅତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଭଜନ ।
ଶୋଭା ଦେଖ ପର୍ବର ଅନନ୍ତ ଶୈଳ । ୨୪୩୩ ।
ଲୀ ଭଗବତ୍ ଏକ୍ତ ଗୌରୀ-ପଦର ।
ଏକ ପୁଣ୍ୟାଶ୍ରମ ଶେଷନାଗର । ୨୪୩୪ ।
ଭକ୍ତ ଦେଖ ପର୍ବର ଶ୍ରୀରଙ୍ଗ ଭଲେ ।
ଦେଖାଇ ଶଙ୍ଖର ସୁନ୍ଦର ହୋଇଲେ । ୨୪୩୫ ।
ସେ ସ୍ତୁପେ ଶୋଭନେ ପଥ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ।
ଦେହର ଭେଦ ଶଙ୍କର-ଶେଷର ସଙ୍ଗ । ୨୪୩୬ ।

ଜନକ ନୃପ ଚନ୍ଦ୍ରା ଶଶ ଚନ୍ଦ୍ରମା ।
ଅନନ୍ତ ଦେ ଉଦୟେ କର ଏହ ଶୋଭା । ୨୩୭ ।
କଣ୍ଠ ବନ୍ଧନ ସୁଗନ୍ଧ ଦେଖି ଚଉଦ ।
ନୃପଙ୍କ ଶୋଭା ବଳୟ ଅଙ୍ଗ ଅଦ । ୨୩୮ ।
ଜନକ ସୁତା ସୁଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଚଉଦ ।
ନୃପକ ପଦ ପଦ୍ମ ପଣ୍ଡ ଶରଣେ । ୨୩୯ ।
ଅନୁଦ ଏକ ଦିବ୍ୟ କନ୍ୟା ବଳ ।
କେଶବର୍ଣ୍ଣ ପଦ ଦେବ ଶୋଭ ଚରଣ । ୨୪୦ ।
ଜଳଦ ସାଗର ସନ୍ଧ ଜଳଦ-ନୂପୁର ।
ଯେଣ ଚନ୍ଦ୍ରକ ଶୋଭା ଧାରୀ ଦାଗଣ । ୨୪୧ ।
ଚରଣ ଦାହାରେ ଚନ୍ଦ୍ରାର୍ଦ୍ଧ ଶୋଭନ ।
ଦେବ ପ୍ରଭାଇ ଅଙ୍କୁ ଦେଖୁ ଶୋଭନ । ୨୪୨ ।
ଯଦା ଦେବ ଉଦ୍ୟାନକୁ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧ ଦେଖ ।
ଶତ ଦେବଗଣେ ଏ କନ୍ୟାରେ ଉତ୍ସବ । ୨୪୩ ।
ଜଳଦ-ନୂପୁର ଶୋଭ ନୃପଚନ୍ଦ୍ର ।
ସୁଖ ସୁଗନ୍ଧର ନବଶେଷ ମଣ୍ଡନ । ୨୪୪ ।
ଏହି ଚରଣରେ ନବେ ନବ ବନ୍ଧନ ।
ମିତ୍ରସ୍ମୃଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଚନ୍ଦ୍ର ସୁଖ । ୨୪୫ ।
ଜଳଦ ଚରଣେ ଅଙ୍କୁର ଶୋଭନେ ।
ନବ ଦେବ ଏକ ଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରେ । ୨୪୬ ।
ସୁନ୍ଦର ଦେଖିଲେ ଏକ ଶୋଭେ ।
ସୁନ୍ଦରୀ ଦାସ ଚନ୍ଦ୍ର ଅସାଧ୍ୟ ନବେ । ୨୪୭ ।
ଶତ୍ରୁ ଜଳଣ ଜନ ସୁନ୍ଦରୀରେ ଧାଉଁଲେ ।
ଶୋଭ ଉଦ୍ୟାନଦେବକୁ ଉତ୍ସବ ସାଗରେ । ୨୪୮ ।
ଉଦ୍ୟ ଏହେଉ ଚ ଚନ୍ଦ୍ର ନୃପାଙ୍କୁ ।
ଜଳଦେ ସୁନ୍ଦରି ଦେବ-ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ । ୨୪୯ ।
ହେ ଜଗନ୍ନାଥ ! ଶୁଣ ଦେବାଙ୍କୁ ।
ଅନୁ ଦେଖ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଦେବର ଜଗତକୁ । ୨୫୦ ।

ସୁରାଜ୍ୟ ସଦୃଶେ ଅମ୍ଭେ ସେବକ ତୁମ୍ଭର ।
ଏ ଗୃହ ଭକ୍ତଙ୍କୁ ପାଳ ପାଦଦାସୀ କର ।୨୪୫୧।
ଅମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭକୁ ନମନ୍ତି ଦେବ ଗୁଣବନ୍ତ ।
ଏତେହୁଁର ଅଣିବା ଦୋଷକୁ କ୍ଷମା କର ।୨୪୫୨।
ଏତେ ଶୁଣି ପ୍ରୀତ ହୋଇ ଦଶରଥେଶ୍ୱର ।
ବନସ୍ଥେ ଭକ୍ତଙ୍କ ସ୍ୱଯତ୍ନେ ପୁରସ୍କାର ।୨୪୫୩।
ଦେଇ ସମ୍ଭକ୍ତ ପ୍ରେମ ସଫଳତା ବନସ୍ଥ ।
ଅନନ୍ୟଜନସାଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି ଲକ୍ଷସ୍ଥ ।୨୪୫୪।
ଜନକାଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ହୋଇ ତୋଷଲେଶ ପଦେ ।
ପ୍ରବେଶିଲ ଅପଣା ଭବନେ ଆନନ୍ଦେ ।୨୪୫୫।
ଭେଟଣ ପୁଷ୍ପ ପଇତେ ପୂଜୁଛନ୍ତି ଧ୍ୟାନ ।
ମିଥିଳେଶ୍ୱର ନଗରେ ଆନନ୍ଦପରାନ ।୨୪୫୬।
ନରଲୋକ ସୁରଲୋକ ଏକା ସମ୍ପଦେ ।
ନିତି ସ ଅନନ୍ଦ ସୁଧା ସଲିଳ ସ୍ନାନେ ।୨୪୫୭।
ସର୍ବୀଏ ପାଦ ଯୌବନ-ପୂରିତ ଶରୀରୁ ।
ଜନକବଂଶ ଜନେ ଦବାଶ-ଦେଶବାସୀକୁ ।୨୪୫୮।
ସ୍ୱମଳୂପ ଦର୍ଶନ ହେଲେ ସୀତା-ନନ୍ଦନ ।
ଅଷ୍ଟକୁ ଅଷ୍ଟ ସିଦ୍ଧି ଅଧେ ସୁରାଜନ ।୨୪୫୯।
ସୂର୍ଯ୍ୟ ଗଇତେ ହେଲୁଅଛି ଲମ୍ବିତ ।
ଶତ ଜନନ ହେବେବର୍ଷେ ନିତ୍ୟ ଧନିଦ ।୨୪୬୦।
ପ୍ରୀତକୁମାରେ ଜନନୀ-ଜେଷ୍ଠକୁ ।
ଜନ୍ମ ଏଥିସ୍ଥ-ସନ୍ତୁ ଜନନ ଭକ୍ତ ।୨୪୬୧।
ଶୈଶବିତ ମନୋହର ଯୋବନାଧନ ।
ଭବେ ଭୋଗେ ଦେବ ସନ୍ଦଶ ଭୂଷିନ ।୨୪୬୨।
ଅଭିକ୍ଷ-ଶିକ୍ଷିତ ଜନ୍ମ ପଦ-ପୋଷଣ ।
ସୁନ-ସମ୍ପର-ସକଳ-ଅସୁରବୃନ୍ଦ ।୨୪୬୩।
ପୂର ପୀଡ଼ନ ଜଳେ ବାଳାର୍କ ଜେନକୁ ।
ଅଭୟ ଭକ୍ତ ଦେବ ସଦ୍ଭକ୍ତ ସ୍ୱଜନକୁ ।୨୪୬୪।

ଏଡିଶା ବଂଶୁର ଗୋଷ୍ଠ ଅନାଗତ ।
              ଉଦ୍ଧବ ଦିଶ ଆସ୍ତେ କୃଷ୍ଣ । ୨୦୨୫ ।
ଦେବଚନ୍ଦ୍ରଦ୍ର ସନ୍ମୁକ୍ତ ମୁଦ୍ରିତ ।
              ଦିଗ୍‌ଧର୍ମକୁ ଦେଖି ଉଦେଧକ । ୨୦୨୬ ।
ବନ୍ଧୁ ଆଜ୍ଞା ଦେଖ ଏକ କଥ ତାର ।
              ଉଚ୍ଚ ହୃଦୟ ସୁଖ ଓଡ ଘୃଣ । ୨୦୨୭ ।
ଗୁରୁଦ ଏକ ଯାଇଦେଇଲ ଦେଖ ।
              ଏଣେ କ ଜଣା, ଗୋପୀ ଭଜ ନ କହ । ୨୦୨୮ ।
ଏତ ଭୁକ୍ ମଧ୍ୟ ପାଇବ ।
              ଦୃଷ୍ଟେ ବଦନ ସ୍ମର ଦେଖନ । ୨୦୨୯ ।
ଯେ ଏକ ସ୍ତୁତିକ ଆଜ୍ଞା ଦର୍ଶନ ।
              ଯେ ଏକ ଗୋଷ୍ଠ ଏବେ ଶ୍ରବଣ । ୨୦୩୦ ।
ବୃନ୍ଦାବନ ଏବ ଗୋପୀ ଜନ ।
              ଭକ୍ତି ଉଦ୍ଧବ ଦେଖିବ ଶ୍ରବଣ । ୨୦୩୧ ।
ଦେଖ ଏକ ଜଣ ଦେଖେ ସ୍ତୁତେ ଜନେ ।
              ସୁଖ ବିଶ୍ୱ ଏକେ ଏକ ପାଇ ଗୁଣେ । ୨୦୩୨ ।
ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କ ଏଣଙ୍କ ଦେବୀ ଆଜ୍ଞା ।
              ଗୋପୀ ଭୁଜଙ୍ଗ ଦେଖ ବଜାଇ ଜେନେ । ୨୦୩୩ ।
ଭଗ ସୁତ୍ର ଦେଶି ଶିବଙ୍କୁ ଦେଖଇବ ।
              ଏବେ ଜଣନ୍ଧୁ ଏକ ଏକ ଏଜେ । ୨୦୩୪ ।
ଏହି ଏକ ଏବଂ ଏଥେ ଗୁଣ ।
              ଦେଖେ ଦେଖି ଏକ ଭକ୍ତ ଏକ । ୨୦୩୫ ।
ଯେ ଜନ ଏହେ ଏକୁ ଏକୁଶୀଳ ।
              ଏ ଦେଖ ପ୍ରେମ ପ୍ରକାଶ ଏକଥ ଗଜେ । ୨୦୩୬ ।
ବଳୀ ଏଣି ଏବଂ ଏହ ଏକାଳୁ ।
              ଏକାଳ ଏହାଁ ଜଣେ ଏକ ଏକାଳୁ । ୨୦୩୭ ।
ଏଂ ଏକାଳେ ଏକୋଇ ଏକ ଏହେ ।
              ଏକୁ ଦେଖେ ଏହି ଏହେ ଜୁଜେ ଏକ । ୨୦୩୮ ।

ଯୋଗୀଏ ମୁନିଏ ମୁଦେ ସୁଖତୃପ୍ତି ଲଭ ।
ଦୁନ୍ଦୁଭି ବଜାଇ ଗଲେ ନାଚି ନାଚି ପ୍ରଭୁ । ୧୪୭୯ ।
ବନେ ଜନଙ୍କ ସହ ଚନ୍ଦନେ ଯାଉଥାଏ ।
ଦେଖ ବଣ ଘୋଷ୍ଟରେ ଶୁଣେ ଘାନନ୍ତ ଭବାନ । ୧୪୮୦ ।
ଘରେ ଯତ୍ନ ଦାନବନ୍ଧୁ ଲଦେବଇନଣ ।
ବୋଲନ୍ତି ଘାଟ ପୂମାଣରେ ଭବ ନାମକଣ । ୧୪୮୧ ।
ସମ୍ପନ୍ନ ଜନୋଡାନ୍ତ ଘାଟ ପାଦାଙ୍କ ଭବ ।
ଦେଖ ଏହା ପାଠପ୍ରାଣେ ବସାଇ ଅନନ୍ତ । ୧୪୮୨ ।
ତାହାଙ୍କର ସାତପଦ ଜେ ଗୁଣୀ ଯୋଗରେ ।
ପଞ୍ଚାଳ ସୁଶମ୍ଭ ଜଳରେ ନାଚ ବଡ଼େ । ୧୪୮୩ ।
ପୁଣି ପଞ୍ଚାଳର ସମ୍ପରଣି ନ୍ତ୍ରରେ ।
ଯାହା ନନ୍ଦନ ଶିବ-ସୁଦର୍ଶ-ମଣ୍ଡଳରେ । ୧୪୮୪ ।
ମଣିମଣ୍ଡିତ ବେହପାରିପାଳ ଘନାଇ ।
ଘରର ସୁଦୋରମାନେ ଅଷ୍ଟ ବେଶ ହୋଇ । ୧୪୮୫ ।
ପଦ୍ମିନୀ ଅଳ ସୃତ ତଳ ଅନନ୍ତର ।
ଦେବେ ସୁପ ସାଜାଏ ସେମାନେ ଭ ବନ୍ଧୁର । ୧୪୮୬ ।
ବହୁବିଧ ପିଷ୍ଟକ ନାନାବିଧ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ।
ଯେତେକ କହିବା ହେବ ତା କେ ବର୍ଣ୍ଣନ ପାରନ ? ୧୪୮୭ ।
ରସ ଘିଉଲମ୍ବ ଦୁଧ ବେଳୁ ଅନନ୍ତ ।
ସ୍ନେହ ପ୍ରକାଶ ଅଧିକ ସୁସ୍ୱାଦୁ ଅମୃତ । ୧୪୮୮ ।
ଭୋଜନ କାଳେ ଶ୍ରୀକଣ୍ଠିପୁରେ ଲଣ୍ଡେ ।
ପ୍ରଯୋଗ ବାପ୍ତ ବାଜନ ତାହା ସନ ଭରେ । ୧୪୮୯ ।
ସେ ତାଳ ତାଳ ଯନ୍ତ୍ରର ବନ ଯୋଗ ଦଣ ।
ମନ ବିଶ ବିଶ ମଧ ତଣ୍ଡବେଗା ଦୁଣ । ୧୪୯୦ ।
ପ୍ରସାଦେ ସବେ ଶ୍ରେଣୀ ସମାଧାନ କଲେ ।
ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ପୁରୁଷ ତରେ ପ୍ରବେଶିଲେ । ୧୪୯୧ ।
ଭକତ-ଦତ୍ତ ତାମ୍ବୁଳ ପ୍ରଭୁ ଘେନରେ ।
ଭକତଅର୍ତ୍ତ ଭଞ୍ଜନେ ଭବାନ୍ତ ଶୀଳେ । ୧୪୯୨ ।

ମିଳିବ ଲଭା ଦ୍ରବିକ ଭୁବେ ଚଳିବ ।
ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଗମ୍ଭୀର ହୃଦ ଭଣ ଏହ ଜୋଗାଇ । ୨୬୯୩ ।
ଦେଖିଲ ପ୍ରଭୁ ଲଭ ଭାଙ୍ଗି ଭାବ ଶୁଣି ।
ଭକ୍ତରେ ଆନନ୍ଦ ଆନନ୍ଦ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତି । ୨୬୯୪ ।
ଅନନ୍ତରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କା ଶରଣ ବେ ।
ବନ୍ଦିଲ ଦେବ ପାଦ ଚରଣ ଥରେ । ୨୬୯୫ ।
ଦେବକ ଲଭ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀଚରଣ ଭଜନ ।
ସେ ଯାଇ ଦେଖନ୍ତି ସୁଁ ଦେଖନ୍ତି ଦେଖ । ୨୬୯୬ ।
ଭା ଶୁଣି ସେ ଭୋଗରେ ଦେଖନ୍ତେ ଗୁରୁରେ ।
ଗୌରିଅ ଆନନ୍ଦରେ ଅଧିରେ ଯେତେରେ । ୨୬୯୭ ।
ଦେଖିରେ ଅଶ୍ରୁକମ୍ପ ସ୍ୱେଦରୁ ।
ଭକ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଦେଲେ ହୃଦୟେ ଯେନ୍ତୁ । ୨୬୯୮ ।
ପ୍ରଭାତ ଆନ୍ତେ ଦେବତ ଦେଖ ସ୍ଥାନେଣ ।
ପ୍ରଣି ଭର୍ତ୍ତ ଦେଖନ୍ତି ଦେଖନ୍ତ ଦେଶେ । ୨୬୯୯ ।
ପରେ ସେ ପ୍ରଭୁରେ ଦେଖ ଭକ୍ତପ୍ରଭୁ ।
ଦେଖ ଦେଖି ଧନ ଦେବିନ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ । ୨୭୦୦ ।
ଶରୀ କୃଷ୍ଣ ଦେବ ଦେବେ ଦେଖ ଦେଖ ଦେବ ।
ଏକ୍ତ ଶସ୍ତ୍ର ସେ ଦେବଭକ୍ତଙ୍କୁ । ୨୭୦୧ ।
ଦେବେଶ ଶୁଣି ପ୍ରଭୁ ଗୌରିଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ।
ପ୍ରଣମି ଦେବେଶ ଏଣେ ଦେବ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ । ୨୭୦୨ ।
ଅହେ ପ୍ରଭୁ ! କୃଷ୍ଣ ନୃପ ଦେବଙ୍କୁ ଶରଣ ।
ଏ ଲୀଳା ପ୍ରଭାତ ଦେବଶିତ ଲଭେ । ୨୭୦୩ ।
ଦୃଷ୍ଟି ସେ ଦେବ ଦେଖି ପ୍ରେମଭକ୍ତି ଦେବ ।
ଶକ୍ତି ଦେବେ ଦେବେଶ ପ୍ରଭୁ ଦେବେ । ୨୭୦୪ ।
ସେ ଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଦେଖ ଦିବ୍ୟ ଦେବ ।
ଦେବଦେବପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଦେବ ଦେ ଦେବ । ୨୭୦୫ ।
ଭାବରେ ଶ୍ରୀଦେବେ ଭଜନ ଦେଶେ ।
ଦେଖି ଦେବ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦେବଙ୍କ ପ୍ରଣମେ । ୨୭୦୬ ।

ତେଣୁ ତୋ ଜଗନ୍ନାଥ ଅଛୁ ମେତେକେ ଏଣେ ।
ରହୁ ବୋଲି ଅରୂପ ମୂର୍ତ୍ତି ଏବେ ଧରେ । ୨୫୦୭ ।
ଧରେବେ ବ୍ରଜନାରୀମାନେ ପ୍ରେମପାଶରେ ।
ବନ୍ଧ ହୋଇ ରହନ୍ତୁ ସେତେକେ ଏତେ ଶରେ । ୨୫୦୮ ।
ବସୁମିତ ମାତାପିତା ଏତେ ଜନଙ୍କୁ ।
ସମ୍ଭେ ବୋଧ କଲେ ଦେବା ପାଇଁ କଦାଚିତ୍ତୁ । ୨୫୦୯ ।
ସେ ଅକ୍ରୂର ହେଉ ସ୍ୱଜାତି ହୋଇଥିଲେ ।
ପ୍ରମାଣ ପ୍ରକାଶ୍ବାକୁ ସତ୍ୟକୁ ଆଦେଶ । ୨୫୧୦ ।
ଶୁଣନ୍ତେ ସେ ପ୍ରକଟନ ଅକ୍ରୂର ବଚନ ।
ପୂର୍ବରେ ସ୍ନାନ ସନ୍ଧ୍ୟାମାନ କଷ୍ଟ ଯୋଜନ । ୨୫୧୧ ।
ବ୍ରଜଜନ ମେଲିଣିରୁ ଯେ ନାନା ଚିନ୍ତନ ।
ପଥ ଶାଳୀ ଦ୍ରବ୍ୟ ବସ୍ତୁ ଶଙ୍ଖ ଶୋଭନ । ୨୫୧୨ ।
ଏକୁତତସଂଯେନରଣଦୀରୀଘାଟ ।
ଯେ ନଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟ ମିତ୍ରାଭରଣ ଯାଉ । ୨୫୧୩ ।
ଏବାଂ ବସ୍ତୁ କ୍ଷୁଧଣି ଧନ୍ୟ ରହୁ ମାଣିକ ।
ଯେତେ ପ୍ରେମରୁ ତା'ହା ଭକ୍ତ ହେ ବର୍ଣ୍ଣିକ ? ୨୫୧୪ ।
ଯେମାନଙ୍କୁ ଦେଖେ ନନ୍ଦ ଯଶଦା ନୂତନ ।
ହୋଇ ଘରେ କଲେ ଶୋକପାରେ ମୁଖ ମ୍ଳାନ । ୨୫୧୫ ।
ଜନକ ଶାପର ଦାସ ସତ୍ୟୋପକରଣୀ ।
ଦଶରଥ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଚଳନ୍ତେ ସେବଣି । ୨୫୧୬ ।
ବ୍ରଜବାସୀଙ୍କ ଯାଇ ତଥା ଭାଣି ସକଳ ।
ଶ୍ରୀଭାଗବତ ଶାସ୍ତ୍ର ଗାନ ପଦ ଅତୁଳ । ୨୫୧୭ ।
ପାଣି ଅର୍ଥାତ୍ ତୋଳନ୍ତେ ଧନ ବ୍ରିଜ ସତ୍ତ୍ୱ ।
ଏକଚିତ୍ତ ହୋଇ ପଥ ସମ୍ଭାଷା ଅଙ୍କ । ୨୫୧୮ ।
ହୋଇ କଙ୍କାଣ ବସ୍ତ୍ର ଶୁଭ୍ର ସମ୍ପର ସନ୍ତୁ ।
ସେହି ସନ୍ତ୍ରା ହେଉ ପଞ୍ଚଦୀପକସିନ୍ଧୁ । ୨୫୧୯ ।
ତାଙ୍କ ସ୍ତବ ଭାଣି ଏତା ତ୍ରିଣ ସେ ଦଶନେ ।
ହୋଇ ମଣ୍ଡପେ ଉପ୍ପୁ ପୁଷ୍ପ ପେଶଲେ । ୨୫୨୦ ।

ଏଣିଏ ଦୁଇଙ୍କ ଶୋଭ ଦେଖି ଲୋକେ ।
ଜଳୁଣିଛି ପ୍ରଭୁ ଯେ ଦୋଷରେ ଶୋକରେ । ୨୫୨୧ ।
ପରେ ଶେଷ ଅସ୍ତ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦୟ ତୁଳସ ।
ଦେଶରେ ଅପାର ଶତ୍ରୁର ଗର୍ବ । ୨୫୨୨ ।
ତେବେ ବ୍ରହ୍ମ-ଧନ ଯୁଗ ଦେବେ ।
ଶୋଭେ ଏହା ଶେଷେ ଯନ୍ତ୍ରେ ଜଗତର । ୨୫୨୩ ।
ଜନ୍ମ ଅନ୍ୟଥ ଦେବ ପୁରାଣେ ଚିତ୍ତ ।
ଦେବ ଶୋଭନେର ଜଗତ-ଶୋଭିତ । ୨୫୨୪ ।
ଦେଇ ଦେଇ ଦେବେ ବୈକୁଣ୍ଠ ଯାଏ ।
ପ୍ରଭୁ ଏହି ଅନୁଗ ଜଗ ସେହି ପୁରୀ । ୨୫୨୫ ।
ତେବେ ଜଣେ ଦିଶିବ ଯୋଗୀ ଶ୍ରୀଧାମରେ ।
ଶୁଦ୍ଧ ଦେହ ଧର ଦେଖ ଏହା ଗର୍ଭେ । ୨୫୨୬ ।
ଅନେ ଦେଖବେ ଦେହ ଜନ୍ମ ଯଦା ।
ପର ଏହି ଦେଶ ସ୍ତୁତି ଭୂମ ଦେଖନ୍ତା । ୨୫୨୭ ।
ଏକ୍ଷ ଦେଖି ବିରାମ-କ୍ଷମା ।
ଦେହ ଜନ୍ମ ଗର୍ଭରେ ଶେଷ ଅବ । ୨୫୨୮ ।
ଦେବେ ଯଦି ଦେଖି ଦେବ ପର ଏକ ।
ପ୍ରଜ୍ଞାବିରେ ଜଗତ ଜଗତେ ଲୁଣ୍ଠନ । ୨୫୨୯ ।
ଏ ଦୁଇ ଅଙ୍କ ପେଇ ଅନୁଗତ ଯଶ ।
ଶୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦେଖ ଦର୍ଶନ ଆଜ । ୨୫୩୦ ।
ଦକ୍ଷିଣରେ ଶ୍ରୀ-ଜଗନ୍ନାଥ ପୁରିବେ ।
ଲଭ ଏ ନ ଅଟେ ସୁଖ ଦାଶ୍ରିତ ପୁରେ । ୨୫୩୧ ।
ଦେଖ ଅଷ୍ଟ ବୁଝ ଦେବ ଦେହ ।
ତେଣିକ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବୋଝନ ଦେବ । ୨୫୩୨ ।
ଏଣ ଦେଖେ ପ୍ରଭୁ ରୋଗ ଜଗନ୍ନାଥ ।
ଏକ ଏକ ଏ ଅକ ଦେବ ଘରୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ୨୫୩୩ ।
ତେଣୁ ଅକ୍ଷ ଭୋଗରେ ଏତ ଯତ୍ର ।
ଅନୁଭେ ଦର୍ଶନ ଉଛବେ ଭକ୍ତି । ୨୫୩୪ ।

ଯେମନ୍ତେ ଦୁଃଖାକୁଳା ହେଲେ ଶୁଣି ସେ ବାଣୀ ।
ବେଳେ ତେଣେ ଘେରେ ନିଜ ଜୁମାଙ୍କି ଆଣି । ୨୫୩୫ ।
ପ୍ରେମସ୍ୱରେ ବୋଲ ଭଲ ଡାମାତାଙ୍କ ଭରେ ।
ଯନଟି ଭଙ୍ଗିଲେ ବନ୍ଧୁବଧେ ତନୟରେ । ୨୫୩୬ ।
ସ୍ୱଦେଶରେ ପିତା-ମାତା ଅଦେଖି ସ୍ୱମନ୍ତୁ ।
ଭୋମଲରେ ବୋଲଙ୍କ ପ୍ରକାଶି ତନୟନ୍ତୁ । ୨୫୩୭ ।
ତୁମ୍ଭ ତ ସ୍ୱବନ୍ଧିସ୍ ଶୁଣେ ବବର !
ଅନ୍ୟ୍ତ୍ରୋମ କୃପାମୟ ଦୋଷହର । ୨୫୩୮ ।
ଏ ସେ ଦୁହିତା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଧଲତା ପାଳତା ।
ତୁମଙ୍କ ସୁକୃପାସ ସେବକନନ୍ଦନା । ୨୫୩୯ ।
ଏ ତ ତୁମ୍ଭ ଶୁଭସ୍ ଏହା ଦୋଷ ନ ଧର ।
ଏହାଙ୍କୁ ସଦା ପାଳନ କଲେ ଆଦର । ୨୫୪୦ ।
ଏତେ ଶୁଣି ସୁଗ୍ରୀତ ହୋଇ ରଘୁନନ୍ଦନ ।
ଭରତ ପ୍ରସ୍ତରେ ତୋଷିଲ ଶାସ୍ତ୍ରଜନ । ୨୫୪୧ ।
ଘରେ ଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଦେଲେ ଗୃହସ୍ୱର ।
ପ୍ରକାଶ ଭଲ କମଲେ ଦ୍ୱାପୁରୁ ନେଇ । ୨୫୪୨ ।
ତାହାଙ୍କ ତନୟ ଶୀଲ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବାହୁନ ।
ସନ୍ତୁଷ୍ଟା ହେଲେ ଜନ୍ମ ଅନ୍ତଃପୁରବାସିନା । ୨୫୪୩ ।
ବଣୀଏ କୁମାରୀଙ୍କି ପ୍ରେମେ ବୋଲେ ଧନ୍ୟ ।
ଏମନ୍ତ ବୋଲେ ଭେଟବଣି ଘରେ ଅର୍ପନ୍ତ । ୨୫୪୪ ।
ସୁମି ଦୋଷ ଶୁନ୍ତ ପୁଣି ତାଙ୍କୁ ଏଥନ୍ତ ।
ଭର୍ତ୍ତୃଦ୍ୱାରେ ପଦ ଅଟିଷ୍ଠ ପ୍ରଭାତ । ୨୫୪୫ ।
ବଣୀଏ ମାତ ଭାର୍ଗିଶ ସବେ ଭୋଗନ୍ତୁଷ ।
ପଦ୍ମ ତତେ ହେଉ ଶଳା ଦୂରାଚର । ୨୫୪୬ ।
କୌଶିକ୍ଷବତ୍ରିତ ଆଦ୍ୟରେ ଅନ୍ତରେ ।
ଅହା ସୀତା, ଅହା ସୀତ, ବୋଲୁ ଥିବ ଭଲେ । ୨୫୪୭ ।
ଗୋଟିଏ ପଶୁପଣ୍ଡୀ ସୀମା ଭରିଷେ ଦୂରଣୀ ।
ଯେଡ଼ା ଭଲଙ୍କ ଯେତ ହେଉଥରେ ନ ଥିଲି । ୨୫୪୮ ।

ତେବେ ଶକ୍ତିଧର ଅଶ୍ରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କାଳ ତେଣୁ ।
ଏକତ ଅନ୍ତରେ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ । ୨୪୪୯ ।
ଦୂର ଦର୍ଶନ ଉଦେ କାନ୍ତ ଦେଖାଉ—
ଧନ୍ୟ ଦେଶୁ ଘେନି ରାମଙ୍କ ପୁଷ୍ପ । ୨୪୫୦ ।
ଏକ ପଞ୍ଚାଶ୍ରୁ ରଥେ ଯେ ଦୂରନ୍ତୁ ତୋଷ ।
ଦେଖ ଦଶାସ୍ୟ ବନ୍ଧ ଯେତେ ଦେବ ଦେହ । ୨୪୫୧ ।
ଯେବେ ଜାଣିଥିଲେ ପୁତ୍ରଙ୍କ ତେଣୁ ।
ବେଗେ କରି ଏଥେ ଦୂରନ୍ତୁ ଆସ । ୨୪୫୨ ।
ଦୂରନ୍ତି ଶକ୍ତି ସେ ପଦ୍ମଲଭେ ।
ଦେଖି ଦେବ ଅନେକ ସୁର ଶୁଣିଲୁଁ । ୨୪୫୩ ।
ତେ ବାଳଙ୍କ ଏତେ ଦେଖାଇ ପୂର୍ବେ ।
ବୋଲନ୍ତି ଦୂରନ୍ତ ଦେଖିଲୁଁ ଏତେ । ୨୪୫୪ ।
ଶ୍ରୀରଘୁନାଥ ଦେଖିଲେ ଯୁଗ ତେଜ ।
ବାଳକମାନଙ୍କରେ ଲୋଚନ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ୨୪୫୫ ।
ଦୂରନ୍ତୁ ଏତେ ପୁତ୍ର ଉଠିଲେ ।
ଦେଖି ବୋଲେ ଜାଣ ଏଥେ ବଳେ ଶତ୍ରୁଘ୍ନେ । ୨୪୫୬ ।
ଏକତ ନାରୀ ଦୁଃଖରେ ଶରୀରେ ।
ଦେଖ ସୁନ୍ଦର ଏତେ ଦେବୀମାନେ । ୨୪୫୭ ।
ଯେବେ ଦେବୀ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଶୁଣ ।
ଜାଣିଲେ ଦୁଃଖମାନଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭ ଦେଖ । ୨୪୫୮ ।
ତିନି ପଦ୍ମକ ଜନ୍ମ ପାଇଁ ଏତେ ।
ଅନେକ ତେଜ ଦେଖିଲ ଦେଖନ୍ତୁ ସମାନ । ୨୪୫୯ ।
ବାଳା ଦେଇ ଦେଖନ୍ତେ ମାନଙ୍କ ବାଳକ ।
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ନମନ୍ତ ଜନେ ଦେଖି କହନ୍ତି । ୨୪୬୦ ।
ତେବେ ଦୂରନ୍ତ ଦେଖ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଏତେ ।
ଆସ୍ଥାନେ ଜନ ଦେଖ ପାଇ ଦେହ ଜାଣିଲେ । ୨୪୬୧ ।
ଯେ ଦୂର ଦେଖେ ଦେଖ ଦେବଙ୍କୁ ରାମଙ୍କ ।
ନାମ ଏ ଜନ ଭକ୍ତ ଦେବ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଦେବ । ୨୪୬୨ ।

ସେମାନେ ଯେବେଲେ ନୃପ-କୀର୍ତ୍ତି ଗାଇ ଗାଇ ।
ଶ୍ରୀରାମ-ମନୋହର-ରୂପକୁ ଧ୍ୟାଇ ଧ୍ୟାଇ । ୨୪୬୩ ।
ଘରେ ପ୍ରମୋଦଚିତ୍ତେ ଦଶରଥ ଚଳିଲେ ।
ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଜନତ ତାଙ୍କୁ ଅନୁସରିଲେ । ୨୪୬୪ ।
ଯେଉଁ ବେଳୁ ବାହାରି କୋଶଳନାଥ ।
ଶତ୍ରୁଲେଖି ନ ଯେବେ ସ୍ତ୍ରୀରାଜ୍ୟ ଜନତ । ୨୪୬୫ ।
ତେବେ ବାହନକୁ ଦଶରଥ ଫେରାଇଲେ ।
ସମ୍ମୁଖୀନ ଦୃଶ୍ୟେ ଯେଉଁ ଏଥି ହୋଇଲେ । ୨୪୬୬ ।
ତେଣୁ ସେ ବାଧ ହୋଇ ଦଶରଥଙ୍କୁ ନମି ।
ବଶିଷ୍ଠାଦି ମୁନିଙ୍କି ବନ୍ଧୁବର ପ୍ରଣମି । ୨୪୬୭ ।
ତାଙ୍କରେ ଯଥେଷ୍ଟ ହୋଇ ଜାମାତାଙ୍କ ଭକ୍ତ ।
ଯାଇ ଉଦ୍ଧବଙ୍କ ତାହାଙ୍କ ଅନୁମତ । ୨୪୬୮ ।
ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖି ବୋଇଲେ ଏମନ୍ତ ।
ହେ ରାମ ! ତୁ ପରବ୍ରହ୍ମ ଅଚ୍ୟୁତ ଅନନ୍ତ । ୨୪୬୯ ।
ମୁନି-ଶିବ-ସନକ-ନାରଦ-ହଂସ ତୁହି ।
ବୋଲେ ତୁ ମୁଖ ବଦନ ଅଣଗା ତ ମୁହିଁ । ୨୪୭୦ ।
ତୁ ମନୋବାଞ୍ଛାଗମ୍ୟ ଜଣିବୁ ମାୟା ଦୂର ।
ଜନମ ବୋଲି ଯାଇ ବେଦ ଡାକେ ତୋ ଅପାର । ୨୪୭୧ ।
ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ନିର୍ଗୁଣ ତୁହି ବ୍ରହ୍ମବର ।
ତୋତେ କହେ ଆମାଦ ବ୍ରହ୍ମ ଯୋଗିବର । ୨୪୭୨ ।
ତୁ ସର୍ବଶାସ୍ତ୍ର ସର୍ବସୂତ୍ରମୂଳ ପୋଷ ।
ନସ୍ତ୍ରନ-ଭକ୍ତ ହେଲୁ ହେ ଜଗଦୀଶ । ୨୪୭୩ ।
ଏଣେ ଅନୁକୂଳ ହେଲୁ ଯୁଗ ତ ଛବିର ।
ଜାତ ଜନ ଜଣ ନେଇ ଚଳ ସୁନ୍ଦର । ୨୪୭୪ ।
ଶୋ ଗୁଣ ନେଇ ପାଞ୍ଚ କହେ ବାଣୀ ଅନନ୍ତ ।
ବୋଇଁ ତନ୍ତ୍ର କହିବେ ହେ ରାମ ତ ଅନ୍ତ ! ୨୪୭୫ ।
ତୋତେ ଅନ୍ତ ହେବେ ଯୁଗ ଦେବତା ଜନର ।
ଦଶା ତୁହି ଅଛୁ ହେଉ ଅଧାର ପ୍ରେରକ । ୨୪୭୬ ।

ତେଞ୍ଚ ଭକତେର ଭଲ ରେଡ଼ ସବେ ଦୁଖ ।
ତେହେ ଯେ ଜେ ଜନ କ୍ଷଣ ନେ ଦୁଖ । ୨୪୫ ।
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଭକ୍ତ ଉଦାସୀ ଶୁଣି ।
ଅନ କୃଷ୍ଣ ସେଵା ଭୃତ୍ୟଭାବ-ଲୋଭନୀ । ୨୪୬ ।
ମୁଖ ଡ଼ିଲ୍ଲ ଭଣ୍ଡୁ ବଂଶୀର ସଦନ ।
ଏତେକେ ଭାବେର ଲଲ ଜଳ ଧାରା । ୨୪୭ ।
ଚତୁର୍ଭେ ଏକ ମହାସେନୁ ପ୍ରସଙ୍ଗ—
କେବେ କୃଷ୍ଣ ଭାବ ଲଭ ସନ୍ନ୍ୟାସ । ୨୪୮ ।
ଦାସଭାବେ ସୁଖ ଯେ ଏଇମିଳନ୍ତୁ ହେଇ ।
ଏମି ସ୍ମୃତିରେ ଦେଖେ ଲୋକ ଭାଇ ଭାଇ । ୨୪୯ ।
ଚୈତନ୍ୟ ଏଇ ପ୍ରଭୁର । ଗୌର କୃଷ୍ଣର ।
ସବୁ ଭାବ ଲୋକ ଧୋର ଲୋକେ । ୨୫୦ ।
ଗୌଣ ମୁଖ ଘଡ ବାଡ଼ି ଜ ସବୁ ପ୍ରଭୁକେ ।
କୃଷ୍ଣ ଦେବଙ୍କ ଯେ ସବୁ ଶାସ୍ତ୍ର ଲେଖେ । ୨୫୧ ।
ଏକ ଦେବ ମୁଖ ଶୁଣି ପ୍ରୀତି ଗୌରଙ୍ଗ ।
ଅର୍ଥ ଏ ଏକ ଯେ ଭାବ ଭଜ ମୁକ୍ତି । ୨୫୨ ।
ଗୋଲୋକ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ସବ ଭଜନ—
ଦେଖ ମହାଭାବେ ଭକ୍ତେ ସ୍ନେହ । ୨୫୩ ।
ଦାସ୍ୟ ସଖ୍ୟ ବାତ୍ସଲ୍ୟ ଶୃଙ୍ଗାର ।
ଏହି ଚାରି ଭାବ ଏଇ ଭଜ ଲୋକନ୍ତୁ । ୨୫୪ ।
ଚାରେ ଚାରେ ଭକ୍ତି ଗୁଣ ଯାଏ ହେ ।
ଗୋଲୋକ ଲୀଳା ଦର୍ଶନ ହେ ଲୋକ ଏଇ । ୨୫୫ ।
ସ୍ମୃତିର ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଅନନ୍ତ ଭାବ ।
ଏଣୁ ସବସ୍ୟ ମଧ୍ୟେ ପ୍ରକଟ । ୨୫୬ ।
ରାଜ୍ୟରାଜ-ଦେଶି ଶ୍ରୀ ଅଦ୍ଭୁତ ଲୀଳା ।
ସୁନ୍ଦର ଲୋକେ ଅଦ୍ଭୁତ ଲୀଳ । ୨୫୭ ।
ଶାନ୍ତ ଦାସ ଲେଖ ସବୁ ଭାବ ଗତି ।
ଅଦ୍ଭୁତ ଭାବେ ଲେଖ ସ୍ନେହ ପ୍ରକାଶେ । ୨୬୦ ।

ଘାଟ ବାଟ କାନ୍ଥ ଦ୍ୱାର ମଣ୍ଡିଲେ ।
ରତ୍ନ ବିତାନ ଧ୍ୱଜ ତୋରଣ ବାନ୍ଧିଲେ । ୧୪୯୧ ।
ସଫଳ ରମ୍ଭାସ୍ତମ୍ଭାଦି ବୃକ୍ଷ କଲେ ।
ରତ୍ନାଳଙ୍କାଳିକାରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଝୋଳିଲେ । ୧୪୯୨ ।
ସ୍ଥାପିଲେ କନ୍ୟା ପୂର୍ଣ୍ଣକୁମ୍ଭ ଦ୍ୱାର ଦ୍ୱାରରେ ।
ଅଯୋଧ୍ୟା ପୁରୀ ଶୋଭା ଦେବଙ୍କ ମନ ହରେ । ୧୪୯୩ ।
କହିବାର ମନ୍ତ୍ର କେ କରିବ ବର୍ଣ୍ଣନ ?
ଯା ମଦନମୋହନ ମନୋରଞ୍ଜନ । ୧୪୯୪ ।
ସେ ସୀତା-ରାମ-ଦର୍ଶନ ଲାଳସାରେ ଲୋକେ ।
ରଙ୍ଗଶ୍ରୀ ଶୁଭ୍ର ଶଙ୍ଖନ ଚନ୍ଦ୍ରୋଦ୍ଭବା ଶିଖି । ୧୪୯୫ ।
ମୂର୍ତ୍ତିମାନ ହୋଇ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଅଟା ପ୍ରାସାଦରେ ।
ପ୍ରଜାଗଣ ହୁଏ ଦର୍ଶନ-ଲାଳସରେ । ୧୪୯୬ ।
ସେ ସୁକୃତ ସଦନେ ସୁବାସିନୀମାନେ ।
ଦର୍ଭା-ଦୂର୍ବା ପୂର୍ଣ୍ଣକୁମ୍ଭ ଧରି ଏକତାନେ । ୧୪୯୭ ।
ଅନେକ ରୂପଧାରିଣୀ ଯୁବତୀ ଥାଟ ।
ଗାଇଲେ ଗାନ ବଜାନ୍ତି ବାଦ୍ୟ ମଧୁର । ୧୪୯୮ ।
କହିବାର ଶୋଭା ହେଲା ଅତି ଅଶେଷ ।
ଚୌହଟ୍ଟାଦି ଶ୍ରୀଗଣ ପ୍ରେମରେ ନନ୍ଦନ ! ୧୪୯୯ ।
ରତ୍ନବର୍ଣ୍ଣ ପାଲଙ୍କ କଳା ଉଦ୍ଧୃତ ପଟ ।
ଶ୍ରୀ ଶୁଭେ ଅତି ସୌଦାମିନୀ ସମ । ୧୫୦୦ ।
ଉତ୍ତମ ମହିମା ସୁଖ ଭ୍ରମଣରୁ ।
ଅତି କୃତ ବେଶ ଦେଖ ଦାନକଦମ୍ବୁ । ୧୫୦୧ ।
ସେଦିନେ ପ୍ରେମରେ ଲୋକେ ମଙ୍ଗଳ ବେଶ—
ଧ୍ୟାନ ଭୂଷାଦ୍ଧ ଲୋକେ ସଜିଲ । ୧୫୦୨ ।
ତାହାଙ୍କ ଲେଖ ଦେବଗୋଷ୍ଠୀ ଲିପିକା ଭଳେ !
ନାନାଦେଶ ନଗରବାସୀ ଉଡ଼ିବ ଦେଖେ । ୧୫୦୩ ।
ବର୍ଣ୍ଣି ସୁପୀତ ଦାନବ ପୂର୍ଣ୍ଣ-ଚନ୍ଦ୍ରନଳ ।
ଲହରେ ଉଦିତ ପଦ ପ୍ରକାଶନ । ୧୫୦୪ ।

ଅଙ୍କୁଶ ଧ୍ୱଜ ବଜ୍ର ଶ୍ରୀବତ୍ସ ଚନ୍ଦନ ।
ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ର ମୁଖ କମଳ ଲୋଚନ । ୨୨୦୫ ।
ବନ୍ଧୁକ ପୁଷ୍ପ ସମ ଅଧର ।
ଦନ୍ତ ମୁକ୍ତାମଣି ଜିଣି କୃଷ୍ଣ ଦର । ୨୨୦୬ ।
କୌସ୍ତୁଭ ମଣି ହାର ଗଳେ ।
ଶୋଭା ଦିଶେ ବନମାଳୀ । ୨୨୦୭ ।
ମୁକୁଟ କୁଣ୍ଡଳ ଯେ ଶୋଭନ୍ତେ ।
ତ୍ରିଭଙ୍ଗେ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି ମୁରଲୀ । ୨୨୦୮ ।
ଚରଣ ନୂପୁର କିଙ୍କିଣୀ ।
ପୀତବସନ ପିନ୍ଧି ଶୋଭିଛି । ୨୨୦୯ ।
ଦେଖି ଗୋପୀଗଣ ମୋହିତ ହୋଇ ।
ନୟନ ଭରି ଚାହାନ୍ତି ଭାବରେ । ୨୨୧୦ ।
ମୁରଲୀ ଧ୍ୱନି କରନ୍ତି ଶ୍ୟାମ ।
ଶୁଣି ମନ ହୋଇ ବ୍ୟାକୁଳ ଧାଇଲେ । ୨୨୧୧ ।
ଗୋପୀଗଣ ସମ୍ଭ୍ରମ ହୋଇ ଧାଇଁ ।
ମିଳିଲେ ଯାଇ ସେହି କୃଷ୍ଣଙ୍କ । ୨୨୧୨ ।
ମୁରଲୀରେ ଗୀତ ଗାଇ ପ୍ରେମରେ ।
ଦେଖି ଆନନ୍ଦ ହେଲେ ମନେ । ୨୨୧୩ ।
ସଖୀମାନେ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ।
ରାସ ଲୀଳା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ୨୨୧୪ ।
ପୁଣି ଗୋପୀଗଣ ସଙ୍ଗେ ନୃତ୍ୟ ।
କରି ମୁରଲୀ ଗାନ କଲେ । ୨୨୧୫ ।
ଏହି ରୂପ ଦେଖି ମନ ମୋହ ।
ଦେବ ଦେବୀ ଆନନ୍ଦେ ପୁଷ୍ପ ବର୍ଷିଲେ । ୨୨୧୬ ।
ଗୋପୀ ସଙ୍ଗେ ହରି ରସ କେଳି କଲେ ।
ଅଭୟ ଦେଇ କୃଷ୍ଣ ପ୍ରେମ ଦେଲେ । ୨୨୧୭ ।
ଏହି ରସ ଶୁଣ ଯେଉଁ ଜନେ ।
ସେ ମୁକ୍ତି ପାଇବେ ନିଶ୍ଚୟେ । ୨୨୧୮ ।

ବୋଲଇବ ଏ ଯୁବକର ଅପମାନ ବାଣୀ ।
ଶୋଭି ମୋର ନ ପଡ଼ଇ ବୋଲଇ ତ ବାମ୍ବଣୀ । ୨୨୧୯ ।
ବେଦବ୍ୟାସ ଆଦେ ଭୁଜାଶ୍ଚି ବହୁତେ ।
ଅର୍ଘ୍ୟପାଦ୍ୟାଦି ବ୍ୟାଜ ସମାପନ ପରେ । ୨୨୨୦ ।
ପାଦ ପ୍ରକ୍ଷାଳି ସ୍ନାନେ ବସୁଇବ ପାଦ ।
ପୁରବାସୀଙ୍କୁ ନଦେଇଲେ ଅଗଧଡ ବୋଧ । ୨୨୨୧ ।
ସେଠାରେ ବିହାରେ ନ୍ତ୍ରପଞ୍ଚ ବର୍ଣ୍ଣନ ।
ସେମାନ ସବେ କୁ ଦୀନଭାବକରି । ୨୨୨୨ ।
ସେ ପାଠାଙ୍କରେ ବସୁଥିବେ ବୟସ୍କେ ।
ସେତେ ମସଲାଦ୍ରୋପଣବଧାନଙ୍କୁ ଦେବ । ୨୨୨୩ ।
ବାଣୀ ଏ ବଜ୍ରହୃଦୀ ବସ୍ତୁ ନାଗୁଳ ।
ଅନନ୍ତ ଦେବେ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଦନାର । ୨୨୨୪ ।
ଧନ୍ଦ୍ୱନ ପଦ୍ମ ଦେବକ ପେ ତିକଳ ।
ବୈତ୍ରିକୁ ଦଣ୍ଡ ଦୁର୍ଶିତ ନୂପ ନଳ । ୨୨୨୫ ।
ବାଣୀବ ଶୁଭ ବର୍ଗକୁ ପତ୍ରେ ଜୋଷ ଦେବେ ।
ବର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍ତଙ୍ଗ ଶୋଭ ଘ୍ରାଣିବର ଦେହି । ୨୨୨୬ ।
ଦପ ନବଜଣେ ଦ୍ରୋଣାଙ୍କ ଦଶିତ ।
ବପୁଳବସ୍ତ୍ରିକ ନିର୍ଭାଳିରେ ଶକୁନ୍ତ । ୨୨୨୭ ।
ଗ୍ରନ୍ଥ ନବେବ ଦେ ଦର୍ପୁ ସକଳ ।
ପଦର ଦେ ଶ୍ରୀଘ ଭୂପୁଣ୍ଡରୋପକୁ । ୨୨୨୮ ।
ଲଭ ବାଣ୍ଡି ଦୂର୍ତ୍ତ ବେଷ ଦେବୁକୁ ନାର୍ଚ୍ଚ ।
ଉଦ୍ଧ ପୁଷ୍ପ ଧ୍ୟାନିଲେ ନବ ସୁଦେବ । ୨୨୨୯ ।
ଶଙ୍କ ପଦ୍ମ ବେଷ୍ଟ ବୋଧ ଦବ ମଣ୍ଡିବ ।
ଉଷ୍ଣ ବୋଧ ଦେବେ ଦଉନ୍ନ ସ୍ଥିତିବେ । ୨୨୩୦ ।
ଦେ ବାଣୀ ଶୁଣି ସେଠରେ ଶକୁନ୍ତ ବୋଲିବେ ।
ବାଗ୍ଭୂଷଣ ପୁଷ୍ପ ଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ ଦେବ । ୨୨୩୧ ।
ଦେବବନ୍ଦ ଦେବଣ ବକ୍ଷସ୍ଥଳୀ ।
ବାଣ ଦନ୍ତଖ ଦବନ୍ଧ ଦବଖ । ୨୨୩୨ ।

ମୋହରେ ବନ୍ଧୁ ହେଲ ଦେବଗୁରୁ ସଖା ।
ଶୁଣିଣ ତାର ବଚନେ ପୁଣି ହେଲ । ୨୨୪୩ ।
ଦୂତବାଣୀ ଶୁଣି ନୃପତି ଚଳିଲେ ।
ତିନି ପୁତ୍ରେ ସଙ୍ଗ କରି ଦେଖିଲେ ବେଳ । ୨୨୪୪ ।
ଘରେଣ ତ ଚଳିଲେ ଗୋଷ୍ଠୀ ସଙ୍ଗ ଚଳିଲେ ।
ଏବେ କୃଷ୍ଣ ତେଜ ଦେଖି ସେ ଧୂଳି ବନେ । ୨୨୪୫ ।
ତେବେ ଦେବେ ଶ୍ରୁତି ଶୁଣି ବନ୍ଦିଲେ ।
ଭକ୍ତ ଚରଣ ପ୍ରଣମି ଗଦଗଦ ବଚନେ । ୨୨୪୬ ।
ଏହି ବାଣୀ ସେ କୃଷ୍ଣ-ଚରଣାରବିନ୍ଦେ ।
ଦେବେନ୍ଦ୍ରେ ଦେଖି ସ୍ତୁତି କରନ୍ତି ମନେ । ୨୨୪୭ ।
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ ଭକ୍ତଙ୍କୁ ।
ତାହା ଦେଖି ସେ ଦେବ ବନ୍ଦୁ ଅଭିଷେକ । ୨୨୪୮ ।
ଦେଖିଲ ତେଜ କୃଷ୍ଣ ସନ୍ଦେହ ତେଜେ ।
ଗୋପାଳ ଦେବ ପୁଣି ସେ ତେଜ ସମର୍ପିତ । ୨୨୪୯ ।
ଦେହ ଦ୍ରୁଦ୍ୟେ ଶରଣ ଦେବ ଦେବ ।
ପ୍ରାର୍ଥିନୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସ୍ତୁତି କଲେ । ୨୨୫୦ ।
ଯଦି ସେ ଚରଣ ଦେବ ଶୁଭ କରିଲେ ।
ଗୁଣ ଦେବ ଶତ୍ରୁ ଦେଖି ଦେବ ଅନୁଗ୍ରହ । ୨୨୫୧ ।
ଶତ୍ରୁ ସନ୍ତୋଷ ଦେଖୁ ସୁନ୍ଦର ଶ୍ରୀ ।
ଦର୍ଶନ ଦେଇ ଦେବେ ସମର୍ପଣ । ୨୨୫୨ ।
ସେହିଣ ଦେବ ପ୍ରଣାମ ଶତ୍ରୁ ଗଣ ।
ବର୍ଣ୍ଣିଲେ ଦେବ ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରକାଶ । ୨୨୫୩ ।
ତେଣୁ, ଶୁଣ ଦେବ ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣ ଯୋଗୀ ।
ସମ୍ପଦ ଶୀଘ୍ର ପ୍ରସନ୍ନ ହେବ । ୨୨୫୪ ।
ଏକୁ ଦର୍ଶନ ଗୁଣ ସ୍ତୁତି କଲେ ।
ଦେବ ଦେବ ଶୁଣ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦେବ । ୨୨୫୫ ।
ସତ୍ୟ-ଶିବ-ସୁନ୍ଦର-ରୂପ ସମ୍ପନ୍ନ ।
ଦେବ ପ୍ରଭୁ ସେ ଧନ ଗୋପ ବନ୍ଦନ । ୨୨୫୬ ।

ଦେବେ ବନ୍ଧୁବୋଲନ୍ତ ଶବଦ ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ।
ଡମ୍ଫମାନ ଡିଣ୍ଡିମ ଦୁନ୍ଦୁଭି ବଜାଇ । ୨୬୬୭ ।
ଶୀତାଂଶୁମଣ୍ଡଳଶ୍ରୀ ଯେବେ ଯାଇ ଯାଇ ।
ଦୁର୍ଗଦ୍ୱାରେ ପ୍ରବେଶିଲେ ଅବାଧନ୍ତୁ ଯାଇ । ୨୬୬୮ ।
ଅଙ୍ଗ ବାଜି ପୂର୍ଣ୍ଣ କର ସୁଖ ଉଲ୍ଲାସରେ ।
ଦଶରଥ ପ୍ରମୋଦ ପ୍ରବେଶି ଅନ୍ତଃପୁରେ । ୨୬୬୯ ।
ପଦ୍ମିନୀ ମେଳେ ବସି ବଧୂଙ୍କୁ ବୋଲେ ଅଇ ।
ଆସୁଥିବା ପ୍ରଭାତି ବନ୍ଦୀବନ୍ଦେ ବୋଲ ଜୟ । ୨୬୭୦ ।
ଉଦାହିକ ଦଶରଥ ପୁଣି ଲଳକର ।
ଜଗତ୍ତ୍ରୟମାନ ପ୍ରେମାର୍ଥୀ ପ୍ରଣବ । ୨୬୭୧ ।
କର୍ଣ୍ଣରେ ଶୁଣାଇଲେ ଏ ଅକାଳରେ ଶୁଣି ।
ଅଧ୍ୟାନନ୍ଦ ବନ୍ଦୀରେ ସେବ ଧ୍ୱନି ଧ୍ୱନି । ୨୬୭୨ ।
ସେନ ଯୁଗ ଶତ ସଙ୍ଗ ସୂଚକ ଦୃଷ୍ଟିର ।
ତେବେ ପଶଚାତ୍ ଅଶ୍ୱବଗ ହୋଇଲ । ୨୬୭୩ ।
ଅନଙ୍ଗୀରଙ୍ଗରେ ଉଦୟ ଚୌତ୍ତ୍ୱରେ ।
ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଧ୍ୟାନ ଠିକ ଗଲେ ଜଳରେ । ୨୬୭୪ ।
ତେ ଅସ୍ତ୍ରେ ଏମନ ଅନ୍ତଃପୁର ଯୁଗ ।
ତେ ଦଶରଥ ପ୍ରସନ୍ନ ପ୍ରଭୁବର ସଙ୍ଗମ । ୨୬୭୫ ।
ନେ ବାଣୀ ଅଧ୍ୟ ଦେଖ ଅଙ୍କଣ ସନ୍ତୋଷେ ।
ଦଣ୍ଡ ଦଣ୍ଡ ବଜାଇ ଢୋଲକ ଖଞ୍ଜେ ଲେଖେ । ୨୬୭୬ ।
ଶ୍ରବଣରେ ଭ ପୁର୍ଣ୍ଣ କୃଷ୍ଣ ଉଦୟ ଭ ।
ସ୍ଥିତିରେ ଶିର୍ଷ ବନ୍ଧ ଘରେ ଭ ସ୍ଥିତି । ୨୬୭୭ ।
ତେବେ ଶୁଣି ଏକତ୍ର ହୋଇଲ ସ୍ୱପ୍ନ ।
ବସ୍ତୁ ପ୍ରଭୁ ବେଳ ବଜନ ଭଳ ପୁଣ । ୨୬୭୮ ।
ଅଗ୍ରିମ ଉପର ଜଳଜ ଭାଗ ଅଗ୍ର ।
ମନୁଷ୍ୟ ଏକ ବଧୂ ଲଘୁ ଯଳ ଲୁଣ୍ଠ । ୨୬୭୯ ।
ଏବେ ଶାସ୍ତ୍ର ଦୃଷ୍ଟ ନେଇଲେ ଉଦ୍ଧାରିଲା ।
ଏବେ ଅଧିକ ଦୁଷ୍ଟ ଜଡ଼ ଅନ୍ତରୁ ଭାଗ । ୨୬୮୦ ।

ଏ ଶୁଣନ୍ତରେ ଚମକିତ ।
ବହୁକାଳେ ବନବାସ-ଧର୍ମ । ୨୨୨୧ ।
ଦଶରଥସୁତ ସୁତ ଯୋ ଜନକ ।
ଶିବ ଯୋଗ ଧର ଶୁଣ ଧନୁଷ୍ଟାଙ୍କ । ୨୨୨୨ ।
ବନ୍ଧୁ ସୁଗ୍ରୀବ ଲେଖେ ସୁଦାମାଦ ପାଞ୍ଚ ।
ସାଙ୍ଗେ ଶୀଘ୍ର ପ୍ରତାପ ବଦନ । ୨୨୨୩ ।
ଜେଠ ଲେଖ ପେଟିଙ୍କୁ ସାଥ ଦୁଧ ସତ ।
ବହିଗଲ୍ଲୁ ବଦନ ସ୍ନେହ ହୃଦୟ କର୍ମ । ୨୨୨୪ ।
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଜନନ ସମ୍ଭାର ଦେବଙ୍କୁ ସୋଦର ।
ସ୍ମରଣ ଯୋଗରେ ଗଣ ସଙ୍ଗ ପ୍ରେମରେ । ୨୨୨୫ ।
ଆଜ୍ଞା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସୁମିତ୍ରା ଭାଇ ।
ସୋଦରଙ୍କ ଜନକଙ୍କୁ ଶ୍ରୀରାମ ଦେଖି । ୨୨୨୬ ।
ସଙ୍ଗତ ସୁଗ୍ରୀବ ଦୁର୍ଗ ଆସୁରତ୍ନ ।
ଲୋକଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଧନ ଦୂଷଣ । ୨୨୨୭ ।
ଅନ୍ତରେ ରାବଣ ଏହ ଦୁଃଖ ଲଭନ୍ତ ।
ଦେଖ ପାଞ୍ଚ କାଳ ଲଜ୍ଜା ପ୍ରଭୁ । ୨୨୨୮ ।
ଶୁଣିବ ସୁଜନ ସୁଧା ବିଧାନ ।
ଗଣେଶଙ୍କୁ ଦେଖି ଭୂମି ଦୂର ସଦନ । ୨୨୨୯ ।
ଭୂତ ଦୁର୍ଗ ଅଧିକ ଜନ୍ମ ଅର୍ଥ ।
ଏହାର ବେ ସୁଖ ଯେ ଯେବେ । ୨୨୩୦ ।
ସେ ପଦେଶରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ବଚନ ।
ବାଲ୍ମୀକି ଦେଖନ୍ତ ସ୍ନେହ । ୨୨୩୧ ।
ଆଉ କି ସହାୟରେ ସଂସାର ।
ଶ୍ରୀରାମ ଏହ ବଳ ବଚନ ସ୍ମରଣ । ୨୨୩୨ ।
ସେ ଏବେ ପ୍ରେମ ନ ଆନନ୍ଦ ସେହି ।
ଆଜ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଧର ସେ ଶୁଣନ୍ତି ପୁଣି । ୨୨୩୩ ।
ଦେଖେ ନ ଦେଖିଲ ଧନ ପୁତ୍ର ଦେବ ।
ସେହି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଯେ ସେହି ଦୁଃଖ ବଚନ । ୨୨୩୪ ।

ତେଣୁ ମୋର ବଚନ ପୂତ କରିବା ପାଇଁ ।
ତହିଁରୁ କିଛିମାତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣିଲି ମନ ଦେଇ । ୧୬୦୩ ।

ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ତ ଅପାର ପାରାବାର ।
ତେଣୁ ତବ ମଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣି ପାରେ କି ତା ପାର । ୧୬୦୪ ।

ଯେ ଶୁଭକର୍ମେ ଏହାକୁ ଶୁଣେ କିବା ଗାଏ ।
ସୀତାରାମ କୃପାରୁ ସେ ମଙ୍ଗଳକୁ ପାଏ । ୧୬୦୫ ।

ହରିଭକ୍ତିରସେ ଯାର ଲୋଭଗ୍ରସ୍ତ ଲୋଭ ।
ତାହା ଜାଣି ଭକ୍ତରେ ଏହା ରଚିଲି ମୁହିଁ । ୧୬୦୬ ।

ଜନ୍ମ ତ ମଳଗ୍ରସିତ କାଳ ତ କଠିନ ।
ନିତ୍ୟ ସୁଖ ପାଇବାକୁ ନ ଦିଶେ ସାଧନ । ୧୬୦୭ ।

ଏତେ ଜାଣି ଯେ ଜନ କରେ ହରିସ୍ମରଣ ।
ସେ ଅଟେ ଜ୍ଞାନବାନ ଧନ୍ୟ ତାର ଜନନ । ୧୬୦୮ ।

ଆରେ ମନ ! ମିଥ୍ୟା ମୋହ ନାଶାଇବାରରେ ।
ବହୁ ସମୟ ଯାଏ ଶୋଇଲୁଣି ଗାଢ଼ରେ । ୧୬୦୯ ।

ଏବେ ହେଲୁ ତୁ ଚେତ ଗୁରୁ କୃପାଦୃଷ୍ଟି ।
ଭଜ ନାଶିଲେ ପୁଣି ପ୍ରେମରେ ଶ୍ରୀହରିକି । ୧୬୧୦ ।

ଶ୍ରୀରାମଚରିତ ଅଟେ ମଙ୍ଗଳାୟତନ ।
ତହୁଁ ଯେ ସୀତା ରାମ ବିହାରକୁ ପଠନ । ୧୬୧୧ ।

ଜନ୍ମ ଶ୍ରବଣ କରଇ ସେ ପାଏ ସକଳ ।
ସମ୍ପତ୍ତି କୀର୍ତ୍ତି ସନ୍ତାନ ସନ୍ତୋଷ ମଙ୍ଗଳ । ୧୬୧୨ ।

ସୀତା ରାମାଲିଙ୍ଗନ-ସୁଧାକର-ଚକୋର ।
ଧୃତ-ପୀତାମ୍ବର ବରଦାୟକମହାର । ୧୬୧୩ ।

ଗୋବର୍ଦ୍ଧନଧର ଧର ନବନୀତଚୋର ।
ନତବନ୍ଧୁ-ଶଙ୍କର ସମସ୍ତଲୋକାଧାର । ୧୬୧୪ ।

ସକଳଦୂଷଣହର କରୁଣାସାଗର ।
ମୁନୀଶ-ବୃନ୍ଦ-ମାନସ-ସାରସ ଭ୍ରମର । ୧୬୧୫ ।

ବଦନ ଜିତ-ଶାରଦ-ରାକାନିଶାକର ।
ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ତାଙ୍କ କିଙ୍କର ସୁବର । ୧୬୧୬ ।

ଶ୍ରୀ ତୁଳସୀ-ବ୍ରହ୍ମ ସ୍ୱାମୀଶରଣର ।
ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ବିରଚିତ କୃପାରୁ ତୋହର । ୨୬୧୭ ।
ଶାଳିବାହନ ଶକ ଶିଖି ଗଜେନ୍ଦୁରେ ।
ଏ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଲା ଶୁଭରେ । ୨୬୧୮ ।

ଶ୍ରୀଗୋବିନ୍ଦମଞ୍ଜରିକାବଳିଃ

ମୂଳ—ଭଜ ଗୋବିନ୍ଦଂ ଭଜ ଗୋବିନ୍ଦଂ । ଭଜ ଗୋବିନ୍ଦଂ ମୂଢମତେ ।
ସମ୍ପ୍ରାପ୍ତେ ସନ୍ନିହିତେ କାଲେ । ନହି ନହି ରକ୍ଷତି ଡୁକୃଞ୍ କରଣେ ॥

ଅନୁବାଦ—ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କୁ ଭଜ ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କୁ ଭଜ ।
ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କୁ ଭଜ ମୂଢ଼ ! ସଦା ।
କାଳ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇବ ଯେବେ ।
ନ ରଖିବଟି ଡୁକୃଞ୍ କରଣେ ସେତେବେ ॥

ମୂ—ମୂଢ଼ ଜହୀହି ଧନାଗମତୃଷ୍ଣାଂ । କୁରୁ ସଦ୍‌ବୁଦ୍ଧିଂ ମନସି ବିତୃଷ୍ଣାଂ ।
ଯଲ୍ଲଭସେ ନିଜକର୍ମୋପାତ୍ତଂ । ବିତ୍ତଂ ତେନ ବିନୋଦୟ ଚିତ୍ତଂ । ୧ ।

ଅ—ମୂଢ଼ ! ତୁ ଛାଡ଼ ଧନାଗମତୃଷ୍ଣା ।
ମନରେ କର ସଦ୍‌ବୁଦ୍ଧି ବିତୃଷ୍ଣା ।
ନିଜ କର୍ମାର୍ଜିତ ଧନରେ ତୋହର ।
ଚିତ୍ତକୁ ରଞ୍ଜନ କରଇ ନିରନ୍ତର । ୧ ।

ମୂ—ନାରୀସ୍ତନଭରନାଭୀଦେଶଂ । ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ମାଗା ମୋହାବେଶଂ ।
ଏତନ୍ମାଂସବସାଦିବିକାରଂ । ମନସି ବିଚିନ୍ତୟ ବାରଂ ବାରଂ । ୨ ।

ଅ—ଯୁବତୀର କୁଚକୁ ନାଭିଦେଶକୁ ।
ଦେଖି ତୁ ଲଭ ନା ମୋହାବେଶକୁ ।
ଏମାନେ ମାଂସବସାଦି ବିକାର ତ ।
ଚିନ୍ତ ମନରେ ତୁ ବାରମ୍ବାର ତ । ୨ ।

ମୂ—ନଳିନୀଦଳଗତଜଳମତିତରଳଂ । ତଦ୍‌ବଜ୍ଜୀବିତମତିଶୟଚପଳଂ ।—
ବିଦ୍ଧି ବ୍ୟାଧ୍ୟଭିମାନଗ୍ରସ୍ତଂ । ଲୋକଂ ଶୋକହତଞ୍ଚ ସମସ୍ତଂ । ୩ ।

ଅ—ନଳିନୀଦଳଗତନୀର ଅସ୍ଥିର ।
ସେପରି ଜନ୍ତୁର ଜୀବନ ଚଞ୍ଚଳ ।
ରୋଗେ ଅଭିମାନେ ଜଗ ଆବୃତ ।
ସବୁ ଶୋକାହତ ସଂସାରକୁ ଜାଣ ତ । ୩ ।

ମୂ—ଯାବଦ୍ବିତ୍ତୋପାର୍ଜ୍ଜନସକ୍ତ—ସ୍ତାବନ୍ନିଜପରିବାରୋରକ୍ତଃ ।
ପଶ୍ଚାଜ୍ଜୀବତି ଜର୍ଜ୍ଜରଦେହେ । ବାର୍ତ୍ତାଂ କୋଽପି ନ ପୃଚ୍ଛତି ଗେହେ । ୪ ।

ଅ—ନର ଦ୍ରବ୍ୟାର୍ଜ୍ଜନ କରୁଥାଏ ।
ନିଜ ପରିବାରାଦର ଲଭୁଥାଏ ।
ଶିଥିଳେ ତ ପଛେ ଜର୍ଜ୍ଜର ଦେହେ ।
ତା କଥିକି କେ ନ ପୁଚ୍ଛେ ଗେହେ । ୪ ।

ମୂ—ଯାବତ୍ପବନୋ ନିବସତି ଦେହେ । ତାବତ୍ପୃଚ୍ଛତି କୁଶଳଂ ଗେହେ ।
ଗତବତି ବାୟୌ ଦେହାପାୟେ । ଭାର୍ଯ୍ୟା ବିଭ୍ୟତି ତସ୍ମିନ୍ କାୟେ । ୫ ।

ଅ—ପବନ ଥିବାଯାଏ ତୋ ଦେହେ ।
ତୋ କ୍ଷେମକୁ ପୁଚ୍ଛୁଥାଏ ଗେହେ ।
ବାୟୁ ଚଳିଗଲେ ଦେହାପାୟେ ।
ଭାର୍ଯ୍ୟା ଭୟ ପାଏ ସେ କାୟେ । ୫ ।

ମୂ—ଅର୍ଥମନର୍ଥଂ ଭାବୟ ନିତ୍ୟଂ । ନାସ୍ତି ତତଃ ସୁଖଲେଶଃ ସତ୍ୟଂ ।
ପୁତ୍ରାଦପି ଧନଭାଜାଂ ଭୀତିଃ । ସର୍ବତ୍ରୈଷା ବିହିତା ରୀତିଃ । ୬ ।

ଅ—ଅର୍ଥ ଅନର୍ଥ ବିଚାର ତୁ ସନ୍ତତ ।
ତହିଁରେ ସୁଖ ଲବ ଲେଶ ନାହିଁ ତ ।
ପୁତ୍ରଠାରୁ ବି ଭୟ ଧନବାନଙ୍କର ।
ସବୁଠାରେ ଏ ରୀତିଟି ପ୍ରଚୁର । ୬ ।

ମୂ—ବାଳସ୍ତାବତ୍ କ୍ରୀଡାସକ୍ତ-ସ୍ତରୁଣ-ସ୍ତାବତ୍ତରୁଣୀରକ୍ତଃ ।
ବୃଦ୍ଧସ୍ତାବଚ୍ଚିନ୍ତାସକ୍ତଃ । ପରମେ ବ୍ରହ୍ମଣି କୋଽପି ନ ସକ୍ତଃ । ୭ ।

ଅ—ଖେଳେ ବାଳକ ଆସକ୍ତ ହୁଏ
ତରୁଣୀଠାରେ ତରୁଣ ରତ ହୁଏ ।
ଚିନ୍ତାସାଗରେ ରତ ବୃଦ୍ଧ ହୁଏ ।
କେହ୍ନ ବି ବ୍ରହ୍ମେ ଆସକ୍ତ ନୁହେ । ୭ ।

ମୂ—କା ତେ କାନ୍ତା କସ୍ତେ ପୁତ୍ରଃ । ସଂସାରୋଽୟମତୀବ ବିଚିତ୍ରଃ ।
କସ୍ୟ ତ୍ୱଂ ବା କୁତ ଆୟାତ-ସ୍ତତ୍ତ୍ୱଂ ଚିନ୍ତୟ ତଦିହ ଭ୍ରାତଃ ।୮।

ଅ—କେ ତୋହର ଜାୟା କେ କୋ ସୁତ ।
ଏ ସଂସାର ତ ଅତ୍ୟନ୍ତାଦ୍ଭୁତ ।
କାର ତୁ କେଉଁଣି ଆସିଛୁ ଅଗତ ।
ଏ ତତ୍ତ୍ୱ ଚିନ୍ତିଲେ ଭାଇ ! ଚତୁର ତ ।୮।

ମୂ—ସତ୍ସଙ୍ଗତ୍ୱେ ନିଃସଙ୍ଗତ୍ୱଂ । ନିଃସଙ୍ଗତ୍ୱେ ନିର୍ମୋହତ୍ୱଂ ।
ନିର୍ମୋହତ୍ୱେ ନିଶ୍ଚଳତତ୍ତ୍ୱଂ । ନିଶ୍ଚଳତତ୍ତ୍ୱେ ଜୀବନ୍ମୁକ୍ତିଃ ।୯।

ଅ—ସତ୍ସଙ୍ଗତ୍ୱେ ନିଃସଙ୍ଗତ୍ୱଃ ।
ନିଃସଙ୍ଗତ୍ୱେ ନିର୍ମୋହତ୍ୱଃ । ।
ନିର୍ମୋହତ୍ୱେ ନିଶ୍ଚଳ ତତ୍ତ୍ୱଃ ।
ନିଶ୍ଚଳତତ୍ତ୍ୱେ ଜୀବନ୍ମୁକ୍ତିଃ ।୯।

ମୂ—ବୟସି ଗତେ କଃ କାମବିକାରଃ । ଶୁଷ୍କେ ନୀରେ କଃ କାସାରଃ ।
କ୍ଷୀଣେ ବିତ୍ତେ କଃ ପରିବାରୋ । ଜ୍ଞାତେ ତତ୍ତ୍ୱେ କଃ ସଂସାରଃ ।୧୦।

ଅ—ବୟସ ଗଲେ କାମୁକତା କୋଉଁ ?
ଜଳ ଶୁଖିଲେ ପୁଷ୍କରିଣୀ କୋଉଁ ?
ଧନ ସରିଲେ ପରିବାରଣ କୋଉଁ ?
ତତ୍ତ୍ୱକୁ ବୁଝିଲେ ସଂସୃତ କୋଉଁ ? ।୧୦।

ମୂ—ମା କୁରୁ ଧନଜନଯୌବନଗର୍ବଂ । ହରତି ନିମେଷାତ୍କାଳଃ ସର୍ବଂ ।
ମାୟାମୟମିଦମଖିଳଂ ହିତ୍ୱା । ବ୍ରହ୍ମପଦଂ ତ୍ୱଂ ପ୍ରବିଶ ବିଦିତ୍ୱା ।୧୧।

ଅ—କର ନା ଧନଜନଯୌବନଗର୍ବକୁ ।
ପଲକେ କାଳ ହରେ ତ ସମସ୍ତକୁ ।
ଏ ମାୟାମୟ ଅଖିଳକୁ ଛାଡ଼ିଣି ।
ପଶ ତୁ ବ୍ରହ୍ମସ୍ଥାନକୁ ଜାଣିଣି ।୧୧।

ମୂ—ଦିନଯାମିନ୍ୟୌ ସାୟଂ ପ୍ରାତଃ । ଶିଶିରବସନ୍ତୌ ପୁନରାୟାତଃ ।
କାଳଃ କ୍ରୀଡତି ଗଚ୍ଛତ୍ୟାୟୁ-ସ୍ତଦପି ନ ମୁଞ୍ଚତ୍ୟାଶାବାୟୁଃ । ୧୨ ।

ଅ—ଦିନ ନିଶି ସନ୍ଧ୍ୟା ସକାଳ ବାରେବାରେ ।
ଶିଶିର ବସନ୍ତ ବା ପୁଣି ପୁଣି ଆସେ ।
କ୍ରୀଡେ କାଳ ଗତେ ଆୟୁ ସରେ ।
ତେବେହେଁ ଆଶାନିଳ ନ ଛୁଟେ । ୧୨ ।

ମୂ—ଦ୍ୱାଦଶମଞ୍ଜରିକାଭିରଶେଷଃ । କଥିତୋ ବୈୟାକରଣସ୍ୟୈଷଃ ।
ଉପଦେଶୋଽଭୂଦ୍ ବିଦ୍ୟାନିପୁଣୈଃ । ଶ୍ରୀମଚ୍ଛଙ୍କରଭଗବଚ୍ଚରଣୈଃ । ୧୩ ।

ଅ—ଏ ଦ୍ୱାଦଶମଞ୍ଜରିକାକୁ ଭଲେ ।
କୌଣସି ବୈୟାକରଣଙ୍କୁ କହିଲେ ।
ବିଦ୍ୟାନିପୁଣ ଶ୍ରୀମଚ୍ଛଙ୍କର ।
ଭଗବତ୍ପାଦେ ହୋଇ କୃପାକର । ୧୩ ।

ମୂ—କା ତେ କାନ୍ତା ଧନଗତଚିନ୍ତା । ବାତୁଳ କିଂ ତବ ନାସ୍ତି ନିୟନ୍ତା ।
ତ୍ରିଜଗତି ସଜ୍ଜନସଙ୍ଗତିରେକା । ଭବତି ଭବାର୍ଣ୍ଣବତରଣେ ନୌକା ।୧୪।

ଅ—ଧନଗତ ଚିନ୍ତାରେ ସଖ କାହିଁକି ?
ବାତୁଳ ! ତୋର ନିୟନ୍ତା ନାହିଁକି ?
ଜଗତେ ସଜ୍ଜନସଙ୍ଗ ମାତର ।
ନୌକା ତରଣେ ଏ ଭବସାଗର । ୧୪ ।

ମୂ—ଜଟିଳୋ ମୁଣ୍ଡୀ ଲୁଞ୍ଛିତକେଶଃ । କାଷାୟାମ୍ବରବହୁକୃତବେଷଃ ।
ପଶ୍ୟନ୍ନପି ଚ ନ ପଶ୍ୟତି ମୂଢୋ । ହ୍ୟୁଦରନିମିତ୍ତୋ ବହୁକୃତବେଶଃ ।୧୫।

ଅ—ହୋଇ କୁବେଶ ଜଟୀ ମୁଣ୍ଡୀ ଧୂର୍ତ୍ତ ।
ବସ୍ତ୍ରାମ୍ବର ଧରି ବହୁରୂପରେ ସତ ।
ପାମର ମୁହିଁଣ ଦେଖ ନ ବୁଝେ ।
ପେଟ ନିମନ୍ତେ ବହୁ ବେଶ ବହେ । ୧୫ ।

ମୂ—ଅଙ୍ଗଂ ଗଳିତଂ ପଳିତଂ ମୁଣ୍ଡଂ । ଦଶନବିହୀନଂ ଜାତଂ ତୁଣ୍ଡଂ । —୨
ବୃଦ୍ଧୋ ଯାତି ଗୃହୀତ୍ୱା ଦଣ୍ଡଂ । ତଦପି ନ ମୁଞ୍ଚତ୍ୟାଶାପିଣ୍ଡଂ । ୧୬ ।

ଅ—ଗଳିଗଲା ଅଙ୍ଗରେ ମୁଣ୍ଡପଳିତରେ ।
ବିଗତଦଶନବଦନମୁଖରେ ଅଛରେ ।
ଦଣ୍ଡ ଧରି ବୁଢ଼ା ଗମିଲେ ଡେଙ୍ଗଲେ ।
ଆଶାପିଣ୍ଡକୁ ନ ଛାଡେ ଛାଡ଼ିଲେ । ୧୬ ।

ମୂ—ଅଗ୍ରେ ବହ୍ନିଃ ପୃଷ୍ଠେ ଭାନୁଃ । ରାତ୍ରୌ ଚିବୁକସମର୍ପିତଜାନୁଃ । —୨
କରତଳଭିକ୍ଷସ୍ତରୁତଳବାସସ୍ତଦପି ନ ମୁଞ୍ଚତ୍ୟାଶାପାଶଃ । ୧୭ ।

ଅ—ପାବକ ଆଗେ ଭାସ୍କର ପଛରେ ।
ଚିବୁକସମର୍ପିତଜାନୁ ରଜନୀରେ ।
ଭିକ୍ଷା କରରେ ବାସ ତରୁତଳେ ।
ଆଶା ପାଶ ତଥାପି ନ ଛାଡ଼ିଲେ । ୧୭ ।

ମୂ—କୁରୁତେ ଗଙ୍ଗାସାଗରଗମନଂ । ବ୍ରତପରିପାଳନମଥବା ଦାନଂ । —୨
ଜ୍ଞାନବିହୀନଃ ସର୍ବମତେନ । ମୁକ୍ତିଂ ନ ଭଜତି ଜନ୍ମଶତେନ । ୧୮ ।

ଅ—ଗଙ୍ଗାବ୍ଧିଗମନ ସୁବ୍ରତ ପାଳନ ।
ଅଥବା ଦାନାଦି କଲେହେଁ ଜନ ।
ଜ୍ଞାନ ବିହୀନେ କୌଣସି ମତରେ ।
ମୁକ୍ତି ନ ପାଏ ସମ୍ଭବଶତରେ । ୧୮ ।

ମୂ—ସୁରମନ୍ଦିରତରୁମୂଳନିବାସଃ । ଶଯ୍ୟା ଭୂତଳମଜିନଂ ବାସଃ । —୨
ସର୍ବପରିଗ୍ରହଭୋଗତ୍ୟାଗଃ । କସ୍ୟ ସୁଖଂ ନ କରୋତି ବିରାଗଃ । ୧୯ ।

ଅ—ଦେବାଳୟ ବୃକ୍ଷତଳେ ମନ୍ଦିର ।
ଭୂତଳ ଶଯ୍ୟା ମୃଗଚର୍ମାମ୍ବର ।
ସକଳପରିଗ୍ରହ ଭୋଗବର୍ଜନ ।
ବୈରାଗ୍ୟ କି ନ କରେ କା ତୋଷଣ ? । ୧୯ ।

ମୂ—ଯୋଗରତୋ ବା ଭୋଗରତୋ ବା । ସଙ୍ଗରତୋ ବା ସଙ୍ଗବିହୀନଃ ।
ଯସ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମଣି ରମତେ ଚିତ୍ତଂ । ନନ୍ଦତି ନନ୍ଦତି ନନ୍ଦତ୍ୟେବ । ୨୦ ।

ଅ—ଯୋଗୀ କିମ୍ବା ଭୋଗୀ ସଙ୍ଗୀ ।
କିମ୍ବା କେବଳ ସଙ୍ଗତ୍ୟାଗୀ ।
ରମଇ ପରଂବ୍ରହ୍ମେ ଯା ମାନସ ।
ସେହି ଲଭନ୍ତି ଆନନ୍ଦ ସୁଧାରସ । ୨୦ ।

ମୂ—ଭଗବଦ୍ଗୀତା କିଞ୍ଚିଦଧୀତା । ଗଙ୍ଗାଜଲଲବକଣିକା ପୀତା ।
ସକୃଦପି ଯେନ ମୁରାରିସମର୍ଚ୍ଚା । କ୍ରିୟତେ ତସ୍ୟ ଯମେନ ନ ଚର୍ଚ୍ଚା । ୨୧ ।

ଅ—ଭଗବଦ୍ଗୀତା କିଞ୍ଚିତ୍ପାଠକୁ ।
ଗଙ୍ଗାଜୀବନକଣିକାପାନକୁ ।
ଶ୍ରୀଶାର୍ଙ୍ଗିଙ୍କୁ ଥରେ ଯେହୁ ଭଜେ ।
ତା ଚର୍ଚ୍ଚାକୁ ଯମାଧିପ ନ କରେ । ୨୧ ।

ମୂ—ପୁନରପି ଜନନଂ ପୁନରପି ମରଣଂ । ପୁନରପି ଜନନୀଜଠରେ ଶୟନଂ ।
ଇହ ସଂସାରେ ବହୁଦୁସ୍ତାରେ । କୃପୟା ପାରେ ପାହି ମୁରାରେ । ୨୨ ।

ଅ—ପୁଣି ପୁଣି ସମ୍ଭବ ପୁଣି ପୁଣି ନାଶନ ।
ପୁଣି ଜନନୀଜଠରେ ଉପବେଶନ ।
ବହୁ ଦୁସ୍ତାରେ ଏ ସଂସାରେ ।
ଶ୍ରୀଧର ! ରଖ ମୋତେ କରୁଣାରେ । ୨୨ ।

ମୂ—ରଥ୍ୟାକର୍ପଟବିରଚିତକନ୍ଥଃ । ପୁଣ୍ୟାପୁଣ୍ୟବିବର୍ଜିତପନ୍ଥଃ ।
ଯୋଗୀ ଯୋଗନିୟୋଜିତଚିତ୍ତୋ । ରମତେ ବାଳୋନ୍ମତ୍ତବଦେବ । ୨୩ ।

ଅ—ସରଣୀକର୍ପଟକୃତକନ୍ଥାରେ ।
ପୁଣ୍ୟାପୁଣ୍ୟରହିତପନ୍ଥାରେ ।
ଯୋଗୀ ଯୋଗାର୍ପିତମାନସରେ ।
କ୍ରୀଡ଼ନ୍ତି ବାଳକ ବାତୁଳବତରେ । ୨୩ ।

ମୂ—କସ୍ତ୍ୱଂ କୋଽହଂ କୁତ ଆୟାତଃ । କା ମେ ଜନନୀ କୋ ମେ ତାତଃ ।
ଇତି ପରିଭାବୟ ନିଜସଂସାରଂ । ସର୍ବଂ ତ୍ୟକ୍ତ୍ୱା ସ୍ୱପ୍ନବିଚାରଂ । ୨୪ ।

ଅ—କେ ତୁମ୍ଭ କେ ମୁହିଁ କାହୁଁକି ଆଗତ ।
କେ ମୋ ମାତା କେ ମୋ ତାତ ।
ଏମନ୍ତ ଭାବଣ ନିଜ ସଂସାରକୁ ।
ସ୍ୱପ୍ନଗତକୁ ପର ଛାଡ଼ ସମସ୍ତକୁ † । ୨୪ ।

ମୂ—ତ୍ୱୟି ମୟି ଚାନ୍ୟତ୍ରୈକୋ ବିଷ୍ଣୁ-ର୍ବ୍ୟର୍ଥଂ କୁପ୍ୟସି ମୟ୍ୟସହିଷ୍ଣୁଃ ।
ଭବ ସମଚିତ୍ତଃ ସର୍ବତ୍ର ତ୍ୱଂ । ବାଞ୍ଛସ୍ୟଚିରାଦ୍ୟଦି ବିଷ୍ଣୁତ୍ୱଂ । ୨୫ ।

ଅ—ତୋହର ମୋହର ସବୁରେ ବିଷ୍ଣୁ ହିଁ ।
ଏଣୁ ବୃଥେ ମୋତେ ରୁଷ କାହିଁ ।
ହଂସତ ! ଭଜ ସର୍ବଦ ସମଙ୍କୁ ।
ଯଦି ବାଞ୍ଛ ତେବେ ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କୁ । ୨୫ ।

ମୂ—ଶତ୍ରୌ ମିତ୍ରେ ପୁତ୍ରେ ବନ୍ଧୌ । ମା କୁରୁ ଯତ୍ନଂ କଳହେ ସନ୍ଧୌ । —
ସର୍ବସ୍ମିନ୍ନପି ପଶ୍ୟାତ୍ମାନଂ । ସର୍ବତ୍ରୋତ୍ସୃଜ ଭେଦଜ୍ଞାନଂ । ୨୬ ।

ଅ—ଅରିରେ ମିତ୍ରେ ପୁତ୍ରେ ସ୍ୱଜନେ ।
ଯତ୍ନ ନା କଳହର ସନ୍ଧିର ଯତନେ ।
ଆତ୍ମାଙ୍କୁ ଅନାଇଣ ସବୁଠାରେ ।
ଭେଦଜ୍ଞାନ ନ କର କେଉଁଠାରେ । ୨୬ ।

ମୂ—କାମଂ କ୍ରୋଧଂ ଲୋଭଂ ମୋହଂ । ତ୍ୟକ୍ତ୍ୱାତ୍ମାନଂ ପଶ୍ୟ ସୋଽହଂ ।
ଆତ୍ମଜ୍ଞାନବିହୀନା ମୂଢା-ସ୍ତେ ପଚ୍ୟନ୍ତେ ନରକନିଗୂଢାଃ । ୨୭ ।

ଅ—ଲୋଭକୁ ମୋହକୁ କାମକ୍ରୋଧକୁ ତୁ ।
ଛାଡ଼ି ଅନାଅ ସୋଽହମାତ୍ମାକୁ ତୁ ।
ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ ରହିତ ମୂଢେ ।
ଯାଇ ପଡ଼ନ୍ତି ନରକରେ ଗାଢେ । ୨୭ ।

† ପାଠାନ୍ତର—ସ୍ୱପ୍ନଗତ ପରି ଛାଡ଼ ସମସ୍ତକୁ ।

ମୂ—ଗେୟଂ ଗୀତାନାମ ସହସ୍ରଂ । ଧ୍ୟେୟଂ ଶ୍ରୀପତିରୂପମଜସ୍ରଂ ।
ନେୟଂ ସଜ୍ଜନସଙ୍ଗତମନିଶଂ । ଦେୟଂ ଦୀନଜନାୟ ଚ ବିତ୍ତଂ । ୨୮ ।

ଅ—ଗୀତା ନାମ ସହସ୍ର ପଢ଼ କଣେ ।
ଧ୍ୟାନ କର ସଦା ହରି ରୂପ ମନେ ।
ଚାଳନ୍ତୁ ଚିତ୍ତ ସୁଜନସଙ୍ଗତରେ ।
ଧନ ଦିଅ ଦୀନଜନଙ୍କୁ ସୁମତିରେ । ୨୮ ।

ମୂ—ଗୁରୁଚରଣାମ୍ବୁଜନିର୍ଭରଭକ୍ତଃ । ସଂସାରାଦଚିରାଦ୍ଭବ ମୁକ୍ତଃ ।
ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନସନିୟମାଦେବଂ । ଦ୍ରକ୍ଷ୍ୟସି ନିଜହୃଦୟସ୍ଥଂ ଦେବଂ । ୨୯ ।

ଅ—ଧର ଗୁରୁପଦଭଜରେ ସ୍ଥିରଭକ୍ତି ।
ସଂସାରନ୍ତୁ ଲଭ ଅଚିରେ ମୁକ୍ତି ।
ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନସନିୟମେ ସ୍ଥିରଚିତ୍ତ ।
ଦେବଙ୍କୁ ଦେଖିବୁ ନିଶ୍ଚୟ ଏହୁ ତ । ୨୯ ।

ମୂ—ମୂଢ଼ଃ କଶ୍ଚନ ବୈୟାକରଣୋ । ଡୁକୃଞ୍କରଣାଧ୍ୟୟନଧୁରୀଣଃ ।
ଶ୍ରୀମଚ୍ଛଙ୍କରଭଗବଚ୍ଛିଷ୍ୟୈ-ର୍ବୋଧିତ ଆସୀଚ୍ଛୋଧିତକରଣଃ । ୩୦ ।

ଅ—ବୈୟାକରଣୀ ଡୁକୃଞ୍ କରଣେ ରତ ।
କୌଣସି ପାମର ନିନ୍ଦିଲା ଜ୍ଞାନ ତ ।
ଶ୍ରୀଶଙ୍କରଗୁରୁଶିଷ୍ୟାବଳୀରେ ।
ବୋଧିତ ହୋଇ କୃପାରେ ଜଗତରେ । ୩୦ ।

ଶ୍ରୀମଚ୍ଛଙ୍କରଶାଙ୍କରଗଣରେ ।
ରଚିତା ମୋହମୁଦ୍ଗରକୁ ସୁଭରେ ।
ଉତ୍କଳରେ ଅନୁବାଦ କଲା ଭଲ ।
ବିକ୍ରମବର୍ମ—ଶ୍ରୀହରି କିଙ୍କର ॥

ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ

("ସାଇଁ ମୋ ସାଇଁ" ଗୀତ ବୃତ୍ତ)

ଜୀବ ରେ ମୂଢ଼ ଜୀବ । ଛାଡ଼େ ମମତାର ଭାବ । ପଦ ।
ଏ ସଂସାରୁ ଛାଡ଼ି । ଧନେ ମିଛୁ ଝଡ଼ି ।
ତେଣୁ ବୋଲୁଛି ତୁ ଜୀବ । ଜୀବରେ ।

କିଏ ତୋର ମାତା । କିଏ ତୋର ପିତା ।
କିଏ ତୋର ବନ୍ଧୁ ମିତ୍ର ?
କେ ତୋର ମାଈପ । କେ ତୋର ମିଣସ
କେ ତୋହର ସୁତା ସୁତ ? ୧ ।

ନିଜ ଶରୀରକୁ । ଭଲେ ପାଳିବାକୁ ।
ନାନା ଦ୍ରବ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ ।
କରିବା ନିମିତ୍ତ । ତୁହି ଅକୁଳିତ ।
ଯେ ଦେହ ମାଟିରେ ଲୀନ । ୨ ।

ଯାଇ ନାନା ଦେଶ । ଧନ ଧାନ୍ୟ ଭାର
ସଞ୍ଚୁଅଛୁ ତୋର ଘରେ ।
ତୁହି ଯିବା ବେଳେ । କୁଟୁମ୍ବିଏ ହେଲେ ।
ଯିବ କି ତୋର ସଙ୍ଗରେ ? ୩ ।

ତୁହି ଗଲେ ତୋର । ପ୍ରିୟ ପରିବାର ।
ବାରଧାନ ଯାଏ ତୋତେ ।
ମନେ ରଖି ଥିବେ । ପରେ ପାଶୋରିବେ ।
ଏହା ଜାଣଥାଃ ତୋ ଚିତ୍ତେ । ୪ ।

ତୋର ପ୍ରିୟଜନେ । ତୋ ଦେହ ଶ୍ମଶାନେ ।
ନେଇ ସୁଖକୁ ଫେରିବେ ॥
ତୋର ଅର୍ଜିତ । ସୁକୃତ ଦୁଷ୍କୃତ ।
ମାତ୍ର ତୋ ସାଥିରେ ଯିବେ । ୫ ।

ପୁଣ୍ୟ ଉପକାର । ପାପ ଅପକାର ।
ଏତେ ଜାଣି ପ୍ରାଣୀଠାରେ ।
ଆଚରଣ କରେ । ତାଫଳ ମିଳଇ ।
ଶେଷର କଥନ୍ତୁ ଶ୍ରୁ ଧରେ । ୭ ।

ଶ୍ରୀବିକ୍ରମଦେବ । ବନ୍ଦନ୍ତ ମାଧବ ।
ଚରଣକମଳମାନେ ।
ଭବାବ୍ଧିରେ ବୁଡ଼ି । ପୁଣି ମଗ୍ନ ନୋହି ।
ନିତ୍ୟସୁଖୀ ହେବୁ ଜାଣେ । ୮ ।

ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଚାତୁରୀ

ଅଧୁନାତୋତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶାନ୍ତର୍ଗତ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ପ୍ରାଚୀନ ରାଜଧାନୀ ନନ୍ଦପୁର । ଏହି ପୁରବର ରାଜଶେଖର ଶୋଭିତ ହୋଇ କୈଳାସ ପରି, ବେଦଚତୁଷ୍ଟୟ ଘୋଷରେ ହୋଇ ବ୍ରହ୍ମଭୁବନ ପରି, ବହୁଧନିବାସ ହୋଇ ନିଧିପ ପରି, ପୁଣ୍ୟଜନାବାସ ହୋଇ ଲଙ୍କାପୁର ପରି, ବସୁପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ସୂର୍ଯ୍ୟମଣ୍ଡଳ ପରି, କୁବଳୟବୃନ୍ଦଦ୍ୟ ହୋଇ ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳ ପରି, ଉଦ୍ୟାନର ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଭୂମାତଳ ପରି, ହରି ଲଳିତ ବଚନ ଶାଳୀ ହୋଇ କମଳାକୁନ୍ଦସୁନ୍ଦରମନା ପରି, ଶିଖିଗମନ ଯୁତ ହୋଇ ପୁରନ୍ଦରୀ ପରି, ପରସ୍ତୁଳିତ ହୋଇ ଭୃଗୁରାମ ଶର ପରି ଏବଂ ପ୍ରବାଳଭୂଷିତ ହୋଇ ଭାରତୀ ହସ୍ତ ସମ ଦର୍ଶନ ମନୋହର ହୋଇଥିଲା । ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶ ସୋପାନ ସଜ୍ଜିତ ଏବଂ ଶିଳାନିର୍ମିତ ରାଜସିଂହାସନ ଏବଂ କେତେକାଂଶ ଦେବତାବିଗ୍ରହ ଅଦ୍ୟାବଧି ସେ ସ୍ଥାନରେ ବିଦ୍ୟମାନ ହୋଇଅଛନ୍ତି ଏହିଁ, ମୋ ପ୍ରପିତାମହ—ମହାରାଜା ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଦେବ ତାକୁ ତ୍ୟାଗ କରି ଜୟପୁରକୁ ରାଜଧାନୀ କଲା କାରଣରୁ ସେ ପତନ ପର୍ଣ୍ଣୀରୂପ ଧାରଣ କରିଅଛି ।

ବହୁକାଳ ପୂର୍ବେ ନନ୍ଦପୁରରେ ନାରାୟଣ ନାମକ ଜନୈକ ବୈଶ୍ୟ ପ୍ରବେଶି ସେଠା ଅଧିବାସୀ ହୋଇ ନାନାବିଧ ବ୍ୟବସାୟ କରି ବହୁଧନ ଅର୍ଜିଲା । ତାହାର ପତ୍ନୀ ସୁଶୀଳା । ଏହି ଦମ୍ପତି ପରସ୍ପର ପ୍ରୀତିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବିଷୟୋପଭୋଗ ଭୋଗ କରି କାଳଯାପନ କରୁଥିଲେ । କେତେକାଳ ପରେ-ତାହାଙ୍କର ନନ୍ଦନଟିଏ ଜନ୍ମିଲା । ସେ ସନ୍ତାନ—ନବଦମ୍ପତି ପ୍ରଣୟ-ସୁରଭିପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ ମଧୁର ଫଳ, ଦମ୍ପତି ପ୍ରେମପ୍ରବାହିନୀ ସୁନୀଳଦର୍ପଣ ବକ୍ଷ ଉଚ୍ଛଳନ୍ତେ ତନ୍ତ୍ରୀ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ସୁନ୍ଦର ନାଳ; ଏବଂ ଦମ୍ପତି ଦୃଶ୍ୟାର୍ଦ୍ର ପ୍ରଣୟସ୍ପନ୍ଦନ ଚିର ଶିଶୁ । ସେ ନନ୍ଦନର ନାମ ମଧୁସୂଦନ । ତାହାର ଲାଳନପାଳନ କେଉଁରୂପେ କରାଯାଉଥିଲା ବୋଲି କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ମାତ୍ର । କିନ୍ତୁ ଦୁର୍ଦ୍ଦୈବବଶରୁ ସେ ତୃତୀୟ ବର୍ଷ ବୟସରେ ମାତୃକୋଡ଼ ସୁଖରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲା । ସୁଶୀଳା ପତିପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଦୁଃଖସାଗରରେ ମଗ୍ନ କରି ପରଲୋକ-

ବାସିନୀ ହେଲା । ନାରାୟଣ ନୃଶଂସ ବାରଷିଆ ହୋଇଥିଲେହେଁ, ସମାଜ ଭୟରେ ନିଜ ଜନନୀର ମୃତ୍ୟୁରେ ଶୁଦ୍ଧ ହେବ ବୋଲି ଶବ ଦ୍ଵିତୀୟ ଦାର ଗ୍ରହଣ ନ କରି ନିଜେ ଜନନୀ ଜାନକୀରୂପେ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ପ୍ରତିପାଳିଲା । ମଧୁସୂଦନ ସତଦା ଏବଂ ସ୍ଵବଶ ହୁଅନ୍ତେ, ତାହାଙ୍କୁ ନାରାୟଣ ସୁନ୍ଦରୀ ନାମ୍ନୀ ସୁନ୍ଦର କନ୍ୟାର ପାଣିଗ୍ରହଣ କରାଇଲା । କେତେଗୋଟି ବର୍ଷ ପରେ ତାହାର ପୁତ୍ରଙ୍କ ଔରସରୁ ନାମକ ପୌତ୍ର ଲାଭ ହୁଅନ୍ତେ, ସେ ଚିରାନନ୍ଦ ହେଲା ।

ସମସ୍ତ ସନ୍ତତିରେ ସମୟ ଅତୀତ ହୁଏ । ନାରାୟଣ ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥାରେ ପହଞ୍ଚନ୍ତେ ତାହାର କେଶ କାଶକୁସୁମ ସଦୃଶ ହେଲା । ଦନ୍ତମାନ ଖ୍ରସ୍ତ ଲାଗି ପ୍ରବଳ । କେତେକାହାନ ନୟନଯୁଗଳର ଦୃଷ୍ଟି ମନ୍ଦ ହେଲା । ଶାନ ବାଜିଲାରୁ ଶୁଷ୍କପତ୍ର ପରି ଭାସିଲା । ଚର୍ମ ଶୁଷ୍କ ଖର୍ଜୁର ଫଳାକୃତିକୁ ଧାରଣ କଲା ଏବଂ ସେ ଦଣ୍ଡଧାରୀ ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲା । ଅତଏବ ସେ ଜରାଜର୍ଜରିତ ହୋଇ ସକଳ ବ୍ୟବସାୟ ତନୟ ହସ୍ତରେ ସମର୍ପଣ କଲା ।

ମଧୁସୂଦନ ଭାର୍ଯ୍ୟାଦାସ, କିନ୍ତୁ ଭାର୍ଯ୍ୟାବଶୀଭୂତ । ତାଙ୍କ ଭାଇଙ୍କୁ ଗାଇଲୁ ତେଲି ପରେ ନାହିଁ । ସୁନ୍ଦରୀ ଲବ୍ଧା, ସ୍ଵାର୍ଥପରା ଏବଂ ହିଂସାପୂର୍ଣ୍ଣ-ହୃଦୟା, ତାହାର ପ୍ରରୋଚନାରେ ମଧୁସୂଦନ ଜନକଙ୍କୁ ସ୍ଵୀୟ ସୌଧର ପଛେ ଥିଲା ଗୋଟିଏ ଛାପର ଘରରେ ରଖାଇ ଭାତ ଖାଇବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସର୍ବ, ପାଣି ପିଇବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ କଳସୀ, ପିନ୍ଧିବା ପାଇଁ ମୋଟା ଲୁଗା ତଥା ଏବଂ ଶୋଇବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ମସିଣା ଏବଂ ଗୋଟିଏ କନ୍ଥା ଦେଲେ ତାହା ଦାତରେ ଅହରହ ଦୋହି ଦାଣ୍ଡି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଏ । ନାରାୟଣ ଅପରାହ୍ଣ ସମୟରେ ସବୁ ଥର ବଧିକ ସଦନ ସମୀପକୁ ଗଲେ ସୁନ୍ଦରୀ ସେ ସବୁରେ ତେଲକାଳ ଲବଣ ମିଶ୍ରି ତାଳକୁ ମାଡ ଦିଏ ।

ସେହିଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ପୁତ୍ର ବୈଦ୍ୟପାଦବାଡରେ ଚଳିବିଧାତାର ଚୋରକମ ଭଲୁଥିଲା, ଅପଘନ ଶୀନ ବସନ ପରିଧାନ କରି ହଂସତୂଳକଳା-ତଳରେ ଶୟନ କରୁଥିଲା; କେତେକ ବେତେବେ ବେଳେବେ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣବାସ୍ତରେ ମାଡ ଥାଏ ହେଉଥିଲା, ଦୈବାଦୁରପାକ ବଶତଃ ସେ ଭୃତ୍ୟ ସବୁରେ ଲୁଣ ଭାତ ମାତ୍ର ଖାଇବାକୁ, ଅପଘନ ମୋଟା ଖଦି ପିନ୍ଧି ଭଲାରେ ଶୋଇବାକୁ ଏବଂ ଶୋଚନ ଲୋଚନକୁ ସଦା ଗଡ଼ାଇବାକୁ ବାଧ୍ୟ ।

ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ବାଳକ ହୋଇଥିଲେହେଁ, ଧର୍ମପରାୟଣ ହେବା ହେତୁରୁ ନିଜ ପିତାମହଙ୍କୁ କରାଯାଉଥିବା ଅନ୍ୟାୟ ଏବଂ ଅତ୍ୟାଚାର ଦେଖି ସେ ମନରେ ଦୁଃଖିତ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଜନନୀ ଜନକଙ୍କୁ ତାହା କହି ପାରେ ନାହିଁ । ତଥାପି ସୁଯୋଗ ପାଇ ବେଳେବେଳେ ଘଡ଼ିଏ ଦେଢ଼ଘଡ଼ି ପାଖରେ ବସି ନିଜ ଲଳିତ ବଚନ ଦ୍ୱାରା ବୁଢ଼ାର ମନୋରଞ୍ଜନ କରେ । ବୋଧହୁଏ ସେତିକି ସନ୍ତୁଷ୍ଟି ହେଲେ ନିରୁପ ନୋହୁଥିଲେ ବୁଢ଼ାର ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟି କର୍ମ ସମାପ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତା ।

ଏହିପରି କେତେକ ବର୍ଷ ଅନ୍ତରରେ ପୁରୁଷୋତ୍ତମର ପୌଗଣ୍ଡ ବିତିଗଲା । ଏକଦାନେ ସେ ପିତାମହଙ୍କର ଦୁରବସ୍ଥା ଦୂରୀକରଣ ସାଧନକୁ ଖାଲି ମନରେ ସ୍ଥିର କରି ତତ୍ପରୀବର୍ତ୍ତୀ ହୁଅନ୍ତେ, ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ସେ ବୃଦ୍ଧଙ୍କର କଥୋପକଥନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିଲା ।

ପୁତ୍ର—ବାପା ! ତୁମର ଦଶା ଦେଖି ମୁଁ ଦୁଃଖୀ । ଆମେ ରୁପା ବାସନରେ ଖାଉଛୁ, ତୁମେ ଖପରରେ ଖାଉଛ ; ଆମେ ପଲଙ୍କରେ ଶୋଉଛୁ; ତୁମେ କନ୍ଥାରେ ଶୋଉଛ । ଆମେ ପାଟପଟନି ପିନ୍ଧୁଛୁ, ତୁମେ ମୋଟା ଫଟା ଖଣ୍ଡ ପିନ୍ଧୁଛ । ମଧ୍ୟ ଜପମାଳି ଗଡ଼ାଇବା ବଦଳରେ ହୋଟ ଦାନ୍ତ ତସ୍ତାର କରୁଛ ।

ନାନା—ବାବୁ ! ସକଳ ସମ୍ପତ୍ତି ମୁଁ ଅର୍ଜିଥିଲି । ବୁଢ଼ା ହୋଇ ସେ ସବୁ ତୋ ନାନାର ହାତରେ ସମର୍ପିଲି । ଏବେ ତୁଣ୍ଡାଏ ଲୁଣମରିଚ ଛଡ଼ା ହେଉଏ ଅଲୁଣା ଖୁଦ ମୋ ଜିଭ ରୁଚି ପାରୁ ନାହିଁ । ମୁଁ ଖାଇ ଆସିଥିଲି ଲୁଚି ସନ୍ଦେଶ-ଜଳଖିଆ ଥୋଇ ରଖିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଛି । ସେ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଭାବି ପାରିଲେ ବୋଧହୁଏ—ତେଲେ ସ୍ୱାଦ ଦେଇ ଅଞ୍ଜଳିରେ ପାଣି ପିଇବାକୁ ହେବ । ପୁତ୍ର ! ଦୁଃଖ କର ନା । ମୁଁ ପୂର୍ବଜନ୍ମରେ କଲା କୁକର୍ମ ଫଳ ଭୁଞ୍ଜୁଛି ।

ପୁତ୍ର—ଏସବୁ ତୁମ୍ଭ ଦୋଷ ନୁହେଁ, ମୋ ବାପାର ଦୋଷ- ଜନନୀର ଦୋଷ !

ନାନା—ବାବୁ ! ତାଙ୍କୁ ଦୋଷ ଦିଅ ନା । କିନ୍ତୁ କଲା କର୍ମଫଳ ନିଶ୍ଚେ ଭୋଗେ ।

ପୁରୁ—ବାପା ! ମୁଁ କହିବା ପରି ତୁମେ କର; ତୁମ କଷ୍ଟ ଯିବ ।

ନାରି—ତାହାହେଲେ, ଅବଶ୍ୟ କରିବି । "ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ବଚୋଗ୍ରାହ୍ୟଂ ବାଳାଦପି ସୁଭାଷିତଂ ।"

ପୁ—ତୁମେ ଖାଇ ପାଇଁ ଘର ଧରି ଲଙ୍କାଘରଠାକୁ ଅଣାଅଣି ଯାଉଛ ତ ! ବାପୁ-ଜନା ଦୁହେଁ ସେଠାରେ ଥିବା ସମୟରେ ତଳେ ପଡ଼ିବା ମାତ୍ରେ ଭାଗିଯିବା ପରି ସବୁଙ୍କୁ ହାତରୁ ଖସାଇ ଦିଅ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସେଠାରେ ଥିବି ।

ନାରି—ନା—ବାବୁ ! ତାହା କରି ପାରିବି ନାହିଁ । ସବୁ ଭାଙ୍ଗିଲେ ତୋ ବାପୁ ମୋ ବେକୁହାଡ଼ ଭାଙ୍ଗିବ । ତୁମ୍ଭ ମୋ ପକ୍ଷରେ ପଦେ ଅଧେ କହିଲେ ଗାଳି ଖାଇବ ।

ପୁରୁ—ଡର ନାହିଁ, ମୁଁ କହିଲା ପରି କଲେ, ତୁମ କଷ୍ଟ ଛୁଟିଯିବ ।

ତତ୍ପର ଦିନେ ନାରାୟଣି ନିଜ ପୌତ୍ରର ଉପଦେଶାନୁସାରେ କଲା । ପୁଅ, ବାପୁ ଏବଂ ନାତିଙ୍କ ଆଗରେ ସବୁ ତଳେ ପଡ଼ି ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହେଲା । ତାହା ଦେଖି ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ରୁପିତ ହୋଇ ଏପରି କହିଲା— ଏ ବୁଢ଼ୀ—ହାଡ଼ୀ ! କି କାମ କଲୁ ? ତୋ ଆଖି ଚାଲୁନ୍ତି ତଡ଼ିଲୁ କି ? ଆମ ଘରର ସବୁଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡ କରିଦେଲୁ । ପେଟକୁ ଖାଉଛୁ, ହାତରେ ବଳ ନାହିଁ କି ? ଦୁନିଆ ସବୁଟିକୁ ଫିଙ୍ଗି ଭାଙ୍ଗିଲୁ । ଏ ସବୁ ଉଣ୍ଡ କେତେ କାଳ ହେଲୁ ? ଆଉ କେତେକାଳ ଯାଏ ରହନ୍ତା ? ତାହା ତୋହର ଜଣା ନାହିଁକି ? ତୁ ଖାଉଥିବା ସମୟରେ ତୋ ପୁଅ ଖାଉଛି ବୋଲି ଜାଣି ନାହିଁ କି ? ଏଣିକି କେନା ବାହିଁରେ ଖାଇବୁ ?

ନିଜ ଜନକଙ୍କର ବଚନଗଣ ଶ୍ରବଣରେ ସୁରେଶଚନ୍ଦ୍ର ମଧୁସୂଦନଙ୍କର ଜ୍ଞାନନୟନ ଉନ୍ମୀଳିତ ହେଲା । ସ୍ୱକୀୟ ଦୋଷ ଦେଖିଲା । ସେ ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ ହୋଇ ସୁନ୍ଦରଙ୍କ ସମ୍ବୋଧନ କରି ଏକଥାରେ କହିଲା—ପୁଅର ବଚନମାନଙ୍କୁ ଶୁଣିଲ ତ ? ଶାସ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ କହୁଛି—"ଅବଶ୍ୟମେବ ଭୋକ୍ତବ୍ୟଂ କୃତଂ କର୍ମ ଶୁଭାଶୁଭଂ ।" ବୃଦ୍ଧାଙ୍କୁ ଯାହା କରିବା, ଅଙ୍ଗେ ତାହା ଭୋଗିବା, ଏହା ଧ୍ରୁବ ।

ଅତଏବ ବୃଦ୍ଧାଙ୍କ ପାଳନ ଭଲରୂପେ କରୁଥିବାକୁ ହେବ । ପଣ୍ଡିତ ପୁତ୍ରଙ୍କ ବଚନ ଶ୍ରବଣକରି ସୁନ୍ଦରୀର ମନ ତୃପ୍ତି ପୂର୍ଣ ହେଲା । ସେ ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ସେବା ଶୁଶ୍ରୂଷା ରତ ହେଲା ।

ନାରାୟଣି ହିଁ ନବବସନ ପରିଧାନ କଲା; ରୂପା ବାସନରେ ଦିବ୍ୟ-ଭୋଜନ ଭୁଞ୍ଜିଲା; ହଂସତୂଳିକାତଳ୍ପରେ ଶୟନ କଲା; ନାତିଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ ଲଭି ଜପମାଳି ଧରି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନାମ ଜପିଲା । ଇତି ।

ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମଣଦେବ ବର୍ମା D. L. T· ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟ
ବୈଶାଖ ଓ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ……ସନ ୧୩୦୮

ଗୋବରିଆ

ଓଡ଼ିଶାର ଦକ୍ଷିଣ ଭାଗରେ ଜମ୍ବୁପୁରପଞ୍ଜିଣି ବିଦ୍ୟମାନ । ତାହା ପୁରାତନ ସଭ୍ୟତାକୁ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଛାଡ଼ି ନବ୍ୟସଭ୍ୟତାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟତ ହେଉଅଛି । ତାହାର ନିଦର୍ଶନ ରୂପରେ ଗୋଟିଏ ବିଷୟ କହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟରେ ଜଣାଯାଇ ପାରିବ ଯେ ସେଠାରେ ଅନ୍ୟୂନ ଅଶୀଂଶତ "କାଫି ହୋଟେଲ୍" କିମ୍ବା "ଟୀ ପାନାଳୟ" ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ପୂର୍ବରୁ ରାତ୍ରି ଦ୍ୱିପ୍ରହର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜଗାନ୍ତି । ସେ ଆଳୟମାନଙ୍କରେ କେବଳ ପାନର ମାତ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଭଲ ନ ଯାଇ ପିଠା ବଡ଼ା, ପିଠା ଉଣ୍ଡା, ଏଣ୍ଡୁରି, ଲୁଣ ଲଙ୍କାମରିଚ ମିଶା ଗହମଚୁଡ଼ା ଭଜା, କଲିଜାଅଳୁ ଭଜା ହେଉଥିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ କରାଯାଇ ଥାଏ । ସେ ଆଳୟମାନଙ୍କରେ ସ୍ପର୍ଶଦୋଷ କିମ୍ବା ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟଦୋଷ ଲେଶମାତ୍ର ହେଲେ ନ ଥିବାରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତାଳୟ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ କ୍ଷେତ୍ର ବୋଲିଯାଇ ପାରେ । ତଥାପି ସେ ଆଳୟମାନଙ୍କରେ ଧର୍ମକର୍ମନିରତ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ଏବଂ ଗଉଡ଼ଙ୍କର ଦର୍ଶନ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ ! ଗଉଡ଼ ଜାତିରେ ଏପରି କଡ଼ା ନିୟମ ଅଛି ଯେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସେ ଆଳୟରେ ପଦାର୍ପଣ କରିବ, ସେ ନିଜ ସମାଜରୁ ବହିଷ୍କୃତ ହେବ । ଏପରି ନିୟମ ବଳରେ ସେ ଜାତିରେ ଅଦ୍ୟାପି ରହୁଥିବାରୁ ସେ ଜାତିଜାତିଙ୍କ ନିତ୍ୟ ସଭ୍ୟମାନେ ମୂର୍ଖ ରହିଲେ ।

ସେହି ପଲ୍ଲୀରେ ରାମ ମହାନ୍ତି ନାମକ ଗୃହସ୍ଥ ଦୁଃଖେ ସୁଖେ କାଳଯାପନ କରୁଥିଲା । ତାର ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର । ସେ ନିଜେ ତନୁଜକୁ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନଧର ବୋଲି ନାମକରଣ କରିଥିଲେହେଁ, ସେ ବାଳକକୁ ଜନେ ଗୋବରିଆ ବୋଲି ମାତ୍ର ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ରାମ ତାର ପୁଅକୁ ପାଠୁଆ କରିବାକୁ ପାଇଁ ତାକୁ ନେଇ ସେ ପଲ୍ଲୀସ୍ଥିତ ପଣ୍ଡିତ ଗୋଧନ ଶତପଥୀଙ୍କୁ ସମର୍ପିଲା । ସେ ବାଳକ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ଗୁରୁଙ୍କ ଅଗଣା ଝାଡ଼ୁ ଦିଏ; ଗୋରୁ-ଗୁହାଳ ପୋଛେ; ଗୋରୁଙ୍କୁ କୁଣ୍ଡାପାଣି ଦିଏ; କୂଅରୁ ପାଣି କାଢ଼େ; ଘାସ ଆଣେ; ଗୁରୁପତ୍ନୀଙ୍କ ଆଦେଶ କର୍ମ କରେ; ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ପାଠ ଶିଖେ; ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାତିରେ ଗୁରୁଙ୍କ ପାଦ ସଂବାହନ କରେ; ଗୁରୁ ଶୟନ କଲା ପରେ ପାଠ ଘୋଷି ଶୋଏ । ଏପରି କରି ସେ କେତେ ବର୍ଷରେ ନାମଲିଙ୍ଗାନୁଶାସନର କାଣ୍ଡତ୍ରୟ, ଚାଣକ୍ୟଶ୍ଳୋକ ଏବଂ ସାରସ୍ୱତ ବ୍ୟାକରଣ ଶିଖିଲା । ପରେ ପାଠପଢ଼ା ବନ୍ଦ କରି ଗୋଟିଏ କନ୍ୟାର ପାଣିଗ୍ରହଣ କଲା । ତାହାର ଜନନୀଜନକ ପରଲୋକ ଗମନ କଲେ । ତାହା ପଢ଼ାଦ୍ୱାରା ଅର୍ଥୋପାର୍ଜ୍ଜନ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ କିଛି ଅଳ୍ପ ପାଠପଢ଼ାରେ ଲାଗିଥିଲା ହେତୁରୁ ଚାଷ କାମ୍ବା ଅନ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ ହେଲା । ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦିନାଦିନ ବର୍ଦ୍ଧିତ ହୋଇ ତାର କ୍ଷୁଧାଜ୍ୱାଳାକୁ ବଢ଼ାଇଲା । ଜୟପୁର ଜନେ ତାକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସମାଦର କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଗୋବର୍ଦ୍ଧନଧର କିମ୍ବା ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବୋଲି ନ ଡାକି ଗୋବରିଆ ବୋଲି ମାତ୍ର ଡାକନ୍ତି । ଅତଏବ ତାହା ମନରେ ଜନସମାଜଠାରେ—ମୁଖ୍ୟରେ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟବାସୀଙ୍କଠାରେ—ଅତ୍ୟଧିକ ଘୃଣା ଜନ୍ମିଲା । ପ୍ରକୃତର ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନକୁ ଅନୁମିବା ମାନବ ଜ୍ଞାନବାନ୍ ହୋଇଥିଲେହେଁ, କେବେ କେବେ ଭ୍ରମମାୟାଜାଲରେ ପଡ଼େ । କୁହାଯାଇଛି —

"ଶ୍ଳୋ । ସର୍ବେଷାଂ ବାଧ୍ୟମାନେଷ୍ଟୁପ୍ରବିଷ୍ଟଂ ନ ମୁହ୍ୟତି ।
ସାର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଭ୍ରମପ୍ରମାଦାଶ୍ଚେଦ୍ଦୃଶ୍ୟତେ ଏବ କେବଳଂ ।"

ଏତେ ସେହୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦୃଷ୍ଟ ହେଲା; ଏବଂ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ ଧନ ଅର୍ଜିବାକୁ ସିଦ୍ଧ ହେଲା । ତାହାର ମାନସରେ ମାନବର ଜୀବନ ଓଡ଼ିଶାର ଜୀବନଠାରୁ ଘୃଣା ଓ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷମାନ ହେଲା ।

ସେ ଏକ ବ୍ରତରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥିତ ହୋଇ ଜୟପୁର ତ୍ୟାଗ କରି ପ୍ରାୟଶଃ ଷାଠିଏ ମାଇଲ ଦୂରେ ମଲକାନଗିରିର ଅରଣ୍ୟାନୀରେ ଗୋଟିଏ କୁଡ଼ିଆ ଗଠନ କରି ତହିଁ ରହି କେତେଜଣ ପାହାଡ଼ିଆ ଶିଷ୍ୟଙ୍କୁ ସ୍ୱାଧୀନ କରି ଡକାଏତି କରିବା ଆରମ୍ଭିଲା । ଯେ ଯେ ବାଟରେ ମାଲ ନେଇଯାଏ, ତାକୁ ସେ ବଧକରି ତାହାର ମାଲ ନିଏ, ଯାହାପାଖରେ ମାଲ କିଛି ନ ଥାଏ, ମାଲ ନ ଥିବା ହେତୁ ଦର୍ଶାଇ, ତାକୁ ମଧ୍ୟ ବଧ କରେ । ଏପରି କରି ସେ ପଥିକ-ଭୟଙ୍କର ହେଲା ; କିଏ ଜନକ ହୀନ ହୋଇ, କିଏ ଜନନୀ ହୀନ ହୋଇ, କିଏ ପୁତ୍ରହୀନ ହୋଇ, କିଏ ପୁତ୍ରୀହୀନ ହୋଇ, କିଏ ପତ୍ନୀହୀନ ହୋଇ, କିଏ ପତିହୀନା ହୋଇ ଏପରି ଶତଶତ ମାନବେ ତାକୁ ଅନବରତ ଗାଳି ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ଶାପ ବର୍ଷନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ତାକୁ ଧରାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, କିମ୍ବା ବଧକରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କ ପାଦପଦ୍ମରଜରେ ଜୟପୁର ପ୍ରଦେଶ ପବିତ୍ରୀକୃତ ହୋଇଥିଲା ସମାଚାର ଅବଗତ ହୋଇ ଚୈତନ୍ୟଚରଣ ଦାସ ନାମକ ବୈଷ୍ଣବ ଗୋଦାବରୀ ନଦୀରେ ସ୍ନାତ ହୋଇ "ମୋଟୁଗ୍ରାମ" ଦେଇ ଜୟପୁର ପ୍ରଦେଶରେ ପ୍ରବେଶି ଭ୍ରମଣ କରୁଁ କରୁଁ ଗୋବରିଆ ଥିଲା କାନନର ଅନତିଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ହୁଅନ୍ତେ, କେତେ ଜଣ ତାଙ୍କୁ କହିଲେ ଯେ, "ଗୋସାଇଁ ! ତୁମ୍ଭେ ସେ ବାଟେ ଯାଅ ନାହିଁ ! ସେ ବଣରେ ଜଣେ ପଥିକଘାତକ ଅଛି । ତା ଦୃଷ୍ଟିରେ ସାଧୁ ଏବଂ ଅସାଧୁ ସମାନ । ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବଧ କରେ ।" ଏହା ଶୁଣି ସେ କହିଲେ ଯେ "ଚିନ୍ତା କର ନାହିଁ । ବୈଷ୍ଣବ ମରଣକୁ ଡରିବା ଅନୁଚିତ । ଯେଉଁ କୃପାସାଗର କୃପାରେ ଜଗାଇ ଏବଂ ମାଧାଇ ବୈଷ୍ଣବ ହୋଇଥିଲେ, ସେହି କୃପାସାଗର କୃପାରେ ଏ ଦୁଷ୍ଟ ଶିଷ୍ଟ ହୋଇପାରେ ।" ଏହା କହି ସେ ବୈଷ୍ଣବ ଉଚ୍ଚରେ ନାମ କୀର୍ତ୍ତନ କରି କରି ସେ ବନ ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହୁଅନ୍ତେ, କୀର୍ତ୍ତନଧ୍ୱନି ଶୁଣି ଗୋବରିଆ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଠେଙ୍ଗା ଧରି ସେ ବୈଷ୍ଣବର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ଉଚ୍ଚେ ବୋଇଲା ଯେ "ଆରେ—ବୈଷ୍ଣବ ! ତୋପାଖରେ ଥିବା ସବୁ ମାଲ ଛଡ଼ି ଥୋଇ ମରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅ ।"

ବୈଷ୍ଣବ :—ମୋପାଖରେ ଉତ୍ତମ ହୋଇବା ମାଲ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଅଛି । ତାହା ଇହରେ ଏବଂ ପରତ୍ରରେ ସୁଖପ୍ରଦ ଅଟେ । ବାବା ! ତୁମ୍ଭ ତାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିପାର ।

ଗୋବ ।—ତୋ ଠାରେ କିଛି ନ ଥିବାରୁ ତୋ ମୁଣ୍ଡ ଘୂରୁଛି ।

ଚୈତ ।—ମୁଁ ମରଣକୁ ଡରେ ନାହିଁ । ଏ ମାଲ ତୋର ନଷ୍ଟନାଶର ହେବ ନାହିଁ କି ? ଏହାକୁ ଅନ୍ୟ ମାଲ ଧରି ଧରକୁ ଦେଇ ପାରନ୍ତି । ସେସବୁ ଦେଖିଲେହେଁ ଶାନ୍ତି ହେଉ ନାହିଁ ।

ଗୋବ ।—ତୋ ବେଦ ମୋ ଆଗେ ଦେଖା ନା । ମୁଁ ପୁରୁ ଅନେକ ପଢ଼ିଅଛି ।

ଚୈତ ।—ତାହାହେଲେ, ଅଣ୍ଡ୍ରୂନ । "ସୁଖଦରମାସ୍ୱାଦଜେ ଶରେଶଷ୍କା ।" ବାବା ! ନର ଘାଟ ପଢ଼ିବାରେ ତୀର୍ଥ ହୁଏ ନାହିଁ; ତତ୍ତ୍ୱ ଜାଣିବା ଅବଶ୍ୟକ । ସ୍ୱବାନା ଭଳେ—ତୋର ଏହି ବ୍ୟବସାୟ ଦେହସୁଖମ ନୁହେଁ କି ?

ଗୋବ ।—ମୁଁ ଭଲେ ଜାଣି ଏ ବ୍ୟବସାୟକୁ ଅବଲମ୍ବି ଅଛି । ଏହାକୁ ଛାଡ଼ିବି ନାହିଁ । କୁକୁରଟି ପୁଚ୍ଛକୁ ଅବଲମ୍ବିଲେ, ନଦୀପାରୁ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଚୈତ ।—କୁକୁରଟି ଅଜ୍ଞାନ ଜୀବ । ଅତଏବ ସେ ନିଜ ମନରେ ଜନ୍ମିବା ଦ୍ୱେଷକୁ ଛାଡ଼ି ପାରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ତା ଠାରେ ଦୟା ନାହିଁ, ଧର୍ମ ଏବଂ ପରର ଉପକାର-ପରିକଳ୍ପିତ ହୁଏ । ସେହି ଗୁଣମାନରେ ଦୁର୍ଜନ ଭଲ ଲୋକଙ୍କୁ କାଟଏ; ଉଦ୍ଧାର କରିବ କିପରି ? ତୁମ୍ଭେ ଜ୍ଞାନଯୁକ୍ତ ଜୀବ । ତୋର ମନ ନିଷ୍ପ କଳୁଷିତ ହୋଇ ପ୍ରେମସୂତ ହୋଇଥିବା ସମ୍ଭବ ।

ଗୋବ ।—ପ୍ରେମ ମୋର ଅଗୋଚର ନୁହେଁ । ମୋ ମାଉପଠାରେ ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀଜନଙ୍କଠାରେ ଥିବା ପ୍ରେମବଶରୁ ଧନ ସଞ୍ଚାୟ ତାହାଙ୍କ ଭରଣ-ପୋଷଣ କରିବା ବାଞ୍ଛିତ ବୋଲି ଜାଣି, ଧନାର୍ଜନ ନିମିତ୍ତ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ ମୋର ସାଧ୍ୟାତୀତ ହୋଇ ହେବାରୁ ଏହି ବ୍ୟବସାୟକୁ ଅବଲମ୍ବିଲି । ଏହା ଦୁଷ୍ଟ ହେଲେହେଁ, ମୋର ପ୍ରତ୍ୟୋଜନୀୟ ।

ଚୈତ ।—ମଧୁକର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ତଣ୍ଡୁଳର ତାପରେ ନାନାସ୍ଥାନ ଭ୍ରମଣ କରି ସମାଧୁବା ମଧୁକୁ ପଦ୍ମଙ୍କ କରଗତ କରିବା ପରି ତୁମ୍ଭ ବନ୍ଧୁ 'ବାଧା' ସନ୍ତୁ ଏହି ଦୁଷ୍କର୍ମବ୍ୟବସାୟୀମାନଙ୍କ ସମାଧୁବା ସମ୍ପଦକୁ ନେଇ ତୋ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଏବଂ ସ୍ୱଜନଙ୍କର ହସ୍ତଗତ କରୁଅଛୁ । ତୁ ତରୁଣ ଏବଂ ବଳବାନ୍ ! ଅତଏବ ଏ ଘୋର ବ୍ୟବସାୟ ସୁକର ବୋଲି ବୁଝୁଅଛୁ । ତୁ ବୃଦ୍ଧ ହେଲେ ଏ କଠୋର କର୍ମ କରି ପାରିବୁ ନାହିଁ; ମଲେ, ଘୋର ନରକରେ ପଡ଼ିବୁ । ତୋ ସ୍ତ୍ରୀ କିମ୍ବା ସ୍ୱଜନେ ତୋ ସାଥି ହେବେ ନାହିଁ; କିମ୍ବା ନରକରୁ ତୋତେ ଉଦ୍ଧାରିବେ ନାହିଁ । ବାବା ! ଭଲେ ଭାବନା କର ।

ଗୋବ ।—(ଦେହଦେହକାଳ ନାଇକ ପଡ଼ି) ମହାଶୟ ! ବୋଧହୁଏ ତୁମ୍ଭ ବଚନ ସତ୍ୟ ଏବଂ ଗ୍ରାହ୍ୟ । ଏବେ ମୁଁ କଅଣ କରିବାକୁ ହେବ ?

ଚୈତ ।—ଏ ଜଗତରେ ସବୁପଦାର୍ଥ ଅନିତ୍ୟ ହୋଇ ଥିବାରୁ କୌଣସି ପଦାର୍ଥରେ ଅନୁରକ୍ତ ହେବା ଅନୁଚିତ । ଅନୁରକ୍ତ ପଦାର୍ଥର ଅଭାବରେ ଅନୁରାଗ ଶୋକ ରୂପରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦାର୍ଥ ଜଡ଼ନାଶଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଥିବାରୁ କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଦ୍ୱେଷ କରିବା ଅସମୀଚୀନ । ପଦାର୍ଥଦ୍ୱାରା ପ୍ରାପ୍ତହେବା ସୁଖ ସ୍ଥାୟୀ ନାହିଁ । ଶ୍ରୀରାଧାକୃଷ୍ଣ ପାଦପଦ୍ମ ପ୍ରେମମାତ୍ର ନିତ୍ୟସୁଖପ୍ରଦ ଅଟେ । ଅତଏବ କାମାଦି ଷଡ଼ରିପୁଙ୍କୁ ଦୂର କରି, ସକଳ ପ୍ରାଣୀଙ୍କଠାରେ ପ୍ରେମ ଦର୍ଶାଇ, ଶ୍ରୀରାଧାକୃଷ୍ଣ ଚରଣାରବିନ୍ଦରେ ଭକ୍ତି କରେ । ଶ୍ରୀମଚ୍ଚୈତନ୍ୟ ଦେବଙ୍କ ଉପଦେଶ ଏହି—

"ଶ୍ଳୋ । ତୃଣାଦପି ସୁନୀଚେନ ତରୋରପି ସହିଷ୍ଣୁନା ।
ଅମାନିନା ମାନଦେନ କୀର୍ତ୍ତନୀୟଃ ସଦା ହରିଃ ।"

ବାବା ! ଏ ଉପଦେଶ ଅନୁସରେ । ଶ୍ରୀହରି କୃପାରୁ ତୋର ମଙ୍ଗଳ ହେବ । ନିଃସନ୍ଦେହ ।

ଗୋବ ।—(ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣାମ କରି ଉଠି ଯୁକ୍ତକରକମଳଯୁଗଳ ହୋଇ) ମହାତ୍ମା ! ତୁମ୍ଭ ଉପଦେଶ ବଳରୁ ମୋର ଜ୍ଞାନୋଦୟ ହେଲା । ଏବେ ନରକ ଯୋମାନଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ । ମୁଁ ଘୋରଘୋର ପାପିଷ୍ଠ ।

ମୋତାରେ କୃପାକରି ମୋତେ ନରକରୁ ଉଦ୍ଧାର । ମୁଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞାକରି କହୁଅଛି ଯେ ମୋ ମନରୁ ଶଠ୍ୟପଣକୁ ଦୂରକରି କର୍ମବିରତ ହେଲି । ମୋତେ ଶିଷ୍ୟରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ପ୍ରେମଭକ୍ତି ପ୍ରାପ୍ୟ ହେବାପରି କର । (ଏତେବେଳେ ପୁନଶ୍ଚ ପ୍ରଣିପାତ କରି ବୈଷ୍ଣବଚରଣଯୁଗଳ ଧରିଲା ।)

ଚୈତ ।—(କରଦ୍ଵୟରେ ତୋଳି ଆଲିଙ୍ଗନ କରି) ବାବା ! ଜନ ସକଳକର୍ମବିରତ ହୋଇ ଜୀବନଯାତ୍ରା ଯାପନ କରି ପାରେ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଦୁଷ୍ଟ କର୍ମରୁ ବିରତ ହୋଇ ନିଷ୍କାମରେ ଶିଷ୍ଟକର୍ମ କରୁଥିବାକୁ ହେବ । ଯେପରି ନୀଳକଣ୍ଠ କାଳ ଜଳଦ ନାଦରେ ବିଭୋଳ ହୋଇ ନର୍ତ୍ତନ କରୁଥିଲେହେଁ, ସର୍ପକୁ ବିସ୍ମରେ ନାହିଁ, ସେପରି ଭକ୍ତ ନିଷ୍କାମ କର୍ମରେ ସଂଲଗ୍ନ ହୋଇଥିଲେହେଁ, ଭକ୍ତିକି ପାସୋରେ ନାହିଁ, ସେହିପରି ତୁମ୍ଭେ ନିଷ୍କାମ କର୍ମ କରି ପ୍ରେମଭକ୍ତି ସାଧନ କଲେ; ତଦ୍ଵାରା ତୋ ପାପ ପଙ୍କ କ୍ଷାଳିତ ହେବ ଏବଂ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବ । ତୋତେ ଶିଷ୍ୟରୂପେ ଗ୍ରହଣ କଲି । ଏ ଜଗତରେ ଏକା ବ୍ୟକ୍ତିକି ହେଲେ ସତ୍ପଥଗାମୀ କରି ପାରିଲି ବୋଲି ମୁଁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ।

ପରେ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନଧାରୀ ଗୁରୁଙ୍କୁ ଅନୁଦେଶ ଜୟପୁର ଦେଇ ପ୍ରସ୍ଥାନ କରନ୍ତେ, ଜନେ ତାଙ୍କୁ ଶାଠି ହସ୍ତରେ ଦୂରକୁ ପଳାଇଲେ । ପରେ ସେ ସାଧୁବୃତ୍ତାବଲମ୍ବୀ ହୋଇଥିବା ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଅବଗତ ହୋଇ ସେମାନେ ତାର ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ, ତାକୁ କିଏ ଟେକାରେ ପିଟିଲା; କିଏ ପ୍ରସ୍ତର ପ୍ରହାର କଲା; କିଏ ବାଡ଼ିରେ ବାଡ଼େଇଲା । ଏପରି ନାନାବିଧ ପ୍ରହାର ବଶରୁ ତାହା ନୟନ ଯୁଗଳରୁ ଅଶ୍ରୁ ବର୍ଷିଲା; କିନ୍ତୁ ତାହା ତୁଣ୍ଡରୁ ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦ ସୁଦ୍ଧା ବାହାରିଲା ନାହିଁ । କେତେ ଲତାପରେ ସେ ସଂଜ୍ଞାହୀନ ହୋଇ ଭୂମିରେ ପତିତ ହେଲା । ପରେ ସେ ବୈଷ୍ଣବ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି ବୋଇଲା ଯେ "ଏ ବ୍ୟକ୍ତି ଏବେ ସାଧୁ ହୋଇଅଛି । ଏହାକୁ ପ୍ରହାର କରିବା ଅନୁଚିତ ।" ଏହା ଶୁଣି ସେମାନେ ଏକସ୍ଵରରେ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ଦେଲେ ଯେ "ତାହା ଏକ ବେଳେହେଁ ସାଧୁ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ ।" ବୈଷ୍ଣବ ଭଣିଲା ଯେ "ଏ ନିଶ୍ଚୟରେ ସାଧୁ ହୋଇଅଛି; କିନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭେମାନେ ଅସାଧୁ ହୋଇଅଛ ।" ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ଏ ବାଣୀ ଶୁଣି ସେମାନେ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ

ବାହାରି ଗଲେ । ପରେ ସେ ବୈଷ୍ଣବ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନଧରଙ୍କୁ ସଙ୍କେତ କରି "ବାବା ! ଏ ଦଣ୍ଡ ହାରି ମୋର ପୂର୍ବପାପ ଖଣ୍ଡିତ ହେଲା । ଆଉ ଚିନ୍ତା କର ନା " ବୋଲି ପୁତ୍ରବଧୂ ଭାଲୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ବୃନ୍ଦାବନକୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ । ଇତି

ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମଣଦେବ ବର୍ମା

—o—

ଗୁଣବତୀ ପତ୍ନୀ

(ଲେଖକ—ଲକ୍ଷ୍ମଣଦେବ ବର୍ମା)

ଗ୍ରୀଷ୍ମ ନିଦାଘ ସମୟ । ଜଗତ ଅଗ୍ନିଦାବାନଳର ଅଦ୍ଭୁତ ଦୃଶ୍ୟ । ଦିନ ଦଶ ଘଣ୍ଟାପୂର୍ବରୁ ପକ୍ଷିପକ୍ଷିଣୀସବୁ ତରୁ-ଚ୍ଛାୟାଶ୍ରିତ; ସର୍ପଗଣ ବଲ୍ମୀକ ଗର୍ତ୍ତସ୍ଥିତ; ମହିଷଗଣ କର୍ଦ୍ଦମ ମିଶ୍ରିତ ଜଳେ ଲୋଟିତ । ଜଳରୁ ରନ୍ଧନାଦି ଗୃହକୃତ୍ୟ କାରିଣୀ ଗୃହିଣୀର ନାଶ ବହୁଗୁଣ କିମ୍ବା ଶୈତ୍ୟୋପଲବ୍ଧି ଘଟେ ନାହିଁ । କୋର୍ଟ ଏବଂ ସ୍କୁଲ ବନ୍ଦ । ଧନାଢ୍ୟମାନେ ଜଳଦାନମଣ୍ଡଳାଦି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ବାସ କରନ୍ତି । ଧନହୀନ ଲୋକେ ଘୋଡାରେ ବସି ବ୍ୟଜନ ଚାଳି ଚାଳି ଅର୍ଦ୍ଧଦଗ୍ଧ ଗୃହିଣୀଙ୍କର ରନ୍ଧନର ସମାଲୋଚନା କରେ ।

ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ଅପରାହ୍ନ ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର-ପୁତ୍ରବଧୂ ଲଣ୍ଡନରେ କେତେ ବର୍ଷ ପଢ଼ି ବାରିଷ୍ଟର ପରୀକ୍ଷା ପାଶ କରି ଘରକୁ ବାହୁଡ଼ି ଆସୁଥିବା ସମ୍ବାଦ ଜାଣି ନାରାୟଣ ନାୟକର ଗୃହିଣୀ—କମଳା ଲକ୍ଷ୍ମୀମୂର୍ତ୍ତିରେ ବସି ପିଠା ଭାଜୁଥିଲା । ପୁଅଠାରେ ଥିଲା ପ୍ରେମ ବଶରୁ ସେ କଷ୍ଟ ଜାଣି ନ ଥିଲା । ଚିରଦୂରଦର୍ଶିନୀ ଭାବ ପୁତ୍ରବଧୂ ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷୀ ମାଆ ଘରକୁ ଆସିଥିବା ହୋଇଥିଲା । ସେ ଶାଶୁ ପାଖେ ବସି ପିଠା ଗଢୁ ଥିଲା । କମଳା ସରଳା ଏବଂ କୋମଳା । ସେ ବୋହୂକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ନେହ କରେ ।

ନାରାୟଣ କେବଳ ନାୟୁକୋପାଧ୍ୟାୟଙ୍କ ମାତ୍ର ନୁହେଁ । ସେ ଲକ୍ଷ୍ମୀପୁର ଗ୍ରାମର ଅଧିବାସୀ । ଦଶାଗୋପଡ଼ଣି ମଣ୍ଡଳର ଗ୍ରାମାଧିକାରୀ ନାୟୁକ ହୋଇଥାଏ । ନାରାୟଣ ଗୃହବାଟ, ହଳ ବଳଦ, ଗାଈ, ମୁଲିଆ ଭଳି ଏବଂ କିଛି ମହାଜନୀ କାରବାର କେତେ ସୁଦୃଢ଼ ହେବାର ଅବସ୍ଥା ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥିଲା । ସେ ନିଜେ ଲେଖାପଢ଼ା ନ ଜାଣିଥିଲେହେଁ, ନିଜ ପିଲାଙ୍କୁ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ବଡ଼ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅଳ୍ପ ବୟସ ପଠନ ପାଇଁ ଜୟପୁରର ହାଇସ୍କୁଲକୁ ପଠାଇଲା । ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର କୁଶାଗ୍ର ବୁଦ୍ଧି । ସେ ହେଉଛି କ୍ଲାସରେ ପ୍ରଥମ ହୋଇ ମେଟ୍ରିକ୍ୟୁଲେସନ ପାସ କରି ବିଜୟନଗରର କଲେଜରେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ପରି ବି.ଏ. ଡିଗ୍ରୀ ହାସଲ କଲା । କେବେ ନାରାୟଣ ପୁଅକୁ ସରକାରୀ ରେଭେନ୍ୟୁ ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟରେ ପ୍ରବେଶ କରାଇବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କଲା । ସେ ଆଶାରେ ପ୍ରଥମେ କେ., ଭଲେ ପୁଅ ମେଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ହେବ ବୋଲି ତାର ଆଶା । କିନ୍ତୁ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଚାକିରି କରିବାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରି ଅଧିକ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଜିଦ୍ ଧରିଲା । ସେ ସମୟରେ ପୁଅର ପଢ଼ା ପାଇଁ ବେଶୀ ଧନ ବ୍ୟୟିତ ହୋଇଥିଲା କାରଣରୁ ତାହା ବନ୍ଦ କରାଇବାକୁ ବାପ ବହୁତ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲା ; କିନ୍ତୁ ପୁଅର ଜିଦ୍‌ଖୋର ଏବଂ ମାଆର ଅନୁରୋଧରେ ସେ ପୁଅକୁ ମାଡ୍ରାସର ଲ କଲେଜରେ ପଢ଼ାଇବାକୁ ପଠାଇଲା । ତିନୋଟି ବର୍ଷ ପରେ ମୁଣ୍ଡ ପ୍ରତିପୋଷଣ । ନାନା ସଙ୍ଗ ଏଣ୍ଟ୍ରି ଓକାଲତି ପାସ୍ କଲା ।

ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ବିଜୟନଗରରେ ପଢ଼ୁଥିଲା ସମୟରୁ ପୁରୋଗାମୀ ମନୋଭାବ ନିଜ ହୃଦୟରେ ପୋଷଣ କରୁଥିଲା ଏବଂ ସେ ଭାବୁଥିଲା—ଦେଶର ଯାହା ଉନ୍ନତି ଏବଂ ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ଯାହା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଅଧିକ ଉତ୍ସାହ ଦାନ କଲେ, ଓକିଲ ହୋଇ ଗରିବଙ୍କ ଏବଂ ଅଧିବାସୀଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥ ରକ୍ଷା କରିବା ମୋ ଜୀବନ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେବ । ଓକିଲର ସ୍ୱାଧୀନତା ଏକମାତ୍ର ଅର୍ଥ ; କାରଣ ଓକିଲର ସମସ୍ତ ଜଗତ ସାଙ୍ଗ ପ୍ରଭୁ । ଆଜ ଏବେ ମୁଁ ଓକିଲ ହେବି ନାହିଁ । ଲକ୍ଷ୍ମୀପୁରର ଅନେକ ଲୋକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ହେବେ । ଦାରିଦ୍ର୍ୟରୁ ହେବା କେତେବେଳ ସମୟରେ ଜାଣି କରି ପାରିବି !

ଏତିକି ଶୁଣିଲା ମାତ୍ରେ କଲା ଅନମାନିରେ ଭାଙ୍ଗିଲା । ନାରାୟଣ କହିଲା—ଏବେ ଏ ଦେଶରେ ଯେତେ ଲୋକ ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ହୋଇ ଅଛନ୍ତି,

ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ତ ଜଡ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ତୁ ଅଜ୍ଞ ବାଳକ ଯାଇ ଭାଲିକି ବାବସ୍ଥର ହୋଇ ଘରକୁ ଆସିବା ମାତ୍ରେ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟ ଯାଇ ପାରିବୁ ବୋଲି ଯାଇ ନ ପାରେ । ତୁ ବାଲ୍ୟତରେ ଭଳା ଗୁରୁ ବର୍ଷ ରହି କାଢିକି ଏବଂ ସମସ୍ତିଙ୍କ ମାନ୍ୟ କରିବୁ ମାତ୍ର । ତୁ ବାଲ୍ୟତରେ ଅଜନ ପଢିବା ପାଇଁ ଯେତେ ଧନ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବୁ—ସେତେ ଧନ ଏତେବେ ଲୁଣ୍ଠି ଦେଲେ ତାର କଳନ୍ତ୍ରରେ ବୁଦ୍ଧି ଏବଂ ତୋ କୁଟୁମ୍ବ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରି ସୁଖ ସୁଖରେ ବଞ୍ଚି ପାରିବ । ମଧ୍ୟ ସେତେ ଧନ ତୁ ତାକୁ ଦେବାକୁ ମୋଠାରେ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଦୁସ୍ପର ଝୁଲ୍ଲ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ସତ୍ୟ କରେ; ଜନ୍ମିବା ବାଲକ ନ ଯାଇ ମାଆଙ୍କରେ ଅଧିକ ଅଛି ।

ଏତେ ଶୁଣି ପୁତ୍ର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ଦେଲା;—ଏବେ ଯେଉଁ ଜନେ ବାବସ୍ଥର ହୋଇଅଛନ୍ତି, ତାଙ୍କର ଗୃହସ୍ଥ କରିବା ସ୍ପୃହା ନ ଥିବ; କିମ୍ବା ସେମାନେ କୌଶଳପ୍ରାନ ହୋଇଥିବେ । ମୁଁ ବାବସ୍ଥର ହେଲେ, ମୋ କୌଶଳ ବଳରେ ଜନ୍ କାର୍ଯ୍ୟ କାଣେ ଲଭିବ । ବାଲକ ଗଲେ ତାହା ଯାଏ ବୋଲିବା ଧାରଣା ନିହାତ ଭୁଲ୍ଭଣା । ଅଜ ଭାଲ୍ ବାଲକ ହୋଇଛନ୍ତି ପରମ ଦେଶ ଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ; ବାଲକଙ୍କର ବାକ୍ୟ ହେଉଛି ସନ୍ଦେହ ।

ତେବେ ଭଦଳା ନିଜ ପତିଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି ବୋଇଲେ;—ଅହେ, ତୁମେ ଧନ ଲୋଭରେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ପୁଅକୁ ତଳି ପାଠ ପଢାଇ ବଡ଼ କରିବାକୁ ଚାହୁଁନାହିଁ । ଧନ ଅର୍ଜନ ରହି ଭଲ୍ କାମରେ ଖରଚ ନ କଲେ ସେ ତ ସଙ୍ଗରେ ଯାଏ ନାହିଁ । ଭଲ୍ କାମରେ ଖରଚ ହେବ ତ ହେଉ । ତା ପାଇଁ ଭାବନା କାହିଁକି ? କାଲିକି ପୁଅ ଜନ୍ ହେଲେ, ସେ କଣ ଧନ ଅର୍ଜିବ ନାହିଁ ? ଜନ ଧନକୁ ଅର୍ଜେ ନା ଧନ ଜନକୁ ଅର୍ଜେ ? ଏଣୁ ତୁମେ ଅବଶ୍ୟ ଧନ ଦେବାକୁ ହେବ; ପୁଅ ଶାସ୍ତ୍ର ପିବାକୁ ହେବ ।

ମାଇପର ଜିଗରରେ ଏବଂ ପୁଅର ଅଳିରେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ସେ ବାପୁଡ଼ା ପାଞ୍ଚ ହଜାର ଟଙ୍କା ପୁଅହାତରେ ଦେଲା । ଭଦଳା ନିଜ ପତିର ଅଜାଣାରେ ଅଳଙ୍କାର ବନ୍ଧକ ଦେଇ ଏକ ହଜାର ଟଙ୍କା କରଜ କରି ଆଣି ପୁଅକୁ ଦେଇ ବୋଇଲେ;—ଏବେ ଏତେକ ଟଙ୍କା ନେଇ ଯା । ଲେଖା ପଢାରେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇବ ।

ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଲଣ୍ଡନ ଯାଇ ମିଡ୍‌ଲ୍ ଟେମ୍ପିଲ୍‌ରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ରାଓ ବୋଲି ନିଜ ନାମ ଲେଖାଇ ପ୍ରବେଶିଲା । ଅତଏବ ସେ ସେଠାରେ ପି: ସି: ରାଓ ନାମରେ ପରିଚିତ । ଏଣିକି ଆମ୍ଭେମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହି ନାମ ବ୍ୟବହାର କରିବା । ବିଲାତରେ ଦୁଇ ସପ୍ତାହ ବର୍ଣ୍ଣୁ ରାଓର ଆଚରଣ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେଲା । ସେ ସିଗାରେଟ ପୋଡ଼ାଏ; ମଦ ପିଏ; ବ୍ୟଭିଚାରିଣୀଙ୍କ ସେବା ସମ୍ପାଦେ; ପ୍ରାୟଶଃ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିଶା ସିନେମା କିମ୍ବା ନାଟକ ଦେଖିବାକୁ ଯାଏ; ଛୁଟି ଦିନମାନଙ୍କରେ ଦେଶ ଭ୍ରମଣ କରେ । ଅତଏବ ସେ ବାରମ୍ବାର ଧନ ପ୍ରେରଣ ନିମିତ୍ତ ବାପାଙ୍କୁ ପତ୍ର ପଠାଏ । ବାପ ଆଖିରୁ ଲୁହ ନୁହେଁ— ରକ୍ତ ଗଡ଼ାଇ କରଜ କରି ଧନ ପଠାଉଥାଏ । ବର୍ଷ ସମୟରେ ତାର ଯଜମାନି ଓ ସମ୍ପତ୍ତି ନିଲାମ ପାଇଁ ସ୍ଥିର ସମ୍ପତ୍ତି ବନ୍ଧକ କରିଗଲା । କିପରି ହେଉ ପୁଅ ବାରିଷ୍ଟର ହୋଇ ଫେରି ଆସୁଥିଲା ସମ୍ବାଦ ଅବଗତ ହୋଇ ତାର ମନ ଥୋଡ଼ା ଶାନ୍ତି ହୋଇଥିଲା । ସେ ପୁତ୍ର ପ୍ରେମ-ବଶତ ହୋଇ ସାଲେପୁରୁ ରେଲ୍-ଷ୍ଟେସନରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ହାଜର ହୋଇଥାନ୍ତେ, ରେଲ୍ ଗାଡ଼ି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ନାରାୟଣ ଫାଷ୍ଟ କ୍ଲାସ ଗାଡ଼ିରେ ଏବଂ ସେକେଣ୍ଡ କ୍ଲାସ ଗାଡ଼ିରେ ଖୋଜି ନିଜ ତନୁଜଙ୍କୁ ନ ଦେଖି ଚିନ୍ତାନ୍ୱିତ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଥାନ୍ତେ, ପାଦେ ବୁଟ୍, ଅଙ୍ଗେ ଓଭର କୋଟ୍, ଶିରେ ହ୍ୟାଟ୍ ଧାରଣ କରିଥିଲା ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ଫାଷ୍ଟ କ୍ଲାସ ଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇ ପ୍ଲାଟଫାରମରେ ତାର ପୂର୍ବ ପରିଚିତ ଜଣେକ ବ୍ୟକ୍ତି .ଭୂଲେ କର ଧାରଣ କରି ଅଙ୍ଗ୍ଲ ଭାଷାରେ ସମ୍ଭାଷଣ କରୁଥିଲା ସମୟରେ ପୋର୍ଟର ଗାଡ଼ିରୁ ସୁଟକେଶଟିଏ ଆଣି ସେଠାରେ ରଖି ଆପଣାର ହେବା ପାଉଣା ପାଇ ସଲାମ କରି ଗଲା । ନାରାୟଣ ମଧ୍ୟ ସାହେବ ବୋଲିବା ଶଙ୍କାରେ କିଛିଦୂର ଘୁଞ୍ଚିଲା । କଥୋପକଥନ କରୁଥିଲା ବ୍ୟକ୍ତି ହସ୍ତରେ ପୂର୍ବସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଗତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି "ଗୁଡ୍‌ବାଇ, ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର" ବୋଲି ଯାନ୍ତେ, ଅଗତ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜାତ୍ମଜ ବୋଲି ତେବେ ଜାଣି ଜା ଭତଙ୍କି ନାରାୟଣ ଯାଇ ସୁଟକେଶ ବହନ କଲା । ମୋଟର ବସ୍‌ରେ ଯିବାକୁ ରାଓ ଅନିଚ୍ଛୁକ ହେଲା ହେତୁରୁ ଗୋଟିଏ ଭଡ଼ା ମୋଟରକାରରେ ବାପ ଏବଂ ପୁଅ ବାସ ସ୍ଥାନରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ।

ଭାରତ ପ୍ରଥା ଏବଂ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପ୍ରଥା ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ତର ବହୁତ । ପ୍ରାୟଶ ବିଂଶତ ବର୍ଷ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହୋଇଥିଲା ବାଲ୍ୟରୁ ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତ ବ୍ୟବଧାନରେ

ସ୍ୱର୍ଗଠାରୁ ଦୂର ହୋଇଥାଇ ତାଙ୍କୁ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନୂତନ ଜଣା-ଦେଲା । ଦାରିଦ୍ର ଭଙ୍ଗୀରେ ଶାଢ଼ୀ ଏବଂ ଖଦଡ଼ ପିନ୍ଧିଥିଲା ତାରଣୀଙ୍କୁ ପରୀ ସେ ନିଜ ଜନନୀ ଏବଂ ଜନକ ସହିତରେ ଭଲ୍ କଥୋପକଥନ କଲା ନାହିଁ । ଦୁଗ୍ଧଫେଣର ବର୍ଣ୍ଣ ସୂକ୍ଷ୍ମଶାଢ଼ୀ ପରି କୋମଳ ଚେଦୀକା ପରି ଏବଂ ଚେଳଣ ସୁନା, ରୂପା, କଂସା, ତମ୍ବା ପରି କୋମଳ ନୀଳମଣି ପରି ଦିଶୁଥିଲା; ତା ଦେହକୁ ସାବୁନ ବାଜନା ନ ବାଜି ସ୍ୱାବର ଗଜ ସ୍ରବନ୍ତୁଥିଲା; ତାର ଶିରରେ ଓଢ଼ଣୀ; ନାସାରେ ବସଣି; ଭାଲରେ ସିନ୍ଦୁର ବିନ୍ଦୁ; ହାତରେ ଶଙ୍ଖା; ପାଦରେ ନୂପୁର; ଅଧୁନା ସେମିଟିଜ୍ ଫ୍ୟାସନ ହୋଇ ଶାଢ଼ୀରେ ଅବୃତ । ଅଧିକନ୍ତୁ ସେ ଲଜ୍ଜାନ୍ୱିତା । ଅତଏବ ସେ ସ୍ୱର୍ଗର ମନକୁ ଟାଣି ଆଣି ପାରିଲା ନାହିଁ । ସ୍ୱର୍ଗ ମୁଣ୍ଡରୁ ମାଇପ ମୁହଁକୁ ଗୁହିଁଲା ନାହିଁ । କାନ୍ଥ ମାଟି; ଛପର ଛଣ; ଘର କୁଟିର; ପୁଣି ଅପରିଷ୍କୃତ; ଗ୍ରାମ ପଲ୍ଲୀ; ଗ୍ରାମବାସୀ ଅସଭ୍ୟ । ଅତଏବ ଜନକ ସ୍ଥାନ ହୋଇଥିଲେହେଁ, ସେଠାରେ ସେ ଦୁଇଦିନ ମଧ୍ୟ ରହି ନ ପାରି ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ବାସକରି ଓକିଲାତି କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ବାହାରୁ ଧନ ଜମା ଯୋଗାଡ଼ ନ ପାରିଲା ହେତୁରୁ କେତେକାଳ ଶ୍ରୀକାକୁଳଠାରେ ଓକିଲାତି କରି ପରେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଯିବା ସ୍ଥିର କରି ଘରକୁ ବାହାରି ଶ୍ରୀକା-ପଟ୍ଟଣ ଯାଇ ସମୁଦ୍ର ତୀରର ଗୋଟିଏ ବଙ୍ଗଳାର ଆଗରେ "ମିଃ ପି: ଏଁ: ସ୍ୱର୍ଗ, ବାରିଷ୍ଟର" ବୋଲି ଲିଖିତ ହୋଇଥିଲା ଗୋଟିଏ ପଟା ଲମ୍ବାଇ ଦେଇଁ ବାସକଲା । ସେ ବଙ୍ଗଳାର ମାସିକ ଭଡ଼ା ପଚିଶ ଟଙ୍କା । ସ୍ୱର୍ଗର ଓକିଲାତି ନୂଆ ହୋଇଥିଲେହେଁ, ଉପାଧିବର୍ଷଣ ପରି ଉପାର୍ଜନ ମନ୍ଦ ନୋହୁ ଅଗ୍ରଗତିକ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଘରକୁ କଡ଼ି ପଠାଏ ନାହିଁ; କିମ୍ବା ଘରକୁ ପ୍ରେରିତ ହେଲା ପତ୍ରର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ଲେଖେ ନାହିଁ ।

ତେଣେ ମହାଜନ ନାରାୟଣର ସବୁରି ଟେର ସ୍ଥିର ସମସ୍ତ ବଡ଼ାଇ ନିଜ ଭୂମି-ଧନ ଅମୂଲ୍ୟ କରି ଦେଲେ । ସେ ସମସ୍ତ ସମାଚାର ଅବଗତ ହୋଇ ମୁକ୍ତା ସ୍ୱର୍ଗ ଏଭଳି ପେଇଷ୍ଟିଏ ହେଲେ ଘରକୁ ପଠାଇଲା ,ନାହିଁ । ଅଭିମାନୀ-ନାରାୟଣ ଗ୍ରାସବାସସ୍ଥାନ ହୋଇ ଦାମ ବାକୁଥିଲା ଗ୍ରାମରେ ପାରୁ ବାବିବା ଅନୁଚିତ ବୋଲି ଗ୍ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମୀପୁର ଛାଡ଼ି ତେଲଙ୍ଗ ଦେଶକୁ ଯାଇ ଏକ ଗ୍ରାମୋପାନ୍ତରେ ଗୋଟିଏ ପଥର କୁଡ଼ିଆ ତୋଳି ତହିଁ ଜାୟା ଏବଂ ପୁତ୍ରବଧୂ ସହିତରେ ରହି କୁଲି ହୋଇ ଜୀବନ ଯାପନ କଲା । ପୁଅଠାରେ

ଆଶା ଭରସା ଛାଡ଼ିଥିଲା କମଳା ତାର ହୃଦୟରୁ, ଘରଦ୍ୱାର ଗାଈଗୋରୁ ଏବଂ ଦରିଦ୍ରତାକୁ ଶିକ୍ଷା ହେଲା । ହେମମଣିର-ଦୁଃଖ ଅବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ; ଅନୁଭବୈକ ବେଦ୍ୟ ମାତ୍ର । ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଶୂନ୍ୟ ହେବା ସହ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ସ୍ୱାମୀ-ଲକ୍ଷ୍ମୀ ହେବା ଦୁଃସହ ।

ଏକ ଦିନେ କମଳା ହେମମଣିକି କୋଳରେ ବସାଇ କହିଲା;—ମା, ତୋ ଭାଗ୍ୟରେ ପତିସୁଖଲାଭ ତ ଲେଖା ଥାଇ ନାହିଁ; ତୁ ନିଜେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ କଷ୍ଟ ମଧ୍ୟ ଭୁଞ୍ଜିବୁ କାହିଁକି ? ମୋ କଥା ଶୁଣେ—ମାଆ ଘରକୁ ଯା—ସେଠାରେ ଭାତ ମୁଠାଏ ଏବଂ ଖଦି ଖଣ୍ଡିଏ ହେଲେ ପାଇବୁ ।

ଏହା ଶୁଣି ହେମମଣି ଶୋକାକୁଳା ହୋଇ ଶାଶୁର ପଦଯୁଗ ଧରି ବୋଇଲା;—ମା, ସେପରି କହ ନାହିଁ । ତୁମ ପୁଅ ବିଦେଶରେ ଥିଲାବେଳେ ମୁଁ ମାଆ ଘରେ ଏତେ ବରଷକାଳ କାଟିଲି । ତାହା ନିତାନ୍ତ ନିନ୍ଦ୍ୟ । ମାଆ ଘରର ସଧବାର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ମୋ କପାଳରେ ସେବା କରିବା ଲେଖା ଥାଇନାହିଁ । ତାହା ବୋଲି ଶ୍ୱଶୁରାଳୟ ସେବନ ଛାଡ଼ିବି କାହିଁକି ? ମୋର ମାଆଘରର ଖୀର ସରଠାରୁ ଶାଶୁଘରର ଜାଉ ପେଜ ବଡ଼ ମଧୁର; ସେଠା ପାଟ ପଣତଠାରୁ ଏଠା ଛିଣ୍ଡା କନା ବେଶୀ ସୁନ୍ଦର । ମାଆଘରେ ରହି ନିନ୍ଦା ହୋଇ ପାରିବି ନାହିଁ । ମା, ମୋତେ ତୁମ ପାଖରେ ମାଗି ଖାଇ; ତୁମ ଦେହଙ୍କ ସେବା କରି ଦିନ ନେବି; ସେତିକି ମୋତେ ଅଛି ।

ତାହା ଶୁଣି କମଳା ଶୋକଭରରେ ବଧୂକୁ କୁଣ୍ଢେଇ କହିଲା;—ମା, ତୋ କଷ୍ଟ ଦେଖି ନ ପାରି ସେପରି ବୋଇଲି । ପୁଅ ବୋଇଲେ ତୁ; ବୋହୂ ବୋଇଲେ ତୁ । ତୋତେ ଛାଡ଼ି ପାରିବି ନାହିଁ । ତୁ ଆମ ଘରେ ଏକା ଥା । ପାଠକେ, ହେମମଣିର ଚାଲିଚଳଣି ପୂର୍ବେ ରାଜକନ୍ୟା ହୋଇ ମଧ୍ୟ ବନବାସକ୍ଲେଶ ଭୁଞ୍ଜି ଶାଶୂ ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ସେବା କରୁଥିବା ସାବିତ୍ରୀ ଦେବୀଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରାଏ ନାହିଁ କି ?

ଆଉ ଏକଦିନେ କମଳା ନିଜ ନାଥଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି ବୋଇଲା;—ଆହେ, ତୁମେ ପିତା ଅଭିମାନୀ ହୋଇ ପୁଅଠାକୁ ଯାଉନାହଁ; ମୋର ତ

ଅପମାନ ନାହିଁ; ମୁଁ ଥରେ ଯାଇ ଭାଲୁ ଦେଖି ଆସିବି । ସେ ଦିନ ଏବେ ଯାଉଥ ହୋଇ କେତେ ଦୂର ଗଲା; ଯାଇଛୁ ସେଠୁ ତାକୁ ଦୂର କରିପାରିବ କି ଏଣୁ ମୋତେ ଅନୁମତି ଦିଅ ।

ଏତିକି ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ମୋହାନ୍ତ ଚିତ୍କାରରେ ହୋଇ ନାସିକା ଭଳେ ଘୁରିଲା;—କିଏ ? ସେ କୁଳାଙ୍ଗାରକୁ ଦେଖିବାକୁ ଯିବୁ ? ତେବେ ତେ କି ମନେ ନାହିଁ ? ତୋ ପ୍ରାଣ ଖାଇ ଏବଂ ସେହି ତୋର ଧନ ପାଇଁ ଧ୍ୱଂସ କରିଥିଲା; କୁଳଅଙ୍ଗାରୀ ହେଲା । କୋଡ଼ରେ ଅବାଧ୍ୟ ପୁତ୍ର; ଥୋଡ଼ ବଢ଼ିଲେ ସେ ଆସିବ । ଏଣେ ଲୋକେ ଅନ୍ଧାର ଜଣା ଯାଉନାହିଁ କି ? ସେ ତୋତେ ପଚାରୁ ଦେଇଥିଲେ ବି, ତୁ ତାକୁ ଯାଇ ହାତ ଧରିବାକୁ ମାଗୁ । ମୁଁ ବାପ ମାଆଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଲି; କିନ୍ତୁ ଅପମାନକୁ ସହି ପାରିବି ନାହିଁ । ଯିବୁ ତ ଯା । ସେ ବାପ୍ପାଙ୍କ ସେବାରେ ଅଭିବ କାନ୍ଦି ହେଲେ ଦେଲେ, ଆଶିଷ, ମାନ ତାହା ଦ୍ୱାରା ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଆସିଲେ, ତୋର ଏଠାରେ ଆଉ ସ୍ଥାନ ଥିବ ନାହିଁ । ଖବରଦାର !

ପୁଅଟାରେ ଥିଲା ସମ୍ଭାଳୁ ଏବଂ ଭବଶାଳୁ କମଳା ଗିରିସ୍ତର ଘର ଠେଲିଦେଇ ଦ୍ୱାରଦେଶରେ ଯାଇ ସାଡ଼ିର ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ହାଜର ହୋଇ ଦ୍ୱାରପାଳ ଦ୍ୱାରା ନିଜାଗମନ ଚିଠି ଭିତରକୁ ପଠାଇଲା । ଦ୍ୱାରୀ ଫେରି ଆସି "ବାବୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି; ତୁମେ କାଲି ଏଠାରେ ଆସିଥାଅ" ବୋଲି କହନ୍ତେ, ସେ ଗର୍ବିତ-ଦୁଷ୍ଟହୃଦୟା ଦର୍ପ ଦୀପ୍ତା ହୋଇ "କଅଣ ? ତାର ଆଜି ଧାର୍ଯ୍ୟ ଏତେ ଡାଳ ଟେକିଲା ! ମୋ ଆଖିକୁ ଚାହିଁ ବସାଇ ଏତେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି ? ଦ୍ୱାର ବାରଣ ମାନେ କେ ?" ବୋଲି ଜବରଦସ୍ତରେ ଭିତରେ ପଶି ପୁଅର ଆଗରେ ଉଭା ହୋଇ ବୋଇଲା;—ପୂର୍ଣ୍ଣ, ତୁ ଏବେ କେତେବେଳେ ବଡ଼ ହେଲୁ ରେ !!

ଏତକ ଶୁଣି ଦୈତ୍ୟ ପରି ଆଖି କରି ସେ ମୁହଁ ବୋଇଲା;—"ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ରାଓ ମହାଶୟ" କିମ୍ବା "ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ବାବୁ" ବୋଲି ଡାକୁନାହଁ ? ବାବୁଙ୍କ ମହାଶୟଙ୍କୁ "ପୂର୍ଣ୍ଣ" ବୋଲି ଡାକୁଛୁ ? ଅନୁଜ୍ଞା ବିନା ଭିତରକୁ ଆସିଛୁ ?

ଏତିକି ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ କମଳା କୁପିତା ହୋଇ ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ ବୋଇଲା;—ଅରେ ମୂର୍ଖ, ତୁ ଆଜି କାଲିର "ମହାଶୟ" "ବାବୁ"

ଅଛି "ବାବୁଙ୍କର"; କିନ୍ତୁ ମା ବାପଙ୍କର ନୋହୁଁ । ତୁ ମଣିଷ ହୋଇ ବଳି ମନ ଜାଣି ପାରୁନାହୁଁ । ତୋତେ ପାଇ ପାଳି ତୋ ପାଇଁ ସବୁ ସମ୍ପତ୍ତି ହରାଇ ବସୁ ସବୁ ତୋତେ ମଣିଷ କଲୁ ମା ବାପଙ୍କୁ ପାଶୋରିଲୁ । ହାତ ଧରି ବାହା ହେଲୁ ମାଇପକୁ ଛାଡ଼ିଲୁ । ତୁ ମୋ ପୁଅ ନୋହୁ; ବିଶ୍ୱାସଘାତୁକ; ତୋଠାରୁ କୁକୁର ଅଧିକ । ଧର୍ମ ଯଦି ଥାଏ, ତୋ ଗରବ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ; ପାପ ଫଳ ଅବଶ୍ୟ ଭୁଞ୍ଜିବୁ । ଛି—ତୋ ମୁହଁ ଆଉ ଦେଖିବା ନାହିଁ । ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଚିଉ ନ ମାନି ଏଠାରୁ ଆଉ ବେଶୀ ଶୁଣି ହେଲା; ତାର ଶାସ୍ତି ପାଇଲି । ଏତେ ବୋଲି ସେ ସେଠାରୁ ବାହାରେ ଗଲା; ମାତ୍ର ସୁସ୍ଥଙ୍କୁ ପାଇ ନାହିଁ । ସେ କେଉଁଠାକୁ ଗଲା କିମ୍ବା କ'ଣ ହେଲା, ସେ ସମ୍ବାଦ କାହାରି ଆଜି ଯାଏ ଜାଣି ପାରି ନାହିଁ । ବୃଦ୍ଧ ଜନନୀ-ଜନକ ଶୁଣି ମନେ ହସି ନିଜ ଭାଗ୍ୟରେ ଛାଡ଼ି ଦେଲେ ।

ପ୍ରପଞ୍ଚର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦାର୍ଥ ବଦଳୁଥିବା ପରି ମାନବର ଦଶା ମଧ୍ୟ ବଦଳଇ । ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଘଟିବା କାଳରେ ସୁଧୀର ମଧ୍ୟ ବୁଦ୍ଧି ଭ୍ରଂଶ ହଏ । ଦଶାନନ ଜନକସୁତାପହାରୀ; ନଳ ଏବଂ ଧର୍ମଜ ଦ୍ୟୂତାନୁରକ୍ତ; ଦଶରଥ ଏବଂ ପଣ୍ଡିତ ମୃଗୟାଭିଳାଷୀ; ଶିଶୁପାଳ ଦୁର୍ଭାଷାଭାଷୀ; ଯାଦବେ ମଦ୍ୟପାନରତ; ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଦାମ୍ଭିକତାରୁ ବଧ । କେତେକ ବାକ୍ୟ ନିମିତ୍ତ ଜେଜେମାଙ୍କ ମୋଟରଗାଡ଼ି ଉଣାଶପଚିଶିକୁ ଅଜାତ । ଭାବନ୍ତୁ ଜାଳ ଯାଏ ପେ ଟିକ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟରେ ଗମନାଗମନ କରୁଥିଲା ଉଭୟ ଧାରା ତର ମୋଟରଗାଡ଼ିଏ କିଣିଲା । ମନିଷ ସମାଜ ନୂତନ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରିୟ ଯିନା । ସେ ବେଶ୍ୟା ସହବାସ କଲା; ମଦ୍ୟ ପାନ ବଢ଼ାଇଲା; କାଳକ୍ଷେପ ନିମିତ୍ତ ଜୁଆ ଖେଳକୁ ଅବଲମ୍ବନ । କର୍ମଚାରୀବର୍ଗଙ୍କୁ ତାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଭାଗ୍ୟରେ ନ୍ୟସ୍ତ ଯହିଁ ଆୟ କମିଲା; ଏବଂ ବ୍ୟୟ ବଢ଼ିଲା । ଅତଏବ ସେ କ୍ରମଶଃ ଜେଲିବାର୍ଦ୍ଧୀ କ୍ରୁଷ୍ଟିକ କର୍ମମାନ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲା; ପାପ ସର୍ବଦା ଲୁଚି ରହେ ନାହିଁ । ତାର ପାପାଚରଣ ପ୍ରକଟିତ ହୁଅନ୍ତେ, ସେ କେତେ କାଳ ଯାଏ ନ୍ୟାସ୍ୟ ସ୍ଥାନ ପ୍ରବେଶପୁରକୁ ତ୍ୟକ୍ତ ହେଲା । ମଧ୍ୟ ନିଃସ୍ୱ ହୋଇ ଦେଉଳିଆ ହେଲା । ଦୁରବସ୍ଥା ଏକଲା ଆସେ ନାହିଁ । ସେ ଆଧିବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ନଗରବାଳ ହାସ୍ପିଟାଲର ଦରିଦ୍ର ରୋଗୀଙ୍କ ଘରରେ ଏକାକୀ ପଡ଼ି ରହିଲା । ତୃଷା କଲେ ତା ତୁଣ୍ଡକୁ ପାଣି ଟୋପାଏ ମଧ୍ୟ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ଜନକଙ୍କର ଲାଳନ ପାଳନ-

ଏବଂ ନିଜର ଭରଣପୋଷଣ ସୂତ୍ର ହୁଅନ୍ତେ, ତା ଉପରେ ପ୍ରବଳ ଯନ୍ତ୍ରଣାପ୍ରଦ ଆଧିବ୍ୟାଧି ସଙ୍ଗରେ ମିଶି ପୀଡ଼ା ବଢ଼ାଇଲା ।

ଅଧାଧି ଏକ ବର୍ଷ ଅତିକ୍ରମ କଲାପରେ, ଶାଶୂର ଖବର ଅଗୋଚର ହେଲା ହେତୁ ହୀରାମଣି ଦୁଃଖିତା ହୋଇ ତଦନୁସନ୍ଧାନ ନିମିତ୍ତ ଶାର୍ମିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରନ୍ତେ, ନାରାୟଣ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ବନ୍ଧୁ ସଙ୍ଗରେ ଘଣାଟପଟ୍ଟଣରେ ପ୍ରବେଶିଲା । ସେଠାରେ ଚେତେ ଭଙ୍ଗୀରେ ଅନ୍ୱେଷଣ କଲେ ହେଁ, କମଳାର ବୃତ୍ତାନ୍ତ ବିଦିତ ହେଲା ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ଅବସ୍ଥା ଜଣାଗଲା । ତାଙ୍କୁ ଜାଣିଲାପରି ହୀରାମଣି ଅଧୀରା ହୋଇ ସହସା କାଳିଘାଟକୁ ଯିବା ପାଇଁ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କଲା । ତଥାପି ନାରାୟଣ ନିଦାନବଦାନ ବିଳମ୍ବନ କରିବାକୁ ଅସ୍ୱୀକୃତ ହେଲା; ମାତ୍ର ଯିବା ପାଇଁ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଅନୁମତି ଦେଲା । ହୀରାମଣି କାଳିଘାଟକୁ ଯାଇ ବନ୍ଧୁବର୍ଗ ସହ କରି ଦ୍ୱିତୀୟ ଶାଟ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତା ହୋଇ ମୁଖା ଭଙ୍ଗାଳାକୃତି ଧାରଣ କରିଥିଲା କାରଣରୁ ତାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ପାରିଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେ ନିଜ ନାମ୍ନୀକୁ ଚିହ୍ନି କ୍ରନ୍ଦନ କରି କହିଲା;—ଏ ଦୋଷୀର ଦୋଷ କ୍ଷମା କଲୁ କି ? ଏ କୃତଘ୍ନଠାରେ ତୋ କୃପା ପ୍ରସରିଲା କି ?

ତାହା ଶୁଣି ସାଶ୍ରୁନୟନା ହୀରାମଣି ପାଦପଦ୍ମଯୁଗ ଧରି ବୋଇଲା—; ତୁମେ ବ୍ୟଥିତ ହେବା ଅନୁଚିତ । ତୁମର ଦୋଷ କିଛିହେଁ ନାହିଁ । କଳି ପ୍ରଭାବରୁ ନାରୀଙ୍କ ମତି ବଦଳି ଯାଇଥିଲା ପରି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ବଶରୁ ତୁମ ବୁଦ୍ଧି ବଦଳି ଥିଲା । କାଳେ ଭାବିଲେ ମଣିଷ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନୁହେଁ । ପ୍ରଳୟର ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତ ଅଛି । ଜଗଦମ୍ବାଙ୍କ କୃପାରୁ ଆମ୍ଭ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦୂର ହେବ । ବିଷାଦକୁ ତେଜ; ପ୍ରମୋଦକୁ ଭଜ । ତାପରେ ସେ ପତ୍ନୀମୁଖରୁ ନିଜ ଜନନୀଜନକଙ୍କ ପରଲୋକ ଅବଗତ କରି ଦୁଃଖିତ ହେଲା ।

ହୀରାମଣିର ଶୁଶ୍ରୂଷା ବଳରୁ ଏବଂ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ଚିକିତ୍ସା ବଳରୁ ସେ କ୍ରମେକ୍ରମେ ଆରୋଗ୍ୟଲାଭ କରି କାଳିଘାଟରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ପାଇ ପିତାର ପାଦେ ପଡ଼ି କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କଲା । ସକଳ ଶୋକ ନିବାରଣ ନନ୍ଦନକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ପ୍ରବୋଧିଲା । ସେ ପୂର୍ବାଭ୍ୟସ୍ତ ସମସ୍ତ କୁବୃତ୍ତି ପରିତ୍ୟାଗ କରି ପୁନଶ୍ଚ ଅଭିନବ ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭିଲା । ତାହା ଦିନେ ବର୍ଦ୍ଧିତ ହେଲା ।

ସ୍ୱର୍ଗର କମଳାକାନ୍ତ ନାମକ ବାଳକଟିଏ ଜନମି ଜନନୀଜନକଙ୍କ ଏବଂ ପିତାମହଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦସାଗରରେ ଭସାଉଅଛି । ଅଦ୍ୟାବଧି କୌଣସି ଅଭାବ ନାହିଁ । ତଥାପି ମାତା ସୁଭଦ୍ରା ସେବା ସମୟରେ ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ଆନନ କିଞ୍ଚିତ୍ ମଳିନ ହୁଏ ।

ସୁଲକ୍ଷଣା

ଜଗତରେ ନିର୍ଦ୍ଧନର ଜୀବନ ନିରର୍ଥକ । ଧନହୀନର ମାନ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ । ତାର ସୁଖ ଏବଂ ଭୋଗ ଗଗନକୁସୁମ ମାତ୍ର । ଧନବାନ କୁଳୀନ, ବିଜ୍ଞ, ଗୁଣଜ୍ଞ, ସୁନ୍ଦରଗାମୀ ଏବଂ ଶୌର୍ଯ୍ୟବାନ ଅଟେ । ସେ ଯାହା ଭାବେ, ତାହା କରିପାରେ । ଧନୀ ଖଳ ହୋଇଥିଲେ, ମହାନ୍ ହୁଏ । ଚଞ୍ଚଳା—ଲକ୍ଷ୍ମୀ ତାହାର ବଶୀଭୂତା ହୋଇଥିବାରୁ ସେ କାହାକୁ ଖାତିର କରେ ନାହିଁ । ଦରିଦ୍ର ଆଦୌ ତା ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ ନାହିଁ । ସେ ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ହୋଇ ପରଲୋକ ବିଷୟ ଭାବେ ନାହିଁ । ମଧ୍ୟ ଧର୍ମ ଦୂର ହୋଇ ପରକୁ ପୀଡ଼ନ କରି ମୋଦକୁ ଲଭଇ ।

ଅବିଭା ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ଗୋଟିଏ ସାମାନ୍ୟ ପଲ୍ଲୀ । ନଦୀ ଦ୍ୱୟ ମଧ୍ୟଗତ ହୋଇଥିବାରୁ ତାର ଆକାର ଲମ୍ବା । ତହିଁ କେତୋଟି ନ୍ୟାୟସ୍ଥାନ, ଚିକିତ୍ସାଳୟ ଏବଂ ଅଙ୍ଗ୍ଲ ବିଦ୍ୟାଳୟ ବିଦ୍ୟମାନ । ସେଠାର ଜମିଦାର କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନ ଓକାଲତି କରଇ । ତାର ପୈତୃକ ଭୂମି ସମ୍ପତ୍ତି ଥିଲା କାରଣରୁ ସେ ଅତୀବ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ । ତା ପରେ ସେ ଏବଂ ସୁଲକ୍ଷଣା ନାମ୍ନୀ ଭାର୍ଯ୍ୟା ମାତ୍ର । କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ନବ୍ୟ ସଭ୍ୟ । ସୁଲକ୍ଷଣା ରୂପବତୀ, ଗୁଣବତୀ, ବିଦ୍ୟାବତୀ, ପତିବ୍ରତା ଏବଂ ସନାତନଧର୍ମନିରତା । ପତିସେବା ଚିନ୍ତା ଛଡ଼ା ତାର ମନରେ ଅନ୍ୟଚିନ୍ତା ଥାଏ ନାହିଁ । ତାର ଗୌରାଙ୍ଗ ସ୍ୱାବଦ୍ର, ରତ୍ନସୂତ୍ର ହୋଇ ଚୋଳଡାଣି ସୁନାକୁ ତିରସ୍କାର କରେ, ଅଞ୍ଜନରଞ୍ଜିତ ନୟନଯୁଗଳ ଖଞ୍ଜନକୁ ନିନ୍ଦେ, ଲଲାଟଫଳକର ସିନ୍ଦୁରବିନ୍ଦୁ ବାଳ ତପନକୁ

ଉପଭୋଗ କରେ । ନାସାରେ ବସଣି, ହାତରେ ସୁନାଚୁଡ଼ି, ଗଳାରେ ପଦକଣ୍ଠି ସମସ୍ତରେ ଦେଖୁଥିବା ଘାଣ୍ଟିବାର ସୀନା । ଅନ୍ୟ ଅଳଙ୍କାର ଭାର ଶରୀରରେ ନ ଥାଏ । ସେ ସାଧାରଣ ବସ୍ତ୍ର ମାତ୍ର ଧାରଣ କରେ । ତାକୁ ଦେଖିଲେ ଲୋକେ "ସର୍ବାଙ୍ଗସୁନ୍ଦରୀର ଶୋଭାକ ଅନାଭରଣ" ବୋଲନ୍ତି । ମାତ୍ର ତାର ଦେଶରେ ବେଶବିନ୍ୟାସ ଚେଲି, ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରାଗାରରେ "ଫେସ୍ ପୌଡର" ଅଧରୋଷ୍ଠରେ "ଲୋଧ୍ରକ ଚୂର୍ଣ୍ଣ" ଅଙ୍ଗରେ "ବୋଡିସ୍ ଏବଂ ସିଲ୍‌କଶାଢ଼ୀ", ଗଣ୍ଡଦେଶରେ "ବ୍ରୁଚ୍" ପଶ୍ଚାତରେ "ପିନ୍" ମଣିବନ୍ଧରେ "ରିଷ୍ଟ ୱାଚ୍", ଅକ୍ଷିରେ "ସୁନାଚଶମା" ଏବଂ ପାଦରେ "ଚଟି" ନ ଥିଲେ ଭାବନ୍ତିନି ସେ କବାମୂର୍ତ୍ତି—କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ରର ମନକୁ ଆକୃଷ୍ଟ ପାରିଲା ନାହିଁ । ସୁଲକ୍ଷଣା ସୁରୂପିଣୀ ଏବଂ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଶୀଳା ହୋଇଥିଲେ ହେଁ, ନବନାରୀଙ୍କ ଚଳଚଳଣିର ଅନଭିଜ୍ଞା ହୋଇଥିବା ହେତୁରୁ ତାର ପ୍ରୀତି ଏଣୁ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ଦେଶାନ୍ତରଗତ ହେଲା । କେବେ କେବେ ସେ ପରଦାର ସମ୍ମାନ ମଧ୍ୟ କରେ । କ୍ଲବଠା ଧନଲୋଭରେ ହିତବଚନ ହୋଇଥିବା ସୁରୁଚିକ । କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର "ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ" ବାଳିକା ପଦ ଦିଇବା ଶିଖିଲା । ତାକୁ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାରୁ ନଦୀ ଲୁଚେ ନାହିଁ । ସେ ଅବସର ସମସ୍ତ କାଳ ଖେଳରେ ହରଣ କରେ । ଦୁର୍ବ୍ୟସନ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କହିବା ନାପସନ୍ଦ । କିନ୍ତୁ ଦୁର୍ବ୍ୟସନ ସମ୍ପର୍କରେ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ରର କାର୍ଯ୍ୟକରଣରେ ବୃଦ୍ଧି ଘଟି ଅଧିକ ଖର୍ଚ୍ଚ ଏବଂ ବ୍ୟୟ ବିଶେଷ ହୁଅନ୍ତେ ସେ କରଜ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲା । ଏହି ସ୍ଥିତି ଦେଖି ଦୁଃଖିନୀ ହୋଇ ସୁଲକ୍ଷଣା ନିଜ ମୃଦୁମଧୁର ଉପଦେଶ ଦ୍ୱାରା ପତିର ଦୁର୍ବ୍ୟସନ ଦୂର କରିବାକୁ ପ୍ରାଣପଣେ ଚେଷ୍ଟା କରି ଭଗ୍ନମନୋରଥା ହୋଇ ଯାତନା ଲଭିଲା । ତଥାପି ସେ ନିଜର କୋମଳ ପତିର ସେବାରେ ସଦା ରତା ହୋଇଥାଏ ।

ଦିନେ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ନିଜ ମନ୍ଦିରର ଉପର ମହଲାରେ ଗୋଟିଏ ଚୌକିରେ ବସିଥିଲା । ତା ଆଗରେ ଥିଲା ପଢ଼ା ଟେବୁଲରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଖବରକାଗଜ ପଡ଼ିଥିଲା, କେତୋଟି ସୋଡ଼ାବୋତଲ, ସିଗାରେଟ ଡବା, ନିଆଁ ଲାଗି ଦେବା ଏବଂ ଗାଳଗିଲାସ ନ୍ୟସ୍ତ । ସେ ଗୋଟିଏ ପଦଗିଣି କେତୋଟି ସୋଡ଼ା ବୋତଲ୍ ଏବଂ କେତେକ ସିଗାରେଟ ନାଶ କରି ଦ୍ୱିତୀୟ ପଦଗିଣିକୁ ଧରନ୍ତେ ହିଁ ହାତକୁ ସୁଲକ୍ଷଣା ନିଜ କୋମଳ କରପଲ୍ଲବରେ ଧରି :—

ସୁଲ:—ନା—ନା, ନାଥ ! ଅଛି ପାନ କର ନାହିଁ । ଏ ଦୁଷ୍ଟ ପାନୀୟ ପିଅ ନାହିଁ । ନବାବିପଣୀ ଦେବି—ପାନ କର । ଜନ୍ମ ଧନ ମାନ ମନ ଖରାପ କରିବା ମଦ୍ୟପାନ ସର୍ବଥା ତ୍ୟାଜ୍ୟ ଅଟେ । ତୁମ୍ଭ ଶରୀର ଶୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲାଣି, ବଳ ହ୍ରାସ ହେଲାଣି । ଏ ଦାସୀର ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କର ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—(ଆରକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ନୟନରେ ଚାହିଁ, ଖାନା ଘର ପୁନରେ) ଯା—ଯା, ଦୂର ହୋଇ ଯା । ଏ ଅମୃତ ସାମାନ୍ୟ ନୁହେ । ଏହା ତୋର ଅଗୋଚର । ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ୱେତ, ଅମୃତ ଶ୍ୱେତ, ଇନ୍ଦ୍ରର ଘୋଡ଼ା ଶ୍ୱେତ, ତାର ହାତୀ ଶ୍ୱେତ, କ୍ଷୀରାବ୍ଧି ଶ୍ୱେତ, ଶେଷ ଶ୍ୱେତ, ମହେଶ ଶ୍ୱେତ, କୈଳାସ ଶ୍ୱେତ, ଶଶୀ ଶ୍ୱେତ, ତୁମ୍ଭେ ଶ୍ୱେତ, ମୁଁ ଶ୍ୱେତ ଓ ସମସ୍ତ ପ୍ରପଞ୍ଚ ଶ୍ୱେତ । କାଳିଆ ଶ୍ୱେତ ତ୍ୟାଜ୍ୟ ନୁହେ । ଏଣୁ ଏହାକୁ କଦାପି ଛାଡ଼ିବି ନାହିଁ—ନାହିଁ—ନାହିଁ ।

ସୁଲ—ଏ ବିସ୍ତୃତ ଜଗତରେ ତୁମ୍ଭେ ମାତ୍ର ମୋର ଗତି । ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ପାଦ ସେବିକା । ମୁଁ ବିନମ୍ରରେ ଜଣାଉଛି । ଏତିକି ମାତ୍ର ମୋ ମାଗୁଣି । ଅଛି ପାନ କର ନାହିଁ । ମଦ୍ୟକୁ ଅବଶ୍ୟ ତ୍ୟାଗ କର ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଏହା ମଦ୍ୟ ନୁହେ । ମଧୁ—ମଧୁ—ମଧୁ— । ଏ ସ୍ୱର୍ଗଲୋକର ଅମୃତ । ଏହା ଦ୍ୱାରା ଆନନ୍ଦ ବର୍ଦ୍ଧିତ । ଏହା ତ ଅଧରାମୃତଠାରୁ ମଧୁର-ତର । ଜାଣିଲୁ କି ? ତୁ ଥରେ ପାନ କରେ । ତେବେ ଏହାର ମଜା ଜାଣିବୁ । ନ ଜାଣି ଜାଣ ନା । ମୁଁ ଏହାକୁ ଛାଡ଼ି ପାରିବି ନାହିଁ—ଛାଡ଼ିବି ନାହିଁ—ନାହିଁ । ଏହା ନିଶ୍ଚୟ ।

ସୁଲକ୍ଷଣା ଉପାୟଶୂନ୍ୟା ହୋଇ ମୌନମୁଦ୍ରା ଧାରଣ କଲା, କିନ୍ତୁ ପତିର ହାତକୁ ଛାଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ କହେ "ପାପିନୀ ! ମୋ ହାତ ଛାଡ଼ିବୁ ନା ନାହିଁ ?" ବୋଲି ପଚାରନ୍ତେ, ସୁଲକ୍ଷଣା ନିଜ ପ୍ରାଣେଶ୍ୱର ପଦଦ୍ୱୟରେ ମଥା ପକାଇଲା । ତାହା ଦେଖି ସେ ମଦ୍ୟପାନନଟାଳି—ପାଷାଣହୃଦୟ ନିଜ ହସ୍ତକୁ ପତ୍ନୀର କରକମଳରୁ ବଳପୂର୍ବକ ମୁକ୍ତ କରି ଗୋଟାଏ ଗୋଇଠା [illegible] ପ୍ରହାର କଲା । ସୁଲକ୍ଷଣା [illegible]

ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଲା, ତାର ମୁଣ୍ଡା ଫୁଟିଲା, ଶରୀର ଯାହିଁ ଶରୀର ରକ୍ତସିକ୍ତ ହେଲା । ତାହା ଦେଖି କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର କହେ ହସି "ପିଶାଚୀ ପଳାଇବା ପାଇଲା, ମୋ ଅନ୍ତକ ଛୁଟିଲା," ବୋଲି ଶିଶିରୁ ମଦ ପିଇ ଛାଡ଼ି କବାଟ ଅଣ୍ଡାଳି ଘରୁ ବାହାରିଗଲା ।

ସୁଶୀଳ ବାବୁ ସୁଲକ୍ଷଣାର ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭ୍ରାତା । ସେ ଅଭିଭାବକ ହେଲାସ୍ତେତ୍ରେ । ସେ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ରର ଚାଲିଚଳଣିରେ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ସତ୍‌ପଥଗାମୀ କରିବାକୁ ନାନାବିଧ ଯତ୍ନ କରି ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ । ମାତ୍ର ସେ କେବେ କେବେ ସୁଲକ୍ଷଣା ନିକଟକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରବୋଧ ଦେଉଥାଏ । ସେଦିନ ସେ ସେହିପରି ସେ ଘରକୁ ଯାଇ କବାଟ ଖୋଲି ଘର ଭିତରେ ପଶି ଦେଖିଲେ ଯେ ଘର ଶୂନ୍ୟ ଥିଲା । ପରେ ସେ ଉପର ମହଲକୁ ଯାଇ ରକ୍ତ-ସିକ୍ତା ହୋଇ ଅଚେତନାବସ୍ଥାରେ ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଥିଲା ନିଜ ଭଗ୍ନୀକୁ ଦେଖି ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଡାକ୍ତରଙ୍କୁ ଆଣିବା ପାଇଁ ଚାକରକୁ ପଠାଇ ନିଜେ ପାଣି ଆଣି ଭଗ୍ନୀର ମୁହଁ ଧୋଇ ଟିକାଏ ପାଣି ପିଆଇଲେ ।

ସୁଲ—(ଚେତ, ମଥାର ଘୁଣ୍ଟାକୁ ଚେଲାଞ୍ଚଳରେ ଲୁଚି) ନନା ! କେବେ ଆସିଲ ?

ସୁଶୀ—ଏବେ ପରା ଆସିଲି । ଏ ଘୁଣ୍ଟା କ'ଣ ? ଏହା ସେ ଦୁଷ୍ଟ ପାପିଷ୍ଠର କାର୍ଯ୍ୟ କି ?

ସୁଲ—ନନା ! ବୃଥାରେ ତାଙ୍କୁ ନିନ୍ଦା କର ନାହିଁ ! ସେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷୀ, ଗୋଡ଼ ଖସି ମୁଁ ପଡ଼ିଗଲି; ଏ ପଟା ମଥାକୁ ବାଜି ଘୁଣ୍ଟା ହେଲା । ମୋ କର୍ମଦୋଷ ।

ସୁଶୀ—ସେ ପାପୀ କାହିଁ ?

ସୁଲ—ସେ ବାହାରକୁ ଯାଇ ବହୁକାଳ ହେଲା । ସେ ଘରୁ ଗଲାପରେ ମୋର ଏ ଦଶା ।

ଏତକ କହୁ କହୁ ସେ ମୂର୍ଚ୍ଛା ସଂଜ୍ଞାଶୂନ୍ୟା ହେଲା । ପରେ ଡାକ୍ତର ଆସି ସୁଲକ୍ଷଣାକୁ ଭଲେ ପରୀକ୍ଷା କରି ମସ୍ତକରେ ପଟୀବନ୍ଧନାଦି ପ୍ରଥମ

ସୁଯୋଗ୍ୟଚିକିତ୍ସାପଟୁର ଭବ ସୁଶୀଳଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି ବୋଇଲା କି ବାବୁ ! ଆପଣ ଶାପୁରୁଷ ପିଠାଇ ମସ୍ତିଷ୍କକୁ ଦେଉଛନ୍ତି । ଏ ଦୁଃଖ ସାମାନ୍ୟ ନୁହେଁ । ମଧ୍ୟ ମସ୍ତିଷ୍କରେ ହେବା ସମ୍ଭବପର । ଏହାର ଉପଯୁକ୍ତ ଚିକିତ୍ସା ଏଠାରେ କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଆପଣ ଏହାଙ୍କୁ ଅବିଳମ୍ବେ ଭ୍ରାତୃସୁତଙ୍କୁ ନେଇ ସେଠା ହାସ୍ପିଟାଲରେ ରଖାଇ ଚିକିତ୍ସା କରାନ୍ତୁ । ଡାକ୍ତର ପରାମର୍ଶାନୁରୂପେ ସୁଶୀଳ ବିଶ୍ଵୀକ ନିଜ ମୋଟରକାରରେ ଭ୍ରାତୃସୁତଙ୍କୁ ନେଇ ସେଠା ହାସ୍ପିଟାଲରେ ରଖାଇ ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ଫେରି ଆସିଲେ ।

ପରିଚିନ୍ତା କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ମନକୁ ଲେଶମାତ୍ର ହେଲେ ଛୁଇଁଲା ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଦୁରବସ୍ଥାମାନଙ୍କ ଏଠ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାରେ ଦ୍ୱିଗୁଣ ବୃଦ୍ଧି ହେଲା । ଉତ୍ତମର୍ଣ୍ଣେ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି ନିଲାମ କରି ତାଙ୍କୁ ଘରରୁ ଘଉଡ଼ିଲେ । ଭାଗ୍ୟ ଜାଣି ତାଙ୍କର ସକଳ ଦୁରବସ୍ଥାର ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଆସି ନିଜ ଗୃହରେ ରହିବା ପାଇଁ ସୁଶୀଳ ଅନୁରୋଧ କଲେହେଁ, ସେ ପାମର ସେ ପ୍ରୀତି ବଚନ ନ ଶୁଣି ପାଗଳ ପରି ହୋଇ ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ଅହର୍ନିଶ ଭ୍ରମଣ କଲା ।

ସୁଲକ୍ଷଣା ଭ୍ରାତୃସୁତ ହାସ୍ପିଟାଲର ଯତ୍ନରେ ଛଅ ମାସ ପରେ ବିଶୁ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ସୁଚିକିତ୍ସାବଳରୁ ଦେହ ଆରୋଗ୍ୟକୁ ଲଭିଲା; କିନ୍ତୁ ନିଜ ପିତାର ଗତି ଅବଗତ ହୁଅନ୍ତେ ତାର ମନଃକ୍ଳେଶ ବଢ଼ିଲା । ଏକଦିନ ପ୍ରାତଃକାଳରେ ହାସ୍ପିଟାଲର ଧାଈ ଡାକ୍ତରଙ୍କୁ ଜଣାଇଲା ଯେ ସୁଲକ୍ଷଣା ଅଦୃଶ୍ୟ; ଏବଂ ତାର ଖଟଉପରେ ଏହି ଚିଠି ପଡ଼ିଛି । ଏହା କହି ସେ ଡାକ୍ତରଙ୍କୁ ଚିଠି ଦେଲା । ଡାକ୍ତର ଚିଠିଟି ଏପରି ପଢ଼ିଲେ ।

“ଡାକ୍ତର ମହାଶୟଙ୍କୁ—

ଅଭାଗିନୀ ସୁଲକ୍ଷଣାର ଶତାଧିକ ପ୍ରଣାମ ।

ଆପଣଙ୍କ ସୁଚିକିତ୍ସାରୁ, ମୋ ଜନନୀଙ୍କ ଅଖଣ୍ଡ ବାତ୍ସଲ୍ୟରୁ ଏବଂ ଜଗଦୀଶ କୃପାରୁ ମୁଁ ରୋଗମୁକ୍ତା ହେଲି । ମୋ ପ୍ରାଣ ଦାନ କରିଥିବାରୁ ଆପଣ ମୋ ଧର୍ମପିତା । ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ପିତାର ଗତି ଏହି ମାତ୍ର । ସେ ମୋତେ ପାଳୋଇଥିଲେହେଁ, ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ପାଳୋଇ ପାରିବି ନାହିଁ । ସେ ଅନ୍ନବସ୍ତ୍ରବାସସ୍ଥାନହୀନ ହୋଇ ଭ୍ରମଣ କରୁଥିଲେ, ମୁଁ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ଖାଇ ଦିବ୍ୟ

ଜୀବନରେ ଆଉ ଯାଇବି ନାହିଁ । ସୁଗୃହିଣୀ ପତି ସହଧର୍ମିଣୀ । ମୋ ପତି ଯେଉଁ ଦଶା ଭୋଗୁଛନ୍ତି, ମୁହିଁ ସେହି ଦଶା ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗତରେ ଭୋଗିବା ଅତି ଏକ ବାଦାଣୁ । ମୋ ଅପରାଧ କ୍ଷନ୍ତବ୍ୟ । ଇତି ।

ନନା !

ମୋ ପ୍ରଣାମ ଗ୍ରହଣ କର । ମୋ ଅପରାଧ କ୍ଷମା କର । ମୋ ଶାଶୁଙ୍କୁ ମୋ ପ୍ରଣାମ ଜଣା କର । ଇତି ।

ଅଭାଗିନୀ—
ସୁଲକ୍ଷଣା ।"

ତାହାର ଚିଠିକି ଚିଠି ଖେଦାକୁ ଲଈ ସେ ଚିଠି ଡାକରେ ସୁଶୀଳ ନୀଷ୍ଟଙ୍କୁ ପଠାଇ ଦେଲେ । ତାକୁ ପଢି ସପତ୍ନୀକ—ସୁଶୀଳ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖିତ ।

କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ନିଶୀଥ, ସମସ୍ତ ଗଗନ କାଳକାଳଅଭ୍ରାଚ୍ଛନ୍ନ; ଉଦ୍ଧିତ ପୁନଃପୁନଃ ବିଦ୍ୟୁତ୍; ପ୍ରବାତ ଘନ ଘନ ଶୁଭୁଛି; ଏବେହିଁ ଝିପ୍ ଝିପ୍ ଜଳବିନ୍ଦୁ ଝୁରୁଛି । ଏମନ୍ତ କନ୍ଧର ସମୟରେ ଏକାକିନୀ ସୁଲକ୍ଷଣା ନାଥାନ୍ୱେଷଣୋ-ଦ୍ଦେଶରେ ଶାନ୍ତିଶାଳାରୁ ବହିର୍ଦ୍ଦ୍ୱାରେ ନିର୍ଗମି ଏକ ପଥରେ ଗମିଲା । ପାର୍ଶ୍ୱ ସୁଗନ୍ଧ ତରୁ ଲତା ଗୁଳ୍ମ ସଙ୍କୁଳ ହୋଇଥିଲା ହେତୁରୁ ସେ ପଥ ନିବିଡ ତମିସ୍ରାଛନ୍ନ । କେବେ କେବେ ତଡ଼ିଲ୍ଲତାକ୍ରାନ୍ତଲକ୍ଷିତ ଉଡ଼ୁଷ୍ଠୀବଣି ବିନା ସେ ପଥରେ ଆଲୋକ ସ୍ତୁତଗତମାତ୍ର । ତଥାପି ସେ ଧୈର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ମାତ୍ର ଅବଲମ୍ବି ଭ୍ରାନ୍ତମନା ହୋଇ ବହୁଦୂର ଗଲାପରେ ତା'ର ପଥକୁ ଜଣେକ ପୁରୁଷ ନିରୋଧି—

ପୁରୁ—ତୁ କିଏ ? ଏତେ ଅନ୍ଧାରରେ ଏକାକିନୀ କେଉଁଠାକୁ ଯାଉଛୁ ?

ସୁଲ !—ମୁଁ ଜଣେ ଅଭାଗିନୀ । ମୋହର ଅଦର୍ଶନ ସ୍ୱାମୀ ଖୋଜିବାକୁ ଏପରି ଯାଉଛି ।

ସୁଲୁ ।—ବଢ଼ । ତୋର ସବୁ ଅଳଙ୍କାର ମୋତେ ଦେ । ନୋହିଲେ ମରିବୁ ।

ସୁଲ ।—ମୋପାଖେ ଅଳଙ୍କାର କିଛି ହିଁ ନାହିଁ ।

ସୁଲୁ ।—ମାଇପେ ମିଛ କହନ୍ତି । ତାଙ୍କ ବଚନ ବିଶ୍ୱାସଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ । ତୋ ଦେହ ନ ଦେଖିଲେ ତୋତେ ଛାଡ଼ିବି ନାହିଁ ।

ସୁଲ ।—ଅହୋ ଚୋର ! ମୁଁ କୁଳସ୍ତ୍ରୀ;ମୋତେ ଛୁଅଁନା । ମୋ ବଚନବିଶ୍ୱାସିତ । ଧର୍ମ ପାଳନ କର ।

ସୁଲୁ ।—ମୁଁ ଚୋର ନୁହେଁ; କିନ୍ତୁ ଚୋରଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ । ମୋର ନାମ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନ ମହାଶୟ, ଅଦ୍ୱୈତ । ପାରିଲେ, ମୋ ନାମରେ ନାଲିଶ କରେ ।

ଏତେ ବୋଲି ସୁଲକ୍ଷଣାର ସ୍କନ୍ଧରେ ସେ କର ନିବେଶି ଚିତ୍କାର କରି ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଲା । ପାର୍ଶ୍ୱରେ ସର୍ପର ଧ୍ୱନି ଶୁଣି ସୁଲକ୍ଷଣା ତଳକୁ ଚାହିଁଲେ, ବିଜୁଳି ଝଟକରସ୍ତୁ ଦେଖାଗଲା ଯେ, ଗୋଟିଏ ସାପ ଲୁଚି ଭିତରକୁ ଯାଉଛି । ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ନାଥର ମଥା ଆଣି ଅଙ୍କରେ ଧରି "ହା—ନାଥ ! ତୁମ୍ଭ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଏପରି ଦୁର୍ମରଣକୁ ମଧ୍ୟ ଘଟା-ଇଲା କି ? ମୋତେ କାହାକୁ ସମର୍ପି ଯାଉଛ ? ମୁଁ କେମନ୍ତେ ବଞ୍ଚିବି ? ରେ—ସର୍ପ ! ମୋତେ ନ ଦଂଶି ମୋ ନାଥଙ୍କୁ କାହିଁ ଦଂଶିଲୁ ?" ବୋଲି କହିକି କାନ୍ଦୁଥିଲା । ସେତେବେ ଗୋଟିଏ ଦୋଟରଦ୍ୱାର ଅଧି ମାର୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ଦୁଇ ଜଣ ଅର୍ଦ୍ଧ ଚାରଣଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା ! ତାକୁ ଦେଖି "ହେ—ବୈଦ୍ୟବର ! ମୋ ନାଥ ସର୍ପଦଷ୍ଟ । ମୁଁ ଅଭାଗିନୀ । ତୋପାଖରେ ଲୁଚା କର ଏହାଙ୍କୁ କୌଣସି ଏକ ଖାନ୍ତିଟାଳକୁ ନେଇ ସୁଶୀଳକୁ କର;" ବୋଲି ସୁଲକ୍ଷଣା ବିନମ୍ରରେ କହନ୍ତେ,ତା କଣ୍ଠସ୍ୱନକୁ ତାକୁ ଚିହ୍ନି ପାରି ସେ ଭାବର ମାଳିକ ତାରକୁ ସେହିକ୍ଷଣି ଓଁଲ୍ହାଇ "ଭଉଣୀ ! ଏ କ'ଣ ?" ବୋଇଲା ! ସୁଲକ୍ଷଣା ତାର ପାଦ ତଳେ ପଡ଼ି "ନନା ! ତୁମ୍ଭ ଭରୋସା

ସର୍ବଦଶ୍ଚ ୮ ବୋଲନ୍ତେ ମୁଣିଲ ସମ୍ମୁମାସ୍ତର୍ଷ ବାସାଦୋନ୍ନିତ ହୋଇ ତ୍ରେବରର ସାହାଯ୍ୟରେ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଧାରଣେ ଦ୍ୱାରା, ଭକ୍ତିଣୀର ନିଜ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ବସାଇ ଅସିବା ସାମ୍ପ୍ରତିକଙ୍କୁ ନେଇ ଡାକ୍ତରଙ୍କୁ ସମର୍ପିଲୁ । ଡାକ୍ତରଙ୍କ ସୁଚିକିତ୍ସା ବଳରୁ ଏବଂ ସୁଲକ୍ଷଣାର ପୁଣ୍ୟ ବଳରୁ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ତତ୍ପରଦିନ ସୁସ୍ଥ ହୋଇ ସକଳ ସମାଚାର ଜାଣି ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ ହେଲା । ସେ ଦିନାବଧି ସମସ୍ତ ଦୁରଭ୍ୟାସ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଧର୍ମାନୁରାଗୀ ହୋଇ ସେଠାରେ ଶ୍ୟାମକାଳନ୍ତରେ ସଙ୍ଗୀତ ବାଦ୍ୟ କରି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସ୍ତୁତି ଅବଲମ୍ବି ଅଳ୍ପ ସମୟରେ ଧନୀ ହୋଇ ପୁତ୍ର ଦେବିଗ୍ରହ ସର୍ବଜନମାନ୍ୟ ସୁଶାନ୍ତ ସମ୍ବାଦ ନିଜ ନିବାସରେ ବାସ କରୁଅଛି । ସେ ପଣ୍ଡିତ ରାଜମଦନଙ୍କ ପରି ଏବଂ ବନଲକ୍ଷ୍ମୀ ବସନ୍ତଙ୍କ ପରି ଆମୋଦପ୍ରମୋଦ ଉପଭୋଗ କରୁଅଛନ୍ତି । ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନାମକ ନବଜାତ ପୁତ୍ର ତାଙ୍କ ଆନନ୍ଦକୁ ଦିନଦିନ ଅଭିବୃଦ୍ଧି କରୁଅଛି । ସକଳ ଜନେ ସୁଲକ୍ଷଣାର ଗୁଣଗାନ କରୁଅଛନ୍ତି ।

ସୁଗୁଣବତୀ ସତୀ ଅସାଧ୍ୟକୁ ସାଧ୍ୟ କରି ପାରେ । ଇତି ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା ।

ମୁ. ବିଶାଖାପଟ୍ଟଣ ୪-୮-୩୭

ଲଳିତା

ବିଶାଖାପଟ୍ଟଣ ଜିଲ୍ଲାର ନାଗାବଳୀ ନଦୀତୀରରେ ଚିକାକୋଲ୍ ନାମକ ପଟ୍ଟଣ ବିଦ୍ୟମାନ । ଗଞ୍ଜାମ, ବିଶାଖାପଟ୍ଟଣ, ଗୋଦାବରୀ ଏବଂ କୃଷ୍ଣା ଏହି ଚାରୋଟି ଜିଲ୍ଲା "ଉତ୍ତର ସର୍କାର" ନାମରେ ହାଇଦରାବାଦ୍ ନିଜାମଙ୍କ ଶାସନାଧୀନ ଥିଲା ସମୟରେ ନିଜାମଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧିସ୍ୱରୂପ ଜଣେ ନବାବ ଚିକାକୋଲ୍‌ରେ ରହି ଶାସନ କରୁଥାଏ । ହାଇଦରାବାଦ୍‌ରୁ ଜଳମାର୍ଗରେ ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇ ପଠା ଯାଉଥିଲା ଲଫାଫା ଏବଂ ଟଙ୍କା ମୁଣି ଚିକାକୋଲ୍‌ରେ

ଶୋଭା ପାଉଥିଲା କାରଣରୁ ଏବଂ ମୁଦ୍ରାକୁ ଯାବନିକ ଭାଷାରେ "ସିକ୍କା" ବୋଲୁ ଥିବାରୁ ଯବନମାନେ ଉକ୍ତ ପଲ୍ଲୀକୁ "ସିକ୍କା ଖୋଲ୍" ନାମ ଦେଇଥିଲେ। ଅଦ୍ୟ ସେ ପଲ୍ଲୀର ରଙ୍ଗଢଙ୍ଗ ପ୍ରକୃତ ନାମ ମଧ୍ୟ ରୂପାନ୍ତର ଧାରଣ କରି "ସିଙ୍ଗାକୋଲ୍" ବୋଲି ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଅଛି।

ସେ ପଲ୍ଲୀର ହେମନ୍ତ ନାମକ ଜମିଦାର ମହାଜନୀ କରି ବହୁ ଧନ ଉପାର୍ଜିଥିଲା। ତାହାର ରଙ୍ଗନ୍ତ ନାମକ ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର। ରଙ୍ଗନ୍ତ ପ୍ରାପ୍ତ ଯୌବନ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ମାତୃପିତୃବିହୀନ। ତାର ବର୍ଣ୍ଣ ଗୌର; ଶରୀର ନାତିଦୀର୍ଘ ଏବଂ ନାତିସ୍ଥୂଳ; ଆସ୍ୟ ସହାସ। ତାର ଅଭିଭାବକ କେହି ନ ଥିଲା କାରଣରୁ ସେ ଦୁଷ୍ଟଜନସଙ୍ଗୀ ହୋଇ ନାନା ଦୁରଭ୍ୟାସ-ବଶଗ ହେଲା।

ସେ ପଲ୍ଲୀରେ ମାଧବନ୍ତ ନାମକ ଜନୈକ ବ୍ୟକ୍ତି ବାଣିଜ୍ୟ କରି ସାମାନ୍ୟ ଧନୀ ହୋଇ ସୁଖରେ କାଳ ଯାପନ କରେ। ତାହାର ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଝିଅ। ତାର ନାମ ଲଳିତା; ଶରୀର ଶିରୀଷକୁସୁମ ସଦୃଶ; ନୟନ-ଯୁଗଳ ବିକଶିତନୀଳୋତ୍ପଳ; ବୟସ ଷୋଳ ବର୍ଷର। ସେ ଗୁଣବତୀ ଏବଂ ବିଦ୍ୟାବତୀ।

ରଙ୍ଗନ୍ତ ବନ୍ଧୁଭାବରେ ମାଧବନ୍ତର ଘରକୁ କେବେ କେବେ ଗମନାଗମନ କରୁଥାଏ। କ୍ରମେକ୍ରମେ ସେ ଗମନାଗମନ ପ୍ରବୃତ୍ତି ହୋଇ ତାର ଏବଂ ଲଳିତାର ପରିଚୟ ଘଟିଲା। କେତେକାଳ ପରେ ସେ ପରିଚୟ ସ୍ନେହରୂପେ ପରିଣତ ହେଲା। ଆଉ କେତେକାଳ ପରେ ସେ ସ୍ନେହ ପ୍ରୀତି-ରୂପ ଧାରଣ କଲା। ସୁରୂପ ଯୁବତୀଯୁବକଙ୍କର ପ୍ରାୟଶଃ ମେଳନରେ ପ୍ରୀତି ସମ୍ଭବିବା ଅସ୍ୱାଭାବିକ ନୁହେଁ। ସରଳହୃଦୟା ଲଳିତା ରଙ୍ଗନ୍ତର ସୁନ୍ଦର ରୂପରେ ଏବଂ ମଧୁର ଭାଷଣରେ ନିତାନ୍ତ ବଶ୍ୟା ହେଲା, କିନ୍ତୁ ଭାବଦଶାକୁ ବୁଝି ପାରିଲା ନାହିଁ। ସର୍ପଗ୍ରାହୀ ନାଗସ୍ୱରକୁ ବଜାଇ ପୁଙ୍କି ଥିଲେ, ନାଗ ସେ ଗାନରେ ମୋହିତ ହୋଇ ଖେଳିଲା; କିନ୍ତୁ ସେ ସର୍ପଗ୍ରାହୀ ଆପଣାକୁ ଧରି ବନ୍ଧନ କରିବ ବୋଲି ଜାଣି ପାରେ ନାହିଁ। ଭବିତବ୍ୟ ଅଗୋଚର ତ!

ବନ୍ଧୁବାଜ ଚୈତ୍ରପୂର୍ଣ୍ଣିମା ସନ୍ଧ୍ୟା। ସୁଧାକର ଶଦେବରାଜତନ୍ତ୍ର ପରି ଉଦୟଗିରିଶିଖରେ ବିରାଜିତ। ଧରଣୀଙ୍କୁ ତନ୍ଦ୍ରାକାଳରେ ଝାଳିବା ନିମନ୍ତେ

ପ୍ରକୃତ ତାଙ୍କ ସନ୍ଧ୍ୟାଭାଗ ଜୀବନର ସ୍ମୃତିସମୂହ ଓ ନକ୍ଷତ୍ରଗଣ ସମାନ-ଯୋଗ୍ୟଭଳି ଦିଶିଲା । କୁମୁଦ, ଚକୋର ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ର ଦର୍ଶନରେ ପ୍ରମୁଦିତ । ଚନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କୁ ପ୍ରତାରଣା କରି ଦର୍ଶନରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇ ତାଙ୍କ ଦୁଃଖକୁ ଜାଣନ୍ତେ କ୍ଷୀଣପ୍ରାଣ-ବୃକ୍ଷଗଣ ଘଟରେ ପ୍ରକାଶିଲ ଏବଂ ଜୀବନ୍ମୁକ୍ତ-ଜୀବନ୍ତ ମୋଦକୁ ଲଭିଲେ ।

ସେ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ରଙ୍ଗଦତ୍ତ ମାଧବଦତ୍ତଙ୍କ ଗୃହରେ ପହଞ୍ଚି ଦେଖିଲେ ଯେ ଲଳିତା ଏକାକିନୀ ହୋଇ ଦେଶ ନିକଟରେ ଥିଲା । ଚୌକିରେ ବସି ଦୀପାଲୋକରେ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ପଢ଼ୁଛି । ରଙ୍ଗଦତ୍ତ ଉତ୍ତରୀୟବସ୍ତ୍ର ହୋଇ ଆନ ଚୌକିରେ ବସନ୍ତେ, ଲଳିତା ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ପାଠ ବନ୍ଦ କଲା । ସେ ଯୁବକ ମଧୁରାଳାପ କରୁଁ କରୁଁ ଚରଣମୂଳ ନିମିତ୍ତ ବାହୁଦ୍ୱୟ ପ୍ରସାରନ୍ତେ, ସେ ଯୁବତୀ ସହସା ଚୌକିରୁ ଉଠି ଟେକେ ପାଦ ପଛକୁ ଘୁଞ୍ଚି ବୋଇଲା କି "ତୁମ୍ଭେ ଏପରି ଅନ୍ୟାୟାଚରଣ କର ନାହିଁ । ମୁଁ କୁଳପାଳିକା । ତୁମ୍ଭେ ମୋ ବାପାଙ୍କୁ ମାଗି, ମୋତେ ବିଭା କରି ତୁମ୍ଭର ସର୍ବସ୍ୱ କରି ପାର" । ଏ ବାକ୍ୟାବଳୀରେ ରଙ୍ଗଦତ୍ତ ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ନିଜ ଭବନକୁ ଫେରି ତତ୍ପର ଦିନ ଜନୈକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ମାଧବଦତ୍ତ ନିକଟକୁ ପଠାଇ ଲଳିତାକୁ ମାଗାଇଲା । ମାଧବଦତ୍ତ ରଙ୍ଗଦତ୍ତର ଗୁଣ ଗ୍ରାମକୁ ଭଲେ ଜାଣିଥିଲେହେଁ, ତାର ସମ୍ପଦକୁ ଭାବି ଏବଂ ନିଜ ନନ୍ଦିନୀର ମନୋଭାବ ଅବଗତ ହୋଇ କନ୍ୟା ପ୍ରଦାନ କରିବାକୁ ସମ୍ମତ ହେଲା ।

ବୈଶାଖ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷରେ ଲଳିତା ରଙ୍ଗଦତ୍ତଙ୍କ ବିବାହ ଅତି ସମାରୋହ ସହ ସମ୍ପନ୍ନ ହେଲା । ନବ ଦମ୍ପତି ପ୍ରାୟଶଃ ଏକବର୍ଷ ସୁଖରେ କାଳାତିପାତ କଲେ । ରଙ୍ଗଦତ୍ତର ଦୁର୍ନୀତି ମଦ୍ୟପାନ, ବ୍ୟଭିଚାରାଦି ଦୁର୍ଗୁଣଗଣ ଦିନ-ଦିନାଭିବୃଦ୍ଧି ଲଭିଲା । ଲଳିତାଠାରେ ଥିବା ସେ ଯୁବକର ପ୍ରୀତି କ୍ରମେ ହ୍ରସ୍ୱ ହୋଇ, ଘୃଣାର ଦାସ ହୋଇ, ପରିଶେଷରେ ଔଦାସୀନ୍ୟ ହୋଇ ଅନ୍ତରେ ଶୂନ୍ୟ ହେଲା । ମାତ୍ର ଲଳିତାର ପତିପ୍ରୀତି କିଛି କମିନାହିଁ ତାହାକୁ ସର୍ବଦା ପତିସେବାପରାୟଣା କଲା । ପଦ୍ମ ବାଳତପନକରସ୍ପର୍ଶରେ ପ୍ରମୁଦିତ ହୋଇ ନିଜ କୋଳରେ ଥିବା ଅଳିକି ଆଶ୍ରୟ କରେ; କିନ୍ତୁ ସହସ୍ର କରଣୀ ପ୍ରଖର ପଦ୍ମର ମାଦକତାକୁ ନାଶ କରେ ।

ରଙ୍ଗବର୍ତ୍ତି ଗ୍ରାମଣୀନାମ୍ନୀ ବେଶ୍ୟାକୁ ବିକାଶ ନଗରକୁ ଆଣି ଅଙ୍ଗଣା ସ୍ଥାନରେ ରଖିଲ । ତଥାପି ସହନଶୀଳା ଲଳିତା ତାହା ସହନ କଲ । ସେ ପତିଙ୍କ ବେଦନକୁ କେତେଦିନ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ପିତ୍ରାଳୟକୁ ଗଲ ନାହିଁ । ମୃଗରାଜ ଶୋଇଥିଲେ, ମୃଗଙ୍କ କୋଳାହଳ ପ୍ରବଳ । କେତେକ ଦିନରେ ଗ୍ରାମଣୀ ଗୃହଦେବୀ ହେଲ । ତାହାର ସେବା ମଧ୍ୟ କରିବାକୁ ରଙ୍ଗବର୍ତ୍ତି ଲଳିତାକୁ ବାଧ୍ୟ କଲ । ସେ ପତିବ୍ରତା ମନୋଦୁଃଖକୁ ଏବଂ ଶରୀରକଷ୍ଟକୁ ସହ୍ୟ କରି ପତିର ଆଦେଶକୁ ପ୍ରତିପାଳି ବେଶ୍ୟାର ସେବା ମଧ୍ୟ କଲେ । ଗ୍ରାମଣୀ ଏବଂ ରଙ୍ଗବର୍ତ୍ତି ଗଭୀରରାତ୍ରରେ ପଲ୍ୟଙ୍କରେ ସୁଖେ ଶୟନ କରିଥିଲେ ଲଳିତା ଦ୍ୱାର ବାହାରେ ବସି ରହି ତାହାଙ୍କ ଆଦେଶକୁ ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରୁଥାଏ । ସେହିସବୁ ସମୟରେ ତାର ମନୋଭାବ ସ୍ରଷ୍ଟାଙ୍କର ମାତ୍ର ବୋଧଗମ୍ୟ ।

ଦୁର୍ଭୋଗ ପରେ ଦୁର୍ଯୋଗ ଘଟେ । ଏହିପରି କେତେକାଳ ଅତିବାହିତ ହେଲା ପରେ ଲଳିତାର ପେଟରେ କର୍କଟରୋଗ (Cancer) ଜାତ ହେଲା । କର୍କଟରୋଗର ପ୍ରାରମ୍ଭରୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଚିକିତ୍ସା କରାଯାଇଥିଲେହେଁ, ତାହା ନିବାରଣ ହେବ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ । ସେହିପରି ଆଜ୍ଞେ ଲଳିତାର ଚିକିତ୍ସା ନାମକୁ କରାଗଲା ନାହିଁ । ଅତଏବ ଲଳିତା ଛଅମାସ ପରେ ପରଲୋକ ଗମନ କରି ମନୋଦୁଃଖରୁ ଏବଂ ଶରୀରକଷ୍ଟରୁ ମୁକ୍ତା ହେଲା ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ନିଜଗାଡେ ନିଜେ ପଡେ

"ନିଜ ଗାଡେ ନିଜେ ପଡେ ।" ଏହି ଲୋକୋକ୍ତି ପ୍ରାୟଶଃ ସମସ୍ତଙ୍କର ମୁଖସ୍ଥ, କିନ୍ତୁ ତାହାର ଯାଥାର୍ଥ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କର ଅଜଣାରେ । ଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗଳ୍ପ ତାର ନିଦର୍ଶନ । ଏହା କେବଳ କଳ୍ପିତ ନୁହେଁ, ସତ ଘଟଣା ସମ୍ପୃକ୍ତ ଅଟେ ।

ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟରେ ଭବାପୁର ଗୋଟିଏ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗ୍ରାମ । ତାର ପୂର୍ବ-ଦିଗରେ ପ୍ରାୟଶଃ ସାତ ମାଇଲ୍ ଦୂରରେ ଭୂମିବପୁର ନାମକ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରାମ ଅଛି । ସେ ଗ୍ରାମର ଅନତିଦୂରରେ ଥିବା ବଡ଼ ମଇଦାନରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶନିବାର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ହାଟ ବସେ । ସେ ହାଟକୁ ଅନ୍ୟୂନ ପଞ୍ଚଶତ ଶକଟରେ ନାନାବିଧ ପଣ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଆନୀତ ହୁଏ । ତହିଁ ପାଞ୍ଚ ହଜାରରୁ ବେଶୀ ଲୋକଙ୍କ ସମାବେଶ ହୋଇ ପ୍ରାୟଶଃ ଏକ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର କାରବାର ବୋଲି ଅନୁମାନ କରନ୍ତି । ଭବାପୁର ଏବଂ ଭୂମିବପୁର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦେଶ ଏବେ ସଫା ହୋଇ ନିରାପଦ । ମାତ୍ର ତାହା ପଞ୍ଚାଶ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଅରଣ୍ୟାକୀର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଦସ୍ୟୁଶ୍ୱାପଦ ସଙ୍କୁଳ ହୋଇ ବିପଦ ହୋଇଥିଲା । ରେଳ ସଡ଼କ ନ ଥାଇ ପଥ ସୁଗମ ନୋହୁଥିଲା ।

ଭବାପୁରରେ ନୀଳକଣ୍ଠ ସାହୁ ନାମକ ଜଣେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ବଣିକ ନିବାସ କରି ସାମାନ୍ୟରୂପେ ବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ତାହାର ନାରାୟଣ ନାମକ ଷୋଡ଼ଶ ବର୍ଷର ବୟସ୍କ ପୁତ୍ର ମାତ୍ର । ସେ ନିଜ ପୁତ୍ର ସହିତରେ ଶନିବାର ହାଟକୁ ଯାଇ ବିକାକିଣା କରି ଆସୁଥାଏ ।

ପୌଷ ମାସର ଶନିବାର । ନୀଳକଣ୍ଠ ନିଜ ପୁତ୍ର ସହ ପ୍ରାତଃକାଳରେ ଶେଯ ଛାଡ଼ି ମୁହଁ ଧୋଇ ପଖାଳରେ ପେଟ ପୂରାଇ ସୁନାମୁଣି ଧରି ହାଟକୁ ଗଲେ । ଦୈବବଶରୁ ତାଙ୍କ ବିକାକିଣା ସେ ଦିନ ପାଞ୍ଚଘଣ୍ଟା ଯାଏ ସରିଲା ନାହିଁ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତ ହେଉଥିବା ଦେଖି ସେ ଦୁହେଁ ନିଜ ଗୃହାଭିମୁଖରେ ତର ତର ଗମନ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । କିୟତ୍ସମୟପରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୁଅନ୍ତେ ଅନ୍ଧକାର ଅରଣ୍ୟକୁ ଆଚ୍ଛାଦିଲା । ଶୀତକାଳୀନ ପ୍ରବଳ ।

ହ୍ରିଁ ହ୍ରିଁ ହୁଙ୍କାର ଏବଂ ଘୁଙ୍କନାଦ ପ୍ରକଟିତ । ପଥ ଜନଶୂନ୍ୟ । ସେ ଭୂତସଙ୍କ ଗାତ୍ର ଶୀତରେ ଏବଂ ଭୀତି ବାୟୁରେ ପ୍ରକମ୍ପିତ । ଶୀଘ୍ର ରାଜ ନିବେଶନ ପ୍ରତିବେଶୀଦେଶରେ ତାହାଙ୍କ ଗମନ ଯଥାସାଧ୍ୟ ତ୍ୱରିତ । ପ୍ରାୟଶଃ ଅର୍ଦ୍ଧେକ ପଥ ଗମନ କଲା ପରେ “ବଳିଆ ଶୀ ଶୀ” * ନାଦ ଶୁଣି ସେ ଘୁରେଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ ତ୍ରସ୍ତ ହେଲେ । ଅଳ୍ପ କେତେକ କ୍ଷଣ ପରେ ଗୋଟିଏ ଭାଣ୍ଡ ନୀଳ-କଣ୍ଠର ସ୍ୱରସ୍ୱଳ୍ପ ନିଷ୍ଠନ କରନ୍ତେ ସେ ଶିଳାର ବକ୍ଷ ଭୂମିତଳ ପଡ଼ି, ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧି ତାହାର ହାତରେ ଧନମୁଣି ଦେଇ ଏମନ୍ତ କହିଲା :—“ନାରଣି ! ମୁଁ ନିଶ୍ଚେ ଏଠାରେ ମରିବି । ତୁ ଆଉ ଟିକିଏ ବି ବିଳମ୍ବ ନ କରି ଶୀଘ୍ର ବାହାରିଯା । ମା—ଠାକୁରାଣୀ ତୋର ମଙ୍ଗଳ କରନ୍ତୁ ।” ନାରାୟଣ ଜନକାଦେଶ ପାଳନ କରି ଧନମୁଣିକି ଅଣ୍ଟାରେ ବାନ୍ଧି ସାଶ୍ରୁନୟନ ଯୁଗଳକୁ ହାତରେ ପୋଛି ପୋଛି ଧାଇଁଲା । ଅନତିଦୂର ଗଲାପରେ ସେ ଅତି କ୍ଳାନ୍ତ ହେଲା । ତାର ପାଦ ଆଉ ଚଳିଲା ନାହିଁ । ସେ ବସୁମତୀରେ ବସିପଡ଼ିଲା । ଜନକର ପରି ଦୁର୍ମରଣ ତାର ମଧ୍ୟ ସେଠାରେ ଘଟିବ ବୋଲି ସେ ନିଶ୍ଚୟ କଲା । ପିତୃ ମରଣ ଦୁଃଖଠାରୁ ମାତୃଦର୍ଶନ ବଞ୍ଚିତ ଦୁଃଖ ଅଧିକତର ହେଲା । ସେ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ହୋଇ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ୍ ନିରୀକ୍ଷଣ କରନ୍ତେ ତାର ବାମ ପାର୍ଶ୍ୱର କିଛି ଦୂରରେ ଗୋଟିଏ ଦୀପର ଆଲୋକ ଦେଖାଗଲା । ସେ ଅତି-କଷ୍ଟରେ ଶନୈ ମନ୍ଦଗମନରେ ଯାଇ ଦୀପ ଜଳିଲା କୁଟୀରର କବାଟକୁ ହାତରେ ଠେଲିଲା ।

ଗୋଟିଏ ବୁଢ଼ୀ କବାଟ ଫିଟାଇଲା । ତାର ବୟସ ପ୍ରାୟଶଃ ଷାଠିଏ, ବର୍ଣ୍ଣ ଝୋଲିଆ ପରି, ମୁଣ୍ଡର ବାଳ ଚେମ୍ବୁଲି ପାଣ୍ଟୁ ପରପ୍ରେ, ଆଖି ଏବଂ ଚେମ୍ବୁଲି ଫଳର ପରି ଫୋଲାର, ମୁହଁ ଘୋଡ଼ାର ପରି, ଅଗକୁ ବାହାରିଥିଲା ଏବଂ ଦାନ୍ତ ଲଉମଞ୍ଜିପରି ଉଚ୍ଚ, ଗାଦ “ଏ ମାଆ” ପରି ଅଗକୁ ନତ, ଡାହାଣ ହାତରେ ବାଉଁଶ ବାଡ଼ିଟିଏ । ତାହାର ଦର୍ଶନରେ ନାରାୟଣର ଆପାଦ ମସ୍ତକ କମ୍ପିତ । ତଥାପି ବୁଢ଼ୀ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେବି ପଚାରନ୍ତେ ନାରାୟଣ

* (ବଣ୍ୟ ବଳିଆ କୁକୁରମାନଙ୍କର ସିଂହପରି ଶୁଣାଯାଉଥିବାରୁ) ଜଙ୍ଗଲକୁ ଲୁଚିକି କରି ବଣ୍ୟ ଅନ୍ୟକୁ ଓ ଜଙ୍ଗଲକୁ ମିଶାଇ ଝୁଣ୍ଡରେ କରି ଫୁଙ୍କିଲେ ଶିକାରୀମାନଙ୍କ ସିଟି (whistle) ଭଳି ଯେଉଁ ଧ୍ୱନି ହୁଏ ତାକୁ ବଳିଆ ଶୀ ଶୀ ବୋଲାଯାଏ ।

ସକଳ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ସରଳରେ କହିଲି । ତାହା ଶୁଣି ବୁଢ଼ୀ ଟେକ ପ୍ରକାଶି ବୋଇଲା "ଏଠାରେ ଭୟ ନାହିଁ, ଦୁଧ ଦେବି, ପିଇ ସୁଖରେ ଶୁଅ, ଦିନ ହୋଇଲେ ଘରକୁ ଯାଅ ।" ଏତେ କହି ବୁଢ଼ୀ ନାରାୟଣଙ୍କୁ କୁଟୀର ଭିତରକୁ ନେଇ ଦୁଧ ପିଆଇଲା । ଦୀପର ଦେହିଁ ବଣାଗ୍ରରେ ତାର ସକଳ କାୟା ଅଠର ବର୍ଷର ପୁଅ ଗୋଟିଏ ଖଟରେ ଶୋଇଥିଲା, ସେ ଦଣ୍ଡରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଲମ୍ବଚୁଣା ଖଟ ପକାଇ ତହିଁ ଉପରେ ନାରାୟଣଙ୍କୁ ଶୟନ କରାଇ ଦୀପ ନିଭାଇ କବାଟ ବନ୍ଦ କଲା । ଦୁଃଖ ଏବଂ ଚିନ୍ତାବଶରୁ ନାରାୟଣ ଅନିଦ୍ର । କେତେକ ସମୟ ପରେ ଦାଣ୍ଡ କବାଟ ଠେଲା ଏବଂ ଜଡ଼ା ଶବଦ ଶୁଣି ସେ କାନ ଡେରି ଅଧଃକଥିତ ସମ୍ଭାଷଣ ଶୁଣି ପାରିଲେ :—

ପ୍ରଥମ :—ଆଜି ଗୋଟିଏ ମଣିଷଦେଖା ହେଲା । ମାସ ଲୁଣ୍ଡ କିଛି ନାହିଁ । ଅଶକ୍ତା ଦେଖିଗଲା ।

ଦ୍ୱିତୀୟ :—କେଉଁଠିକି କୁଆଡ଼େ ? ଆସି ଜଗାରେ ପଡ଼ିଛି ।

ପ୍ରଥମ :—କାହିଁ ? ସେ କୋଉଠେ ?

ଦ୍ୱିତୀୟ :—ମୁଁ ଘରେ ଶୁଆଇଛି । ତାର ଦେହ ମୋର ବଶ ।

ପ୍ରଥମ :—ଆଚ୍ଛା । ତେବେ ଆମକୁ ଶୀଘ୍ର ଖାଇବାକୁ ଦେ । ଆମେ ଏବେ ଗାଁକୁ ଯିବୁ ।

ଏହି ସମ୍ଭାଷଣର କେତେକ ସମୟ ପରେ ଦାଣ୍ଡ କବାଟ ଖଡ଼ା ଏବଂ ପାଦ ଶବ୍ଦ ଶୁଣା ହେଲା । ସେ ସମସ୍ତ ଶ୍ରବଣ କରି ନାରାୟଣ ପ୍ରକମ୍ପିତ, ତାର ଦୁଃଖ ଏବଂ ଭୟ ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ । ସେ ସେହିକ୍ଷଣି ଉଠି ପଳାୟନମାର୍ଗ ନିମନ୍ତେ ଘୁରି ଚାହିଁ ଘରଶ୍ରେଣୀରେ ଭିଗାବନ୍ତରୁ ଗୋଟିଏ ବାଉଁଶ ପାଉଆଶାଙ୍କୁ ଖବରା ଜଣାଗଲା । ସେ ଖଟ ତାଳିକୁ ଅନ୍ଧକାର ତା ଉପରେ ଚଢ଼ି ବାଉଁଶ ପାଉଅ ଧରି ଫେରିବାବାଟେ ବାହାରି ଯାଇ ଅଳ୍ପକ୍ଷଣେ ତୋଳିକ ଷ୍ଟେସନରେ ରିପୋର୍ଟ କଲା । ଜଣେ ସବ୍‌ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର ଏବଂ ଦୁଇଜଣ କନଷ୍ଟେବଲ ଅବିଳମ୍ବେ ଆସି ସେ ବୁଢ଼ୀକୁ ଗିରଫ କରି ତାର କୁଟୀର ତଦାରଖ କରିବାରୁ ଦେଖାଗଲା ଯେ ତାର ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁଅ ଛେଦିତକଣ୍ଠ ହୋଇ ଖଟରେ

ପଡ଼ୁଅଛି । ସେହି ଶବ୍ଦକୁ ଶେଷଥର ମାତ୍ର ଶୁଣି ବୁଢ଼ା "ଖେଁ-ଖେଁ" ହୋଇ ଗ୍ଳାନ ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଲା ଏବଂ କେତେକ୍ଷଣ ପରେ ତେଣୁ ସ୍ୱପ୍ନକୃତ ଏବଂ ନିଜ ପୁତ୍ରହସ୍ତକୃତ ସକଳ ଘୋରକୃତ୍ୟ ଭୁଲିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲା । ପରେ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇଥିଲା ପୁତ୍ରଦ୍ୱୟ ମଧ୍ୟ ଗିରଫଦାର । ସେ ତିନି ଜଣ ଉପଯୁକ୍ତ ଶାସ୍ତି ଲଭିଲେ ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ବାଳିକା ବିବାହ

ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି ଜମିଦାରୀରେ ରଣବଳ୍ଲଭପୁର ନାମକ ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନ ବିଦ୍ୟମାନ । ସେ ଗ୍ରାମରେ ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାଶ ନାମକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବାସ କରେ । ତାହାର ଲୋକନାଥ ନାମକ ପୁତ୍ର ଏବଂ ପାର୍ବତୀ ନାମ୍ନୀ ଦ୍ୱାଦଶବର୍ଷୀୟା ପୁତ୍ରୀ ମାତ୍ର । ବିଶ୍ୱନାଥର ବୟସ ପ୍ରାୟଶଃ ପଚାଶ, ଶରୀର ନାତିଦୀର୍ଘ, ନାତିହ୍ରସ୍ୱ ଏବଂ ନାତି ସ୍ଥୂଳ, ନାତିକ୍ଷୀଣ, ବର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ୟାମଳ; କେଶ ଧଳାକଳାର ମିଶ୍ରଣ ପରି ଧଳା ଏବଂ କଳା । ତାର ପତ୍ନୀବିୟୋଗ ଘଟି ଦୁଇବର୍ଷ ମାତ୍ର ହୋଇଅଛି । ଲୋକନାଥ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡିରେ ଏଲ୍, ଏ, ପଢ଼ି, ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ଘରକୁ ଫେରିଅଛି । ତାର ବୟସ ଅଠର; ବର୍ଣ୍ଣ ଗୌର । ସେଦିନ ବେଳ ତିନିପହର । ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାଣ୍ଡର ଗୋଟିଏ ପିଣ୍ଡାରେ ବସିଣା ଘାସ ବିଡ଼ି ବନ୍ଧା ପାଇଁ ସୂତା ଟାକୁଅରେ କାଟୁଅଛି । ଲୋକନାଥ ଅପରକ ପିଣ୍ଡାରେ ବସି ଗୋଟିଏ ଅଙ୍ଗ୍ଳ ପୁସ୍ତକ ପଢ଼ୁଅଛି ।

ଲୋକ:—ନାନା ! ପାରୁ କାନ୍ଦୁଅଛି—ସେ ଅଜାକୁ ବାହା ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ।

ବିଶ୍ୱ :—ତାର ମୁଣ୍ଡ; ତାକୁ କ'ଣ ଜଣା—ବାପ ? ସେ ତ ଟିକି ପାଗଳି ପର ମିଛିଏ ।

ଲୋଭ :—ଯେ ଝିଅ ପାଳିଲା ପର ହେଉ କାନ୍ଥା ଭଳି ପାଳିଲା ପର ହେଉ, ତାର କଷ୍ଟ ଦେଖେ କେ? ପାଣ୍ଡୁର କଷ୍ଟ ଦେଖେ କେ? ସେ ଷାଠିଏ କରିଥିଲା। ପାଣ୍ଡୁର କଷ୍ଟ ବାର ମାସ। ଏହାର ଦାମ ଦେଉଁ ମୁକ୍ତି ଅଛି କି?

ଭକ୍ତ :—ଷାଠିଏ କରନ୍ତି ଦେଲେ, କ'ଣ ହେଲା? ସେ ଗୁଳିଶ କରିଥିଲା ପର ଧାରେ। ପୁଣି କାହେଁରା ଦୁଃଖ ଶହୁର। ତାର ଔଜ ତୋର ଅଛିକି? ସେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ବ୍ରାହ୍ମ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଉଠି ଭାଗର ପାଣିରେ ଗାଧୋଇ ଆସନରେ ବସିଲେ ବସି ଦିନ ଘଣ୍ଟାଏ ସାଏ ଜପ ତପ କରେ; ମଧ୍ୟ ଗ୍ରାମବ୍ରାହ୍ମଣଠାରୁ ବେଶୀ ଖାଏ। କେଡ଼େ ଲାଜ୍ୟେ!

ଲୋଭ :—ଦେଖିଲ, ଆମ ବୁଢ଼ୀ ସର୍ବଦା ଦୁଃଖୀ ରୁଣ୍ଡା ଖାଉଥିବ! ଯେତେ ଖାଇଲେହେଁ ବୁଢ଼ା ହେଲା ହେବ କି? ପଶୁ ବାରଣ୍ଡିଆ ବୋଲିଲେହେଁ ସିଏ ବାଧ୍ୟ କରିବେ ନାହିଁ; ନାଲୁଣୀ ବୋଲିଲେ ବାଧ୍ୟ କରିବେ ସିନା!

ଭକ୍ତ :—ଯେ ଯେତେ ବାଧ୍ୟ କରନ୍ତୁ, ତମ୍ଭେ ଏତେ ଖେଦେ— ଖାଏ କେତେ? ପରଶୁରାମପୁରର ବାମଦେବ କାଳ ଏଥାଠାରୁ ବଡ଼। ସେ ବୁଢ଼ାକୁ ଉଦ୍ଧାର କରି ନାହିଁ କି? ତାର ଭର୍ତ୍ତା ଆନନ୍ଦରେ ଘର କରି ସ୍ୱର୍ଗ ସୁଖ ପାଇ ନାହିଁ କି?

ଲୋଭ :—ନାହିଁ ତ ମାରିଛି। ସେ ମଣ୍ଡ କାଳରେ ଦିନ ପାଉଥିବ ସିନା! ଜନା! ତୁମ୍ଭେ ଦାନ ଘୋଡ଼ାଙ୍କୁ ବାଲୁଙ୍ଗିକି କେତେ ଟଙ୍କାରେ ବିକିଲ?

ଭକ୍ତ :—ସେବା ବୋଇଲେ, ମୋ କିଣିଲେ ନାହିଁ। ସେ ହେଉଛୁ ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କାରେ ବିକିଦେଲି।

ଲୋଭ :—ବାଲୁଙ୍ଗିକି ଦଶ ଟଙ୍କାରେ ବିକାଲି; ଝିଅଙ୍କୁ ପନ୍ଦରଶହ ଟଙ୍କାରେ ବିକୁଅଛ। ଜନା! ଦାଡ଼ି ହେଲା ବାଲୁଙ୍ଗିର ଏବଂ ଜନାଙ୍କ ଝିଅର ତୁଳନା ନ୍ୟୁନାଧିକ ମୂଲ୍ୟରେ ସାଙ୍ଗ ହେଉଛିଲା।

ବିଷ୍ଣୁ :—ଭଉଣୀ—ମୁଁ ଚିହ୍ନିଲି ନାହିଁ ? ସେ ସମ୍ଭବ ଅନୁଚିତ ବୋଲି ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କହୁଅଛି । ଅମ୍ଭ ଭବ୍ୟତାକୁ ଘୃଣା ସେ ଦୂଷଣ ଦେବାଙ୍କୁ ଯାନ୍ତି । ଅନ୍ୟେ ନାହିଁ ବୋଲିବା ଭଲ କି ? ସେ ଦୂଷଣ ତେଣୁ ଏହିଃ ଏ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସାଧିବ !

ଲେଖ :—ମୋ ପାଠ ପାଇଁ ଭଉଣୀ ଶହେ ଟଙ୍କା ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ଦେଇ ନ ପାରିଲେ, ମୁଁ ଭିକ ମାଗି ଟଙ୍କା ଅର୍ଜନ କରିବି । ସେ କଥା ଥାଉ । ଅମ୍ଭ ଗାଁର କୃଷ୍ଣରଥ ମୋର ସହପାଠୀ । ସେ ଗୁଣବାନ୍, ରୂପବାନ୍ ଏବଂ ପାତ୍ରର ଉପଯୁକ୍ତ ବର ।

ବିଷ୍ଣୁ:—ଅଳ୍ପ ବରକୁ ବାଛିଲ ! କୃଷ୍ଣାର ଗୁଣ ରୂପ କେତେଣି ହେଲେ । ତାଙ୍କ କି ସମ୍ପତ୍ତି ଅଛି କହ ? ତା ପାଠ ଶେଷ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରବର୍ତ୍ତିକ ଜିଭାଣ । ଆଜିକାଲି ଚାକିରିଟିଏ ଲାଭ ହେବା ଅସମ୍ଭବ । ସେ ହେତୁରୁ ସେ ବାଣପୁର ହୋଇ ମାଇପକୁ ସଙ୍ଗେ ନେଇ ବୁଲି ବୁଲି ଭିକମାଗିବ । ଭୂଲି—ଭୂଲି ! ଅଭ୍ରପାଠୁଆ ଡାକ୍ତରପାଣିଆଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଅଯୋଗ୍ୟ । ଶିବ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖ । ସେ କନିଷ୍ଠ ପୁତ୍ର । ତାର ଜମିବାଡ଼ି ବହୁତ; ଘର ବରଷିଆ କାଠ ପଥର ଅଙ୍ଗଣରେ ଗଢ଼ା । ସେ ବାହାରିଲୁ ବାଜା-ବଜାଇଲେ, ଭଣାରେ ମାଣେ ଗ୍ରାମର ଭୂକୁଲା ଭାଗରେ ଏବଂ ଅଠଅଣୀ ପଇସା ଅଣ୍ଟାରେ ନ ଥିଲେ, ଘରକୁ ଫେରେ ନାହିଁ ! ତାଙ୍କୁ ଦେଲେ, ପାଣ୍ଡୁ କେତେ ସୁଖ ପାଇବ, ଭାବ ।

ଲେଖକ:—ପତ୍ନୀର ସଚ୍ଚା ସୁଖ ପତିରୁ ଲାଭ ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ଧନାଦିରୁ ଲାଭ ହୁଏ ନାହିଁ । ପାଲଗାଁର ବାସୁଦେବ ପାଢ଼ୀ ସ୍କୁଲ ମାଷ୍ଟର କାର୍ଯ୍ୟର ମାସିକ କୋଡ଼ିଏ ଟଙ୍କା ପାଉଥିଲେହେଁ, ସେ ଦମ୍ପତି ଉପଯୁକ୍ତ ବସ୍ତ୍ର ନ ଥାଇଥିବାରୁ ଅତି ସୁଖରେ କାଳଯାପନ କରନ୍ତି ।

ବିଷ୍ଣୁ:—ଅରେ ! ତୁ ପିଲା । ତୋର ଲୋକାନୁଭବ ନାହିଁ । "ସର୍ବେ ଗୁଣାଃ କାଞ୍ଚନମାଶ୍ରୟନ୍ତି" । ଧନ ଥିଲେ ସବୁ ଅଛି । ଧନୀର ମାଇପ ହେବା ଗୌରବ । ମୁଁ ଉତ୍ତର କରି ଦେଲିଣି । ଏବେ ପଣ୍ଡ ପାଣ୍ଡ ଆସୁଛନ୍ତି । ନିବନ୍ଧ କରିବାକୁ ସେମାନେ ଏବେ ଆସୁଥିବେ । ସାବଧାନ ! ସେମାନଙ୍କୁ ଅଡ଼ା କର ନା !

ଲୋକ:—ତୁମ୍ଭେ ତ ମୋ ବୋଲି ମାନୁ ନାହିଁ, ତୁମ୍ଭ ଇଚ୍ଛାନୁରୂପେ କର ।

ବିଷ୍ଣୁ:—ସେପରି କହନ୍ତୁ ନାହିଁ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ହୋଇ ର ଅଛି । ଏବେ କେବଳ ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଲଗି ଦେଇ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ଥା ।

ଅଳ୍ପ ଦୂରେ ଘଣ୍ଟା ପରେ ଶିବ ମିଶ୍ର ଏବଂ ରାମ ଶତପଥୀ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେ ଦୁହେଁ ଅନ୍ଧାରିଣୀ ଶାସନ ନିବାସୀ । ଶିବ ମିଶ୍ର ବର । ତାଙ୍କ ବୟସ ଷାଠିଏରୁ ବେଶୀ, ଶରୀର ଶୀର୍ଣ୍ଣ, ରଙ୍ଗ ଗୋରା; ମୁଖ ଲମ୍ବା ଦାନ୍ତ ନ ଥିବାରୁ ଚୋପା ହୋଇଥିବା ଗାଲଦ୍ୱୟ ଚଳିତ୍ମୁକ୍ତ; ନାସାପୁଟ ସ୍ୱଭାବରେ ଦୀର୍ଘ; ହାତରେ ତିନି ହାତ ଲମ୍ବର ଗୋଟିଏ ବାଉଁଶ ବାଡ଼ି; ଅଙ୍ଗରେ ମୋଟା ଖଦି; ବେକରେ ଭାଙ୍ଗରେ ପାଳୁଦା; ଓଡ଼ିଆ କାନରେ ମଣି କଂସୁଳ; ଅଙ୍ଗରେ ଚୋପା ହୋଇଥିବା ନାଉଦାନ ବୋଧ ହେଲା ଭ୍ରମ ନିବାରଣ । ସେ ପଣ୍ଡିତ ହୋଇଥିଲେହେଁ, "କୁଣ୍ଡଳଂ କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣଂ" ପଦାର୍ଥକୁ ଶୁଣି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମକରକୁଣ୍ଡଳ ଗଢ଼ାଇ ଧାରଣ କରିଅଛି । ରାମ ଶତପଥୀଙ୍କ ବୟସ ପ୍ରାୟ ଚାଳିଶ; ଶରୀର ସ୍ଥୂଳ, ବର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ୟାମଳ; କଳିକା ପୁରୋହିତ କାର୍ଯ୍ୟ । ବରଙ୍କୁ କନ୍ୟା ଘଟାଇବାରେ ଏବଂ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ବର ଘଟାଇବାରେ ସେ ପଟୁ । ଲୋକନାଥ ସେ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ଯଥୋଚିତ ସମ୍ମାନ କରି ଅର୍ଘ୍ୟ ପାଦ୍ୟ ଦେଇ ଆପଣାର ପାର୍ଶ୍ୱରେ ବସାଇଲେ ।

ଶିବ: ମିଶ୍ର—ଆପଣେ ! ସେ ତୁମ୍ଭ ପୁତ୍ର କି ?

ଲୋକ:—ହଁ, ଆଜ୍ଞା !

ଶିବ:—(ଲୋକନାଥଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି) ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଆଜଯାଏ ଦେଖି ନାହିଁ ।

ଲୋକ:—ମୁଁ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ପାଖରେ ଥାଏ ନାହିଁ । ପାଠଶାଳା ପାଇଁ ପାରଳାରେ ଥାଏ ।

ରାମ:—ବାଃ ଆପଣେ ! ଆପଣଙ୍କ ଶୀଘ୍ର ବିବାହ ଦେବାକୁ ଅଛନ୍ତି ! ପୁତ୍ର ହୋଇଅଛି ।

ବିଶ୍ୱ:—ହଁ । ଘରେ ସବୁ ସଜ୍ଜିତ । ଶୁଣିଲୁ !

ରାମ:—ଏବେ ଗୁରୁଆଣିର ଅଳଙ୍କାର ମାଗି ଅଣିଛୁଁ । ବିଦାବେଳେ ବାଜା ଅଳଙ୍କାର ଏବଂ ଦୁଇଶ ଟଙ୍କା ଦିଆଯିବ ।

ବିଶ୍ୱ:—ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ଇଚ୍ଛାନୁରୂପେ କର । ମୋର କୌଣସି ଆପତ୍ତି ନାହିଁ ।

ରାମ:—ବିଶ୍ୱ କେବେ ଶାସ୍ତ୍ର କଲୁ ? ଜାଣ ତ "ଶୁଭସ୍ୟ ଶୀଘ୍ରଂ" ବୋଲି !

ବିଶ୍ୱ:—ପରଦିନ ଶୁଭ ଧନୁର୍ଲଗ୍ନ ସ୍ଥିର ହୋଇ ଅଛି ।

ରାମ:—ଅଚ୍ଛା ବେଶ । ଆମ୍ଭେମାନେ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ତୁମ୍ଭେ ସବୁ ଠିକ୍ କର ।

ବିଶ୍ୱ:—ଗୋଟିଏ ବାଧା ମାତ୍ର ଦେଖାଯାଉଛି ।

ରାମ:—କଣ ?

ବିଶ୍ୱ:—ଆମ୍ଭ ଗାଁରେ ଶାରଦା ଅଧିକାର ଖୋଲ ବେଶୀ । ମଧ୍ୟ ମୋର ଏବଂ ଜ୍ଞାତି ଭିତର ଅପଡ଼ । ଅତଏବ ସେ ବାଧା ଦେବ ବୋଲି ମୋର ଭୟ ।

ଶିବ:—ସେପରି ସନ୍ଦେହ ତୁମ୍ଭର ଥିଲେ, କନ୍ୟାକୁ ନେଇ ଆମ୍ଭ ଘରକୁ ଆସ । କବାଟ କିଳି ଘରଭିତରେ ବିଭା କରିବା । ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭ ଗାଁର ସମସ୍ତ ଲୋକ ବଶୀଭୂତ ।

ବିଶ୍ୱ:—ତଥୈବାସ୍ତୁ ।

ତତ୍ପରେ ଶିବ ଏବଂ ରାମ ଶବଙ୍କ ବିଧାନ ସମ୍ପାଦନ କରି ବାହାରି-ଗଲେ । ଲୋକନାଥ ନିଜ ପଞ୍ଝାପାଳ ବୁଝିବା ପାଇଁ ତତ୍ପର ଦିନ ପ୍ରାତଃ-କାଳରେ ଯାଇଲା ଗଲା ।

ଏମନ୍ତ ସ୍ଥଳେ, ଶିବମିଶ୍ର ଘରର ଦାଣ୍ଡକବାଟ ବନ୍ଦ; ବାଜାବାଜେଣୀର ଶବଦ କିମ୍ବା ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କ କଳରୋଳ ଶୁଭୁ ନାହିଁ । ଭିତରେ ବିବାହ କର୍ମ ଶେଷ ହୋଇଅଛି । ଦାଣ୍ଡଘରେ ଶିବ ମିଶ୍ର ଏବଂ ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାସ ଦୁଇଟି ପିଢ଼ାରେ ବସିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ରମଣତପସ୍ୱୀ ବସି କର୍ମ କରୁଅଛି । ବାଡ଼-ଘରର ଘାଟଙ୍ଗା ଏକାକିନୀ ବସି କାନ୍ଦୁଅଛି । ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ଦାଣ୍ଡ କବାଟକୁ ମାଡ଼ "କବାଟ ଫିଟାଅ—କବାଟ ଫିଟାଅ" ବୋଲି ଜୋରେ ଡକା ଦେଲା । ତାହା ଶୁଣି ଘରର ମିଶ୍ରପ ଉତ୍ତାକଣ ସସ୍ତ ହେଲେ; କିନ୍ତୁ କବାଟ ଫିଟାଇଲେ ନାହିଁ । ତେତେବେଳେ ପରେ "କବାଟ ନ ଫିଟାଇଲେ କବାଟ ଭାଙ୍ଗି ଭିତରେ ପଶିବା" ବୋଲିବା ଶବ୍ଦ ଶ୍ରୁତ ହୁଅନ୍ତେ ରାମ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଯାଇ କବାଟ ଫିଟାଇଲା, ଦ୍ୱାର ଫିଟିଲା ମାତ୍ରେ ଜଣେ ପୋଲିସ ଇନସ୍ପେକ୍ଟର, ଜଣେ ସବ୍‌ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟର ଏବଂ ଜଣେ କନ୍‌ଷ୍ଟେବଲ ଘରେ ପେଲି ପଶିଲେ । ସବ୍‌ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟରର ମୁହଁରେ ଦାଢ଼ି ଏବଂ ନିଶ; ବାକୀ ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମୁହଁରେ ନିଶ ମାତ୍ର ।

ଇନ୍ଃ—ଏଠି କଣ ହେଉଅଛି ?

ରାମଃ—ବାବୁ ! ପୂଜା ।

ଇନ୍ଃ—ପୂଜା ? ବଦମାଶ୍ ! ମିଛ କହୁଛୁ ?

ଖବରଦାର ! ଏଠାରେ ବାହା କରା ଯାଉଛି । ବୋଧ ହୁଏ ଶୁଣିଛୁ ସରକାରର; ଏ କାଳରେ କନ୍ୟାର ବାହା; ତୁମେ ବୁଢ଼ାମାନଙ୍କ ବର, କନ୍ୟା କାହିଁ ?

ରାମଃ—(ହାତଯୋଡ଼ି) ବାବୁ ! ଦୋଷ କ୍ଷମାକର—ଦୟା କର । କନ୍ୟା ବାଡ଼ିଘରେ ଅଛି ।

ଇନ୍ଃ—ତାକୁ ଶୀଘ୍ର ଏଠାକୁ ଆଣ ।

ଏହା ଶୁଣି ବିଶ୍ୱନାଥ ଉଠି ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଯାଇ କନ୍ୟାକୁ ଆଣିଲା । ଇନସ୍ପେକ୍ଟର କନ୍ୟାର ଓଢ଼ଣୀ କାଢ଼ି ତାକୁ ନିରେଖି ଦେଖିଲା ।

ଇନ୍ଃ—ଏ କନ୍ୟା କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦରୀ ! ଏ କାନ୍ଦୁଥିଲେ ହେଁ ମୁହଁ ବିବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ନାହିଁ, ଆଖି ଦୁଇଟି ପାଣି ପୂରିଥିବା କଳା କଇଁପାଖଡ଼ା ପରି ଦିଶୁଛି; ଓଠର ଝଲା ପହିଲା ରଙ୍ଗକୁ ନିନ୍ଦେ, ଏହାର ବୟସ ଅଧିକ ନୁହେଁ ।

ବିଷ୍ଣୁଃ—ନାହିଁ—ବାବୁ ! ବାର ପୂରିଲା ।

ଭଜନଃ—ତୁ ଏ ବାଳିକାର ବାପ କି ?

ବିଷ୍ଣୁଃ—ଆଜ୍ଞା ।

ଭଜନଃ—ଏଁ ଶୁନା ପିତୁଳାକୁ ସେ ବୁଢ଼ା ଘାଟ ମାଙ୍କଡ଼ ହାତରେ ଦେଉଛୁ ? ବେଶ୍ୱାର୍ ! ତୋର ଆଖି ନାହିଁ ; ମନତା ନାହିଁ । ଧନ ଲୋଭରେ ଝିଅକୁ ବିକୁଛୁ । ଝିଅର ମାଉଁସରେ ପେଟ ପୋଷିବୁ । ବୋଲ୍—ସତ୍ୟତ ? ଝିଅକୁ କେତେ ଟଙ୍କାରେ ବିକୁଛୁ ?

ବିଷ୍ଣୁଃ—ବାବୁ ! କ୍ରୋଧ କର ନାହିଁ । ମୁଁ ଝିଅକୁ ବିକୁ ନାହିଁ । ଶିବମିଶ୍ରେ ଧନବାନ୍, ବଳବାନ୍ ଏବଂ ଡାକ୍ତରମାନଙ୍କ ସ୍ଥାନ ହୋଇଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ଦେଲେ, ମାତୃହୀନା କନ୍ୟା ସୁଖିନୀ ହେବ ବୋଲି ତାଙ୍କୁ କନ୍ୟାଦାନ କରୁଅଛି । କନ୍ୟାର ଅଳଙ୍କାର ଛଡ଼ା ମିଶ୍ରେ ମୋ ମହାଜନକୁ ବାରିଷ ଦୁଇଶ ଟଙ୍କା ମାତ୍ର ଯୋଗେ ଦେବେ ।

ଭଜନଃ—ଅରେ—ନରପିଶାଚ ! ତୁ କେତେ ସୁଖାବିଷ୍ଟ ! ତୁ ତ ଝିଅକୁ ବିକୁଛୁ । ତୋ କାନ୍ଧରେ ତୋ ମହାଜନ ଋଣ ପୁଣି ମରୁଛି । ତା ପାଇଁ ଦୁଇଶ ଟଙ୍କା ଯୁଗାଉଛି ! (ଶିବ ମିଶ୍ରକୁ ଉଦେଶି) ଏ ବୁଢ଼ା ? ତୋତେ ମଶାଣି ଡାକୁଛି—ତୋର ଲଜ୍ଜାବୋଧ ନାହିଁ କି ମ ? ଛି ଛି !

ଶିବଃ—ବାବୁ ! ସତ କହୁଛି । ମୋ ମାଇପ ମରି ପାଞ୍ଚ ବରଷ ବିତିଗଲା । ମୁଁ ବଡ଼ ଯାତନା ଭୋଗ କରୁଥିଲି । ଏ ବୁଢ଼ାଦିନେ ମୋତେ ଭୁଲାଇ ଏ ବାଳିକାକୁ ମୋ ବେକରେ ବାନ୍ଧୁଛନ୍ତି ।

ଭଜନଃ—ଏ ପୁରୋହିତ ଦ ବଦମାଶ୍ । ଏ ସେ କାଳିଆଠାରୁ ଘୁଷ କିଛି ଖାଇଥିବ । ତୁ ଶୀଘ୍ର ମଲେ, ତୋ ସମ୍ପତ୍ତିର ମାଲିକ ହେବା ପାଇଁ ସେ କନ୍ୟାଦାନ କରୁଛି ! ସେ ଯାକରେ ଅପୂର କି ବାଧ୍ୟ ? ତୁମ୍ଭେମାନେ ଶାରଦା ଆଇନ ଜାଣି ନାହିଁ କି ?

ଶିବଃ—ଜାଣୁ—ବାବୁ ।

ଇନ୍ସ:—ଏବେ ତେ ଆଇନ ବଦଳି ଅଛି । ବରକୁ ଛଅ ମାସ ସଶ୍ରମ କାରାଦଣ୍ଡ ଏବଂ ଏକ ହଜାର ଟଙ୍କା ଜରିମାନା, ଭଜନ୍‌ର ବାପଙ୍କୁ ଠିକ୍ ସେହିପରି । ପୁରୋହିତଙ୍କୁ ମାତ୍ର ଦୁଇ ମାସ ସଶ୍ରମ କାରାଦଣ୍ଡ ଏବଂ ଦୁଇଶ ଟଙ୍କା ଜରିମାନା । କନ୍‌ଷ୍ଟେବଲ୍ ! ଏ ତିନିଙ୍କି ଗିରଫ୍ କର ।

ତିନି ଜଣ:—(ହାତ ଯୋଡ଼ି) ବାବୁ ! ରକ୍ଷା କର—ରକ୍ଷା କର । ଆମ୍ଭ ଦୋଷ କ୍ଷମା କର ।

ଇନ୍ସ:—ଆମ୍ଭେମାନେ ଆଇନକୁ ଅନୁସରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ । କ୍ଷମା କରିବା ଅଧିକାର ଆମ୍ଭ ହାତରେ ନାହିଁ ।

ଶ୍ୟାମ:—ବାବୁ ! ତୁମ୍ଭ ପାଦ ଧରୁଅଛୁଁ । ଆମ୍ଭେ ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ଜେଲକୁ ଗଲେ, ଜାତି ଭ୍ରଷ୍ଟ ହେବୁଁ । ପାଣି ଟୋପାଏ ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭଙ୍କୁ କିଏ ଦେବ ନାହିଁ । ମରିଯିବୁଁ ।

ଇନ୍ସ:—ଆଇନର ମତରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ବ୍ରାହ୍ମଣ ପ୍ରଭେଦ ନାହିଁ ।

ବନ୍ଧୁ—ବାବୁ ! ତୁମ୍ଭେ ସେପରି କହ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ମୋର ନମସ୍କାର । କାଯର ଦେଖି ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ରକ୍ଷାକର ।

ଇନ୍ସ:—ଜାଣି ଜାଣି ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କାହିଁକି କରୁଛ ?

ଶିବ:—ବାବୁ ! ତୁମ୍ଭେ ବୋଇଲ ପରି ଏଥର ମୋ ତ୍ରୁଟିମାନଙ୍କୁ ଗଣିଲ । ମୁଁ ଈଶ୍ୱର ସତ୍ୟ କରୁଛିଁ । ଆଉ ବିବାହିତ ହେବି ନାହିଁ, ଦେଇବି ନାହିଁ, କଦାପି ନେବି ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭ ଦୁଇ ହାତ ଧରି ମାଗୁଛିଁ । ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ରକ୍ଷ ।

ଶ୍ୟାମ:—(ଜନାନ୍ତିକରେ) ମିତ୍ରେ ! କେବଳ ପ୍ରାର୍ଥନା ବୃଥା । ତାଙ୍କୁ ଦେବା ପାଇଁ ଏଠାରେ ରଖାଯାଇଥିବା ଟଙ୍କାମୁଣି ବାବୁଙ୍କ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଇ ପ୍ରାର୍ଥନା କର । ତେବେ ଗୁହାରି ଶୁଣାଯିବ । "ଜନବଶ୍ୟକରଂ ଧନଂ" ।

ଶିବ:—(ଟଙ୍କାମୁଣି ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟରଙ୍କ ହାତରେ ଦେଇ) ବାବୁ ! "ଅନ୍ୟଥା ଶରଣଂ ନାସ୍ତି ତ୍ୱମେବ ଶରଣଂ ମମ" ।

ଘନଃ—(ଝଙ୍କାମୁଣ୍ଡିକି ଧରି) ମୁଁ କାହାଠାରୁ କିଛିହିଁ ଗ୍ରହଣ କରେ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଏହା ବ୍ରାହ୍ମଣ ପ୍ରସାଦ । ଏଣୁ ତ୍ୟାଜ୍ୟ ନୁହେଁ । କନ୍‌ଷ୍ଟେବଲ୍ ! ଏହା ତୁମ୍ଭେମାନେ ବାଣ୍ଟିନିଅ । (ମୁଣ୍ଡି କନେଷ୍ଟବଲ୍‌କୁ ଦେଇ) ବ୍ରାହ୍ମଣେ ! ତୁମ୍ଭେମାନେ ଏ ବାଘ ବନ୍ଦ କରି ବିନତି କରୁଥିବାରୁ ମୋ ମନ ତରଳିଲା; ତେଣୁ ଦେଖ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ବାନ୍ଧିବା ନାହିଁ । ମାତ୍ର ପିଞ୍ଜ ଝୋଲଥିବା ବାଘକୁ ଘେନି, କନ୍ୟାର ଅନିଷ୍ଟ କରିବା ଅନୁଚିତ । ଏ ସବ୍-ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟରର ଏବଂ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ଶାଖା ଏକ । ଏ ଅବିବାହିତ । ଅତଏବ ଏହା ସହିତରେ ଏ କନ୍ୟାର ବିଭା ଏବେ କର । ଆଉ ତୁଣ୍ଡ ପିଟିଅ ନାହିଁ । ଖବରଦାର !

ପ୍ରେମଃ—ଅଣ୍ଟାଏମ୍ ।

ବିଶ୍ୱଃ—(ସ୍ୱଗତ) ମୋ ଝିଅର ବାଘ ଏବେ ନୋହିଲେ, ତାକୁ ବରପୁଅ ବୋଲି ଆଉ କାଏ ଶଙ୍କା କରିବେ ନାହିଁ । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ମୁଁ ସମ୍ମତ ।

ଶିବୁଃ—ବାବୁ ! ଯା ତୁମ୍ଭଇଚ୍ଛା, ତା କର ।

ତତ୍ପରେ ସବ୍‌ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟରର ଅପଣାର ପୋଷାକ କାଢ଼ି କନେଷ୍ଟବଲ୍‌କୁ ଦେଇ, ଶିବମିଶ୍ରଙ୍କୁ ନୂତନ ବସ୍ତ୍ରସବୁ ପରିଧାନ କରି, ପିଢ଼ାରେ ବସିଲା । ପ୍ରେମ ମହାନନ୍ଦିତ ହେଲା । ବିଶ୍ୱନାଥ କନ୍ୟାଦାନ କଲା । ସବ୍‌ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟରର ଅପଣାର ଦାଢ଼ି ଏବଂ ନାଗ କାଟି ଦୋଷୀଙ୍କୁ ଦେଲା । ଦେଖାଗଲା ସେ ସେ ଘଣରଅମୁରର କୃଷ୍ଣ ରଥ ନାଥ ! ଶିବୁ, ବିଶ୍ୱନାଥ ଏବଂ ପ୍ରେମ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ । ଇତି ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ଭୂତଭୟ

ଜୟପୁରର ଜୟକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ରେ ଏକଦିନ ଚତୁର୍ଥ ପ୍ରହରରେ ଅପଣାର ପିଣ୍ଡାରେ ବସି ଭାବୁଥିଲେ "କଅଣ ! ବାମିଆ ଦଣ୍ଡବଶ୍ୟ କରିବ ? ସମାଜୋଦ୍ଧାର କରିବ ? ଗୋଷ୍ଠୀର ଘର ବାନ୍ଧିବ ବଂଶରେ କାଳି ଲଗାଇବ ? ତା ବାପ—ମୋ ମିତ ବାସୁଦେବ ରଥ କେଡ଼େ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ! କେଡ଼େ ଧର୍ମନିଷ୍ଠାପର ! ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନିଶ୍ଚେ ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ । ସେ ସାଧ୍ୱୀର ସୁପୁତ୍ର ଏବଂ ଦେବଦ୍ୱିଜଙ୍କ ଅନୁଗତ । କ୍ଷୀରସାଗରରୁ ହଳାହଳ ପରି ସେ ପୁଣ୍ୟବନ୍ତଙ୍କଠାରୁ ଏ କୁଳାଙ୍ଗାର ଜନ୍ମିଲା । ବଡ଼ା ସିଂହଠାରୁ ଶୃଗାଳ ପରି ସେ ଧାର୍ମିକଦମ୍ପତିଙ୍କଠାରୁ ଏ ଦୁଷ୍ଟ ଜନ୍ମ ସମ୍ଭବିଲା । ଏ ଟୋକା ନିଜ କୁଳୋଦ୍ଧାରକ ହେବ ବୋଲି ମୋ ମିତ କେଡ଼େ ଆଶା ପୋଷଣ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏହି କୁଳଧ୍ୱଂସକ ହେବ ବୋଲି ସେ ଭୁଲେ ହେଲେ ଭାବି ନ ଥିଲେ । ଆହା—ମୋ ମିତ ! ଅଦ୍ୟ ତାଙ୍କ ଆକାର ମୋ ମନୋଗୋଚର । ମୋତେ ସେ ନିଜ ପ୍ରାଣରୁ ଅଧିକତର ମଣୁଥିଲେ । ମୋ ବଚନଭଙ୍ଗୀରେ ସେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଉଥିଲେ । ହେତୁର ଏବଂ ସ୍ୱରର ଅନୁକରଣ କରିଣ ମୋର ସମ୍ମାନ ଚୁଣି । ଯେବେ ମୁଁ ତାଙ୍କ ଉଦ୍ଧାରରେ ବସି ମୋ ମିତଙ୍କ କଣ୍ଠସ୍ୱରର ଅନୁକରଣରେ କେତେକ କଥା କହନ୍ତେ, ସେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ବସିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଚମକୃତ ହେଲେ । ମୋ ମିତ "ହେ ଜୁଟାପୂଜା ! ଏଠାକୁ ଆସ" ବୋଲି ଡାକିଲେ । ତହିଁରେ ମୁଁ ମୋ ମିତଙ୍କ ଘର ପୂରି ଭୂମି ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହୁଅନ୍ତେ, ସେ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମୋତେ "ବାସୁଦେବ ରଥ ପ୍ରତିବିମ୍ବ" ବୋଲିଥିଲେ । ମୋ ମିତ ଉଠି ମୋତେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ଭାଷିଲେ, ମିତ ! ମୁଁ ମଲେହେଁ, ତୁମ୍ଭ ଦେହରେ ଥିବି ।" ତାହା ଶୁଣି ମୁଁ କହିଲି, "ନାଁ ନାଁ-ମିତ ! ମୋପରି ନଗଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ମଲେ, ସୋଧିବେ ସୁଦ୍ଧା ଯିବ ଦେଇବ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭପରି ଧର୍ମନିଷ୍ଠ ଚିରଜୀବୀ ହୋଇଥିବା ସର୍ବଥା ବାଞ୍ଛନୀୟ ।" ସେ ମୈତ୍ରୀଭାବ ବାହାରିଗଲା ! ଏବେ ଦୁଷ୍ଟ ଏବଂ ପାପବୃଦ୍ଧି କାଳ ଉପସ୍ଥିତ । ଯେଉଁ ଜନେ ପରଲୋକ ଗମନ କରିଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଧନ୍ୟ । ମୋର

ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଯାତ୍ରାତରଣୀ ଦେଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛିଅଛନ୍ତି । କାହାର ହେଉ ବା ମିଥ୍ୟାର ବାଞ୍ଛା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ପ୍ରଯତ୍ନ କରିବା । ଫଳ ଦୈବାଧୀନ । "କର୍ମଣ୍ୟେବାଧିକାରସ୍ତେ ମା ଫଳେଷୁ କଦାଚନ ।"

ଏପରି ଯାଅ ଯାଅ ମିଶ୍ରେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ସମୟରେ ତାଙ୍କ ଭାଣ୍ଡ ଦେଇ ରାମଦେବ ରଥ ଟୋକାଟିଏ ଧରି ଯାଉଥିଲା । ତାର ବୟସ ପ୍ରାୟଶଃ ଷୋଳଏ ବର୍ଷ; ବର୍ଣ୍ଣ ଗୌର । ସେ ନାତିଦୀର୍ଘ କୃଶ ନାତିହ୍ରସ୍ୱ । ସେ ରୂପରେ ଜନବଲ୍ଲଭ ହୋଇଥିଲେହେଁ, ଗୁଣରେ ଏବଂ ଜ୍ଞାନରେ ତଦ୍ବିପରୀତ । ତାର ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ଜନନୀଜନକ ଇହଲୋକ ତ୍ୟାଗ କଲେ । ବୁଢ଼ୀ—ପିଉସୀଟିଏ ଛଡ଼ା ତାର ସମ୍ପର୍କୀୟ ବାନ୍ଧବ ଆଉ କିଏ ନାହିଁ । ସେ ଉପବିଷ୍ଟ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖି ଟୋକା ଭୂମିରେ ପକାଇ ହାତ ଯୋଡ଼ି "ଭଣ୍ଡା ! ନମସ୍କାର !" ବୋଇଲା । ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଲା ମାତ୍ରେ ନିଜ ହୃଦୟ-କୁଣ୍ଡରୁ କୋପାନଳ ପ୍ରଜ୍ୱଳି ଉଠିବାକୁ ଉଠିଲେହେଁ, ଶାନ୍ତସ୍ୱଭାବ—ମିଶ୍ରେ ସେ ଜ୍ୱଳନକୁ ଶମିତ କରି ପ୍ରସନ୍ନ ମୁଖରେ "ଆୟୁଷ୍ମାନ୍ ଭବ । ରାମ ! ଆରେ; ମୋ ଭଣ୍ଡରେ ବସେ" ବୋଇଲେ । ତାହା ଶୁଣି ଟୋକାକୁ ପିଣ୍ଡା ଉପରେ ରଖି ସେ ଉପବିଷ୍ଟ ହେଲା ।

ମିଶ୍ରେ ।—ରାମ ! ଟୋକାକୁ ନିବାକୁ ବାହାରିଲୁ ?

ରାମ ।—ଜଗତ—ଭରିଅ କାଲି ବଜାରରେ ଆମ୍ବ ବିକୁଥିଲା ବୋଲି ଶୁଣିଲି । ସେ ହେତୁରୁ ବଗିଚାକୁ ଯାଇ ବାପଙ୍କ ପୂଜିଁ ଅଣିବାକୁ ବାହାରିଲି ।

ମିଶ୍ରେ ।—ଉଁ ହଁ, ମାଳ ବାହାରିବାରେ ବିଳମ୍ବ କଲୁ । ଏବେ ଅଧିକାଂଶ ସମସ୍ତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣିତ ହେଲାଣି ।

ରାମ ।—ଅଦ୍ୟାବଧି ଅନ୍ଧକାରରେ ଭାଳ କାଟିଲି । ଆଉ ବିଳମ୍ବ କରିବା ଅନୁଚିତ ବୋଲି ଖରା ବାହାରି ପଡ଼ିଲି ।

ମିଶ୍ରେ ।—ଅଚ୍ଛା ! ଆଉ ଡେରି ନ କରି ଶୀଘ୍ର ଯା ।

ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ଭୋଜନ ହୋଇ ବାମଦେବ ଠେଙ୍ଗା ଧରି ବଗିଚା ଅଭିମୁଖରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲା । ଅଳ୍ପ ଦୂର ଗଲା ପରେ ମିଶ୍ରେ ଭଉଣୀ ଖୁଡ଼ିକଲେ ଚେଙ୍ଗାଣୀ ସ୍ତ୍ରୀସ୍ତ ନିଳୟରେ ପ୍ରବେଶି ଗୋଟିଏ ମଶାର ଛାଡ଼ିଣି କରି ଅନ୍ୟ ମାର୍ଗରେ ଚାଲିଗଲେ ।

ତେବେ ପରିଶ୍ରାନ୍ତ—ଲାସ୍ୟାକାନ୍ତ ବିଶ୍ରାମ ଲଭିବା ଆଶାରେ ପଶ୍ଚିମ-ଗଗନାନ୍ତ୍ୟକୋଳକୁ ଆଶ୍ରୟ କରନ୍ତେ, ବାରୁଣୀ-ଭଗିନୀର ଯୁଗ-ଲଲାମାଙ୍କରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ତାହା ଦେଖି ଅସ୍ପୃଶ୍ୟା ଛାୟା-ଛାୟା ସ୍ୱଧାମ ତ୍ୟାଗ କଲା । ମଲୟାନିଳ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲତାକୁ ଆଲିଙ୍ଗି ଉତ୍ଫୁଲ୍ଲମୁଖେ ଯାଉଥିଲା । ନଭୋଗତ ମେଘରେ ମାତି ନାଚୁଥିଲା । ଖଗକୁଳ ନିଜ କୁଳାୟାଭିମୁଖରେ ଉଡୁଥିଲେ । ଗୋଚାରଣ ପୁରକୁ ବାହୁଡୁଥିଲା । ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ବାମଦେବ ବଗିଚାରେ ପ୍ରବେଶିଲା ।

ସେ ବଗିଚା ଜୟପୁରର ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ପ୍ରାୟଶଃ ଅର୍ଦ୍ଧ ମାଇଲ୍ ଦୂରରେ ବହି ଯାଉଥିବା "କଲାପ" ନଦୀର ନିକଟରେ ବିଦ୍ୟମାନ । ସଦା କଲନାଦରେ ପ୍ରବାହିତା ହେଉଥିବାରୁ ସେ ନଦୀର "କଲାପ" ନାମ ସାର୍ଥକ । ସେ ବଗିଚାରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଫଳବୃକ୍ଷ କେତେକ ଥିଲେହେଁ, ଆମ୍ରଗଛର ସଂଖ୍ୟା ବେଶୀ । ବାମଦେବ ତହିଁ ପ୍ରବେଶି ସୁଦିଅଙ୍କୁ ଅନ୍ୱେଷିଲା; କିନ୍ତୁ ତାର ପତ୍ତା ପାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ସୁଦିଅଙ୍କୁ ଧମକ ଚମକ ଦେଖାଇବା ବାମଦେବର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଅତଏବ ସୁଦିଅ ସେଠାକୁ ଆସିବ ବୋଲିବା ବିଶ୍ୱାସରେ କେତେ ଡାକ ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରନ୍ତାକୁ ସେ ନିଶ୍ଚୟ କରି ଗୋଟିଏ ଗଛ ମୂଳରେ ବସି ରହିଲା ।

ତେବେ ରଜନୀର ଆଗମନରେ ଘଟିତ ହେଲା । ତାହା କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ରଜନୀ ହେଲା ହେତୁରୁ ତହିଁ ଦ୍ୱିଜରାଜର ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ । ଦିଗଙ୍ଗନାମାନେ ନୀଳଚେଲାବୃତା ପରି ପରିଲକ୍ଷିତା । ସେ ବେଳର କଳି-ଫୁଲା ପରି ଉଡ୍ଡୁଗଣ ପ୍ରକାଶମାନ । ଝିଲ୍ଲୀଦେଇକାଦି ନାନାବିଧ ନାଦ ପ୍ରସରିଲା । ତଥାପି ସୁଦିଅର ଆଗମନ ଘଟିଲା ନାହିଁ । ବାମଦେବ ବିମୁଖ ହୋଇ, ସୁଦିଅକୁ ଅଭିଶାପ ଦେଇ ଘରକୁ ବାହୁଡ଼ିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେତିକିବେଳେ ତା ମନରେ ଭୂତଭାବନା ଜାଗିଲା । ଦୁଃଖର ଉଦୟ

ଏଣୁ ଯେ, ଅସ୍ମ ଦେଶର ମାତାମାନେ ଶିଶୁଙ୍କ କାନ୍ଦି ମୁଖରେ ସମାଧା କରିବା ପାଇଁ ବୋକ, ଜୋକୀ, ଗୋଡାଣୀ, ଡାକୁଣୀ, ଡାଆଣୀ, ପିଶାଚୀ, ଭୂତ, ପ୍ରେତ ପ୍ରଭୃତି ନାମୋଚ୍ଚାରଣ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ଡରାନ୍ତି । ଶିଶୁମତିସୁଲଭ ଜ୍ଞାନ ନବବିଷ୍କମ୍ଭିତ ରଙ୍ଗ ପରି ଚିରସ୍ଥାୟୀ । ଭୂତସ୍ମୃତ ହେଲାମାତ୍ରେ ବାମଦେବର ସର୍ବାଙ୍ଗ କମ୍ପିଲା, ହାତରୁ ଠେଙ୍ଗା ଖସି ପଡ଼ିଲା, ପାଦ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । କେବଳ ହେଉ ସେଠାରୁ ସତ୍ୱର ବାହାରିବା ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଭାଗ ବୋଲି ନିଶ୍ଚୟ କରି; ଠେଙ୍ଗାକୁ ତୋଳି, ତଳେ "ଠକ୍ ଠକ୍" ଶବ୍ଦ କରି କରି, ଏଣେ ତେଣେ ନ ଚାହିଁ ସେ ଚରଣ ଚାଳନା କଲା । ତା ପାଦ ତଳର ଶୁଷ୍କପତ୍ର ଜାତ "ମର୍ମର" ଶବ୍ଦ ତାହାକୁ ଚମକାଇ-ଥିଲା । ତା ପାଦରେ ଗୋଟିଏ ଶୁଖିଲା ଡାଳ ବାଜି "ସର୍ସର୍" ଧ୍ୱନି ପ୍ରଶମିତ ନ ହୁଅନ୍ତେ, ସର୍ପଭ୍ରମରେ ତାର ଦେହ ସ୍ୱେଦସିକ୍ତ ହେଲା । ପରେ ସେ ଡାଳ ଭାଙ୍ଗିବା ଧ୍ୱନି ଶୁଣି ସେ ଅଳପ ଅସ୍ଥିର ହୋଇ କେତେକ ପଦ ଗମିଲା ପରେ "ବାମ" ବୋଲିବା ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ସ୍ତମ୍ଭିତ ହେଲା । ତା ପାଦ ଆଉ ଚଳିଲା ନାହିଁ । ପରେ ସେ ଶବ୍ଦ ଅଶ୍ରୁତ । ସେ ହେତୁରୁ ତାହା ନିଜ ମନୋବିକାର ମାତ୍ର ବୋଲି ଭାବି ସେ ଗମନୋଦ୍ୟତ ହୁଅନ୍ତେ, ପୁନଶ୍ଚ "ବାମ" ଶବ୍ଦ ଶ୍ରୁତ ହେଲା । ତେବେ ତାର କଣ୍ଠାଏ ବନ୍ଦ ହେଲା, କଲିଜା ପାଣି ହେଲା । ସେ ଅନାଳଚାଳରେ ସ୍ୱପ୍ନ ପଥ ପର ଥିଲା, ଭାଗ୍ୟବଶରୁ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇ ଭୂତଳେ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ତେବେ "ବାମ ! ମୁହିଁ ତୋ ନନା" ବୋଲିବା ଶବ୍ଦ ଶ୍ରୁତ ହେଲା । ସେ ଧ୍ୱନିତ ଦିଗକୁ ଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରସାର ଦେଖିଲା ଯେ କିଛିଦୂରରେ ଗୋଟିଏ ଆମ୍ବଗଛର ତଳେ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରମାଣର ଶ୍ୱେତଲିଙ୍ଗାକାର ବସ୍ତୁମାନ । ତାକୁ ଭୂତ ବୋଲି ନିଶ୍ଚୟ କରି ସେ ସୁଲକ୍ଷଣଗାଏ ହୋଇ ସେଠାରୁ ପଳାୟନ କରିବାକୁ ଚାହିଁଲା । କିନ୍ତୁ ତା ଚରଣ ଚଳିଲା ନାହିଁ । ଅତଏବ ସେ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ହୋଇ ସ୍ତମ୍ଭାକୃତି ଧାରଣ କଲା ।

ଆକାର ।—ବାମ ! କିସ୍ ଡାହିଁକି ? ମୁହିଁ ତୋ ନନା ସିନା ।

ସେହି ଆକାର ତାର ପିତୃଜନକର ବୋଲି ନିଶ୍ଚିତ ହେଲେହେଁ, ତାହା ଭୂତ ହୋଇଥିଲା ହେତୁରୁ ବାମଦେବ ଭୀତ ହେଲା ।

ଆକାର ।—ବାମ ! ଡର୍ ନାଁ, କଥା କହ ।

ବାମ ।—(କମ୍ପିତ ସ୍ୱରରେ) କ-ଅ-ଣ କ-ହୁ-ଛ ? ନା-ନା ?

ଅଙ୍କାର ।—ତୋର ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ମାତ୍ର ଥରେ ଦେଖିଥିଲି । ଏବେ ଯୁବାବସ୍ଥାରେ ଦେଖି ଆନନ୍ଦିତ ହେଲି । ମୋ ପାଖକୁ ଆସିଛୁ କି ?

ବାମ ।—ହାୟ ରେ ! !

ଅଙ୍କାର ।—ଯାଉ—ସେସବୁ ହେଉ ନାହିଁ । ତୁ ମୋର ପୁଅ । ମୋ ଆତ୍ମାର ସୁଖହରଣ ତୋ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନାହିଁ ନିଶ୍ଚୟ କି ?

ବାମ ।—କ-ଅ-ଣ-କ-ହୁ-ଛ ?

ଅଙ୍କାର ।—ମୁହିଁ ଧର୍ମନିଷ୍ଠ ବୋଲି ପ୍ରସିଦ୍ଧି ପାଇଥିଲି । ମୋ ପୁତ୍ର ହେବା ତୁହି ଧର୍ମଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇ ମୋ ନାଁରେ କାଳି ଲଗାଇବୁ କିପରି ?

ବାମ ।—ନା-ହିଁ-ନ-ନା !

ଅଙ୍କାର ।—ତୁ ବିଧବା-ବିବାହ କରିବୁ ବୋଲି ଅବଗତ ହୋଇ ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖିତ । ତାହା କୁଳକଳଙ୍କିତ କାର୍ଯ୍ୟ । ଅତଏବ ତାହା କର ନାହିଁ ।

ବାମ ।—କ-ରି-ବି-ନା-ହିଁ ।

ଅଙ୍କାର ।—ସତ୍ୟ କହେ ?

ବାମ ।—ତ୍ରି-ବା-ର-ସ-ତ୍ୟ !

ଅଙ୍କାର ।—ଅଦ୍ୟ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲି । ତୁ ଘରକୁ ଯାଇ କୁଳୀନ କନ୍ୟାର ପାଣିଗ୍ରହଣ କରି ସୁଖୀ ହୋ ।

ଏତେ ବୋଲି ସେ ଅଙ୍କାର ହଠାତ୍ ଗଛ ଝାଡ଼ିକୁ ଯାଅନ୍ତେ, ତୁରନ୍ତ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହେଲା ବୋଲି ଭାବି ବାମଦେବ ଧାଇଁ ଧାଇଁ ଗୃହ ନିଳୟରେ ପ୍ରବେଶିଲା । ସିନ୍ତେ ଅଙ୍କାର ମନୋରଥ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ସହାସ୍ୟ ବଦନରେ ମନେ ମନେ ଗୃହ ସ୍ଥିତି ପଦାନରେ ଫେରିଲେ । କେତେ କାଳ ପରେ ବାମଦେବ ଗୁଣବତୀ କନ୍ୟାର କର ଗ୍ରହଣ କଲା ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ଅଙ୍ଗହୀନ ଅନ୍ନକଷ୍ଟୀ ଅଷ୍ଟୈଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ

ଯେ ଅଙ୍ଗହୀନ ହୋଇ ଅତିଶୀତଳ ଦେଶରେ ଅଳ୍ପ ଜମିଓ ଭ୍ରମଣ କରୁଥିଲା; ଯେ ନିଜେ ରସିଲା ଉନ୍ୟାକୁ ଲଭିପାରିଲା, ବଣର ସମୁଦ୍ର ଏବଂ ଜଙ୍ଗଲ ମାଡ଼ି ଖାଲି ବହିଥିଲା ଦରିଦ୍ର, ବାର୍ଷିକ ଉନଚୋଟି ପଞ୍ଚାଳିଶ ଲକ୍ଷ 'ଗିନି' ମୂଲ୍ୟର ବାସ୍ତୁଟି ସରବରା କରୁଥିବା ଯାବ୍ରୁଷର ମାଲିକ ହେଲା; ସମୁଦ୍ରରେ ଏକାଧିକବାର ପତିତ ହୋଇ ଗାଈଁଥିଲା ମୁକ୍ତିଅ, ବାର୍ଷିକ ତେର-ଲକ୍ଷ 'ଗିନି' ଲାଭ ଲଭୁଥିବା ଚୁନା (ଗହମ ଅଟା) କାରଖାନାର ସ୍ୱାମୀ ହେଲା; ଯାହାର ଜୀବନ ନିତାନ୍ତ ବ୍ୟର୍ଥ ବୋଲି ତାତଦ୍ୱାରା ନିଶ୍ଚିତ ହୋଇ ଥିଲା, ସେ ପଞ୍ଚଶତ ବର୍ଗ ମାଇଲ୍ ଜମିର ଜମିଦାର ହେଲା । ସେପରି ଜନର ଜୀବନବୃତ୍ତାନ୍ତ ଜ୍ଞାତବ୍ୟ ନୁହେଁ କି ?

ସେ ୧୮୫୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଡେନ୍‌ମାର୍କ ଦେଶାନ୍ତର୍ଗତ ଟାଣ୍ଡ୍ରର୍ ନାମକ ଗ୍ରାମରେ ଜନ୍ମିଥିଲା । ତାର ଅଙ୍ଗ ଶ୍ରୀଣ୍ଡା ନେଙ୍ଗଡ଼ା ଭାବରେ ଅଦ୍ଭୁତ । ତାକୁ ଦେଖିଲାମାତ୍ରେ ଅନୁମେୟ ହେଉଥିଲା କି ଜନ୍ମାବଧି ସେ ପେଟଭରି ଖାଦ୍ୟ ଖାଇ ପାରି ନାହିଁ । ସେ ୧୮୬୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦର ଏକଦାଦନ ଯୁଟଲାଣ୍ଡ୍‌ର "ଲୀର୍" ପୋତାଗାରରୁ ଜାହାଜକୁ ଯିବାପାଇଁ ଉଦ୍ୟତ ହେଉଥିଲା ଗୋଟିଏ ପୋତର ଦାଣ୍ଡରେ ଛିଡ଼ାହୋଇ ତହିଁ ଗୋଟିଏ କାମ ଦେବାପାଇଁ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରୁଥିଲା । ତାର ବୟସ ତେର ହୋଇଥିଲେହେଁ, ସେ ଯୁବକ ପରି ପ୍ରତୀୟମାନ । ଯୁରୋପରେ "ହୋମ୍" ନ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ନ ଥାଏ, କିନ୍ତୁ ସେ ବାଳକ ଜନ୍ମାବଧି "ହୋମ୍" ସବୁଧାନ ଭଲ ପାଇ ନ ଥିଲା । ସେ ନିଜ ଜନନସ୍ଥାନକୁ ଏବଂ ଜନନୀଜନକଙ୍କୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଥିଲା । ସେ କୌଣସି କାମ କରି ପାରୁ ନ ଥିଲା । ସେ ହେତୁରୁ ତାର ବାପ ତାକୁ "କୁଲାଙ୍ଗାର"

ଏବଂ "ବ୍ୟର୍ଥଜୀବନ" ବୋଲି ଭର୍ତ୍ସନା କରୁଥିଲା । ସେ ଗାଳି ସହି ନ ପାରି ସେ ବାଳକ ସ୍କୁଲ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲା । ତାର ନାମ ମାଇକେଲ୍ ଥମ୍ସନ୍ ।

ସିଙ୍ଗାପୁରକୁ ଯାଉଥିଲା ସେ ପୋତରେ ତାକୁ ଚିତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟଟିଏ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲା ; ସେ ପୋତର ମାଲିକ ଅତି କ୍ରୂର । ସେ ନିଜ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ଏପରି ଆହାର ଦେଉଥିଲା ଯେ, ଯାହାକୁ ଦାଣ୍ଡରେ ବାଡ଼ପାଖେ ରଖାଯାଉଥିବା କୁକୁର ମଧ୍ୟ ଛୁଇଁବ ନାହିଁ, ଏବଂ ଯାହାକୁ ଦେଖିଲାମାତ୍ରେ ଖାଦ୍ୟସନ୍ଧାନ ଥମ୍ସନ୍‌ର ବମନ ଜାତ ହେଉଥିଲା । ସେ ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଅକଥନୀୟ । ସେ ପୋତ ସିଙ୍ଗାପୁରରେ ପହଞ୍ଚିବାମାତ୍ରେ ଥମ୍ସନ୍ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଏଗାରଜଣ କର୍ମଚାରୀ ପୋତକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଗୋଟିଏ ବଣକୁ ପଳାଇଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ପୋତଠାରୁ ବଣ ସୁଖକର ହୋଇଥିଲା । ସେ ବାର ଜଣ ସେ ବଣରେ ଶମ୍ବୁକ ଏବଂ ନଡ଼ିଆ ମାତ୍ର ଖାଇ ଜୀବନ ଧାରଣ କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ସେପରି ଆଠଦିନ ଯାପନ କଲା ପରେ ତାଙ୍କ ଆସିଥିବା ପୋତ ପ୍ରସ୍ଥାନ କରିଥିବ ବୋଲି ନିଶ୍ଚୟ କରି ପୋତାଶ୍ରୟକୁ ଫେରି ଆସିଲେ । କେବଳ ହାଙ୍ଗ୍‌କଙ୍ଗକୁ ଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଉଥିଲା, ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ପୋତ ମାତ୍ର ସେଠାରେ ଥିଲା । ତହିଁ ଥମ୍ସନଙ୍କୁ ମାତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟଟିଏ ଲବ୍ଧ ହେଲା ।

ସେ ପୋତ ହୁଙ୍କଙ୍ଗ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲା ପରେ ତାକୁ ଚୀନଦେଶର ପୋତ ଚୋରମାନେ ଲୁଣ୍ଠନ କରି ଜଳମଗ୍ନ କଲେ । ଦୈବବଶରୁ ପୋତର ଖଣ୍ଡିଏ କାଠ ଥମ୍ସନ୍‌କୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତେ ସେ କାଠର ଆଶ୍ରାରେ ସେ ପିଇବାକୁ ପାଣି ଏବଂ ଖାଇବାକୁ ଖାଦ୍ୟ ନ ପାଇ ଦୁଇଦିନ ସମୁଦ୍ରଗର୍ଭରେ ଭାସୁଥିଲା । ନ୍ୟୁୟର୍କକୁ ଯାଉଥିଲା ଗୋଟିଏ ଅର୍ଣ୍ଣବପୋତ ତ୍ରାଣସୂଦନ ତାକୁ ଉଦ୍ଧାରିଲା ! କିନ୍ତୁ ସେ ପୋତ ବାତ୍ୟାଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ବର୍ମ୍ମା ପଥ ପରିଭ୍ରମଣ କଲା । କେବଳ ପୋତସ୍ତମ୍ଭଗୁଡ଼ିକୁ ଅବିଳମ୍ବେ ଉଚ୍ଛେଦନ କରି ପଟମାନଙ୍କର ଏବଂ ପୋତାଶ୍ରୟ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କର ବିମୁକ୍ତିକରଣ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ମାତ୍ର ସେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ କେହି କର୍ମଚାରୀ ସାହସୀ ହେଲା ନାହିଁ । ପୋତାଧ୍ୟକ୍ଷ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟସ୍ତ ! ତାହା ଦେଖି ଥମ୍ସନ୍ ଧୈର୍ଯ୍ୟରେ ସେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପୋତକୁ ବିପଦରୁ ବଞ୍ଚାଇଲା । ପରେ ସେ ପୋତ ହଲନ୍ଦକୁ

ବନ୍ଦରରେ ଶିକ୍ଷାନ୍ତେ ଆମ୍ବସନ୍ ପୋତନିର୍ମାଣାଗାରରେ ଦୈନିକ ବାଂଶଡ଼ "ପେନି" ବେତନର କାର୍ଯ୍ୟଟିଏ ଲଭିଲା । ସେଠାରେ ସେ ପଚିଶ "ଗିନି" ସଞ୍ଚୟନ କରି ମନିଅର୍ଡ଼ରରେ ତା ବାପାଙ୍କୁ ପଠାଇଲା । ତତ୍ପରବର୍ତ୍ତୀ ପୁନଶ୍ଚ ଚାଳିଶ ଗିନି ପଠାଇଲା । ତାର କୁଟୁମ୍ବ ସେତେଧନ କେବେହେଁ ଦେଖି ନ ଥିଲା ।

ପୋତରେ ପୁନଶ୍ଚ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ତାର ମନ ଅଭିଳାଷିଲା । ସେ ଗୋଟିଏ ପୋତରେ ଦ୍ୱିତୀୟସହାୟକରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲା । ତାହାର ଗ୍ରାମନିବାସ ସୁବେଷ୍ଟନର ପଥପ୍ରାନ୍ତସ୍ଥିତ କୁଟୀରରେ ମେରି ଜାଟସନ୍ ନାମ୍ନୀ କନ୍ୟା ବାସ କରୁଥିଲା । ସେ କନ୍ୟା ଏବଂ ଆମ୍ବସନ୍ ବାଲ୍ୟାବଧି ପରସ୍ପର ଉପାସକ ହୋଇଥିଲେ । ବାରବର୍ଷ ପରେ ଅର୍ଥାତ୍ ତାର ପଞ୍ଚଦଶବର୍ଷ ସମୟରେ ଆମ୍ବସନ୍ ନିଜ ଗ୍ରାମକୁ ଯାଇ ମେରି କନ୍ୟାର ପାଣିଗ୍ରହଣ କରି ସସ୍ତ୍ରୀକ ଫେରି ଆସି ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲା । କେତେ କାଳ ପରେ ସେ ଦମ୍ପତି ପ୍ରସ୍ଥାନ କରୁଥିଲା ପୋତ ଜଳମଗ୍ନ ହୁଅନ୍ତେ, ସେ ଦୁହେଁ ଗୋଟିଏ ନାବକୁ ଅବରୋହ କଲେ । ଆମ୍ବସନ୍ ଶିଳ୍ପକର୍ତ୍ତାଙ୍କର ନିବାସ କରି ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଘରେ ରଖି ଆପେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପୋତରେ କେତେକାଳ କାର୍ଯ୍ୟ କଲା ।

ପରେ ସେ ସ୍ତ୍ରୀର ଅନୁରୋଧବଶତଃ ପୋତ କାର୍ଯ୍ୟ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଅନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟାବଲମ୍ବନ କାମନାରେ ସସ୍ତ୍ରୀକ ଶିକାଗୋ ଯାଇ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଶାଳାରେ ବାସ କରି ଦୈନିକ ଛଅ 'ଶିଲିଙ୍ଗ୍' ବେତନର କାର୍ଯ୍ୟଟିଏ ପାଇ ପାରିଲା । ସେ ବହୁକାଳ ପରିଶ୍ରମଫଳରୂପେ ଷାଠିଏ 'ଗିନି' ସଞ୍ଚୟନ କରି ସେ ଧନରେ ଗୋଟିଏ ଜମିବାଡ଼ି, ତହିଁ ଥିଲା ଲଣ୍ଠା ବୁଦା ପରିଷ୍କାର କରି ଏବଂ ଖତ ଦେଇ, ତାକୁ ଛଅବର୍ଷରେ ଉତ୍ତମ କେଦାର କରି ଦୁଇ ହଜାର ପାଞ୍ଚଶ 'ଗିନି' ମୂଲ୍ୟରେ ବିକିଲା । ପରେ ଏକ ଲମ୍ବା ଦୋକାନ କରି ଏକବର୍ଷ ପରେ ତାକୁ ତିନିହଜାର ତିନିଶ 'ଗିନି' ମୂଲ୍ୟରେ ବିକିଲା । ତତ୍ପରେ ସେ ପଶ୍ଚିମ ଦେଶ ଗମନାଭିଳାଷୀ ହୋଇ ସସ୍ତ୍ରୀକ ଓରେଗାନ୍ ଯାଇ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ଚକିକଳ ସ୍ଥାପି, ତହିଁ ବାର୍ଷିକ ତେରହଜାର ଗିନି ଲାଭ ଲଭି ପାରିଲା । ତହିଁ ଦୈନିକ ଦଶ ହଜାର 'ବ୍ୟାରେଲ୍' ମଇଦା ପଇଦା ହୁଏ । ସେ କଳରୁ ବାରଲକ୍ଷ 'ଗିନି' ତାକୁ ଲବ୍ଧ ହେଲା । ସେ

କାପେନରେ ଅଛି ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଚୂନା କାରଖାନା; କାନାଡ଼ାରେ କାଠ କରତ କଳ ଏବଂ ଔଷ୍ଟ୍ରେଲିଆରେ ଇଷ୍ଟକନିର୍ମାଣ ଶାଳା ସ୍ଥାପନ କଲେ । ମଧ୍ୟ ଇଂଲଣ୍ଡକୁ କୋଇଲା ଆମ୍ଦାନି ବ୍ୟବସାୟ କଲେ । ସେ କାଠ ଚଳାଉଥିବା ବାଷ୍ପ ଚୋଳ ନିର୍ମାଣଶାଳା ୧୯୨୯ ସାଲରେ ଦେଢ଼ଶି ଲକ୍ଷ ପୌଣ୍ଡ ଖର୍ଚ୍ଚରେ ବାହାର କଲେ । ଆଣ୍ଡରସନ୍ ଚେକୋସ୍ଲୋଭାକିଆରେ ପଞ୍ଚଶତ ବର୍ଗ ମାଇଲ୍ ଜମି ସଂଗ୍ରହ କଲେ । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ବ୍ୟବସାୟ ସଂଘ ମାନଙ୍କରେ ତାର ଅଂଶ ଅଛି । ସେ ବହୁମୁଖୀ ବ୍ୟବସାୟ ସମ୍ରାଟ ।

ଯେବେ ଲୋକେ ବଡ଼ କଳ ଏବଂ ଶିଳ୍ପକାରଖାନାର 'କୋଟ' ସନ୍ଧାନରେ ଥାଇ ନ ପାରି ବୁଦ୍ଧିଭାଗ କରି ଚଳାଉଥିଲେ ସେତେବେଳେ ଦରିଦ୍ର ଗୋଟିଏ ଡେନମାର୍କ ବାଳକ ବ୍ୟକ୍ତି ଏତେ ବଡ଼ ଧନପତି, ବ୍ୟବସାୟୀ ଏବଂ ଦାନଶୀଳ ହୋଇଅଛି ।

ସେ ଅନେକ ଦରିଦ୍ରଙ୍କୁ ଧନ ସାହାଯ୍ୟ କରି ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ କରାଉଅଛି । ତାର ପରାମର୍ଶରେ ଅନେକ ଲୋକେ ଧନୀ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ସେ ଅଦ୍ୟ ଛୟାଅଶୀ ବର୍ଷ ବୟସରେ ସୁସ୍ଥ, ଗୋଟିଏ ପୁଅ ଏବଂ ଡେନମାର୍କ ଝିଅ ସଙ୍ଗରେ ଶୀତଳରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିବା ଏକ ଦୁର୍ଗସ୍ଥ-ଭବନରେ ବାସ କରୁଅଛି । ତାର ଭାଇ ଭଉଣୀମାନେ ଜର୍ମାନୀରେ ବାସ କରୁଅଛନ୍ତି । ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ସନ୍ତାନଙ୍କୁ ଏବଂ ବାଳକଙ୍କୁ ବହୁ ଧନ ଦାନ କରି ଅଛି । ଡେନମାର୍କ ଦେଶରେ ଅଭ୍ୟୁଦିତ ଲଭିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମାଇକେଲ୍ ଆଣ୍ଡରସନ୍ ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ । ଜୀବନରେ ଅଦ୍ଭୁତ ଔଦାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ତାହାଠାରେ ବିଦ୍ୟମାନ । ସେ ଅନେକ ଥର କହୁଅଛି ଯେ, ଯୁବକ ସମୟରେ କଷ୍ଟ ସହ୍ୟ କରି ଆର୍ଥିକ ଶିକ୍ଷାକରଣ ଏବଂ ଉଦାରତା ମାତ୍ର ତାର ଉନ୍ନତିର କାରଣ । ଇତି ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା ।

କାଦମ୍ବରୀ କଥାସାର

ଶ୍ରୀବର୍ଷ ଦେଶର ବିଦିଶା ନାମରେ ଗୋଟିଏ ନଗରୀ ବିଦ୍ୟମାନ ଥିଲା । ତାର ଅଧିନାୟକର ନାମ ଶୂଦ୍ରକ ମହାରାଜ । ସେ ଯୌବନ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ସ୍ୱତଃ ନାରୀସମ୍ପର୍କଶୂନ୍ୟ । ଆଖେଟରେ ତାଙ୍କ ଅଭିଳାଷ ଅତ୍ୟଧିକ । ଦିନେ ସେ ନିଜ ସଭାରେ ବିରାଜମାନ । ତେତେବେ ସେଠାକୁ ଏକ ମାତଙ୍ଗାଙ୍ଗନା ଆସିଲା, ସେ କି ଅତି ସୁନ୍ଦରୀ । ତା'ର କରରେ ଗୋଟିଏ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପଞ୍ଜୁରୀ । ତହିଁରେ ଗୋଟିଏ ମନୋହର କୀର ଥିଲା । ସେ ସାମାନ୍ୟ ଶୁକ ପକ୍ଷୀ ନୋହୁ ସମ୍ଭାଷଣ ଶକ୍ତ, ସକଳ କଳାନିପୁଣ ଏବଂ ପୂର୍ବଜନ୍ମ ସ୍ମୃତିସମ୍ପନ୍ନ ଅଟେ । ପଞ୍ଜୁରୀଟିକୁ ସଭା ମଧ୍ୟରେ ରଖି ସେ ବାଳା ବାହାରିଗଲା । ତତ୍ପରେ ସେ ଶୁକ ମହାରାଜାଙ୍କୁ ସ୍ତୁତି ମୃଦୁମଧୁର ବଚନ ଛନ୍ଦରେ ମୁନିମାନଙ୍କ ପରି ଆଶୀର୍ବାଦ କଲା । ଧର୍ମପୂତ ସେ ଆଶୀର୍ବଚନାଳି ଶ୍ରବଣ କଲାରୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟସମନ୍ୱିତ ଏବଂ ଆନନ୍ଦରସପ୍ଲାବିତ ହୋଇ ଶୁକକୁ ଦେଖି "ହେ କୀରବର ! ତୋ ବୃତ୍ତାନ୍ତ କଣ ? କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଜନ୍ମିଲୁ ? କେଉଁଠାରେ ବଢ଼ିଲୁ ? କେଉଁ ପ୍ରଦେଶରେ ଥିଲୁ ? ତୋ ଜନନୀ ଜନକ କିଏ ? ତୋ ବୟସ କେତେ ? କାହାର ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ହେଲୁ ? କେମନ୍ତ ପଞ୍ଜୁରୀ ବନ୍ଦୀ ପାଇଲୁ ?" ବୋଲି ପଚାରନ୍ତେ ଶୁକ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ରୂପରେ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ଦେଲା ।

ବିନ୍ଧ୍ୟାଚଳ ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ମହାରଣ୍ୟ ଅଛି । ତହିଁରେ ଏକ ଶାଳ୍ମଳୀ ବୃକ୍ଷ କୋଟରରେ ମୁଁ ନିଜ ଜନକ ସହିତରେ ବାସ କରୁଥିଲି । ମୁଁ ଜନ୍ମିଲାକାଳରେ ମୋ ଜନନୀ ପ୍ରସବ ବେଦନାବଶତଃ ବଶରୁ ପରଲୋକ ଗମନ କଲେ । ଜନକ ମଧ୍ୟ କାଳବଶରୁ ସ୍ଥବିର ଜରାଗତ ହେଲେ । ମୁଁ କ୍ଷୁଧା ବାଧା ସହି ନ ପାରି କୋଟରରୁ ତଳେ ପଡ଼ି ପରିଶ୍ରାନ୍ତ ହୋଇଥିଲି । ଏମନ୍ତ ସମୟରେ କୁତୂହଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଣେକ ମୁନିତନୟ ମୋ ନିକଟକୁ ଆସି ମୋତେ କୃତ୍ରିମ ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଖୁଆଇ ଶୀତଳ ଜଳ ଦିଅନ୍ତେ ମୋର ସକଳ ଶ୍ରମ ଦୂର ହେଲା । ତତ୍ପରେ ମୋତେ ସେ ମୁନିବାଳକ ନିଜାଶ୍ରମକୁ ନେଲେ । ସେ ଆଶ୍ରମର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣି ଶେଷ ମଧ୍ୟ ଶେଷ କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ସେଠା

ଭୂଷିତେ ଦେବଳ ଶାନ୍ତାକୃତି । ମୋତେ ଦେଖାଗଲା ବାଳକର ପିତା ବ୍ରହ୍ମ-ଋଷି । ସେ ନିଜ ଦିବ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରଭାବରୁ ମୋ ଚରିତ୍ର ସମସ୍ତରେ ଅବଗତ ହୋଇ ଉଚ୍ଚରେ ହସନ୍ତେ ଅନ୍ୟ ମୁନିମାନେ ପଚାରିଲେ "ମୁନିବର ! ଏ କାହିଁ ପୂର୍ବଜନ୍ମରେ କିଏସବୁ ଥିଲା ? 'ଏବେ କାହିଁକି ଏପରି ହେଲା ? ଏଣିକି କ'ଣ ହେବ ?" ତତ୍ପ୍ରଶ୍ନିଙ୍କୁ ଉକ୍ତ ମୁନିପୁଙ୍ଗବ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ଭାବରେ କହିଲେ—

[୧] ଅଛିଟି ସକଳ ସମ୍ପଦାକର ହୋଇ ଉଜ୍ଜୟିନୀ ନାମରେ ଏକ ନଗର । ତଦଧିପତି ତାରାପୀଡ଼ । ତାର ମନ୍ତ୍ରୀ ଶୁକନାଶ । ମହାଦେବୀଙ୍କ ନାମ ବିଳାସବତୀ । ମନ୍ତ୍ରୀ ପତ୍ନୀର ନାମ ମନୋରମା । ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତି, ବିଳାସ ଏବଂ ସଦ୍‌ଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ । ସେମାନେ ଚିରକାଳ ସାଏ ସନ୍ତାନହୀନ ହୋଇଥିବା ହେତୁରୁ ତାଙ୍କର ସେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଅଭାବ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉ-ଥିଲା । ଏକ ରାତିରେ ସେ ନୃପତି ସ୍ୱପ୍ନରେ ଦେଖିଲେ ଯେ, ଅପଣା ରାଣୀର ଆନନରେ ସକଳକଳା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ମଣ୍ଡଳ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରବେଶିଲା । ତଦନନ୍ତର ବିଳାସବତୀ ଗର୍ଭବତୀ ହୋଇ ନବମାସାନନ୍ତର ଏକ ଶୁଭ ଦିବସରେ ନାଗିଳ ଲୋକ ହୃଦାନନ୍ଦକର ତନୁଜକୁ ପ୍ରସବିଲା । ସେ ବାଳକର ମନୋଜ୍ଞତ୍ୱ ଦୁର୍ଲଭ ଅଟଇ । ସେହି ସମୟରେ ମନୋରମା ମଧ୍ୟ ପୁତ୍ରଟିଏ ପ୍ରସବିଲା । ସେ ବାଳକ ମଧ୍ୟ ଅତି ସୁନ୍ଦର ଅଟେ । ଅହୋ ! କି ମଙ୍ଗଳ ପରମ୍ପରା ! ତାଙ୍କ ଅଭାବଟି ଛୁଟି ମନୋରଥ ଫଳ ଫଳିଲା । ଦଶ ଦିବସ ପରେ ଶୁଭ ସମୟରେ ସେ ବାଳକ ଦ୍ୱୟର ଜାତକର୍ମ ନାମକରଣାଦି କ୍ରିୟା ଉଭୟ ବିଧିମତେ ନିର୍ବାହିତ ହେଲା । ରାଜସୁତର ନାମ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ଏବଂ ମନ୍ତ୍ରୀ ନନ୍ଦନର ନାମ ବୈଶମ୍ପାୟନ ।

ସେ ଦେହି ବାଳକେ ଦିନ ଦିନ ପ୍ରବର୍ଦ୍ଧମାନ ହୋଇ ବାଲ୍ୟା-ବସ୍ଥାରେ ମୁନିଙ୍କ ସମସ୍ତ ବିଦ୍ୟା ପାରଗତ ହେଲେ । ପରେ ତାଙ୍କ ଅଙ୍ଗ ଯୁଗଳେ ଯୌବନ ଅଙ୍କୁରିଲା । ତାରାପୀଡ଼ ନିଜ ତନୁଜକୁ ଯୁବରାଜ କଲା । ସେ ସମୟରେ ପାରଶୀକ ଦେଶାଧୀଶ ଗୋଟିଏ ଘୋଡ଼ାକୁ ପାହୁଡ଼ଭେଟିରୂପେ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ଙ୍କୁ ଦେଲା । ତାର ନାମ ଇନ୍ଦ୍ରାୟୁଧ । ସେ ଘୋଡ଼ାଟି ଦେହରୁ ଜାତ ନୋହୁ, ସମୁଦ୍ର ଗର୍ଭରୁ ସମ୍ଭୂତଥିଲା । ସେ ଜ୍ଞାନଯୁକ୍ତ ଏବଂ ବେଗଯୁକ୍ତ । ତାଙ୍କୁ ଅଦେହୀଭାବରେ ଯୁବରାଜ ଅଶ୍ୱାନୁରକ୍ତ । ବିଳାସବତୀ ସ୍ୱୀୟ ତନୟ-

ଠାରେ ତାମ୍ବୁଲକରଣ୍ଡ ବାହୁଥିବାରୂପେ ରହିଥିବା ନିମିତ୍ତ ଏକ ରାଜକନ୍ୟାଙ୍କୁ ପଠାନ୍ତେ, ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ପ୍ରୀତ ହୋଇ ସଗୌରବେ ତାଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ସେ ଅତି ସୁନ୍ଦରୀ, ତା ନାମ ପତ୍ରଲେଖା । ସେ ମଧ୍ୟ ଛାୟାରୂପା ହୋଇ ରାଜ-ସୁତଙ୍କୁ ସେବୁଥାଏ ।

ଏକାଦିନେ ରାଜସୁତ ଏବଂ ମନ୍ତ୍ରିସୁତ ବସ୍ତ୍ର ବସ୍ତ୍ର ଛାଡ଼ି ଏବଂ ସସୈନ୍ୟ ହୋଇ ଦିଗ୍‌ବିଜୟ ନିମିତ୍ତ ବାହାରିଗଲେ । ପତ୍ରଲେଖା ମଧ୍ୟ ରାଜତନୁଜ ସଙ୍ଗରେ ଗଲା । ସେମାନେ ନ ଜିଣିଲା ଦେଶ ନାହିଁ । ସକଳ ନରବରେ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ର ଅଧୀନ ହେଲେ । ଫେରି ଆସିଲା ସମୟରେ ହିମାଦ୍ରିର ସୁବର୍ଣ୍ଣପୁରନାମକ କିରାତ ନଗର ସମୀପରେ ଅବସ୍ଥାନ କରି, ଶ୍ରମ ପରିହାର ନିମିତ୍ତ ସେଠାରେ କେତେ କାଳ ବାସ କରିବାକୁ ନିଶ୍ଚୟ କଲେ । ଏକ ଦିନେ ଯୁବରାଜ ମୃଗ ଶିକାର ନିମନ୍ତେ ଅଶ୍ୱାରୋହଣ କରି ବାହାରି ଗୋଟିଏ ପର୍ବତର ଶିଖରରେ ଏକ କିନ୍ନର ମିଥୁନଙ୍କୁ ଦେଖି, ତାଙ୍କୁ ଧରିବା ଲୋଭରେ ଗୋଡ଼ାନ୍ତେ, ସେ ମିଥୁନ ଧରିବାର କୁମାରରେ ଧରା ନ ଯାଇ ପଞ୍ଚାଶ ଯୋଜନ ପଳାୟନ କରି ସେଠାରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହେଲେ । ରାଜାତ୍ମଜ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ବିବେଚନା ବାହାନରେ କେତେ ଦୂର ଆସିଲା ହେତୁଙ୍କୁ ନିଜ ବିବେକଙ୍କୁ ନିନ୍ଦାକଲେ । କିନ୍ତୁ ତା ଶ୍ରମକୁ ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇ; ଅନ୍ୟ ଉପାୟରେ ଚଞ୍ଚଳ ହେଲେ ।

ସେଠାରେ ଅଚ୍ଛୋଦ ନାମକ ସରୋବରଟିଏ ଥିଲା । ତାର ନୀର ଅତି ନିର୍ମଳ । ତହିଁରେ ମହୀପସୁତ ସ୍ନାତ ହୋଇ ଜଳପାନ କରି ଘୋଡ଼ାକୁ ଜଳପାନ କରାଇ ଶାଖୋଚ୍ଛିତ ତରୁମୂଳରେ କନକଶୃଙ୍ଖଳ ଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧନ କରି ତା ଆଗେ ଘାସ ପକାଇ ନିଜେ ଗୋଟିଏ ଲୁତାଚ୍ଛାୟାରେ ବିଶ୍ରାମି ଥିଲେ ସମୟରେ ସଙ୍ଗୀତ ନାଦ ଶ୍ରୁତ ହୋଇ ତା ମନରେ ଆନନ୍ଦକୁ ଜନ୍ମାଇଲା ।

[୬] ତେଣୁ ସେ ଅଶ୍ୱକୁ ଅରୋହି ଧ୍ୱନି ଆସୁଥିଲା ଅଗ୍ରରେ ଯାଇ ଯାଇ ଗୋଟିଏ ଶିବାଳୟ ସମ୍ମୁଖସ୍ଥିତ ମଣ୍ଡପରେ ବସି ଶିବଙ୍କୁ ସ୍ତୁତି କରୁଥିଲା ଏକ ଦେବକନ୍ୟାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ । ସେ କନ୍ୟାର କଣ୍ଠସ୍ୱର ଅତି ମନୋହର ହୋଇ ଶ୍ରବଣକୁ ଏବଂ ମୁଖକମଳର ଅତି ସୁନ୍ଦର ହୋଇ ନୟନକୁ ରଞ୍ଜୁଥିଲା । ଘୋର କାନ୍ତାରରେ କାନ୍ତାରକନ୍ୟାଟିଏ ଏକାନ୍ତରେ ବାସକରି

ଧାତୁ ଟେଙ୍କଣର କଠିନ ହୃଦୟରେ ଏକାନ୍ତ ନିଷ୍ଠୁର ହୋଇଥିବା ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ସନ୍ତାନଙ୍କୁ ବିସ୍ମିତ କଲା।

ସେ କନ୍ୟା ଭଜନ ସମାପନ କରି ଉଠି ରାଜାଦ୍ୱୟଙ୍କୁ ଦେଖି କହିଲେ "ଭଦ୍ର ! ମୋ ଏହି ଆଶ୍ରମକୁ ଆସି ଅତିଥି ସତ୍କାର ଗ୍ରହଣ କର।" ତାହା ଶୁଣି ଯୁବକ ଦୁହେଁ ତାଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରି ସଗୌରବରେ "ଜନନି ! ତୁମ୍ଭ ସନ୍ଦର୍ଶନ ମାତ୍ରେ ଧନ୍ୟ ହେଲୁ," ବୋଲି ତାଙ୍କ ଅନୁସରଣ କଲେ। ସେ କନ୍ୟା ନିଜାଶ୍ରମରେ ଦୁଇଟି ବେତ୍ରାସନରେ ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ଶିଳା ଉପରେ ଉପବେଶନ କରାଇ ବନ୍ୟ ଫଳାଦି ଦାନରେ ତୃପ୍ତ କଲା। ଅତିଥି ସେ ସତ୍କାର ନେଇ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ କହିଲେ "ଜନନି ! ତୁମ୍ଭ ଚରିତ୍ର ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ଅଟେ। ତୁମ୍ଭ ଜନ୍ମ କେଉଁ ରାଜବଂଶ ଅଥବା ଦେବବଂଶ ପବିତ୍ର କରାଇଅଛି ? ଏ କୁସୁମ ସୁକୁମାର ନବଯୌବନ କେଉଁଠାରେ— କଠୋର ତପ କେଉଁଠାରେ ? ଏ ନିର୍ଜନ କାନନରେ ତୁମ୍ଭେ ରହିଥିବା କାରଣ କ'ଣ ?" ତାହା ଶୁଣି ସେ କନ୍ୟା ନିମ୍ନୋକ୍ତ ପ୍ରକାରେ ପ୍ରକାଶିତ କଲା।

ଆୟୁଷ୍ମାନ ! ଏ ଦୀନାର ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଶୁଣ। ହଂସନାମକ ଜନୈକ ଗନ୍ଧର୍ବ ଗୌରୀନାମ୍ନୀ ଏକ କନ୍ୟାରତ୍ନକୁ ବିଭା ହେଲେ। ତାଙ୍କ ମୁଁ କନ୍ୟା। ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ସନ୍ତାନ ନୋହୁଲା ହେତୁରୁ ଏବଂ ମୋର ଅତି ମନୋଜ୍ଞତା ଦେଖି ସେମାନେ ମୋତେ ଅତି ବାତ୍ସଲ୍ୟରେ ଲାଳନପାଳନ କରୁଥିଲେ। ମୁଁ ମହାଶ୍ୱେତା ନାମରେ ଖ୍ୟାତା। ମୋ ସଖୀର ନାମ ତରଳିକା। କାଳକ୍ରମେ ମୋ ଅଙ୍ଗରେ ଯୌବନ ଅଙ୍କୁରିଲା। ଏକଦାରେ ମୁଁ ସଖୀ ଦ୍ୱିତୀୟା ହୋଇ ପଞ୍ଚକନ୍ୟାମାନ ଏହି ସରୋବରକୁ ସ୍ନାନ ନିମନ୍ତେ ଆସିଥିଲି। ଏଥି ମଜ୍ଜନ କରିବାକୁ ଜନୈକ ମୁନିପୁତ୍ର ମଧ୍ୟ ନିଜ ମିତ୍ର ସହ ଆସିଥିଲେ। ତାଙ୍କ ନାମ ପୁଣ୍ଡରୀକ ଏବଂ ତାଙ୍କ ମିତ୍ର ନାମ କପିଞ୍ଜଳ। ପୁଣ୍ଡରୀକଙ୍କ ମୁଖ ପୁଣ୍ଡରୀକକୁ ଜିଣିଲା। ତାଙ୍କ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ତ୍ରିଲୋକ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ। ତାଙ୍କୁ ମୋ କାନ୍ତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ମନରେ ଚିନ୍ତନ କରି ନିଜ ନିଶାନ୍ତକୁ ଗମିଲି। ସେ ମୁନିପୁତ୍ର ମଧ୍ୟ ମୋଠାରେ ଅନୁରକ୍ତ ହୋଇ ନିଜ ମିତ୍ର ଦ୍ୱାରା ଗୋଟିଏ ପ୍ରଣୟସୂଚକ ମନ୍ତ୍ରକୁ ପ୍ରେରଣ କଲେ। ମୋ ଜନନୀ ଜନକଙ୍କ ଅନୁମତି ନେଇ ଗମିବାକୁ ବିଳମ୍ବ ହେବ ବୋଲି ଭାବି ତରଳିକା ଦ୍ୱିତୀୟା

ହୋଇ ମୁନିନନ୍ଦନ ଅନ୍ୟ ବନକୁ ଗମନ କଲେ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଶିଳାତଳକୁ ପୁଣ୍ଡରୀକ ପୁଷ୍ପକୋଦଣ୍ଡ ଚଣ୍ଡକାଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡିତ ତନୁ ହୋଇ ଅଖଣ୍ଡଳ ଲୋକକୁ ଗମନ କରି ଅଛନ୍ତି ଏବଂ କପିଞ୍ଜଳ ତଦ୍ବିୟୋଗ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ରୋଦନ କରୁଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ସମୀପକୁ ଯାଇ ରମଣୀ ମରଣକୁ ଅନାବ ମରଣେଚ୍ଛା ନିଶ୍ଚିତା ହୋଇ ସଙ୍ଗୀକୁ କହିଲି 'ସଖୀ'! ସତ୍ବରେ ଚିତା ଯୋଗାଡ଼, ପ୍ରାଣେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଅନୁସରିବି" ବୋଇଲି । ସେତେବେଳେ ଗୋଟିଏ ଅଦ୍ଭୁତ ଘଟିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳରୁ ଏକ ଦିବ୍ୟ ପୁରୁଷ ଆସି ମୋତେ ଦେଖି "କୁମାରି ମହାଶ୍ୱେତା ! ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କର ନାହିଁ. ତୁମ୍ଭର ପ୍ରିୟତମଙ୍କ ସମାଗମ ପୁନଶ୍ଚ ହେବ;" ବୋଲି ପୁଣ୍ଡରୀକ ଶରୀରକୁ ନେଇ ଗଗନେ ଉଡ଼ିଗଲା । କପିଞ୍ଜଳ ତାହା ଶୁଣି "ଅରେ— ଦୁରାତ୍ମା ! ମୋ ସଖାକୁ କୋଉଠାକୁ ନେଉଛୁ ?" ବୋଲି ତାକୁ ଅନୁସରିଲେ । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ସେମାନେ ତାରାଗଣ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ହେଲେ ।

ମୋ ଦୁଃଖ ଦୁଇଗୁଣ ହେଲା । "ମୋ ଜନନୀ କାହିଁକି ? ଜନନୀ-ଜନକ କାହାନ୍ତି ? ପୁଣି ଆଉ କେଉଁଠାରେ ?" ବୋଲି ସବୁ ଭୂଷଣ ବର୍ଜ୍ଜନ କରି ଏ ବେଶ ଧାରଣ କଲି । ଏ ଅକ୍ଷମାଳା ଏବଂ କମଣ୍ଡଳୁ ସେହି ପୁଣ୍ଡରୀକଙ୍କର ମାତ୍ର । ତଦବଧି ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟବ୍ରତା ହୋଇ ଏ ସ୍ଥାଣୁଙ୍କୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ଏ ସ୍ଥାନରେ ବାସ କରୁଛି । ମୋ ଜନନୀ-ଜନକ ଏଠାକୁ ଆସି ମୋତେ ଗୃହକୁ ନେଇ ଯିବା ପାଇଁ ବହୁବିଧ ପ୍ରଯତ୍ନ କରି ଦୃଢ଼ନିଷ୍ଠା ଦେଖି ମୋତେ ଛାଡ଼ି ହତାଶ ଏବଂ ସଶୋକ ହୋଇ ଚାଲିଗଲେ ।

ଏତେ କହି ସେ ସତୀ ସ୍ନିଗ୍ଧ ନୟନାରବିନ୍ଦ ନିଷ୍ୟନ୍ଦ ବାଷ୍ପକଣଗଣ ମୁକ୍ତାହାରକୁ ବଦ୍ଧମୂଳେ ମୁକ୍ତଗଳା ହୋଇ ରୋଦନ କଲା । ପରେ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ବହୁବିଧୋପାୟରେ ସାନ୍ତ୍ୱନା କରନ୍ତେ ସେ ଧୀରେ ଉଠି ସନ୍ଧ୍ୟୋପାସନ କରି ପ୍ରକ୍ଷାଳିତ ଚରଣ କମଳା ହୋଇ ବଳ୍କଳ ଶୟନରେ ଉପବେଶନ କଲା । ସେତେବେଳେ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ "ଜନନୀ ! ତୁମ୍ଭ ସେହି ସହାୟ ଅଟଇ । ସଖୀ ତରଳିକା କେଉଁଠାକୁ ଗଲେ ? ଦୋଷ ନୋହିଲେ ମୋତେ କହ" ବୋଲି ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତେ ସେ ଗଦ୍ଗଦ ସ୍ୱରରେ କହିଲା ।

(୪) ଗନ୍ଧର୍ବ କୁଳରେ ଚିତ୍ରରଥ ନାମେ ଅଛି ଏକ ନୃପ ବିଦ୍ୟ-ମାନ । ଏହି ନିକଟରେ ଥିବା ହେମକୂଟ ପର୍ବତ ତାର ନିବାସ ସ୍ଥାନ । ସେ

ମଦିରା ନାମ୍ନୀ କନ୍ୟାକୁ ବିଭା ହୋଇଥିଲେ। ତାଙ୍କ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦରୀ କାଦମ୍ବରୀ ନାମ୍ନୀ କୁମାରୀ ଜନ୍ମି କାଳକ୍ରମେ ଯୌବନବତୀ ହେଲା। ବାଲ୍ୟାବଧି ଆମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ପ୍ରାଣସଖୀ। ମୋ ଏ ଦୁଃଖକୁ ଶ୍ରବଣ କରି ସେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଅଛି; ତାକୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା କରି ନ ପାରି ତା ଜନନୀ ଜନକ ମୋ ନିକଟକୁ ଖବର ପଠାନ୍ତେ, ତାକୁ ପ୍ରବୋଧିବା ପାଇଁ ସଖୀ ତରଳିକାକୁ ପଠାଇଲି।

ଏପରି ମହାଶ୍ୱେତା କହୁ କହୁ ଚନ୍ଦ୍ରମା ଉଦୟାଚଳକୁ ଆସନ୍ତେ ନିଦ୍ରା ପ୍ରସନ୍ନା। ସେ ସତୀ ଶୟନ କରନ୍ତେ, ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ଦୂରରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ଶିଳା ଉପରେ ଶୋଇଲେ।

ପ୍ରାତଃକାଳେ ସେ ଦୁହେଁ ଉଠି ସନ୍ଧ୍ୟୋପାସନା ସାରି ବସିଥିଲେ ସମୟରେ ହେମକୂଟକୁ ଯାଇଥିଲା ତରଳିକା ଏକ ଯୁବକ ସଙ୍ଗରେ ହୋଇ ଆସି ମହାଶ୍ୱେତାଙ୍କୁ କହିଲା "ଦେବି ଦାରିକା! ମୁଁ କାଦମ୍ବରୀଙ୍କ ନିକଟ ତୁମ୍ଭ ସନ୍ଦେଶ ଜଣାଇଲି। ତାଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ଏ ନିବେଦନ କରିବେ; ଏହାଙ୍କ ନାମ କେୟୂରକ। ଏ କାଦମ୍ବରୀଙ୍କ ବାର୍ତ୍ତାବାହକ" ବୋଲି ବାହୁଡ଼ିଗଲା। କେତେବେଳେ କେୟୂରକ କହିଲା "ଜନନୀ ମହାଶ୍ୱେତା! କାଦମ୍ବରୀ ଆପଣଙ୍କ ଶୁଶ୍ରୂଷାକାରିଣୀ। ତାଙ୍କ ଚିତ୍ତ ସୁସ୍ଥ କରିବାକୁ ତୁମ୍ଭେ ମାତ୍ର ସମର୍ଥ। ତୁମ୍ଭେ ଯେବେ ନ ଗଲେ; ସେ ଜୀଇଁବେ ନାହିଁ।" ଏହି ଶୁଣି ମହାଶ୍ୱେତା "ଆହା! କେତେ କଷ୍ଟ ପାଇଲା। ମୁଁ ଯାଇ ମୋ ସଖୀକି ସାନ୍ତ୍ୱନା କରିବି," ବୋଲି କେୟୂରକୁ ପଠାଇ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ଙ୍କୁ କହିଲେ "ବତ୍ସ! ଆସ ଗନ୍ଧର୍ବ ଲୋକକୁ, ମୋ ସଖୀ କାଦମ୍ବରୀର ଦର୍ଶନ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ତୃପ୍ତ କରି ପାରିବ। ହେମକୂଟ ରମଣୀୟ, ଗନ୍ଧର୍ବ ପତ୍ତନ ଦର୍ଶନର ଅଟଇ" ବୋଲନ୍ତେ, ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ସମ୍ମତ ଏବଂ ଅଶ୍ୱାରୂଢ଼ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଅନୁସରି ଚାଲିଲେ।

ସେ ଦୁହେଁ ହେମକୂଟରେ ପଶି ଗନ୍ଧର୍ବ ରାଜକୁଳକୁ ଦେଖି କନ୍ୟାନ୍ତଃପୁରରେ ପ୍ରବେଶିଲେ। ସେଠା ଶ୍ରୀ ମଣ୍ଡପ ମଧ୍ୟଦେଶେ ପ୍ରଭାଜନ ପଲ୍ୟଙ୍କରେ କାଦମ୍ବରୀ ଶୋଇଥିଲେ। ସେ ସ୍ଥାନ ଅତି ମନୋରଞ୍ଜନ। ସେଠା ସକଳ ରୋମାଳୀଙ୍କ କଳେବର କନକ ପ୍ରତିମାକୁ ନିନ୍ଦା କରଇ। କାଦମ୍ବରୀର ଆକାର ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନୋହର। ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ନୃପସୁତ ମଦନଙ୍କ ପୀଡ଼ା

ପୀଡ଼ିତ ହେଲ । ସେ ଭାନ୍ତ୍ରା ମଧ୍ୟ ସେ ଯୁବକଙ୍କୁ ଅନାଇ ପ୍ରୀତା ହେଲ । ମହାଶ୍ୱେତାଙ୍କୁ ଗୁହାଁଙ୍କ ମାତେ ନିର୍ବ୍ୱାନନ୍ଦ ପରବଶା କାଦମ୍ବରୀ ଉଠି ତାଙ୍କୁ ଗାଢ଼ାଲିଙ୍ଗନ କରି ଖେଦଦୂନା ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ଙ୍କୁ ସଗୌରବରେ ଆଦରିଲ । ସେ ଦୁହେଁ ସେଦିନ ମାତ୍ର ସେଠାରେ ରହି ପରଦିନ କାଦମ୍ବରୀ କନ୍ୟାନୁଜ୍ଞାତ ହୋଇ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ର ମାନସ କାଦମ୍ବରୀଠାରେ ବାସ କଲା ଏବଂ କାଦମ୍ବରୀର ଚିତ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡଠାରେ ସଂଲଗ୍ନ ହେଲା । ସ୍ୱଜନସ୍ଥାନ ନାନାବେଶ୍ମପରିଶୋଭିତ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ମହାଶ୍ୱେତାଶ୍ରମ ନିକଟରେ ଦେଖିଲେ । ବୈଶମ୍ପାୟନ ପ୍ରଭୃତି ପରିଜନଗଣ ଯୁବରାଜଙ୍କୁ ଦେଖି ପ୍ରମୋଦିତ । ନୃପକୁମାର ସ୍ୱୀୟ ଶିବିରରେ ରହି ବୈଶମ୍ପାୟନଙ୍କୁ ଏବଂ ପତ୍ରଲେଖାଙ୍କୁ ମହାଶ୍ୱେତାର ବାତ୍ସଲ୍ୟାଦି ଗୁଣ ଏବଂ କାଦମ୍ବରୀର ରୂପଲାବଣ୍ୟ କଥା କହୁ କହୁ ଏକ ଦିନ କାଟିଲେ । ପରଦିନ ପ୍ରାତଃକାଳରେ କେୟୂରକ ଅକସ୍ମାତ୍ ଆଗମନ କରି "ଯୁବରାଜ ! ତୁମ୍ଭେ ତୁରନ୍ତ ନ ଆସିଲେ କାଦମ୍ବରୀ କୁମାରୀ ବଞ୍ଚିବା ଅସମ୍ଭବ" ବୋଲି ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ଙ୍କୁ ଜଣାନ୍ତେ ସେ ସସମ୍ଭ୍ରମ ହୋଇ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ରଖାଇ ପତ୍ରଲେଖା ସହ ଇନ୍ଦ୍ରାୟୁଧକୁ ଆରୋହି କେୟୂରକ ସହିତରେ ହେମକୂଟକୁ ଯାଇ କାଦମ୍ବରୀଙ୍କ ଗୃହେଁ ମୁଦିତ ହେଲ । କେୟୂରକ କାଦମ୍ବରୀଙ୍କ ସମ୍ମୁଖେ ଏବଂ ପତ୍ରଲେଖାଙ୍କୁ ଦେଖାଇ କହିଲ ଯେ ଏ ସ୍ୱାମିନୀ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡଙ୍କ ତାମ୍ବୁଳବାହିନୀ ପତ୍ରଲେଖା ନାମ୍ନୀ । ତାହା ଶୁଣି କାଦମ୍ବରୀ ପତ୍ରଲେଖାଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ତା ସୁନ୍ଦରତା ଗୃହେଁ ଚମତ୍କୃତ ହୋଇ ଭାବିଲ "ଏ ରୂପ ଲାବଣ୍ୟ ଦେବ ଲୋକ ଦୁର୍ଲଭ, କଥାତା ନିଶ୍ଚୟରେ ମାନବ ସମ୍ପାଦିତ ଅଟେ ।" କିଛୁଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପତ୍ରଲେଖା, ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ କାଦମ୍ବରୀ ନିବାସରେ ବାସ କଲେ । ପରେ କାଦମ୍ବରୀ ପ୍ରାର୍ଥନାରୁ ପତ୍ରଲେଖାଙ୍କୁ ତାଠାରେ ରଖି, ନୃପନନ୍ଦନ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟାନୁବର୍ତ୍ତୀ କାଦମ୍ବରୀଠାରୁ ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ କରି ସ୍ୱକୀୟ ଶିବିରରେ ପ୍ରବେଶିଲେ । ଏଣେ ଭାନ୍ତ୍ରାଦ୍ୱୟ ହର୍ଷରେ କାଳକାଟି ହେମକୂଟରେ ରହିଲ ।

(୫) ଏଣେ ଶିବିରରେ ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତେ ସନ୍ତୋଷରେ କାଳକ୍ଷେପ କରୁଥିଲେ ବେଳେ ଜନୈକ ସେବକ ଆସି ଯୁବରାଜଙ୍କୁ ପ୍ରଣମି ଗୋଟାଏ ଚିଠାଏ ସମର୍ପନ୍ତେ, ତାଙ୍କୁ ସେ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ଭାବରେ ପଢ଼ିଲେ :—

ସ୍ୱସ୍ତି ଶ୍ରୀ ସମସ୍ତ ଭୁବନ ବନ୍ଦିତ ଚରଣାରବିନ୍ଦ—ପରମ ମହେଶ୍ୱର—ଉଜ୍ଜୟିନୀ ନିବାସ—ତାରାପୀଡ଼ ସକଳ ସମ୍ପଦାଶ୍ରୟ—ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ର ସୁନ୍ଦର ବଦନାରବିନ୍ଦକୁ ଚୁମ୍ବି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ । ତୋତେ ଦେଖି ବହୁକାଳାଗତ ଅନୁସ୍ମରେ ତୋ ଜନନୀ କୃଶା । ତୋତେ ଆଲିଙ୍ଗିବା ପାଇଁ ଅମ୍ଭେମାନେ ଉତ୍କଣ୍ଠିତ । ଏପତ୍ର ପଠନ କରିବା ମାତ୍ରେ ବାହାରି ଆସିବାକୁ ହେବ ।

“ଜନକାଦେଶ ଅବଶ୍ୟ ପାଳନୀୟ” ବୋଲି ଯୁବରାଜ ମୁଖ ସନ୍ଦେଶକୁ ବାହାରନ୍ତେ, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପତ୍ର ଡାକିଲା । “ଏଠାରୁ କେୟୂରକଦ୍ୱାରା ଆନୀତା ପତ୍ରଲେଖାଙ୍କୁ ଦେଖିଥାଅ । ତାବତ୍‌ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ସ୍ଥାନେ ବାସ କରୁଥାଅ” ବୋଲି ମେଘନାଥ ନାମକ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ଆଦେଶ ଦେଇ ନୃପସୁତ ମାର୍ଗ ନିର୍ଗମି ଇନ୍ଦ୍ରାୟୁଧ ଦ୍ରୁତବେଗରେ ଉଜ୍ଜୟିନୀରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଯୁବରାଜ ସହସ୍ରଙ୍କ ସୁଖକୁ ଲଭି ରାଜା ଦମ୍ପତି ଆନନ୍ଦାନନ୍ଦବାହ୍ୟଚିତ୍ତ ହେଲେ । ଯୁବକୁମାର ଭବନରେ ରହି, ସଦା କାଦମ୍ବରୀ ଧ୍ୟାନ ମାନସ ହୋଇ ଏକ ନିମେଷ ଏକ ଯୁଗ ପରି ମଣୁଥିଲେ । ଏକ ଦିନ ମେଘନାଥ ସହ ଆଗତା ପତ୍ରଲେଖା କାଦମ୍ବରୀର ସମସ୍ତ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଯୁବରାଜଙ୍କୁ ବିବରଣରେ ଜଣାଇଲା । ଆଉ ବହୁତ ସମୟ ନ ଗଲେ, କାଦମ୍ବରୀ ବଞ୍ଚିବା ଅସମ୍ଭବ ବୋଲି ସେ ବୀର ବାପୁର ଜନନୀ ଜନକାଜ୍ଞା ହୋଇ ଇନ୍ଦ୍ରାୟୁଧକୁ ଆରୋହି ହେମକୂଟାଭିମୁଖେ ପ୍ରସ୍ଥାନ କରି ମାର୍ଗେ ମହାଶ୍ୱେତାଶ୍ରମ ନିକଟେ ଥିବା ନିଜ ସ୍କନ୍ଧାବାରରେ ପ୍ରବେଶିଲେ ।

[୨] ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ପରମେଶ୍ୱର ମାୟା ଅତି ଗୂଢ଼ । ସେ ମାନବର ଅଗୋଚର । ଏକ ନିମେଷରେ ସୁଖ ଦୁଃଖ ଏବଂ ଦୁଃଖ ସୁଖ ହୁଏ । ସ୍କନ୍ଧା-ବାରରେ ମନ୍ତ୍ରୀ ନନ୍ଦନ ବୈଶମ୍ପାୟନ ନାହିଁ । ନୃପ କୁମାର ଅନୁସନ୍ଧାୟୀ ହୋଇ ପଚାରନ୍ତେ, ପରିଜନମାନେ ଶାନ୍ତଭାବରେ ମୌନ ମୁଦ୍ରା ଧାରଣ କଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ର ମନଃ ପୀଡ଼ା ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ । ସେ ପ୍ରିୟ ବୟସ୍ୟର ବୃତ୍ତାନ୍ତ ବୁଝିବା ଅଭିଳାଷରେ ମହାଶ୍ୱେତାର ଆଶ୍ରମକୁ ଯାଇ “ଜନନୀ ! ବୈଶମ୍ପାୟନଙ୍କୁ ଦେଖିଲକି ?” ବୋଲି ପଚାରନ୍ତେ, ସେ କାନ୍ତା ଶୋକା-କୀର୍ଣ୍ଣା ହୋଇ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ରୂପରେ କହିଲା ।

ଭଦ୍ର ! ମୋ ମାନସ ପୁଣ୍ଡରୀକାର୍ପିତ ହୋଇଥିବା ବିଷୟ ତୁମ୍ଭେ ଜାଣିଅଛନ୍ତ । ପତିବ୍ରତା ହୋଇଥିବା ମୋ ନିକଟକୁ ତୁମ୍ଭ ମିତ୍ର ଆସି କାମାନ୍ଧ ହୋଇ ପ୍ରଣୟୋକ୍ତିସବୁ ନାନାପ୍ରକାରରେ ପ୍ରକାଶିଲେ । ତାହା ଉଚ୍ଚାରଣ ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେ । ସେ ତୁମ୍ଭ ମିତ୍ର ବୋଲିବା ବିଷୟ ଜାଣିଥିବାରୁ ମୁଁ ଶାନ୍ତ ଏବଂ ସହୃଦ ଭାଷାରେ ଅନେକ ମତେ ପ୍ରବୋଧ ଦେଉଥିଲେହେଁ ସେ ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ । ପରେ ମୁଁ କୁପିତା ହୋଇ "ଅରେ ମୂଢ଼ ! ମୋ ସଦ୍‌ଗୁଣ ନ ଜାଣି ମୋତେ ଏପରି ଶୁକଯୋଗ୍ୟ ପଦ ଭଣି ଭଣି ବକୁଥିବାରୁ ଶୁକ ହୁଅ" ବୋଲି ଶାପ ଦେଲାମାତ୍ରେ ସେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହେଲା ।

ଉକ୍ତ ଦାରୁଣ ବଚନ ଶ୍ରବଣ ତତ୍‌କ୍ଷଣରେ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ର ହୃଦୟ ଫାଟିଗଲେ ସେ ଭୂପତିତ ହୋଇ ଗତଜୀବ ହେଲେ । ଯୁବରାଜର ପରି-ଜନେ ଉଚ୍ଚରେ କ୍ରନ୍ଦନ କଲେ । ମହାଶ୍ୱେତା ମଧ୍ୟ ମୁକ୍ତକଣ୍ଠରେ ବିଳାପ କଲା । ଅତଏବ ସେ ପ୍ରଦେଶ ରୋଦନ ଧ୍ୱନିରେ ପୂରିଲା ।

କାଦମ୍ବରୀ ଉକ୍ତ ସମାଚାର ଶୁଣି ମନୋବେଗଠାରୁ ବେଗବତ୍ତରରେ ମହାଶ୍ୱେତାଶ୍ରମକୁ ଆସି ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ମୃତଦେହ ଉପରେ ପଡ଼ି ପ୍ରଳାପିଲା । ଆହା ! ଏ କିସ ଘଟିଗଲା ? ସେ ଗନ୍ଧର୍ବ ତନୟା ଅନନ୍ୟୋପାୟା ହୋଇ ମହାଶ୍ୱେତାକୁ କହି "ସଖି ! ତୁମ୍ଭ ପୁରୁଷ ପୁନର୍ବାର ଆସିବେ ବୋଲି ଦିବ୍ୟପୁରୁଷ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କହି ଅଛନ୍ତି । ସେପରି ଆଶା ମୋର ନାହିଁ । ଅତଏବ ପ୍ରାଣ ତ୍ୟାଗ କରିବି" ବୋଲି, ଅଶରୀର ବଚନ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ରୂପରେ ଶ୍ରୁତ ହେଲା ।

'କୁମାରୀ-କାଦମ୍ବରୀ ! କାହିଁକି ଶୋକାକୁଳା ହୋଇ ପ୍ରାଣ ଛାଡ଼ୁଛ ? ତୋ ପ୍ରିୟ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ଅଚିରେ ପୁନର୍ଜୀବିତ ହେବ । ମୁଁ ଚନ୍ଦ୍ର ଅଟେ । ତୋହର ପ୍ରିୟର ଏହି ଦେହ ମୋହର ଅଂଶ ହୋଇ ଥିବାରୁ ଏହାର କୌଣସି କ୍ଷତି ନାହିଁ; ବିଶେଷରେ ତୋ କରସ୍ପର୍ଶ ହେଉଥିବାରୁ ସୁସ୍ଥରେ ଥିବ । କୌଣସି ଶାପ କାରଣରୁ ଏଭେଦ ବାଧି ଏତେ ବ୍ୟାକୁଳି ଘଟିଲା । ତାହା ପରେ ବିଦିତ ହେବ । ଶାପ ବିମୋଚନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ କଳେବରକୁ ପାଳୁଥାଅ । ପୁଣ୍ଡରୀକ ଶରୀର ମହାଶ୍ୱେତା ସମାଗମ ନିମନ୍ତେ ମୋ ଦ୍ୱାରା ପାଳିତ ହେଉ-

ଅଛି । ମହାଶ୍ୱେତା ନିଜ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗୋଦ୍ୟମ କଲାବେଳେ ମୁହିଁ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରବୋଧୁ ଥିଲି ।" ଏତେ ଶୁଣି କାଦମ୍ବରୀ ଏବଂ ମହାଶ୍ୱେତା ସନ୍ତୁଷ୍ଟା ହେଲେ ।

ପତ୍ରଲେଖା ଭକ୍ତି ସକଳ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଅବଗତା ହୋଇ ଇନ୍ଦ୍ରାୟୁଧ ପୁରଃସରରେ ଅଚ୍ଛୋଦ ସରୋବରକୁ ଯାଇ ତହିଁ ମଗ୍ନା ହୋଇ ତିରୋହିତା ହେଲା । ଅଶ୍ୱ ମଧ୍ୟ ତଦୁଦକରେ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହେଲା । ଅନ୍ୟଜନେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ହୋଇ ଏବଂ ପରସ୍ପର ମୁଖାବଲୋକନ କରି ଚିତ୍ରାକାର ଧାରଣ କଲେ ।

ତେବେ କୋଟିଏ ଅଦ୍ଭୁତ ସମ୍ଭବିଲା । କପିଞ୍ଜଳ ସେ ସରୋବରରୁ ବାହାରି ମହାଶ୍ୱେତାଙ୍କୁ ଦେଖି "ମୁଁ କିଏ ? ସ୍ମରଣ ଅଛି କି ?" ବୋଲି ପଚାରନ୍ତେ, ସେ ଶୋକୋଚ୍ଛ୍ୱସିତା ହୋଇ ପାଦଙ୍କୁ ଯାଇ ସଜଳନେତ୍ରରେ ପ୍ରଣମି "ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସ୍ମରି ପାରିବିକି ? ମୋ ମନୋନାଥଙ୍କ ପ୍ରିୟ ବୟସ୍ୟ ନୁହଁକି ? ତୁମ୍ଭ ନାମ କପିଞ୍ଜଳ ନୁହେଁକି ? ତୁମ୍ଭ ମିତ୍ର ଏବଂ ମୋ ପ୍ରାଣନାଥ ପୁଣ୍ଡରୀକ ଅଦ୍ୟ କେଉଁଠାରେ ଅଛନ୍ତି ? ତାଙ୍କ ବୃତ୍ତାନ୍ତ କ'ଣ ?" ବୋଲି ପଚାରନ୍ତେ ସେ ନାତିମୃଦୁ ବାକ୍ୟରେ କହିଲା ।

ମହାଶ୍ୱେତା ! ଶୁଣ, ତୁମ୍ଭେ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ପୁଣ୍ଡରୀକ ମୃତ ଶରୀରକୁ ନେଇ ଯାଉଥିଲା ଦିବ୍ୟପୁରୁଷଙ୍କୁ ଅନୁସରି ଗଗନ ମାର୍ଗରେ ଉଡ଼ି ଯାଉଥିଲି । ସେ ପୁରୁଷ ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳରେ ପ୍ରବେଶିଲେ । ସେଠାରେ ମହୋଦୟ ନାମକ ଦିବ୍ୟ ସଭା କୋଟିଏ ଅଛି । ତହିଁ ଇନ୍ଦୁକାନ୍ତମୟ ପଲଙ୍କରେ ସେ ରଖି ବୋଇଲେ "ହେ, କପିଞ୍ଜଳ ! ମୋତେ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଲି ଜାଣ । ତୋ ମିତ୍ର ପୁଣ୍ଡରୀକ ନିଦାରୁଣରେ ମୋତେ "ଦୁଷ୍ଟ ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳ ! ତୋ କର ନିକର ସନ୍ତାପିତ ହୋଇ, ହେଉଁ ମୁଁ ମରୁଛି । ତୁ ଭାରତବର୍ଷରେ ଜନ୍ମି ଅଳବ୍ଧ ସମାଗମସୁଖ ହୋଇ ଜନ୍ମରେ ହୃଦୟ ବେଦନା ଭୁଞ୍ଜି ମୃତ ହୁଅ ।" ବୋଲି ଶାପ ଦେଲା । ବିନା କାରଣରେ ଲବ୍ଧ ହେଲା ଶାପ ଶୁଣି ମୁଁ କ୍ରୋଧକଷାୟିତଚେତନ ହୋଇ ପୁଣ୍ଡରୀକଙ୍କୁ "ତୁ ମଧ୍ୟ ମୋ ତୁଲ୍ୟ ସୁଖ ଦୁଃଖଭାଗୀ ହୁଅ;" ବୋଲି ପ୍ରତିଶାପ ଦେଲି । ପରେ ମହାଶ୍ୱେତାଙ୍କୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା କରି ପୁଣ୍ଡରୀକ ଶରୀରକୁ ଆଣିଲି । ଏ ଦୁଃଖ କର୍ମବଶରୁ ମନୁଷ୍ୟଭବରେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲୋକେ

ଜନ୍ମି କେତେକ ଦିନ ରହିବ । ସେହି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଶରୀରର ନାଶ ଘଟିବ ନାହିଁ । ଅତଏବ ତୁମ୍ଭେ ଯାଅ ।

ଏତେ ଶୁଣି ମୁଁ ବାହାରି ଆସୁଥିଲି । ବାଟରେ ଜଣେନିଜ ମହାଶୋକ ଯୁକ୍ତ ବୈମାନିକ ଆସୁଥିଲା । ମୁଁ ତାକୁ ନ ଦେଖି ତା ପଥରୋଧ କଲି ଦେଖୁଁ ସେ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ "ଅଶ୍ୱରୂପେ ଜନ୍ମ" ବୋଲି ମୋତେ ଶାପ ଦେଲା । ମୁଁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତେ ଶାପାବଧି କହିଲା ।—ମୁଁ ଅଶ୍ୱରୂପରେ ଜନ୍ମିଲି, ଯେଉଁ ହୟଟି ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ଚଢ଼ୁଥିଲେ ଇନ୍ଦ୍ରାୟୁଧ । ସେହି ଚନ୍ଦ୍ର ହିଁ କାଦମ୍ବରୀପ୍ରିୟ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ । ସେ ପୁଣ୍ଡରୀକ ହିଁ ମନ୍ତ୍ରିନନ୍ଦନ-ବୈଶମ୍ପାୟନ । ତାଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭେ ଶାପ ଦେଲ । ସେ ଶୁକ ହୋଇଗଲା ।

କପିଞ୍ଜଳ ନିଜ ଗତାଗତ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଏମନ୍ତ କହନ୍ତେ; "ଅହୋ ! କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ବୈଶମ୍ପାୟନ ମୋ ପ୍ରିୟ ପୁଣ୍ଡରୀକ କି ? ହା ! ଦେବ ! ଜନ୍ମାନ୍ତରରେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ନ ପାସୋରି ରହିଲ । ମୁଁ ପାପିନୀ ତୁମ୍ଭ କାଳବ୍ୟତି ହେଲି" ବୋଲି ମହାଶ୍ୱେତା ବିଳାପ କଲା । "କଲ୍ୟାଣୀ ! ଶୋକକୁ ସମ୍ଭାଳ । ଅଚିର କାଳରେ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ହେବ ବୋଲି କପିଞ୍ଜଳ ମହାଶ୍ୱେତାକୁ ପ୍ରବୋଧି ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ବୈଶମ୍ପାୟନ ସମାଚାର ଜାଣିବାକୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲା ।

ଯୁବରାଜ ମନ୍ତ୍ରୀ ତନୁଜଙ୍କ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଜନ୍ମଭୂମିରେ ପ୍ରକଟିତ ହୁଅନ୍ତେ ତାରାପୀଡ଼ ସଦାର ମନ୍ତ୍ରୀ ପରିଜନ ହୋଇ ମହାଶ୍ୱେତାଶ୍ରମକୁ ଗଲା । ସେଠାରେ ସେ ଏବଂ ମହାଦେବୀ ବିଳାପ କରନ୍ତେ, ଶୁକନାଶ ତାଙ୍କୁ ଅନେକ ପୁରାଣତତ୍ତ୍ୱ ଏବଂ ଜଗଦୀଶ ମାୟା ସମ୍ବନ୍ଧ କହି ଜଗତର ଅସ୍ଥିରତ୍ୱ ବୁଝାଇଲେ । ସେ ଦୁହେଁ ଶୀଳାଲଭି ସେଠାରେ ନିବାସ କରି ରହିଲେ ।

(୭) ପାଠକ ! ଏକଥା ପଢ଼ୁଥିବା ତୁମ୍ଭେ ଏହାର ଅଭିପ୍ରାୟ ଅବଗତ ହୋଇଥିବ । ପ୍ରଥମାଧ୍ୟାୟରେ ଏ କଥାକୁ ଏକ ଶୁକ ଶୂଦ୍ରକ ମହାରାଜାଙ୍କୁ କହୁଥିବା ଏବଂ ସେହି କଥାକୁ ଏକ ମୁନିବର ଅନ୍ୟ ମୁନିଙ୍କି କହୁଥିବା ତୁମ୍ଭର ସ୍ମରଣ ଥିବତ । ସେ ଶୁକ ଶାପାନ୍ତ୍ୟ ବଧରେ ହୋଇଗଲା —ମହାରାଜ ! ସେ ମୁନିବର ଏ କଥାକୁ ଏତେ କହୁ ପ୍ରଭାତ ହୁଅନ୍ତେ ସେ

ସ୍ନାନ କରିବାକୁ ଚଳିଲା, ଅନ୍ୟ ମୁନିମାନେ ତାଙ୍କୁ ଅନୁସରିଲେ । ସେ କଥା ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ ମୋର ପୂର୍ବଜ୍ଞାନ ଜନ୍ମିଲା । ସେହି ସମୟରେ କପିଞ୍ଜଳ ସେଠାକୁ ଆସି ମୋତେ ଦେଖି ପ୍ରୀତ ହୋଇ ମୋ ସ୍ପର୍ଶସୁଖ ଦେବତେ ଭାଳ ହସିଲବୁ ଭଳି ମୋତେ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ରଖି ମୁନିଜନ ଶୁଶ୍ରୂଷା ନିମନ୍ତେ ଗଲା । ମୁଁ ସଞ୍ଚାର କରୁଥିଲା ସମୟରେ କର୍ମବଶରୁ ମୋତେ କୌଣସି ବ୍ୟାଧ ଧରି ଏ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପଞ୍ଜରରେ ରଖି ମାତଙ୍ଗ କନ୍ୟା ହସ୍ତଗତ କଲା । ସେ ମୋତେ ଆଣି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସମର୍ପିଲା । ଜାଣ ମହାଶ୍ବେତା ପ୍ରିୟ ପୁଣ୍ଡରୀକ ଶୁକ ନାମ ଧାରୀ ନନ୍ଦନ ବୈଶମ୍ପାୟନ ରୂପେ ମହାଶ୍ବେତାକୁ ଦେଖି ତାଙ୍କରି ଶାପ ବଶରୁ ଜନ୍ମକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ଶୁକ ମୁହିଁ ମାତ୍ର । ପୁଣ୍ଡରୀକ ଶାପ ବଶରୁ ଶୀତକର ତାରାପୀଡ଼ାତ୍ମଜ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ାକୃତିରେ ଜନ୍ମି କାଦମ୍ବରୀଙ୍କ ରସି ପ୍ରିୟ ବୟସ୍ୟ ମରଣ ସମ୍ବାଦ ଶ୍ରବଣ କରି ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲା । ସେହି ପୁଣ୍ଡରୀକ ତୁମ୍ଭେ ମାତ୍ର । ଅତ୍ରୁ ଉଭୟଙ୍କ ଶାପାବସାନ ସମୟ ଅଦ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ । ଏତେ କହୁ ସେ ଶୁକ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହେଲା ।

ତେବେ ଲୋକମାତା—ରମା ପ୍ରବେଶି ଶୂଦ୍ରକ ମହାରାଜଙ୍କୁ କହେଣି "ମୁଁ ମାତଙ୍ଗ କନ୍ୟାରୂପେ ଆସିଥିଲି ; ତୁମ୍ଭେ ମୋ ସୋଦର । ପୁଣ୍ଡରୀକ ମୋ ଅଂଶ ସମ୍ଭୂତ" ବୋଲି ଅନ୍ତର୍ହିତା ।

କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ଶୂଦ୍ରକ ମହାରାଜ ପୂର୍ବଜ୍ଞାନ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇ ଜୀବାତ୍ମାକୁ ଦେହ ଭେଦ କରି ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳରେ ପ୍ରବେଶିଲା ।

ପାଠକ ! ଆମ୍ଭେ ଏଣିକି ଶୂଦ୍ରକ ମହାରାଜାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ମହାଶ୍ବେତା-ଶ୍ରମକୁ ଯିବା । କାଦମ୍ବରୀ ନିଜପ୍ରିୟର ଶରୀରକୁ କୋଳେ ରକ୍ଷଣ କରୁଥାଏ । ଯେବେ ସେ ତାଙ୍କୁ ଉତ୍ସଙ୍ଗରେ ଧରି ଅଛି ଥିଲା । ତେବେ ସେ ଶରୀରରେ ହଠାତ୍ କାନ୍ତି ପ୍ରସନ୍ନ ମୁଖ ଉଦ୍ଭାସିତ ହୁଅନ୍ତେ କାଦମ୍ବରୀ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ବିତା ହୋଇ ପ୍ରିୟ ମୁଖକୁ ନିରେଖୁଥିଲା । ସେହିକାଳେ ଏକ ଜ୍ୟୋତି ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ବଦନରେ ପ୍ରବେଶିଲା । ତାହା ଚନ୍ଦ୍ରଜ୍ୟୋତି । ତତ୍କ୍ଷଣେ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ନିଦ୍ରାରୁ ଉଠିଲା ପ୍ରକାରେ ଉଠି କାଦମ୍ବରୀଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ଆନନ୍ଦିତ ହେଲା । ସେହି ସମୟରେ ଗଗନରୁ ପୁଣ୍ଡରୀକ ସେଠାକୁ ଆସନ୍ତେ ମହାଶ୍ବେତା ପ୍ରମୋଦିତା,

ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଣମିଲା । ସବେ ଆନନ୍ଦ ପରବଶ ହେଲେ । ସେହି ଗହନରେ କାଦମ୍ବରୀ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ଙ୍କର ଏବଂ ମହାଶ୍ୱେତା ପୁଣ୍ଡରୀକଙ୍କର ବିବାହ ନିର୍ବାହିତ ହେଲା ତହିଁରୁ ସମସ୍ତେ ଉଜ୍ଜୟିନୀରେ ପ୍ରବେଶିଲେ । ସେଠାରେ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ନୃପତି ହେଲା ଏବଂ ପୁଣ୍ଡରୀକ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲା ।

ଏବେ କାଦମ୍ବରୀ ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ଙ୍କୁ ପଚାରିଲା । "ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର । ଅମ୍ଭେ-ମାନେ ତ ସୁଖୀ ହୋଇଅଛୁଁ । ପତ୍ରଲେଖା ନାହିଁ ସେହି ମତ ଘଟଣା ଜାଣିକି ପାରିଲା ?" ଚନ୍ଦ୍ରପୀଡ଼ ରୂପେ ସେ ବୋଲିଲା "ମୁଁ ଚନ୍ଦ୍ର, ସେ.କ ଥିଲା ରୋହିଣୀ ସ୍ୱରୂପତ । ପରମ ପତିବ୍ରତା ରୋହିଣୀ କନ୍ୟାରୂପରେ ମୁଁ ସିନା ମୋତେ ସେବୁଥିବାକୁ ପତ୍ରଲେଖା ରୂପରେ ଜନ୍ମିଲା । ମୋ ମରଣରେ ସେ ଦୁଃଖିତା ହୋଇ ପୁନର୍ବାର ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳରେ ପ୍ରବେଶିଲା ।" ଏହା ଶୁଣି କାଦମ୍ବରୀ ରୋହିଣୀକି ବନ୍ଧୁଭାବରେ ପ୍ରଶଂସିଲା ।

ସେ ମିଥୁନ ଯୁଗଳ ଉଭୟଲୋକରେ ସକଳ ସୁଖ ଭୋଗାଦି ଚିରକାଳ ଭୁଞ୍ଜିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼ ଧର୍ମପରାୟଣ ହୋଇ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଯୋଗକ୍ଷେମ ଚିନ୍ତାରେ ରାଜ୍ୟକୁ ପାଳିଲା । ପୁଣ୍ଡରୀକ ଶରୀର ଦ୍ୱିତୀୟ ପରି ତାହାର ଅନୁକୂଳ ମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇଥିଲା । ଇତି ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ଦୋଷ କେବଳ ପାଣ୍ଡିରେ ।

ଶିଶା ନ ଯାଏ ତାହା ଶିରେ ॥

ଯୌବନ, ସମ୍ପଦ, ପ୍ରଭୁତ୍ୱ, ଅଜ୍ଞାନ
ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅନର୍ଥକର ।
ଏକଠାରେ ଥିଲେ ହେଲେ ସେ ଚତୁଷ୍ଟ
ବଢ଼ାଇଥାନ୍ତି ବିକର ।

ରାଜକୁମାର ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ଲକ୍ଷଣ ଚତୁଷ୍ଟୟଯୁକ୍ତ । ନିଜ ଜନକଙ୍କ ମରଣ ପରେ ସେ କଳିଙ୍ଗ ଦେଶାଧୀଶ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ବୟସ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷର, ଶରୀର ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ସବଳ । ସେ ହିଜସିଦ୍ଧାସନାରୋହଣ କାଳମାତ୍ରେ ଜନକର ମନ୍ତ୍ରୀ ମଣ୍ଡଳ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ଦୂର କରି, ସେମାନଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ଅଯୋଗ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତ କଲେ । ଘୋଡ଼ଖେଳାର ଉପଯୁକ୍ତ ତୁରଙ୍ଗଙ୍କୁ, ନେଉଳା ପାଡ଼ିଙ୍କୁ, କୁକୁଡ଼ାଙ୍କୁ, ଭଲୀନଶୁନିଙ୍କୁ ଏବଂ ଶାରିଦ ଶୁକଙ୍କୁ ରକ୍ଷୀରୂପେ ସମସ୍ତ ଧାତ୍ରେଦଶୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ରାଜକୋଷରୁ ଧନ ଉପାର୍ଜ୍ଜନ କରୁଥିଲେ । ନର୍ତ୍ତକୀ ଓ ଗାୟକମଣ୍ଡଳୀ ଜନଙ୍କଦ୍ୱାରା ରାଜଭବନ ଅନବରତ ମୁଖରିତ । ପ୍ରାଚୀନ ଭୃତ୍ୟଗଣ ଦୂରୀକୃତ ହେଲେହେଁ, ନୃପବଂଶୋଚିତ ଧର୍ମ ନୋହିଲା କାରଣରୁ ପରେ ପୁରୋହିତ ମାନେ ବଳିରହିଥିଲେ । ସେ ସିଦ୍ଧାସନାରୋହଣ ନ କରି ଥିବାରୁ ମଧ୍ୟ ରାଜପ୍ରାସାଦରେ ପ୍ରତ୍ୟହ ବହୁତ କର୍ମ କରି ଆସୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନାମ ଚନ୍ଦ୍ରେଶ୍ୱରଶର୍ମ୍ମା । ସେ ବହୁଜ୍ଞ, ପଣ୍ଡିତ, ଧର୍ମଜ୍ଞ ଏବଂ ତପସ୍ୱୀ । କୁମାରଙ୍କର ସ୍ୱାର୍ଥକର୍ମରେ ଅନାସ୍ଥାଯୀ ହେଲା ହେଲାରୁ ସେ ସବୁ ବାଦ୍ୟବାଦନ ପୁରୋହିତ କରୁଥିଲେ । କେତେକାଳ ପୂର୍ବ ହୋଇ ପ୍ରବାସିଥିଲା ସେ ନୃପସଭାରେ ଏକଦାନେ ଜନୈକ ଚିତ୍ରକରଙ୍କ ଆସିବାରୁ ସେ ନିଜ ନିର୍ମ୍ମିତ ପଟମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଇଲା । ସେ ଚିତ୍ରପଟମାନଙ୍କରେ ରାଜା ଦେଖିଲେ ସେ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ, ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ, ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ, ଚନ୍ଦ୍ରାସ୍ତ; ନାନାପ୍ରକାର ପର୍ବତ ଦୃଶ୍ୟ, ସୁନ୍ଦରବନଦୃଶ୍ୟ, ଶ୍ମଶାନଭୂମି, ଦେବାଳୟଦୃଶ୍ୟ, ଦେବତାବିଗ୍ରହସମୂହ, ପୋତଯାତ୍ରାଦୃଶ୍ୟ, ବିବାହ-

ଶିଳ୍ପ; ନାନାଶାସ୍ତ୍ର ସୂତ୍ର, ସୁନ୍ଦରୀଚିତ୍ର ଏବଂ ପୁରୁଷଚିତ୍ରାଦି । ସେ ପଟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ପଟ ରାଜାଙ୍କ ନୟନ ଯୁଗଳକୁ ଏବଂ ମାନସକୁ ବନ୍ଦୀକଲା । ସେ ପଟରେ ଏକ ରୂପସୀର ରୂପ ବର୍ତ୍ତମାନ । ତାକୁ ଚାହିଁ ରାଜା ଭାବଣା କରି “ଏ ସୁନ୍ଦରୀ କେଉଁ ଦେଶରେ ବାସ କରେ ? ଏହାର କେଶବନ୍ଧ-ଶୋଭାରେ ମୁନିବୃନ୍ଦ; ଭ୍ରୂଭଙ୍ଗୀ ହାବରେ ଗନ୍ତୁ । ଏ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ସମ୍ମୋ-ହନସୁନ୍ଦରୀଙ୍କୁ ଭିକ୍ଷା କରେ;” ବୋଲି ପଚାରନ୍ତେ, ସେ ଚିତ୍ରକାର ଜଣାଇଲା ଯେ ସେ ଏଗାର ନଦୀର ଆଶ୍ରମଙ୍କ ପଞ୍ଚଣରେ, ବୋଧହୁଏ ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ । ସେ ଗୋଟିଏ ପୁଷ୍ପବାଟିକାରୁ ବାହାର ଗମନ କରୁଥିଲା ସମୟରେ ତାହାର ଅଜାଣରେ ଏ ପଟ ଲିଖିତ । ଏହା ଶୁଣି ରାଜା ସେହି ପଟକୁ ପାଖ ରଖି, ଚିତ୍ରକୁ ପାରିତୋଷିକ ଦାନ କରି ଚିତ୍ରକାରକୁ ବିଦାୟ ଦେଲେ ।

ପରେ ସେ ନିଜ ଦୂତିକାମାନଙ୍କୁ ଡକାଇ ତାହାଙ୍କୁ ସେ ପଟ ଦେଖାଇ “ତୁମ୍ଭ ଭିତରୁ କିଏ ଏ ରମଣୀକୁ ଆଣି ମୋତେ ଦେବ ?” ବୋଲି ପଚାରନ୍ତେ, ସେମାନେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟାନନାବଲୋକନ କରୁଥିଲା ସମୟରେ ସୁଲୋଚନା ନାମ୍ନୀ ଦୂତିକା କର ଯୋଡ଼ି ଜଣାଇଲା—“ମହାରାଜ ! ଏ ସାଧ୍ୱୀକୁ ଯୁକ୍ତି ଅବା ତାହାକୁ ବେଶ ଆଣିଦେବାକୁ ହୁକୁମ ଦେଲେ, ମୁଁ ନିଶ୍ଚେ ଆଣିଦେଇ ପାରିବି । ସେ ମହିଳାର ଶୀଳ ବଜ୍ରଦୁର୍ଗ, ତାହା ମନୁଅରି ମଧ୍ୟ ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ ଏବଂ ଦେବତାଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଦୁଃସାଧ୍ୟ ।” ଏହା ଶୁଣି ରାଜା ପଚାରିଲେ—“ସେ ନାରୀ କିଏ ? ତୋ ମୁଖରୁ ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ ବଚନ ତ ଅକସ୍ମାତ୍ ଏ ରୂପ ହୋଇ ନ ଥିଲା, ତାହାର ବୃତ୍ତାନ୍ତ କଅଣ ?” ସେ ଦୂତିକା ଉତ୍ତର ଦେଲା—“ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପୁରବାସୀ ବାଗେଶ୍ୱରବର୍ମା ଯୁବକ ହୋଇ ଥିଲେହେଁ ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ । ସେ ନିଷ୍ଠୁର ଏବଂ ତପୋଧନ । ତାହାଙ୍କ ପତ୍ନୀ ସେହି ପତିବ୍ରତା, ସେ ସାଧ୍ୱୀନାମ୍ନୀ ସୁଶୀଳାଦେବୀ । ଲୋକେ କହନ୍ତି ଯେ—

(ଶ୍ଳୋକ) ସାବିତ୍ରୀ ମନୁସ୍ମୃତ୍ୟଂଚ ଲୋପାମୁଦ୍ରାନ୍ ସତୀଂ ।
ସ୍ମରତାଂ ସୁରଭିବେଦିନିତ୍ୟଂ ପାପଂ ନାଶୟତି ଧ୍ରୁବଂ ।

ସୁଶୀଳା ଦେବୀଙ୍କୁ ସେ ପଞ୍ଚମହାସତୀଙ୍କଠାରୁ ଅଧିକ ଅଟନ୍ତି ନ ହୋଇ-ଲେହେଁ ତାହାଙ୍କ ସମାନା ହୋଇଥିବା ନିଃସନ୍ଦେହ । ରାଜା ଏହା କଥାରେ

ବାଧା ଦେଇ କହିଲେ—"ହେ ବଣ୍ଡିକା ବନ୍ଦ କର । ଶ୍ରୀ ତାକୁ ଆଣି ମୋତେ ସମର୍ପିଲେ, ଉପଯୁକ୍ତ ପୁରସ୍କାର ପାଇବୁ, ନୋହିଲେ ତୋ ଶିରରେ ମୁଣ୍ଡ ରହିବ ନାହିଁ ।"

ରାଜାଙ୍କ ଉଚ୍ଚୋଚ୍ଚାରିତ ଶୁଣି ସୁଲୋଚନା ନତ ମସ୍ତକରେ ନିଜ ନିବାସରେ ପ୍ରବେଶି ଏମନ୍ତ ଭାବିଲା—"ଆହା ! ମୁଁ ଏତେକାଳ ଗଲିଁ ଭଲି କାର୍ଯ୍ୟ ? ମାତୃମନୋଭିଲାଷିଣୀ କୋମଳାଙ୍ଗୀଙ୍କ କୋମଳ ହୃଦୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ମୋହବୀଜାରୋପଣ କରି ତାହାଙ୍କୁ ଭଣ୍ଡାଇ ଆଣି ଏ ଦଣ୍ଡଧରର କରରେ ସମର୍ପି ଅମାପ ପାପ ଅର୍ଜିଲି । ସେ ପାପ ଫଳ ଏବେ ମୋ ପ୍ରାଣ ହରଣ କରିବ । ମଲେ ନରକନିବାସ ତ ନିଶ୍ଚୟ । ସୁଶୀଳାଦେବୀଙ୍କୁ ଭୁଲାଇବା ମୋ ସାଧ୍ୟାତୀତ ; କାଣ କରିବି ? ଏବେ ଯାଇ ସେ ସତୀଙ୍କ ପାଦତଳେ ସତ୍ୟ ସକଳ ସମାଚାର ଫେଡ଼ି କହିଲେ, ସେ ଦୟାମୟୀ ନିଜର ମାନକୁ ଏବଂ ମୋର ଜୀବନକୁ ରକ୍ଷା କରି ପାରିବ ।" ଏପରି ଭାବି ସେ ରଜନୀରେ ଶୟନ କରି ପ୍ରାତଃକାଳରେ ଉଠି ସ୍ନାନ ସାରି ଧୌତବସନ ପରିଧାନ କରି ମନ୍ଦେ ମନ୍ଦେ ଯାଇ ସୁଶୀଳାଦେବୀଙ୍କ କୁସୁମାରାମରେ ପ୍ରବେଶି ଦେଖିଲା ଯେ ସେ ଦେବୀ ତାରକାବୃତ ସଙ୍ଗ ଚନ୍ଦ୍ରମା ପରି ବାଳିକା କେତେକ ଦାସୀଙ୍କ ସଙ୍ଗତରେ ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରୁଥିଲେ । ସୁଲୋଚନା ତାହାଙ୍କ ନିକଟ ଯିବାକୁ ଶଙ୍କି ଗୋଟିଏ ନିକୁଞ୍ଜ କବାଟରେ ଲୁଚି ରହିଥିଲା । ସେ ଏଣେ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ ପରେ ବାଳିକାମାନଙ୍କୁ ପଠାଇଦେଇ, କେତେକ ସୁବାସ କୁସୁମ ଚୟନ କରି ହସ୍ତରେ ଧରି ଆଣି ଗୋଟିଏ ବେଦିକାର ଉପରେ ବସି, ଦେବୀ ନାମ ସ୍ମରଣ କରି କରି ମାଳା ରଚନା କରୁଥିଲେ । ତେବେ ସୁଲୋଚନା ତାହାଙ୍କ ସମୀପକୁ ଯାଇ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣାମ କରି କରଯୋଡ଼ି ଦଣ୍ଡାୟମାନା ହେଲା । ସୁଶୀଳାଦେବୀ ତାକୁ କଲ୍ୟାଣ କରି ତାର ବିଷଣ୍ଣତା ପଚାରନ୍ତେ ସେ କହିଲା—"ମୁଁ ମହାପାପିନୀ; ଉତ୍ତମ ପବିତ୍ରକୁଳରେ ଜନ୍ମିଲି, ସୁଲୋଚନା ନାମରେ ଖ୍ୟାତା ହେଲି । ଯୌବନମଦରେ ଜନକଜନନୀ ବର୍ଜନ କରି, ଏ ରାଜାଶ୍ରୟରେ ଥିବା କନୈକ ଦ୍ୱିଜର ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କଲି । ତାହାର ପ୍ରରୋଚନାରେ ଏବଂ ଧନାଶାରେ ରାଜାଙ୍କ ଦୂତୀ ହୋଇ ଅନେକ କୁଳବଧୂଙ୍କ ଶୀଳରେ କାଳି ବୋଳିଲି । ରାଜାଙ୍କ ପିପାସା ଦିନୋବୃଦ୍ଧି ହେଉଅଛି । ତାହାର ସୀମା ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ । ସେହି ପତିବ୍ରତାଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ପ୍ରତି

ଯାଇ ପ୍ରଣାମ କରିଲି, ତାହାଙ୍କ ଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ମୁଁ ଯାଦବ ରାଜାଙ୍କ ଦେଇ ପାରିବି କି ? ରାଜା ଶିକାରୀ ହୋଇ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଲଭିବା କାମନା କରି କରୁଅଛନ୍ତି ଯେ ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନେଇ ତାହାଙ୍କ ସମର୍ପିବାକୁ ହେବ; ନୋହିଲେ ମୋ ଗଣ୍ଡିରେ ମୁଣ୍ଡ ରହିବ ନାହିଁ । ମାଅ ! ତୁମ୍ଭେ ପରମ ପତିବ୍ରତା । ତୁମ୍ଭର ଅସାଧ୍ୟ ହୋଇ କିଛିହିଁ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ବିଚାରିଲେ, ତୁମ୍ଭ ଶୀଳକୁ ରକ୍ଷି ମୋତେଇ ବଞ୍ଚାଇ ପାରିବ । ଅଧିକନ୍ତୁ ମଧ୍ୟ ରାଜାଙ୍କ ସଶସ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରରେ ଜଳାଇବାକୁ ଦେଖିଛି ଦେଇ ପାରିବ । ମୁଁ ପ୍ରଣାମ ପୂର୍ବକରେ କହୁଅଛି । ରାଜାଙ୍କ ଅଜ୍ଞାନ ମୋର ଜ୍ଞାନକୁ ନାଶ କଲା । ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟରେ ପଶ୍ଚାତ୍ତାପୀ ହେଲି । ମୁଁ ଜୀଇଁ ରହିଲେ, ଏହି ବୃତ୍ତିକୁ ଏବଂ ରାଜଧର୍ମକୁ ବର୍ଜନ କରି ତୁମ୍ଭର ସେବକ ହୋଇ ଶେଷ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବି । ଏହା ସତ୍ୟ, ସତ୍ୟ, ସତ୍ୟ ।

ଏତେ ଶୁଣି ସୁଶୀଳା ଦେବୀ ମନେ ହସି ବୋଇଲେ—"ବତ୍ସ ! ତୁ ନିଶ୍ଚୟରେ ପଶ୍ଚାତ୍ତାପକୁ ଲଭିଅଛେ, ପୁଣ୍ୟ ହେଲୁ । ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ, ଭଗବାନ ତୋର ମଙ୍ଗଳ ଅବଶ୍ୟ କରିବେ । କାଲି କି ଶୁକ୍ଳାଷ୍ଟମୀ ମଙ୍ଗଳବାର । ତୁ ଯାଇ ରାଜାଙ୍କୁ ମାଗି ଗୋଟିଏ ରୁପାର, ଗୋଟିଏ ତମ୍ବାର, ଗୋଟିଏ ପିତଳର, ଗୋଟିଏ କାଠର ଏବଂ ଗୋଟିଏ ପଥରର ଏପରି ପାଞ୍ଚୋଟି ଶିଳା ଆଣି ମୋତେ ଦେ । କାଲି ସ୍ୱୟଂ ବୈଶାଖ ଧାମରେ ରାଜା ପଟ୍ଟବସ୍ତ୍ର ଧାରଣ କରି ଯୋଗୀ ହୋଇ ଆସୁ ବାଜି ବାଟେ ପୂଜା କରିବାକୁ ଆସି ପ୍ରସାଦ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ ।" ଏତେ ଶୁଣି ସୁଲୋଚନା ସେ ପତିବ୍ରତାଙ୍କୁ ପ୍ରଣମି ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ବାହାରି ଯାଇ ତତ୍ପରଦିନ ପ୍ରାତଃ ପାଞ୍ଚୋଟି ଆଣି ସେ ସତୀଙ୍କୁ ସମର୍ପିଲା ।

ସେ ଦିନ ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱର ଶର୍ମା ସାୟଂ ସନ୍ଧ୍ୟାବନ୍ଦନାଦି ନିତ୍ୟ କର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ ସମାପନ କରି ଶଯ୍ୟାଗୃହକୁ ଶୀଘ୍ର ଯିବାକୁ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ । ନୀଚ ଜାତିର ଷଡ୍ଯନ୍ତ୍ର ହୋଇଥିଲା ବୋଲି ସେ ଜାଣି ନ ଥିଲେ । ସେ ସତୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀସ୍ୱରୂପା ପତିବ୍ରତା ପତିଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ପାଳନ କରି ଆନନ୍ଦିତା ହୋଇ ଗଣ୍ଡସ୍ଥାନ କରି ଟେଳୁଣ ପଟ୍ଟ ପିନ୍ଧି ପୂଜା ମନ୍ଦିରରେ ପ୍ରବେଶି ଦୁର୍ଗା ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ଯଥାମତେ ପୂଜନ କରି ଉପହାରଥିବା ଦାନ ପଞ୍ଚକ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ସମର୍ପି ଯୋଗଯୁକ୍ତା ହୋଇ ରୁଦ୍ରାକ୍ଷ ମାଳା ଧରି ଜପ କରୁଥିଲେ ।

ରାଜା ପୁନଶ୍ଚ ପ୍ରହର ଦ୍ୱୟ ସମୟରେ ଯେତେବେଳେ ସୁଗନ୍ଧ ପିଷ୍ଟ ଗୋଟିଏ ଭଳି ସାଲ୍ ଓଢ଼ଣା କରି ସୁଲୋଚନା ଦ୍ୱିତୀୟ ହୋଇ ସୁଶୀଳା ଦେବୀଙ୍କ ବାଡ଼ଦ୍ୱାର ଦେଇ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶିଲେ । ସୁଲୋଚନା କବାଟ ବନ୍ଦ କରି ସେଠାରେ ରହିଲା । ରାଜା ମାତ୍ର ମନେ ମନେ ଗମନ କରି ଗୋଶାଳାରେ ପ୍ରବେଶ ଗୋମୂତ୍ରଭାଜନ ସନ୍ଧାନ କରି ତହିଁ ବାହାର ହସ୍ତ ପଦ୍ମଙ୍କୁ ଶୀତଳ ପୂର ପରି ପ୍ରକମ୍ପିତ ଶରୀର ହୋଇ ଯାଇ ପୂଜାମନ୍ଦିର ଦ୍ୱାରଦେଶେ ପ୍ରବେଶ ସୁଶୀଳା ଦେବୀଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଇଲେ; ତାହାଙ୍କ ମନକୁ ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ମାନବୀ ନୁହେଁ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲାନନା ନୋହି ସାକ୍ଷାତ୍ ଦୁର୍ଗାଦେବୀ ଯେପରି ପ୍ରତୀୟମାନା ହେଲେ । ତେଣୁ ରାଜା ସର୍ବାଙ୍ଗ ଦେଇ ଦଣ୍ଡପ୍ରଣାମ କରି "ଜନନି ! ମୁଁ ଅପରାଧୀ ଏବଂ ପାତକୀ । ମୋ ଅପରାଧ କ୍ଷମା କର । ସନ୍ତାନର ଦୋଷ କ୍ଷନ୍ତବ୍ୟ ନୁହେଁ କି ?" ବୋଇଲେ । ସେ ଦେବୀ ଜପ ସମାପନ କରି "ଆୟୁଷ୍ମାନ୍ ଭବ । ତୁମ୍ଭେ କୃତାର୍ଥ । ଏବେ ଏ ଦେବପ୍ରସାଦ ଗ୍ରହଣ କର;" ବୋଲି ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାତ୍ରକୁ କ୍ଷୀର ରାଜାଙ୍କ ହସ୍ତପଦ୍ମରେ ଦେଇଅଛନ୍ତି, ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭକ୍ତିରେ ପାଇବାର ପାନ କଲେ । ତହୁଁ ସେ ସାଧ୍ୱୀ "କେଉଁ ପାତ୍ରର କ୍ଷୀର ମଧୁରତମ ?" ବୋଲି ପଚାରନ୍ତେ, ରାଜା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ "ଅମୃତ ସମାନ, ତଥାପି ମାତ୍ର ଭେଦ । ଜନନି ! ତୁମ୍ଭ କୃପାରୁ ମୋ ହୃଦୟରେ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରକାଶିଲା । ମୁଁ ଏ ଦେବୀଙ୍କର ଏବଂ ତୁମ୍ଭର ସନ୍ନିଧିରେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରି କହୁଅଛି ଯେ ଏଣିକି ଅଜ୍ଞାନୀ ହୋଇ ପରଧର୍ମ ଆଉ ଆଚରିବି ନାହିଁ । ଏହା ମୋହର ଠିକ ବାକ୍ୟ ସତ୍ୟ," ବୋଲି ଅଧଃପତିତ ପାଦ୍ୟପଦ୍ମଙ୍କୁ ଗାନ କଲେ ।—

ବାହ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ବାକ୍ୟ ଏ;
ଅନ୍ତର ପଦାର୍ଥ ଗୋଟିଏ ।
ମୂଢ଼ ହୋଇ ମୁଁ ସେ ତଥ୍ୟକୁ,
ନ ଜାଣି ଲଭିଲି ଭ୍ରମକୁ ।
ଜନନି ! କ୍ଷମି ମୋ ଦୋଷକୁ,
ବୁଝାଇ ଦେଲ ତ ସତ୍ୟକୁ ।
ଭେଦ କେବଳ ପାତ୍ରଗତ,
ଜଣା ନ ଯାଏ ତାହା କ୍ଷୀରେ ।

ପରେ ସୁଶୀଳା ଦେବୀ କହିଲେ ମହାରାଜ "ସ୍ୱ ପିତା ସଦୃଶ ପାଳକଃ ।" ତୁମ୍ଭ ପାଳକ ଏବଂ ପ୍ରଜାଗଣ ପାଳିତ । ଅତଏବ ଆପଣ ପ୍ରଜାବତ୍ସଳ ହୋଇ ନ୍ୟାୟାବଲମ୍ବନ କରି ପାଳନ କରନ୍ତୁ । ଭଗବାନ ତୁମ୍ଭଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ କରିବେ ।"

ରାଜା ସେ ସତୀଙ୍କୁ ପ୍ରଣମି ଉପଦେଶିତ ହୋଇ ନିଜ ଭବନରେ ପ୍ରବେଶି ଏବଂ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ପରିତ୍ୟାଗ କରି ନ୍ୟାୟମାର୍ଗରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତି ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ନିଭାଇଲେ ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ଗ୍ରୀକ ପୁରାଣ କଥା

ଅନ୍ୟଦେଶର ଦେବତାଙ୍କ କଥା ଅନ୍ୟଦେଶର ପୁରାଣଗଣରେ କଥିତ ହୋଇଥିବାବାଧରେ ଗ୍ରୀକଦେଶର ଦେବତାଙ୍କ କଥା ଗ୍ରୀକଦେଶର ପୁରାଣରେ କଥିତ । ଗ୍ରୀକର ଦେବତାମାନେ ପ୍ରାୟଶଃ ଅନ୍ୟ ଦେବତାଙ୍କ ତୁଲ୍ୟ । ଗ୍ରୀକ ପୁରାଣରୁ ଗୋଟିଏ କଥା ଅଧଃ କଥିତ :—

ଜନୈକ ଗ୍ରୀକନୃପାଳଙ୍କର ତିନୋଟି ଝିଅ । ତହିଁ କନିଷ୍ଠା ପୁତ୍ରିକାର ନାମ ସାଇକି (Psyche) । ସେ ଅତିସୁନ୍ଦରୀ । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ତାହାର ସମ ହୋଇ ଆଉ କେଏ ନ ଥିଲା । ତାହାର ଦୁଇ ଭଉଣୀ ମଧ୍ୟ ତା ସମ ସୁନ୍ଦରୀ ହୋଇ ନ ଥିଲେ । ସାଇକିର ପ୍ରସିଦ୍ଧି ପ୍ରପଞ୍ଚରେ ପ୍ରସରିଲା । ସେ ସମାଚାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଦେବତା ଭିନସ (Venus) ର କର୍ଣ୍ଣଗୋଚର ହୁଅନ୍ତେ, ସେ ସାଇକିପ୍ରତି ଅସୂୟା ଗ୍ରସ୍ତା ହେଲା । "ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ଭିନସ ଅସଦୃଶୀ" ବୋଲି କେବଳ ମାନବ ବଦନରୁ ମାତ୍ର ନୁହେଁ, ଦେବତାଙ୍କ ବଦନରୁ ମଧ୍ୟ ବାହାରୁ ଥାନ୍ତେ, ଜନୈକ ମାନବୀ ଆପଣାଠାରୁ ବଳାଇବା କାଣ୍ଡ ଭିନସ ସହି ରହି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଅତଏବ ନିଜପୁତ୍ର କ୍ୟୁପିଡ଼ (Cupid-ମଦନ) କୁ ଆଦେଶିଲା କି ସେ ତତ୍କ୍ଷଣି ମହୀକୁ ଯାଇ ସାଇକିକୁ ବିନାଶିବାକୁ ହେବ ।

କ୍ୟୁପିଡ୍ ମାତାଦେଶ ଲଭି ରାତ୍ରରେ ଦେବାଳୟଙ୍କରୁ ବାହାରି ସାଇକିର ଶୟନାଗାରରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ପ୍ରବେଶିଲେ । ସେ ସମୟରେ ସାଇକି ଗାଢ଼ ନିଦ୍ରା ଲଭିଥିବା ଦେଖି, ସେ ନିଜ ପୁଷ୍ପଧନୁରେ କୁସୁମ ଶର ଯୋଗି ପ୍ରୟୋଗ କଲେ । ସେ ଶରାଘାତବଶରୁଁ ନିଦ୍ରା ଭଙ୍ଗରୁ ସାଇକି ତେଜ ଲୋଚନ ମେଲିଲେ । ସେ କାନ୍ତା ଦେବସୃଷ୍ଟିଠାରୁ ସୁନ୍ଦରତର ହୋଇଥିବା ରୂପରୁ କ୍ୟୁପିଡ୍ ଅବଶ ହୋଇ ଆନନ୍ଦାମୃତାବ୍ଧିରେ ମଗ୍ନ ଏବଂ ସେ ମୋହିନୀ ମୋହ ପାଶରେ ବଦ୍ଧ ହେଲେ । ପରେ ସେ ଦୈବୀପ୍ରତିକୃତିର ମୃଦୁଳାଙ୍ଗକୁ ଶରବିଦ୍ଧ କଲା କାରଣରୁ କ୍ୟୁପିଡ୍ ଅତି ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ସେ ନାରୀ ଶରୀରରେ କେତେକ ରସାୟନିକ ବିନ୍ଦୁ ସେଚନ କରି ନିଜ ବାଣରେ ସ୍ୱ ଶରୀରକୁ ବିଦ୍ଧ କରି ସେଠାରୁ ପକ୍ଷଦ୍ୱୟ ମେଲି ସ୍ୱର୍ଗଲୋକକୁ ଉଡ଼ିଗଲେ ।

କ୍ୟୁପିଡ୍ ସେହି ଦୈବୀପ୍ରଧାନଶରୁ ସାଇକିର ଶରୀରବାଧା ସହିତ ଜନାକର୍ଷଣ ଶକ୍ତି ଅପହୃତ ହେଲା । ଅତଏବ କୌଣସି ରାଜା ତାକୁ ବରିଲେ ନାହିଁ । ସେହିହେତୁରୁ ତାହାର ଜନନୀଜନକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚିନ୍ତାନ୍ୱିତ । ତାହାର ଜନକ ଅନନ୍ୟୋପାୟ ହୋଇ "ଅପୋଲୋ" (Apolo) ଦେବଙ୍କ ଦୈବଣୀ-ଗତ ପୁଚ୍ଛନ୍ତେ, ସେ ଦେବ ଭୁଷା ଭରି କହିଲେ ଯେ, ମାନବମାନଙ୍କ କିଏ ମଧ୍ୟ ସାଇକିର ପତି ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ତାର ପତି ଗୋଟିଏ ଭୂତ । ସେ ଅଦୃଶ୍ୟ ରୂପେ ଏ ନଗର ନିକଟସ୍ଥିତ ପର୍ବତରେ ବାସ କରେ । ସାଇକିକୁ ସେ ପର୍ବତ ପାଦ ପ୍ରଦେଶରେ ଛାଡ଼ି ଦେବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ସେ ଆଦେଶ ଶ୍ରବଣ କରି ରାଣୀ, ରାଜା ଏବଂ ପ୍ରଜାମାନେ ଖେଦାନ୍ୱିତ । ତେବେ ସାଇକି ଯୌବନାନ୍ୱିତା ହୋଇ "ଭଗ୍ନବିଧାନ ଅପବାଦ" ଦେବାକୁ ପ୍ରବୋଧନ୍ତେ, ରାଜାଦେଶରେ କତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ତାକୁ ସେ ପର୍ବତର ମୂଳରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆସିଲେ । ସାଇକି ସେଠାରେ ପ୍ରବେଶନ୍ତେ ତାକୁ ମନ୍ଦ-ମାରୁତ (Zephyr) ଟେକି ନେଇ ଗୋଟିଏ ମନୋହର ଉପବନ କୋମଳ ଦୂର୍ବାପୂରିତ ପ୍ରଦେଶରେ ଶୟନ କରାଇଲା । ସେ ଚେଇଁଲା ପରେ ଦେଖିଲା ଯେ ତା ଆଗରେ ଗୋଟିଏ ନବରତ୍ନ ଖଚିତ ସୌଧ ବର୍ତ୍ତମାନ । ସେ ସୌଧର ଦ୍ୱାରମାନ ଉନ୍ମୋଚିତ ! ଭିତରୁ ଅଦ୍ଭୁତଧ୍ୱାନ ଶୁଭେ । ମଧ୍ୟ ଅନେକଙ୍କର କଳକଳ ଏବଂ ମଧୁର ଗାନ ଶୁଭିଲା । କତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ସାଇକିକୁ

ଭିତରକୁ ନେଲା ପରି ପ୍ରଶସ୍ତମାନ ହୁଅନ୍ତେ, ସେ ସୌଧ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶି ଦେଖିଲା ଯେ ତହିଁ ସୁନ୍ଦର ଗାଲିଚା ପକା ହୋଇଅଛି । ମଧ୍ୟ କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ସୁବାସିତ କୁସୁମଗୁଚ୍ଛସବୁ, କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ସୁମଧୁର ଫଳଜାଲ ଏବଂ କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଦିବ୍ୟ ପାନୀୟ ପାତ୍ରମାନଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ । ମାଂସ ତରକାରୀ-ଭାଜାଦି ନାନାବିଧ ଭୋଗୋପଯୁକ୍ତ ପଦାର୍ଥଗଣ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିଲେହେଁ, ସେ ସୌଧ ପ୍ରାଣୀଶୂନ୍ୟ । ସାଇକି ଗୋଟିଏ ଦିବ୍ୟ ପୀଠରେ ବସନ୍ତେ ତା ସମ୍ମୁଖରେ ଟେବୋଟି ତ୍ରିପାଦିକା ଏବଂ ମଧୁର ପାନୀୟ ନ୍ୟସ୍ତ । ସେ ପୁଣି ଗୋଟିଏ କୋମଳ ଶଯ୍ୟାରେ ଶୟନ କଲା ।

କ୍ୟୁପିଡ୍ ଆସି ତାହାର ଦେହକୁ ଲାଗି ଶେଯ ଉପରେ ବସନ୍ତେ ସାଇକି ଯେତେ କ୍ୟୁପିଡ୍‌ର ଆକାରକୁ ଦେଖି ନ ପାରିଲେହେଁ, ସେ ଏକ ସୁନ୍ଦର ଦିବ୍ୟ ପୁରୁଷ ବୋଲି ଜାଣି ପାରିଲା । 'କ୍ୟୁପିଡ୍ କହିଲା "ମୁଁ ତୋତେ ବରି ନେଇଅଛି । ମୁଁ ତୋହର ପତି । ତୋହର ସବୁ ସୁଖ ଏବଂ ସୁବିଧା କରିବି । ମାତ୍ର ତୋତେ ଦିଶିବି ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାତିରେ ତୋଠାକୁ ଆସୁଥିବି । ତୁ ଏଠାରେ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଥା । ତୁ ମୋ ରୂପ ଦେଖିବା ପାଇଁ କେବେହେଁ ଯତ୍ନ କର ନା । ଯେବେଶ କଲେ, ଘୋରାନିଷ୍ଟ ଘଟିବ ।

ସାଇକି କେତେକ ମାସ ସେ ସୌଧରେ ସୁଖେ କାଳ ଯାପନ କଲା ପରେ ନିଜ ଭଗ୍ନୀଦ୍ୱୟଙ୍କୁ ଦେଖିବା ଅଭିଳାଷରେ ଜେଫୀର (ପବନ— Zephyr) କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତେ, ସେ ଦୁଇ ଭଉଣୀଙ୍କୁ ସାଇକିର ଭବନକୁ ଆଣିଦେଲା । କନିଷ୍ଠ ଭଗ୍ନୀ ପରମସୁଖ ଲଭୁଥିବା ଜାଣି ସେ ଦୁହେଁ ଈର୍ଷାଯୁକ୍ତା ହେଲେ । "ମୋ ପତିର ସ୍ୱରୂପ ମୁଁ ଦେଖି ନାହିଁ" ବୋଲି ସାଇକି ମୁଖରୁ ଶୁଣି ସେ ଦୁହେଁ କହିଲେ, "ଅନ୍ଧାରେ ଦେବ କହିଲା ପରି ତୋ ପତି ନିଶ୍ଚୟ ଗୋଟିଏ ଭୂତ ହୋଇଥିବ । ତୁ ତା ରୂପକୁ ଅବଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ହେବ । ସେ ରାତିରେ ନିଦ୍ରାବସ୍ଥାରେ ଥିବା ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ଦୀପ ଜାଳି ତାହାର ରୂପକୁ ପରଖ କରେ ।"

ଉଦାସୀନା ସାଇକି ନିଜ ଭଗ୍ନୀଙ୍କ ପ୍ରବଞ୍ଚନାପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପଦେଶକୁ ଲଙ୍ଘି ଏକ ରାତିରେ ଦୀପ ଜାଳି ନିଜ ପତିର ଆକାରକୁ ବିଲୋକିଲା । ସେ

ଶୁଭାକୃତ ଦେଖି, ଧନ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ବାଳକ ! ସେ ପୁରୁଷ ଜଗତ୍‌ମନୋମୋହନ ମଦନ (କ୍ୟୁପିଡ୍) । ତାହାର ଠାଣି ଦେଖି ସୈକ ଚମତ୍କୃତା ହୁଅନ୍ତେ, ଅପଣା ହାତରେ ଥିଲା ଦୀପରୁ ତାତଲା ତେଲ ଟୋପାଏ କ୍ୟୁପିଡ୍‌ର ଦେହରେ ପଡ଼ିଲା । ତତ୍କ୍ଷଣେ ସେ ଚେତ ଉଠି ଗବାକ୍ଷଦ୍ୱାରେ ଯାଇ ଅଧ କୋପ-ଭରେ ଭାର୍ଯ୍ୟାକୁ ଭର୍ତ୍ସନା କରି ତୋ ମୁଖ ଆଉ ଦେଖିବି ନାହିଁ ବୋଲି ନିଜ ପକ୍ଷଦ୍ୱୟ ବିସ୍ତାରି ଉଡ଼ିଗଲା ।

ଏଣେ ସୈକ ନିଜ ପ୍ରାଣେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଖୋଜି ଖୋଜି ଧରାପୃଷ୍ଠ-ଦେଶରେ ନାନା ସ୍ଥାନ ଭ୍ରମଣ କରି ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଲେଶ ପାଇଲା । ତାହାର କଷ୍ଟ ଦେଖି ଭୂଦେବୀ ଶିରସ୍ (Ceres) ତାହା ପାଖରେ କରୁଣା କରି କହିଲା, 'ତୁ ତାହାର ପ୍ରୀତିକୁ ପ୍ରତାରଣା କଲୁ ବୋଲି ତୋ ପ୍ରତି ଭୀନସ ଦେବୀ କୁପିତା ହୋଇଅଛି । ତା ଦେଉଳକୁ ଯାଇ ତାକୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରେ । ସେ ଯେଉଁ ଦଣ୍ଡ ବାଛିବ, ତାକୁ ନତମସ୍ତକରେ ଗ୍ରହଣ କରେ ।'

ସୈକ ସେଥିପାଇଁ ଅଟକିଲା । ଭୀନସ ତାକୁ ଗୋଟିଏ ଧାନକୋଠି ଦେଖାଇ ତହିଁ ଥିଲା ବିବିଧ ଧାନ୍ୟ ବାଛି ଭିନ ଭିନ କରି ରଖିବାକୁ ଆଦେଶଲା । ସୈକ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ା ହୋଇଥାନ୍ତେ, କ୍ୟୁପିଡ୍ ପ୍ରେରଣରେ ପିମ୍ପୁଡ଼ିମାନେ ଆସି ସେ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହ କଲେ । ପରେ ଭୀନସ ତାକୁ ପାତାଳପୁରରେ ଥିଲା ଶୃଙ୍ଗାରଦ୍ରବ୍ୟ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପେଟିକା ଆଣିବାକୁ ଆଦେଶିଲା । ସୈକ ନାନାବିଧ କଷ୍ଟ ସହ୍ୟ କରି ପାତାଳ ପୁରକୁ ଯାଇ ସେ ପେଟିକାକୁ ଆଣିଲା, କିନ୍ତୁ ସେ ପେଟିକାରେ ଥିଲା ପଦାର୍ଥକୁ ଦେଖିବା ଅଭିଳାଷରେ ତାକୁ ଫେଲାନ୍ତେ, ତହିଁ ଶୃଙ୍ଗାର ଦ୍ରବ୍ୟର ବଦଳରେ ଥିଲା ମୂର୍ଚ୍ଛାଦେବତା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ହେଲା । ତାହାର ଦର୍ଶନମାତ୍ରେ ସୈକ ଚେତନା-ଶୂନ୍ୟା ହୋଇ ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଲା ।

କ୍ୟୁପିଡ ସୈକାନ୍ୱେଷଣେ ଦେଶରେ ନାନା ଦେଶ ପରିଭ୍ରମଣ କରି ଶେଷରେ ସେ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରବେଶି ନିଜ ଭାର୍ଯ୍ୟାର ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ତତ୍କ୍ଷଣେ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯାଇ ନିଜ ପିତା—ଜୁପିଟର (Jupiter, ଗ୍ରୀକର ପ୍ରଧାନ ଦେବତା) ଙ୍କୁ ସୈକର ପ୍ରାଣଦାନ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲା । ପରେ ସେ

ପିତୃଦତ୍ତ ପୀୟୂଷକୁ ପାନ କରିବା ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଶୋଭିଲା । ପୀୟୂଷ ପାନକର୍ତ୍ତା ନୈକ ଦେବତା ହୋଇ କୁମ୍ଭିଡ଼ ସହୃଦରେ ବାସ କଲା । ସେ ଦୁର୍ଦ୍ଦେ ଶ୍ରୀକାରଦେଶର ଭକ୍ତ ନନ୍ଦନ ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ରାଜାଶ୍ରୟବିଧାନ

ଭାରତଖଣ୍ଡରେ ମଗଧଦେଶ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ । ସେ ଦେଶରେ ପୂର୍ବେ ଜୟଦତ୍ତ ନାମକ ନରପତି ପ୍ରଜାପାଳନ କରୁଥିଲେ । ସେ ସାଧୁପ୍ରକୃତିକ ହୋଇଥିଲେହେଁ ତାଙ୍କର ଲୋକଜ୍ଞାନ ନ୍ୟୂନ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଦେଶସ୍ଥିତ ଭୈରବ ଶାସ୍ତ୍ରୀନାମକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସୁପଣ୍ଡିତ; କିନ୍ତୁ ଲୋକଜ୍ଞ ନୁହନ୍ତି । ସେ ପଣ୍ଡିତ ରାଜସଭା ପ୍ରବେଶ ଲଭି, କ୍ରମେ କ୍ରମେ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରିୟପାତ୍ର ହେଲେ । ପ୍ରତିଦିନ ରାଜା ସ୍ୱଭାବପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ସଙ୍ଗ ଛାଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ସହିତରେ ଆଳାପ ନ କଲେ ସମସ୍ତ ଦୁଃଖମୟ ଲୋକରେ ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉଥିଲା । ଏପରି ରାଜାଦର ଲଭ୍ୟ ହେଲା ହେତୁରୁ ମନ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରଭୃତି କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ସେ ପଣ୍ଡିତ ଖାତିର କରନ୍ତି ନାହିଁ । ନୃପସମ୍ମାନ ଅତ୍ୟଧିକରେ ଲଭିଥିଲା କାରଣରୁ ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବାସ୍ତବ ପ୍ରତି ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଉଦାତ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ଅସୂୟାଲତା ଅଙ୍କୁର ରୂପରେ ସୁମଣ୍ଡଳ ଧାରଣ କଲା । ଅତଏବ ସେ ସମସ୍ତେ ଏକମାନସ ହୋଇ ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ନୃପ ନିକଟରୁ ଦୂର କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ହେଲେ । ତତ୍ପର ଦିନ ସେ ପଣ୍ଡିତ ରାଜଦର୍ଶନ ନିମନ୍ତେ ଯାଆନ୍ତେ ଦ୍ୱାରୀ ତାଙ୍କୁ ନଗର ଭିତରକୁ ନ ଛାଡ଼ି ସିଂହଦ୍ୱାରରୁ ଫେରାଇ ଦେଲା । ସେ ବିସ୍ମିତ କଅଣ ଭଲ ପାଇବେ ? ଆପଣା ମୁଣ୍ଡକୁ ଆଉଁସି ଆଉଁସି ନିଜ ମନ୍ଦିରକୁ ଗଲେ । ତଦବଧି ସେ ନୃପଦର୍ଶନରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲେ । କାପରି ହେଉ ସେ ନୃପସମ୍ମାନ ହୋଇ ପାରିଲେ, ପୂର୍ବ ସମ୍ମାନ ପୁନଶ୍ଚ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବ ବୋଲି ତାଙ୍କର ଆଶା ଥିଲା । ଅତଏବ ନୃପଦର୍ଶନ ଲାଭ ପାଇଁ ସେ ଅପେକ୍ଷା କରୁଥାନ୍ତି ।

"ଭୈରବ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଅସୁସ୍ଥ ନାହାନ୍ତି କାହିଁକି ?" ବୋଲି ରାଜା ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ, ଅନ୍ତଃପୁରବାସୀଙ୍କ ଠାରୁ ଅବଗତ ହେଲେ ଯେ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଜ୍ୱରରେ ପ୍ରପୀଡ଼ିତ ହୋଇ ରାଜବୈଦ୍ୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଚିକିତ୍ସିତ ହେଉଅଛନ୍ତି । କେତେକ ଦିନ ପରେ "ଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ରୋଗ ଗୁରୁତର ହେଲା" ବୋଲି ଏବଂ ଆଉ କେତେକ ଦିନ ପରେ "ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଦେବତ୍ୱକୁ ପାଇଲେ" ବୋଲି ରାଜା ଅବଗତ ହୋଇ ବିଷାଦାକ୍ରାନ୍ତ ହେଲେ ।

ଆଉ କେତେ କାଳ ପରେ ଦଶହରାର ଆଗମନ । ବିଜୟାଦଶମୀ ରାତିରେ ରାଜା ପଟ୍ଟବାରଣାରୋହଣ କରି ବଡ଼ ପଟୁଆର ସହିତରେ ନଗରକୁ ନିର୍ଗମିଲେ । ସେ ସମୟରେ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ପଥପାର୍ଶ୍ୱରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ତେନ୍ତୁଳି ଗଛ ଡେଙ୍ଗି ତାର ଡାଳ ଉପରେ ବସିଥିଲେ । ପଟ୍ଟଗଜ ସେ ଗଛର ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହୁଅନ୍ତେ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ ବୋଲିଲେ ଯେ "ହେ ମହାରାଜ, ତୁମ୍ଭଙ୍କ ପରିଷଦରେ ଖଳ ଲୋକେ ମୋତେ ତୁମ୍ଭଙ୍କ ସନ୍ନିଧିରୁ ଦୂର କରୁଅଛନ୍ତି ।" ଏତେ ଶୁଣି ରାଜା ହାତୀକୁ ସେଠାରେ ଠିଆ କରାଇବା ପାଇଁ ମାହୁନ୍ତକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ସେହିକ୍ଷଣି ମନ୍ତ୍ରୀ ନୃପ ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ରାଜାଙ୍କୁ ଜଣାଇଲେ ଯେ "ମହାରାଜ, ଭୈରବଶାସ୍ତ୍ରୀ ମରି ବ୍ରହ୍ମରାକ୍ଷସ ହୋଇ ଏ ଗଛକୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ରହିଅଛି । ଅତଏବ ଅତିଶୀଘ୍ର ଏ ସ୍ଥାନକୁ ତ୍ୟାଗ କରିବା ବିଧେୟ ।"

ରାଜା ମନ୍ତ୍ରି ବଚନ ପ୍ରତି ଭୟ କରି ଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଗୁହାରି ନ ଶୁଣି ସେଠାରୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ । ତତ୍ପର ଦିନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ସେ ଦେଶରୁ ଘଉଡ଼ାଇ ଦେଲେ । ଶାସ୍ତ୍ରୀ ପାର୍ଷଦଙ୍କୁ ଅବମାନନା କରି ଫଳ ଭୁଞ୍ଜିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ଏହା କାହାଣୀକୁ ଶୁଣିଲା ଜଣେକ କବି ଅଧଃ କଥିତ ଶ୍ଳୋକକୁ ରଚିଲେ :—

ଅନ୍ତଃ ସେବ୍ୟୋ ନୃପଃ ସେବ୍ୟୋ ନ ସେବ୍ୟଃ କେବଳଂ ନୃପଃ ।
ସ୍ୱଜନାବମାନେନ ଭୈରବୋ ଲୁଣ୍ଠତାଂ ଗତଃ ॥

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମ

ଆର୍ଯ୍ୟବିବାହାତଙ୍କ

ନବ୍ୟସଭ୍ୟ—କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ପାଢ଼ି ପୂର୍ବ ଦିଗରୁ ଏବଂ ସନାତନ ଧର୍ମି—ବାସୁଦେବ ନନ୍ଦ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରୁ ପ୍ରବେଶ କଲେ ।

କିଶୋର ।—(ସ୍ୱଗତ) ଏ ବାସୁଦେବ ନନ୍ଦ ପୁରାଣୁରପରାୟଣ, ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୁତିସ୍ମୃତିଜ୍ଞ ! କିନ୍ତୁ ଅଙ୍ଗୁରେଜୀବିଦ୍ୟାବିହୀନ ହୋଇ ଥିବାରୁ ଲୋକରଞ୍ଜନ-ଶୂନ୍ୟ । ଆର୍ଯ୍ୟଧର୍ମର କୃପଣାବୃତ୍ତ—ଶାରଦା ଆଇନକୁ ଏ ନିନ୍ଦା କରେ । ଅତଏବ ଅଦ୍ୟ ଏହା ସଙ୍ଗେ ଲଢ଼ି ଆଇନ୍ ସମ୍ବନ୍ଧ କେତୋଟିକର ଅଳାପ ଆବଶ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ । (ପ୍ରକାଶ୍ୟ) କିହୋ—ନନ୍ଦେ ! ଆପଣ ବ୍ୟସ୍ତଚିତ୍ତରେ ଥିବା ପରି ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉଛନ୍ତି ।

ବାସୁ ।—କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ପାଢ଼ି ମହାଶୟ କି ? ବାବୁ ! କଅଣ କହିବି ? ଅନସୂତ ବିପଦ ହୋଇଛି । ମୋ ଝିଅର ବିଭା ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ । ତାହା ମୋତେ ବିରକ୍ତ କରୁଛି ।

କିଶୋର ।—ଆପଣଙ୍କ ଝିଅର ବୟସ କେତେ ?

ବାସୁ ।—ଦଶମ ବର୍ଷ ।

କିଶୋର ।—କଅଣ ? ଦଶମ ବର୍ଷ ମାତ୍ର ! ଆପଣ ଶାରଦା ଆଇନକୁ ଭୁଲିଗଲେ କି ?

ବାସୁ ।—(ମନେ ହସି) ମୁଁ ଭୁଲି ନାହିଁ । ଅମ୍ଭେମାନେ ଭୁଲିଲେହେଁ, ଆପଣମାନେ ଭୁଲିବେ କି ? ସେହି ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ଶଲ୍ୟ, ତାକୁ ଭୁଲି ହେବ କି ?

କିଶୋର ।—ନାରୀଙ୍କ ପରମ ମଙ୍ଗଳକର ଶାସନ ଆପଣମାନଙ୍କ ହୃଦୟଶଲ୍ୟ ହେଲା କିପରି ?

ବାସୁ ।—ତାହା ଦ୍ୱାରା ନାରୀଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ଲେଶ ମାତ୍ର ହେଲେ ଘଟେ ନାହିଁ ।

କିଶୋର ।—ସେ ଆଇନର ପ୍ରଭାବରୁ ଏଣିକି ଭାରତରେ ବାଲ-ବିଧବା ଦେଖାଯିବେ ନାହିଁ । ତାହା ନାରୀଙ୍କ ମଙ୍ଗଳକର ନୁହେଁ କି ?

ବାସୁ ।—ବାବୁ ! ଦୁଷ୍ଟିପୁଲି ନମ୍ବର ଲିମିଟେଡ ହୋଇଥିଲେ କି ? ଇନ୍‌ଲିମିଟେଡ ହୋଇ ଥିଲେ କି ? ବାଳିକା ପ୍ରାୟଶଃ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ବର୍ଷ ବୟସ୍କା ହେବା ଯାଏ ବିଧବା ହୋଇ ଥିଲେ କି ? ବିଧବା ହେଉଥିଲେ କି ? ତାର ବୈଧବ୍ୟ କିନ୍ତୁ ଷୋଡ଼ଶ ବର୍ଷ ବୟସ ପରେ ମାତ୍ର ଘଟି ଥାଏ । ଏଣିକି ବାଲବିଧବା ଏ ଦେଶ ନ ରହିଲେହେଁ, ଷୋଡ଼ଶ ବର୍ଷ ବୟସର ଏବଂ ତଦୂର୍ଦ୍ଧ୍ୱର ବିଧବାମାନେତ ଅବଶ୍ୟ ଦେଖା ଯିବେ । ସେ ଆଇନ୍ ଦ୍ୱାରା ନାରୀଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ସାଧିତ ହେବ କିପରି ? ତାହା ଅନାବଶ୍ୟକ, ଅବାଞ୍ଛନୀୟ ଏବଂ ଅଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ବୋଲି ଅମ୍ଭେ ଅନେକ ଯୁକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିପାଦନ କରି ପାରିବା ; କିନ୍ତୁ ତାହା ତ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇଗଲାଣି । ତତ୍‌ସମ୍ବନ୍ଧେ ବଚନ ବ୍ୟୟ ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ ମାତ୍ର । ଆପଣ କହିଲେ ଶୁଣନ୍ତୁ—ତାହା ନାରୀ ମଙ୍ଗଳକାରକ ନୁହେଁ; ମାତ୍ର ସନାତନ ଧର୍ମଧ୍ୱଂସକ ଅଟେ ।

କିଶୋର ।—(ସ୍ୱଗତ) ଏ ଅଳ୍ପପାଠୀ ହୋଇ ଥିଲେହେଁ, ଏହାର ଯୁକ୍ତି ଟାଣ ଅଟେ । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ଆପଣ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଶାସନ ଧିକ୍କାର କରିବେ କି ? ତାହାହେଲେ କଷ୍ଟ ଭୋଗିବାକୁ ହେବ !

ବାସୁ ।—(ମନେମନେ) ଏମାନେ ପୂର୍ବାପର ପରାମର୍ଶ ବିନା ।

କିଶୋର ।—(ଅଟ୍ଟହାସ କରି) ସେ ଆଇନ୍ ପୂର୍ବାପରଙ୍କୁ ଉପେକ୍ଷିବ ନାହିଁ । ସାବଧାନ !

ବାସୁ ।—(ମନେ ମନେ) ତାହା ମୁଁ ଭଲେ ଜାଣେଁ । ଆପଣଙ୍କ ପରି ଦେଶୋପକାରୀଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ସର୍ବଦା ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ମୋର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ।

କିଶୋର ।—(ଜୋରରେ) ଦୋଷ, ଆପଣମାନଙ୍କଠାରେ ଋଷି ଅସ୍ମାନଙ୍କ ନିନ୍ଦା ଅନୁଚିତ । ଆପଣ ସ୍ୱଶାସ୍ତ୍ରୋଲ୍ଲଙ୍ଘନ କରି ବାଲିକା ବିବାହ କରିବା ସମୁଚିତ କି ?

ବାବୁ ।—ସନାତନ ଧର୍ମୀ କେବେହେଁ ଶାସ୍ତ୍ରୋଲ୍ଲଙ୍ଘନ କରେ ନାହିଁ ।

କିଶୋର ।—ତାହା ହେଲେ, ଆପଣ ଦଶମବର୍ଷୀୟା କନ୍ୟାର ବିଭା କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ କରନ୍ତି ? ଶାରଦା ଆଇନରେ କନ୍ୟାର ବୟସ ଅନ୍ୟୂନ ଚଉଦ ବର୍ଷ ବୋଲି ସୁସ୍ପଷ୍ଟରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି ତ । ତାହା ଆପଣଙ୍କର ଅଜ୍ଞାତ କି ?

ବାବୁ ।—ଶାରଦା ଆଇନର ନିୟମମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଭଲଭାବେ ଜାଣେଁ । ଶାସନ ଧିକ୍କାର ଅନୁଚିତ ବୋଲିବା ହେତୁ ମୋର ଅଦୋଷର କହୁଛି । ସେହି କାରଣରୁ ଚିନ୍ତା ମୋ ନିଜର ବିଭା କରିବାକୁ ମୁଁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଅଛି ।

କିଶୋର ।—(ଅଧୈର୍ଯ୍ୟରେ) ଆପଣଙ୍କ ଭାଷଣ ଅର୍ଥହୀନ ! ସନାତନଧର୍ମୀଙ୍କ ଭାଷଣରେ ପୂର୍ବାପର ସନ୍ଦର୍ଭ ଥାଏ ନାହିଁ । ତାହା ଶୋଚନୀୟ ।

ବାବୁ ।—(ମନେ ହସି) ପୂର୍ବାପର ସନ୍ଦର୍ଭ ଭାବନା ନ କରି ଆପଣ ଭାଷୁଛନ୍ତି । ତାହା ନିଶ୍ଚୟରେ ଶୋଚନୀୟ ।

କିଶୋର ।—ଆପଣ "ଶାରଦା ଆଇନର ନିୟମମାନଙ୍କୁ ଭଲଭାବେ ଜାଣେଁ" ବୋଲୁଅଛନ୍ତି; ଏବଂ "ଶାସନ ଧିକ୍କାର ଅନୁଚିତ" କହୁଅଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଦଶମବର୍ଷୀୟା କନ୍ୟାର ବିଭା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଅଛନ୍ତି । ଏ ସବୁ କି ଅସଙ୍ଗତ । ଅତଏବ ଆପଣଙ୍କୁ ଲୋକଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ବୋଲିବାକୁ ହେବ ।

ବାବୁ ।—ଆପଣ କଲେଜରେ ପାଠ ପଢ଼ି ଆସିଥିବାରୁ ଆପଣଙ୍କ ଲୋକଜ୍ଞାନ ଅତ୍ୟଧିକ ହୋଇ ଥାଇ ପାରେ ! କିନ୍ତୁ ମାନବର ଅବଶ୍ୟକ ସମସ୍ତ ଜ୍ଞାନ ଲୋକଜ୍ଞାନରେ ମାତ୍ର ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଲୋକଜ୍ଞାନକୁ

ବଳି ବୈଦିକ ଋଷି ନ,ବିଦ୍ୟାମାନ । ତାହା ମ୍ଲେଚ୍ଛମାନଙ୍କର ଅପ୍ରାପ୍ୟ ଅଧାର୍ମ୍ମିକ ମାନଙ୍କୁ ଜାତି ଭରେ । ତାଙ୍କୁ ଧର୍ମ କଥା ମଣ୍ଡଳାନ ବୋଲନ୍ତି । ସେ ଋଷିଦ୍ୱୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଶାରଦା ଆଇନକୁ ଦେଖି ଯଥାଯଥ ଶାସନାନୁସାରୀ ହେବା ସମୁଚିତ ।

କିଶୋର ।—(ଅସ୍ଫୁଟରେ) ତାହା କପରି ?

ବାପୁ ।—ଅସ୍ମମାନେ ବିବାହ ସମ୍ବନ୍ଧେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଅନୁସରିବା ଶାସନ ଅଦ୍ୟ ଦ୍ୱିବିଧ ଅଛି ! ପ୍ରଥମଟି ତ୍ରିକାଳଜ୍ଞ ଋଷିଗଣ ଶାସନ । ଦ୍ୱିତୀୟଟି ବର୍ତ୍ତମାନ ନବ୍ୟସଭ୍ୟକୃତ ଶାସନ । ପ୍ରଥମଟିର ନାମ ସ୍ମୃତି । ଦ୍ୱିତୀୟଟିର ନାମ ଶାରଦା ଆଇନ୍ । ପ୍ରଥମଟି ଦୈବ ଶାସନ । ଦ୍ୱିତୀୟଟି ରାଜଶାସନ । ଅତଏବ ଉକ୍ତ ଶାସନଦ୍ୱୟ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଏହି ଯେ ଉକ୍ତ ଶାସନଦ୍ୱୟ ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ । ପ୍ରଥମଟି ଶାସେ ଯେ, ଦଶବର୍ଷରୁ ଅଧିକବୟସ୍କାକୁ ବିଭା କରିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ; ସେପରି କଲେ, ଯମଦଣ୍ଡ ଲଭ୍ୟ ହେବ । ଦ୍ୱିତୀୟଟି ଶାସେ ଯେ ଚଉଦବର୍ଷରୁ ନ୍ୟୂନବୟସ୍କାକୁ ବିଭା କରିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ; ସେପରି କଲେ, ରାଜଦଣ୍ଡ ଲଭ୍ୟ ହେବ । ଏ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଶାସନ ଉଭୟସ୍ଥାପନାଙ୍କୁ ଜ ହେବା ମୁହିଁ ଯମଦଣ୍ଡରୁ ଏବଂ ରାଜଦଣ୍ଡରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ଦଶମବର୍ଷୀୟା କନ୍ୟାର ବିଭା କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଅଛି । ଏବେ ଆପଣ ବୁଝିଲେ କି ?

କିଶୋର ।—(ଅସ୍ଫୁଟରେ) ଆପଣଙ୍କ ଯୁକ୍ତି ଅପ୍ରୋମନୁଷ୍ଦ୍ଭୁତ ! କାରଣ;—ଆପଣ ଦ୍ୱିଦିଷ୍ଟ ବିବାହ କରି ଯମଦଣ୍ଡରୁ ବର୍ଜିତ ହୋଇ ପାରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ରାଜଦଣ୍ଡରୁ ବର୍ଜିତ ହେବେ କପରି ?

ବାପୁ ।—ଦଶବର୍ଷ ବୟସ୍କାର ବିଭା କରିବା ସକାଶ ରାଜଶାସନ ବିରୁଦ୍ଧ ନହେ । ସେ ଶାସନାନୁସାରେ ଚଉଦ ବର୍ଷରୁ ନ୍ୟୂନବୟସ୍କାର ବିଭା ବ୍ରିଟିଶ ସୀମାରେ ମାତ୍ର କରିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟତ୍ର କରିବାକୁ ହେବ । ଆପଣ ଶାରଦା ଆଇନକୁ ଭଲେ ପଡ଼ି ନାହାନ୍ତି ।

କିଶୋର ।—(ବ୍ୟଙ୍ଗରେ) ଆପଣ ଏଥର ବିଭା ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ କରିବେ କି ?

ବାସୁ ।—ଆଉ କଅଣ କହିବି ? ସନାତନ ସୁଧା ରକ୍ଷିଣୀ ନାମ୍ନୀ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନ ମାତ୍ର ଧରଣୀ । ପରନ୍ତୁ ବବାରୁଛ ଶାସକବୃନ୍ଦ ନିକଟରେ ବହୁ ପୀଡ଼ା ପାଉଥିବା ସନାତନ ଧର୍ମୀମାନେ ଅଧୁନାତନ ଦେଶସ୍ତୁତ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଅତି ଦୀନ ଭାବରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ, ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କ ନିବେଦନ ଅରଣ୍ୟ ରୋଦନରେ ପରିଣତ ହେଲା । ବରଂ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଦଣ୍ଡଯୁକ୍ତ ଶାସନ ପ୍ରୟୋଗ କରାଗଲା । ସେମାନେ ଜନ୍ୟାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଭାବନା କରିବା ନିମିତ୍ତେ ଏକ ଦିଗରେ ସମୁଦ୍ରରେ, ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ରାଜଦୂତେ ତଡ଼ିବାକୁ ଆରମ୍ଭିଲେ । ଶାସନବନ୍ଧ ସନାତନଧର୍ମୀମାନେ ଗତିବିହୀନ ହୋଇ ଦାନବାରିବ ମାଧବଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତେ, ସେମାନଙ୍କ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧ୍ୱନି ହେଲା ଯେ, "ଅନ୍ୟତ୍ର ଶରଣଂ ବ୍ରଜ" । ଅତଏବ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀଦେଶାନୁସାରେ ମୋ ଶ୍ୱଶୁର ବାସୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଧାର୍ମିକ ଚମନ ନଗରରେ ରହିବା । ସେଠାରେ ରହି ଉଭୟ ପ୍ରୋକ୍ତ ଦଣ୍ଡ ଦ୍ୱୟରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବୁ ।

ଜଗେଶ୍ୱର ।—(ବିମୁଖ ହୋଇ, ସ୍ୱଗତ) ଏମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବାଟଟିଏ ମିଳିଛି ତ ! (ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ଆପଣ ଲୋକମଙ୍ଗଳ କାର୍ଯ୍ୟକୁ କୁଦୃଷ୍ଟାନ୍ତରୂପେ ପଣ୍ଡ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଉଅଛନ୍ତି । ଆଚ୍ଛା!—ଅଦ୍ୟ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏବଂ ଆପଣ ବିବାହ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଅତଏବ ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ଶାରଦା ଅଇନର ଲାଭାଲାଭ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବା ।

ବାସୁ । ମୁଁ ସର୍ବଦା ପ୍ରସ୍ତୁତ ।

(ଉଭୟଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା ।

ଭଣ୍ଡଧର୍ମୀ

ଭାରତରେ ଶ୍ରୀଶମ୍ଭୁ ନାମକ ପଲ୍ଲୀ ବିଦ୍ୟମାନ । ତହିଁ କେତୋଟି ଅଦାଲତ, କେତୋଟି ବିଦ୍ୟାଳୟ, ଚିକିତ୍ସାଳୟ; କାରାଗାର, ପୁରନ୍ଦର, ଟେନିସ୍ କୋର୍ଟ, ବହୁ ପ୍ରକାର ଜାତି ହୋଟେଲ, କେତୋଟି ଅନାଥାଶ୍ରାଳୟ, ରିଫ୍ରେସ୍‌ମେଣ୍ଟ୍ ରୁମ୍ ଏବଂ ନାନାବିଧ ପଣ୍ୟ ଥିବାରୁ, ମୋଟର କାର୍, ମୋଟର ବସ୍, ମୋଟର୍ ବାଇସିକିଲ୍, ଘୋଡାଗାଡ଼ି, ବଳଦଗାଡ଼ି ପ୍ରଭୃତି ଯାନ ବାହନମାନଙ୍କ ଘର୍ଘରଶବ୍ଦ ସର୍ବଦା ଶ୍ରୁତ ହେଉଥିବାରୁ, ଲୁରକା ଭିତରେ କୁଞ୍ଚି ପଥିକଙ୍କୁ ଅଭିପ୍ରାୟ କରୁଥିବାରୁ, ମଣିକାନ୍ତିକାଧ ପ୍ରଭାବ ପ୍ରବଳ ହୋଇ ଥିବାରୁ ଏବଂ ସହାନକ ଇଂଗଳିଚୟ ଶିକ୍ଷିତ ନିବାସ କରୁଥିବାରୁ ତାହା ସର୍ବବିଧରେ ଆଧୁନିକ ପଲ୍ଲୀମାନଙ୍କ ସମକକ୍ଷ ।

ତାହାର ଅନତିଦୂରରେ ଅନନ୍ତପୁର ନାମକ ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନ । ତହିଁ ଜଗମୋହନ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ ବାସ କରନ୍ତି । ସେ ନାତିଦୀର୍ଘ, ନାତିହ୍ରସ୍ୱ ଏବଂ ସବଳ, ଦୃଢ଼କାୟ । ତାଙ୍କ ବୟସ ପଚାଶକୁ ବଳି ଥିଲେହେଁ, ସେ ତ୍ରିକାଳ ବରସିଅ ପରି ଛଟାସୂମାନ । ବର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ୟାମବର୍ଣ୍ଣ । ସେ ପଣ୍ଡିତ ନୋହିଲେହେଁ ପଣ୍ଡିତମ୍ମନ୍ୟ । ତାହାଙ୍କ ସନ୍ତାନ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ମିଶି ପାଞ୍ଚୋଟି । ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଦୁହିତା ବିଧବା । ତାହାପରେ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀଙ୍କର ଅନୁରାଗ ବେଶୀ ବୋଲି ପ୍ରବାଦ । ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଗୋସ୍ୱାମୀ ମତାବଲମ୍ବୀ ହୋଇଥିବାରୁ ତାଙ୍କ କପାଳରେ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱପୁଣ୍ଡ୍ର ଫଟା, କଣ୍ଠରେ ତିନି ସୋର ତୁଳସୀ ମାଳୀ, ଅଙ୍ଗରେ ଛାପ ତିଳକ ସହିତ ଦ୍ୱାଦଶୋର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ପୁଣ୍ଡ୍ର ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ ହସ୍ତରେ ଝୁଲି ବିଦ୍ୟମାନ । ତାଙ୍କର ପୈତୃକ ଧନ କିଛି ଥିଲା । ସେ ସେହି ଧନକୁ ସେ ଶାସନର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ବେଶୀ ସୁଧରେ ଋଣ ଦେଇ କ୍ରମ କ୍ରମରେ ସେମାନଙ୍କ ସର୍ବସ୍ୱ ଘରର ଏଣ୍ଟୁଡ଼ି ଜମି ଦଖଲ କରି ସେ ଶାସନର ଏକାଧିପତି ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ସେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ଦେବାର୍ଚ୍ଚନା କରି ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କ ଭାଗବତରୁ ଗୋଟିଏ ଅଧ୍ୟାୟ ପାରାୟଣ ନ କଲେ ଭୋଜନ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଘରର ସମସ୍ତେ "ମାସୋପବାସୀ" । ପ୍ରତି ଏକାଦଶୀରେ, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣା-

ଷ୍ଟମୀରେ, ରାଧାଷ୍ଟମୀରେ, ବାମନଜନ୍ମ ଦିନରେ, ଚୈତନ୍ୟ ଜନ୍ମ ଦିନରେ, ଶ୍ରୀରାମନବମୀରେ ଏବଂ ନୃସିଂହ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀରେ ତାଙ୍କ ଘରେ ଚୁଲ୍ଲି ଅଦୌ ଜଳେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଘରେ ବାଳବୃଦ୍ଧାତୁରମାନେ ମଧ୍ୟ କିଛି ଜଳଖିଆ କରନ୍ତି । ସେହିଦିନମାନଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ ମହାଶୟ ସାୟଂସମୟରେ ମୋଟରକାର୍ ଚଢ଼ିଯାଇ ଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ସମ୍ୟାନ୍ କ୍ଲବ୍‌ରେ ଘଣ୍ଟାଏ ବସିଥିବା ବନ୍ଦ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ତାହାଙ୍କ ଅଭିପ୍ରାୟ ଏହି ଯେ, ଏ ଜନ୍ମରେ ଯେ ଯାହାକୁ କିଛି ଦିଏ, ପର ଜନ୍ମରେ ସେ ତାହାଠାରୁ ତାହା ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଏ । ଅତଏବ ସେ କାହାକୁ କିଛିହିଁ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ରଇତଙ୍କ ରକ୍ତଶୋଷଣ କରିବାରେ ଅକୁଣ୍ଠିତ । ତାଙ୍କ ହୃଦୟଦେଶେ ଜୀବରେ ଦୟା ଏବଂ ହରି-ନାମରେ ରୁଚି ଲେଶମାତ୍ର ହେଲେ—ନ ଥିଲେହେଁ ବାହ୍ୟକୁ ସ୍ମିତ ବଦନରେ ମୃଦୁ ମଧୁର ଭାଷଣ କରି ବାରଂବାର "ରାଧେ ଶ୍ୟାମ—ରାଧେ ଶ୍ୟାମ" ବୋଲୁଥାଆନ୍ତି । ମଧ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟରେ ସନାତନ ଧର୍ମ ନାମ ରଟନ କରୁଥିବାରୁ ସେ "ଖାଣ୍ଟି ସନାତନଧର୍ମୀ" ବୋଲି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ସେ ଧନୀ ହୋଇଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ ମାନ୍ୟ କରନ୍ତି । "ସର୍ବେ ଗୁଣାଃ କାଞ୍ଚନମାଶ୍ରୟନ୍ତି" । କାର୍ଯ୍ୟତଃ ସମ୍ମେଳନୀ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ସମ୍ମେଳନୀ ମାନଙ୍କରେ ପ୍ରାୟଶଃ ସେହି ହୁଅନ୍ତି ସଭାପତି । ଷଡ଼ଙ୍ଗୀଙ୍କ ପରି ଭଣ୍ଡଧର୍ମୀ ଏ ଦେଶରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ବିଦ୍ୟମାନ । ସେମାନଙ୍କ ବାହ୍ୟାଡ଼ମ୍ବରକୁ ମାତ୍ର ଦେଖି ଲୋକେ ଭୁଲି ସେମାନଙ୍କୁ ଅଗ୍ରାସନ ଦିଅନ୍ତି । ଭଣ୍ଡଧର୍ମୀମାନେ ଦଣ୍ଡିତ ଏବଂ ସଦ୍ଧର୍ମୀମାନେ ପୂଜିତ ହେବାଯାଏ ଦେଶର ଉନ୍ନତି ଅସମ୍ଭବ । ଇତି ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ବିଶାଖାପଟ୍ଟଣ, ୨୦।୮।୩୬

ବୁଦ୍ଧ ଚରିତ ନାଟକ

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ନାଟକର ପାତ୍ରାବଳୀ

● ପୁରୁଷ ●

ଗୌତମ-ବୁଦ୍ଧ—	କପିଳବସ୍ତୁ ନଗର ଯୁବରାଜ—କଥାନାୟକ
ଛାନ, ଚେପାନ—	ଯୁବରାଜଙ୍କ ସେବକଦ୍ୱୟ
ଛନ୍ନ—	ଯୁବରାଜଙ୍କ ସାରଥି
ରାହୁଳ—	ଯୁବରାଜଙ୍କ ଶିଶୁ ପୁତ୍ର
ଆନନ୍ଦ ମିଶ୍ର—	କପିଳବସ୍ତୁ ନଗରବାସୀ
ଗୋପାଳ ଗୌଡ଼—	
ନିଶାକର, ଶିବାକର—	
ଦାଶରଥି ଶର୍ମା—	
ରବର ବର୍ମା—	
ଧନଦ ଗୁପ୍ତ—	
ସାଧୁଚରଣ ଦାସ—	
ଆଉ କେତେ ଜଣ ।	
ସୂତ୍ରଧାର—	ନାଟ୍ୟାଧ୍ୟକ୍ଷ
ମାରିଷ	ନଟ

● ସ୍ତ୍ରୀ ●

ଯଶୋଧରା—	କପିଳବସ୍ତୁ ନଗର ଯୁବରାଜ୍ଞୀ—କଥା ନାୟିକା
ଚେଟୀ—	ଯୁବରାଜ୍ଞୀଙ୍କ ଦାସୀ
ସୁଜାତା ଗୋଉଡୁଣୀ—	ଗୟା ସମୀପସ୍ଥିତ ପଲ୍ଲୀବାସିନୀ

ବୁଦ୍ଧ ଚରିତ

—ନାନ୍ଦୀ—

ଶ୍ଲୋକ— ଶ୍ରୀଚିତ୍ତଜନପଦପାଳଂ ସାମଗାନାଽଢ଼ଲୀଳଂ
ଲଳିତମୃଦୁଳବାଣଂ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନପୂର୍ଣ୍ଣଂ ।
ଭବଜଳଧିପୋତଂ ବନ୍ଧୁଜନାଧିଦେବଂ
ମୁନିଶୁଦ୍ଧଧର୍ମସୁଚରିତ୍ରଂ ନୌମି ସର୍ବେଶ୍ୱରଂ ତଂ ।

ଶ୍ଲୋ.କ— ଯସ୍ୟ ଜ୍ଞାନମହୀନସ୍ୟ କାରୁଣ୍ୟଂ ସାଗରୋପମଂ,
ଗୁଣାଃ କଲ୍ୟାଣମୂର୍ତ୍ତେଃ ମଙ୍ଗଳଂ ସଦାସ୍ତୁ ବଃ ।

(ନାନ୍ଦ୍ୟନ୍ତରେ)

ସୂତ୍ରଧାର—(ଯବନିକାକୁ ଚାହିଁ) ମାରିଷ, ଅବସର ଥିଲେ ଥରେ ଏଠାକୁ ଆସ ।

ମାରିଷ—(ପ୍ରବେଶ) ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଆଦେଶ କଣ ?

ସୂତ୍ର—ଦେଖୁ ନାହିଁ ଏ ବିଜ୍ଞ ସଭ୍ୟମଣ୍ଡଳୀଙ୍କୁ ? ଗୋଟିଏ ନୂତନ ନାଟକ ଅଭିନୟ କରି ଏମାନଙ୍କ ରଞ୍ଜନ କରିବାକୁ ହେବ ?

ମାରି—କେଉଁ କବି ରଚିତ, କେଉଁ ନାଟକ ଆଜି ଅଭିନୀତ ହେବ ?

ସୂତ୍ର— ଭରଦ୍ୱାଜ-ଗୋତ୍ର ପବିତ୍ର ଚରିତ୍ର
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ସୁତ
ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମ ପ୍ରଣୀତ-
ଲଳିତ ବୁଦ୍ଧ ଚରିତ ।

ମାର୍ଷ—କଅଣ ! ତାହା ସମ୍ଭବ ? ବୃଦ୍ଧଚରିତ ତ ଶାନ୍ତରସପ୍ରଧାନ, ବୃଦ୍ଧଙ୍କର ଅପଣାଙ୍କ ଅବସ୍ଥାନୁସାରେ ସେ ଚରିତକୁ ନିର୍ବାଚନ କରିଥିବେ । ତାହା ଛାତ୍ରକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ସମୀଚୀନ ହୋଇପାରନ୍ତା, କିନ୍ତୁ ଦୃଶ୍ୟକାବ୍ୟ ହେବା ଅସମୀଚୀନ ଆଳଙ୍କାରିକ ମତ ଏହି କି—

ଶୃଙ୍ଗାର ବା ବୀରରସ ଅଙ୍ଗୀ ନାଟକର,
ଅନ୍ୟ ରସମାନ ଅଙ୍ଗ ତାହାର ନିକର ।

ସୂତ୍ର—ତାହା କବିଙ୍କ ଅଜ୍ଞାତ ନୁହେଁ । ତାହାଙ୍କ ଅଭିମତ ଏହିକି ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ଅଧୁନାତ ଜନଙ୍କ ମତ ବଦଳି ଯାଉଥିବାରୁ ନାଟକ ରସସମ୍ବନ୍ଧେ ମଧ୍ୟ ତାହା ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଥିବ । ମଧ୍ୟ ଦେବାଳ ମଧୁର ରସାସ୍ୱାଦନ କରୁଥିବା ରସନା ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ଅନ୍ୟ ରସ-ଲାଳସୀ ହେବା ସହ ଶୃଙ୍ଗାରବୀରରସପ୍ରଧାନ ନାଟକ ଦର୍ଶକଙ୍କ ମାନସ ଶାନ୍ତରସପ୍ରଧାନ ନାଟକରେ ଲିପ୍ତ ହୋଇଥିବ ।

ମା.ର୍ଷ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ମୋ ମନରୁ ସନ୍ଦେହ ଦୂର ହେଉ ନାହିଁ ।

ସୂତ୍ର—ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—ଅଭିନୟ କରିବା ମାତ୍ର, ଗୁଣାଗୁଣ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାର ଗୁଣୀଙ୍କଠାରେ ନ୍ୟସ୍ତ ।

ମାର୍ଷ—ତେବେ, ମୋତେ ଏବେ କଅଣ କରିବାକୁ ହେବ ?

ସୂତ୍ର—ଗୋଟିଏ ଋତୁକୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ଗାଇ ଏ ସଦସ୍ୟଙ୍କ ଆରାଧିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ମାର୍ଷ—କେଉଁ ଋତୁକୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ?

ସୂତ୍ର—ପ୍ରଥମ ଋତୁକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ପର ଋତୁକୁ ଆଶ୍ରୟ କରିବା ଅନୁଚିତ ।

ମାର୍ଷ— —ଗୀତ—

ପୁନାଗ ରାଗିଣୀ—ଅଦ୍ଧତାଳି

ହେଲା ହେମନ୍ତ ସମୟ,
ଅଖଣ୍ଡଳ ରୂପଶୂନ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ ହୃଦୟ । ପଦ ।

ଘର ସ୍ଫଟିକରେ ହଂସେନ୍ଦୁରେ ସୁଶୋଭିତ
ପୁଷ୍ପଭୂଜ ଅମ୍ବରରେ ବସନ୍ତୀ ପ୍ରସୁତ । ୧ ।
ନବରାଗି ଗୁଞ୍ଜୁପଥଧାରଣେ ଆସକ୍ତ
ଭବ ଦେଇ କୂଟଜାଳ ରଣରୁ ବିମୁକ୍ତ । ୨ ।
ଅରବିନ୍ଦମିତ୍ର ଭରେ ମାନସ ସଙ୍ଗ ।
ସରସିଜାଭ ଶାରଦ ଭରେ ଏ ବସଗ । ୩ ।

ସୂତ୍ର—ମାରିଷ,
ସଙ୍ଗୀତସ୍ୱରରେ ଆନନ୍ଦାଗରେ
ଭାସଇ ମୋହର ମନ,
ଏ ଉଦ୍ୟାନବନେ ବିହାରକରଣେ
ଶୋଭିତସରଣି ସେବନ ।

(ଉଭୟଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଏହା ପ୍ରସ୍ତାବନା

ପ୍ରଥମାଙ୍କ

ଦୃଶ୍ୟ—ଉଦ୍ୟାନବନ

(ଗୌତମ ଆସୀନ)

ଗୌତମ—(ସ୍ୱଗତ)

—ଗୀତ—

ଝିଁଝୋଟୀ ରାଗିଣୀ—ଏକତାଲି

ଚଳ ସଖେ ଅଦ୍ୟ ଉଦ୍ୟାନ ଦେଖିବେ ଶୋଭନ । ପଦ ।
ବହେ ଗୋଲାପ ସେବତୀ ସୁବାସ ପବନ । ଚଳ ।
ଖଗାଳି ମଞ୍ଜୁଳ ସ୍ୱରାଳି କର୍ଣ୍ଣରଞ୍ଜନ
ଲତାସମୂହ ବାତବଶେଁ କରେ ନର୍ତ୍ତନ । ୧ ।
ମଲ୍ଲିକାଦମଣ୍ଡ ପ୍ରସୁନ୍ତ ନିର୍ମଳୋଦକ
ସରୋବରେ ସ୍ୱଚ୍ଛ ନେତ୍ରମୋଦକାରକ । ୨ ।

ଏହୁ ଉଦ୍ୟାନବନ ମନୋହର ହୋଇଥିଲେହେଁ, ପ୍ରିୟାସଙ୍ଗ-ବିହୀନରୁ ଏହା ହୃଦୟଙ୍ଗମ ହୋଇ ପାରୁ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଏଠାକୁ ଆସିବାରେ ବିଳମ୍ବ ଘଟିଲା କାହିଁକି ? (ଏକଦାଗ ନିରୀକ୍ଷଣ କରି) ଏଇ, ସେ ଆସୁଅଛନ୍ତି !

ଯଶୋଧାରା—(ପ୍ରବେଶି) ଜୟ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର !

ଗୌ—ପ୍ରିୟା, ତୁମ୍ଭେ ମୋ ନିକଟରେ ନ ଥିବାରୁ ଏ ଉଦ୍ୟାନ ଅସୁନ୍ଦର ହୋଇଥିଲା । ଏବେ ଏହା ନନ୍ଦନବନ ସମାନ, ଆସ ମୋ ନିକଟରେ ବସ ।

ଯଶୋ—(ହସି) ତାହା ମୋ ପ୍ରତି ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କ କୃପାର ପରିଚୟସୂଚକ ।

ଗୌ—ତାହା ମୋ କୃପାର ପରିଚାୟକ ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭ ଲାବଣ୍ୟର ପରିଚାୟକ ।

ସମ୍ଭ୍ରମ ବିକାଶ   ମାର୍ଦ୍ଦବର କୋଷ
ଶୀତଳଙ୍କ ତୁମ୍ଭ ମୂର୍ତ୍ତି,
ତା ସମ ନଳିନ   ତରୁଣ ଦର୍ପଣ
ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଲିବୁ କି କଉ ?
କୁରଙ୍ଗ ଗଞ୍ଜନେ   କାହିଁ ଯେନ ମନେ
ତୁମ୍ଭ ନେତ୍ରଭଙ୍ଗୀ ତଳେ,
ମଧୁମର ବୃନ୍ଦ   ଚେଷ୍ଟାସ୍ୱ ଭ୍ରମନ୍ତୁ
ଶିବା ଶିବଙ୍କୁ ଭଜନ୍ତେ ।
ଶ୍ରୀକରଚରଣ   ବନ୍ଧୁଲ ନଳିନ
କଣ୍ଟକେ ବନସ୍ଥିତ,
ଶଙ୍ଖବର ଫଳ   ଶ୍ଲେଷ୍ମ ଶ୍ରୀଫଳ
କ୍ଷଣପ୍ରଭା ହେଲୁ ସତ ।

ଯଶୋ—ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ତ ଭଣ୍ଡବାଜ !

ଗୌ—(ସହାସ୍ୟେ) କଳିଙ୍ଗ ଦେଶର ବୈଦ୍ୟବୃତ୍ତିଜୀବୀକୁ ପଣ୍ଡିତ ବୋଲୁଥିବା ପରି ବଙ୍ଗଦେଶର ବୈଦ୍ୟବୃତ୍ତିଜୀବୀକୁ ଭଣ୍ଡବାଜ ବୋଲନ୍ତି । ମୋତେ ସେ ଜାତିକ ଭାବୁ କି ?

ଯଶୋ—ବଙ୍ଗଦେଶରେ "ଚନ୍ଦ୍ରସ୍ବର୍ଥୀ" ପଦ ବ୍ୟର୍ଥକ ହୋଇଥିବା ପରି ଭଣ୍ଡବାଜ ପଦ ମଧ୍ୟ ନିରର୍ଥକ । ଭଣ୍ଡ ବୋଲନ୍ତେ ବୃତ୍ତିଶୀଳ ଏବଂ ଗଦ୍ୟପଦ୍ୟ-ରଚୟିତା । ତୁମ୍ଭେ କବିବର ଏବଂ ଭକ୍ତ ହୋଇଥିବାରୁ ତୁମ୍ଭଠାରେ ଭଣ୍ଡବାଜ ପଦ ଉଭୟାର୍ଥରେ ସାର୍ଥକ ।

ଗୌ—ତୁମ୍ଭ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଗୁଣଗ୍ରାମ ସ୍ୱଦେଶରେ ଏବଂ ବିଦେଶରେ ଖ୍ୟାତ ହୋଇଥିବାରୁ ତୁମ୍ଭ ଯଶୋଧାରା ନାମଟି ସାର୍ଥକ ଅଟେ ।

ଚେଟୀ—(ପ୍ରବେଶି) ଦେବୀ ! ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଦେଖିବା ଲାଳସାରେ ମହାଦେବୀ ବସିଛନ୍ତି ।

ଗୌ—ଏବେ ତୁମ୍ଭେ ଯାଇ ଶାଶୁଙ୍କ ଦର୍ଶନ କର । ପ୍ରିୟା, କେତେକ୍ଷଣ ମୁଁ ଭ୍ରମଣ କରି ପରେ ଯାଇ ମାତୃପାଦାଭିବନ୍ଦନ କରିବି ।

(ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଦୃଶ୍ୟ—ଉଦ୍ୟାନ

(ଗୌତମ ଫୁଲ୍ ଗୁଲ୍ ପ୍ରବେଶ

ଗୌ—(ଭଳକୁ ଦେଖି, ସ୍ୱଗତ) ଏ କଅଣ ! ହଂସପକ୍ଷୀଃ ଏଠାରେ ପଡ଼ିଛ ! (ହଂସକୁ ଟେକାଳ ଧର କାନ୍ଦାଦରେ)

—ଗୀତ—

ନାଟକୁରଞ୍ଜି ରାଗିଣୀ—ରୂପକତାଳ

ଅହା କେଉଁ କୃର ଏ କୁକର୍ମ କରିଲା । ପଦ ।
ପାଷାଣ ସମାନ ହୃଅ କମା ବହିଲା ? ଅହା ।
ଏହା ମୃଦୁଳାଙ୍ଗ ଚର୍ଣ୍ଣ କାଣ୍ଡେ ଫୋଡ଼ିଲା
ହଂସର ଅମୂଲ୍ୟ ପ୍ରାଣବାୟୁ ହରିଲା । ୧ ।
ଆପଣା ରସନାତୃପ୍ତି ମାତ୍ର ପାଇଁକି
ପରଜୀବ ସମ ବୋଲି କି ନ ଜାଣିଲା ? । ୨ ।

ଅହା ! ଅଜ୍ଞବ୍ୟକ୍ତି ରସନାତୃପ୍ତ୍ୟର୍ଥେ, ବିଳାସବଶରେ କମ୍ବା ନିଜର ଅନ୍ୟ ପ୍ରୟୋଜନରେ ପ୍ରାଣିପ୍ରାଣହରଣ କରେ । ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଏହି ଯେ, ପରର ଜୀବନ ନିଜର ଜୀବନ ପରି ବୋଲି ଭାବେ ନାହିଁ । ଅହା ! କରୁଣାହୀନ ଜନଠାରୁ ବନର ବ୍ୟାଘ୍ର ଶ୍ରେଷ୍ଠତର । ରସନାଲାଳସ-ନର ପଣ୍ଡୁରୁ କେବେ କପର ? "ନଦ୍ୟାପଥ୍ୟ କୁତଃ ସତ୍ୟଂ କୁତୋ ମାଂସାଶିନୋ ଦୟା" ଅହୋ !

ଜୀବନ ଜନ୍ମର ହରଣ ସୁକର
ଦୁଷ୍କର ଜୀବନଦାନ,
ସ୍ୱାର୍ଥପର ହୋଇ ବିବେକ ହରାଇ
ନର ହରେ ପରପ୍ରାଣ ।
ମଡ଼ାପୋଡ଼ା ସ୍ଥାନ ଅଟେ ତ ଶ୍ମଶାନ
ନିଜ ଗର୍ଭେ ପୋତ ତାକୁ,
ବାଞ୍ଛିବ କି ଧୀର ପେଟ ଆପଣାର
ଶ୍ମଶାନ କର ଦେବାକୁ ?

(ପଶ୍ଚିମ ଦିଗକୁ ଦେଖି)

—ଶ୍ଳୋକ—

ନାମସମ୍ବନ୍ଧଚଣ୍ଡାଂଶୁ କଂସାଙ୍ଗ ଅପେକ୍ଷା କରେ
ଦୁଃଖେ ସ୍ମରି ପ୍ରଭାତୋଦ୍ଧୃ ନୀରଜ୍ଜନାର୍ଥିରେ ଚଳ ।
ବର୍ତ୍ୟସମ୍ଭୂ ଭାବନା ଦୁଃଖୋଦ୍‌ରେକ ହେତୁଁ
ଭ୍ରାନ୍ତି ଯାତ୍ରେ ଦିଶେ ଦୁର୍ଗାଦୁର୍ଗାକାରେ ନବସ୍ଥଳେ ।

ଏବେ ଯାଇ ଏ ଶରୀର କଳେବର କୁସୁମିତ କରିବ ମାତୃପାଦାଭି-ବନ୍ଦନ କରିବ ।

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଦ୍ୱିତୀୟାଙ୍କ

ଦୃଶ୍ୟ—ପଥ

[ଭୀମ ଏବଂ ସୋମଙ୍କର ପୂର୍ବାପର ଦିଗରୁ ପ୍ରବେଶ]

ଭୀମ—ସୋମ, ଏତେଡ଼େ ବ୍ୟସ୍ତ ଚାଲିରେ କୋଉଠାକୁ—?

ସୋମ—ଯୁବରାଜଙ୍କ ଆଦେଶରୁ ସାରଥିଙ୍କୁ ଡାକି ଆଣିବାକୁ ଯାଉଛି, ଭୀମ !

ଭୀମ—ଏତେଡ଼େ ସକାଳେ ସାରଥିର ଲୋଡ଼ା କାହିଁକି ?

ସୋ—ଆଜି ଯୁବରାଜଙ୍କ ଇଚ୍ଛା କପିଳବସ୍ତୁରେ ଭ୍ରମଣ କରିବାକୁ ।

ଭୀ—ଜାଣି ନାହଁ କି ମହାରାଜ ଶୁଦ୍ଧୋଦନଙ୍କ ଆଦେଶ—"ଯୁବରାଜ ଏ ଉଦ୍ୟାନ ଏବଂ ଏହାର ପ୍ରାନ୍ତର ଡେଇଁ ଯିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ" ବୋଲି ?

ସୋ—ଭଲେ ଜାଣେଁ । ତେଣୁ ମହାରାଜ ଏବଂ ମହାଦେବୀ ଯୁବରାଜଙ୍କୁ ଏବଂ ଦେବୀଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ବାରମ୍ବାର ଏଠାକୁ ବିଜେ କରନ୍ତି, ମାତ୍ର ମହାରାଜଙ୍କ ଆଉ ଏକ ଆଦେଶ ଏହି ଯେ, ଯୁବରାଜଙ୍କ ଆଦେଶ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ପାଳୁଥିବାକୁ ହେବ ।

ସ୍ତ୍ରୀ—ମୋ ଧାରଣା—ଯୁବରାଜଙ୍କ ଉପରିଲବ୍ଧ ପ୍ରମାଣ ଅନୁଚିତ । ତଦ୍‌-ବ୍ୟତୀତରେ ବିମାତା ହୋଇଥିଲେହେଁ ମହାଦେବୀ ଖିନ୍ନା ହେବେ । ତାଙ୍କ ବାତ୍ସଲ୍ୟ ଅତୁଲ୍ୟ ଅଟେ ।

ପୋ—ମହାଦେବୀ ଯୁବରାଜଙ୍କ ଜନନୀ ବୋଲି ମୋ ଧାରଣା । ସେ ବିମାତା ଅଟନ୍ତି କି ?

ସ୍ତ୍ରୀ—ସେ ମାତୃଷ୍ୱସା ଏବଂ ବିମାତା ଅଟନ୍ତି । ଯୁବରାଜଙ୍କ ଅତି ଶୈଶବା-ବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କ ଜନନୀ ଏବଂ ମହାରାଜଙ୍କ ପ୍ରଥମ ପତ୍ନୀ ମାୟାଦେବୀ ପରଲୋକ ଗମନ କରନ୍ତେ ତାଙ୍କ କନିଷ୍ଠା ଭଗ୍ନୀ ଏବଂ ସପତ୍ନୀ ମହାପ୍ରଜାବତୀ ଗୌତମୀ ନାମ୍ନୀ ସୁପୁତ୍ରା ମହାଦେବୀ ଅପତ୍ୟ ପରି ଯୁବରାଜଙ୍କୁ ଲାଳନ ପାଳନ କରନ୍ତି ।

ପୋ—ମହାଦେବୀ ଖିନ୍ନା ହେବେ କାହିଁକି ?

ସ୍ତ୍ରୀ—ଜାଣି ନାହଁ ? ଯୁବରାଜଙ୍କ ଜନ୍ମ ସମୟରେ ଗଣକ କହିଥିଲେ କି, ଯୁବରାଜ ଯେବେ ଅପ୍ରିୟ ପଦାର୍ଥ ଦେଖିଲେ ବୈରାଗୀ ହେବେ । ତେଣୁ ପତ୍ତନରେ ଅପ୍ରିୟ ପଦାର୍ଥ ଦର୍ଶିତ ହେବ ବୋଲି ଏ ଉଦ୍ୟାନବନର ଗଠନ, ଏ ବିଚିତ୍ର ଉପବନର ନିର୍ମାଣ, ଅତ୍ୟନ୍ତ-ସୁନ୍ଦରୀ-ରାଜକୁମାରୀ ସମ୍ପାଦନ, ଯୌବନାରମ୍ଭରେ ପାଣିପୀଡ଼ନ, ସେବାଭବନରେ ସୁବାଳନ ନିଯୋଜନ, ଇତ୍ୟାଦି, ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରତିବିଧାନମାନ ।

ପୋ—ପତ୍ତନରେ ପଦାର୍ପଣ କରିବା ମାତ୍ରେ ଅପ୍ରିୟ ପଦାର୍ଥଟିଏ ଦର୍ଶିବ କି ?

ସ୍ତ୍ରୀ—ଦର୍ଶିବ ନାହିଁ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରି ହେବ କି ? ତାହା ଦୈବ-ସଂଘଟନ । ମାତ୍ର ଘଟଣା ଘଟିବା ପୂର୍ବରୁ ସତର୍କ ହେବା ସମୀଚୀନ ।

ପୋ—ତେବେ କଅଣ କରିବ ?

ସ୍ତ୍ରୀ—ଆଦେଶ ପାଳନ ଛଡ଼ା ଆଉ କରନ୍ତୁ କଅଣ ? ଶୁଭାଶୁଭଫଳ ଦୈବାଧୀନ । ତୁ ଯାଇ ତୋ କାର୍ଯ୍ୟ କର । ମୁଁ ରାଜପ୍ରାସାଦକୁ ଯାଇ ମୋ କାର୍ଯ୍ୟରେ ରତ ହେବି ।

(ଉଭୟଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଦୃଶ୍ୟ-ଚୌଦଶ

(ଗୌତମ ଅଧୀନ ଏବଂ ସାରଥି ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଗମନ)

ଗୌ—ଛନ୍ନ, ସଂସ୍ଥାନ ଗୋଟିଏ, କାଲି ଗୋଟିଏ ଏବଂ ଆଜି ଗୋଟିଏ ଏପରି ତିନୋଟି ବିଚିତ୍ର ପଦାର୍ଥ ଅମ୍ଭ ନୟନଗୋଚର । ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କି ନ ଯାଇ ଚୋଟେ ପଚାରିଲି, "କିଛି ନାହିଁ—କିଛି ନାହିଁ" ବୋଲି ମାତ୍ର ତୁ କହିଲୁ । କିନ୍ତୁ ବିବରଣୀ କହି ପାରିଲୁ ନାହିଁ । ମୋ ଅନୁରୋଧ—ସେ ତିନୋଟିର ବିବରଣୀ ଏବେ ଅବଶ୍ୟ କହ !

ଛ—ଯୁବରାଜ ! ବଡ଼ଲୋକଙ୍କର ଛୋଟଛୋଟ ପଦାର୍ଥ ନ ଜାଣିବା ସମୁଚିତ ।

ଗୌ—ସେ ତିନୋଟି ତ ମୋ ଆଖିରେ ଲାଗି ରହିଛନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ନ ଜାଣି ରହି ପାରିବି କିପରି ?

ଛ—ତୁମ୍ଭଙ୍କ ଚାରି ପ୍ରଶସ୍ତ ବିଷୟରେ ନ୍ୟସ୍ତ ହେଲେ ସେ କୁତ୍ସିତ ପଦାର୍ଥ-ସବୁ ବିସ୍ମୃତ ହୋଇଯିବ ।

ଗୌ—ନା, ନା, ସେପରି କଦାପି ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ସଂସ୍ଥାନ ଯାହା ବାଟରେ ଦେଖାଗଲା, ତାହା ଗୋଟିଏ କିମାକାର । ସେ ମନୁଷ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ଦୁଇ ଗୋଡ଼ରେ, ମୃଗ ହୋଇଥିଲେ ଚାରି ଗୋଡ଼ରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଥାନ୍ତା, ମାତ୍ର ତିନି ଗୋଡ଼ରେ ଠିଆ ! ତାର ତୃତୀୟ ଗୋଡ଼ ବାଡ଼ିଟିଏ ! ମୁଣ୍ଡ ଏବଂ ଦେହ ଚୋଟରେ ଭର୍ତ୍ତି । ପୃଷ୍ଠ ତାର ସରଳ କମ୍ବା ଭୂଲଗ୍ନ ନୁହେଁ, ନମ୍ର ମାତ୍ର । ସେ କିଏ ?

ଛ—ସେ ବୃଦ୍ଧ ମନୁଷ୍ୟ ।

ଗୌ—ବୃଦ୍ଧ ମନୁଷ୍ୟ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଜାତି ଅଛି କି ?

ଛ—ସେପରି ପୃଥକରେ ଜାତିଟିଏ ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରଥମ ଅବସ୍ଥା ବାଲ୍ୟ, ଦ୍ୱିତୀୟ ଅବସ୍ଥା ଯୌବନ, ତୃତୀୟ ଅବସ୍ଥା ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ । ସେ ମନୁଷ୍ୟ ଏବେ ତୃତୀୟ ଅବସ୍ଥାରେ ଅଛି ।

ଗୌ—କ'ଣ—କ'ଣ ? ସେ ଏବେ ତୃତୀୟ ଅବସ୍ଥାରେ ଅଛି କି ? ତୁମ୍ଭେ ମଧ୍ୟ ତୃତୀୟ ଅବସ୍ଥା ଲଭି ତାହାର ପରି ହେବୁ କି ?

ଛ—ଅବଶ୍ୟ ।

ଗୌ—ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସେପରି ହେବି କି ? ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଏ ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ସୁଦୃଢ଼ ଦେହ ସେପରି ହେବ କି ?

ଛ—ସ୍ୱଭାବ ତ ।

ଗୌ—ଆହା ! ତାହା ମନୁଷ୍ୟର କେଡ଼େ ଗର୍ହିତାବସ୍ଥା ! ଅଚ୍ଛା—ଭାଲ୍ ସେ ବଟଗଛ ମୂଳେ ପଡ଼ିଥିଲା ବ୍ୟକ୍ତି ମନୁଷ୍ୟ ଅଟେ, ମାତ୍ର ତାର ଦେହ ଆମ୍ଭ ଦେହପରି ନୁହେଁ, ସେ ଅତିଶୀର୍ଣ୍ଣ, ତାର ହାଡ଼ମାନ ଫୁଟି ଦିଶନ୍ତି, ସେ ନିତାନ୍ତ ବଳହୀନ ପରି ପ୍ରତୀୟମାନ । ସେ ସେପରି ଅଛି କାହିଁକି ?

ଛ—ସେ ମନୁଷ୍ୟ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ।

ଗୌ—ରୋଗ ବୋଲନ୍ତେ କଅଣ ? ତାହା ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ଗ୍ରାସେ କି ?

ଛ—ରୋଗ ଗୋଟିଏ ପୀଡ଼ାଜନକାବସ୍ଥା, ତାହା କେବଳ ମନୁଷ୍ୟ ଦେହକୁ ମାତ୍ର ନୁହେଁ, ସକଳ ଜନ୍ତୁ ଦେହକୁ ଗ୍ରାସି ପାରେ ।

ଗୌ—ତାହା ତୋ ଦେହକୁ ଗ୍ରାସିବ କି ?

ଛ—ସମ୍ଭବପର !

ଗୌ—ମୋ ଦେହକୁ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରାସିବ କି ?

ଛ—"ନାହିଁ" ବୋଲିହୋଇ ନ ପାରେ ।

ଗୌ—ଆହା ! ତାହା କେଡ଼େ ଦାରୁଣ ! ଅଚ୍ଛା—ଆଜ ଦେଖାଗଲା ଯେ, ଏକ ଜଣକୁ ଚାରି ଜଣ ବାନ୍ଧି ନେଉଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଜଣେ ନିଆଁ ଧରି ଚାଲିଥିଲା । ସଙ୍ଗରେ କେତେ ଜଣ ବିଷାଦବଦନ ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ । ବାହକ, ସେ ଦୃଶ୍ୟ କଅଣ ?

ଛ—ତାହା ଶବ କୁମାର । ମନୁଷ୍ୟର ଚତୁର୍ଥାବସ୍ଥା, ସେ ଅବସ୍ଥାକୁ ମରଣ ବୋଲନ୍ତି ।'

ଗୌ—ମନୁଷ୍ୟର ମଧ୍ୟ ମରଣ ଅଛି କି ? ନିଆଁ କିମ୍ପା ନିଆଯାଉଥିଲା ?

ଛ—ମନୁଷ୍ୟ ମାତ୍ର ନୁହେଁ, ସକଳ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ମରଣ ସୁନିଶ୍ଚିତ । ସେ ମୃତ କଳେବରକୁ ଦହିବା ପାଇଁ ସେ ଦହନ ।

ଗୌ—ସେ ମନୁଷ୍ୟର ଦେହକୁ ଦହିବେ କି ?

ଛୁ—ନ ଦଣ୍ଡିଲେ ମାଝି ତାହା ପଞ୍ଚ ନୌକୁ ଭିଡ଼ି ପାରିବ କି ?

ଗୌ—କି ବିଡ଼ମ୍ବନା ! ବାସ୍ତବ, ଅସ୍ମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସେ ଗତି ଘଟିବ କି ?

ଛୁ—ତାହା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ।

ଗୌ—(ସ୍ୱଗତ) କ'ଣ ? ଏ ଜଙ୍ଗଲ ଦେଶ ନାମରେ ଚିହ୍ନ ହୋଇଯିବ ! ପୁଣି ଦେଗବର୍ଣ୍ଣ ଭଣ୍ଡାର ହେବ ! ଦେଶର ମାଟି ନୃତ୍ୟ—ଏବେ ମରଣ ଲଭି ପୋଡ଼ାଯାଇ ଭସ୍ମ ହୋଇଯିବ ! ଛି—ଛି ! ନଶ୍ୱର ଦେହର ପୋଷଣ ନିମନ୍ତେ ମନୁଷ୍ୟର ଛଟପଟ ! ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ସେ ବିମୋହିତ ! କି ଭ୍ରମ ! କି ଭ୍ରମ ! ନଶ୍ୱର ଦେହରେ ମୋହ ପାଇବା କେଡ଼େ ଅବିବେକିତା ! ନର ଜନ୍ମମୃତ୍ୟୁ ମରଣ ନ ଘଟିବା ଉପାୟର ଉଦ୍ଭାବନ କରି ପାରିବ ନାହିଁ କି ? (ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ) ଛୁଆ, ଏବେ ତୋ ଘରକୁ ଯାଅ, ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତଃପୁରକୁ ଯିବି ।

[ଉଭୟଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ]

ତୃତୀୟାଙ୍କ

ଦୃଶ୍ୟ—ପଥ

(ଅନନ୍ତ ମିଶ୍ର ଏବଂ ଗୋପାଳ ଭୌଡ଼ି ପୂର୍ବାପର ଦିଗରୁ ପ୍ରବେଶ)

ଗୋପାଳ—ଅନନ୍ତ ମିଶ୍ର ଗୋସାଇଁ ! ଦଣ୍ଡବତ ।

ଅନନ୍ତ—ଗୋପାଳ ଭୌଡ଼ି କି ହେ ! ଆୟୁଷ୍ମାନ୍ ଭବ ।

ଗୋପା—ଆଜି ଏଆଡ଼େ କେଉଁଠାକୁ ?

ଅନ—ଉଦ୍ୟାନବନକୁ ଯାଉଛି ।

ଗୋପା—ବନବିହାର ପାଇଁ ବାହାରିଲ ? ଭୁବନର ତ ଜପ ତପ ଆଉ ସନ୍ଧ୍ୟା ଶୁଣା ନାହିଁ, ଆଉ କାଣ କରିବ ?

ଅନ—ମୁଁ ବିହାର କରିବାକୁ ବାହାରି ନାହିଁ, ହେ !

ଗୋପା—ତେବେ ଆଉ କାହିଁକି ଗୋସାଇଁ ?

ଅଜ—ଜାଣି ନାହଁ ? ଅଜ ଯୁବରାଜଙ୍କ ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର—ରାହୁଲଙ୍କ ତୃତୀୟ ଜନ୍ମଦିନୋତ୍ସବ । ମୁଁ ସେଠାକୁ—

ଗୋପା—କାହିଁକି ଯାଉଛ ?

ଅଜ—ସେଠାରେ ଭଲ ଭୋଜନ ଏବଂ ଧନ ଦାନ ପାଇବ ।

ଗୋପା—ସେଠାରେ ପାଞ୍ଚଶ ବ୍ରାହ୍ମଣ ତ ଥିବେ । ତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ତୁମକୁ ଭୋଜନ ପୁଣି ଧନ ଦେବେ କି ?

ଅଜ—ଅହୋ, ବ୍ରାହ୍ମଣପଣର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଲକ୍ଷଣ—ଶିଖା, ପଇତା, ବେଶ, ଭାଷ । ସେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ତ ମୋର ଭଲ ଅଛି । ପାଠ ସାଠ କଥା କେ ପଚାରେ ମ ? ତୁ ଶିଖା ଲଗାଇ, ପଇତା ପକାଇ, ଲମ୍ବା ଜଟା ବାନ୍ଧି, ଢିଲା ପେର ନ ଲମ୍ବାଇ ଖଣ୍ଡେ ପିନ୍ଧି ମୋ ସଙ୍ଗରେ ଆସ । ତୁ ମଧ୍ୟ କିଛି ପାଇ ପାରିବୁ ।

ଗୋପା—ନା—ନା, ସେପରି କରିବା ଭଲ ନୁହେଁ । ଜଣା ନ ପଡ଼ିଲେ ଚଳିଯିବ, ମାତ୍ର ଜଣାପଡ଼ିଲେ ପିଟି ପକାଇବ ।

ଅଜ—ତେବେ, ବେଶ ନ ବଦଳାଇ ଆସ । ଭଲ ଖାଇ ପାରିବୁ, ମାତ୍ର ଧନ ପାଇବୁ ନାହିଁ । ଅନ୍ନଦାନରେ ଜାତି ବିବେଚନା ସେଠାରେ କରାଯାଏ ନାହିଁ ।

ଗୋପା—ତାହା ସତ ହୋଇପାରେ । ଭୋଜିରେ ଖାଦ୍ୟ ଉଚ୍ଛୁର ହୁଏ ; ମଧ୍ୟ ଠିକ ସମସ୍ତ ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । ଯାମଦାମ ନ ଥିବାରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ଖାଦ୍ୟ ପାଇଁ ଝାଙ୍କ ବସି ପାରନ୍ତି । ମାତ୍ର ବସି ରହିଲେ ପାଠକ ଜାତିର ଦେଶଗାର ଯିବ ।

ଅଜ—ତେବେ ମୁଁ ଯାଏଁ ।

ଗୋପା—ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଖାଇବାକୁ ଯିବି, ଦଣ୍ଡବତ ଗୋସାଇଁ ।

ଅଜ—ଦୀର୍ଘାୟୁର୍ଭବ !

(ଉଭୟଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଦୃଶ୍ୟ—ପ୍ରାଙ୍ଗଣ

(ଗୌତମ ଚହଲି ଚହଲି ପ୍ରବେଶ)

ଗୌ—(ଆକାଶକୁ ଚାହିଁ, ସ୍ୱଗତ)

—ଶ୍ଳୋକ—

ଆବେଶ ଷୋଡ଼ଶ କଳା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ
ଭୂମିଗତାସୁଖାନ୍ତାପର ଶାନ୍ତି ପାଇଁ,
ଆକାଶରେ ଉଦିତ ହୋଇ ପରୋପକାର
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କର ବୋଲି କରେ ପ୍ରଚାର ।

ଆହା ! ଏ ଜଗତରେ ଜଡ଼ ପଦାର୍ଥ ମଧ୍ୟ ପରୋପକାର କରୁଥିବା ଦେଖି କେଉଁ ମନୁଷ୍ୟଜନ ତାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଭୁଲିବ ? ଅଳ୍ପ ସାମୁଲକଜନନନ୍ଦନୋ-ପଲକ୍ଷେ ବନ୍ଧୁଜନେ ସେବକଜନେ ତୃପ୍ତ ହୋଇଛନ୍ତି । ତାହା ଶାସ୍ତ୍ରରେ ସତ୍ପାର୍ଥୀ । ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦୀ, ମୁଁ ମାତ୍ର ନୁହେଁ । ଯେ ସଙ୍ଗିତ ଦୁଃଖୀଜନ୍ମ ନୟନରେ ନାଚୁଥିଲେ ଆନନ୍ଦ ଜନ୍ମିବ କେଉଁଠୁଁ ? ଅହୋ, କେଡ଼େ ଦୁଃଖର ବିଷୟ ।

—ଗୀତ—

ଧନାଶ୍ରୀ ରାଗିଣୀ—ଆଦିତାଳ

ନର ତ କପଟ ଅଞ୍ଜନା । ଦେହ ଅମାନା । ପଦ ।

ଶିରାସ୍ଥି-ରୁଧିର-ମାଂସ—
ନିର୍ମିତ ତନୁ ପ୍ରକାଶ—
ଏହ ଯୌବନ କରଣ ସବୁ ଅଳେ ହୁଏ ନାଶ । ୧ ।

ପତ୍ରୋପଦ୍ରବ୍ୟଦ୍ୱାରରେ
ପୋଷିତ ତନୁ ବୟସରେ
ପୀଡ଼ିତ ହୋଇ ଏମନ ନେତ୍ରତଣ୍ଡିକ ରୂପରେ । ୨ ।

ଯେତେ ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ପାଳନ
କଲେ ମଧ୍ୟ ଅପଘନ
ଜୀବ ଗଲା ପରେ ଅହା ହୁଏ ମାଟିରେ ମିଳନ । ୩ ।

—ଶ୍ଳୋକ—

ଦେହ ଶାଶ୍ୱତ ବୋଲି ମାନବ ଭାବି ସବୁବେଳେ ସଦା
ଭାର ବହିଣ ଅନ୍ତରେ ସଞ୍ଚ ତୃଷ୍ଣା ପୁଣି ଲୁବ୍ଧତା ।
ମୃତ୍ୟୁ ଆସିବ ଶତ୍ରୁ ହୋଇ କରନ୍ତି ନାଶନ ଯେସନ
ସେ ଭଣ୍ଡାର ଲୁଣ୍ଠି ହୋଇବ ଜାଣୁ ନାହିଁ ତ ମୋ ମନ ।

ଅହୋ ! ମନୁଷ୍ୟ କେଡ଼େ ମୂଢ଼ ! ତୃଷ୍ଣାର୍ତ୍ତ, ଲୋଭାନ୍ଧ ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁମୁଖ ଦେହାଭିମାନୀ ହୋଇ ଯେତେ ଲମ୍ବା ଗଛର ପାଚିଲା ଆମ୍ବ ପାଇଁ ହାତ ବଢ଼ାଇବା ପରି ଆନନ୍ଦ ପାଇବାକୁ ଯାଉଛି ! ଯାକୁ ଆନନ୍ଦ ବୋଲି ଭାବି ଭୁଲିଯାଇ, ତାହା କେବଳ ଆନନ୍ଦାଭାସମାତ୍ର । ଭଲେ ଭାବିଲେ, ଏ ଜଗତ କେବଳ ଦୁଃଖମୟ ମାତ୍ର, ଏଥି ଭଳେଭେଳେ ସୁଖ ନାହିଁ—ନାହିଁ—ନିଶ୍ଚୟରେ ନାହିଁ । ତେବେ କ'ଣ ଏ ଦୁଃଖପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଗତରେ ନିତ୍ୟସୁଖ ଲଭିବା ଉପାୟ ନାହିଁ ? ଯଦି ଥିଲେ ତାହା କି ଅଟେ ? ଦେଖାଯାଉ । ଅସ୍ତୁ, ଏବେ ପ୍ରିୟାର ପାଖକୁ ଯିବି ।

[ପ୍ରସ୍ଥାନ]

ଦୃଶ୍ୟ—ଶୟନାଗାର

(ଯଶୋଧାରା ଓ ରାହୁଳ ଏକତ୍ର
ଏବଂ ଚେଟୀ ଅନ୍ୟତ୍ର ଶୟନ ଏବଂ ଗୌତମ ଦଣ୍ଡାୟମାନ)

ଗୌ—(ସ୍ୱଗତ) ଅହୋ ! ଆଜି ପ୍ରିୟାର ମୁଖସୁଧାକର କେଡ଼େ ଶୋଭମାନ ! ତନୟଜନନଜନିତୋତ୍ସବାନନ୍ଦାନ୍ୱିତ ନିଦ୍ରାବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ ହୁଏ ! ଏ ସୁନ୍ଦରୀ, ସୁକୁମାରୀ, ନୃପକୁମାରୀ, ତରୁଣୀ ଏବଂ ସୁଗୁଣାକରୀ । ଏତେ ଗୁଣୀ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଏକତ୍ର ହେବା ଅସମ୍ଭବ । ଏ ମୋର ଭାର୍ଯ୍ୟାଦେବୀ । ମୋର ଭାଗ୍ୟ ନିଶ୍ଚୟରେ ଅନନ୍ତ । ଏ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଅନ୍ୟ କେଉଁ ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ପ୍ରେମପାଶବଦ୍ଧ କରିଥାନ୍ତି । ଏହାର ବିଶାଳ ଲୋଚନ ଏବଂ ବିକଶିତ ବଦନ ଦେଖି ତହିଁଭାର ସବୁ ଅନୁଭବାୟ । ଏ ଧୂଳିରେ ଖେଳି ଧୂସରିତାଙ୍ଗରେ ଅଛି ମୋତେ

ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ ମୋ ମନ କର୍ପୂରଚନ୍ଦନକୁ ତୁଚ୍ଛ କରେ । ମୁଁ ଜନନୀ ଜନକଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିପାରିବି, ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ପାରିବି, ସକଳ ଐଶ୍ୱର ବିଳାସ ଛାଡ଼ି ପାରିବି, ରାଜ୍ୟାଧିକାର ଛାଡ଼ି ପାରିବି, କିନ୍ତୁ ଏ ପତିପ୍ରାଣା କୁଳପତ୍ନୀକୁ ଏବଂ ଏ ଶିଶୁକୁ ଛାଡ଼ି ପାରିବି ନାହିଁ । ପତ୍ନୀତ୍ୟାଗ ଗର୍ହିତ ନୁହେଁ କି ? ଶିଶୁତ୍ୟାଗ ଦୂଷିତ ନୁହେଁ କି ?

ଜନନୀ ଜନକ ସୋଦରୀ ସୋଦର
ସଙ୍ଗିନୀ ସଙ୍ଗୀମାନଙ୍କର ଆଦର ।
ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ପ୍ରେମ ଛାଡ଼ିହୁଏ କାନ୍ତା
ପତି ମାନି ଯତ ବୋଲେ ଭବ ଚିନ୍ତା ।
ସେପରି କାନ୍ତାକୁ ତେଜିବା ଧବର
ପାତକଭାର ନୁହଇ କି ଦୁର୍ଦ୍ଧର ।
ଶିଶୁତ୍ୟାଗୀ ତାତ ନିଶ୍ଚେ ଧର୍ମଭ୍ରଷ୍ଟ
ତା କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ହୁଅଇ ବିନଷ୍ଟ ।

ନା, ନା, ମୁଁ ଗୃହତ୍ୟାଗ କରିବି ନାହିଁ, କେବେହେଁ କରିବି ନାହିଁ, ଏବେ ଶୟନ କରିବି । (ଶଯ୍ୟାସମୀପକୁ ଯାଇ, ଫେରି ଆସି ସ୍ୱଗତ) କଅଣ ? ମୁଁ କେଡ଼େ ଅଜ୍ଞାନୀ ! ମୁଁ କୁହୁକ ମୋହରେ ମୋହିଛି !

କାହା ମାତା କିଏ   କାହା ପିତା କିଏ
କା ସୁତ କିଏ ଜଗତେ,
କାହା ପତ୍ନୀ କିଏ   କାହା ପତି କିଏ
ଯାହାର ସେ ମାତ୍ର ସତେ ।

କାଲି ଏବେ ମୋ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେଲେ କାନ୍ତା ତନୟଙ୍କୁ କାଳରୁ ରକ୍ଷା ପାରିବ କି ? ନତୁବା ଏମାନେ ମୋ ଅନୁଗାମୀ ହେବେ କି ? କାଳ ଛିଣ୍ଡାଇବା ଦେହବନ୍ଧନ ମୁଁ କାହିଁକି ଛିଣ୍ଡାଇବି ନାହିଁ ? ମୋହବନ୍ଧନକୁ କାଳନିଦ୍ରାପାଶରେ ଛେଦନ କରିବାକୁ ହେବ ? ମିଥ୍ୟା—ମିଥ୍ୟା ! ତାହା କେବଳ ଦୃଷ୍ଟିଭ୍ରମ ମାତ୍ର । ଏ ଭ୍ରମଭ୍ରମରେ ଲାଗି ରହିବା ଅନୁଚିତ । କଣ୍ଟକ ନାମକ ଘୋଟକକୁ ସଜ କରିଥିବାକୁ ମୁଁ ସାରଥିଙ୍କୁ କହିଅଛି । ସେ

ସେପରି ଅବଶ୍ୟ କରିଥିବ । ଏ ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ । ଏବେ ଯାଇ ଅଶ୍ୱାରୋହଣ କରି ପ୍ରସ୍ଥାନ କରିବି । ଧୀରର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଟଳ ଅଟଇ । ଆଉ ବିଳମ୍ବ କରିବା ଅନୁଚିତ । (ପ୍ରିୟମୁଖ ନିରେଖି) ସୁଅର ଚନ୍ଦ୍ରବଦନ ମୂର୍ତ୍ତିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଚିହ୍ନଟିଏ ଦେଖ ବାହାରୁଛି । (ଦୂର ପଦକ୍ଷେପ ଯାଇ ଫେରି ଆସି) ନା, ନା, ସେପରି କରିବି ନାହିଁ ; ବୁଝି ହେଲେ ବାଳିକା ଚେତ ଭାଙ୍ଗିବ । ନିଦ୍ରାଭଙ୍ଗିବାରୁ ମାତାର ନିଦ ଭାଙ୍ଗିବ । ତାହା ହେଲେ, ମୋ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ସର୍ବନାଶ ଘଟିବ । ଏବେ ପଳାୟନ ମାତ୍ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଦୃଶ୍ୟ—ପ୍ରକୋଷ୍ଠ

(ଯଶୋଧାରୀ ଅଧୀନା ଏବଂ ଚେଟୀ ଦଣ୍ଡାୟମାନା)

ଯଶୋ:— —ଗୀତ—

(ଦୁର୍ଗକ୍ଷାଣ କାଫି ରାଗିଣୀ—ଆଡ଼ାତାଳ)

ଅହୋ ମୋ ପ୍ରାଣନାଥ ! କଲ ମୋତେ ଅନାଥ । ପ ।
ହୋଇଲି ଯେସନେ ଭିନ୍ନ ଦେଖା ଯାଏ ବଦନାଥ । ଅହୋ ।
ମୋହଠାରେ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ, ହୋଇଲ ଅତି ନିର୍ଦ୍ଦୟ
ଅନପରାଧରେ ତୁମ୍ଭେ ବର୍ଜିଲ ମୋ ପ୍ରଣୟ ।୧।
କି ଉପାୟ ଆଚରିବି, ବିରହ-ତାପ ନାଶିବି,
ଯେମନ୍ତେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଲଭି ପୁଣି ସୁଖିନୀ ହୋଇବି ।୨।

ପ୍ରାଣନାଥ; ମୋଠାରେ କେତେ ପ୍ରୀତି କରୁଥିଲ ! ଆହା, ତାହା ଭୁଲି ପାରିଲ କି ? ମୋର କି ଦୋଷ ଦେଖିଲ ? କାହିଁକି ମୋତେ ଅନାଥ କରି ଚାଲିଗଲ ? ମୁଁ ତୁମ୍ଭରେ ସୁଦ୍ଧା କୌଣସି ଅପରାଧ ଆଚରି ନାହିଁ ! ଯଦି ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ମତରେ ଅପରାଧିନୀ, ତାହାହେଲେ ମୋର ଉପଯୁକ୍ତ ଦଣ୍ଡ ଦିଅନ୍ତ, କିନ୍ତୁ ମୋତେ ଛାଡ଼ିଯିବା ଉଚିତ ହେଲା କି ? ଅନ୍ତଃପୁରର କି ମୁଣ୍ଡକଟା ଦଣ୍ଡ ? ମୋତେ ଚେତାଇଲେ ସୁଦ୍ଧା 'ଯାଉଛି' କହି ଯାଇ ପାରିଲ ! ଏ ତ କପଟ ବାଳକ ! ସେ କାଳ କଳ-ଚାତୁରୀ-ଠେଲି କପଟ

ଭୁଲି ଯାଇଲି ? ମୋତେ ଅନାଥା ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ଅପିତା କରିବା ସମୁଚିତ କି ? ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପରେ ରଖିବାରେ ପୁତ୍ରଣା ପ୍ରୀତି ବଳବତୀ ହୋଇ ପାରି ନ ଥିବ । ଯାଉ, କିନ୍ତୁ ନୂତନ ବାତ୍ସଲ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଅସମର୍ଥ ହେଲା କି ? ଆହା ! ବିଧିବାମ ସମୟରେ ସକଳ ନଷ୍ଟଇ ! (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ଚେଟୀ, କୌଣସି ଖବର ଶୁଣିଲୁ କି ?

ଚେଟୀ—ଦେବ, ଯୁବରାଜଙ୍କୁ ଖୋଜି ଆଣିବା ପାଇଁ ଅନେକ ଲୋକଙ୍କୁ ମହାରାଜ ଚାରିଆଡ଼େ ବରଚିଅଛନ୍ତି । ଅନେକ ଲୋକେ ମଧ୍ୟ ଯୁବ-ରାଜଙ୍କ ଠାରେ ଥିବା ଚିହ୍ନବସ୍ତୁ ନିଜେ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ଖୋଜୁଅଛନ୍ତି ।

ରାଜା—(ସ୍ୱଗତ) —ଗୀତ—

(ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ ଭୈରବୀ ରାଗିଣୀ—ଅଦ୍ଧା ତାଳ)

ଜଗଃସ୍ତୁ କିସ ଅତ୍ର

ଘୋର—ଅଟେ ବିୟୋଗର ଜ୍ୱାଳ । ଘୋ ।
ସଂସାର ମଣ୍ଡନ ସକଳ କାମନା
ଭୋଗ ସୁଖ ଧନ ପ୍ରାଣଠୁ ବିନା । ୧ ।
ଯେଉଁ ଜନ ଦେବେ ଅତି ସୁଖମାନ
ତାହା ବିନେ ଏବେ ଶ୍ମଶାନ ସମାନ । ୨ ।
କେଉଁଠାକୁ ଯିବି ? କାହାକୁ ପୁଚ୍ଛିବି ?
କେଉଁଠାରେ ପୁତ୍ରଶ୍ରୀପଦ ଦେଖିବି ? ୩ ।
ବିରହ-ସାଗର କିପରି ତରିବି ?
କାନ୍ତସଙ୍ଗ ବିନା କେମନ୍ତେ ବଞ୍ଚିବି ? ୪ ।

ଚେଟୀ—ଦେବ, ଧୈର୍ଯ୍ୟଧର, ଅଧୀର ହୁଅ ନାହିଁ । ଯାଇଥିବା ଲୋକେ ଯୁବରାଜଙ୍କୁ ଖୋଜିଆଣିବେ ।

ରାଜା—ଧୈର୍ଯ୍ୟ ! ଧରିବି ? ଆଶା ନିରାଶା ହେଲା ପରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଆସିବ କୋଉଁ ? ଏତେ ବେଳ ବିତିଗଲାଣି । ଆହା ! ଏ ଜନ୍ମରେ ମୋର **[illegible] ଥିର ରହିବ ନାହିଁ—ରହିବ ନାହିଁ !**

—ଗୀତିକ ପଦ୍ୟ—

ପତି ମୁଖଶଶୀ ଦେଖି ମୋ ଲୋଚନ-ଚକୋର—
ସୁଖ ପରିତୃପ୍ତ ହୋଇବ କି ଆଉ ?
ପତି-ମଧୁରାଳାପ ଶୁଣି ମୋର ଶ୍ରୁତିଯୁଗ
ଅତ୍ୟନ୍ତ ତୃପ୍ତି ପାଇବ କି ଆଉ ?
ପତି-ବିମ୍ବାଧର-ସୁଧାପାନ ଅଭାବେ ମୋର
ରସନା ପ୍ରମୋଦ ଲଭିବ କି ଆଉ ?
ପତି-ଦେହସୌରଭ ଆଘ୍ରାଣି ଭଲେ ମୋର
ନାସିକା ତୃପ୍ତି ପାଇବ କି ଆଉ ?
ପତି-ଶରୀରକୁ ଆଲିଙ୍ଗି ମୋ ଶରୀର
ତାପକୁ ବର୍ଜି ଶୈତ୍ୟ ପାଇବ କି ଆଉ ?
* ପତି ସମାଗମ ପାଇ ମୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗଣ
ଖେଦ ବର୍ଜି ସନ୍ତୃପ୍ତ ହୋଇବ କି ଆଉ ?

(ମୂର୍ଚ୍ଛିତା, ଚେଟୀର ଶୀତଳୋପଚାରବଶୁଁ ଚେତ)

ଅହୋ ! ଏତେ କଷଣ ସହି ସୁଦ୍ଧା ମୋର ଏ ନିଷ୍ଠୁର ଜୀବନ ବାହାରି ନ ଯାଇ ଅଟକି ରହୁଛି !

ଚେଟୀ—ଦେବି, ତୁମ୍ଭ ଶରୀର ଏବେ ଟିକିଏ ବଡ଼ ଅସୁସ୍ଥ । ଏବେ ପଡ଼ିରହିବା ଉଚିତ ।

(ଚେଟୀ ଭର ଧରି ନିଅନ୍ତେ ସଶୋଧାର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

---

* ପାଠାନ୍ତର—
ପତି ପଦଦ୍ଵନ୍ଦସେବାରୁ ଭଲେ ମୋର
ବପୁ ଯୁଗଳ ସରସ ହୋଇବ କି ଆଉ ?

ଚତୁର୍ଥାଙ୍କ

ଦୃଶ୍ୟ—ଗଙ୍ଗାପ୍ରାନ୍ତ କାନ୍ତାର

[ଗୌତମ ସନ୍ନ୍ୟାସବେଶରେ ପ୍ରବେଶ]

ଗୌ—(ପଶ୍ଚିମ ଦିଗକୁ ଦେଖି) ଅହୋ !

ନିଜ କାନ୍ତାଙ୍କୁଲେ ଗଗନରେ ଥିଲେ
ନଳିନୀ ଚକ୍ରବାକଙ୍କ
ବିରହ ସନ୍ତାପ ନ ପାଇବ ଲୋପ
ହେବାଲ୍ ଅଦୃଶ୍ୟ ଶଶାଙ୍କ ।
ଧରାନୁଗାମିନୀ ହୋଇଲା ରଜନୀ
ପରହାଣି ସନ୍ତାପଣ
ପରସୁଖ ଲାଗି ନିଜ ସୁଖତ୍ୟାଗୀ
ହୁଏ ତ ଉଦାର ଜନ ।
ଶୀତଳ ପବନ ବହୁ ଅପଘନ
ତାପ ହରଣ କରଇ
ନାନା ପକ୍ଷୀଙ୍କର ସୁସ୍ୱରପ୍ରବର
କଣ୍ଠ ମାନସ ତୋଷଇ ।

(ପୂର୍ବ ଦିଗକୁ ଦେଖି)

—ଗୀତିକା—

ଅନ୍ଧକାର-ବିନାଶକ ଚଣ୍ଡ କିରଣ,
ଚକ୍ରବାକାନୁଭୂତ ସନ୍ତାପହରଣ ।
ଲୋକରଞ୍ଜନ କଳକୌଶିକଦେଯାନ,
ପୂର୍ବ ପର୍ବତ-ଶିଖରରେ ଭାସମାନ ।

ଅହୋ ! ଏ ସକଳ ତମସାଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ନିର୍ଜୀବ ତୁଲ୍ୟ ପ୍ରତୀୟ-
ମାନ ହୋଇଥିଲା ପ୍ରାଣୀ ଦିବାକରଙ୍କ ଦର୍ଶନେ ସଜୀବ ରୂପେ

ଭଗବାନ୍! ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାଣୀ ସ୍ୱାର୍ଥୀ ହୋଇ ବ୍ୟର୍ଥ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ! ଅହୋ! ଏ ଜଗତ ଅଜ୍ଞାନାଚ୍ଛନ୍ନ! ଏଥି ନିଜେ ବୁଝି ବୋଲି ଭାବିବା ବ୍ୟକ୍ତି ନିତାନ୍ତ ଅଳ୍ପ ଅଛି!

ଜରା ରୋଗ ଦୁଃଖ-ମୃତ-ବହ୍ନିରେ ସନ୍ତପ୍ତ
ଦଗ୍ଧ ହୋଇ ଲୋକଚିତ୍ତ କଳୁଷାନ୍ୱିତ।
ସ୍ୱର୍ଗ ସବୁ ଭ୍ରମି ଭ୍ରମି ନ ପାଏ ନିଷ୍କୃତ
ଶାରଦାବ୍ଦ ସବୁ ଧ୍ରୁବ ସ୍ଥାନ ତାର ସ୍ଥିତ।
ବିଶ୍ୱ ଅଟେ କର୍ମଭୂମି ତହିଁ ଅନୁକ୍ଷଣ
ନିୟମରେ ନୃତ୍ୟ କରନ୍ତି ଜନନ ମରଣ।
ଗିରିଶୃଙ୍ଗୁ ବହୁଥିବା ପ୍ରବାହସଙ୍କାଶ
ସୌଦାମିନୀ ସମ ପରମାୟୁ ପାଏ ନାଶ।
ତୃଷ୍ଣାବଶୀ ଅଜ୍ଞାନରୁ ମୂଢ଼ ହୋଇ ନର
କୁମ୍ଭକାରଚକ୍ର ସମ ବୁଲେ ନିରନ୍ତର।
ଯେସନ ଲୋଭାନ୍ଧ ମୃଗ ବ୍ୟାଧଜାଲେ ରୁଦ୍ଧ
ତେସନ ଜୀବସମୂହ ପାପପାଶେ ବଦ୍ଧ।
ନରର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖଜନକ ପ୍ରଧାନ
ଶତ୍ରୁ ଅଟେ ମୃତ୍ୟୁ କିଏ ନୁହେଁ ତା ସମାନ।
ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କର ଅନନ୍ତ ଶୋକର
ମୂଳକାରଣ ବାସନା ଅଟଇ ନିକର।
ପୁଣି ତାହା ମଧୁଲିପ୍ତ କ୍ଷୁରଧାର ସମ
ଚାଖୁ ଜିହ୍ୱାଚ୍ଛେଦ ଅଟଇ ମାତ୍ରକ ସମ।
ଭୋଗବାସନାଲି କପଟକ ତୁଲ୍ୟ ସତ
ମଳଘଟ ସବୁ ତାକୁ ତେଜିବା ଉଚିତ।
କାମନାର ଆକାର ତ ଅତି ଭୟଙ୍କର
ପୁଣି ମୂଳ ସମ୍ବନ୍ଧ ଦୁଃଖମାନଙ୍କର।

ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ଦେବେନ୍ଦ୍ର ଭାବ" ଏବଂ ବ୍ୟାକରଣ ପଢି ସୁପଣ୍ଡିତ ସମାପ୍ତଥିଲା; ସନ୍ୟାସୀ ହେଲ୍ଲ ପରେ ବାରାଣସୀରେ ବାସ କରି

ତତ୍ତ୍ୱାନୁସନ୍ଧାନ ନିମିତ୍ତ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରକ ଏବଂ ଉପନିଷଦଗଣକ ପଢ଼ିଲି । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ମୁଁ ଲଭିଲି କଷ୍ଟ ଏବଂ ସମସ୍ତ ହେଲା ନଷ୍ଟ । ଚିତ୍ତଶାନ୍ତି ଉଚ୍ଛେଦହେଲେ ଲଜ୍ଜା ହେଲା ନାହିଁ । ଅତଏବ ଅଧ୍ୟୟନରେ ଏବଂ କୋବିଦ କଥନରେ ଆସ୍ଥା ଆଉ ନ ରହି ତତ୍ତ୍ୱ ଜାଣିବା ପାଇଁ ତପ କରିବି । "ତପଃ ସର୍ବାର୍ଥ ସାଧନଂ" ବୋଲନ୍ତି । ଦେଖାଯାଉ, ଉପର ଫଳ, ଏ ବୋଧିଦ୍ରୁମମୂଳ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ । ଏଠାରେ ତପ କରିବି ।

[ଭୂମି ଉପବେଶନ]

[ସୁଜାତା ଗୌଡ଼ୁଣୀର ପ୍ରବେଶ]

ସୁଜାତା—(ସ୍ୱଗତ) ଅନେକ୍ଷଣ ଦିନ ହେଲା ମୁଁ ଏ ତପୀଙ୍କ ଏ ଗଛ-ତଳେ ଦେଖୁଛି । ଏ ଏକଲା ଆଖି ମୁଦି ଏକା ବଳ ବସିଥାଏ; ଖାଇବା କିଛି ମାଗେ ନାହିଁ । ଆଜିକାଲି ଦେଶରେ ବହୁତ ମିଛତପୀ କାମ ଦାମ କରି ନ ପାରି ଲୋକଙ୍କୁ ଠକି ଖାଆନ୍ତି । ଠକଲୋକେ ତପୀ ବେଶରେ ବୁଲୁଥିବାରୁ ସତ ତପୀଙ୍କରେ ପ୍ରତେ ଜନମୁ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଏ ସତ ତପୀ ବୋଲି ପ୍ରତେ ହେଉଛି ; ଖାଇ ନ ଖାଇ ଦେହ ଯାକ ଶୁଖିଥିଲେ ହେଲେ, ମୁଖ ଦିଶୁଛି ।

ଖଡ଼ଗଦାରେ ଥିଲେହେଁ ରତନର ଦର
ସତ ନୁହେ ତଳେ ହେଲେ ଏ କଥା ନିଶ୍ଚର ।

ମୁଁ ଶୁଣିଛି ବଳ ତପୀର ସେବା କଲେ ମଙ୍ଗଳ ହେବ, ଏଣୁ ଏହାର ସେବା କରିବି । (ତତ୍ସମ୍ମୁଖେ କର ଯୋଡ଼ି ବସି, ସ୍ୱଗତ) ଏ ଆଖି ମେଲୁଛି । ଏବେ ଓଳଗି କରିବି । (ପ୍ରକାଶେ) ବାବା, ଓଳଗି ।

ଗୌ—ସୁଖିନୀ ଭବ । ମା, ତୁମେ କିଏ ?

ସୁଜା—ମୁଁ ଗୌଡ଼ୁଣୀ, ମୋ ନାଁ ସୁଜାତା ।

ଗୌ—ଏଠାକୁ ଆସିଛ କାହିଁକି ?

ସୁଜା—ତୁମ୍ଭ ସେବା କରିବାକୁ ।

ଗୌ—ମୋ ସେବା ?

ସୁଜା—ହଁ ।

ଗୌ—ମା; ମୋ ସେବାରେ ତୁମର କି ଲାଭ ? ଯାଇ ସ୍ବକାର୍ଯ୍ୟ କର ।

ସୁଜା—ବାବା, ମୋର ପୁଅ ଆଜି ବୋଲୁ ଅଛନ୍ତି । ସେ ଦୁର୍ବେଁ ଦେହଭାର ଚଳାଇ ନାଅନ୍ତି, କେତେ କାମ କରିବାକୁ ପାଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଅନ୍ନର ଖାଇବାକୁ ପିଇବାକୁ ଭାବନା ନାହିଁ । ବାବା, ଆପ ଦେଇ ଏଠାକୁ ଧାଡେ ବାଡି । ତୁମେ ଖାଇବାକୁ କଅଣ ଆଣି ଦେବ ?

ଗୌ—ଏ ସ୍ଥାନଟାରେ ତୁମର କେତେ କରୁଣା ଆସିଛି ? ମୋ ନିମିତ୍ତ ତୁମେ ଦୁଃଖ ସ୍ବୀକାର କର ନାହିଁ ।

ସୁଜା—ତୁମ ପରି ବଡ଼ଲୋକ ଭୋକେ ଥିବ, ଆମେ ଖାଇ ପିଇ ସୁଖେ ଥିବୁ ? ନା, ନା; ତା ହେବ ନାହିଁ । ତୁମକୁ କଅଣ ଲୋଡ଼ା—କହ ? ଏବେ ଆଣି ଦେବି !

ଗୌ—ମନୁଷ୍ୟର ସ୍ବାଭାବିକାହାର ଦୁଗ୍ଧ । ତାହା ଯେତେ ମାତ୍ର ହେଲେ ଯଥେଷ୍ଟ । ଆଉ କିଛିହିଁ ଦରକାର ନାହିଁ—ମା !

ସୁଜା—ଯୋଟେ ଦୁଧ ତ ବାଳୁତ ପିଲାକୁ ଖାଅନ୍ତି—

ଗୌ—ଆହାର ଶରୀରଧାରଣ ନିମନ୍ତେ ମାତ୍ର ତାକୁ ଯେତେ ବଢ଼ାଇଲେ ସେତେ ବଢ଼େ, ଯେତେ କମାଇଲେ ସେତେ କମେ । ବିଶେଷତଃ ତପସ୍ବୀର ଅଧିକାହାର ଅନୁଚିତ ।

ସୁଜା—ବାବା, ତୁମେ ଦାଅଁ ପରା ଲୋକ, ମୁଁ ଜଣେ ଗୌଡ଼ୁଣୀ । ତୁମେ ମୋତେ ମା ମା ବୋଲି ମାନ୍ୟ କଲେ ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଫାଟିବ ।

ଗୌ—ନା ମା, ତାହା ହେବ ନାହିଁ, ଡର ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ତ୍ରୀ ମୋର ମାଆ । ବିଶେଷତଃ ତୁମେ ଦୁଧ ଦେଇ ମୋତେ ପୋଷିବ ।

ସୁଜା—ବାବା, ମୁଁ ଯାଇ ଦୁଧ ଆଣିବି ।

ଗୌ—ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଯାଇ ନିରଞ୍ଜନାରେ ସ୍ନାନ କରି ଆସିବି ।

[ଉଭୟଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ]

ଦୃଶ୍ୟ—ବୋଧିବୃକ୍ଷମୂଳ

(ଗୌତମ ଆସୀନ)

ଗୌ—(ସ୍ୱଗତ) ମୁଁ କଠୋର ତପସ୍ୟା ଆରମ୍ଭି ଛଅ ବର୍ଷ ହେଲା । ମୋ କାମନା ପୂର୍ଣ୍ଣ ନାହିଁ । ଅଧିକନ୍ତୁ ଅହାର ଶସ୍ୟନରୁ ଶରୀର ଶୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲା । ବଳ ହ୍ରାସ ହେଲା । ତନୁବଳ ହ୍ରାସ ହେଲେ, ମନୋବଳ ହ୍ରାସ ହୁଏ ବୋଲିବା ବାହୁଲ୍ୟ ମାତ୍ର ।

ବୀଣାତନ୍ତ୍ରୀ ବେଶୀ ଟାଣିଲେ
ନାଦ କର୍କଶ କଠୋର
ତାକୁ ଅତି ଶ୍ଲଥ କଲେ
ନାଦ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନୁସ୍ୱାର ।
ତାହାର ମଧ୍ୟମ ସ୍ଥିତିରେ
ମାତ୍ର ନାଦ ମଞ୍ଜୁଳ
ସେମନ୍ତ ଆହାର ବର୍ଜନେ
ଦେହ ହୋଇ ଦୁର୍ବଳ ।
ଅମିତ ଭୋଜନାଚରଣେ
ତନୁ ମନ ଅସୁସ୍ଥ
ନାତ୍ୟମିତ ଯାଞ୍ଚି ତାହାରେ
ମାତ୍ର ସେ ଦେହ ସୁସ୍ଥ ।

ଏବେ ମାତ୍ର ଜାଣିପାରିଲି ଯେ, ପାଠ ପଢ଼ିବା ଦ୍ୱାରା କିମ୍ବା ତପ କରିବା ଦ୍ୱାରା ତତ୍ତ୍ୱ ଜଣା ପଡ଼େ ନାହିଁ, ତନୁର ଏବଂ ମନର କ୍ଲେଶ ସମ୍ଭବେ । ତତ୍ତ୍ୱ ଜାଣିବାକୁ ବାଞ୍ଛିଲେ, ଚଞ୍ଚଳ ମନକୁ ନିଶ୍ଚଳ କରିବାକୁ ହେବ । ବୁଦ୍ଧିଦ୍ୱାରା ମନ ସ୍ଥିର କରାଯାଇ ପାରେ । ମନ ସ୍ଥିରୀକୃତ ହେଲେ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ହେବ । ଅତଏବ କଠୋର ନିୟମ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ମନକୁ ସ୍ଥିରରେ ଏବଂ ନିଶ୍ଚଳରେ ରଖି ତତ୍ତ୍ୱାନ୍ୱେଷଣ କରିବ ! (ଆଖି ମୁଦି ବସି, କେତେ କ୍ଷଣ ପରେ ଆଖି ମେଲି ଆନନ୍ଦରେ) ଅହୋ ! ଜଣାଗଲା । ଜଣାଗଲା ! ତତ୍ତ୍ୱ ଜଣାଗଲା ! !

ଦେବରୂପ ପୁଷ୍କରିଣୀଙ୍କ ଆଭରଣୀ
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନ ଜାଣି ମୁହିଁ
ବସ୍ତୁଜଙ୍କ ଲଭି ଭଲି ଅଜାଣେ
ବହୁଳ ସନ୍ତାପ ସହି ।
ତାଙ୍କୁ ଏବେ ଜାଣି କୃତାର୍ଥମ୍ମନ୍ୟକି
ଭାସିଦେଲି ଯୋଗବଳେ
ସେ ଅଜ୍ଞ ମନ୍ଦମନୀଷୀଙ୍କୁ ଭଳି
ପାରିବ ନାହିଁ ଭୋଗିଲେ ।
ବାସନାବନ୍ଧନ ମାନସ ମୋହର
ହେଲା ତୃଷ୍ଣାନୁସାଧନ
ଏଣିକି ନିର୍ବାଣ ସୁଖ ନିସ୍ପୃହରେ
ମୋର ଉର୍ଦ୍ଧଗତ ଧନ ।

ଏହି ଆକାଶବାଣୀ ଶୁଣାଗଲା ଯେ—ତୁଚ୍ଛୋଽସି—ତୁଚ୍ଛୋଽସି—ତୁଚ୍ଛୋଽସି । ଅତଏବ ମୁଁ ଆଜଠାରୁ ବୁଦ୍ଧ ଏବଂ ତଥାଗତ । ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନାନନ୍ଦକୁ କେବଳ ମୁଁ ମାତ୍ର ଅନୁଭବ କରିବା ଅନୁଚିତ । ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗୀ ହେବା ସମୁଚିତ, ତେଣୁ ଏବେ ଦେଶରେ ଭ୍ରମଣ କରି ଜନସମାଜକୁ ଜ୍ଞାନଦାନ କରିବି ।

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ପଞ୍ଚମାଙ୍କ

ଦୃଶ୍ୟ—କପିଳବସ୍ତୁ ପୁର ରାଜପଥ

(ନାଗରିକ ଏବଂ ପରିବ୍ରାଜକ ପୂର୍ବାପର ଦିଗରୁ ପ୍ରବେଶ)

ନାଗ—ଅହୋ ! ପରିବ୍ରାଜକ, ବହୁକାଳଦର୍ଶନ !

ପରି—ମୁଁ ତୀର୍ଥସେବନ ନିମନ୍ତେ ଯାଇଥିଲି ସମ୍ବତ୍ସର ତ୍ରୟ କାଳ ! ସେଠୁ ଏବେ ତ ଆସୁଅଛି । ନାଗରିକ, ଖବର କ'ଣ ? ସବୁ କୁଶଳ ତ ?

ନିଶା—ଯୁବରାଜ ଫେରି ଆସିଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ସେ ଏବେ ଗୌତମ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ହୋଇଛନ୍ତି !

ଧାବା—ସେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହେଲା ପରେ ବୁଦ୍ଧନାମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବେ । ଯାହା ହେଉ, ସେ ସ୍ୱଦେଶକୁ ଫେରି ଆସିବା ମଙ୍ଗଳକର ।

ନିଶା—ଅମଙ୍ଗଳକର 'ହେଲା' ନାହିଁ କାହିଁକି ?

ଧାବା—କିଆଁ ?

ନିଶା—ସେ ଆସି ଯଶୋଧାରା ଦେବୀଙ୍କୁ ସନ୍ନ୍ୟାସିନୀ କରି ଆଶ୍ରମକୁ ପଠାଇଲେ ।

ଧାବା—ତାହା ଅମଙ୍ଗଳକର ନୁହେଁ । ସଂସାର ଗତି ପଥ ମାତ୍ର । ଜୀବନ ହେବାକୁ ସାଥୀ, ମରଣ କରିବାକୁ ଭର୍ତ୍ତା । ପତିତ୍ୟାଗର ପଥ ସନ୍ନ୍ୟାସଧର୍ମ ଛଡ଼ା ଆଉ କଅଣ ଅଛି ?

ଅଙ୍ଗାର ଜଳିଲେ ନିଭାଏ ଜଳ
ଜଳ ଜଳିଲେ ଆଉ ନାହିଁ ବଳ !
ପତି କେବଳ ସଧବାର ଗତି
ପତିତ୍ୟାଗର ନାହିଁ ତ ନିବୃତ୍ତି ।

ନିଶା—ସେତିକିରେ ସମାପନ ହୋଇ ନାହିଁ । ରାହୁଲ ମଧ୍ୟ ବୌଦ୍ଧ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ । ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ବୋଧନବାଣୀରୁ ମହାରାଜ ଏବଂ ମହାଦେବୀ ବୌଦ୍ଧମତାବଲମ୍ବନ କଲେ ।

ଧାବା—କ'ଣ ? ତାହା ଅସମ୍ଭବ, ଅସମ୍ଭବ ! ଯୌବନଚାଞ୍ଚଲ୍ୟରୁ ରାହୁଲ ନୂତନ ମତପ୍ରସୂ ହୋଇ ସନ୍ନ୍ୟାସର କଠୋରତା ନ ଜାଣି ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହୋଇଥିବେ, କିନ୍ତୁ ବୃଦ୍ଧବୟସ୍କ ମୁନି ବୈଦିକ ଧର୍ମନିଷ୍ଠ ମହାରାଜ ସ୍ୱମତ ପରିତ୍ୟାଗପୂର୍ବକ ପରମତ ଗ୍ରହଣ କଲେ ବୋଇଲେ କିଏ ବିଶ୍ୱାସ କରିବ ? ନିଶାକର ! ନିଶା ଖାଇ ନିଜ ନାମ ସାର୍ଥକ କର ନାହିଁ ତ ?

ନିଶା—କେବଳ ମହାରାଜଙ୍କ ମତ ମାତ୍ର ବଦଳିଅଛି, ଆଉ କିଛିହିଁ ବଦଳି ନାହିଁ । ମୁଁ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ବୋଧନ ଶୁଣିବା ପାଇଁ ତୋ ସଙ୍ଗ ସଙ୍ଗ

ବୈଦିକ ଓ ତାନ୍ତ୍ରିକ ନେତାଲମ୍ବୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ, ବୈଶ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି
ଧର୍ମ ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଦୀକ୍ଷିତ ହୋଇ
ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିବା ।

ଦେବ ! ତୁମ୍ଭ ଘରକୁ ଆଉ ନ ଯାଇ, ନିଜ ଧର୍ମରେ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇ, ମୁଣ୍ଡିତ ହୋଇ ଭିକ୍ଷା କାଟେଇ, ଇତଃପର ବନ୍ଧୁ ଭୁଲନ୍ତୁ ।

ଶିବା—ଏବେନି ବୁଦ୍ଧଙ୍କୁ ଭେଟିବି ତ । କଅଣ ଦେବ—ଦେଖାଯିବ । ଭଆଳନ୍ଦସରେ ଯାଏଁ ଶୋଭିଥିଲି । ଭଲ ପୁରଣି ଭଗ୍ନଇଲ । ଏବେ ଘରକୁ ଯିବା । ତୁ କେଉଁଠାକୁ— ?

ନିଶା—ପଣ୍ଡିତ 'ଭୈରବ ବର୍ମା ଇତ୍ୟାଦି ହୋଇ ବାଦପ୍ରତିବାଦରେ ବୁଦ୍ଧଙ୍କୁ ପରାଭୂତ କରିବାକୁ ତାଙ୍କଠାକୁ ଯାଉଅଛନ୍ତି । ସେ ତାମସା ଦେଖିବାକୁ ମୁଁ ଯାଉଛି ।

ଶିବା—ସାବଧାନ ! ବୁଦ୍ଧବୋଧନରେ ତୁମି ବୌଦ୍ଧ ହୁଅନା ।

(ଉଭୟଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଦୃଶ୍ୟ—ମଣ୍ଡପ

(ବୁଦ୍ଧ, ଦାର୍ଶନିକ ଶର୍ମା, ଶାରଦ ବର୍ମା, ଧନଦ ଗୁପ୍ତ, ସାଧୁଚରଣ ଦାସ ଅଧୀନ ଏବଂ ଭୈରବ ଜଣ ଦଣ୍ଡାୟମାନ)

ବୁଦ୍ଧ—ପ୍ରିୟ-ଜନସମାଜ ! ମୋ ବଚନ ମନ ଦେଇ ଶ୍ରବଣ କର, ଶୁଣି ହୃଦୟଙ୍ଗମ କର—

ଅଛି ଶୂନ୍ୟତନୁ-ଦେହ-ଭାଣ୍ଡି ବହିକୁଣ୍ଡେ
ଅଗ୍ନି ଜ୍ୱଳୁଥାଏ ବାସନା-ହୁତାଶ ପ୍ରଚଣ୍ଡେ ।
ସେହି କୁଣ୍ଡରେ ଜୀବ ଦଗ୍ଧ ହୁଏ ନିରନ୍ତର
ତାର ପ୍ରଶମନେ ଜ୍ଞାନୀ ସର୍ବଦା ତତ୍ପର ।
ବାସନା ପ୍ରଶମନର କେବଳ ସାଧନ
ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଅଟଇ ଭବ ତା ଅବଲମ୍ବନ ।
ପ୍ରେମଗ୍ରସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଏ ଶୋକ ଭୟ ଦୁଃଖ
ପ୍ରେମବିମୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ନାହିଁ ଶୋକ ଭୟ ।

ପ୍ରିୟଦ୍ରବ୍ୟର ଅଲାଭେ, ଅପ୍ରିୟ ପଦାର୍ଥ—
ଲାଭେ ମାନବ ଦୁଃଖାକ୍ରାନ୍ତ ଏ ଯଥାର୍ଥ ।
ଜନ୍ତୁ ସୁଖୀ ହୁଏ, ଦୁଃଖୀ ହୁଏ ସମ୍ଭୂତ
ତାହା ଦେଖ ଯା ଥିର ଦେଖ ଜନ ମଧ୍ୟେ ନାହିଁ ।
ତେଣୁ ପ୍ରିୟାପ୍ରିୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଜନ୍ମେ ସମାଗମେ
ଧୀରେ ନ ଲଭନ୍ତି ମୋଦ ଖେଦ ସୁଖଦାନେ ।
ତେଣୁ ପ୍ରାଣୀକି ନ ମାର, ପରସ୍ୱ ନ ହର,
ବ୍ୟଭିଚାର ଭଲ ନାହିଁ ତେଜ ମିଥ୍ୟାଗିର ।
ପରୁଷ ଗିରେ ନ ବାଧ ଶତ୍ରୁକୁ ପରବ
କାମକ୍ଲେଶଠାରୁ ଶତ୍ରୁକ୍ଲେଶ ଗୁରୁତର ।
ସୁରାଦି ମାଦକ ଦ୍ରବ୍ୟ ନ କର ସେବନ
ଅସମୟର ଭୁକ୍ତ ନ କର ଭୋଜନ ।
ଦେଖ ନାହିଁ ନୃତ୍ୟଗୀତବାଦ୍ୟାଦ୍ୟୁତ୍ସବ
ଭୂଷାଗନ୍ଧମାଲ୍ୟ ଦେନ ନାହିଁ ଏହା ଧ୍ରୁବ ।
ଉଚ୍ଚାସନ ପଲଙ୍କ ପରିତ୍ୟାଗ କର
ହେମ ରଜତ କାମିନୀ ନ ସ୍ୱୀକାର କର ।
ଦୁଃଖର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଦୁଃଖମୂଳ ଦୁଃଖଲୟ
ଦୁଃଖନାଶୋପାୟ ଆର୍ଯ୍ୟ ସତ୍ୟ ଚତୁଷ୍ଟୟ ।
ସେ ଉପାୟପ୍ରାପ୍ତିମାର୍ଗ ଅଷ୍ଟାଙ୍ଗସମ୍ଭୂତ
ସତ୍ୟଦୃଷ୍ଟି ସତ୍ସଙ୍କଳ୍ପ ଯଥାର୍ଥକଥିତ ।
ପ୍ରଶସ୍ତକର୍ମାଚରଣ ସୁନୀତିକଥନ
ସତ୍ୟ ଓ ସତ୍ତ୍ୱମାର୍ଗ ସତ୍ୟପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ।
ଦୁଃଖର ଜନକ ଅଟେ ବିଷୟାଭିଯୋଗ
ସୁଖର କାରଣ ନିଶ୍ଚେ ବିଷୟତ୍ୟାଗ ।

ଦଣ୍ଡୀ—ବୁଦ୍ଧଦେବ ! ଆପଣଙ୍କ ଉପଦେଶ ଅତୀବ ସମୀଚୀନ ଏବଂ ଆଦରଣୀୟ, ମାତ୍ର ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ଉଭୟ ସଂଶୟମୟ ।

ବୁଦ୍ଧ—“ସଂଶୟାତ୍ମା ବିନଶ୍ୟତି”, ଅତଏବ ତୁମ୍ଭ ସଂଶୟ ଛେଦନ କର ।

ବ୍ରା—ଆପଣଙ୍କ ଉପଦେଶ "କୌଣସି ପ୍ରାଣୀକୁ ନ ମାର ।" ମାତ୍ର ବେଦରେ "ଅଗ୍ନିଷୋମୀୟଂ ପଶୁମାଲଭେତ" ବୋଲି ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ଲେଖାଅଛି । ଅତଏବ କେଉଁଟି କରିବାକୁ ହେବ ?

ବୁଦ୍ଧ— —ଗୀତା—

ଜନ୍ତୁ ଜୀବନ ନାଶନ ଦୁଷ୍ଟ ହୁଅଇ
ଦେବତା ତୃପ୍ତି ନିମିତ୍ତ ଅଜ୍ଞାନ ଅଟଇ ।
ଜ୍ଞାନ ନୋହିବା ପୂର୍ବେ ହୋଇ ନିରତ
ଜାଣି ଜାଣି ପାପାର୍ଜନ କରନ୍ତି ସତ ।

ବୁ—ହେ ଶର୍ମନ୍ ! ତୁମ୍ଭ ଉଦାହୃତ ବାକ୍ୟସ୍ଥିତ "ଆଲଭେତ" ପଦର ଅର୍ଥ "ବିନାଶ କରିବ" ବୋଲି ତୁମ୍ଭେ ଧରୁଛ; ମାତ୍ର ତାର ସତ୍ୟାର୍ଥ ଏହି ଯେ, ଆ—ସର୍ବତୋଭାବେ; ଲଭେତ—ଲଭିବ; ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତିପାଳିବ ବୋଲି ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ । ତେଣୁ ଭାବିଲେ ମୁଁ କହିଲା ଅର୍ଥ ମାତ୍ର ଉପଯୁକ୍ତ ଅଟେ । ପଶୁମାରଣରେ ଅଗ୍ନି ସୋମଙ୍କର ଲାଭ ଲେଶ ହେଲେ ହୁଏ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ପଶୁପାଳନ ଦ୍ୱାରା ଲବ୍ଧ ଦେବା ଦୁଗ୍ଧଘୃତ ଦ୍ୱାରା ଅଗ୍ନିସୋମ ତୃପ୍ତ ହେବା ସମ୍ଭବପର ।

ବ୍ରା—ବ୍ରାହ୍ମଣ ମାତ୍ର ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହେବା ବିଧେୟ । ଆପଣ ଯଶୋଧାରି ଦେବୀଙ୍କୁ ସନ୍ନ୍ୟାସିନୀ ଏବଂ ରାହୁଳକୁମାରଙ୍କୁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ କଲେ । ତାହା ଉଚିତ କି ?

ବୁଦ୍ଧ—ବେଦନିଷ୍ଠ କାମ୍ୟ ସ୍ୱାର୍ଥଜନକ ଅଟେ । ସଂସାରରେ ବିରକ୍ତ ହେଲେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ସନ୍ନ୍ୟାସଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି ପାରେ । ଏଥିରେ କୌଣସି ପ୍ରତ୍ୟବାୟ ନାହିଁ ।

ବ୍ୟକ୍ତି ବିରକ୍ତ ଯେଉଁ ଦିନେ
ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହେବ ସେହି ଦିନେ ।

ବ୍ରା—ଏ ଜଗତରେ ଦରିଦ୍ର ଅସମର୍ଥମାନେ ଦୁଃଖ ଲଭୁଥିବାରୁ ସେ ମାନେ ବିରକ୍ତ ହେବା ସମୁଚିତ । "ଅଭାବେ ବିରକ୍ତି" ପଦାର୍ଥ ସମସ୍ତ

ନିମନ୍ତେ ଭୋଗବିଳାସ ନିମିତ୍ତ ସୃଷ୍ଟି । ଧନୀ ସକଳ ପଦାର୍ଥ ଭୋଗ କରି ସୁଖୀ ହୋଇ ପାରେ । ଅତଏବ ସେ ବିରକ୍ତ ହେବା ଅନୁଚିତ । ଭୋଗବିଳାସ ଦ୍ୱାରା କଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି ?

ଗୁ—ବତ୍ସବର ଧନି ! ତୁମ୍ଭର ଆଶୟ ଏହା ଯେ, ପଦାର୍ଥ ସମୁଦାୟ ତୁମ୍ଭ ନିମିତ୍ତ ସୃଷ୍ଟ । କିନ୍ତୁ ବାୟସର ଆଶୟ ଏହା ଯେ, ତୁମ୍ଭେ ତାର ନିମିତ୍ତ ସୃଷ୍ଟ । ଏଥି ଭିତରୁ କେଉଁ ଆଶୟ ସତ୍ୟ ଅଟେ ? ତୁମ୍ଭେ ଭାବିବା ପରି ଦରିଦ୍ର କେବଳ ଦୁଃଖୀ ନୁହେଁ; ଧନୀ କେବଳ ସୁଖୀ ନୁହେ । ଦରିଦ୍ର ଜାଉ ଖାଇ କମ୍ବା ସେଜ ପିନ୍ଧି, ଗଛ ତଳେ ଗଡ଼ି, ଶୋଇ ସୁଖାନୁଭବ କରେ । ଧନୀ ଦାରିଦ୍ର୍ୟରୋଗାଦି ବାଧାରୁ ବର୍ଜିତ ହୋଇ, ପୁଣି ବହୁତ ଧନରେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଦୁଃଖାନୁଭବ କରେ । ତୁମ୍ଭେ ଯାହା ସୁଖ ବୋଲି ଭାବୁଛ, ତାହା କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ ମାତ୍ର । ପରିଣାମରେ ତାହା ଦୁଃଖ ହେଉଥିବାରୁ ତାହା ସୁଖାଭାସ ଅଟେ । ବସ୍ତୁ ସକଳ—ନିତାନ୍ତ ଅନିତ୍ୟ । ଏ ଜଗତ୍ ଦୁଃଖମୟ—କେବଳ ଦୁଃଖମୟ । ଭୋଗବିଳାସଦ୍ୱାରା ସର୍ବାକାଙ୍କ୍ଷାବତୀ ତୃଷ୍ଣା ବୃଦ୍ଧି ପାଏ ।

ବସ୍ତୁଭୋଗେ ତୃଷ୍ଣା ବଢ଼େ
ବସ୍ତୁତ୍ୟାଗେ ତାହା ଛାଡ଼େ ।

ଅତଏବ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ବିରକ୍ତ ହୋଇ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି ନିର୍ବାଣ ଲଭିବା ଉଚିତ ।

ଧନ—ଜଗତ୍ ନିତ୍ୟ ନାଁ ଅନିତ୍ୟ ?

ଗୁରୁ—ତାହା ପରିଣାମଶୀଳ ଥିବାରୁ ଅନିତ୍ୟ ବୋଲି କେତେକ ଜଣ ଏବଂ ଅଦୃଷ୍ଟ ପରମାଣୁରୂପେ ପରିଣତ ହୋଇ ରହୁଥିବାରୁ ନିତ୍ୟ ବୋଲି କେତେକ ଜଣ ବାଦ ପ୍ରତିବାଦରେ କାଳ ହରଣ କରନ୍ତି । ଧନଦ ପୁତ୍ର ! ଏ ବିବାଦର ନିତାନ୍ତ ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ ।

ଦାସ—ବୁଦ୍ଧି ସତ୍ୟ, ନାଁ ଅସତ୍ୟ ?

ଗୁରୁ—ବୁଦ୍ଧି ସତ୍ୟ ବୋଲିବା ମାତ୍ରେ ଅନୁମାନଙ୍କ ପୁଷ୍ଟି ହେବ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଅସତ୍ୟ ବୋଲିବା ମାତ୍ରେ ନଷ୍ଟ ହେବ ନାହିଁ । ବାସନା-

ତୃଷ୍ଣାକ୍ଷୟ ବିନା ନିର୍ବାଣ ଲଭ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ । କାରଣରୂପିଣୀ ତୃଷ୍ଣା ତ୍ୟକ୍ତା ନୋହିଲେ, କାର୍ଯ୍ୟରୂପିଣୀ ବାସନାର ନାଶ ଅସମ୍ଭବ । ଅତଏବ ତୃଷ୍ଣା ପରିତ୍ୟାଗର ପ୍ରତିକୂଳ ବାଦ—ବୁଦ୍ଧି, ଯୁକ୍ତି ବୋଲି କିଛି ରହୁ ନାହିଁ । ତଦ୍‌ବିସ୍ତର ଅନାବଶ୍ୟକ ।

ସେ ତୃଷ୍ଣା ସବୁ ବାଧ୍ୟରୁ
ପଳାଇବାକୁ ନର
ବ୍ୟଗ୍ର ହେବା ସ୍ୱତ ଅଟଇ
ଏକାଗ୍ରସ୍ଥ ତର !

ସାଧୁ—ଦେବ ! କେତେକେ ଧର୍ମ, ଧର୍ମ ବୋଲନ୍ତି । ତାହା କେତେ ପ୍ରକାର ?

ବୁଦ୍ଧ—ସାଧୁଶରଣ ଦାସ ! ପ୍ରବୃତ୍ତିମୂଳକ, ନିବୃତ୍ତିମୂଳକ ଏବଂ ପ୍ରବୃତ୍ତି-ନିବୃତ୍ତିମୂଳକ ବୋଲି ଧର୍ମ ତ୍ରିବିଧ ଅଟେ ।

ଯଜ୍ଞଯାଗାଦ୍ୟନୁଷ୍ଠାନ ପ୍ରବୃତ୍ତିମୂଳକ
ଜୀବହିଂସାବର୍ଜନାଦି ନିବୃତ୍ତିମୂଳକ ।
ପ୍ରାଣୀମାତ୍ରେ ସେବୋପକାରିତା କର୍ମ
ଅଟଇଟି ପ୍ରବୃତ୍ତିନିବୃତ୍ତିମୂଳ ଧର୍ମ ।

ସର୍ବେ—ଆମ୍ଭେମାନେ ଆପଣଙ୍କ ବୋଧନରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଆପଣଙ୍କ ଶିଷ୍ୟତ୍ୱ ସ୍ୱୀକାର କରୁଅଛୁଁ ।

ବୁଦ୍ଧଂ ଶରଣଂ ଗଚ୍ଛାମି !
ଧର୍ମଂ ଶରଣଂ ଗଚ୍ଛାମି !
ସଂଘଂ ଶରଣଂ ଗଚ୍ଛାମି !

ଦାସୀ—ସ୍ୱାମୀ ! ଆଉ ଅବଶ୍ୟକ କଅଣ ?

ବୁଦ୍ଧ—ଅନନ୍ତର ବିଷୟ ଏହି ଯେ, ତୁମ୍ଭେମାନେ ସ୍ୱଜ୍ଞାନଙ୍କ ଉପଦେଶ ଶୁଣିଲ । ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ନିର୍ବାଣସୁଖପ୍ରାପ୍ତି ହେବା ନିଶ୍ଚୟ । ଅତଏବ ଆଉ କିଛିହିଁ ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ତଥାପି ଏପରି ହେଉ ।

(ଭରତ ବାକ୍ୟ)

ଶ୍ଳୋକ —ଘୋରେଇ ବାଧା ଜଗତେ ନ ଥାଉ
ଲୋକଙ୍କ ଅଜ୍ଞାନ ବିନଷ୍ଟ ହେଉ ।
ସୁଦେଶୁଁ ସନ୍ତାପ ଦୂରନ୍ତୁ ଯାଉ
ଜୀବାଳି ନିର୍ବାଣ ଦଶାକୁ ପାଉ ।

[ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ ଏବଂ ଯବନିକାର ପତନ]

ନେପଥ୍ୟ— —ଗୀତ—

ସୌରାଷ୍ଟ୍ର ରାଗିଣୀ—ଆଦିତାଳ

ଶ୍ରୀ ବୁଦ୍ଧ ବୌଦ୍ଧଙ୍କର ହେଉ ସଦା ମଙ୍ଗଳ । ପ ।
ଜ୍ଞାନାନ୍ୱେଷୀଙ୍କର, ସଦ୍ଭକ୍ତ ଜନଙ୍କର । ଶ୍ରୀ । ୧ ।
ନିର୍ଦ୍ଧନମାନଙ୍କର, ସମସ୍ତ ଜନ୍ତୁଙ୍କର । ଶ୍ରୀ । ୨ ।

ସମାପ୍ତ

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ଶ୍ରୀ

ଉତ୍କଳ କୁନ୍ଦମାଳା ନାଟକ

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବବର୍ମ୍ମବିରଚିତ

ଭୂମିକା

ଏ ନାଟକର ଉତ୍ପତ୍ତି ଦିଙ୍ନାଗାଚାର୍ଯ୍ୟତୋଷିତକାଶ୍ମୀର ଦେଶ ହୋଇଥିଲେହେଁ, ସୀତାଦ୍ୱାରା ରଚିତା କୁନ୍ଦମାଳା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କରେ ପ୍ରଥମତଃ ଦର୍ଶିତା ହୋଇ ତତ୍ପାଣିଧ କାରୁଣ୍ୟର କଲା କାରଣରୁ ଏହା "କୁନ୍ଦମାଳା" ନାମରେ ଅଭିହିତ। ଏହା ଅଧୁନା ଉତ୍କଳୀକୃତା ହୋଇ "ଉତ୍କଳକୁନ୍ଦମାଳା" ନାମ ଧାରଣ କଲା।

ଏ ନାଟକର ପ୍ରସ୍ତାବନାରେ ଅରାଳିକପୁରବାସୀ ମନୀଷୀ ଦିଙ୍ନାଗଙ୍କ କବିତା ଏହ ସୂତ୍ରଧାରଙ୍କଠାରୁ ବିଦିତ ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ସେ ସୁବିସ୍ତୃତ ପ୍ରଦେଶ ଏବଂ କବିକୁଳଗୋଷ୍ଠୀ ଅଜ୍ଞାତଗୋଚର। କିଏ କାଏ ଦିଙ୍ନାଗଙ୍କୁ ବୌଦ୍ଧ ବୋଲନ୍ତି। ସେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ହୋଇଥିବ। ମାତ୍ର ସୂତ୍ରଧାରଦ୍ୱାରା ଗଣେଶପାଦବନ୍ଦ ଏବଂ କପର୍ଦ୍ଦି ସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବାରୁ ଏ ଦିଙ୍ନାଗ ଶୈବ ଅର୍ଥାତ୍ ବୋଲମ୍ୱି।

—ଶ୍ଳୋ—

ଅତ୍ରୋଷ୍ଠଶୃଙ୍ଗଂ ହରତପଦେନଃ କମ୍ପ୍ରିଦନ୍ତଲଗ୍ନୀବ
ଦୂଷ୍ଟୋଷ୍ଠାଙ୍ଗକରଚେଲିତଂ ମୁଗ୍ଧସ୍ଥିରାଶଗନାଭିଃ

ସ୍ଥାନାଦସ୍ମାତ୍ ସରସନିଚୁଳାଦୁତ୍ପତୋଦଙ୍ମୁଖଃ ଖଂ
ଦିଙ୍ନାଗାନାଂ ପଥି ପରିହରନ୍ ସ୍ଥୂଳହସ୍ତାବଲେପାନ୍ ।

ଏହି ପୂର୍ବ ମେଘ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଶ୍ଳୋକର ଟୀକାରେ ଦିଙ୍ନାଗ ଓ କାଳିଦାସମହାକବିର ସମସାମୟିକ ବୋଲି ମହାମହୋପାଧ୍ୟାୟ କୋଲାଚଳ ମଲ୍ଲିନାଥସୂରିଦ୍ୱାରା ସୂଚିତ । କାଳିଦାସ ସମୟ ଏତ ପ୍ରକାର ନିଶ୍ଚିତ ହୋଇଥିବାରୁ ଏ କବିର ସମୟ ତାହା ମାନି ବୋଲିବାକୁ ହେବ ।

ଏ କୁନ୍ଦମାଳାର ଏବଂ ମହାକବି—ଭବଭୂତି ଉତ୍ତରରାମଚରିତର ଉପକ୍ରମ ପ୍ରାୟଶଃ ଏକରୂପରେ ଥିବାରୁ ଏହାର ନାଟକ ଦେଖି ଅନେକ ଭାବିବା ସମ୍ଭବପର । ତାହା ହେଲେ, କେଉଁ ନାଟକ ପ୍ରାଚୀନ, ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଗ୍ରନ୍ଥ ନିର୍ଣ୍ଣୟମାଣ । ଦିଙ୍ନାଗ କାଳିଦାସ ସମସାମୟିକ ବୋଲି ଏବଂ ଭବଭୂତି ଅର୍ବାଚୀନ ବୋଲି ପଣ୍ଡିତନିଶ୍ଚିତ । ମଧ୍ୟ ଉତ୍ତରରାମଚରିତର ରଚନାଚମତ୍କାର ସୁନ୍ଦରତର । ଅତଏବ ଉତ୍ତରରାମଚରିତ ଅର୍ବାଚୀନ ଅଟେ ।

ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଏହି ଯେ, ମୁଦ୍ରିତ ସଂସ୍କୃତ ପୁସ୍ତକର ମଧ୍ୟରେ ମାତ୍ର କେତୋଟି ସ୍ଥାନରେ କେତୋଟି ବାକ୍ୟ ଲୁପ୍ତ ହୋଇଥିବାରୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ଅନନୁବାଦିତ ଏବଂ ଛୋଟା ଧାଡ଼ିରେ ସୂଚିତ ।

ଏ ନାଟକ ଏବଂ ଅନୁବାଦ ଦୁଇ ଉତ୍କଳ ଦେଶରେ ନୂତନ । ଏ ଅନୁବାଦ ବହୁଧାନୁଶୋଧିତ ହେବା ଯାଏ ସନ୍ତୋଷ ବୋଲି ଯାଇ ନ ପାରେ । ମୁଁ ମୁକ୍ତକଣ୍ଠରେ ସ୍ୱୀକାର କରେଁ କି, ଏ ନାଟକର ଗୁଣ ଦିଙ୍ନାଗ କବିର, ଦୋଷ ମୋହର—ଏହା ନିଶ୍ଚୟ । ଇତି ।

ଜୟପୁର
୧।୭।୩୩ } ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା

ଏ ନାଟକର ପାତ୍ରାବଳୀ

—ପୁରୁଷ—

ରାମ— ଅଯୋଧ୍ୟାଧିପତି— କଥାନାୟକ
ଲକ୍ଷ୍ମଣ— ରାମଭ୍ରାତା
ସୁମନ୍ତ୍ର— ସାରଥି
ବାଲ୍ମୀକି— ମହର୍ଷି— ରାମାୟଣକାବ୍ୟକର୍ତ୍ତା
ତାପସ— ଅଶ୍ୱମେଧ ନିମିତ୍ତ ଯାଉଥିବା ପଥିକ
ବାଦରାୟଣ— ବାଲ୍ମୀକି ଶିଷ୍ୟ
କଣ୍ୱ— ବାଲ୍ମୀକି ଶିଷ୍ୟ ଏବଂ ରାମଙ୍କ ବାଲ୍ୟ ମିତ୍ର
କୌଶିକ— ବିଦୂଷକ
କୁଶ ଏବଂ ଲବ— ସୀତାଙ୍କ ଯାମଳ ପୁତ୍ର
କଞ୍ଚୁକୀ— ଅନ୍ତଃପୁର ଦ୍ୱାରପାଳ
ସୂତ୍ରଧାର— ନାଟ୍ୟାଧ୍ୟକ୍ଷ

—ସ୍ତ୍ରୀ—

ସୀତା— ରାମମହିଷୀ— କଥାନାୟିକା
ପ୍ରଥମା, ଚନ୍ଦ୍ରରେଖା } ବାଲ୍ମୀକ୍ୟାଶ୍ରମର ମୁନିକନ୍ୟା ଦ୍ୱୟ
ବେଦବତୀ— ମୁନିକନ୍ୟା ଏବଂ ସୀତାସଖୀ
ପୃଥ୍ୱୀ— ଭୂଦେବୀ

ଶ୍ରୀ ରାଧାକୃଷ୍ଣାଭ୍ୟାଂ ନମଃ

ଉତ୍କଳ କୁନ୍ଦମାଳା

ପ୍ରଥମାଙ୍କ

ସୁରେଶ ଶେଖର ମନ୍ଦାର ସୁବାସ, ମକରନ୍ଦ-ଧାରସ୍ନାତ ଗଣେଶ ।
ଚରଣୀସରୋଜାତବନେଜାଣକର, ଶୋଣ୍ଡ ବନ୍ଧୁସମ୍ପ୍ରୋକ୍ଷଣି କ ସତ୍ୱର ।

(ନାନ୍ଦ୍ୟନ୍ତେ ସୂତ୍ରଧାର ପ୍ରବେଶି)

ସୂତ୍ର— ପଦ୍ମଶିତ ତପୋଜ୍ଜ୍ୱଳିତ ବହ୍ନିର
ଉର୍ଦ୍ଧଗତ ଶିଖା ପରି
ମନ୍ଦାକିନୀ ବୀଚିସଙ୍ଗ୍ରୁପାବଳୀ
ଶୋଭାଯ ବର୍ଲ୍ଲୀତ ଏରି ।
ମନୋହର ଶଶୀ ମୃଦୁଳାଙ୍ଗ ଚନ୍ଦ୍ର
ନିତ୍ୟ ପ୍ରଭାର ସଦୃଶ
ପାତ୍ର ପ୍ରାତଃସୂର୍ଯ୍ୟଭୃତ ଶିବଜଟା
ପାଳୁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଅନାଶ ।

ଅଖିଳ ଭୁବନବାସୀ—ମହାଶୟେ—ଦିଙ୍ନାଗ କବିଦ୍ୱାରା ସଂସ୍କୃତରେ ରଚିତ ଏବଂ ଜୟପୁରାଧୀଶ୍ୱର ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବବର୍ମଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍କଳଭାଷାରେ ଅନୁବାଦିତ କୁନ୍ଦମାଳା ନାଟକକୁ ପ୍ରୟୋଗ କର ବୋଲି ସଭ୍ୟସ୍ତାରେ ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ । ଅତଏବ ତଦାଦେଶବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରୟୋଗ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ— ଆର୍ଯ୍ୟା—ମୋ ଭାର୍ଯ୍ୟାଙ୍କୁ ଡାକି ରଙ୍ଗସ୍ଥଳକୁ ନିଏ ।

ନେପଥ୍ୟେ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ଏଠାରେ ଉଭାଅ !

ସୂତ୍ର—ହେଉ ! କିଏ ଆର୍ଯ୍ୟସମାଜରେ ମୋର ସହାୟ ହେଉଛନ୍ତି ।

(ଦେଖି) ଅହା ! କେଡ଼େ କଷ୍ଟ ! କେଡ଼େ କଷ୍ଟ !

ଅତ ଦୁଃଖକର କର୍ମ ପ୍ରବର୍ତ୍ତି ଅଛି ତ ! !

ସୁବର୍ଣ୍ଣ ମନ୍ଦର ଶୋଭିତ ବର୍ଣ୍ଣ ଜନ—
ନାନା ଜନ୍ମାବଳି ଚାରୁ କୌଶଲ୍ୟାନନ୍ଦନ ।
ସେତକନ୍ତେ ଗର୍ଭବତୀ ସୀତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଭୂଲେ,
ଘୋର ବନେ ଛାଡ଼ିବାକୁ ଏ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଚଳେ ।

(ସୂତ୍ରଧାର ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ) ଇତି ପ୍ରସ୍ତାବନା ।

(ରଥାରୂଢ଼ ହୋଇ ସୀତା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସାରଥିଙ୍କ ପ୍ରବେଶ)

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟା, ଏଠାରେ ଓହ୍ଲାଅ । ଏ ଭାଗୀରଥୀ ତୀର କାନ୍ତାରବନର କଣ୍ଟକିପାଳି ଏବଂ ଲତାଜାଳଙ୍କର ହୋଇ ପଥରୋଧ କରୁଥିବାରୁ ଏଠାରୁ ସ୍ୟନ୍ଦନଗମନ ଅଶକ୍ୟ, ଏଠାରେ ଅବତର ।

ସୀତା—ବତ୍ସ—ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରବୃତ୍ତି ତୁରଗ ବେଗରୁ ସମଗ୍ର ଶରୀର ବିଚଳିତ ହୋଇ ଛିଡ଼ିବାକୁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଅଶକ୍ୟା ହେଲିଣି । ଅବତରଣ ବାଞ୍ଛିନାସ୍ମ !

ଲକ୍ଷ୍ମ—ସୁମନ୍ତ୍ର, ଘୋଡ଼ାଙ୍କୁ ଅଟକାଇବା ଯତ୍ନ କର !

ସାର—ମୁଁ ରୋକିବାକୁ ଯେତେ ଯତ୍ନ କଲେହେଁ, ଗାଢ଼ବନପ୍ରିୟ ହୋଇଥିବାରୁ ଏ ହୟଦ୍ୱୟ ଅତିକ୍ରମଇ ।

—ଶ୍ଳୋକ—

ଜଡ଼େ ହଂସ ନାନାବାଳା ଦୂଅନ୍ତେ କଣ୍ଠଶୋଭିବ
ନ ରହି ଧାନ୍ତି ଏ ଅଶ୍ୱେ ଟାଣିଲେ ମଧ୍ୟ ବାଗକୁ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ସୁମନ୍ତ୍ର, ଅତିରଭସ ପ୍ରବୃତ୍ତି ବେଗ ହୋଇଥିବାରୁ ଏ ତୁରଗଯୁଗ ସମ ବିଷମ ପ୍ରଦେଶ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନ କରି ଏ ରଥାଙ୍ଗକୁ ଗଙ୍ଗା ପ୍ରବାହରେ ପେଲିପାରେ । ରଥ ରଖିବାକୁ ସର୍ବଥା ପ୍ରଯତ୍ନ କର ।

ସାରଥି—(ବାଗ ଟାଣିବା ଅଭିନୟ)

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀ, ରଥ ସ୍ଥଗିତ, ଅବତର

ସୀତା—(ଓହ୍ଲାଇ ଚାଲିବା)

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଏ ତୁରଙ୍ଗଯୁଗ ପାର୍ଶ୍ୱମାର୍ଗଧାବନବଶରୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପରିଶ୍ରାନ୍ତ । ଏହାଙ୍କୁ ବିଶ୍ରାନ୍ତ କରାଅ ।

ସାରଥି—ଯେ ଆଜ୍ଞା—ଦେବ ! (ରଥ ଅନ୍ୟତ୍ର ଗମନ)

ଲକ୍ଷ୍ମ—(ମୃଦୁ, ସ୍ୱଗତ) ହାୟ—ନା—ଦୃଷ୍ଟ, ମୋତେ ଦେଖି "ବତ୍ସ ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ରାବଣଭବନ ନିବାସନ କାରଣରୁ ସୀତା ଦେବୀ ଚରିତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆମର୍ଶନ ହୋଇ ପୁରଜନେ ଅନ୍ୟଥା ପ୍ରଳପନ୍ତି । ଯଦ୍ୟପି ସୀତା ପାଇଁ ଶରଚ୍ଚନ୍ଦ୍ର ନିର୍ମଳ ହେବା ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁ କୁଳରେ କଳଙ୍କ ଦେଇ ପାରିବା ନାହିଁ । ଗର୍ଭିଣୀସୁଲଭ ଦୋହଦ ବଶରୁ ସୀତା ଭାଗୀରଥୀ ଦର୍ଶନାଭିଳାଷ ମୋ ନିକଟରେ ପ୍ରକାଶ କରୁଛନ୍ତି । ଅତଏବ ଏ ଗଙ୍ଗା ଦର୍ଶନ ଗମନ କୈତବରେ ସୁମନ୍ତ୍ରାଧିଷ୍ଠିତ ରଥାରୋହଣ କରାଇ କୌଣସି ଏକ ଅରଣ୍ୟ ପ୍ରଦେଶରେ ତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଆସ" ବୋଲି ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ ଦେଖୁଛି ପାଳିତ ହରିଣୀକୁ ବଧ ଭୂମିକୁ ନେବା, ପରି ଦେବୀଙ୍କୁ ଅଟବୀକୁ ନେଇ ଆସିଲି ।

ସୀତା—ବତ୍ସ—ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଗୁରୁଗର୍ଭଭରବେଦନବଶରୁ କ୍ଲାନ୍ତ ହୋଇ ମୋ ପାଦଯୁଗ ଚଳି ପାରୁ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ଆଗକୁ ଯାଇ ଭଗବତୀ ଭାଗୀରଥୀ କେତେ ଦୂରରେ ଅଛନ୍ତି ଦେଖି ଆସି କହ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀ, ବିଷାଦ ଲଭ ନାହିଁ, ଭଗବତୀ ସମୀପବର୍ତ୍ତିନୀ, ଦେଖନ୍ତୁ ! ପାଖକୁ ଆସିଲୁଁ ।

ଅରବିନ୍ଦଠାରୁ ମଧୁର ମଧୁର—
ବାସନା ନେଇ ସଙ୍ଗରେ
ମରାଳ ମୁଖରୁ ଛଡ଼ାଇ ନିନାଦ
ପ୍ରସରାଇ ବକୁଳରେ ।
ଚଳୋର୍ମି ଜଳକଣାଙ୍କୁ ଛିଟେଇ
ଗାଙ୍ଗ ଶୀତ ବାତ ଚଳେ
ସାଦରେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସମ୍ଭାଳିବା ପାଇଁ
ପାଖେ ଛୁଟିବା ପରି ଚଳେ ।

ସୀ—(ଦୁର୍ଣ୍ଣିବାର ଭାବ) ଜନନୀବତ୍ସୁଶୀତଳ ଭାଗୀରଥୀତରଙ୍ଗ-
ମାରୁତକ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ପରଶ୍ରମର ଏବଂ ପାତକର ପରଶସ୍ତୁ ଘଟୁଛି । କିନ୍ତୁ
ଗଙ୍ଗାବଗାହନ ନିମିତ୍ତ ଦୋହଦ ଚକୌତୁହଳ ମୋତେ ଉତ୍ସାହିତ
କରେ । ଅତଏବ ଏ ବିଷମ ତଟରୁ ଜାହ୍ନବୀତଟରେ ଓହ୍ଲାଇବା ବାଟ
ମୋତେ ଦେଖାଅ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—(ହସ୍ତରେ ଦେଖାଇ) ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉନ୍ନତ ନଦୀତୀର ହୋଇଥିବାରୁ
ଏ ତଟ ପ୍ରଦେଶ ଅବତରିବାରେ କଷ୍ଟକର । ଅତଏବ ଅଙ୍ଗୁଳ୍ୟଗ୍ର
ଧରିରେ ଦୃଢ଼େ ଚୁପି—

—ଗୀତିକା—

ବାମ ହସ୍ତରେ ମୋ ବାହୁମୂଳ ଧର,
ହସ୍ତରେ ଆପଣା ଜାନୁ ଧାରଣ କର ।
ମୋର ପଦାଙ୍କରେ ପାଦ ଥୋଇ ଥୋଇ,
ଏଁ ମଦରେ ଚାଲ ନିରୋଧ ମାନ ।"

ସୀ—(ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସାଥରେ ଓହ୍ଲାଇ) ବତ୍ସ, ଅତି ଶ୍ରାନ୍ତା ହେଲି । ମୁହୂର୍ତ୍ତେ
ମାତ୍ର ଏ ପାଦପଚ୍ଛାୟାରେ ବିଶ୍ରମିବି ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀ, ଯେ ଇଚ୍ଛା ।

ସୀ—(ଛାୟାକୁ ଯାଇ ବିଶ୍ରାମ କରିବା)

କଞ୍ଚୁକି—ଅହୋ ! ସୁକୃତିଜନଙ୍କର ପରିଜନମାନଙ୍କ କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ମଧ୍ୟ
ଘଟଇ ନାହିଁ କି ?

ନର୍ମଦାମୃଦୁଶିଳାପୃଷ୍ଠାଗ୍ରଭାଗେ
ବାଟ ବସେ ଶୀତଳ ଶିଳା
କଳ ମୃଦୁ ଗାନ ମଧୁର କଣ୍ଠରେ
କରନ୍ତି ମରାଳକୁଳ ।
ଶଶୀ ପରି ଛାୟା ଆଲିଙ୍ଗନ କରେ
ଅର୍କଙ୍କ କ୍ଲାନ୍ତି ନାଶନେ
ନିର୍ଜନ କାନନେ ମଧ୍ୟ ଲଭ୍ୟ ହେଲି
ସେବିକା ଏ ଅଯତନେ ।

ସୀ—ବତ୍ସ—ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସତେ ସ୍ୱଜନ ମଧ୍ୟେ ଥିଲୁ ପରି ମୋ ହୃଦୟ ଆନନ୍ଦ ଲଭିଲା ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—(ସ୍ୱଗତ) ଏ ଏବେ ଗର୍ଭସ୍ଥାନ୍ତ୍ରା ହୋଇ ସ୍ୱପ୍ନରେ କହିଛନ୍ତି । ପ୍ରଥା ସ୍ଥିତ ଜଣାଇବାକୁ ଏ ସମୁଚିତ ସମୟ । (ହଠାତ୍ ପ୍ରଣମି ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ଅନବରତ ସ୍ୱଭାବ କ୍ଲେଶସ୍ୱଜନ—ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ—ଏ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନିବେଦନ କରେ । ଦେବୀ, ନିଜ ହୃଦୟକୁ ଦୃଢ଼ କର ।

ସୀ—(ସସମ୍ଭ୍ରମେ) ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କର କୁଶଳ ତ ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—(ବନକୁ ଦେଖାଇ) ଏମନ ସ୍ଥିତରେ ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କ କୁଶଳ କେଉଁନ ?

ସୀ—ଅମ୍ବା—କୈକେୟୀ ପୁନଶ୍ଚ ବନବାସାଦେଶ ଦେଲେ କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ବନବାସ ସମାଦିଷ୍ଟ, କିନ୍ତୁ କୈକେୟୀ ମାତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନୁହେଁ ।

ସୀ—ଆଉ କାହାଦ୍ୱାରା ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ।

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କେମନ୍ତ ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—(ଲୋତକ ସମ୍ଭାଳି)

—ଗୀତିକା—

ମୋ ଦେବାଙ୍କର ଆଦେଶ-ମାତ୍ର ହୋଇ,
ଛାଡ଼ିବାକୁ ଆସିଛି ଅତ୍ର ଅଟବୀରେ ମୁଁ ।
ମାତ୍ର ବାଣୀ ମନେ ମୋର ହୋଇ ନାହିଁ,
ସ୍ଫୁଟ ସ୍ୱରରେ ବାଗ୍ବନ୍ଧ କରିବ ହାୟ !

ସୀ—ମୋର ବନବାସ ଆଦିଷ୍ଟ ହେଲା କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀ, ତୁମ୍ଭର ମାତ୍ର ନୁହେଁ, ତାଙ୍କର ମଧ୍ୟ ।

ସୀ—ତାହା କପରି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ— ନାଗର ବୋଲିବା ଅଭିମାନ ମାନୁଥିବେ
ତ୍ୟାଗ କରି ସ୍ୱଭାବ ପୁରବ ମିତ ସହିତରେ ।

ଅର୍ଘ୍ୟ ଦାନ କରୁଥିଲେ ଦେବଳେ ତୁମ୍ଭ ଜନା
ସେ ଜଳଦାନ ନିଶ୍ଚୟରେ ବନବାସ ଦିନ ।

ସୀ—ବତ୍ସ, ସ୍ୱପ୍ନସ୍ତରେ ଜଳ, ଏବେ ମୋର ବନବାସ କାହିଁକି, ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କର ବନବାସ କାହିଁକି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀ, ଆଉ ଅଛି କିଏ ? ମନ୍ଦଭାଗ୍ୟ—ମୁଁ କହେଁ, ଶୁଣ ।

ଜନନୀ, ଗୃହିଣୀ ଗୁଣ ଧନ୍ୟ ଜନା
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କଲ ବର୍ଜନ
ହିଂସ୍ରଙ୍କର ବନ ମଧ୍ୟେ ଛାଡ଼ିବାକୁ
ମୋତେ କରିଲେ ପ୍ରେରଣ ।
ଅଧୁନା ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଏ ଘୋର ବନକୁ
ମୁହିଁ କଲି ସମର୍ପଣ
ପୁରକୁ ବାହୁଡ଼ି ଗମିବାକୁ ଦେବ
କଲି ଆଦେଶ ପାଳନ ।

ସୀ—ହା ! ନାଥ—ଆର୍ଯ୍ୟ—କୋଶଳାଧୀଶ, ତୁମ୍ଭେ ଏବେ ମୁକ୍ତ ।

(ମୂର୍ଚ୍ଛିତା)

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଅହୋ, କେଡ଼େ କଷ୍ଟ ! କେଡ଼େ କଷ୍ଟ ! ଅଶନି ପତନ ସମାନ ଦାରୁଣ ପରିତ୍ୟାଗ ବାର୍ତ୍ତା ଶ୍ରବଣରେ ଦେବୀ ନିଶ୍ଚୟରେ ମୃତା । (ନିରୂପଣ କରି) ଭାଗ୍ୟବଶତଃ ନିଶ୍ୱାସ ଅତୁର ଅଛି । ଏହାଙ୍କୁ ପୁନଶ୍ଚ ସଚେଷ୍ଟା କରିବା ଉପାୟ କିଏ ? (ବିଷାଦାଭିନୟ କରି) ଆର୍ଯ୍ୟେ ! ଆର୍ଯ୍ୟେ !

—ଗୀତିକା—

ଗାଙ୍ଗଶୀକରଶୀତଳ ଗନ୍ଧ ବହନ୍ତୁ
ମୋର ପ୍ରାକ୍ତନ ଭାଗ୍ୟ ବିଶେଷ ବଶରୁ ।
ଦେହରେ ପ୍ରାଣ ରହିବାରୁ କପଟ କପଟ
ଚେତାଇଲେ ପ୍ରବଳା ସତୀ କ୍ଷୀଣ ପାଇ କଷ୍ଟ ।

ରା—ବତ୍ସ—ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ବାହାହୋଇଗଲ କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବ, ସ୍ୱତଗ୍ରା ଏଠାରେ ତ ଅଛି, ଆଦେଶ ହେଉ ।

ରା—ମୋଠାରେ ନିନ୍ଦାରୋପଣ ଭକ୍ତ ଦେଖିଲେ କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବ, ତୁମ୍ଭଠାରେ ନିନ୍ଦା ଆଉ ପାରେ କି ?

ରା—ଅହୋ ! ମୁଁ କେତେ ଅଧନ୍ୟ ! ଦୋଷ ଦେଖି ନ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ମୁଁ କଳୁଷିତ ! ବତ୍ସ, ମୋ ନିମିତ୍ତ କି କହିଲେ ତାହାର ସନ୍ଦେଶ ଅଛି କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଅଛି ।

ରା—କହ, କହ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—

ତୁମ୍ଭେ ତୁଲ୍ୟ ଗୁଣା ସମାନବଂଶଜା
ପଞ୍ଚଶରନୟନା ପୁଣି
ସୁଖରେ ଦୁଃଖରେ ମୋ ଅନୁଗାମିନୀ
ହୋଇଲ ଜନକନନ୍ଦିନୀ ।
ତଥାପି ଜାଣି ମୁହିଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ତେଜିଲି
ଲୋକନିନ୍ଦା ଭୟେ ସତ
ତୁମ୍ଭ ଅପରାଧ ଭଲେ କହିଲେ ମୋତେ
ତାହାର ନାହିଁଟି ଆଦର ।

ଏହା ମାତ୍ର ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସନ୍ଦେଶ ।

ରା—ବତ୍ସ, ଲୋକନିନ୍ଦା ବୋଲୁଅଛନ୍ତି କିଏ ? ମୋ ସମ୍ବନ୍ଧେ କୌଣସି ଦୂଷଣ ହୋଇଲ ଅଛି କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବ, ତୁମ୍ଭ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଦୂଷଣ କେମନ୍ତ ?

ଋଷିଙ୍କର ଦିକ୍‌ପାଳଗଣର ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କର
ମୋଙ୍କର ସମ୍ମୁଖରେ ମା ଗୋ ତୁମ୍ଭେ ନିର୍ମଳ ।

ବସୁଧା ଅତି ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଜ୍ୱଳନରେ ଶୁଦ୍ଧ—

ରା—(ଲଜ୍ଜାଭିନୟ କରି) ଶୁଦ୍ଧ ବୋଲିଲ କାହିଁକି ? କହ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଶଙ୍କିତ ଜଗତ ନିରଙ୍କୁଶ ଅଧିକନ୍ତୁ ।

ସୀ—ଅଗ୍ନିଶୁଦ୍ଧି ସମୟ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲ ତେଣୁ "ସୀତାର ମଧ୍ୟ ଏପରି ଅପବାଦ ସମ୍ଭବପର କି ?" ବୋଲି ମୁଁ ସର୍ବତ୍ର ଜନଶ୍ରବଣ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଶୁଣାଇ ମୋତେ ଅଧିକ ବାଧୁଛି । ବତ୍ସ ପରିତ୍ୟକ୍ତା ହେଲି ତ ! କେବେହେଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଜନ୍ମ ଲଭିବା ଅନୁଚିତ । ଅଥବା— ପରିତ୍ୟକ୍ତା ହେଲି ! ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ତେଣିକି ମୋତେ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତ୍ୟାଗ କରି ଯୋଗିବା ସମୁଚିତ ନୁହେ କି ? ତଥାପି ସେ ନରନ୍ଦନେଶଙ୍କ ସନ୍ତାନ ହେବା ଏ ଗର୍ଭ ପରିପାଳନୀୟ ବୋଲି ଭାବ, ପରିବାଦ ଭୟ କୋପହତ ଏ ଜୀବନକୁ ରଖିବ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀ, ମହାନୁଗ୍ରହ । (ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ପ୍ରଣମି) ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଆଉ ଏକ ସନ୍ଦେଶ ।

ସୀତା—ତାହା କେମନ୍ତ ଅଟେ ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ମୋର ହୃଦୟର ଅଧିଷ୍ଠ ଦେବତା
ସ୍ୱପ୍ନେ ଦିବେ ସଙ୍ଗିନୀ
ମୋର ଶଯ୍ୟା ତୁମ୍ଭେ; ଗ୍ରହଣ କରିବ
ନାହିଁଟି ଅନ୍ୟ ଭାମିନୀ ।
ଯଜ୍ଞ ବିଧି ପାଇଁ ତୁମ୍ଭର କନକ—
ପ୍ରତିମା ମାତ୍ର ମୋହର
ପତ୍ନୀ ହୋଇଥିବ ସତୀଶିରୋମଣି
ନିଶ୍ଚୟ ଅଟେ ଏ ଗିର ।

ସୀତା—ବତ୍ସ, ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କର ଏ ସନ୍ଦେଶବାଣୀରୁ ମୋତେ ବାଧୁଥିବା ପରିତ୍ୟାଗ ଦୁଃଖ ନାଃଶେଷିତ ହେଲା । ଅନ୍ୟାସକ୍ତ ପୁରୁଷ ବଶରୁ ସ୍ତ୍ରୀର ଯେତେ ଦୁଃଖ ଘଟେ, ଅନ୍ୟାସକ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀବଶରୁ ପୁରୁଷର ସେତେ ଦୁଃଖ ଘଟେ ନାହିଁ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀ, ପ୍ରତିସନ୍ଦେଶ କଅଣ ?

ସୀତା—କାହାକୁ ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ।

ସୀତା—ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଦୁଃସନ୍ଦେଶ କି ? ମୋ ବଚନରେ ପାଦାଭିବାଦନ ଅନ୍ତେ, ଶାଶୁଙ୍କୁ ଏପରି ଜଣାଅ—ମନ୍ଦ ଅଭାଗିନୀ ହୋଇ ଶ୍ୱାପଦସମାକୀର୍ଣ୍ଣ ମହାରଣ୍ୟରେ ଥିବା ମୋତେ ପୂଜ୍ୟା ହେବା ତୁମ୍ଭେମାନେ ନିଜ ହୃଦୟରେ ଅନୁଗ୍ରହ କର ବୋଲି...

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀ ! ଏ ଅଭାଗାକୁ ପରିତ୍ରାଣ କର ! ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ କିଛି ହେଲେ ସନ୍ଦେଶ ନାହିଁ କି ?

ସୀତା—ସେଭଳି ନୃପତିଙ୍କୁ ସନ୍ଦେଶ ପ୍ରେରଣ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ବଚନ ନିର୍ବାହକରଣ ଭଲ ନ ପାରେ ସାଜ; କିନ୍ତୁ ସୀତା ଅନ୍ୟଥାକୁ ନୁହେ । "ଏ ହତଭାଗିନୀ ଜନନେତ୍ର ଚରିତ୍ର ହୋଇ ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମ ପରିପାଳନ କରନ୍ତି ନିଜକୁ କ୍ଳାନ୍ତ କର ନାହିଁ; ଏବଂ ସମ୍ଭାର୍ଯ୍ୟରେ ପୁଣି ପ୍ରଣୟଭାବରେ ସାବଧାନ ହୋଇ ରହିବା ବିଧେୟ ଅଟେ" ବୋଲି ମୋ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଜଣାଅ—ବତ୍ସ ଲକ୍ଷ୍ମଣ—ମୁଁ ମହାରାଜାଙ୍କ କୃପାଳିମ୍ବ ଭଳି କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀ, ଏତିକି ମାତ୍ର ବୋଲିବାକୁ ତୁମ୍ଭେ ଅଯୋଗ୍ୟା କି ?

ସୀତା—ହୃଦୟରୁ ପରିତ୍ୟକ୍ତା ନୋହିବା ଏ ନିରପରାଧିନୀକୁ ଦେଖିଲେ ଘରିହିବା ସମୁଚିତ କି ? ବୋଲି ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଜଣାଅ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟା, କଥାମାତ୍ର ସନ୍ଦେଶ କହିଲି ।

ସୀତା—ବନବାସିନୀକୃତା ସୀତା ସୀମନ୍ତ୍ରଣକୃତାଞ୍ଜଳି ହୋଇ 'ମୁଁ ଗୁଣସମ୍ପନ୍ନା ହୋଇଲେହେଁ, ଚରପରିତ୍ୟକ୍ତା କିମ୍ବା ଅନାଥା କିମ୍ବା ସୀତା ବୋଲି ସ୍ମରଣ ମାତ୍ରରେ ହେଲେ ମୋତେ ଅନୁଗ୍ରହ କର ବୋଲି ଜଣାଉଛି" ବୋଲି ମଧ୍ୟ ମହାରାଜାଙ୍କୁ ବିଜ୍ଞାପନ କର !

—ଗୀତିକା—

ଲକ୍ଷ୍ମ— ପ୍ରାକୃତ କୃଷକର ଲକ୍ଷଣ ଗୁଣିବାର
ସ୍ୱପ୍ନରେ ଏହୁ ବାର୍ତ୍ତାଓ ଅଦ୍ଭୁତ ଅଟଇ !
ଆର୍ଯ୍ୟ ଏହାର ଶ୍ରବଣରେ ଅଧିକ ଶୋକ
ତାପଗତ ପାଇବେ ବାଂଲ୍ୟରେ ଚ ।

ସୀତା—ସେତେ ବଡ଼ ପରିବାର ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଦୁଃଖରେ ସଙ୍ଗୀ ହେବା ସ୍ତ୍ରୀଜନ କେମନ୍ତ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବ ? "ମୁଁ ପ୍ରବାସିନୀ ହୋଇଥିବା ସମୟରେ ମହାରାଜଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭେ ମାନ ଦେଉଥାଅ; ଶ୍ୱଶ୍ରୂଙ୍କ ଶରୀର ସମ୍ବନ୍ଧେ ତୁମ୍ଭେ ସାବଧାନ ହୋଇଥାଅ" ବୋଲି ମୋ ଜଣାଣି ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀ, ଏହା ତୁମ୍ଭ ମହାନୁଭବତାର ଅନୁରୂପ ।

ସୀତା—ବତ୍ସ—ଲକ୍ଷ୍ମଣ, "ରଘୁକୁଳ ରାଜଧାନୀ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ମୋର ପ୍ରତ୍ୟାଗମନରେ ପ୍ରଣାମ, ସ୍ୱର୍ଗଗତ ମହାରାଜଙ୍କ ଶୁଶ୍ରୂଷା କର, ପ୍ରିୟମ୍ବଦା ହେବା ମୋ ପ୍ରିୟ ସଖୀମାନଙ୍କୁ ଆଶ୍ୱାସ, ଦୃଢବ୍ରତିନୀ ହେବା ମୋତେ ସଦା ଚିନ୍ତା । (କ୍ରନ୍ଦନ କରିବା)

ଲକ୍ଷ୍ମ—[ସ୍ୱଗତରେ]

ଆର୍ଯ୍ୟାଙ୍କୁ ଆଣି ମୁଁ ବନରେ
ଛାଡ଼ନ୍ତେ ଏହାଙ୍କର
ଦୈନ୍ୟ ବିଳାପ ଶୁଣିବାକୁ
ଖାଲି ରହି ମୋହର ।
ଲଙ୍କା ସୁଖସେଜରେ ସୁଖେଣି
ମୃତ ହୋଇଲି ମୋତେ
ଶୁଆଁ ଭଲ ମାରୁତି ସେ ମୋ
ଗର୍ଭିଣୀ ସାଙ୍ଗାତେ ।
(ଦେଖି) ହରିଣୀ କାନ୍ଦନ୍ତି ଲୋତକ ଝରାଇ
ନ କରି ତୃଣ ଗ୍ରହଣ,
କରୁଣ ସ୍ୱରରେ ବିଳାପ କରନ୍ତି
ଏହି ରାଜହଂସଗଣ ।
ଆର୍ଯ୍ୟାଙ୍କ ବିରହେ ନର୍ତ୍ତନ ଭୁଲେସି
ଶିଖଣ୍ଡୀ ମୟୂରତତି
ସହାନୁଭୂତିରେ ତିର୍ଯ୍ୟକ୍‌ଜନ୍ତୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ;
ନୁହେଁ ମାନବ ସନ୍ତତି ।

ସୀତା—ବତ୍ସ—ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ହେଉଅଛି । ଏଠାରେ ନର ସଞ୍ଚାର ଦୂର ହେଲା, ଗଗନଚର ନିଜ କୁଲାୟାଭିମୁଖ, ଶ୍ୱାପଦ ସଞ୍ଚାର ପ୍ରାରମ୍ଭ ହେଲାଣି । ତୁମ୍ଭେ ଅଭ ବିଳମ୍ବ କରିବା ଅନୁଚିତ; ଗମନ କର ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—(କୃତାଞ୍ଜଳି ହୋଇ) ଦେବୀ, ଲକ୍ଷ୍ମଣର ଅନ୍ତିମ ପ୍ରଣାମ ସାବଧାନରେ ଗ୍ରହଣ କର ।

ସୀତା—ମୁଁ ସର୍ବଦା ସାବଧାନା ମାତି ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଏହା ମୋ ଜନନପୂର୍ବକ ବାଣୀପଦ ।

ହେ ଦେବୀ, ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ମିଳିଙ୍କୁ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ
ଦେଇ ସୁଖ, ସାନ୍ତ୍ୱନରେ ।
ଶୋକରତରେ ତୁମ୍ଭେ ସୁହନ୍ନ ନ ହୁଅ
ମୁକ୍ଷ ଦେବତା ସୁଖରେ ।
ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ବାଂଶର ରକ୍ଷା ଅଛି ତୁମ୍ଭ
ଉଦର ଗର୍ଭଳଦ୍ୱାରେ
ତାହା ସବୁଠାରେ ରକ୍ଷଣୀୟ ବୋଲି
ଦୈନେ ମୁଁ ଜଣାଏ ଛାଡ଼େ ।

ସୀତା—ସୌମିତ୍ରି, ତୁମ୍ଭ କଥାର ଅର୍ଥ ବୁଝିବ ନାହିଁ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଏ ଅଭ ଏକ ଜଣାଣି !

ସୀତା—ତାହା କଅଣ ?

—ଶ୍ଲୋ—

ଲକ୍ଷ୍ମ—ମୁହିଁ ଭ୍ରାତାଙ୍କ ଆଦେଶେଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଅଣି ଭାବନେ ଛାଡ଼ିଦେଏ ମହାଦେବୀ, ମୋ ଦୋଷକୁ କ୍ଷମାକର ।

ସୀତା—ଭ୍ରାତାଙ୍କ ବଚନକୁ ଅନୁସରଣ ତୁମ୍ଭେ ଅଦ୍ୟ ସନ୍ତୋଷିତ ହେବା ସମୁଚିତ, ଶଙ୍କିତ ହୁଅ କାହିଁକି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—(ସୀତାଙ୍କୁ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବକ ପ୍ରଣାମ କରି ଗମିବା ଏବଂ ସୀତା ବେଦନା କରିବା) । (ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦୃଷ୍ଟି ନିକ୍ଷେପଣ କରି) ଅହେ ଲୋକପାଳମାନେ, ଶୁଣ—

ଏହି କୁଳବଧୂ ଦଶରଥ ମହା
ରଥଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀଙ୍କର

ସୀତା—ଅନୁଗୃହୀତାସ୍ମି ବର୍ତ୍ତମାନତସ୍ତୁ କର୍ଣ୍ଣରେ ପଡ଼ୁଛ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ପତ୍ନୀ ମନୋହରଚନ୍ଦନାମସ୍ତୁତ
ମଧୁକୈଟଭାରିଙ୍କର ।

ସୀତା—ସେମନ୍ତ ଗଲ ମୋର କାହିଁ ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଏଇ ପୂର୍ଣ୍ଣ ତଳି

ସୀତା—(ଦେଖି କରେ ଦେଖି ଲଜ୍ଜା ମୁଦିବା)

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେଖିଲେ ନିର୍ଜ୍ଜନ, ବାସ ପାଇଁ ଏ ବନାକୁ ।

ସୀତା—(ନିଜ ଗର୍ଭକୁ ଦେଖିବା)

ଲକ୍ଷ୍ମ—ତୁମ୍ଭେ ସାଦ୍ଧା ହୋଇ ସଂରକ୍ଷିତଃ ଭବ
ଏକାକିନୀ ଏ ସତୀକୁ ।

ଦେବଙ୍କ ନିମିତ୍ତ ଭଗୀରଥାଦିଙ୍କ ଏମନ୍ତ ଜଣାଉଛ ।

ଏହୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରାନ୍ତା ହେଲେ ଜାହ୍ନବୀ ଗୋ
କୃପା କର ଏହାଙ୍କରେ
ଶ୍ରମ ହର କଞ୍ଜ ବାସନା ବାସିତ
ଶୀତଳାନିଳ ପବନରେ ।
ପୁଣି ଏହୁ ଦେବୀ ମାଜଣା ନିମନ୍ତେ
ତୁମ୍ଭ ସଳିଳେ ପଶିଲେ
ତୁମ୍ଭ ଅନ୍ତର୍ପୂର୍ତ୍ତି ନୀରବ ବେଗକୁ
ଦଣ୍ଡେ ବାନ୍ଧି କରି ହେଲେ ।

ନମି ଜାହ୍ନବୀଏଁ ମୁଁ ଏ ବନ—
ସ୍ଥିତ ମୁନିସମୂହ
ଏ ସ୍ତ୍ରୀ ପୂଜ୍ୟା ଭଡବାସିନା
ନାହିଁ ଏହାଙ୍କ ଚଗାଢ଼ ।

ଶୁଣି କହିଥିଲା; ସେ ହେଉଛୁ
ତୁମ୍ଭ କରୁଣା ପାଣୀ
ସବୁବେଳେ ସଂରକ୍ଷଣୀୟା
ସୁମ କୋମଳ ରାଣୀ !

ମୁଁ ନମି ଜଣାଏଁ ବନ ଦେବତା ପ୍ରବର
କୃପାରେ ଶ୍ରବଣ କର ମୋ ବିନୟ ଗିର ।
ଆପଦଶାରେ ବ୍ୟସନ ସ୍ଥିତରେ ଶୟନ
କାଳରେ ଏହାଙ୍କୁ ରଖ ହୋଇ ସକରୁଣ ।

* * *

ପାଳୁଥିବ ଜନୁଏ ତୁମ୍ଭେ ଅଛ ଏ ବନେ
ନ ରହୁ ଅନ ଅନ୍ୟତ୍ର ଯାଅ ବଶତେ ।
ଏଣିକି ଉତର ଗୀଦାଙ୍କର ପ୍ରଦେଶ
ନିର୍ବିଘ୍ନ ଅଟଇଟି ଏ ବନ ପ୍ରଦେଶ ।
ଏଣୀମାନ ତୁମ୍ଭେଟି ପ୍ରବାସିନୀଙ୍କର
ସଙ୍ଗୀ ଅଟ ସାଥୀ ହୁଅ ଏ ଦୀନାଙ୍କର ।

* * *

ଦେବ-ଦିକ୍ପାଳ ପ୍ରବର, ସତୀ ଦମ୍ପତିଙ୍କୁ
ମା ଜାତୁ ବର୍ତ୍ତିହିନା, ଶୁଭ ଗିର ଶୀଘ୍ର ।
ଏ ଲକ୍ଷଣ ଜଣାଙ୍କରେ ବନସ୍ଥଳୀ ବଞ୍ଚୁ
ଏହାଙ୍କୁ କୃପାରେ ଦେଖି ରଖ ଯାଏଁ ମୁହିଁ ॥

(ନମି ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

ସୀତା—ମୋତେ ଏକାକିନୀ ରୂପେ ତ୍ୟାଗ କରି ଲକ୍ଷ୍ମଣ କିଣ୍ଟୁସୂତେ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ କି ? (ଦେଖି) ଅହା ! ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ହେଲାଣି । ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ବଚନ ମଧ୍ୟ ଶୁଣା ଯାଉ ନାହିଁ । ବିହଗଣ ନିଜ ସଦନକୁ ଯାଏ । ବିହଗକୁଳ ନିଜ କୁଳାୟାଭିମୁଖେ ଚଳିଲେ । ପାଳୁଥିବା ମୃଗ ସମୂହ ଦେଖା ଦିଏ । ଉମିର ନସୂନାଙ୍କାଦିକ ତରେ । ଅବଶୀ ନୀମୀଳିତ । ହତଭାଗିନୀ ମୁଁ କଅଣ କରିବି ! ଏ କାନନରେ ଏକାକିନୀ କିପରି ରହିବି ? ମୁଁ

କେଉଁ ପାପ କରିଛି ? ଏବେ ଏହା ଶରୀର ଦୁଃଖ ଭୁଞ୍ଜୁଅଛି······ ···
କେଉଁଠି·········କେଉଁଠି ଲକ୍ଷ୍ମଣୋକ୍ତ ବନଦେବତାଳି·········
କେଉଁଠି ଦ୍ୱିଜକୁଳ ଅଭ୍ୟାଗତ ବଶିଷ୍ଠ ବାଲ୍ମୀକି ପ୍ରମୁଖ ମହାମହନ
ଋଷିପତ୍ନୀପାଳି ଏବେ ମୋତେ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ·········(ମୂର୍ଚ୍ଛିତା)

(ବାଲ୍ମୀକି ପ୍ରବେଶ)

ବାଲ୍ମୀକି— ସାୟଂକାଳେ ସ୍ନାନ ପାଇଁ ଜାହ୍ନବୀନୀରେ
ଗଲି ମୁନି ସୁତେ ଶିଷ୍ୟଙ୍କୁ ବାରେଣ୍ଟି ।
କର୍ଣ୍ଣାଗ୍ରେ ବନସ୍ଥା ଦୀନା ବନିତାଶରଣି
ଏକଲକୁ ଖୋଜିବାକୁ ମୁଁ ଅଇଲି ବିନା !

ସୀତା—(ଦେଖି) ଏ କିଏ ? ମୋତେ ଦେଖୁଛନ୍ତି । (ଅବଲୋକନ କରି) ସେଏ ନାହାନ୍ତି । ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ବିଳାପନ ଶ୍ରବଣ କରି ଭଗବତୀ ଭାଗୀରଥୀ ନିଜ ତରଙ୍ଗମାଳା ଦ୍ୱାରା ମୋତେ ଅନୁଗ୍ରହ କରୁଛନ୍ତି ।

ବାଲ୍ମୀ—ପ୍ରକୃତ ତମିସ୍ରବଶରୁ ମୋ ଆଖି ଦେଖି ପାରୁ ନାହିଁ, ଅତଏବ ସମ୍ବୋଧିବ, ଅଗୋ ! କେଉଁଠି ମୁହିଁ ।

ସୀତା—(ସହର୍ଷରେ) ବତ୍ସ—ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଫେରି ଆସିଲ କି ?

ବାଲ୍ମୀକି—ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନୁହେଁ ।

ସୀତା—(ଅବଗୁଣ୍ଠିତା ହୋଇ ସ୍ୱଗତ) ଅହୋ ! ମହାବିପଦଗ୍ରସ୍ତ ହେଲି ତ ! ଏ କିଏ ଟି ପରପୁରୁଷ ! ଏହାଙ୍କୁ ଏବେ କିପରି ବାରଣ କରି ପାରିବି ? ଏ ତ ମହାକଷ୍ଟ । (ଭାବି) ଏମନ୍ତେ ବୋଲିବି । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ମୁଁ ଅବଳା ଏବଂ ଏକଲି ।

ବାଲ୍ମୀ—ହେଉଛି, ମୁଁ ଅଛି । ବତ୍ସେ, ଏଥି ସୁରୁପଙ୍କ ଚିନ୍ତା ଦୂର କର । ସାୟଂ ସମସ୍ତ ସ୍ନାନ ନିମିତ୍ତ ଭାଗୀରଥୀଙ୍କ ତୀରେ ବାହୁଡ଼ି ଆସିଲି ମୁନିବାଳକଙ୍କ ମୁଖରୁ ତୁମ୍ଭ ସମାଚାର ଶୋକରେ ଦୁଃଖରେ ତପୋଧନ ହୋଇଥିବା ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ଅନୁସନ୍ଧାନ ନିମନ୍ତେ ଆଗମନ କଲି । ବତ୍ସେ, ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ କରିବି ।

ଧର୍ମ ଶାନ୍ତିଙ୍କ ସଦନ—ସ୍ୱର୍ଗ ଭୂଷଣ
ଧନ୍ୟ ଚାଳନ୍ତେ ଏପର ଦୁର୍ଦଶା ଦାରୁଣ
ଦୁର୍ଯୋଗ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କେଉଁ ଦୈବେ ଘଟଇଛ,
କହ କହ ଜନନୀ ଗୋ ମୋତେ ତାହା ସତ ।

ସୀତା—ସେହୁଠାରୁ ମାତ; ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଠାରୁ ଯଶୀ ଉପରେ ଅଶନି ପତନ ।

ବାଲ୍ମୀ—କଅଣ ! ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ହେତୁରୁ ତୁମ୍ଭର ଏଘୋର ବିପତ୍ତି ସମ୍ଭବିଲା କି ?

ସୀତା—ଆଜ୍ଞ ଓ ?

ବାଲ୍ମୀ—ବତ୍ସା, ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମ ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ଭୂକାନ୍ତବଂଶୀୟ ମାତ ତୁମ୍ଭେ ନିର୍ବା- ସିତା ହୋଇଥିଲେ, ତୁମ୍ଭର ସ୍ୱାମୀ, ମୁଁ ଯାଏଁ ।

(ଗମନୋଦ୍ୟତ)

ସୀତା—ମହାଭାଗ, ମୋର ଗୋଟିଏ ନିବେଦନ ।

ବାଲ୍ମୀ—କହ ।

ସୀତା—ମହାଭାଗ, ବନ୍ଧୁ ବନ୍ଧୁବର୍ଗଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିର୍ବାସିତା ହେଲି ବୋଲି ବା କାରଣରୁ ଏ ଦୀନା ତୁମ୍ଭର ଅନୁକମ୍ପାକୁ ନୋହୁଲେହେଁ, ମୋ ଗର୍ଭ- ଗତ ସନ୍ତାନ ତାହୁଁ ରଘୁବଂଶର ଧାର୍ମିକ ଦଶରଥାଦିଙ୍କର ବୋଲି ହେଲେ, ଅନୁଗ୍ରହ କରି, ଏବେ ମୋତେ ପାଳ ।

ବାଲ୍ମୀ—(ଏକାନ୍ତ ହୋଇ ସ୍ୱଗତ) କଅଣ ! ଏ ଉପ୍ଲୁ ବଂଶୋଦ୍ଘାଟନ କରଇ । ଯାହା ହେଉ ପଶ୍ଚାତ୍ ଜାଣିବି । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ବତ୍ସା, ତୁମ୍ଭେ ଦଶରଥ ମହାରାଜଙ୍କ ବଧୂ ଅଟ କି ?

ସୀତା—ଆଜ୍ଞ କି ?

ବାଲ୍ମୀ—ମଧ୍ୟ ବିଦେହାଧିପ ଜନକ ଭୂପନନ୍ଦିନୀ ଅଟ କି ?

ସୀତା—ହିଁ ।

ବାଲ୍ମୀ—ପୁଣି ସୀତା ଅଟ କି ?

ସୀତା—ମହାଭାଗ, ମୁଁ ସୀତା ନୁହେଁ; କିନ୍ତୁ ହତଭାଗିନୀ ।

ବାଲ୍ମୀ—ହା ! ମୁଁ ହତଭାଗା ମଲି, ବତ୍ସା ! ପୌରୋଧିପବର୍ଗଙ୍କୁ ତୋର ଏ ଅଧଃପତନ କେମନ୍ତେ ସମ୍ଭବିଲା ମା ?

ସୀତା—(ଲଜ୍ଜାଭିନୟ)

ବାଲ୍ମୀ—ଲଜ୍ଜା କରୁଛୁ ? ହେଉ—ଯୋଗ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିବା । (ଯୋଗାଭିନୟ କରି) ବତ୍ସେ, ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର କେବଳ ଜନାପବାଦ ଭୟବଶରୁ ମାତ୍ର ତୋତେ ତେଜିଦେଲେ; କିନ୍ତୁ ହୃଦୟରେ ତେଜି ନାହାନ୍ତି । ନିରପରାଧିନୀ ତୁ ଅପର ତ୍ୟାଜ୍ୟା ନୋହୁ । ଆଶ୍ରମପଦକୁ ଯିବା, ଆସ ।

ସୀତା—ମହାଭାଗ, ତୁମ୍ଭେ କିଏ ?

ବାଲ୍ମୀ—ଜାଣିବୁ ? ଶୁଣ—

ମୁଁ ଅଟେ ତପସ୍ୱୀ ଶରମିତ୍ର ତଥା-
ସଖା ଜନକେଶ୍ୱରଙ୍କର,
ପୁଣି ବାଲସଖା ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁ କୁଳଜ
ଦଶରଥ ନୃପଙ୍କର ।
ମୋ ନାମ ବାଲ୍ମୀକି ପର ବୋଲି ମୋତେ
ଶଙ୍କା ନ କର ମନରେ
ତୋହର ଜନକ ଅବର ଶ୍ୱଶୁର
ହୋଇବି ମୁହିଁ ଏକାରେ ।

ସୀତା—ମହାଭାଗ, ପ୍ରଣମଇଁ ।

ବାଲ୍ମୀ—ବୀରପ୍ରସବା ହୁଅ, ଭର୍ତ୍ତାର ପତିପୁନର୍ଦର୍ଶନଲାଭ ହେଉ ।

ସୀତା—ମହାଭାଗ, ତୁମ୍ଭେ କେବଳ ବାଲ୍ମୀକି; କିନ୍ତୁ ମୋହର ତାତ ମାତ୍ର । ଆଶ୍ରମପଦକୁ ଯିବା, ଚାଲ । (ଗଙ୍ଗାଙ୍କୁ ଦେଖି କରଯୋଡ଼ି) ଭଗବତୀ ଭାଗୀରଥୀ ଜନନୀ, ତୁମ୍ଭ ଅନୁଗ୍ରହରୁ ମୁଁ ସୁଖପ୍ରସବା ହେଲେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନରେ ଗୋଟିଏ କୁସୁମମାଳା ରଚି ଉପହାରରୂପେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସମର୍ପିବି ।

ବାଲ୍ମୀ—ବତ୍ସେ, ଏ କାନ୍ତାର ମାର୍ଗ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖସଞ୍ଚାର । ଅଧିକନ୍ତୁ ତୋହର ଅତି କଷ୍ଟକର । ଅତଏବ ଯେଉଁ ମାର୍ଗ ଦେଖାଇବି, ସେହି ମାର୍ଗେ ଚାଲ ।

ପାଦ ଧୀରେ ଧର, ଏଠାରେ କୁଶାଗ୍ର
କଣ୍ଟକ, ଅଛି ଅଗରେ,
ନତ ହୋଇ ଚାଲ, ଏ ବାଟ ପଥ ନଥ,
ବଡ଼ ଖାଲଟି ବାମରେ।
ଅଣ୍ଟାଳ ଦକ୍ଷିଣେ ବଡ଼ ଗଛଟିଏ,
ଏଣିକି ସମାନ ସ୍ଥଳ;
ଏ ବନଲତାରେ ପ୍ରକ୍ଷାଳନ କର
ତୁମ୍ଭ ଚରଣକମଳ।

ସୀତା—(କତିପୟ ପଦ ଗମିବା)
ବାଲ୍ମୀକି—(ଜନାନ୍ତିକେ)
ପୁଂସବନାଦି ସୁକର୍ମ ଆମ୍ଭେ କରୁଁ
ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁ ବଂଶଜଙ୍କର,
ଅତଏବ ତୋର ଗର୍ଭ ସମ୍ବନ୍ଧରେ
ଚିନ୍ତା ଚିତ୍ତରେ ନ ଧର।
ବୃଦ୍ଧାଙ୍କ ଠାବରେ କୌଶଲ୍ୟାଚରଣୀ
ଶୁଶ୍ରୂଷା ଲଭିବୁ ନିତି;
ତୋହର ସଙ୍ଗିନୀ ଅଛନ୍ତି ତାପସୀ
ଏଠା ମୁନି ସୁତା ଶତ।

(ସର୍ବେ ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

ଦ୍ୱିତୀୟାଙ୍କ

(ମୁନିକନ୍ୟାଦ୍ୱୟର ପ୍ରବେଶ)

ପ୍ରଥମା—ସଖୀ—ବେଦବତୀ, ତୁ ଧନ୍ୟବତୀ, ତୋ ପ୍ରିୟ ସଖୀ ସୀତାର ଯମ ସନ୍ତାନ ଶ୍ୟାମଳବର୍ଣ୍ଣ ସୁନ୍ଦରଦ୍ୱୟ ସଞ୍ଜାତ ।

ବେଦ—ସନ୍ତୋଷ, ସନ୍ତୋଷ । ସଖୀ, ସେ ବାଳକଙ୍କ ନାମ କଅଣ ?

ପ୍ର—ପ୍ରଥମ କୁଶ ବୋଲି ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟ ଲବ ବୋଲି ଭଗବାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅଭିହିତ ।

ବେଦ—ସେ ବେନି ରାମନୋଦ୍ୟାତ କି ?

ପ୍ର—ରାମନୋଦ୍ୟାତ ବୋଲି ଶୁଣିବ କାହିଁକି ?

ହରିଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଧାଆଁନ୍ତି, ଖେଳନ୍ତି
ସିଂହ ଶିଶୁଙ୍କ ସହିତେ,
ସେଠାରେ ମୋହନ୍ତି ତପସ୍ୱିନୀ ଗଣେ
ସେ ବେନି ସୁନ୍ଦର ସୁତେ ।

ସେ ପ୍ରେମାସ୍ପଦ ବାଳକେ ମୁନିଜନଙ୍କର ଏକ ଭାଗରୁ ଅଧେକ ଭାଗରୁ ନେଇ ଏବେ ବାଲ୍ମୀକି-ବିରଚିତ ରାମାୟଣ ପଢ଼ୁଛନ୍ତି ।

ବେଦ—ସଖୀ, ଏ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ମୁଁ ଅବଗତ ହୋଇ ଏତଦର୍ଥରେ ପ୍ରିୟସଖୀ-ସୀତା ମହାଭାଗ୍ୟଶାଳିନୀ ବୋଲି ମୋ ଭାବନା ।

ପ୍ର—ଏହା ନିଶ୍ଚୟରେ ମହାଭାଗ୍ୟ ମାତ୍ର । ଆଉ ନୈମିଷ ବୃତ୍ତାନ୍ତ କିଛି ହେଲେ ଜଣାଗଲା କି ?

ବେଦ—ମହାରାଜଙ୍କ ଯଜ୍ଞସମ୍ଭାରସମ୍ବନ୍ଧ ସିଦ୍ଧ ହେଲା, ସପତ୍ନୀକ ହୋଇ ଆସିବା ପାଇଁ ସମସ୍ତ ସଖାଙ୍କ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ।

ପ୍ର—ଭଗବାନ ବାଲ୍ମୀକି ନିମନ୍ତ୍ରିତ କି ?

ବେଦ—ଶୁଣିଲି କି ବାଲ୍ମୀକି ତପୋବନକୁ ମଧ୍ୟ ରାମଦୂତ ଆସିଛି । ସୀତାକୁ ଦେଖିବ । ଏବେ ସେ କେଉଁଠାରେ ?

ପ୍ରଥ—ବିପଦ୍ କାଳ ହରଣ ଉଦ୍ଧବ ବୋଲି ଖ୍ୟାତ ଯେ ଏଠାରେ ଶାଳପାଦପଚ୍ଛାୟାରେ ଆସୀନା ।

(ଉଭେଁ ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

(ପରେ ଚିନ୍ତାକ୍ରାନ୍ତା ସୀତା ଅବନୀରେ ଆସୀନା ହୋଇ ପ୍ରବେଶ)

ସୀତା—(ଦୀର୍ଘରେ ନିଶ୍ୱସି) ଅହୋ ! ସ୍ୱଭାବକଠିନ ଜନଙ୍କ ମନ ଯେବେ ହେଲେ ବଜ୍ରସଦୃଶ ନୁହେଁ, ଶିଳାଠାରୁ ସ୍ୱାମୀ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷସ୍ୱରୂପ ଦଶରଥ ପୁତ୍ରଙ୍କରେ ଯେଉଁ ଲୋକରେ ଜନ୍ମ ମହେଶ୍ୱର ଏବଂ ଏ ଲୋକରେ ସୀତା ରାମ ବୋଲି ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଅଦ୍ୟାପି ଏବେ ନିରପରାଧିନୀ ହେବା ମୋହେତୁ କିପ୍ରକାର ଦୁସ୍ତର ଦୁରବସ୍ଥାଗ୍ରସ୍ତିନୀ କଲ ତ ! ଏ ବିଷୟରେ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କୁ କେମନ୍ତେ ନିନ୍ଦିବି ? ପୂର୍ବେ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ସୁଖ ଯେବେ ଥିଲି ମୁହିଁ, ଏବେ ନିଷ୍କାରଣରେ ଅନେକ ଯୋଜନାନ୍ତରିତା ହୋଇ ମହର୍ଷିଙ୍କ ପୁଣ୍ୟ ଦୁଃଖଭାଗିନୀ ହେଲି । ମୁଁ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କ ସଙ୍ଗତରେ ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ଦେଖେଁ, କୋକିଳକଳାଳାପ ଶୁଣେ ଏବଂ ମଳୟ ମାରୁତସ୍ପର୍ଶ ଅନୁଭବ କରେଁ ; ଆଜ୍ଞ ଏବେ ମୁଁ ଏକାକୀ ମାତ୍ର ଦେଖୁଛି, ଶୁଣୁଛି ଏବଂ ଅନୁଭବ କରୁଛି । ମୋ ପରି ନାରୀର ମରଣ ଘଟେ ନାହିଁ । ପୂର୍ବେ ପିତୃକୁଳର ବାସ୍ତୁ ଉଚ୍ଚ ମିଥିଳା ଜନନୀସ୍ନେହଶୀଳା ହୋଇ ଥାଇ ଏବେ ଏପରି ଦୁର୍ଗତି ଲଭିଲି ତ ବୋଲି ପରିତାପ ଦୁଃଖ ଅପେକ୍ଷା ଲଜ୍ଜା-ଦୁଃଖକୁ ମାତ୍ର ମୁଁ ଅଧିକତରରେ ଭୁଞ୍ଜୁଅଛି । କନିଷ୍ଠ ଦେବୀ ବାଳକେ ଚଞ୍ଚଳ, ବାଲ୍ମୀକି ମହର୍ଷି ଆଦର କରୁଅଛନ୍ତି । ଅତଏବ ତପୋବନ ବାସ ବନ୍ଧୁତାରେ ଦର୍ଶନାର୍ଥେ ସଦା କାଳଯାପନ ମୋର ଅନୁଚିତ । ଯାଉ—ମହର୍ଷି ବୋଇଲେ, ମୋ ପ୍ରିୟସଖୀ ବେଦବତୀ ନିକଟକୁ ସନ୍ଦେଶ ପ୍ରେରଣ କରିବା ଉଦ୍ଧାରଣୀ ଏସ୍ତବପର ହୋଇଲା ହେଉଛି ପ୍ରତୀକ୍ଷା ସହିଅଛି ।

(ବେଦବତୀର ପ୍ରବେଶ)

ବେଦ—(ସ୍ୱଗତ) ଏବେ ତପୋଧନଙ୍କ ବାଣୀ ଏବଂ ଅତିଥିଙ୍କ ସେବନ ନିବର୍ତ୍ତିଲି ! ଅତଏବ ଏ ଶାଳପାଦପ ସମୀପକୁ ଯାଇ

ପ୍ରିୟସଖୀଙ୍କ ଦେଖିବ । (ଗମନ ଭଙ୍ଗ) ହେଲନ୍ତି ! ଶରଦେନ୍ଦୁକରଦ୍ରୁତା ଶ୍ରୀଷ୍ମସମସ୍ତ ବକ୍ଷସ୍ଥ ପର ଅତି ଯାନ ପାଣ୍ଡୁବର୍ଣ୍ଣୀ ହୋଇ—ହୃଦୟକୁ ପ୍ରବୋଧି—ଶାଳପାଦପ ମୂଳକୁ ମଣ୍ଡୁଅଛି । ନୀଳକଣ୍ଠବର୍ତ୍ତିନୀ ହେବା । (ସମୀପକୁ ଯାଇ) ଲମ୍ବାଳକ ଅଳ୍ପ ଅଲ୍ଲାଦାନ୍ତେ ଏ ଚନ୍ଦ୍ରାପରବଶା ପରି ଦୀନଦୃଷ୍ଟି ସହୃତରେ ଅଧୋମୁଖୀ । ହତାଶ୍ବା । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ସଖୀ—ବୈଦେହି !

ସୀତା—(ସମ୍ମୁଖେ ଦେଖି) ଆନନ୍ଦ—ଆନନ୍ଦ ! ପ୍ରିୟସଖୀ ବେଦବତୀଙ୍କ ଆଗମନ । ପ୍ରିୟସଖୀ, ତୁମ୍ଭର ସ୍ୱାଗତ ।

ବେଦ—ସଖୀ, କୁଶ ଲବଙ୍କର କୁଶଳ ତ ?

ସୀତା—ବନବାସୀଙ୍କ ଉପଯୁକ୍ତ ଶଥରେ—

ବେଦ—ସଖୀ, ତୁମ୍ଭ କୁଶଳ ତ ଅଛି ?

ସୀତା—(ବେଣୀକି ନିର୍ଦ୍ଦେଶି) ଏହା କପରି ଅଛି ?

ବେଦ—(ସ୍ୱଗତ) ଏ ଯାନା ଅତି ଦୁଃଖିତା । ରାମ କୃତାବହେଳନ କଥାନୁସ୍ମରଣରେ କଷ୍ଟକ ଏହାଙ୍କ ଚିନ୍ତାପନୋଦନ କରିବି । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ଅଗୋ ମୁଗ୍ଧା, ନିରପେକ୍ଷ ଏବଂ ନିରନୁରୋଧ ହେଲା ତାଦୃଶ ଜନ-ପାଇଁ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ଚନ୍ଦ୍ରରେଖା ପରି ଦିନ ଦିନ କୃଶ ହୁଅ କାହିଁକି ?

ସୀତା—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ନିରନୁରୋଧ କପରି ?

ବେଦ—ସେ ତୁମ୍ଭକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ ତ !

ସୀତା—ସଖୀ, ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ମୋତେ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ କି ?

ବେଦ—(ହସି ଏବଂ ବେଣୀକି ଅଙ୍ଗୁଳି) କରେନ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ସତେ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ କି ?

ସୀତା—କେବଳ କଳେବରରେ ମାତ୍ର, କିନ୍ତୁ ହୃଦୟରେ ନୁହେଁ ।

ବେଦ—ସଖୀ, ପରହୃଦୟ କପରି ତୁମ୍ଭର ଗୋଚର ?

ସୀତା—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ହୃଦୟ ସୀତାର ପରହୃଦୟ କପରି ହେବ ?

ବେଦ—ଅହୋ ! ତୁମ୍ଭ ଅପରିତ୍ୟାଜ୍ୟାନୁରାଗିଣୀ !

ସୀତା—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ମାତ୍ର ମୋ'ଠାରେ ଯଥେଷ୍ଟାନୁରାଗ ବୋଲିବାରୁ ହେବ କି ? ଏ ହତଭାଗିନୀ ନିମନ୍ତେ ମାତ୍ର ସେ ମହାପୁରୁଷ ଲୋକାପବାଦ ପରିଶ୍ରମ ପାଇଥିବା ବୁଝିଥିଲ ତ !

ବେଦା—ଅଗୋ ଅଶ୍ଳାଘିନୀ, ରାଜା ସୁପାତ୍ର ପ୍ରୋଚିତ ସ୍ୱକର୍ଣ୍ଣୋପରି ବୈଦ୍ୟାଦେଶ ମାତ୍ର, ସୀତାଙ୍କ ପ୍ରୀତ ନୁହେ ।

ସୀତା—ସଖୀ, ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦେଖ ନାହିଁ କି ?

ବେଦା—ଆଉ ଗୋଟିଏ କିଏ ?

ସୀତା—ଏହା ମାତ୍ର ।

ବେଦା—ଏହା ବୋଲନ୍ତେ ?

ସୀତା—(ଲଜ୍ଜାରେ) ସଖୀ, ସପତ୍ନୀଜନ 'କଣ୍ଠାଶ୍ଳେଷପରିକ୍ଷ ବହୁତ— ଅଂଶୁକ ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳରେ ଚିରସ୍ଥାୟିତା ହେଲା ତ !

ବେଦା—ସଖୀ, ତୁମ୍ଭ ଭୁଲ ନାହିଁ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏକ ପତ୍ନୀ ସମସ୍ତ ଆପଣା ହେଲଣି ।

ସୀତା—ଉଦ୍ଧାର କି ଲଭ ?

ବେଦା—ଅଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞରେ ଯଜମାନର ସହଧର୍ମଚାରିଣୀ ପାଣିଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେବ ତ ।

ସୀତା—ସଖୀ, ମୁଁ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କ ପାଣିରେ ମାତ୍ର ନୁହେଁ, ହୃଦୟରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଣବଲ୍ଲଭା ଅଟେଁ ।

ବେଦା—(ସ୍ୱଗତ) ଅହୋ ! କି ! ଏହାଙ୍କ ସୁଦୃଢ଼ାନୁରାଗ ! (ପ୍ରକାଶେ) ସଖୀ ସୁତମୁଖ ସନ୍ଦର୍ଶନ କରି ହେଲେ ତୁମ୍ଭ ପ୍ରବାସ ଦୁଃଖ ଅପନୀତ ହୋଇ ନାହିଁ କି ?

ସୀତା—ସଖୀ, ଦୁଃଖ ନିବାରଣରୁ ମଧ୍ୟ ସେ ଦୁଃଖ ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ ହେଉଅଛି ।

ବେଦା—ତା କିପରି ?

ସୀତା—ସେହି ବାଳକେ କାହିଁ ଦାନ୍ତ ଉଦଗମ ହୋଇ କୋମଳ ବଦନରେ ମୋ ଲୋଚନ ଅବଲୋକନ କରି ହସିଲା ସମୟରେ ଏବଂ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମୃଦୁଲାଳାପ କରିଲା ସମୟରେ—ତାଙ୍କ ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ତ—ସାଧୁଣ

ବଣରେ ଅର୍ଦ୍ଧସ୍ଫୁଟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଲହରୀ ଲମ୍ବା ହୋଇଥିଲା ! ଏବେ କାଳକ୍ରମରେ ପରିଭାସ୍ତ ଗାଳ ଗୁଣ ହୋଇ ମୋର ଅଧିକତର ସନ୍ତାପକାରକ ହୋଇଅଛନ୍ତି ।

ବେଦ—ସ୍ଵଗତ—ସୀତା ଏମନ୍ତ ସନ୍ତାପଯୁକ୍ତା ! ଆହା ! ତାଙ୍କ ନୃଶଂସତ୍ଵ କେତେ ବଡ଼ ।

ସୀତା—ସଖୀ, ବେଦବତୀ, କେବେ ହେଲେ—(ଲଜ୍ଜାଭିନୟ)

ବେଦ—ସଖୀ, ଲଜ୍ଜା କାହିଁକି ? କହ । ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖିବ ବୋଲି କି ?

ସୀତା—(ସ୍ଵଗତ) ଲଜ୍ଜିତା ହେବା କାହିଁକି ? ସେହି କଥା । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) କେବେ ହେଲେ କୁଶ ଲବ ତାଙ୍କ ଦର୍ଶନରେ ମୋ ଭଳି ଧନ୍ୟ ହେବେ କି ?

ବେଦ—ସଖୀ, ସେ ଦର୍ଶନ ତୁମ୍ଭର ସମ୍ଭାବନା ମାତ୍ର ।

ସୀତା—କେମନ୍ତେ ?

(ନେପଥ୍ୟେ ଉକ୍ତି)

ହେ ଆଶ୍ରମବାସିଜନେ ! ଶୁଣ, ଶୁଣ ! ଏ ସମୀପରେ ଅଶ୍ଵମେଧ ଯାଗ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଛି । ସକଳ ଯଜ୍ଞୋପକରଣ ସମ୍ଭୃତ । ନାନା ଦେଶାଶ୍ରମବାସୀ—ବଶିଷ୍ଠାଦି ପ୍ରଭୃତି ମହାମୁନିମାନେ ସମାଗତ, କେବଳ ଭଗବାନ୍ ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ଆଗମନ ମାତ୍ର ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରି ମହାବ୍ରତୀ ଯଜ୍ଞଶାଳାରେ ଅଦ୍ୟାପି ପ୍ରବେଶ କରୁ ନାହାନ୍ତି ; ସେ ଭଗବାନଙ୍କ ଆଶ୍ରମବାସୀଙ୍କ ମଧ୍ୟ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବାକୁ ଆମ୍ଭେ ଦୂତ ଆଗତ, ଅତଏବ ବିଳମ୍ବ କର ନାହିଁ ।

କୁଶ ତୀର୍ଥ ଜଳ ସମିଧକୁ ଧରି
ମୁନିକନ୍ୟାଏ ମୁନିଏ
ଯିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅ ଆଶ୍ରମରେ
ଡେରି ନ କରି ଘଡ଼ିଏ ।
ମଙ୍ଗଳ ଧ୍ଵନିରେ ବିଧାନ ପ୍ରକାରେ
ଜମାଇ ଦ୍ରବ୍ୟନିକର,
ଭୂତଳ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କରେ ଏବେ
ସମାଦରେ ବଳି ଦାନ କର ।

ସୀ—ବାଲମ୍ବ ଅନୁଚିତ । ପ୍ରସ୍ଥାନ ଘୋଷଣାନନ୍ତର ଆର୍ଯ୍ୟ ଭଗୀରଥ ସଙ୍କୋପ-କରଣ ଗ୍ରହଣ କରି କେବଳଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନାପେକ୍ଷ ହେଉଛନ୍ତି । ମୁଁ ମଧ୍ୟ କୁଶ ଲବଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ ମଙ୍ଗଳାଚରଣ କରିବି ।

(ସର୍ବେ ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

ତୃତୀୟାଙ୍କ

(ମାର୍ଗ ପରିଷ୍କାର—ତାପସର ଧାଇଁ ଧାଇଁ ପ୍ରବେଶ)

ତାପ—(ସ୍ୱଗତ) ହାୟ ! ଏ ସନ୍ତାପ ଦାର୍ଘ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ସମୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶ୍ରାନ୍ତ ହେଲି । ଗମନବର୍ତ୍ମ ଭ୍ରାନ୍ତ ହେଲି ଜଙ୍ଘାଯୁଗ ଉପରକୁ କିମ୍ବା ତଳକୁ ଚଳୁ ନାହିଁ । ମୋ ପ୍ରପଦଦ୍ୱୟ ସ୍ଫୋଟକଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଫାଟିଲାଣି । ଆଜି ଗୋଟିଏ ପ୍ରସଙ୍ଗ—କେତେ ସୁକୁମାରୀ ସୀତା ଏବଂ ତାଙ୍କର କୋମଳ କୁଶ ଲବ ତାପସସମୂହ ସଙ୍ଗତରେ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପୂର୍ବରୁ ନୈମିଷାରଣ୍ୟରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ମୁଁ ଆଜିର ଅରଣ୍ୟ ଅନ୍ତକୁ ମଧ୍ୟ ପାଉ ନାହିଁ । (ଭାବି) ମୋତେ ଏବେ ନୈମିଷମାର୍ଗ କିଏ ଦେଖାଇବ ? (ଦେଖି) ହେଉଛି ! ଏମାନେ ନୈମିଷାରଣ୍ୟଗାମୀ । ଏ ଦୁହେଁ ନିଶ୍ଚେ ରାମ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଅତଏବ ଏହାଙ୍କ ଅନୁସରିବି ।

(ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

(ଶୋକସନ୍ତପ୍ତ ରାମ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କର ପ୍ରବେଶ)

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ଏଆଡ଼େ—ଏଆଡ଼େ । (ସ୍ୱଗତ)

କ୍ଲେଶ ହେଲେ ହୋଇ ନ ଥିବା ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ
ନିର୍ଜନ ଘୋର ବନରେ
ନେଇ ଆସିବାକୁ ବଡ଼ପଣେ ମୁହିଁ
ବାହାରିଲି ଏ କାଳରେ ।

ଏବେ ବଂଶ ଶେଷ ଶ୍ରୀରାମନନ୍ଦନଙ୍କୁ
 କେଉଁଠାକୁ ନେବ ତୁ ତୁ
ମୁଁ ଅଭାଗା ପୁଣି ସୁକନ୍ୟାର୍ଥ ଦାନ
 ଦାସ ହୋଇ ବନ୍ଧୁଅଛି ।
ଏହା ଭଲେ କହିଛ !

"ପ୍ରମାଦରେ ସମ୍ପଦ, ଶତ୍ରୁରେ ପ୍ରଶ୍ରୟ
ଯୌବନରେ ବିନୟ, ଶୋକରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସହ୍ୟ !"

ମନ୍ଦର ମନ୍ଥନର ସମାନ ଧୀର ହେବା ଏ ବାଲ୍ମୀକିଭଗବାନଙ୍କ ଅଗମନ ଅବଗତ ହୋଇ ତାହାଙ୍କ ଦର୍ଶନ-ନିମିତ୍ତ ଗୋମତୀ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି ବାହାର ଶୋକାବେଗ ସମାଚ୍ଛନ୍ନ ହୃଦୟରୁ ବାଷ୍ପ ସେ ପଥ ଭୁଲି ମହାବନାଭିମୁଖ ହୋଇ ଚାଲି ଅଛନ୍ତି । ଏହା ଏହାଙ୍କୁ କହିବ କି ? ତାହା କାହିଁକି କହିବ ? ଏ ପ୍ରତାରଣା ଯାଉଥିବା ବାଟ ଦେଖାଇବ । ତଦ୍ଦ୍ବାରା ଅଜ୍ଞାତରେ ବାଲ୍ମୀକ୍ୟାଶ୍ରମରେ ପ୍ରବେଶିବେ । (ପ୍ରକାଶେ) ଆର୍ଯ୍ୟ, ଏଆଡ଼େ—ଏଆଡ଼େ ।

ରାମ—(ସ୍ୱଗତରେ ନିଶ୍ୱସି)

ସାଗରେ ସିନ୍ଧୁରେ ସେତୁ
 ନିର୍ମିଶିକୁ ଭୁଲିଲି
ବସୁନ୍ଧର ସାକ୍ଷି-ପାବକ
 ଦେବଙ୍କୁ ନ ଗଣିଲି ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଲୋକବାଣୀ
 ବଂଶକୁ ନ ଚାହିଁଲି
ଅଭି କି କହିବ ସୀତାଙ୍କୁ
 ଅତି ମୋହେ ତେଜିଲି ।

ହା ! ହା ! ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିର୍ଲଜ୍ଜ ହେବା ସେ ତପସ୍ୱିନୀଙ୍କ ପ୍ରବାସ ମହାକଷ୍ଟ ଦିନ !

କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଦୁଃଖରେ ନିବେଶିବେ ?
କାହିଁ ମନ ଦେଇ ସାନ୍ତ୍ୱନା ପାଇବେ ?

ଆଶା ତ ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଭୂମିସୁତା କହେ,
ସର୍ବାଙ୍ଗର ବଚନ ଥିବେ ତ୍ରାଣ ଧନ ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—(ସ୍ୱଗତ) ଆର୍ଯ୍ୟ ଭ୍ରାତାଙ୍କ ପ୍ରବାସକୁ ଏବଂ ନିଜର ଅଜ୍ଞାନାଶକୁ ଭାବି ଅତ୍ୟନ୍ତ ସନ୍ତାପିତ । ଅନ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଦେବୀ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ପାସୋରିବେ । (ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ଆର୍ଯ୍ୟ, ଦେଖନ୍ତୁ ! ଏଆଡ଼କୁ ଦେଖ !

ଆର୍ଯ୍ୟ ଦେଖ ଅଗେ ନବକଦମ୍ବ
ହରିତପଲ୍ଲବଘଟା।
ଦୂରୁ କଳହଂସ ମଧୁର କୂଜିତ
ସଂଯୁକ୍ତ ସୁନ୍ଦର ଛଟା ।
ଗୁଞ୍ଜିତ ନୀରଜାଳି ବାସନା
ସୁବାସିତ ସମୀରଣ
ଶସ୍ପରେ ପଦ୍ମା ଗୋମତୀ ତଟିନୀ
ହୋଇ ଲୋକମନୋହରୀ ।

ରାମ—(ଦୀର୍ଘନିଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ି)

ସୀତାଙ୍କୁ ଦେଖିଲି ଦିନରୁ
ଜଳସ୍ଥଳିଲୋ ହିମ
ଚନ୍ଦ୍ରକର ପଡ଼ିବ ମୁକ୍ତା
ହାର ମୋତେ ଗରଳ !
ଗୋମତୀ ତଟିନୀ ମାରୁତ
ଶୀତଳ ମୋତେ ଏବେ
ହେ ପ୍ରୋଷିତା ବଧୂଙ୍କ ହୋଇ
ଜାଣେ ଥିବେ ଏ ଠାବେ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ଘୋର ଅଶୀବ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ । ଅତି ସାବଧାନରେ ଅବତରିବାକୁ ହେବ । (ଉଭୟଙ୍କ ଅବତରଣାଭିନୟ) ।
(ଲକ୍ଷ୍ମଣାକୁଳିତ) ଏ ସ୍ଥାନରେ ପଦାଙ୍କ ଚିହ୍ନ ଅବିକଳରେ ଦେଖାଯାଏ । ଏ ଜାହ୍ନବୀର ବାଲିବାଟରେ ବିନ୍ୟସ୍ତ ପାଦ ଅବଶିଷ୍ଟ ହୋଇ କୁସୁମଚନ୍ଦନ ଚିହ୍ନ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । କୌଶଲ୍ୟାସୁତ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଏ

ବନମୃଗଙ୍କ ସ୍ପୃହା କ୍ଷୀଣ ହୋଇଛି; ଅତଏବ ମୋ ଭାବନା ଏହି ଯେ ଏ ସମୀପରେ କେତେ ବାସ କରନ୍ତି ।

କଳସ୍ରୁମାଳରେ ନୂତନ ଦେବତା
ପୂଜାନ୍ତି ପୁଲିନ ରମ୍ୟ
ଏହି କୁସୁମମାଳା ଗ୍ରଥେ ବାଟରେ
ବନ୍ଧି ଭୁଜଗୀର ସାମ୍ୟ ।

ରାମ—ଲକ୍ଷ୍ମଣ, କେବଳ ଏ ସମୀପେ ମାତ୍ର ନୁହେଁ, ଏ ପ୍ରତସ୍ରୋତର ନିକଟ ପ୍ରଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ମାନବେ ବାସ କରୁଥିବେ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ, ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ଆର୍ଯ୍ୟ, ଦେବଦାରୁ ଚରଣପଲ୍ଲବର୍ଦ୍ଧୋଦରଣୀ-ପେଟିକାରେ ପଦ୍ମରାଗଗାମିନୀକାଂଶପରମ୍ପରା ହୋଇଛି କ୍ରମରେ ଏ କୁସୁମମାଳାକୁ ଅତି ଶିବସ୍ପୃହଣୀୟଭାବରେ ସମର୍ପିଲା । ଏ ରଚନା-ନିପୁଣତାକୁ ଅବଲୋକନ କର ।

(ମାଳାକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ରାମଙ୍କରେ ପ୍ରଦାନ କରିବା)

ରାମ—(ବିଲୋ ବିଲୋକି ଏବଂ ରୋମାଞ୍ଚାଭିନୟ କରି) ଲକ୍ଷ୍ମଣ, କୁସୁମରଚନାଚାତୁର୍ଯ୍ୟପରିକୌଶଳ ପୂର୍ବେ ଦେଖିଲା ପରି ପ୍ରତୀତ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—କେଉଁଠାରେ ?

ରାମ—ଅଯୋଧ୍ୟାବସ୍ଥାନ ଅବା ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ କାହିଁର ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦେବୀଙ୍କ ପାଖରେ କି ?

ରାମ—ଆଉ କଅଣ ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦୁର୍ବିଦଗ୍ଧ ବିଧାତୃକ୍ରୀଡ଼ନ ଭଙ୍ଗୀ କାହାର ଗୋଚର ? ଆର୍ଯ୍ୟ, ଏ କୁସୁମମାଳା ନିର୍ଗମିଲା ସ୍ଥଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତିସ୍ରୋତୋଽନୁସାରୀ ହୋଇ ଏ ଗୋମତୀ ତୀରରେ ଗମିବା ।

ରାମ—ଭଲ, ରଚନା ଚାତୁର୍ଯ୍ୟ ଏକରୁ ପର ଅନେକର ଏ ଲୋକରେ ଆସପାରେ । ଅମ୍ଭର ସେତେ ଭାଗ୍ୟ କି ? କୌଶଳି ଅଜ୍ଞାତ ଦୂରସ୍ଥାନରେ ପରିତ୍ୟକ୍ତା ସୀତା ଏ ସ୍ଥାନକୁ ଆସିବା ଅସମ୍ଭବ୍ୟ ସିନା ! ତଥାପି ଅମ୍ଭେ ଏ ନଦୀର ନ ସ୍ରୁତ ଉତ୍ସମୁଖ ସ୍ଥାନପାଏ ଯିବା । ଚାଲ ଦେଖାଯାଉ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଏ ନଳିନୀତଟ କଣ୍ଟକ ଲତାମାନଙ୍କରେ, ଗୁଳ୍ମ ପାଦପମାନଙ୍କରେ, ସୃଷ୍ଟି ତୋରଣମାନଙ୍କରେ ପୂର୍ବ ଅତ ଦୁଃଖ ସଞ୍ଚାର ହୋଇଅଛି । ମୁଁ ଦେଖାଇବା ବାଟରେ ମାନ ଭୂତମ୍ଭ ଭୁଲିବାକୁ ହେବ ।

ସୀ—ଅଜ୍ଜ, ଏ କୁନ୍ଦମାଳା ମୋର ପ୍ରିୟତମା ହେଲେହେଁ, ଦେବଭୋଗସ୍ଥାର ଶଙ୍କାରୁ ଏହାକୁ ମୁଁ ଉପଭୋଗ କରିପାରିବ ନାହିଁ ।

(ମାଳା ପରିତ୍ୟାଗ)

ଲକ୍ଷ୍ମ— ଦେବୀଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ, ଏ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅଗ୍ରଥାନେ
ଚରଣଯୁଗ ନ ଦିଅ ।
ଅତଏବ ସ୍ଥାନ ବାଟପ ନଷ୍ଟିଛି
ନଷ୍ଟ କର ଭୂମି ଶିର ।
ଧନ୍ଦ ଅତେ ବଣି ଶାଖାମୂଳ ପଥ
ଦେଖି ନଦେ ମଦନ ଭୁଲି,
ଅମ୍ଭ ତହିଁକୁ ସ୍ତୁତ ହେବ ପଥ
ହିଂସ୍ର ଖାଲୁ ପଲ୍ଲକାନ ।

ସୀ—(ପଥୋକ୍ତ ବର୍ଷ ରେ ଭୁଲି) ସ୍ୱାମୀ, ଏ ସ୍ଥଳେଶରେ ବାଲ୍ମୀକି ଭଗବାନଙ୍କ ଅଶ୍ରମପଦ ଅଛି କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ କଥଣି ଦାଗିଲ ?

ସୀ— ସୀଣ ହେବାକୁ ସାବଧାନେ ଦେଖିଲେ,
ଧାରଣ ହୋମଧୂମରେଖା ଦିଗରେ ।
ମନ୍ଦ ମାରୁତରେ ହୋଇ ସମାକୃଷ୍ଟ,
ଶ୍ୟାମଳ କରଣ କାନକୁ ପ୍ରୁଷ୍ଟ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ଭଲେ ବାଲ୍ମୀକିଲ ! ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଅଗ୍ରଗାମୀ ହୋଇ ଆଳୁପିବ । (ଭମି ଏବଂ ଅଶ୍ରୁସିକ୍ତନୟନ କରି ସ୍ୱଗତ) ଏ କଥଣି ! ଏଠାରେ ପଦାର୍ପଣ କରନ୍ତେ ମୋ ହୃଦୟ କମ୍ପିତ, ଜାନୁଦ୍ୱୟ ସ୍ତମ୍ଭିତ, ପାଦଦ୍ୱୟ ଟଳନ୍ତ । ଏହାର କାରଣ କଥଣି ? (ବିଚାରି) ବୁଝିପାରି! ଏ ପ୍ରଦେଶ ସ୍ମୃତିଜନ ସମାହିତ ହୋଇଥିବ । ହେଉ ! ଏଠାରେ ପଦାଙ୍କଚ୍ୟୁତ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ହୁଏ ।

(ଭୂମିକୁ ଅବଲୋକନ)

ରା—ଭାଇ; କାହିଁକି ଏ ମଣ୍ଡୀକୁ ସେତେଡ଼ି ଆଦରରେ ଦେଖୁଛ ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ମଞ୍ଜୁଳ ମୃଦୁଳ ତରୁଣତର ସୌକୁମାର୍ଯ୍ୟଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଲଳିତ ଶାଦ୍ୱଳ ଶଷ୍ପାସ୍ତରଣକୁ ସ୍ତ୍ରୀଦୋଳାବଳୀ ବୋଲି ପ୍ରତେ ହେଉଛି ଏ ପୁଲିନ ତଳରେ ପାଦଚିହ୍ନଜାଳ ଦୃଶ୍ୟ ହୁଏ । ଦେଖ ।

ଶାନ୍ତିକୁ ହରା ହାଲୀସବୁ, କମ୍ପା କେବଳ ସ୍ୱପ୍ନବନ୍ଧୁ !
ଜନୈକ ମହିଳା ଏଠାରେ, ସଞ୍ଚାର କଲୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ।
ତାହାର ପଦଚିହ୍ନମାନ, ପୁଲିନେ ହୋଇ ଶୋଭମାନ ।
ମଞ୍ଜୁ ମଞ୍ଜୁଳ ଶବ୍ଦମୟ, ହୃଦୀକୁ ହରୁଏ ତୋଷରେ ।

ରା—(ସପୁଲକ ହର୍ଷରେ) ଭାଇ, ଜନୈକ ମହିଳାର ବୋଲି କାହିଁକି ? ସୀତା ପଦାଙ୍କମାନ ବୋଲି ମାତ୍ର କହିବାକୁ ହେବ, ଦେଖ ।

ଅଦ୍ଭୁତ ରଚନ ରମ୍ୟତା ନମ୍ରତା
ଭଙ୍ଗୀରେ ରେଖା ଅବାର,
କମ ସବୁ ସମ, ଯେ ପାଦକୁ ଦୂରେ
ଶ୍ଳେଷି ଆସ୍ଥା ମୋହର,
ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉଅଛି, ସେ ପାଦର ଚିହ୍ନ
ଦେଖି ଏଠାରେ ଏବେ ଯେ,
ଅନାବରଣାସ୍ତ ସନ୍ତୋଷ-ସାଗର-
କଲ୍ଲୋଳକାନ୍ତରେ ଭାସେ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ସେପରି ହେଲେ, ଏ ପଦାଙ୍କପଙ୍କ୍ତିକୁ ମାନି ଅନୁସରି ବାଲ୍ମୀକି ଆଶ୍ରମ ପଦରେ ପହଞ୍ଚିବା । ଏ ନୂତନ ପଦାଙ୍କମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ମଧ୍ୟ ଏଠାକୁ ନିକଟରେ ଥିବେ ବୋଲି ମୋ ଭାବନା ।

(ପରେ ସୀତାଙ୍କର ପ୍ରବେଶ)

ସୀ—(ସ୍ୱଗତ) ଦୋହଳିତା କଣ୍ଡନ ହେଲା, ସାନ୍ଧ୍ୟୋପାସନ ସମାପ୍ତ ହେଲା, ହୋମକାର୍ଯ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା, ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନ ସମାଧାନ ହେଲା । ଭଗବତୀ ଭାଗୀରଥୀଙ୍କୁ ସ୍ୱହସ୍ତଗ୍ରଥିତା କୁସୁମମାଳା ସମର୍ପିଲି । ଆଜି ଏ କୁଞ୍ଜ ଏବଂ ଶୀତଳ କୁଞ୍ଜରେ ପ୍ରବେଶି ଅଳ୍ପ ଜଳ ପୂଜନଯୋଗ୍ୟ ପୁଷ୍ପ ତୋଳିବି ।

(କୁଞ୍ଜ ପ୍ରବେଶ)

ଲକ୍ଷ୍ମଣ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ଏ ପଦାତିକାଙ୍କୁରିକ ନିମରେ ପୁଳିନତଳ ଅତିରମ୍ୟ ସ୍ଥଳ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅପୂର୍ଣ ଦେଖା । ଅତଏବ ଅତ୍ରିତ ମଣ୍ଡିତ ଲତା ଗୁଳ୍ମର ସ୍ପର୍ଶରେ ରଶ୍ମି ପ୍ରମାଦେନୋଦନ କରି ବାଳୀକୁ ମଙ୍ଗଳିକ ହେଉଛି ।

ରା—(ପାର୍ଶ୍ୱରେ ନିଶ୍ୱାସି ଚଳିତ ଲୋଚନରେ) ଘଷ—ଘଷ !

ସୀତା—(ଶୁଣି ପ୍ରକାଶ) ଏ କିଏ ? ସଜଳଜଳଧରସ୍ତନିତ ଗମ୍ଭୀରସ୍ୱର ଘୋଷଣ ଦ୍ୱାରା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖଭଜନ ହୋଇଥିବା ମୋ ଅପଦାକୁ ପୁଲକିତ କରୁଅଛନ୍ତି ! ହେଉ କିଏ ନାଥଙ୍କ କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଯଥାର୍ଥ ନ ଜାଣି ଅସ୍ଥାନରେ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଇବା ମୋର ଉଚିତ ନୁହେ । ମାତ୍ର ଏଠାରେ ଜାଣିବାକୁ ହେବ କିଅଣ ? ପର ପୁରୁଷ ଶବ୍ଦ ମୋ ଶରୀରରେ ରୋମାଞ୍ଚ ବିକାର ଜନ୍ମାଇପାରେ ନାହିଁ । ସେ ଶାସନାନ୍ତ୍ରାଣ ଏଠାକୁ ଆସିଥିବା ସମ୍ଭବ । ଅତଏବ ଦେଖିବି, ନାହିଁ । ସେପରି ପରାଙ୍ମୁଖ ହେଲା ଜନଠାରେ ଏପରି ଅଭିମୁଖୀ ହେବି ବୋଲି ଭାବିବା ନିଷ୍ଠୁରର ମୋରେ ଯୋଗ୍ୟ ମାତ୍ର ଲଜ୍ଜାମାତ୍ର । ଅତଏବ ଅନାଇବି ନାହିଁ । (ପରାଙ୍ମୁଖୀ ହୋଇ) ଏହା କିଅଣ ? ମୋତେ ମୁଁ ବଶ୍ୟ କରି ପାରୁ ନାହିଁ । କାଳେ ମୋ ଦୃଷ୍ଟି ସେ ଦିଗକୁ ମାତ୍ର ପ୍ରସରଇ, ଆଉ କଣ କରିବି ? ରଜନୀଧୀନା ହୋଇଥିବାରୁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ସେପରି ମାତ୍ର ନିଯୁକ୍ତ କରିବା । (ନମସ୍ତି) ଅହୋ । ଦିଶିଲେ ବୋଲି ଆନନ୍ଦ ! ଚିର ବିରହପ୍ରାପ୍ତ ହେଲି ବୋଲି ଦୁଃଖ । ସ୍ପୃଷ୍ଟ ହେଲେ ବୋଲି ଭୟକମ୍ପ, ନିରନ୍ତ୍ରୋଣ ବୋଲି ଅଭିମାନ, ଚିରପରିଚିତ ବୋଲି ଅନୁରାଗ, ଦର୍ଶନାର୍ଥ ବୋଲି କରୁଣା, ଦଣ୍ଡୀ ବୋଲି ବହୁମାନ, କୁଶଳବଙ୍କ ତାତ ବୋଲି କୁଟୁମ୍ବିନୀ ସଦ୍ଭାବ ଏବଂ ଅପରାଧ ପ୍ରବେଶିକା ମୁଁ ବୋଲି ଲଜ୍ଜା, ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କ ସନ୍ଦର୍ଶନରେ କେଉଁ ଅବସ୍ଥା ଭୋଗିବାକୁ ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ ।

ଲକ୍ଷ୍ମଣ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ମୋତେ ଚାହିଁକି ହଠାତ୍ ହକାର ଲୋଚନ ସ୍ନେହପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଅନ୍ତୁ ବଦନ ଅବନତ କରି ମୌନକୁ କେଉଁ ଚାହିଁଛ ?

ରା—ପ୍ରିୟେ, ଜନସଞ୍ଚାରଶୂନ୍ୟ ହେବା ଏ ଅରଣ୍ୟକୁ ଏବଂ ଉତ୍ତୁଙ୍ଗହତରୁ-ଲ୍ଲତାପ୍ରସବାକୀର୍ଣ୍ଣରମଣୀୟ ସୈକତଶାଳିନୀ ଏବଂ ସାଗରଗାମିନୀ ହେବା ଏ ପ୍ରସନ୍ନସଲିଳବାହିନୀକୁ ଦେଖନ୍ତେ ଦଣ୍ଡକ ବନବାସ ସ୍ମୃତ ହେଲା ହେତୁକୁ ସେପରି ବିହ୍ୱଳ ହେଲି ।

ସୀତା—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ବନବାସ ମାତ୍ର କିନ୍ତୁ ବନବାସିନୀ ସ୍ମୃତା ହୋଇ ନାହିଁ ତ ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦୁଃଖୈକବାସ ହେଲା ସେ, ବନବାସରେ ସ୍ମରଣଯୋଗ୍ୟ ହୋଇ କଅଣ ଅଛି ?

ରା—ପ୍ରିୟେ, ଦୁଃଖୈକବାସ ହେଲା ସେ ବନବାସରେ ସ୍ମରଣଯୋଗ୍ୟ ହୋଇ କଅଣ ଅଛି ବୋଲି ଭାବୁଛ ? ଦେଖ—

ପ୍ରିୟାଙ୍କର କରପଲ୍ଲବପାଣିକି
ଧରି କରେ ମୁଁ ପ୍ରୀତିରେ
ବିବିଧସୁରଭିପ୍ରସଙ୍ଗ ଅତିଶ
ସାୟଂକାଳେ ରଙ୍ଗରେ ।
ଅମ୍ବର ତରଣୀ ଭ୍ରମନ୍ତେ ସ୍ମୃତିତି
ସଲିଳନଦୀପ୍ରଳାପେ,
ଅତିବିଳାସରେ ବାହାବିହରଣି
ସ୍ମରେଁ ମୁହିଁ ନିଜ ମନେ ।

ସୀତା—ହେ ନନ୍ଦନଦୋଷି, ସେପରି ସତାଳାପକୁ ଭୁଲାଇ ଦୁଃଖିତା ଏବଂ ଶରଣରହିତା ହୋଇଥିବା ଏ ଜନକୁ ଅଧିକତରରେ ବାଧୁଛ କାହିଁକି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ଶୋକ କର ନାହିଁ ।

ରା—ପ୍ରିୟେ, ହତଭାଗା ଶୋକ ନ କରିବ କପରି ? ଦେଖ—

ଅଧମକୁ ଯୋଡି ଲଭି ଦୁରନ୍ତ ବନେ,
ପରେ ଲଙ୍କାରେ ଏବେ ପୁଣି ଭାନନେ ।
ପ୍ରବାସ କରି ସୀତା ପ୍ର ଜୀବନରେ,
ପାଇଲେ ଆହା, କଷ୍ଟକୁ କଷ୍ଟ ପରେ ।

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ଶାବାସିତା ହେଲୁ ମୋ ନାମରେ ଏବେ ଏପରି ଦୁଃଖିତ ହେବା ତୁମ୍ଭର ଅନୁଚିତ ।

ରା—ହା, ଜନକ ରାଜପୁତ୍ରୀ !

ସୀ—ଅଳ୍ପ ପୁଣ୍ୟଭାଗିନୀ—ବର୍ଜନୀୟା ।

ରା—ହା ! ବନବାସ ସହାୟିନୀ !

ସୀ—ଆଉ ଏବେ ତାହା ନାହିଁ ତ ?

ରା—ହା ! କେଉଣି ଗଲ ?

ସୀ—ହତଭାଗିନୀ ଏ କେଉଁଠାକୁ ଯିବ ?

ରା—ମୋତେ ପ୍ରତିବଚନ ପ୍ରଦାନ କର ।

ସୀ—ଏ ଜନ ତ ଅସମ୍ଭାଷଣୀୟ, ପ୍ରତିବଚନ କେମନ୍ତେ ?

ରା—(ଶୋକାକୁଳ)

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ଶୋକ ପରିତ୍ୟାଗ କର ବୋଲି ମୋ ଜଣାଣ ।

ରା—ଭାଇ, ବୈଦେହୀ ଶୋଚନୀୟା ହୋଇଥାନ୍ତେ, ମୁଁ ଶୋକ ପରିତ୍ୟାଗ କରନ୍ତି କେମନ୍ତେ ?

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ବୈଦେହୀଙ୍କ ଶୋଚନୀୟା ହୋଇ ନାହିଁ । ଯାହାଙ୍କୁ ସ୍ୱ ବଲ୍ଲଭ ଏଭଳି ଶୋକାକୁଳ, ସେ କ୍ଲେଶ ଦାସ ହେଲେ ଶୋଚନୀୟା ନୁହନ୍ତି ।

ରା—ଭାଇ, ସୀତା କେଉଁଠାରେ ଅଛନ୍ତି ତୁମ୍ଭେ ଜାଣି ପାରିବ କି ?

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ଏବଂ ଅବସାନ ଜୀବାହିତ ଏମାନଙ୍କ ଚକ୍ରବାକୀ ପରି ସେ ଏଠାରେ—ଛାୟାରେ ଅଛି ବୋଲି ଜାଣ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟ, କେଉଁଠାରେ ଅଛନ୍ତି ଜାଣିବା ଅଶକ୍ୟ ।

ରା—ଭାଇ, ଶରକାଳାନ୍ତିକେ ରଘୁକୁଳ ମହତ୍ତ୍ୱ ଅଦ୍ୟ ବନ୍ଧିକ ହେଲା ।

(ରୋଦନ - ଭଙ୍ଗିମା)

ସୀ—(ଶୋକସ୍ୱରରେ) ଆହା ! ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ଅତ୍ୟନ୍ତ ସନ୍ତାପିତ ତ, କିସ କରିବି ? ସାହସ କରି ମୁଁ ନିରୋଧକ ମୋତକ ସେଚିବି । (ପାଦ ଛୁଇଁବା)

ନା, ଏପରି କୁହେଁ । ଜନ-ପ୍ରବାଦକୁ ପାଳିବାକୁ ହେବ ତ ! ମୁଁ ଶୋଭାବେଶବିଳାସିତା ହେଲେହେଁ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ମୋତେ ନ ଦେଖିବା ପୂର୍ବରୁ ବେଶପରି କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏବେ ଏ ସ୍ଥାନ ମୁନିଜନା-ଗମନଯୋଗ୍ୟ ଅଛି । ଅତଏବ ହଠାତ୍ କିଏ ହେଲେ ଆସି ମୋତେ ଦେଖିବେ ପରା ! ଏ ଲତାକୁଞ୍ଜରେ ଲୁକ୍କାନ ହୋଇଥିବା ମୃଗସଞ୍ଚାର-ସରଣୀରେ ଆଶ୍ରମକୁ ଯାଇ କୁଶଲବଙ୍କୁ ଅବାରନ୍ତି ।

[ପ୍ରସ୍ଥାନ]

(ବାଦରାୟଣ ଋଷିଙ୍କ ପ୍ରବେଶ)

ବାଦ—"ବତ୍ସ—ବାଦରାୟଣ, ଲକ୍ଷ୍ମଣସହାୟ—ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏ ବନକୁ ଆଗମନ କରୁ ପରି ଶୁଣା ହେଲା । ସେ ତପୋବନକୁ ଅମ୍ଭ ଦର୍ଶନାପେକ୍ଷାରେ ଥାଇ, ଅମ୍ଭେ ମାଧ୍ୟାହ୍ନିକକ୍ରିୟାବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ସ୍ୱୀୟ ବାସ୍ୟରେ ବସିଥିବେ । ତୁ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ ଅମ୍ଭେ ମାଧ୍ୟାହ୍ନିକ କୃତ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସମାପନ କରି ତଦ୍ଦର୍ଶନ ବାଞ୍ଛୁଥିବା ସମାଚାର ତାଙ୍କୁ ଜଣାଅ" ବୋଲି ବାଲ୍ମୀକି-ଭଗବାନ ମୋତେ ଆଦେଶ ଦେଲେ ତ । ଅତଏବ ଭଗବାନଙ୍କ ଆଜ୍ଞାନୁସାରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଅନ୍ୱେଷିବି ।

(ଗମନ କରିବା)

ଲକ୍ଷ୍ମ—(ଦେଖି ସସମ୍ଭ୍ରମରେ) ଆର୍ଯ୍ୟ, ହେଉଛି ! ଜଣେ ତପୋଧନ ଏ ଆଡ଼େ ଆସୁଅଛନ୍ତି ।

ରା—(ଲୋକଙ୍କ ପୋଷ୍ଟି ଉଟ୍ଟୋଳୀ ସ୍ଥିତ)

ବାଦ—(ନିର୍ଦ୍ଦେଶି) ହେଉଛି ! ଏ ଲତା ଗୁଳ୍ମ ପ୍ରଚ୍ଛାୟାରେ ପୁରୁଷଯୁଗଳ ଦେଖାଯାଏ । ଲକ୍ଷ୍ମଣସହାୟ—ରାମଚନ୍ଦ୍ର ହୋଇଥିବେ । (ସ୍ୱଗତ) ଆଉ ସନ୍ଦେହ କଅଣ ?

କନକ-କିରଣ ଶୀର୍ଣ୍ଣତାବିହୀନ
ମନ୍ଦେ ମନ୍ଦେ ଚନ୍ଦ୍ର ବାଳ,
ଲୀଳ ଏକ୍ତ ହେଲେ ମୃଗେନ୍ଦ୍ରଯୁଗଳ
ବିଚରନ୍ତି ମୃଗୀବ୍ରାଜ ।

ଧନାର୍ଦ୍ଧେ ଦେହଲେହେଁ ଗ୍ରନ୍ଥା ନ ଦୁର୍ଲଭ
ଯେ ବହୁଥିବା କୁକ୍ଷିକୁ,
ଉପନାମସୂତ୍ର ଶୋଭିତ ଶରୀରେ
ଅଛନ୍ତି ଏ ବଟୁ ।

କେବଳ ଅଭିମାନେ ପ୍ରଶ୍ନବଦ୍ଧାରୁମାନେ ନୁହେ, ଆଭାବ ଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟ ସେହେ ନିତ୍ୟ ସୁଲକ୍ଷଣଯୋଗ୍ୟ ହୋଇଛନ୍ତି । (ନିରୂପି)

ମଣ୍ଡଳୀଡ଼ାବନ୍ଧୁ କଠିନ ଶରୀର
ଅକ୍ଷଣରେଣୁ ଛନ୍ତ
ସୁବିଶାଳ ବକ୍ଷସ୍ଥଳ, ଦୀର୍ଘବାହୁ
ଏ ନିଶ୍ଚେ ଅଗିଙ୍କ ସୁତ ।

ମୁଁ ଏହାଙ୍କ ଲାଭର୍ତ୍ତବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଜଣାଇବି । (ସମୀପକୁ ଯାଇ) ମହାରାଜ, ସ୍ୱସ୍ତି ।

ରା—ମହାତ୍ମନ୍, ମୁଁ ନମଇଁ ।

ବାଦ—ରାଜଶ୍ରୀ ଭବ ।

ରା—ମୁଁ ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଆଗମନ ପ୍ରୟୋଜନ ଜାଣିବା ଇଚ୍ଛୁକ ।

ବାଦ—ପ୍ରେରଣମାତ୍ର ଅକୃତକୃତ୍ୟ ହୋଇ ବାଲ୍ମୀକି ଭଗବାନ ମହାରାଜଙ୍କ ଆଗମନାପେକ୍ଷିତ ।

ରା—ଅହୋ ! ମହାତ୍ମା ଅନୁକମ୍ପିଲ ।

ମହାଦ୍ଭୁତାପକୁ ଦୂରେ ପ୍ରେଲି ଭଦ୍ର
ଅନ୍ତପ ଯାତ୍ରେ ସେ ସ୍ଥଳୀ
କେତେ ଭକ୍ତମାର୍ଗେ ଦିବା ଯାତ୍ରା ଘଟ
ସ୍ଥଳ ମଧ୍ୟେ ଗଲା ଚଳି ।

ଆତ୍ମର—ମହାଦ୍ୱାର୍ଜନ୍ତକରତାପଶିଙ୍ଗିଣୀନ୍ତ୍ରି
ଯାଇଁ ପୁରକ ହୋଇ ଯିବେ,
କାଳାନ୍ତ୍ରୁ ସୁବର୍ଣ୍ଣପବନେ ମୁଖକୁ
ପ୍ରକାଶ କର ଦୂପରେ ।

ସ୍ଥିତ ବାହି ମନେ ଯାଆନ୍ତୁ ବହନ୍ତେ
ନଦୀରେ ତୁଙ୍ଗତରଙ୍ଗ
କଣ୍ଠସ୍ୱରଧ୍ୱନିସ୍ଫୁଟେ କରାଇ
ତୀର ଅବିଚ୍ଛେଦ ମାତଙ୍ଗ ।

[ସର୍ବେ ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ]

ଚତୁର୍ଥାଙ୍କ

(ବେଦବତୀ ଚକ୍ରବେଦ୍ୟା ନାମ୍ନୀ ତାପସୀଦ୍ୱୟର ପ୍ରବେଶ)

ବେଦ—ସଖୀ—ଚକ୍ରବେଦ୍ୟା, ସୁମାତୃଣଶଙ୍ଖୀତନିମିତ୍ତ ବାଲ୍ମୀକି ତପୋବନକୁ ଆସିଲୁ ତିଲୋତ୍ତମା ନିଜ ପ୍ରଭାବନିର୍ମିତ ସୀତା ରୂପରେ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦେ ଶୁଣି ସୀତାଦେବୀ ପାଖରେ ତାଙ୍କର ଅନୁକମ୍ପା ଅଛି କି ନାହିଁ ଜାଣିବାକୁ ପାରିଥିବା ପରି କହି, ସ୍ୱମନୁଷ୍ଠିତସ୍ଥାନ ଜାଣି ଆସ ବୋଲି ମୋତେ ପଠାଇଲା । ଅତଏବ ସଖୀ, ସେ କେଉଁଠାରେ ଅଛନ୍ତି, ମୋତେ ଦେଖାଅ ।

ଚକ୍ର—ସଖୀ—ବେଦବତୀ, ତୋତେ ତିଲୋତ୍ତମା କହିଲା ସମୟରେ ସେ ସମୀପଲତାକୁଞ୍ଜଗହନରେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇଥିଲି । ରାମବାତ୍ସଲ୍ୟ—କୌଶିକ ନାମକ ବିପ୍ର ଏ ସକଳ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଶୁଣିଲି ।

ବେଦ—ଅହୋ ! ମହାନର୍ଥ ଘଟିଲା ତ ! ସମସ୍ତ ରହସ୍ୟ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଜାଣିଲୁ ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ତିଲୋତ୍ତମା ସୀତା ବେଶର କପଟ ଅନୁକରଣ କରି ପାରିବ ? ଏହା ଶାପରେ ହେବାକୁ ଯାଇ ଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇ ପଡ଼ିବା ପରି ହେବ । ଅତଏବ "ସେ ଭଙ୍ଗୀ କର ନା" ବୋଲି ପ୍ରିୟସଖୀ—ତିଲୋତ୍ତମାକୁ ବାରଣ କରିବା ।

ଚକ୍ର—ସଖୀ—ବେଦବତୀ, ସୀତାଦେବୀ ଏବେ କେଉଁଠାରେ ?

ବେଦ—ସଖୀ ଶୁଣ, ଏ ସପ୍ତମ ଦିବସରେ ସମାଗତା ହେଲେ ତପସ୍ୱିନୀମାନେ ବାଲ୍ମୀକି ମହାମୁନିଙ୍କୁ ଭେଟି "ମହାଭାଗ, ମହାରାଜ ସନ୍ନିହିତ ହୋଇ

ଥିବାରୁ ଯଦ୍ୟପି ସ୍ନାନୀଶ୍ୱାଭୋପଭୋଗମାନସ୍ତବର୍ତ୍ତି ହେବା ସମସ୍ତରେ ଏ ଅଗ୍ନିମଧ୍ୟସ୍ଥିକା ନିଷ୍ଠୁରେ ଯଦିସନ୍ତ ନୟନଗୋଚର ହେବ । ଅତଏବ ତାହା ସ୍ତ୍ରୀଜନସ୍ୱାନର ଅନନୁକୂଳ" ବୋଲି ଜାଣନ୍ତି ସେ ଭଗବାନ ଜାମାନ କଣ୍ଠଲ ଦେଶରେ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ଯାଇ ବାଲ୍ମୀକ "ଏ ଦୀର୍ଘିକାଖର ସନ୍ନିଧି ସ୍ତ୍ରୀଜନ ସ୍ପୃଷ୍ଟନସ୍ତନଗୋଚର ନୋହୁ" ବୋଇଲେ । ତଦବଧି ସୀତା ଦେବୀ ସ୍ନାନ-ନସ୍ତନଗୋଚର ନୋହି ଦୀର୍ଘିକାତୀରରେ କାଳକ୍ଷେପ କରେ ।

ଯକ୍ଷ—ସଖୀ, ସ୍ନାନଙ୍କର ଏବଂ ଅପଣାଙ୍କର ସମ୍ବନ୍ଧ କୁଶଳବ ଜାଣନ୍ତି କି ?

ଦେବ—ଶୈଶବାରୁ ଏବଂ ମୁନିଜନସଂସର୍ଗରୁ ଜନକଜନନୀ ନାମ ତ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଦୀର୍ଘ ପ୍ରବାସରହିତ ନ ସ୍ନାନ-ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଜାଣିବେ କେମନ୍ତେ ?

ଯକ୍ଷ—ସଖୀ, ତୁ ତଳୋତ୍ପଳ କରକ ଯାଅ; ମୁଁ ସୀତାପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତିନୀ ହେବି । (ଉଭୟଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

(ଇଙ୍ଗିତସ୍ୱାବଲମ୍ବିତା ସୀତା ଏବଂ ତଳୋଦ୍ଧାଙ୍କର ପ୍ରବେଶ)

ଯକ୍ଷ—ସଖୀ ବୈଦେହୀ, ଅପୂର୍ବ ହୋଇଥିବା ଏ ଜୃମ୍ଭିତସ୍ୱରୂପ ଧାରଣ କିଏ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଦେଖାଇଲା ?

ସୀତା—ସଖୀ, ଏ ତ ଦୀର୍ଘିକାତରଙ୍ଗଶୀତଳ ବାତ ।

ଯକ୍ଷ—ସଖୀ, ଶାରଦଚନ୍ଦ୍ରିକାପରି ଧବଳ ଏବଂ ଅତି ପରିମଳାସ୍ୱାଦିତ ସହାଗତକୁଳଜାତ ମକରନ୍ଦଗନ୍ଧମଞ୍ଜୁଳ ହୋଇଥିବା ଏ ଦୁକୂଳ ପ୍ରଭାବ ଜନାନନ୍ଦକର ସିନା !

ସୀତା—ସଖୀ, ଲେଖେ ମହାରାଜଶାସନପ୍ରାପ୍ତବନବାସସମୟରେ ରାଘବଙ୍କ ଭାଗ୍ୟ ତଳ ଦକ୍ଷିଣାପଥ ପ୍ରସ୍ଥାନୋଦ୍ୟମ କରନ୍ତେ ଶବରୀବାସସମ୍ପୃକ୍ତ-ସଖୀସ୍ନେହସମ୍ପୃକ୍ତା ହୋଇ ବନଦେବତା—ମାଧ୍ୱୀବଣ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ପ୍ରୀତିରେ ସମ୍ପୃକ୍ତିଧବଳ ଏବଂ ବନ୍ଧୁଳ ପରିମଳ ଦେଖି ତାଙ୍କ ତିଥିସ୍ୱନ୍ତ ଉପହାରରୂପେ ଯୋଗେ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ସେହିଦିନ ଅର୍ପଣ ମଧ୍ୟ ସେ ଭୁଲେ ଥିଲେ । ଅସ୍ମ ଭଗବନ୍ତଙ୍କ ହସ୍ତମାନଙ୍କରେ

ସଖୀଭୂତ ଏବଂ ଚିରଦୁଃଖ ଏହାଙ୍କୁ ଦେଖି ଶୋଲି ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ଏହାଙ୍କୁ ମୁଁ ସାଦରେ ଧରିବି ।

(ରୋଦନ କରିବା)

ଯକ୍ଷ—ସଖୀ, ଭାଳ ନା—ଭାଳ ନା, ତପୋବନବାସ ବନବାସ ନୁହେଁ ବୋଲନ୍ତି ।

ସୀତା—ସଖୀ, ମୁଁ କ ଭାଳ ରଖି ପାରିବି କେମନ୍ତେ ? ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ଏ ତପୋବନକୁ ଆସିଲେ······ମୁଁ ଏକାକୀ ହୋଇ ପାର୍ଶ୍ୱନାଶ୍ୱାସ ତାଙ୍କ ଭଜ ହୃତ ଦିନ ଅତି କଷ୍ଟରେ ବଞ୍ଚିଅଛି । ଏହା ମାତ୍ର ମୋର ବ୍ରୀଡ଼ାସ୍ମାରଣକାରଣ ।

ଯକ୍ଷ—ସଖୀ, ଏହା ଅନର୍ଥକାତ—ଅନୁଭବିତବ୍ୟ । ତୁମ୍ଭେ ଏ ଦୀର୍ଘିକାଗାରରେ ରାଜହଂସମିଥୁନସମ୍ଭ୍ରମ ଆଲୋକ ବିନୋଦକୁ ଯାଅ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆସକ୍ତା ହେବି । (ଗମନ କରିବା)

ସୀତା—(ଦୀର୍ଘିକାକୁ ଦେଖି ସ୍ୱଗତ) ଏ ରାଜହଂସମିଥୁନ ଅତି ଧନ୍ୟ ସିନା । ବିରହଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ଏମନ ସମାଗମ-ସୁଖ ଅନୁଭୋଗ କରେ । ଦମ୍ପତିଙ୍କୁ ମୋ ବିରହ ସମ ବିରହ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ଦକ୍ଷ ଶିକ୍ଷକ କେଉଁଠାରେ ହେଲେ ନ ଥିବା ନିଶ୍ଚୟ ! ହଂସଗଣ ମଧ୍ୟ ପରସ୍ପର ମୁଖପୂରିତମୃଣାଳସମର୍ପିତନଳମଧୁର ହୋଇ ଲୁଚି ପ୍ରସଙ୍ଗ କରେ ।

ଯକ୍ଷ—(ନିଭୃତି ସ୍ୱଗତ) ଅହୋ ! ଏ ମୁନିଜନ ସମସ୍ତେ ପ୍ରସନ୍ନମନରେ ଏଠାରୁ ଆପଣା ଆସନମାନଙ୍କୁ ଚେଷ୍ଟା ଭାବରେ ବଲ୍କଳାମ୍ବରମାନଙ୍କୁ ସଜାଡ଼ି ଏବଂ ବାଷ୍ପପୂରିତଅକ୍ଷିଲୋଚନ ହୋଇ ଏକମୁଖଭାବରେ ଚାଳନ୍ତି ! ମୁଁ ଯିବି ମହର୍ଷିଙ୍କ ନିକଟକୁ ଉଡ଼ିଥିବେ ।

(ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

(ଚିନ୍ତାକ୍ରାନ୍ତ ରାମ ଏବଂ କଣ୍ୱଙ୍କର ପ୍ରବେଶ)

କଣ୍ୱ—'ବତ୍ସ, ନୈମିଷାରଣ୍ୟ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୂର୍ତ୍ତି ଦର୍ଶନରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ବିନୋଦିତ କର" ବୋଲି ବାଲ୍ମୀକି ଭଗବାନ ମୋତେ ଆଦେଶ

ଭଲେ ! କିନ୍ତୁ ଏ ତନ୍ତ୍ରପରାଧୀନ ମାନବ ହୋଇ, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷ୍ଠିତ ହୋଇପାରୁଲେହେଁ ମୋତେ ଜାଣି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି ।

ଅବନ୍ଧୁର ପଥେ ମଧ୍ୟ ବାରମ୍ବାର
ଭ୍ରଂଶ ପାଇ ପାଦଯୁଗ
ମତେ ମନେ କରି ଆସନ୍ତି ଚାଲନ୍ତି,
ହୋଇଲେ ମଧ୍ୟ ଅଦୂରଗ ।
ମୁଖ ନତ କରି ଅତି ଶୋକପ୍ଲୁତ,
ହୋଇଲେହେଁ ଏ ଅଠବାକ !
ଅନାଇଁ ନାହାନ୍ତି ଭଲେ ହେଲେ ଅହୋ !
ପ୍ରସାରି ନିଜ ଦୃଷ୍ଟିକି ।

(ଲବଠବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ହେ ମହାରାଜ !

ରାମ—ଅହା ! ବତ୍ସ୍ୟ, ତାପସ ବନ୍ଧୁଭାବରେ ସମ୍ବୋଧିଲ ! ତଥାପି ଏ ଅପରାଧ ବସ୍ତୁଃପରଣାମର; କିନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭର ନୂତନ ।

ଦେଖିଲେ ତୁମ୍ଭର ରାମ ମୂର୍ତ୍ତି; ମୋର
ଲବ୍ଧ ତୁମ୍ଭେ ଏ ନିକଟ ।
ବଦଳନ୍ତେ ଅମ୍ଭ ବନ୍ଧୁର ଅଧୁନା
ତୁମ୍ଭେ ଅର୍ଦ୍ଧ ମୁଁ ନୂତନ ।

ଲବ—ଅହୋ ! ଏ ଉପାଳମ୍ଭ ଧୀରୋଦାତ୍ତ ସିନା !

ରାମ—ବତ୍ସ୍ୟ, ତୁମ୍ଭ କଥାନକୁ ଶୁଣିବୁ କହ ।

ଲବ— ସୁରଭିତମୁନବାରଣାରେ ସବୁ
ଦୀପ କରି ସୁବାସିତ,
ପରିଣତ ଦୁର୍ଘ୍ୟ ଫଳକର ରମ୍ୟ
ଚଳୁଥିତ ଦବଦାତ ।
ନୀଳପଦ୍ମରେଖ ପରି ଦେଖା ଦେବା
ଉପାନ୍ତ ରେଖା ସଂଯୁତ,
ଏ ରମ୍ୟକାନନ ତୁମ୍ଭ ମାନଙ୍କୁ
ଲକ୍ଷିଥାଏ କି ଭଲ କି ?

ରାମ—ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କାରଣ୍ୟସ୍ଥିତମାନସ ହେବା ମୋତେ ଏ ତପୋବନ ମୁଗ୍ଧ କରେ । ମୁଗ୍ଧ କରେ ନାହିଁ ବୋଲିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ । ଦେଖ—

ଦାବାଗ୍ନିକି ଭିନ୍ନ ହୋମାନଳ, ବୃକ୍ଷ—
ପ୍ରଭବକୁ ସୁପକ୍ୱ,
ବାହଗଲୁଡକୁ ସାମଗାନ, ମୃଗ—
ବ୍ରାତକୁ ମୁକ୍ତାକଣ୍ଠେ ।
ବୋଲି ଏକାନ୍ତରେ ଭାବ ମୁହିଁ ଏହି
ନୈମିଷବନଭୂମିରେ,
ପଦେ ପଦେ ପାଦ ବାନ୍ଧୁଅଛି ଅତି
ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରକ୍ରୀଡ଼ାରେ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ସକଳ ଜଗଦାଧିପତ୍ୟ ନିକ୍ଷେତ୍ରସ୍ୱ କାରଣ ଏବଂ ଧର୍ମୈକପରଶୃଣ ହେବା ମହାରାଜାଙ୍କର ପୂର୍ବ ରାଜର୍ଷିବଂଶାଧିଷ୍ଠିତ ଏବଂ ନାନ୍ତ୍ରଶ୍ଚାନ୍ଦ-ତାଟୀଶିଖିଶୋଭିତ ହେବା ନୈମିଷରେ ଏକାଳ ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ମୃତିରୂପ ସିନା !

ବଳ ଶରୀରେ ନାଭଯାଏ ଲୋକ
ବନସ୍ଥଳୀ ଲଭି ସରେ,
ଗୁରୁଜନ୍ମପୁଣ୍ୟଫଳରେ ସ୍ୱର୍ଗ
ମାର୍ଗକୁ ଭତି ଯୁକ୍ତରେ ।
ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁବଂଶରେ ସୁତଙ୍କରେ ରାଜ୍ୟ
ଭାରକୁ ଦେଇ ଅନ୍ତରେ,
ମୋକ୍ଷ ବାଞ୍ଛି ଅବଲମ୍ବନ୍ତି ଏହି
ବନକୁ ମୁନି ବୃତ୍ତିରେ ।

ରାମ—[ନମସ୍କାର କରିବା]

ଲକ୍ଷ୍ମ—ମହାରାଜ, ଅନନ୍ୟତପୋବନସାମାନ୍ୟ ହେବା ଏହି ନୈମିଷାରଣ୍ୟ-ମାହାତ୍ମ୍ୟ ଅବଲୋକନ କର ।

ନିର୍ଝରିଝ଼ିତ ହିମାଂଶୁଶୀତଳ
ଝରଣିମିଶ୍ରିତ ବାସ
ହ୍ରାସ କଲୁ ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳଚଣ୍ଡତର
ଖରକାଳର ବାହାର ।
ନନ୍ଦନପକ୍ଷରେ ସର୍ବୀଣତର୍ମ୍ମ
ତାପ ହୁଅନ୍ତେ ବଢ଼ିତ,
ତାପଶୂନ୍ୟ ହେଇଯାଏ ପ୍ରାଣିଦେହ—
ସୁଗଳାର ଅଧିଗତ ।

ଅପ୍ସରୀ—
ଏ ନନ୍ଦନବନକୁ ହୁଅନ୍ତେ ପ୍ରତ୍ୟହ
ସମାଗମ ଶଙ୍କରର
ଛାଡ଼ିଲି ନନ୍ଦନବନସ୍ଥ ସନ୍ତାନ
ଭକ୍ତ ପ୍ରଭାତ ପ୍ରଭାବ ।
ଅଭିନବରୂପରେ କରନ୍ତେ ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍କୁ
ଲୁଣ୍ଠିବା ଏ ନୃପବାଳ
ସୌହବଣୀଶୁଭକ୍ତ ଘର୍ଷଣାରୁ
ସତ୍ୟଂସୁତଗୀର ।
ଋଷି—(ଦେଖି) ସବୁତପସ୍ୱୀଙ୍କ ସମାଧିର ହେବା ଏ ଅନିର୍ବାଣ କାରଣଟି
ସୁରନାର ନନ୍ଦନବନକୁ ବାହୁଡ଼ିଲେ ।
ଏ ମହାଯାଗରେ ସୁରେଶ୍ୱରବାହନ
ବେଦମନ୍ତ୍ର ସ୍ତବକୁ
ମନଭାବ ଦେଇ ଶୁଣି ସ୍ତୋତ୍ର ହୋଇ
ବରଷି ଦାମହସ୍ତକୁ ।
ପୁଲୋମନନ୍ଦିନୀ ବାସବସୋହାଗିନୀ
ଯୋଗ୍ୟ ବେଣୀକାବନକୁ
ସର୍ବଦା ଧାରଣୀଧରଙ୍କ ହୃଦରେ
ଦିଅ ଏହି ସନ୍ତାପକୁ ।
ବଣ୍ଡୁ—ଅପ୍ସର ଏହା ଦେଖ ନାହିଁ କି ?

ବାସିତକପୋଲମଦପାନଲୋଲ
ମାନସରେ ଘଲ୍ ହୋଇ
ଅସିଲ୍ଲ ଧ୍ୱନିତ ଭ୍ରମରଙ୍କ ବାହିନୀ
ପୂରୁଷବା ପାଇଁ ନୋହୁ ।
ସ୍ଥିର ହେଉ ସାମସାମଗାନରବ
ଶ୍ରବଣବର୍ତ୍ମୁଁ କେବଳ
ଏ ବଣର ମଦଗଜଗଣ ଗୁରୁ
ଶ୍ରବଣତାଳ ନିସ୍ତଳ ।

ଦୁମ—(ହସି) ଏଠାରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଅଣ ?

ମୁନିବରପୁଣ୍ୟତମମଧୁର
ସାମଗାନରବ ପ୍ରବାହିନୀର—
ଗଣରେ ମଧ ତର୍ଜ୍ଜିମୁଖଭର
ହେଉଥାନ୍ତେ ଏହି ତପୋବନର;
ପକ୍ଷୀଙ୍କ କଥା, ତହଣୀ ହୋଇବ ନାହିଁ କି ବୃଥା ।

ବି—(ସ୍ୱଗତ) ଅହୋ ! ପ୍ରବାସରେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର କେତେ ନିର୍ବେଦ ! ବିରହୀ ଜନେ ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଶୂନ୍ୟହୃଦୟ ବୋଲି ଭାବନ୍ତି । (ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ସାବଧାନରେ ଏ ଆଡ଼େ ଦେଖ ।

ବସନ୍ତ ଗଲେହେଁ ଅଦ୍ଭୁତରେ ମୁନି
ମହା ପ୍ରଭାବୁଁ ବାସିତ
ସୁମଙ୍ଗଳସ୍ତୁତ ସହକାର ଶାଖା—
ନାଦପୂରେ ନୋହୁ ରତ ।
ଭ୍ରମରେ ଅଶ୍ରୁ ନେହେଲେହେଁ ଘୋଟନ୍ତେ
ପ୍ରସ୍ତରଳୁ ହୋମ ଧୂମ,
ସରୋବରତୀରେ ବାଳାଗ୍ରିତାଙ୍କି
ଶର୍ମ୍ମିଳୁ ଭରନ୍ତି ଧାମ ।

ରୁ—କଅଣ ଏ ! ଅନବରତ ହୋମ ପରବର୍ତ୍ତିତ ହେବା ଏ ଧୂମପୁଞ୍ଜ କେବଳ ଭ୍ରମରଙ୍କୁ ମାତ୍ର ନୁହେଁ, ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ମଧ ବାସ୍ତ କରୁଅଛି ।

(ଧୂମ ବାଧାଭିନୟ)

ଲ—ଧୂମବର୍ତ୍ତି ନୟନାତପୀଡ଼ିତବାକ୍ୟ ପରି ଲୁଚେ ବାକ୍ୟ ।

ରା—ଶ୍ଳୋକ— ସୀତା ବିୟୋଗସନ୍ତାପୁଁ ସଦାଗଳିତଲୋଚନ
ସୁବୁଧ ମନେକରି ଅଙ୍ଗ ନୃପୀଡ଼ାସ୍ତ୍ର ଧୋମଧୂମସ୍ତୁ ।

ଲ—ଅତଏବ ମହାରାଜ, ତୁମ୍ଭ ସମ୍ମୁଖରେ ଥିବା ଅଚ୍ଛନପାଧିକାରେ ସ୍ନାନ କରି ଏବଂ ଶୀତଳଜଳରେ ନୟନ ପଖାଳି ଧୂମଜନିତବାଧାଶେଷ କରି ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ମାତ୍ର ଏଠାରେ ବିଶ୍ରାନ୍ତି ଲଭ । କୁଳପତିଙ୍କ ଅଗ୍ନିହୋମ-ବେଳା ହେବାରୁ ତାଙ୍କ ସନ୍ନିଧିକୁ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିବା ।

(ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

ରା—(ଗମି) ଏ ପୁଷ୍କରିଣୀରେ ଓହ୍ଲାଇବା । (ଓହ୍ଲାଇ) ଅହୋ, ଏ କମଳାକର-ନୀର କେଡ଼େ ସ୍ୱଚ୍ଛ ! (ନୀରେ ସୀତାଚ୍ଛାୟା ଦେଖି ସସମ୍ଭ୍ରମରେ) କଅଣ ଏ ! ସୀତା ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ଅଛନ୍ତି !

(ଦର୍ଶସ୍ପୃହାଭିନୟ)

ସୀତା—ଅହା ! ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀଅନୁଦର୍ଶନସକ୍ତା ହୋଇ ଅତିକିଛି ପ୍ରମାଦଜାତସୁଦ୍ଧିକୁ ଦେଖି ପାରିଲି ନାହିଁ । ଅପସରିବି ।

[ସ୍ଥିତା]

ରା—ଏ କଅଣ ! ମୋତେ ନ ଅନାଇ ସୀତା ବାହାରି ଯାଉଛନ୍ତି !

ଅଳକାରଭରତପଥପାଣ୍ଡୁ ଲଲପନ,
ମୋହର ବାରବ୍ରତୁଷ୍ଟି କରନ୍ତେ ଜୀବନ ।
ବନ୍ଧୁ ଭାବେ ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧି ଦଶିଲେହେଁ ପୁଣି,
ମୋତେ ଛାଡ଼ି ଅନାଥାକୁ ଯାନ୍ତି ଭୁକମ୍ପିନୀ ।

ଏହାଙ୍କ ଅବଶ୍ୟ । (ଉଭ ପ୍ରୟାସ) ଏ ସୀତା ନୁହେଁ !

ଏ ସରସୀଶରଦସରସୀରେ ଗଙ୍ଗା
ସୀତା ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଦିଶେ,
ଜଳ ଭିତରେ ଯେ ଲକ୍ଷ୍ମୀମୂର୍ତ୍ତି ମାତ୍ର
ବୋଲି ଦେଖିଲି ଅନନ୍ଦେ ।

ଅତଏବ ସେ ପ୍ରକୃତିର ମୂଳପ୍ରକୃତିକି ଶୋକିବ । (ଶୋକ) ଏ ପାର୍ଥିବାଗାର ନାଃଶମାଉବାଲ୍ଲ ଅଛି । ବାସ୍ତବନା ପ୍ରତିବାସ୍ତ ଅସମ୍ଭବ । ଏହା କଅଣ ?

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ଏଠାରେ ମୋ ପ୍ରତିବାସ୍ତୁ ତ ଦେଖିଲେ, ମୋତେ ନ ଦେଖିବା କାରଣ କଅଣ ? (ଭାବି) ହଁ ! ବାସନ୍ତି, ଏ ତପୋବନ-ସ୍ଥିତ ସ୍ତ୍ରୀଜନ ଏ ପାର୍ଥିବାଗାରରେ ସୁଜନସ୍ତୁନଗୋଚର ନୋହିବା ମହର୍ଷିପ୍ରସାଦ । ପ୍ରତିବାସ୍ତୁ ମଧ୍ୟ ଅଦୃଶ୍ୟ ହେଉ ବୋଲି ମହର୍ଷି ଆଦେଶ ଦେଇଥିଲେ, ତାହା ଏ ଜନର ମହାନୁଗ୍ରହ ହୋଇଥାନ୍ତା । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକୃତି ଦୃଶ୍ୟ ନ ହେଉ ପାଇଁପାରୁଥାନ୍ତି ।

ରା—ଯାଉ, ପ୍ରବଳ ସଲିଳ ମଧ୍ୟରେ ପଶିଲି ସେ ପ୍ରତିମା ସୀତାକୁ ଯାଇ ଦେଖିବି । (ଦେଖି) ଅହା ! ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଗଲ କି !

(ମୂର୍ଚ୍ଛିତ)

ସୀ—ଅହା ! ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହେଲେ ତ ! ସମୀପକୁ ଯିବି । (ଗମି) ନା, ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ଚଳିତ ହୋଇ ପୁଣି କୁପିତ ହେଲେ, ମୁନିଜନେ ମୋତେ ଅବିନୀତା ବୋଲି ଭାବିବେ । ଅତଏବ ଫେରିବି । (ଫେରି) ତଥାପି ଏ ସ୍ନିଗ୍ଧସ୍ପର୍ଶଚଞ୍ଚୁରଣସମର୍ଥ ନୁହେ । ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କ କୋପ ମୋ ଠାରେ ପ୍ରବଳ, ମୁନିଗଣ ମୋତେ ଅବିନୀତା ବୋଲନ୍ତୁ, ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଥିବା ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଉପେକ୍ଷା କରି ପାରିବି ନାହିଁ । (ଅଗ୍ରସର ହୋଇ) ହେ ଲୋକପାଳେ, ଶୁଣ ! ମୁଁ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ବାସିତା । ତଥାପି ଅଜ୍ଞାତବଶୁଁ ତାଙ୍କ ଶାସନକୁ ଏବେ ମୁଁ ଲଙ୍ଘୁ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଶୋକାବେଗବଳାତ୍କାରବଶୁଁ ରହି ନ ପାରି ମୁଁ ଏପରି ସାହସ କରୁଅଛି । (ନିକଟକୁ ଯାଇ ଏବଂ ପରିଶୀଳନ କରି) ଅହା ! ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ପରିତ୍ୟକ୍ତ ଚେତନ ପରି ଦୃଶ୍ୟ ହେଉଛନ୍ତି !

(ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା)

ରା—(ଚେତନାପ୍ରାପ୍ତ)

ସୀ—(ସମ୍ପର୍କଠାରୁ ଦୂର ହେବା)

ରା—କ'ଣ ଏ ? ମୋ ଶରୀର ହଠାତ୍ ପୁଲକିତ !

ସୀ—ସେପରି ଶାଳୀନତା ତେଜାଇ ଏପରି ସାହସ କଲି ହେତୁରୁ ମୁଁ ଲଜ୍ଜିତା ହେଉଛି ।

ରା—(ସବିଳାସରେ) ଜାନକୀ, ଗାଢ଼େ ଆଲିଙ୍ଗନ କର

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ମୁଁ ଅପରାଧିନୀ ହେଲି ।

ରା—ଦେମାତେ ଦାଅ ଦର୍ଶନ ତୁମର ।

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ପଞ୍ଚଶାସନ ଧାରଣ କରନ୍ତି, ମୁଁ ହତଭାଗିନୀ, କିପ କରିବି ?

ରା—ଆର୍ଦ୍ର କୋପ ସଙ୍କୋ ଦୂରହର ।

ସୀ—ମୁଁ ସଖି ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଦେହାପର ଜଣା କରୁଅଛି ।

ରା—କମା ଅନ୍ତରୁଣୀ ମୋରେ ଆଚର ?

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ଏହା ଶାପସ୍ତୋତାଳନ୍ତ ଦିନା !

ରା—ଦେବୀ, ମୋ କଣ୍ଠଣି ଶ୍ରବଣ କର

ସୀ—ମୁଁ ଅବହିତା, ଆଜ୍ଞା ଦିଅ, ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର !

ରା—ତୁମ୍ଭେ ପତିପରାୟଣୀ ନାରୀର ।

ସୀ—ଉହୋ ! ମୋ ପ୍ରାଣ ଆଜି ବିବର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ଭ ।

ରା—ଚାଲ ତୁମ୍ଭକୁ ଦେଶରୁ ବାହାର

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ଏତେକ ପରିଜନଙ୍କ ନାମ୍ନାନୁରୂପ ସମର୍ଥ ଦିନା !

ରା—ଦୁଅ ପ୍ରଜା ଯେମି ହୋଇ ମୋର ।

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରଜନକ ହୁଅ, ମୁଁ ସବଦା ପ୍ରଜନା ମାତ୍ର ।

ରା—

ବାହୁ ଉପଧାନ କରି ଚନ୍ଦ୍ରରଜନୀରେ
ସୁନ୍ଦରସୌଧତଳ୍ପରେ କୋମଳଶେଯରେ ।
ଦେବି ତୁମ୍ଭ ପାଶେ ଶୋଇ ସୁଖରେ ହୃଦକି
ବଞ୍ଚାଇବା ଆଉ ଆଜି ଲଭି ପାରିବ କି ?

ସୀ—ଜନପଦବାଦଶ୍ରୁତ-ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ଏ ଜନଶ୍ରୁତିରେ ଥାଉଁ ଏତେ ଲଜ୍ଜିତ ହେଉନ୍ତି କି ?

ରା—ହା ! ପ୍ରିୟା—ଜନକରାଜତନୟା, ପ୍ରତିବଚନ ପ୍ରଦାନ କର !

(ମୂର୍ଚ୍ଛିତ)

ସୀ—ଅହା ! ଏ କିଏ ! ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ପୁଣି ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ! ପ୍ରବୋଧିବି ।

(ପଟାନ୍ତରେ ଛୁଇଁବା)

ରା—(କର ପ୍ରସାରି ପଟାନ୍ତ ଧରି) କଅଣ ! ପଟାନ୍ତ ପରି ପ୍ରତୀୟମାନ ! ଏହା କିଏ ହୋଇଥିବ ? (ଭାବି)

ଜଗତେ ସୀତା ପରି ପ୍ରଭାବାନ୍ୱିତା,
ମୋତେ ଦିଶି ନାହିଁ ତ ଆନ ବନିତା ।
ମୋ ଶରୀରକୁ ଯାକ ପଡାଇଲରେ,
ମନେ ହେ ରହି ଅଛନ୍ତି ନିଶ୍ଚୟରେ ।

ଏହାଙ୍କୁ ମୁଁ ଦେଖିବି । (ଆଖି ମେଲି) ଅନବରତ ବାଷ୍ପପୂରିତ ଲୋଚନଦ୍ୱୟରୁ କିଛିହିଁ ଦିଶୁ ନାହିଁ । ଏହାଙ୍କୁ କିପରି ନୟନ ପୋଛିବି !

(ନେତ୍ରପଟ କରିବା)

ସୀ—(ଭୟ ଓ ଶଙ୍କା ବହି) ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ତୁମେ ପ୍ରଣୟକୋପିତ ପରକୀୟୋ-ତ୍ସବରେ ବନବାସୀ-ଏକାକିନୀ ଅବାଧେୟ ଅଟେ ।

ରା—(ଲୁଣ୍ଠିତ ଶୋଭିଶ୍ୱରୀଙ୍କୁ ଦେଖି) ଦେବଲୋକ ଶ୍ୱରୀଙ୍କୁ ମାତ୍ର ମୁଁ ଦେଖୁଅଛି । ପରଧାନ (ଦୃଶ୍ୟ) ଦୃଶ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ ତାହାଙ୍କ (ଦେଖି)

ଅବିବେକକ ହୋଇ ଅନ୍ୟାର ବସନ,
ଧରିଲି ମୁହିଁ ଭ୍ରମକ ଅବଗର୍ଜି ।
କି ଅବା ଏହା ତନ୍ଦ୍ରା ଭବତରର,
ଶରତଗର୍ଜିତ ହୋଇ ସୁନ୍ଦରତର ।

(ପୁଣି ଦେଖି) ଆହା ! କଅଣ ଏ ! ହଠାତ୍ ଅନ୍ୟାଂଶୁକ ବୋଲି ଭାବିଲି । ଏବେ ଜାଣିଲି, ଏହା ଦେଶିବ ଭକ୍ତିକୁ ବନଦେବତା ମନ୍ଦାଦେବୀ ପ୍ରଦତ୍ତ ମାତ୍ର ! ନିଶ୍ଚୟ ଅପମାନିତ ହୋଇ ହଠାତ୍ ଏହାକୁ ଅନ୍ୟାଂଶୁକ ବୋଲି ଭାବିଲି !

ଶ୍ରୀ ଉତ୍ତମଦେବବର୍ମ ରଚନାଳୀ—

ସ୍ୱପ୍ନଦର୍ଶନରେ ସୀତାଙ୍କ ପ୍ରତିକୃତି ଦେଖି ଧ୍ୟାନପୂର୍ଣ୍ଣ ଲେଖା—

ସୀତେ, ପ୍ରେୟସି ଚେତନା. ଲଭ ଅଚେତେ ପ୍ରିୟ ଏବେ

ସେବାକୁ ସୀତାଙ୍କର ଅନ୍ତର—ସୀତାଙ୍କ ଭିତରୁ

ଲଭ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଦେଖି ବିଭ୍ରାନ୍ତା ସୀତା

ଧ୍ୟାନରେ ପୁଲକେ ମଗ୍ନ ହେଉଥିଲା

ଲଭେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଅନୁରାଗ ।

ସ୍ପର୍ଶସୁ-ବେଳାରେ କଣ୍ଠପାଶ; ଚ୍ୟୁତେ ଦଣ୍ଡ,
ରତାନ୍ତ କାନ୍ତତନୁସ୍ମରମ୍ବରବ୍ୟଞ୍ଜନ !
ପ୍ରଣୟକୋପେ ଲଗାଇଥା ଶେଷ ପ୍ରିୟାଙ୍କର,
ଏ ବେଳେ, ଭାଗ୍ୟେ ଏଠାରେ କରସ୍ଥ ମୋହର !

ସୀ—ଭାଗ୍ୟ ! ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ଚିହ୍ନିଲେ ।

ବୃ—ପ୍ରିୟାଙ୍କ ପ୍ରେମାସ୍ପଦ ହେବା ଏହାକୁ କେଉଁନ ସମ୍ମାନ ଭଳିବ ? (ଭାବି) ଏହା ମାତ୍ର ଏହାର ଅନନ୍ୟସାଧାରଣ ସମ୍ମାନ ବିଶେଷ । (ତୋଡ଼ାଇ ହୋଇ ନିଜକୁ ଦେଖି) ପ୍ରାବରଣୋପରି ପ୍ରାବରଣ ଧାରଣ କଲି ମୋତେ ଦେଖି ମୂଢ଼ଜନେ ଆକ୍ଷେପ କରିବେ । ଅତଏବ ମୋର ଉତ୍ତରୀୟକୁ ବଦଳାଏ । (ନିଜ ଉତ୍ତରୀୟକୁ କାଢ଼ି ଉଡ଼ାଇବା)

ସୀ—(ଉତ୍ତରୀୟକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ସହର୍ଷରେ) ଆହା ! ମୋର କେତେ ପ୍ରିୟ ସାର । ଏହା ଜିଇଁଥିବାର ମହାଫଳ । (ସ୍ପର୍ଶି) ଅହା ! ମୋ ଅଦୃଷ୍ଟ ! ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କ ଉତ୍ତରୀୟ ଅଙ୍ଗରାଗାଦିରଞ୍ଜିତ ହୋଇଅଛି । ପୁଷ୍ପବସାନେ ସବୁଆ ସତ୍ୟଏଣି । (ଅବଗୁଣ୍ଠନ କରି) ପ୍ରିୟଜନ-ସ୍ପର୍ଶ ସୁଖସ୍ପର୍ଶ ହେବା ଏ ଉତ୍ତରୀୟକୁ ଘୋଡ଼ାଇ ହୋଇ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ବକ୍ଷସ୍ଥଳ-ସଂଲଗ୍ନା ହେଲି ପରି ମୁଁ ଅନୁଭବମାଣା ହେଉଅଛି ।

ବୃ—ଭଅଣି ଏ ! ମୋ ଉତ୍ତରୀୟ ମଧ୍ୟରେ ନ ପଡ଼ୁ କାହିଁକି ଧାରଣ କଲ । ବେଶ ହେଉଛି ମୋ ମନୋରଥ ଅଧିକ ଫଳା ବୋଲି ମୁଁ ଭାବେଁ । ଉତ୍ତରୀୟାପହରଣ କଲଙ୍କାସ୍ପଦରେ ପଡ଼ିଲି । ସୀତା ଅଦୃଶ୍ୟା ! ଏ ଭଅଣି ? ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲା ପ୍ରଭାବ ତାହା ହୋଇଥିବ । ତାଙ୍କୁ ମୋ ପ୍ରତି ବିଲୋକିବା ଉପାୟ କଅଣ ? ହେ ବୈଦେହୀ, ପୂର୍ବ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଜାଣି ସ୍ନେହେ ସ୍ମୃତି ନାହିଁ ତ ! ମୋତେ ଦର୍ଶନ ମାତ୍ରରେ ମୁକ୍ତା ସମ୍ମାନ କଲୁ ନାହିଁ ।

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର, ଅଦ୍ୟ ମଧ୍ୟ ପୂର୍ବବୃତ୍ତାନ୍ତ ଭଅଣି ?

ବୃ—ଚରଣକୁରେ ଲୁଚେ ଲୁପ୍ତପାଦଶବ୍ଦ
ନୀନନ୍ତେ ଏକଦା ପାଟେ,
ଲୁଚି ଅକଣାରେ ପଛେ ପଛେ ଯାଇ
ଧରନ୍ତି ମୁଁ ଧରନ୍ତେ ।

ତୋଳିଲୁ ସୁମାଳ ବାଣ୍ଟି ହୋଇଗଲା
ଯେ କ୍ଷିତାସ୍ତୁ ଭେଦେ ଚହଲେ,
ଶାରଦପୂର୍ଣ୍ଣେନ୍ଦୁବଦନା ତୁମ୍ଭର
ସ୍ମରଣୀ ହୁଏ କି ହାଲେ !

ସୀ—ଆର୍ଯ୍ୟମିତ୍ର, ସେହି ହେତୁରୁ ମୋର ଦୁଃଖକାରଣ ହେଲା ।

ସା—ଏ କଅଣ ! ଯେବେ କହିଲେ ଶୁଭବଚନ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି !

ସୀ—ସାୟଂ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୀପ ହେଲା । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଥିବା ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଦେବତା ପୂଜାସ୍ଥ କରି ବାହାରିଯିବା ଅନୁଚିତ । ଏବେ କଅଣ କରିବି ? (ଦୃଷ୍ଟି ନିକ୍ଷେପ କରି) ହେଉଛି ! ଭାଗ୍ୟବଶରୁ ପ୍ରିୟବୟସ୍ୟ—କୌଶିକ ନିକଟ କାହିଁ ଖୋଜୁଥିବା ବ୍ୟଗ୍ର ପରି କୌତୂହଳ ସମାବେଶନିମିତ୍ତନମ୍ର ହୋଇ ଏ ଆଡ଼େ ଆସୁଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ବାହାରିଯିବି । [ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତା]

(ଖୋଜି ଖୋଜି କୌଶିକର ପ୍ରବେଶ)

କୌ—ପୂଜ୍ୟ ମହାରାଜ କେଉଁଠାରେ ଅଛନ୍ତି ? (ଗମି ଏବଂ ଦେଖି) ହେଉଛି ! ଏଠାରେ ପ୍ରିୟ ବୟସ୍ୟ ନେତ୍ରାଞ୍ଜଳି ବାଂଶ୍ରୁ ପରି ନାଶ୍ରିତ ନନ୍ଦନାନ୍ଧକାରରେ ଦୀର୍ଘିକା ତୀର ମଣ୍ଡନ କରିଅଛନ୍ତି । ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହେବି । [ସମୀପକୁ ଯାଇ] ଜୟ—ଜୟ ।

ବି—(ସ୍ୱଗତ) ଅହୋ ! ଭାଗ୍ୟ । ପ୍ରିୟବୟସ୍ୟ କୌଶିକ ଆଗତ । [ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ବୟସ୍ୟ—କୌଶିକ, କେଉଁଠାରୁ ?

କୌ—ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟାରମ୍ଭରୁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ମୁଁ ଖୋଜୁଅଛି । ଏବେ ସାୟଂ ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲା ।

ବି—ମୋତେ ଏପରି ଖୋଜିବାକୁ ଏତେ ସ୍ପୃହା ତୁମ୍ଭର କି ନିମିତ୍ତ ?

କୌ—ଆଜି ପ୍ରାଣ୍ଡଭିକ ସମୟରେ ମୁନିକନ୍ୟାମାନେ ଏବଂ ଅପ୍ସରାମାନେ ରହସ୍ୟ ସମ୍ଭାଷଣ କରୁଥିଲେ ମାଧବୀମଣ୍ଡପାଭ୍ୟନ୍ତରରେ ଛଳନାରେ ଥାଇ ତୁମ୍ଭର ଅତ୍ୟନ୍ତ ହିତକର ହେବା ଭଳି ଏକ ତପୋବନରହସ୍ୟ ଶୁଣିଲି ; ଅତ୍ୟନ୍ତରହସ୍ୟତମପୂର୍ଣ୍ଣ ପରି ତାହା ମୋତେ ଅଦ୍ଭୁତରେ ବାଧୁଅଛି ।

ସୁ—ସେ ତପୋବନ ରହସ୍ୟ କେଉଁ କଥା ?

ଚୌ—ଜାଣି ନାହିଁ କି ? ତେବେ ଶୁଣ—

ସୁ—(କାନ ବୁଜି) ସେ ରହସ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ସମ୍ବନ୍ଧ କି ? ଅତଏବ, ଶୁଣିବା ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ ।

ଚୌ—ଭୟ ହୁଅ ନାହିଁ । ମୁଁ ବନ-ବୃତ୍ତାନ୍ତ କହିବି, ଏକ ଜଣ ପୁରାଣ ସ୍ୱର୍ଗବାସୀ, ତାଙ୍କୁ ଜାଣି ନାହିଁ କି ?

ସୁ—(ସ୍ୱଗତ) ସେ କଥା ଦେବାଙ୍ଗନା ସମ୍ବନ୍ଧ; ତାକୁ ଶୁଣିବାରେ ଲେଶ ହେଲେ ଦୋଷ ହେବ ନାହିଁ । (ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ସେ ପୁରାଣ ସ୍ୱର୍ଗବାସୀ କିଏ ? ଉର୍ବଶୀ ନା ତିଲୋତ୍ତମା ?

ଚୌ—ତିଲୋତ୍ତମା କିମ୍ବା ତିଲୋତ୍ତମା ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେ ଚିରକାଳବାସିନୀ—ଇନ୍ଦ୍ରଦେବ ଶଚୀପତିଙ୍କ ଚରିତାନୁଷ୍ଠାନ ଭଳି ପ୍ରିୟ-ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ପରିହାସ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକା ।

ସୁ—(ସ୍ୱଗତ) କୌଶିକ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅତି ଉଚ୍ଚ ବିଷୟ ଅବଗତ । ପ୍ରିୟାଙ୍କ ଲୋଚନା ହୋଇଥିବା ତାଙ୍କ ଦୃଶ୍ୟ ହେଉଥିଲେହେଁ, ସେ ମୋତେ ଜଣାନ୍ତି ନାହିଁ ତ । ଏହା ମାନୁଷୀଙ୍କଠାରେ ଅସମ୍ଭାବ୍ୟ । କାମରୂପିଣୀ—ତିଲୋତ୍ତମା ଦ୍ୱାରା ମୁଁ ସବୁଆ ବଞ୍ଚିତ ହେଲି ।

—ଶ୍ଳୋ—

ଯାତନାରେ ମହାମୋହେ ନିର୍ମଳୋଦକ ବୋଲି ମୁଁ
ହାତ ପାତିଲି କାନ୍ତାର ମୃଗତୃଷ୍ଣାକୁ ବ୍ୟର୍ଥରେ ।

(ହଂସଯୂଥକୁ ଦେଖି) ସେ ମାତୃହୀନା ହଂସଯୂଥକୁ ପଥ କେଉଁନ ଗଠନ କଲା ? ଅହୋ ! ସେ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ କେଡ଼େ ବଡ଼ ନିପୁଣା !

ଚୌ—ବୟସ୍ୟ, ତୁମେ ଅତିମୂର୍ଖ ହେଲ ଯେ ପ୍ରଶ୍ନମାନ ! ସେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କି ହେଲେ ପ୍ରତାରଣା କଲା କି ?

ସୁ—ବୟସ୍ୟ, ମୁଁ କେବଳ ବଞ୍ଚିତ ହେଲି ।

ଚୌ—ମିତ୍ର, ମୁଁ ଶୁଣିଲି ରହସ୍ୟ ଅନ୍ୟଥା ହେବ କି ?

—ନେପଥ୍ୟେ—

ଜୟ ନୃପତି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ପ୍ରତାପ
ପ୍ରଜାର ଅତର ଲୋଭ ସନ୍ତାପ
ତୃଷ୍ଣଦଶାରେ ପ୍ରଶାନ୍ତ ଚେତନକୁ
ଲଭିବା ପରି ଶୀତଳ ସରକୁ,
ବନ୍ଧୁ ବିସର୍ଜନ
ଶ୍ରୀକାନ୍ତେ କରେ ଲୋଚନରଞ୍ଜନ ।

ସୂ—(ନିରୂପି) ଦେଖନ୍ତୁ ଭଗବାନ—ଭାସ୍କର ଅସ୍ତଗତ ହେଉଛନ୍ତି ।

ପ୍ରେରିତ ପତଙ୍ଗ ଅସିବା ଧନ
ଶେଷ ଜାଣିବାକୁ ଭବ ଗଣିନ
ସୁବତାଏ ମୃଦୁଅବା ଅଙ୍ଗୁଳି
ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସରସୀଜାତ ଦଳ
ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ
ମୁଦ୍ରିତ ହୁଅନ୍ତେ ପଦ୍ମିନୀ-ପାଇଁ ।

ଅଦ୍ଭୁର— ବାଗକୁ ଟାଣି ରଖ, ପାରଦ୍ରବଣାହତ
ଧାଇ ରହୁ ନ ଧାଉ ଶ୍ରୀନେକେନ୍ଦ୍ରସୂତତ ।
ଅସ୍ତାଦ୍ରି ନିତମ୍ବାକାଶ ଶିଖରେ ନୀଳ ଛିରେ
ନ ଚଳନ୍ତେ ଅଭ ଭଟ୍ଟ ଦିଶିଲ ଉଦ୍ଧିରେ ।

(ସର୍ବେ ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

ପଞ୍ଚମାଙ୍କ

(କୌଶିକଙ୍କ ପ୍ରବେଶ)

କୌ—(ନେପଥ୍ୟକୁ ଦେଖି) ମିତ୍ର, ତପୋଧନମାନେ ଆଗମନ କରିବା ସମସ୍ତ ହେଲା ! ତ୍ୱରିତ ହୁଅ—ତ୍ୱରିତ ହୁଅ ।

(ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରବେଶ)

ରା—(ସ୍ୱଗତ) ସାରି ସ୍ନାନ, ଯଥାବିଧି ହୋମ, ପୂର୍ବ
ସନ୍ଧ୍ୟାନ୍ତ ସୂର୍ଯ୍ୟୋପାସନ
ଏମନ୍ତ ଦିନାଦିବାହ୍ନ କୃତ୍ୟ ଚିନ୍ତ
ସର୍ବ କରି ଆଚରଣ ।
ଯୋଗିବରସବ୍ୟରେଣୀସଙ୍ଗି—
ଜାତି ଭ୍ରମର ଭାବକୁ
ଲଭିବା ନିମନ୍ତେ ଆଗମନ କରି
ଏ ପବିତ୍ର ପ୍ରଦେଶକୁ ।

କୌ—ମିତ୍ର, ଏହା ଆସ୍ଥାନ ମଣ୍ଡପ, ଏଥି ପ୍ରବେଶ କର ।

ରା—(ପ୍ରବେଶି ଚତ୍ରାକରେ ସ୍ୱଗତ) ଅହୋ ! ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ଭଲ ଦେଖେ କାର୍ଯ୍ୟ ଘଟିଲା !

ପାଣ୍ଡୁବଦନପୋଲା ପ୍ରଲମ୍ବିକୁନ୍ତଳା
ଅସ୍ଫୁଟ ଭଞ୍ଜନୟନା
କୃଶାଙ୍ଗୀ ଉପମାରହିତ ପ୍ରଣୟିନି
କରଲଗ୍ନକପୋଳନା ।
ସଭାତଳେ ପ୍ରତୀପଳିତା ସୀତାଙ୍କୁ
ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ମୁଁ ଦେଖିଲି
ମାତ୍ର ବସ୍ତ୍ର ଭଲ କରି ହେଉଛି
ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ବୋଲି ଭାବିଲି ।

ଅଥବା ଚଳୋତ୍ତମା କୃତ ପରିହାସକୁ ମାତ୍ର ଦେଖିଲି ପର !

ଜନକ-ନନ୍ଦନୀ ସ୍ବକର-ରଚିତ
କୁନ୍ଦମାଳାର, ଅବିର
ଗୋମତୀ ପ୍ରକ୍ଷାଳିତ ପଦାଙ୍କର,
ପରଶୀ ପ୍ରତିବମ୍ବର ।
ତୁଲ୍ୟରେ ସନ୍ତୁ ସେ ବିଦବଗଣିତା
ଅବା କର ପାରୁଥିବ
ମାଜ ଅପଣାର ପଣ୍ଡିତ୍ରକାନରେ
ଜନଙ୍କୁ କର୍ମା କହିବ ?

(ଚନ୍ଦ୍ରାଗସ୍ତ]

ଚୌ—(ସ୍ବଗତ) ଏ ଚନ୍ଦ୍ରାଗସ୍ତ ପଦ ପ୍ରଭାସୂମାନ । ମୁଁ ସମୀପକୁ ଯାଇ ସବିଶେଷରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବି । (ଯାଇ ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ହେ ବନ୍ଧୁ, ତୁମ୍ଭେ କେଉଁଠାରେ ଅଛ ? ସେଠାରେ ତୁମ୍ଭେ ରହିବା ଅନୁଚିତ । ନବନୀରଦ ସ୍ନିଗ୍ଧଶ୍ୟାମଳ ଏବଂ ତରିଣାଙ୍କମୁକ୍ତାହାର ହେବା ତୁମ୍ଭେ ହରିନୀଳମଣିମୟ ଏବଂ ଅଙ୍ଗେନ୍ଦ୍ର ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳତନ୍ତୁବେଷ୍ଟଣି ହେବା ଭୁବନସ୍ତମ୍ଭସ୍ତରଣରେ ଯୋଡ଼ିଏ ପଦ ମୋ ହୃଦୟରେ ସଂଶୟ ଜନ୍ମାଉଛି । ଅତଏବ ଲକ୍ଷ୍ମୀନିବାସାବାସ ଏବଂ ହେବାସମସ୍ତସମ୍ପାଦକ ଦାସେବକ ସାମନ୍ତ ନରେଶ୍ୱର ମଉଳିଶୋଭାସଂଗୀତ ହେବା ଏ ଅସ୍ଥାନ ମଣ୍ଡପ ପୁଣ୍ଡରୀକାର କର୍ଣ୍ଣିକାମଣ୍ଡଳ ପରି ଥିବା ସିଂହାସନରେ ମଧ୍ୟସ୍ଥାନନାଭିକମଳ କର୍ଣ୍ଣିକାରୂଢ଼ ପିତାମହ ମହର୍ଷିଙ୍କୁ ନିନ୍ଦ ଉପଦେଷ୍ଟ ହୁଅ ।

ରା—ମିତ୍ର, ତୁମ୍ଭେ କହିଲ ପଦ କରିବା । (ବସି ବସାଦରେ) ଏବେ ମୁହିଁ ଅଭିନବ ସୂତ୍ରଦୁଃଖାନୁଭୂତକୁ ପରୋକ୍ଷକ ହେଲି । (ଧ୍ୟାନ କରି ଏବଂ ବକ୍ଷରେ ହସ୍ତ ଭରି)

କାନ୍ତାଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧର ବନକୁ ଘେନିଛି
ନାରୀଣ ଲକ୍ଷ୍ମ ରହିବେ
କଲ୍ୟାଣୀଙ୍କୁ ଲଭି ନ ପାରି ମୁଁ
ତୁହିଁବସନ୍ତବସ୍ତୁରେ ।

ଭାଉ ପ୍ରତିବିମ୍ବ ପଦ ଚନ୍ଦ୍ରମାଳା
ହୁଅନ୍ତେ ନେତ୍ରଗୋଚର
ସୁଖକୁ ଦୁଃଖକୁ ସୂନବାର ଏବେ
ଲଭେ ମାନସ ଗୋଚର ।

(ଟନ୍ତ୍ରୀରସ୍ତୁ)

କୌ—(ଶଲ୍ପି ସ୍ୱଗତ) ଅହୋ ! ଏବେ ଏହାଙ୍କ ଅଭିପ୍ରାୟ ଜାଣି ପାରିବି । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ମହାରାଜ, ଏ ଅପରକେଶପ୍ରଚ୍ଛଦର ଗୁଣ୍ଠିତ ସ୍ୱରବନ୍ଧନ ଜାତଲୁପ୍ତପ୍ରାୟ ପରି ମୁଖାରବିନ୍ଦବାଣିର୍ଗତ ମୁକ୍ତାକଳାପଶୋଭିତପରେ ଯୌବନ-ବାହନ କରେ । ବାହୁଯୁଗଳରେ ମହାକୁ ଏବଂ ହୃଦୟରେ ମହାପୁରୁ-ଷାଙ୍କୁ ବନ୍ଧ ଲୁଚେଇ ବାହୁର ଭୂଷା ହେଲ ବୋଲି ମୋର ବୁଦ୍ଧି ।

ବ—(ସ୍ୱଗତ) ସୀତାଦ୍ବିତୀୟ ପ୍ରସ୍ତାବତାକୁ ଶବ୍ଦରେ ଜାଣିବାକୁ କୌଶଳ ଲକ୍ଷ୍ଣ । ଏ ବାଳ ସଖା ତ । ଏହାଙ୍କୁ ଯାଥାତଥ୍ୟ କହିବି । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ବସ୍ତୁସ୍ୟ, ତାହା ସତ୍ୟ । ମୁଁ ଅନ୍ତଃକରଣରେ ବୈଦେହୀଙ୍କୁ ସ୍ମରୁଅଛି ।

କୌ—ମିତ୍ର, ଦୋଷବଶରୁ ନା ଗୁଣବଶରୁ ?

ଶ—ଦୋଷବଶରୁ ନୁହେଁ; କିମ୍ବା ଗୁଣବଶରୁ ନୁହେଁ ।

କୌ—ସେ କାହାକୁ କହେଁଛି ସୀମନ୍ତୀଙ୍କୁ ସ୍ମରିବା କେମନ୍ତେ ?

ଶ—ବସ୍ତୁସ୍ୟ; କାରଣାନୁରୋଧ ପ୍ରେମାବେଶ ଅନ୍ୟ ଦାମ୍ପତ୍ୟଙ୍କ ହେଉ । ସୀତା-ରାମଙ୍କ ପ୍ରେମାବେଶ ତେମନ୍ତ ନୁହେଁ ।

ଅକୁଟିଳ ଭାବବଶ ସୁଖରେ ଦୁଃଖରେ
ଅଞ୍ଜିତରେ ପ୍ରକଟ ହୋଇ ସୁସ୍ପଷ୍ଟରେ ।
ଯେତେକ ତଦ୍‌ଗୁଣ ଦୋଷ ଭାବନାବନ୍ଧନରେ
ଅକାରଣେ ଚିର ଥିବ ହୁଏ ମୋ ମନରେ ।
ତେବେହେଁ ମୋହର ଗୁଣଦୋଷ ଭାବନା ବିନା
ନିଷ୍କାରଣେ ଯାଉଁଥାବେ ନିତ୍ୟ ଦୃଢ଼ ସିନା ।

ଭୌ—ମିତ୍ର, ଅଲୀକ ମଧୁର ବଚନଚତୁରରେ ବୈଦେହୀଙ୍କ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ପ୍ରତାରିବା ତୁମକୁ ଭଲ ନାହିଁ । ସୀତା ବିନା ତୁମ୍ଭ କାଳଯାପ ହେଉଛି ତ !

ରା—ମିତ୍ର, ମମ ଏକାନ୍ତରେ ସୀତାଙ୍କଠାରେ ଶାରପୋଷ ଦେଖାଇବା ତୁମ୍ଭ ନିକଟରେ ଅଯୁକ୍ତ ଅଟେ ।

ପ୍ରେମଗର୍ଭ ହୋଇ ବାହ୍ୟକୁ ଭର୍ତ୍ସଣ
ପର ରଖିବା ଯେ ମନେ,
ଶାନ୍ତାତନ୍, କଜ୍ଜଳାନ୍ତରସ୍ଥିତ
ସୁସ୍ପଷ୍ଟ କଳ୍କ ଯେସନେ ।

ଭୌ—ମିତ୍ର, ବଡ଼ବାନଳ ବହ୍ନି ଭଗବାନ—ମହାସମୁଦ୍ରର ଗରିମା ପରି ପ୍ରବଳ ହୃଦୟ-ସନ୍ତାପଣ୍ଡ ତୁମ୍ଭର ବନ୍ଧିମା ହ୍ରାସ ହେଉଅଛି । ଆଜ ମୁଁ ସୀତାଦେବୀ ଗତଙ୍କ ଖର ସୁଖବିରହବର୍ଷ ଦାବାନଳରେ ଦ୍ରୁମକଣ୍ଡ ପରି ସମସ୍ତରେ ଶୋଷିତ ହେଉଅଛି !

[ରୋଦନ କରିବା]

ରା—ସୀତା ଶରଣଯୋଗ୍ୟା ବୋଲି ତୁମ୍ଭେ ଜାଣିଥିଲେ, ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ପରିତ୍ୟାଗ କଲାବେଳେ କାହିଁକି ନିଷେଧିଲ ନାହିଁ ?

ଭୌ—ପ୍ରମାଦପ୍ରସୂତ ଭୂଲଙ୍କୁ ତ ସ୍ୱୟଂ ନିବେଦନ କରିବାକୁ ସେବକେ ଶଙ୍କନ୍ତି । ଦୋଷଜ୍ଞାପଣ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଉପରେ କିଏ କହିପାରିବେ ?

ରା—ବୟସ୍ୟ, ମାଦୃଶବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ତାଦୃଶ ଦୋଷାବସ୍ଥାର ବଶୀଭୂତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ, ଯେପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଥିଲେହେଁ, ସୁହୃଦଙ୍କର ଅନାଶ୍ରବ ମଧ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ।

ମହାତେଜେ ଅନୟେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିଲେ ନୃପତି,
ତାଙ୍କୁ ନିବେଦିବା ସୁହୃତ ଶିଷ୍ଟ ମନ୍ତ୍ର ମତ ।
ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭ୍ରାନ୍ତି ଦୁଃଖକ ସହସ୍ରାଂଶୁରେ କେବେ—
ତାମ୍ରଚୂଡ଼ ରଶ୍ମିକୁ ରୋଧେ କି ମେଘାଳୀ ।

ବସ୍ତୁତଃ, ବର୍ତ୍ତମାନ ସୀତାଦୃଶାନ୍ତ ଅମ୍ଭ ଜନ୍ମଭୂମିର ମଧ୍ୟ ସନ୍ତାପକର ନାହିଁ । ଅତଏବ ତୁମ୍ଭେ ସିଂହଦ୍ୱାର ନିକଟକୁ ଯାଇ ତପୋଧନଙ୍କ ଆଗମନ ସମୟ ହେବାରୁ ସବୁ ଦ୍ୱାର ସମ୍ମୁଖ ଚନ୍ଦନକାର ରଖିବାକୁ ଦ୍ୱାରପାଳଙ୍କୁ ଆଦେଶ କର ।

ବୌ—ମହାରାଜ, ଫଳମୂଳ ଖାଇ, ଶଣପାଟ ପିନ୍ଧି, ଜଟା ଧରି, ଜଙ୍ଗଲରେ ବୁଲିବା ସେମାନେ ଅମ୍ଭଦ୍ୱାରା ଏତେ ଆଦରରେ ସମ୍ମାନିତ ହେବାକୁ କେବେହେଁ ଯୋଗ୍ୟ ଅଟନ୍ତି ।

ରା—ମିତ୍ର, ଏହା ତୁମ୍ଭର ଜାତିଦୋଷ୍ୟ ସନ୍ଦେହ ନୁହେଁ । ପରମାତ୍ମଜ୍ଞାନସ୍ୱ- ଯୋଗମୂଳକ ତପଃଫଳପ୍ରବୃତ୍ତିସାଧକ ସିନା ଜ୍ଞାନ ଧନ ! ଦେଖ—

ଯାହା କରଣୀସିଦ୍ଧ ସିନା ଅଭ୍ୟନ୍ତର,
ଯେଉଁଥି ପ୍ରକାଶିତ ହେବା ଅନ୍ତ୍ୟ ନିକର ।
ତାହା ବିନା କୁଳନାଶ୍ୟ ଯେଉଁଥି ଆଧାର,
ଧର୍ମଚରଣେ ଅଶକ୍ତ ଏହା ନିରାଧାର ।

ବୌ—ମିତ୍ର, ତପୋଧନସମାଗମ ମହାର୍ଥ ହେଲେ, ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତରେ ଯାଇ ଆଜ୍ଞାନୁସାରେ ଅଟକଲି । (କିଛି ଦୂରି ଫେରି ପ୍ରବେଶି) ଓ, ହୋ, ହୋ, ! ମୁଁ ଏବେ ତବଆଜ୍ଞାନୁସାରେ ସିଂହଦ୍ୱାର ନିକଟକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ ସ୍ନିଗ୍ଧ ଶ୍ୟାମଳବର୍ଣ୍ଣ, ଅନିନ୍ଦ୍ୟ ଲଳିତଲାବଣ୍ୟବଦନ, ବାଳସ୍ୱଭାବର ଲୀଳାଚଞ୍ଚଳ ଅଧର, ରୂପସୌଭାଗ୍ୟରେ ଭଦ୍ରପଦାବଳ ସନ୍ଦେହକର, ଶୀଳବଳ୍ଲୁଭଚର, କୋମଳତର, ମନୋହର ଏବଂ ଅତି କୋମଳ ହେବା ତାପସକୁମାରଯୁଗଳ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସଙ୍ଗୀତ-କଳା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଇବାକୁ ଆସନ୍ତ ହୋଇ ତୋରଣସ୍ତମ୍ଭ ସମୀପେ ଆସନ୍ତେ ଦେଖି ଆସିଲି ।

ରା—(ସାହ୍ଲାଦସ୍ୱରେ) ମୋ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେବାକୁ ତାଙ୍କର କି ପ୍ରତିବନ୍ଧ ?

ବୌ—ମିତ୍ର, ବାଳସ୍ୱଭାବଲୀଳା ଏବଂ କୌତୂହଳସମ୍ପନ୍ନ ହେବା ସେ ଦୁହେଁ ତମଠାରେ ଉତ୍ସୁକ କଥା ଶୁଣି ।

ରା—ମିତ୍ର, ଭଦ୍ର—ଭଦ୍ର ।

କୌ—ଏ ଦୁହେଁ ବାଲ୍ମୀକି ମହର୍ଷି ଶିଷ୍ୟ । ବୀଣାକଳାପ୍ରଜ୍ଞ ଏବଂ ଅପୂର୍ବ ଗାୟନବିଶିଷ୍ଟ ବୋଲି ଅନୁଗ୍ରହବଶରୁ ଦେବ କହୁଲେ ଶ୍ରୀରାଜର୍ଷି ଦେବା ତୁମ୍ଭର ତପୋଧନବୃନ୍ଦମାନଙ୍କୁପେ ଭୂସ୍ଥାନ ମାତ୍ର ଅସନ କରି...... ପୁଷ୍ପରତ୍ନନ୍ୟାସ ମହାକବିସଙ୍ଗ୍ରଥିତ ମହାପୁରୁଷଚରିତବନ୍ଧ, ମହାର୍ଥଗମ୍ଭୀର, ଅଶ୍ରୁତପୂର୍ବାଗମ; ଶାନ୍ତବ ବେଦ ସମ୍ପାଦସ୍ତୁତି, ସରସ, ଯୋଗ୍ୟବାଚନିକ ବର୍ଣ୍ଣରମଣୀୟ ଏବଂ ବୀଣାବେଣୁ ସହିତାନୁବନ୍ଧ ହେବା ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇ, ପରେ ବିଜ୍ଞାନ ବିଶେଷ ପ୍ରକାଶ୍ୟଦସ୍ତୁ—ମହାରାଜ ଶୁଣି ଇଚ୍ଛିବେ, ସେ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଜାଣିବାକୁ ହେବ ବୋଲି ଭଗବାନ—ବାଲ୍ମୀକି ମହର୍ଷି ତାଙ୍କୁ ଆଦେଶ କଲେ ।

ରା—ଅହୋ ! ବାଳକଙ୍କ ଜ୍ଞାପନ ବିଳମ୍ବ ! ଏ ଉପନ୍ୟାସ କେତେ ଗର୍ବଗର୍ଭିତ ହୋଇଅଛି ! ବୟସ୍ୟ, ତୁମ୍ଭ ଇଚ୍ଛା ବୋଲି କହୁ ତାଙ୍କୁ ଡକେଇ ଆଣ । ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରିବାରେ ଡେରି ଘଟିଲା ବୋଲି ଶୀଘ୍ରରେ ଚାହିଁବେ ଦିଅ !

କୌ—କିଏ ଘଟିବ କେମନ୍ତେ ? ସେ ଦେବୀଙ୍କ ବାତ୍ସଲ୍ୟକୁ, ଆକାର ସାଦୃଶ୍ୟକୁ ଏବଂ ତାପସପରିଭୂଷିତାଙ୍ଗଙ୍କୁ ଦେଖି, ଦଶରଥ ମହାରାଜ ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟମୂର୍ତ୍ତିରେ ସମ୍ମତି ଏଥି ପାଣିରେ ଥାଇ ରାଜସ୍ଥାନ ମଣ୍ଡନ କରନ୍ତୁ ବୋଲି ତୁମ୍ଭ ବାଲ୍ୟକୁ ଏବଂ ମହାରାଜ ଦାଶରଥଙ୍କୁ ସ୍ମର କୌତୁକପୂର୍ବକ—ଶିଷ୍ୟମାନେ ତାଙ୍କ ସନ୍ମୁଖରେ ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରନ୍ତି ସୂତରେ ବସିଅଛନ୍ତି ।

ରା—ମିତ୍ର, ତାହାଙ୍କ ଆକୃତି ଅନୁରୂପ କୈଶୋରାନୁକାଙ୍କ୍ଷୀ ମାତ୍ର କି ?

କୌ—ଆଉ କଅଣ ?

ରା—ମିତ୍ର, ମୁଁ ଅତି କୌତୁକୀ; ଶୀଘ୍ରରେ ତାଙ୍କୁ ଆଣ ।

କୌ—ଯେ ଆଜ୍ଞା । (ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

(ପରେ କୌଶିକ ପଥ ଦେଖାନ୍ତେ ତାପସଦ୍ୱୟ—କୁଶଲବଙ୍କ ପ୍ରବେଶ)

କୌ—ଆର୍ଯ୍ୟେ, ଏଆଡ଼େ—ଏଆଡ଼େ ।

କୁ—(ପଛକୁ ଚାହିଁ) ଆର୍ଯ୍ୟ—ଲବ, ଏହି ମାତାଙ୍କୁ ପ୍ରଣମି ବାଲ୍ମୀକି ଭଗବାନଙ୍କ ଆଦେଶାନୁସାରେ ମୁଁ ରାଜଭବନାଭିମୁଖ ହୋଇ ଯାଉ-ଥାନ୍ତେ, ମାତା କାହିଁ ପଥ ଭ୍ରମଣ ସଙ୍ଗରେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଯଜ୍ଞଶାଳାକୁ ନେଇ ରହସ୍ୟରେ କହିଲା ଅନ୍ୟ ବିଷୟ କଅଣ ?

ଲ—ଅନ୍ୟ କିଛି କହିନାହିଁ । ତେବେ ତାପର ଜନ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ଯଜ୍ଞଭୂମି-ଅଭ୍ୟନ୍ତରରେ ପ୍ରବେଶି, କର ସୂତ୍ର ଚଳୁଥିବାରେ ମୋତେ ଧରି ଭଞ୍ଜ ଆଳିଙ୍ଗି, ସ୍ୱୀକାରକର୍ମିତରି ତାଥିବାରେ ଶିର ଶୁଙ୍ଘି, ମନେ ମନେ କଣ୍ଠଦେଶକୁ ସଜାଡ଼ି ଏବଂ ତାଙ୍କ ମୁଖ ମୋ ମୁଖେ ଦେଇ "ବତ୍ସ, ତୁମ୍ଭେ ଦେଖି ସୁସ୍ନିଗ୍ଧକାନ୍ତଦେହକୁ ବଳିଲ ମହାରାଜଙ୍କୁ ପ୍ରଣମି କୁଶଳ ପୁଛ" ବୋଲି ଉପଦେଶ ଦେଲେ ।

କୁ—ଆର୍ଯ୍ୟ, କୁଶଳ ପ୍ରଶ୍ନ ଯୁକ୍ତ ମାତ୍ର; କିନ୍ତୁ ପ୍ରଣାମ କେମନ୍ତେ ?

ଲ—କେମନ୍ତେ ବୋଲିବା ଅଯୁକ୍ତ ।

କୁ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ଅମ୍ଭ ବଂଶଜମାନେ ପ୍ରଣାମ କରନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରବାଦ ।

ଲ—ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଏପରି କହିଲେ କିଏ ?

କୁ—ମାତା ।

ଲ—ପ୍ରଣାମକୁ ମଧ୍ୟ ସେ ତ ଉପଦେଶ ଦେଲେ । ଗୁରୁ ନିଦେଶ ଅନୁସରଣୀୟ ନୁହେଁ ।

କୁ—ହେଉ—ଯିବା । ସେଠାରେ ବିବେଚନା କରିବା ।

(ଯମିବା)

କୌ—ଆର୍ଯ୍ୟେ, ଏଆଡ଼େ—ଏଆଡ଼େ ।

ଜ—(ଦେଖି ସ୍ୱଗତ) ଏ ଶିଶୁରେ ଯେ ବାଳକ ବସ୍ତୁ ! କୌତିକୋଦ୍ଦୀ-ପ୍ୟମାନମାର୍ଗ ହୋଇ ଏଆଡ଼େ ଆସୁଅଛନ୍ତି । ଏ କିଏ ? ମୋତେ ମୁଁ ବିସ୍ମିତ !

ଏ ଦୁହେଁ କିଏ ମୋହର ଅଗୋଚର
ମଧ୍ୟ ଅଜ୍ଞାତ ଅଶନ୍ତ ଏହାଙ୍କର !
ତଥାପି ଏ ଦେହଙ୍କୁ ଦେଖିଲା ମାତ୍ରେ
ସ୍ନେହରସ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ମୋହର ନେତ୍ରେ ।

ହେବେକି ଏହି ଅଙ୍ଗୁରୀ ଭଅଣି ?

ଶୈବାଳ ସମ୍ଭବ ବର୍ଣ୍ଣ ଗୁଣ ଦୋଷ,
ହୃଦେ ଜାଣି ମଧ ଜ୍ୱଳିଲେ ତାରେଶ ।
କୌଣସି ଅଜ୍ଞାତ ସୂକ୍ଷ୍ମବର୍ଣ୍ଣ ଗଣ—
ଧରନ୍ତି ଦ୍ରବ୍ୟୁ ତ ଅନାଶ ।

ଏହାଙ୍କ ରୂପ ବାସ୍ତବ ଉଦାହରଣ ଦେଖିବା । ଭଅଣି ଏ ! ମୁଁ ଦେଖି ତ ପାରୁ ନାହିଁ ! ଏ ବେଳିକୁମାରଙ୍କୁ ଦେଖି ଦେଖି ଅନନ୍ତଭୂତପୂର୍ବ ସାଧ୍ୱସ ପ୍ରକର୍ଷ ଶୋଭାନିକେତନ ସମ୍ମେଦ ଜବାବସ୍ଥା ବାରଣେତ ମୋ ହୃଦୟକୁ ଅଜମି ମୂର୍ଚ୍ଛା ଘେର ଉଦ୍ବେଳିତ କରୁଅଛି । (ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇ ଚେତ) ଭଅଣି ଏ ବାଷ୍ପଧାର । ଏଥିରୁ ମୋ ହୃଦୟସ୍ତମ୍ଭ ଶାନ୍ତ ହୁଅନ୍ତେ, ସୁସ୍ଥିର ହେଲି । ଏ ବ୍ୟସନାତବାଷ୍ପବ୍ୟବଧାନ ଲୋଚନରେ ପୁଣି ଚାହେଁବା । (ଚହିଲ ଦେଖି) ଆହାର ଅତି ଗମ୍ଭୀର; ବେଶରଚନା ପ୍ରଶାନ୍ତମନୋହର, ସ୍ୱଭାବ ବିନୟୋଦାର । ଏଣୁ ଏ ବାଳକେ କୁଳୀନ ହେବା ସୁବ୍ୟକ୍ତ !

ଭୈ—ଏ ମହାରାଜ, ତୁମ୍ଭ ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହୁଅ ।

କୁ—ଖଳ—ଲବ, ମୁଁ ଏବେ ପ୍ରଣାମ ସମ୍ପନ୍ନ କହିଲ କଥା ତୁମ୍ଭଙ୍କ ଜଣାଗଲା କି ?

ଲ—ଆଉ ଏବେ ଭଅଣି ?

କୁ—ଏ ପାର୍ଥିବଙ୍କ ପାଶକୁ ଯାଉ ଯାଉ ଭୟରେ ହୃଦୟ କମ୍ପନ୍ତେ ମୁଁ ବିବଶାଙ୍ଗ ହେଉଅଛି । କେଜାଣି କାହିଁକି ତୁଲ୍ୟାବଲିପ ଦୂର ହେଲା ; ଏ ମହୋଦୟଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଅବନତ ହୋଇ ଉଠିବାଙ୍କ ଜଳାଦ ହୋଇ ପାରୁ ନାହିଁ । ବନ୍ଧୁଖଣ୍ଡ ନବନ୍ୟୋଜନ । ପ୍ରତମିବା ।

ଲ—(ସ୍ୱଗତ) ଏ ଭଅଣି ! ଅର୍ଦ୍ଧ ମଧ ମୋର ପର ଘରବଣକ୍ଷାଗୀ ହେଲେ ।

କୁମ୍ଭେ—(ପ୍ରଣାମ କରିବା)

ରା—ତୁମ୍ଭେ ମର୍ଯ୍ୟାଦାତିକ୍ରମଣ କର ନାହିଁ—କାହିଁକି ପ୍ରଣତ ହେଲ ? ପ୍ରିୟସମ୍ଭାଷଣୀୟ ହେଲ । ବସ ଏଠା । (ବିଷାଦଗ୍ରସ୍ତ)

କୌ—ମିତ୍ର, ତୁମ୍ଭେ ବତ୍ସଙ୍କୁ ଚିହ୍ନ ନାହିଁକି ? ଏହାଙ୍କ ପ୍ରଣାମ ପ୍ରତିଗୃହୀତ ହୋଇ ନାହିଁ ତ । ଏଥି ତୁମର ଜ୍ଞାନ କଉଣି ?

ରା—(ସ୍ୱଗତ) କୌଶିକ ଭଳିଲେ ବୁଝିଲେ । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ ବିଶେଷ ପେଶଲ ପୂଜ୍ୟ, ଶୁଣ ।

ଅତ୍ୟାଦରେ କୋମଳ କର—
ସ୍ପର୍ଶ ଯୋଗ୍ୟ ମଥାରେ ,
ତୁମ୍ଭେ ଯୋଡ଼ି କଲ ପ୍ରଣତି
ପ୍ରସୂ ମୋ ଅନୁକ୍ଷଣରେ ।
ତୁମ୍ଭ ଗୁରୁଙ୍କ ପ୍ରବନ୍ଦନ
ଚରଣଯୁଗଳରେ
କୃତ୍ୟସ୍ତ୍ରୋପକ୍ଷାର ହୋଇ
ନିଷ୍ଠେ ଅବଲମ୍ବରେ ।

କୌ—ଏହା ମାତ୍ର ପ୍ରଣାମ ପରିଣାମ ବୋଲି ପ୍ରିୟ ବୟସ୍ୟ ପ୍ରତିହତ ଶାସନ ହେଲେ ।

କୁଶ ଲବ }—(ନତ ମସ୍ତକ ଜନାନ୍ତ କରି) ମହାରାଜଙ୍କ କୁଶଳ ତ ?

ରା—ତୁମ୍ଭ ଦର୍ଶନ ଦର୍ଶୁ କୁଶଳ ମାନି । ମୁଁ ଏଠାରେ ତୁମ୍ଭର ଅତିଥିସମ୍ଭା-ଜନୋଚିତ କଣ୍ଠଗ୍ରହର ଭାଜନ; କିନ୍ତୁ କୁଶଳ ପ୍ରଶ୍ନର ନୁହେ । (ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ସ୍ୱଗତ) ଅହୋ ! ଏ ସ୍ପର୍ଶ ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ତ । ଜନସ୍ନାତ୍କାଲିଙ୍ଗନ ସୌଖ୍ୟରେ ମୁଁ ଅନଭିଜ୍ଞ ନାହିଁ । ତଥାପି ବାତ୍ସଲ୍ୟାନନ୍ଦ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅଛି । ଗୃହମେଧୀ ତପୋବନ ସମ୍ପର୍କୀ ହୁଏ । ତାହା: ଉଚିତ ବିନା । (ସିଂହାସନ ଦେଖାଇ ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ଏ ଆସନାଙ୍କରେ ଉପ-ବେଶନ କର ।

ଉଭୟ—ଏହା ରାଜାସନ ତ । ଅତଏବ ଏଥି ବସିବା ଅନୁଚିତ ।

ରା—ବ୍ୟବଧାନରେ ଚରିତ୍ର ଦୋଷ ଘଟି ପାରିବ ନାହିଁ । ଅଙ୍କ ବ୍ୟବଧାନରେ ସିଂହାସନ ମଣ୍ଡନ କର ।

(ଦୁଇଙ୍କରେ ଉଭୟଙ୍କୁ ବସାଇବା)

କଞ୍ଚୁ—(ଅନାଲୁ ପ୍ରକାଶି) ମହାରାଜ, ଏତେ ଦାସିଣ୍ୟ ଅନୁଚିତ ।

ଜନ—ତୁମ୍ଭର ଜାଣିଛ ଏ ଶାଳୀନତ୍ୱ ?

ବହୁ ଗୁଣୀଙ୍କର ମଧ୍ୟ ବୟୋଃନୁରୋଧରେ
ଅର୍ଭିକ ଲଳନାସ୍ପୃ ହୁଅଇ ଜଗତରେ ।
ବାଳ ଧ୍ରୁବ କାରଣରୁ ଗୁରୁଙ୍କ ମେଳରେ
ବିଧି ଲଭେ ତ ବୈଦିକପକ୍ଷ ଶବ୍ଦରେ ।

(ଲେତବସ୍ତ୍ରଲୋଚନରେ ପୁଣି ଅଲିଙ୍ଗି କୌଶିକଙ୍କୁ ଭଣନ୍ତି)

ମିତ୍ର, ସୀତାଙ୍କୁ ଦେଖି କେତେ ବରଷର ହେଲା ତୁମ୍ଭର ସ୍ମରଣ ଅଛି ତ ?

କୌ—ହଁ, ସ୍ମରଣ ଅଛି । (ହସ୍ତାଙ୍ଗୁଳି ପ୍ରମାଣେ ସଂଖ୍ୟା ଗଣି, ପରେ ପାଦା-ଙ୍ଗୁଳିଗ୍ରନ୍ଥିକୁ ଦେଖାଇ) ଏହାର ଏତେ ଗଣିତ ଜାଣିତ ? ସୀତା ଦେବୀଙ୍କୁ ସ୍ୱହସ୍ତରେ ବନସ୍ଥଳୁ ଘେନାଇ କେତେ ବରଷ ହେଲା ହୋଇଲେ, ସର୍ବଥା ଏବେ ଦଶମ ବରଷ ।

ଜ—ସୀତା ଶୈଶବରେ ପ୍ରସବଥିଲେ ଏବଂ ନନ୍ଦନନନ୍ଦନ ହୋଇଥିଲେ, ଏବେ ସେ ତନୟର ଠିକ୍ ଏ ବୟସ ।

କୌ—ଅହା ! ଏତଦଶ୍ଚାତ ବାଷ୍ପସ୍ତମ୍ଭିତାନ୍ତ୍ରବର୍ଷଁ ମୁଁ ହତଭାଗା ଦୁଃଖିତ ହିନା । (ନିନ୍ଦନ କରିବା)

ଜ—ଏ ବାଳକ କୁମାରଙ୍କୁ ଦେଖି ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଦୁଃଖର ବେଦନାବସ୍ଥାକୁ ଲଭୁଅଛି ।

ପ୍ରବାସିମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷିତା ସ୍ୱକ
ସେହି ଅବସ୍ଥାରେ ଥିବ
ବୋଲି ଭାବେ, ସେହି ଅବସ୍ଥାର ଅନ୍ୟ
ଶିଶୁକୁ ଯଦା ଦେଖିବ ।
ତାହା ମାନସରେ ବାତ୍ସଲ୍ୟ ଉଛୁଳ
ଅଶ୍ରୁ ପୂରିତନେତ୍ରରେ,
ସେକ୍ଷଣି ସେ ପାନ କରନ୍ତେ ବୁଡ଼ଇ
ଦୁଃଖର ଦୁଃଖ-ସାଗରେ ।

(ଲବଙ୍କୁ ଅଲିଙ୍ଗି କାନ୍ଦନ୍ତି)

ଭୌ—(ସସମ୍ଭ୍ରମରେ) ଶରଣ, ଶରଣ, ସର୍ପ, ସର୍ପ, ଗୁଡ଼, ଗୁଡ଼ । ମୁନି-ଜନଙ୍କୁ ଜାଅନ୍ତୁ, ସିଂହାସନରୁ ଓହ୍ଲାଅନ୍ତୁ ।

ରା—(ସସମ୍ଭ୍ରମରେ କୁମାରଙ୍କୁ ଦେଖି) ଏ କଅଣ ?

ଭୌ—ଷାଢେଶ୍ଚଣ୍ଡିତ ବୃଦ୍ଧଙ୍କଠାରୁ ମୁଁ ଶୁଣିଛି କି ଯଦୁବଂଶର ରାଜା ଯେ ଏ ସିଂହାସନ ଚଢ଼ିବ, ତାର ଶିର ଶତଧା ଭଗ୍ନ ହେବ ।

ରା—(ଅବେଗରେ) କୁମାରେ, ଓହ୍ଲାଅ, ଓହ୍ଲାଅ ।

ଭସ୍ମ—(ଓହ୍ଲାଇ ବସୁଧାରେ ବସିବା ।)

ରା—ମୁନିଜନମ୍ଭେ, ତୁମ୍ଭେ ସୁଖରେ ଅଛ କି ? ତୁମ୍ଭ ଶିରମାନଙ୍କର କୌଣସି ଅପାୟ ଘଟି ନାହିଁ ତ ?

ଭଲ—ମହାରାଜ, ଅମ୍ଭେ ସୁଖେ ଅଛୁଁ । ଅମ୍ଭ ଶିରମାନଙ୍କର କୌଣସି ଅପାୟ ଘଟି ନାହିଁ ।

ଭୌ—କଅଣ ? ଏ କୁମାରେ ଅତେଥ୍ରକୃତସ୍ଥଣଙ୍କର ହୋଇଅଛନ୍ତି ।

ରା—ମିତ୍ର, ଏଥି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଅଣ ? ତପଃଶକ୍ତିରସ୍ତୁତ୍ୟଶୂନ୍ୟ ଘଟପ୍ରାୟ ସିନା । ଦେଖ—

ତପୋନାଶକ ବିଷ ଭବଦ୍ୟାପ
ମୁନିଙ୍କଠାରେ ବ୍ୟର୍ଥ ଶରସ୍ତବର ।
ଯେ ମହାତ୍ମାଙ୍କଠାରେ ଶତଭିତ୍ରୁଷ—
ଧାରାଟସ୍ତୁ ମଧ୍ୟ କୁଣ୍ଠିତ ନିକର ।

(କୁମାରଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି) ପୁତ୍ରେ, ତୁମ୍ଭେ ଅବାଧ୍ୟ ମହିମା ଅବଲମ୍ବିଲ କି ?

ଜର—ମହାରାଜ, ଏ ଅର୍ଥ ପ୍ରଥମ ପରିଣୀତ ।

ରା—ହିଁ ।

ଭୌ—ମହାରାଜ, ଏମାନେ ଅତଥି ତ, ସମ୍ଭାଷଣରେ ଆତିଥ୍ୟକର ।

ରା—ପୁତ୍ରେ, ସୁନ୍ଦରାସ୍ୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟାବଲୋକନଜନିତ କୁତୂହଳ ହେତୁମାଣି ହୋଇ ମୁଁ ପଚାରୁଅଛି, ତୁମ୍ଭ ଜନ୍ମ ଏବଂ ପାଠ ସ୍ଥାନ କେଉଁ ବର୍ଷ ଏବଂ ଆଶ୍ରମ ଅଳଙ୍କୃତ ?

କୁ—(ଠାଣରେ ଆଦେଶ ଦେବା)

ଲ—ବର୍ଣ୍ଣ ତ୍ରିଜାସ୍ତ୍ର, ଅଷ୍ଟପ ପ୍ରଥମ ।

ବ—ତୁମ୍ଭେ ଅଗ୍ରଜ ନୁହଁ କି ? ତାହାହେଲେ ପ୍ରଣାମ ପ୍ରୟୋଗ ଏବଂ ନ୍ୟୂନାଧିକପକ୍ଷଗଣଙ୍କ ଅଧିକାପରାଧ ନୁହେଁ, ଆଜ ଶିବିରୁ କୁଳ ପିତାମହ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅଥବା ଚନ୍ଦ୍ର । ତୁମ୍ଭ ବଂଶକର୍ତ୍ତା କିଏ ?

ଲ—ଭଗବାନ—ସହସ୍ରକିରଣ !

ବ—କିଅଣି ! ଅସ୍ମସ୍ମାନାଭିଜନ ହେଲ ତ !

କୌ—ବେଣାଙ୍କର ଏକଜାତି ପ୍ରସୂତିର ତ ?

ଗୁ—ତୁମ୍ଭ ଉଭୟଙ୍କର ଗର୍ଭସମ୍ବନ୍ଧ କି ହେଲେ ଅଛି କି ?

ଲ—ଆମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ଏକଗର୍ଭଜନିତ—ଅଗ୍ରଜାବରଜ !

ରା—ଆକାର ଭିନ୍ନ ମାନ, କିନ୍ତୁ ବୟସରେ ଲେଶ ହେଲେ ଅନ୍ତର ନାହିଁ ।

ଲ—ମହାରାଜ, ଆମ୍ଭେ ଯାମଳ ।

ରା—ଏବେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇଛି । ଆଜ ତୁମ୍ଭରେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ କିଏ ? ନାମ କିସ ?

ଲ—(ଅଞ୍ଜଳିବଦ୍ଧ ହୋଇ) ଆର୍ଯ୍ୟ, ପାଦାଭିବନ୍ଦନ ସମୟରେ ମୁଁ "ଲବ" ବୋଲି ଜଣାଏଁ, (କରେ ମାନ୍ୟବେ କାହିଁ) ପୂଜ୍ୟପାଦ ଆର୍ଯ୍ୟ!

କୁ—ମହାରାଜ, ଗୁରୁଚରଣାଭିବନ୍ଦନ ସମୟରେ ମୁଁ "କୁଶ" ବୋଲି ଜଣାଏଁ ।

ରା—ଅହୋ ! ଏ ସମୁଦାଚାର କହାଇ ରମଣୀୟ ବିନା !

କୌ—ନାମଧେୟ କ୍ଷୁଦ୍ରାନ୍ତ, କିନ୍ତୁ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ କିଏ ତତ୍ପ୍ରତ୍ୟୟର ରହୁଛି ।

ରା—ଅଞ୍ଜଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶରୁ ଏବଂ ଅନାମଗ୍ରହଣରୁ ଅଗ୍ରଜ "କୁଶ" ବୋଲି ପ୍ରତୀତିର ପ୍ରଦତ୍ତ ତ ।

କୌ—ଏବେ ମୋତେ ବୃଲେ ବାଦାତ ।

ରା—କୁମାର ତୁମ୍ଭ ଗୁରୁଙ୍କ ନାମଧେୟ କିଅଣି ?

ଲ—ଭଗବାନ—ବାଲ୍ମୀକି ।

ବ—ସେ କେଉଁ ସମ୍ବନ୍ଧେ ତୁମ୍ଭ ଗୁରୁ ?

ଲି—ଅପରାସ୍ତ୍ରୋପଦେଶସ୍ପୃଷ୍ଟ ।

ରା—ତୁମ୍ଭ ଶରୀର ଧାତା—ପିତାଙ୍କୁ ଜାଣିବାକୁ ମୁଁ ଇଚ୍ଛୁକ ?

ଲି—ତାଙ୍କ ନାମ ମୋର ଅଗୋଚର । ଏ ତପୋବନର କିଏ ହେଲେ ତାଙ୍କ ନାମ କହିପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ରା—ଅହୋ ! ମାହାତ୍ମ୍ୟ !

କୁ—ତାଙ୍କ ନାମ ମୁଁ ଜାଣେଁ ।

ରା—କହ ।

କୁ—ନିରନ୍ତକୋଷ ।

ରା—(କୌଶିକଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି) ମିତ୍ର, ଏ ନାମ ଅପୂର୍ବ ଅଟଇ ତ !

କୌ—(ସ୍ମିତ) ମୁଁ ପୂର୍ବେଁ ନିରନ୍ତକୋଷ ବୋଲି କିଏ କହନ୍ତି ?

କୁ—ଅମ୍ଭ ମାତା ।

କୌ—କୁପିତାବସ୍ଥାରେ ନା ପ୍ରସନ୍ନାବସ୍ଥାରେ ?

କୁ—ବାଲସ୍ୱଭାବଜନିତ ହେବା ଅମ୍ଭ ଅବିନୟ ଦୃଷ୍ଟ ହେଲେ "ନିରନ୍ତକୋଶ ସୁତେ ତୁମ୍ଭ ଅବାଧ୍ୟ" ବୋଲି ଅମ୍ଭଙ୍କୁ ତର୍ଜନ୍ତି ।

କୌ—ଏହାଙ୍କ ପିତା ନିରନ୍ତକୋଶ, ସେ ଏହାଙ୍କ ମାତାଙ୍କୁ ପରିତ୍ୟଜ୍ୟେ, ସେ ବାପୁଡ଼ୀ କହିଥିବ ଭଲ ନ ପାଇ ସେ ବଚନରେ ଏମାନଙ୍କୁ ଡରାଏ ।

ରା—କୌଶିକ, ଭଲେ ଅବଗତ ହେଲି ! (ଯଥେଁ ଶାସ୍ତ୍ରି ସ୍ୱଗତ) ଛି ! ମୋର କି ଜାଣତ ? ମୋ ଅପରାଧରୁ ସେ ସାନା ମନ୍ୟୁ ଗର୍ଭିଣୀ ସନ୍ତାନରେ ନିଜ ତନୁଜଙ୍କୁ ଏପରି ଡରନ୍ତି । (ମୋହଉଦ୍ଧୃତଲୋଚନ ହୋଇ ପ୍ରକାଶେ) ହେ ପୁତ୍ର—ନିରନ୍ତକୋଶ ତୁମ୍ଭ ଆଶ୍ରମରେ ଅଛନ୍ତି କି ?

ଲି—ଅମ୍ଭ ଆଶ୍ରମରେ ନାହାନ୍ତି ।

ରା—(ସସ୍ମିତମନରେ) ଛୁଟି ହୁଅନ୍ତି କି ?

ଲି—(କୁଣ୍ଠ ମୁଖ ଦେଖିବା)

କୁ—ତାଙ୍କ ପାଦଦ୍ୱୟ ଅମ୍ଭ ନମସ୍କୃତପୂର୍ବ ନୁହେଁ; କିନ୍ତୁ ମାତାଙ୍କ ଏକ ବେଣୀ ତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶକୁ ସୂଚନ କରେ ।

ଜ—ତୁମ୍ଭେ କେବେ କେହେଲେ ସେ ରାଜନନ୍ଦିନୀଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ ଅଯୋଧ୍ୟାପତିଙ୍କୁ ଦେଖିଅଛ କି ?

ଲ—ତାହା ମଧ୍ୟ ଘଟି ନାହିଁ ।

ଜ—କୁମାର, ତୁମ୍ଭେମାନେ ଏତେ କାଳ ଯାଏ ଅନନ୍ୟାନ୍ୟ ଲୋକଲୋଚନାଗୋଚର ହୋଇଥିବା ଏ ଅତି ଦୀର୍ଘପ୍ରବାସ ମହାଦାରୁଣ ଥିଲା ! (କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କୁ ଅପେକ୍ଷି ଜନାନ୍ତିକେ) ମୁଁ କୁତୂହଳାବିଷ୍ଟ ହୋଇ ଏହାଙ୍କ ମାତୃନାମ ଜାଣିବାକୁ ଚାହିଁଲି । ସ୍ତ୍ରୀ ନାମ ପଚାରିବା ମୋର ଅନୁଚିତ; ବିଶେଷତଃ ତପୋବନରେ । ଏଥିର କି ଉପାୟ ?

କୌ—(ଜନାନ୍ତିକେ) ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜାତି ଅପ୍ରତିହତବଚନ ମହାତ୍ମା ତ । ତେଣୁ ମୁଁ ପଚାରିବି । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) କୁମାର, ତୁମ୍ଭ ମାତାଙ୍କ ନାମ କଅଣ ?

ଲ—ତାଙ୍କର ଦୁଇଟି ନାମ ।

କୌ—କି କି ?

ଲ—ତପୋବନବାସୀମାନେ "ଦେବୀ" ବୋଲି ଏବଂ ବାଲ୍ମୀକି ଭଗବାନ "ବଧୂ" ବୋଲି ଡାକନ୍ତି ।

ଜ—ବାଲ୍ମୀକି ମୁନିମୁଖନିର୍ଗତ ବଧୂ ଶବ୍ଦରେ କେଉଁ ଅଭିପ୍ରାୟ ସୂଚିତ ହୁଏ ତ !

କୌ—ଉଚ୍ଚାରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ଅସ୍ପଷ୍ଟ । କେଉଁ ଅକ୍ଷର ବର୍ଜିତ, ତାହା ଅଗୋଚର ।

ଜ—ବୟସ୍ୟ, ଏକ ନିମେଷ ଏଠାକୁ ଆସ ।

କୌ—(ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ) ଆଦେଶ ଦିଅ ।

ଜ—ଏ କୁମାରଙ୍କର ଏବଂ ଆମ୍ଭର କୁଟୁମ୍ବ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ସମାଚାରସମଞ୍ଜସ ହୋଇଅଛି ତ !

କୌ—କିପରି ?

ଜ—ଦେଖ । ଏହାଙ୍କର ଏବଂ ସୀତାଗର୍ଭର କାଳଯାପନ ସମାନ, ଏ ଦୁହେଁ ମଧ୍ୟ କ୍ଷତ୍ରିୟ, ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶଜ, ଅନାଜ୍ଞାତପ୍ରୋଷିତ ଏବଂ ବ୍ରହ୍ମାସନାରୋହଣରେ ନିର୍ବିକାର, ଏହାଙ୍କ ପିତାର ଦାରୁଣତ୍ୱସୂଚକ ନିରନୁକ୍ରୋଶ ଶବ୍ଦ, ମାତାର ମହତ୍ତ୍ୱସୂଚକ ଦେବୀ ଶବ୍ଦ, ଏ ସାଦୃଶ୍ୟବାହୁଲ୍ୟରୁ ସର୍ବଥା ମୁଁ ହତଭାଗା ହେଲି । (ବିହ୍ୱଳ ହେବା)

କୌ—ମିତ୍ର, ତୁମ୍ଭ ଅଭିମତ ଏ ବାଳକେ ସୀତାଗର୍ଭଜାତ ବୋଲି କି ?

ଋ—ଅବା ! ନାହିଁ ତହ ! ତପୋବନବାସିଜନଠାରେ ଏସବୁ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ଅପେକ୍ଷି ପାରନ୍ତି ? କିନ୍ତୁ—

ଏ ବେଳ କୁମାରେ ବସୁଂଧରାରେ
ଜାଗିରେ ଶ୍ୟାମଲୋନାବ
କାନ୍ଦୁରେ ଜନକନନ୍ଦିନୀନନ୍ଦନ
ସରଭାରେ ଅନୁମିତ ।
ସେହୁ କାରଣରୁ ଏହୁ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାରେ
କାନ୍ଦୁ ହୃଦୟ ମୋର
ନ ପାଉ ତରଳି ତରଳ ତେବଳ
ଦ୍ରବିକ ଯେମନ୍ତ ଶାର ।

[ବିଷାଦାଳାପ]

ନେପଥ୍ୟେ—ହେ ! ଲବ୍ଧାଳୁକୁଳଜ ହୋଇଥିବା କୁଶଳବଳରେ କିଏ ଏଠାରେ ?

ଲବ୍ଧୁ—(ଶୁଣି) ଅମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ଅଛୁଁ ।

ନେପଥ୍ୟେ—ଏ କଣ ? କାପୋଷକୁ ଏତେବେଳ ଯାଏ ଜପେଣା କରୁଥିଲ ?

ସୁବର୍ଣ୍ଣସୂତ୍ର—ଧୀର—ରଥୀଙ୍କ
ମନୋଜ୍ଞ ଭବନବର
ନିବଡେଲେ ଦାବ୍ୟ ଭାବ୍ୟ ସ୍ୱରୂପରେ
ବାଲ୍ମୀକି ଋଷି ପ୍ରବର ।
ତାଙ୍କୁ ରଚିତ ଶ୍ରୁତ ଭରଥାତଥ ,
ଭର ସ୍ୱନା ବିଳମ୍ବରେ
ମାଧ୍ୟାହ୍ନିକ ସ୍ନାନ କରିବାକୁ ହେବ
ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟରେ ।

ଲବ୍ଧୁ—ମହାରାଜ, ଅମ୍ଭଙ୍କୁ କୃପାଧ୍ୟାୟୁଜୁତ କୁହନ୍ତ କରୁଛନ୍ତି !

ସ୍ତ୍ରୀ—କୁମାରେ, ମତ୍ପାର୍ଥେ ସବଥାସ୍ମି ମୃଗଣାବେଶୋଗ ତୋର ନିଷ୍ଠ ସମ୍ପାଦନୀୟ ଛ ।

ଭବଭୂତନାଥ ସୁପ୍ରସନ୍ନବକ୍ତ୍ରା
ତ୍ରିଲୋକ ପୂଜ୍ୟେ ତ ସାମ୍ବ
ଯାତ୍ରେ ପ୍ରଥମେ ଅବଗାହ୍ୟ ବୋଧ
ସ୍ତକେ ଯେ ଭାବ୍ୟନାସ୍ତ୍ୱ ।
ସୁଗ୍ରହିତନକ ଅଭିନ୍ନ ପ୍ରସୂତ୍ୟ
ଏ ଶବ୍ଦ ନିତ୍ତ୍ୱ ଶ୍ରୋତାଙ୍କୁ
ପୂଜନୀୟ ଭବ ପ୍ରଦାନ ଭବନ୍ତ
ଅପେକ୍ଷିତ ମୂଦାଙ୍କୁ ।

ମିତ୍ର, ଏଣା ମାନବସମାଜରେ ଶାରଦାବଶାସ, ଅଦ୍ଭୁତ ଏବଂ ସନ୍ଦୁଣ୍ଟିତଳ ସ୍ୱଣବଣୀୟ ଛ, ମୁଁ ଶୁଣିବାକୁ ଲଜ୍ଜୁଛ । ସେବଂଷଙ୍କୁ ସନିଧିକୁ ଅଣାଇବାକୁ ହେବ । ଯୌମିନିଙ୍କ ଉତ୍ତାଳବାକୁ ହେବ, ମୁଁ ନିଷ୍ଠ ଏହାଙ୍କ ଚାତୁନପରିଚ୍ଛେଦକୁ ପାଦଦ୍ୱାରବନି କରିଥାଇ ପଦନ୍ଧହିକ ।

(ସବେ ନାସ୍ତ୍ୟ)

ଷଷ୍ଠାଙ୍କ

(କଞ୍ଚୁକୀର ପ୍ରବେଶ)

କଞ୍ଚୁ—(ସ୍ୱଗତ) କୌଶିକ ମୁଖସଂବାଦ ମହାରାଜାଦେଶ ଲଭିଲି ମୁଁ ଏଠାରେ ଥିବା ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ନିବେଦନ। (ଦେଖି) ହେଉଛି! ପ୍ରଭୁ ଆସୁଛନ୍ତି।

ଅନୁଚରେ ସମାଗତ ଲୋକ ଜଣ
ଏ ବୃଦ୍ଧ ଆଜ୍ଞା କରନ୍ତି ଧରଣୀରମଣୀ।
ଯେବେଠୁ ରଘୁନନ୍ଦନ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ନିଷ୍ଠୁର
ପାଦରେ ଯୋଇଁ ଦଶରଥଙ୍କ ଉପଗତ।

(କୌଶଲ୍ୟାନୁଗାମୀମାନେ ଶ୍ରୀରାମ କଲ୍ୟାଣଚିନ୍ତରେ ଗୁଳି ଗୁଳି ପ୍ରବେଶ)

ରାମ—(ନାଟକୀୟ ଭାବ) ଜୟ ଜୟ ପିତଃ; ହେଉଛି! ଅଗ୍ନିନନ୍ଦନ ପଞ୍ଚଭୂତ; ଏହି ଆସନ।

(ସମସ୍ତଙ୍କର ଉପବେଶନ)

କଞ୍ଚୁ—ଦେବ; ହେଉଛି ଦେଖନ୍ତୁ। ଏଠାରେ ସୁମନ୍ତ; ଏଠାରେ ଯୌବରାଜ୍ୟଦେବ; ଦେବଙ୍କୁ ସ୍ନାନ କରନ୍ତୁ।

ରା—(ଦେଖି) ଆଉ ଏମାନେ କିଏ? ସରଦାରଙ୍କୁଁ ଅନୁଷ୍ଠାନ।

କଞ୍ଚୁ—ଏ ଅନ୍ତଃପୁର କୌଶଲ୍ୟାମୁଖନେତ୍ରାଦିଙ୍କର
ଏ ତିନି ଜଣ ଭୂମିର ଦାତାଙ୍କ ପତ୍ନୀଏ।

କଞ୍ଚୁ—(କଞ୍ଚୁକୀକୁ ଉଦ୍ଦେଶି) ଆଉ, ମହାରାଜାମାନଙ୍କର କାମ୍ୟ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କରେ କୈକେୟୀ ପରଗଣିତା ହୋଇଥିଲେ ତ।

ରା—(ପାଶେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶି) କଞ୍ଚୁକୀ, ତୁମ୍ଭେ ଯାଇ ଶୀଘ୍ର ସ୍ନାନରେ ଲଗ।

କଞ୍ଚୁ—ଯେ ଆଜ୍ଞା— (ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

ରା—(କୁମାରଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି) ପୁତ୍ରେ, ପ୍ରାରମ୍ଭ କର।

ବଶିଷ୍ଠ— ପରେ ଦଶରଥ ନୃପବର
କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କୁ କୈକେୟୀଙ୍କୁ ଅବର ।
ସୁମିତ୍ରାଙ୍କୁ କରି ପତ୍ନୀ ରୂପରେ
ଗ୍ରହଣ କଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେମରେ ।

ରାମ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣ—(ଅନାନ୍ତରେ) ମହାଭକ୍ତିଭାବାଦଙ୍କୁ ତ ଉଥା- ନାସ୍ଥିକ କଲେ ।

(ନମସ୍କାର କରି ଆସନରୁ ଓହ୍ଲାଇବା)

କଳି— ପ୍ରଥମେ କୌଶଲ୍ୟା ପାଇଲେ ରାମଙ୍କୁ,

ଲକ୍ଷ୍ମ— (ନମସ୍କାର କରିବା,)

ଭର— ପରେ କୈକେୟୀ ପାଇଲେ ଭରତଙ୍କୁ ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କୁ ତଦନନ୍ତର,
ସୁମିତ୍ରା ପ୍ରସବ କଲେ ଏକ ଥର ।

ରା— (ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗିବା)

ଭର— ସୀତାଙ୍କୁ ରାମ ଊର୍ମିଳାଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ,
କୁଶଧ୍ୱଜଙ୍କ ସୁତାଦ୍ୱୟଙ୍କୁ ପୁଣ ।
ଭରତ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ କଲେ ସେହିଭଳି,
ଧାତ୍ରୁଙ୍କୁ ତ ସ୍ୱୟଂମଳ ପ୍ରୀତି ସହ ।
ବାଲ୍ୟ ତାରୁଣ୍ୟ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସମୟେ
କରିଲି ବହୁସଂପ୍ରଦାନକର୍ମ ।
ଜାମ୍ବାଙ୍କଠାରେ ନବୋଢ଼ଣୀ ବହନ୍ତେ,
ମନୋରଥକାରଙ୍କୁ ଲଭିଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତେ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ— ଅହୋ ! କମଣୀୟ, ରମଣୀୟ !

ରା— ଭାଗ୍ୟକପାଳ ଅନ୍ତରିତ, ଶୁଣ କର ।
ଜଗଦ୍ବନ୍ଦ୍ୟ ପୂଜ୍ୟପାଦ ତାତଙ୍କ ମସ୍ତକ,
ପଳିତ ହେଲା ଅଟେ ଭାଷଣ ଶୀର୍ଷକ ।
ଦେହର ମାତେଭୋତ୍ପନ୍ନ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟକର,
କାମଦୁଘା ଶିଶୁ ମନୋହରତର ।

କୁଶ— ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅଭିଷେକ ନିମନ୍ତେ,
ସମସ୍ତ ସମ୍ଭାର ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅନ୍ତେ ।
ମାତୁଳ ଦର୍ଶନେ ହୋଇ ଉତ୍କଣ୍ଠିତ,
ମାତାମହପୁରକୁ ଯାତ୍ରେ ଭରତ ।

ରା—(ସ୍ୱଗତ) କଷ୍ଟକୁ; ଏଣିକି ମଧ୍ୟମ ମାତାଙ୍କ କଥା ହେବେ । (ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ଏ କଥାଗୁଡ଼ିକୁ ଛାଡ଼ି, ସୀତାପହରଣଠାରୁ ପ୍ରାରମ୍ଭି ଗାନ କର ।

କୁଶ— ସୂର୍ପଣଖା ମୁଖରୁ ଜାନକୀଙ୍କର,
ମନୋହରତ୍ୱକୁ ଶୁଣି ଦଶଶିର ।
ହରଣ କଲା ତାଙ୍କ ଯାଚିକୁ ନାଦ,
ଧରଣୀସୁ ବୃତ୍ତେ ତ ତାଙ୍କ ଉଦ୍ଧାର ।

ଲକ୍ଷ୍ମ— (ରାମଙ୍କୁ ଦେଖିବା)

କୁଶ— ତାହା ପରେ ସ୍ଥାନ ପାଇବେ ସେହିଠାରୁ,
ନାଶି ଖର ଦୂଷଣ ପ୍ରମୁଖଙ୍କୁ,
ବୈଦେହୀସହିତେ ଆଉ ଲକ୍ଷ୍ମଣେ
ପ୍ରବେଶି ଅଯୋଧ୍ୟାପୁରକୁ ମଣ୍ଡିଲେ ।

ରା—ଅହୋ ! ସଂକ୍ଷେପ !

କୁଶ— ରାଜ୍ୟଶାସନଭାର କର ଧାରଣ
ରାମ ଲୋକାପବାଦ କରି ଶ୍ରବଣ ।
"ସୀତାଙ୍କୁ କାନନେ ଛାଡ଼ିଆସ" ବୋଲି
ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କହିଲେ ଶୀଘ୍ର ।

ରାମାଦେଶ ମାନି ଅତୀବ ଦୋଳିତ—
ସକଳ ସୁଲକ୍ଷଣୀଙ୍କୁ
ଅନାଥାଙ୍କୁ ଘୋରକାନନକୁ ଘେନି
ବନ୍ଧୁ ସତ୍ୟବ୍ରତଙ୍କୁ ।

ପୁତ୍ରାଙ୍କୁ ସୀତାଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ନିଜ
ମୁଗନିବାଦ:ନାଶକ
ଘୋର କାନନରେ ବିସର୍ଜନ କର
ବାହୁଡ଼ିଲେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆହା ! ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଅପକୀର୍ତ୍ତିଭାଗୀ ହେଲେ କିନା !

ରା—ଭାଇ, ତୁମ୍ଭ ଦୋଷ କିଛି ଅଛି ? ଏହାରୁ ଧାନର ପରାକ୍ରମ କିପେ ମୂର୍ତ୍ତି ହେବ କି ! ନନ୍ଦନେ ?

ଲବ—ଅମ୍ଭ ଗୀତ ସମାପ୍ତ ।

ରା—(ଉଦ୍‌ବେଗରେ) ସୌମିତ୍ର, କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ହେଲା କିନା ।

ନାରୀଣା ସମ୍ପୃକ୍ତା ସୀତା କାନନରେ,
ବିସର୍ଜିତା ହେଲେ ଘୋର କାନନରେ ।
ଅଶ୍ରୁପ୍ଲାବିତ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବାହାଘର,
କଥାକୁ କହିଲେ ନାହିଁ କରକର ।

କୁ—(ପଛକୁ ଚାହିଁ) ଭାଇ, ଏ ମହାଭାରତେ ସୀତାଙ୍କୁ ଆଜ୍ଞା ବର୍ଣ୍ଣି ଅଛନ୍ତି ବାପାତ ଘାଉଅଛନ୍ତି । ଅତଏବ ପଚାରିବା । (ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶେ) ତୁମ୍ଭେ କେମନ୍ତ କଥାବାସ୍ତବ ହେବା ସମ୍ଭବ କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଦୁଃଖଭାଗୀ ହେବା ଅମ୍ଭେ ସେହି ହେବା ମାତ୍ର ।

କୁ—ସୀତା ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ମାତା କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—(ଲଜ୍ଜାଭରେ) ଭ୍ରାତୃଜାୟା ହେବା ମୋ ଦୁଃଖ ମାତ୍ର ।

କୁ—ସୀତା ରାମଙ୍କ ଧର୍ମପତ୍ନୀ କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଅନ୍ୟ କଥା ?

କୁ—ସୀତାଙ୍କୁ ଆଜ୍ଞା ଦେଲା ଦେଶାନ୍ତରିଆ ତୁମ୍ଭେ ଅବଗତ କି ?

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଏବେ ତୁମ୍ଭ ଗୀତରୁ ଜାଣିଲି ।

ରା—(ସ୍ୱଗତ) ଏତେଦୂର ଶୁଣି ବି ହେଲେ ମନ ଶାନ୍ତ ହେବ କି ?
[ଲବ] ଏହାଙ୍କୁ ଏପରି ପଚାରିବା । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ମହାଶୟ, ଏ ବିଷୟ ତୁମ୍ଭ ଆଗମନର ନା ଶୁଣି ସନ୍ଦେହ ?

କୁ—ଅମ୍ଭର ଅପ୍ରୋତବ ।

ରା—ବତ୍ସଙ୍କୁ ଅନୁସରିବାକୁ ହେବ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ, କଞ୍ଚୁକୀଙ୍କୁ ଡାକ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—[କାଞ୍ଚୁକୀ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସ୍ତ୍ରୀମତରେ ପ୍ରବେଶିବା]

କଞ୍ଚୁ—(ଦେଖି ସ୍ୱଗତ)

ଧନିଙ୍କ ଅଗ୍ନିର ଜ୍ୟାନାସ୍ତ୍ରାସ୍ତୁତ
ପ୍ରସ୍ତୁତର ହୋଇ ଦେହତ
ଜନକନନ୍ଦିନୀଭାର-ସ୍କନ୍ଧଭାର—
ଶ୍ରୀରାମ ଅଦ୍ୟ ଶୋଭିତ ।
ଯେପରି ରକ୍ଷିକ ସୂର୍ଯ୍ୟ ସୁଜନ୍ମ
ତାର ସ୍ୱର୍ଗ ନନ୍ଦିତ
ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁଧାକର ମାନବଲୋକେ
ରକ୍ଷିଳ କଥ ରାଜିତ ।

କଞ୍ଚୁ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ଦେଖନ୍ତୁ ! ଭଣ୍ଡା ଆସିଲେ ।

ରା— ନମସ୍କାର କର ଏ ଆସନ, ବାପ ।

କ—ବାପି, ରାମାସ୍ତ୍ରଃ ଶ୍ରୀକାନ୍ତକୌତୁକ ଥିଲେ, କୁଶଲବଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଦେଖି ଯାଏ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା ତାହା କହ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—("ଏଙ୍କୁ ସୀତାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଜାତ ସୁଲକ୍ଷଣ ବାଳକ ରୋପ ଭାଗନରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଭର ଦାନ୍ତିଥିଲା କନ୍ଧିଣୀ ।" ବୋଲି ଘେରି) ଏ ପବିତ୍ର କୁଶଲବଙ୍କ ନାମ ।

କ—ତାହା ଏବେ ଶୁଣ ।

ରା—(ସ୍ୱଗତ) ଗତ କଥନା ? ଧ୍ୟାୟ ହୋଇ ଶୁଣିବାକୁ ହେବ ।

କୁଶ ଏବଂ ଲବ—(ସ୍ୱଗତ) ଏ ଦୁଇ ସୀତାଙ୍କ ଚରିତ ଗାଇବେ ।

କ— ନାଥ ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କୁ ତପୋଧନ ଶୁଣି,
ଗଲେ ଯାଇ ପ୍ରବୋଧ ବାଲ୍ମୀକି ମୁନି ।
ଜନକନନ୍ଦିନୀଙ୍କୁ ନେଇ ସଙ୍ଗରେ,
ପ୍ରବେଶିଲେ ଆପଣା ତପୋବନରେ ।

ରା—ଚିରକାଳଙ୍କଦ୍ୱାରା ସ୍ୱଦେବଙ୍କର ଅନୁଗୃହୀତ, ମହର୍ଷିଙ୍କଦ୍ୱାରା ମୁଁ ବଞ୍ଚିତ !

କୁଶ ଏବଂ ଲବ—ସ୍ୱାମୀ ! ସ୍ୱାମୀଙ୍କର କୁଶଳ !

ସବେ—[ହର୍ଷଯୁକ୍ତ]

ରା—ପୁତ୍ର—ଲବ, ବାଲ୍ମୀକି ତପୋବନରେ ସୀତା କିଏ ?

ଲ—ଆର୍ଯ୍ୟ, କେହି ନାହାନ୍ତି । "ସୀତା—ସୀତା" ବୋଲିବା ଦୃଷ୍ଟିରୁ କେବଳ ସୀତାନାମଧାରିଣୀ ନାହିଁ ।

ରା—ତାହା ପରେ ?

ଭ— ଜନନୀଗର୍ଭ ମାଝ ଥିଲେହେଁ ବଧୂ,
ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁଧାକରଙ୍କୁ ଗଗନ ପଥୁ,
ତେଜୋମୟ ଯମଳସୁତଙ୍କୁ ଜନେ,
ସୀତା ଶୁଭମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ପ୍ରସବିଲେ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟ ଜୟ ! ଭଗବତୀଙ୍କ ଯଶବଳ୍ଲଭ ବର୍ଦ୍ଧିତ ହେଉ ।

କୁଶ ଏବଂ ଲବ—ଶୁଣ ଜନକଦେବୀଙ୍କ ମହାରାଜ ସନ୍ତୋଷନ୍ତୁ !

ରା—(ସ୍ୱଗତ) ଏ କୁଶଲବ ନାହିଁ ସତ !

—ଶ୍ଳୋ—

ଭ— ଜାତ କର୍ମରୁ ବାଲ୍ମୀକି ତହିଁ ଧ୍ୟାନରେ କୁଶ,
ଲବ ବୋଲି ସୁତେ ନାମ ଦେଲେ ଯେ ଶିଶୁ ଯୁଗଳ ।

ରା—ଅହୋ ! ଏ ଦୁହେଁ ସୀତା-ସୁତ ! ହା ପୁତ୍ର କୁଶ ! ହା ପୁତ୍ର ଲବ !

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଏ ଯୁଗଳ ଦେବାଳମ୍ବ ହେବା ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହାନ୍ତି !

କୁଶ ଏବଂ ଲବ—କଥାଣି ! ଏ ମାନେ କିଏ ? ହା ! ତାତ, ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ

(ସକଳଙ୍କର ଆଳିଙ୍ଗିତ ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ, କୁଶ ଏବଂ ଲବ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ)

ଭ—(ବିଷାଦରେ ସ୍ୱଗତ) ଏ କଥାଣି ? ତତ୍ତ୍ୱ ଅସାଧିତ ହେଲା ତ ।

ଧର୍ମ, କନ୍ୟା, ଲୁଗ, ଦଣ୍ଡ,—ଏତୁଦ୍ଧ ରକ୍ଷଣରେ ଧେଇ
ସ୍ନେହିତ, ଦକ୍ଷିଣ ଓ ପିତାକର ଗଣ ସେବେନ
ସ୍ଥାପିତ ହେବେ ଯନ୍ତ୍ର ।

ମନ୍ଦଭାଗ୍ୟ ହେଲି ମୁଁ ଏକା
ଭଣ ଗାଇ ଶ୍ଳୋକରେ
ଏ ଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣିବାକୁ ମୁଁ—
ଶାନ୍ତି ଭଳି ବ୍ୟର୍ଥରେ ।

(ଗଳୁଛି) ସ୍ୱର୍ଗ, କାହିଁକି ବନ୍ଦୁଅଛି । ଏ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଦେବଙ୍କୁ ଏବଂ ଭଗବାନଙ୍କୁ ନିବେଦିବି । (ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ)

(ବାଲ୍ମୀକି ଏବଂ ସନ୍ତ୍ରସ୍ତା ସୀତାଙ୍କର ପ୍ରବେଶ)

ବାଲ୍ମୀ—ବତ୍ସା, ବ୍ୟାକୁଳା ହୁଅ; ଚିନ୍ତା କର ନା । ଅନ୍ତର୍ବିପ୍ଳାବିଣୀ ହୋଇ ଏ ମୂର୍ଚ୍ଛା ମରଣ ରୂପରେ ଧରିଥିବା ହୋଇପାରେ ।

ସୀତା—ତାତ, କଣ ହେବ । ଏବେ କାହିଁକି ଜୀବନ ଦେ ?

ବାଲ୍ମୀ—ବତ୍ସା, ଶାନ୍ତା ହୁଅ । ଏବେ କିଛି ଅଛନ୍ତି । ଏ ଶିଶୁ ଦିହଙ୍କୁ ଦେଖୁ ନାହୁଁ କି ?

ସୀତା—ତାତ, ମୋତେ ଦୃଢ଼ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଜନ୍ମାଇଲା ।

ବାଲ୍ମୀ—(ଅନୁସରଣ କର)

ମନ ଦୃଢ଼ କର ଆଖି ମେଲି ଏଥର
ପୁଣି ଦେଖ ସତର୍କରେ
ଅଗୋ ସୀତା ତୋର ଚରିତ ନାମକ
ଧନ ଚଳନ୍ତି କାଳରେ ।
ଜନନୀ ପାଇ ବଧୂମୂର୍ତ୍ତି ଗ୍ରହି
ହୋଇ ସମ୍ଭୋଗ ରହି,
ଭବେ ଦୁହିତା ସରଣୀ ନାହିଁ
ଧରଣୀରେ କଦାଚ ।

ସୀ—(ସଜଳ ଚକ୍ଷୁ) ତାତ, ସେ କେଉଁ ଅଦ୍ଭୁତ ଦର୍ଶନ ଦେଖ ନାହାନ୍ତି କି ।

ବା—(ଅବଗୁଣ୍ଠରେ) ବତ୍ସ, ମୁଁ ଆଜନ୍ମ ଏତ କାଳ ଅପେକ୍ଷିବ କାହା ଲାଗିଥିବ ? ବୁଝ, ବାଲ୍ମୀକି ମୁନିଙ୍କ ଦର୍ଶନ ନିମିତ୍ତ ତୋତେ ଅନୁମତି ଦେଲି । ରାଜଙ୍କରେ ତୋ ପିତାଙ୍କ ଚରଣ ଧର ।

ସୀ—(ପାଖକୁ ଯାଇ ଦେଖି) ଆହା ! ଏପରି ଘଟିଲା କାହିଁ ? ମୁଁ ସର୍ବଥା ହତଭାଗା ହେଲି । (ଭୂମିରେ ପଡ଼ି କାନ୍ଦିବା)

ବାଲ୍ମୀ—ବତ୍ସ, ଉଠ ଉଠ; ଶୋକ ସମ୍ବରଣ କର । ମୁଁ ରାମଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ସଚେତ କରୁଛି । ବତ୍ସ—ରାମ, ବତ୍ସ—ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଧାଉନା ଲବ; ଯାଉନା ଲବ ।

ସୀ—ବତ୍ସ—କୁଶ, ବତ୍ସ—ଲବ, ଦେଖ ଦେଖ । (ପାଣି ଛିଟିବା)

ରା—(ଚେତ) ଆର୍ଯ୍ୟ-ଭଣ୍ଡ, ସୀତା ଜୀବିତା କି ?

ବାଲ୍ମୀ—ତୁମ୍ଭ ସମ୍ମୁଖରେ ତ ଅଛି ।

ରା—ଅହୋ ! ଭଗବାନ ବଡ଼ କଲେ ତ ! (ସଲଜ୍ଜ)

ବାଲ୍ମୀ—ବତ୍ସ, ଲଜ୍ଜା ଅନୁଚିତ ! ଜଳଧି ସମ୍ମୁଖେ ଏନା ତୁମ୍ଭ କରୁଣା ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—(ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ) ଆର୍ଯ୍ୟ ଚେତିଲେ କି ?

ରା—ହଁ, ମୁଁ ହତଭାଗା ଚେତିଲି ।

କୁଶ ଏବଂ ଲବ —(ଚେତି) ମା ! ତାତ, ରକ୍ଷାକର ।

(ରାମ ପାଦେ ଲୋଟି କାନ୍ଦିବା)

ରାମ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣ —(କୁଶଲବଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗି ପ୍ରବୋଧୋକ୍ତିରେ) କୁମାରେ, ଆବେଗ ଅନୁଚିତ !

ବାଲ୍ମୀ—ହା ! ଆଜି ଦର୍ଶନ ପୁଲକିତେ, କାହା ପାଇଁ କେଉଁଠାରେ କାନ୍ଦୁଅଛ, କହ ତୋହ୍ମ ।

କୁଶ ଏବଂ ଲବ —(ଲବ ଯୋଡ଼ି ରାମଙ୍କୁ ଦେଖାଇବା)

ସୀ—(ପଡ଼ିକୁ ଚୁମି) ତୁମ୍ଭେ ଦେଖ ଅନାଉଥିବା ଏ ତନ କିଏ ?

ସୀ—(ସ୍ୱଗତ) ଅହୋ ! ଭଗବନ୍ ! ଏ ବୈଦେହୀଙ୍କ ଔଦାସୀନ୍ୟ । ମୋ ସନ୍ନିଧାନ ଚିରକାଳ ସମ୍ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଲେହେଁ କେବଳ ଗୃହବାସରେ ମଧ୍ୟ ସମ୍ମାନ ଭଜନ୍ତି ନାହିଁ ।

ବାଲ୍ମୀ—(ଗୋପନରେ) ହେ ଭୂପ, ପୁଣ୍ୟଶୀଳାର୍ଦ୍ର, ମହାକୁଳୀନ, ଧର୍ମାନ୍ତ-ଦାସ, ଜନକଚକ୍ରବର୍ତ୍ତିଦୁହିତା, ଦଶରଥ ମହାରାଜପୁତ୍ରବଧୂ, ଅଗ୍ନିପରୀକ୍ଷିତା—ବାଲ୍ମୀକି ରକ୍ଷିତା, ବୈଶ୍ୱାନରପ୍ରଶଂସ ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ, ଭୂପତିର ଜନନୀ, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଦୁହିତା—ଏହି ସୀତାଙ୍କୁ ସ୍ୱୀୟ ମହିଷୀଙ୍କୁ ଜନାପବାଦ ମାତ୍ର ଶ୍ରବଣରେ ନିର୍ବାସିତ କଲ; ତୁମ୍ଭର ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ଉଚିତ କି ?

ସୀ—(ବୈକ୍ଲବ୍ୟ ଲଜ୍ଜା)

ବାଲ୍ମୀ—ନୃପତି, ଏହା ସମୁଚିତ କି ? ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କହିବା ଅନୁଚିତ । ତୁମ୍ଭେ ତ ନିର୍ବୋଧ ଏବଂ ଜଣାଯାଏ । (ହସିକି କହନ୍ତି) ଭୂପ, ଲଙ୍କାରାବଣ-ଗୃହାବସ୍ଥାନରେ ସୀତାଙ୍କ ଚରିତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧେ କେଉଁ ଦେବ ପ୍ରମାଣରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେଲେ ?

ସୀ—ଭଗବାନ—ବୈଶ୍ୱାନର ।

ବାଲ୍ମୀ—ତାହାହେଲେ ଅବିଶ୍ୱାସର କାରଣ କଅଣ ?

ସୀ—(ସ୍ୱଗତ) ଆ ହା ହା ! ଦୁଷ୍ଟଘଟଣା ହେଉ ମୋ ନାମିକି ଅର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ଏଭଳି କହନ୍ତି ପିତା ! (ବେଗ ଭରେ ହେଜ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ତୁଳିବା)

ବାଲ୍ମୀ—ଜ୍ୟୋତି ଲ ହଳର ଧାରାର ସୃଷ୍ଟିର
ସାଧ୍ୱୀ ହେଲେ ତ ସାଧନ,
ପ୍ରାକୃତ ଜନଙ୍କ କଥାକୁ ଶୁଣିକି
ତୁମ୍ଭ ମାନସରେ ଘାତ ।

ସୀ—(ଲଜ୍ଜାରେ ମୁହଁକି ଅଳପ ନୁଆଁଇବା)

ବାଲ୍ମୀ—ନୃପ, କାହିଁ ତୁମ୍ଭରେ ଦୋଷତ ଦେଇ ଲାଭିବ ?

ଅତି ତୁଚ୍ଛ ସରଳ ପ୍ରାକୃତ ଜନ-ହୃଦେ,
ଅଜ୍ଞାନ ଅଶେଷ ଜନ୍ମଥାଏ ନିର୍ଘାତେ ।

ନୃପ ସୁଦସ୍ୟ ଅନଳ୍ପ ଭୂମି ଅଟଇ ତ,
ତାହିଁ ଅନୁରାଗ ହୋଇ ପାରଇ କି ସ୍ଥିର ।
ଯେଥି ପ୍ରକାରେ ରଶ୍ମି ଗଛ ଭେଦକ ମୂଳେ,
ସ୍ଥଳରେ ଚନ୍ଦ୍ରପାତେ ନାହିଁ ଯାଇ ଜାଣନ ।

ବତ୍ସ, ଏ ଘର୍ଷଣି କାହିଁକି ? କୁଶଲବଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କର; ଅସ୍ମେ ଶାକାଶ୍ରମପଦକୁ ଗମିବୁଁ । [ଚୂଳିକା]

ରାମ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣ } ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅ, ଦୟା କର ।

ବାଲ୍ମୀ—(ସୀତା) ଦେବି ଦେଖ, ତପୋବନବାସୀଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଦଣ୍ଡକୁ ଏ ଆଦେଶନ୍ତି । ଅତଏବ ନିଜକୁ ପରିଶୋଧ ।

ସୀ—ମୁଁ କି ପରିଶୋଧ କରିବି ?

ବାଲ୍ମୀ—ନିଷ୍ପାପ ହେବା ବଳ ।

ସୀତା—(ଲଜ୍ଜାଭରେ) ମୁଁ ହତଭାଗିନୀ ଜନମଧ୍ୟଗତା ହୋଇ "ବାଦେହ-ଜନକସୁତା ଅପଲକ୍ଷଣା" ବୋଲି ଭାଷିବି ।

ବାଲ୍ମୀ—ସ୍ୱୟଂ ଭୂମିଭୂତ ପ୍ରତିଜ୍ଞାର ବୋଲି ଘୋଷଣା କର ।

ସୀତା—ଭୂମିକଥୋଗ ପ୍ରାର୍ଥୀବନ୍ତ । (ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଚେଷ୍ଟା ଦଶଦିଗକୁ ଦେଖି) ଅହେ ଲୋକପାଳମାନେ, ଗଗନ ମଧ୍ୟ ଗୁହ ଗନ୍ଧର୍ବ ସିଦ୍ଧ ବିଦ୍ୟାଧର ଦେବତାମାନେ, ପ୍ରଭାବ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷୀକୃତସର୍ବଲୋକ ରହସ୍ୟ ହେବା ବାଲ୍ମୀକି ବଶିଷ୍ଠ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରପ୍ରମୁଖ ମହର୍ଷିମାନେ, ସକଳ ଲୋକଙ୍କ ସୁଖଦୁଃଖ-କର୍ମ ସାକ୍ଷୀ—ରଘୁକୁଳ ପିତାମହ—ସୂର୍ଯ୍ୟ ଭଗବାନ, ଭୂଦେବଶୁଦ୍ଧି-ନିମିତ୍ତ ଅନ୍ୟ ଦେବତାର ସୀତା ଏହାର ସତ୍ୟପ୍ରମାଣ କରୁଅଛି । ତୁମ୍ଭେ-ମାନେ ସମସ୍ତେ ଶୁଣ ।

ବାଲ୍ମୀ—ମହାପ୍ରଭାବାଭୂତସୀତାମାହାତ୍ମ୍ୟସଂସ୍ତାସ୍ତନ୍ତକୁ ତୁମ୍ଭେ ସବେ ବିଲୋକ ।

ସବେ—(ବିସ୍ମୟରେ) ଆଶ୍ଚର୍ଯ—ଆଶ୍ଚର୍ଯ, ହେଉଛି ! ଦେଖ ବଚନାନନ୍ତର ସ୍ଥାବରଜଙ୍ଗମପ୍ରପଞ୍ଚ ସମସ୍ତ କମ୍ପିତ, ପ୍ରଶାନ୍ତ ଏବଂ ନିବୃତ୍ତ ସ୍ୱଭାବ ହୋଇ ଦଣ୍ଡାୟମାନରେ ଅଛି ।

ତରଙ୍ଗ ଚଳନ ବିନା ଶାନ୍ତ ଅବ୍ଧି ଯଥା,
ନିଶ୍ଚଳ ହେଲା ଗଗନେ ଚଞ୍ଚଳ ପବନ ।
ଭ୍ରମି ନ ବୁଲି ଗୁଞ୍ଜିତ ଏତେ ବାରବଣେ,
ସବୁ ଲୋକେ ଏବେ ସୀତା-ବାକ୍ୟ ଶ୍ରବଣେ !

ସୀ——(ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି) ସକଳ ଲୋକ ମହାର୍ଥପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷପୂର୍ବକ ଗୁରୁଜନଙ୍କୁ, ଜଗନ୍ନାଥମହାମନ୍ଦିରପାର୍ଶ୍ୱପ୍ରଭାରଚିତ ସେତୁବନ୍ଧ ବାଲ୍ମୀକିମହାସମୁଦ୍ରଙ୍କୁ, ସୁରସୁନ୍ଦରବନ୍ଦିତଚରଣାରବିନ୍ଦଙ୍କୁ, ରଘୁକୁଳ-ନନ୍ଦନଙ୍କୁ, ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ବିନା ଅନ୍ୟକୁ ଯାହାକୁ ହେଲେ ପତିବ୍ରତା ବନ୍ଧୁ ଭାବରେ ମୁଁ ଆଖିରେ ଦେଖି ନାହିଁ ମନରେ ଭାବି ଅଥବା ସ୍ୱପ୍ନରେ ଚିନ୍ତି ନ ଥିଲି, ଏ ମୋ ସତ୍ୟବଚନରେ ଜଗିଲୋକପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦୃଶ୍ୟମାନଧରିତ୍ରୀଉଦ୍ଧାରିଣୀ ହୋଇ ମହାପ୍ରଭାବବତୀ, ଭଗବତୀ-ଧାରିଣୀ ଦେବୀ ମୋର ଶୁଦ୍ଧି ଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରକଟନ୍ତୁ ।

ସବେ——(ସସମ୍ଭ୍ରମ)

ବାଲ୍ମୀ——ଏ କଅଣ ! ଅବ୍ୟକ୍ତ ଭୀଷଣ ଘୋଷ ଲୋକର ହୃଦାନ୍ତର ଥରାଉଛି ।

ପାତାଳୋଦରରେ ଗୁରୁଗମ୍ଭୀର
ପ୍ରଚଣ୍ଡ ନାଦ ଜାତ ହେଲାଟି,
ଘୂର୍ଣ୍ଣିପାଏ ଭଣ୍ଡ୍ରବର ଗର୍ଭ
ଯେପରି ହେ ପାତେ ଲୋଟେ !
ନଦୀଶାଖାଶାଳୀ ବତି ବେଳାଭୂମି
ନାଟକୀୟଟିଗାଧରେ,
ପ୍ରଭାରଭାନନହିରଣ୍ମୟୀ ମଣ୍ଟି
କର୍ଷଣ ଜାତ ପ୍ରେମରେ ।

ସୀତା, ତୋତେ ଭଦ୍ରେଣି ଲକ୍ଷ୍ମୀଶାପଙ୍କୁ ପାଉଛୁଁ । ସତ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ପୁଣିକର ।

(ସୀ——ସକଳଲୋକମହାପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପୁଣି କହିଲା ।)

ନେପଥ୍ୟେ—ଗୋଲୋକଙ୍କର ସ୍ତୁତି, ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ସ୍ତୁତି, ଋଷିବକୁଳର ସ୍ତୁତି ।

ସୀତା ସତ୍ୟବଚନେ ଅବନୀ ଗାଇଁଲେ,
ସାଗର-ଧରା ହେ ବିବରପଥ ଛୁଟିଲ ।
ଦେଖି ଦିବ୍ୟ କାନ୍ତିଯୁତ ଧର ପାତାଳକୁ,
ବରଜି କରନ୍ତେ ଦେଖନ୍ତେ ଅଗଣା ମଞ୍ଚକୁ ।

ସର୍ବେ—(ଶୁଣି ଶବ୍ଦସ୍ୱାନ୍ତେ)

ବାଲ୍ମୀ—ଏ କଅଣ ? ଏ ଅନ୍ତର୍ପଥବିଷୟବୃତ୍ତି ଅଦୃଷ୍ଟପୂର୍ବ ଏବଂ ଅଶ୍ରୁତପୂର୍ବ ହୋଇଅଛି ।

ଦେଖଇ ! ଦେଶେ ପାତାଳସ୍ତମ୍ଭୁ ମହାତେଜ,
ପୁଣି ଉଚ୍ଛ୍ୱାସେ ନକ୍ଷତ୍ରମାଳ୍ୟବାସ ତେଜ !
ଦେଖ ଭୂଦେବୀ ଅଗଣା ତାଙ୍କ ସ୍ୱନ ନମ,
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପ୍ରଣାମ; କୁଶଳବ ଦାଣ୍ଡି ସ୍ତୁପ ।

ବାମାଦ—(ଯଥୋକ୍ତପଥରେ ଅବନତ)

(ପାତାଳୋଦ୍ଭେଦ କରି ପୃଥ୍ୱୀଦେବୀଙ୍କ ପ୍ରବେଶ)

ସର୍ବେ—(କୃତାଞ୍ଜଳି ହୋଇ)

ଦେବୀ, ତୁମ୍ଭେ ଧନ୍ଦି ସର୍ବଜୀବଙ୍କୁ,
ଶେଷ ନାଗ ମସ୍ତକରେ ଧରଇ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ।
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଗୋଲୋକପତି ଭର ସର୍ବ ସୁଖଦେବ,
ଅଭିମତ ଦ୍ରବ୍ୟଗଣ ଦୁହିଁଲେ ତ ପୂରେ ।
ଧନ୍ୟ ଦେବୀ, ବନ୍ଧ୍ୟାରତ୍ନଧାରା,
ଅଟନ୍ତି ତୁମ୍ଭର କଳ୍ପଦ୍ରୁମଧର ।
ପୂଜା ଜାଣିବା ଦେବଦାରୁ ଦ୍ୱାର,
ରତ୍ନମେଖଳା ଅଟେ ପାରାବାର ।
ଯଜ୍ଞ ଯଜ୍ଞଭାଗଦ୍ୱାର ଜନ୍ମ ଯାଇଁ,
ବର୍ଣ୍ଣ ଦାଅନ୍ତି ତୁମ୍ଭଙ୍କ ଶରୀରରେ ।

ଏ ତପସ୍ୱୀମାନଙ୍କର ହୃତପଦ୍ମ,
ଜନନୀ ଅଟ ଦେବି, ତୁମ୍ଭେ ଶିବର ।

ଭଗବତୀ—ଶାଶ୍ୱତି, ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନମସ୍କାର । (ନମିବା)

ପୃଥ୍ୱୀ—(ଗୁରୁଅଙ୍ଗେ ଦେଖି ସ୍ୱଗତ) ଅହୋ ! ପତନିବ୍ରତା—ପତିବ୍ରତା ଶାସନ ଅନତିକ୍ରମଣୀୟ ହିନା !

ଯହିଁ ନାହିଁ ଦ୍ୟାବା ପୃଥ୍ୱୀର
ପୂର୍ଣ୍ଣବିଜ୍ଞାନତର,
ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ ଅଗମ୍ୟ ବେଦର—
ସ୍ପୃଷ୍ଟ ଗନ୍ଧୁଡ଼ର ।
ସୂକ୍ଷ୍ମତତ୍ତ୍ୱର ଅଗ୍ରାହ୍ୟ
ଯାହା ଦୁରବଗାହ୍ୟ,
ଜନକସୁତାକୃଷ୍ଣା ହୋଇ
ଆସିଲୁ ସେ ସ୍ଥାନରୁ ।

ଅତଏବ ତାହା ସବୁ ସମ୍ଭାଷିବ । (ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ବତ୍ସା—ମୈଥିଳୀ କୁ କଳାମିତ ପ୍ରାର୍ଥନା ?

ସୀ—(ବିସ୍ମୟରେ ଦେଖି) ଭଗବତୀ, ତୁମ୍ଭେ କିଏ ?

ପୃଥ୍ୱୀ—ଅଗୋ, ତୁମ୍ଭ ମୋତେ ଜାଣୁ ନାହିଁ କି ?

ମୁନିଏ ପଣ୍ଡିତେ ପୃଥିବୀବିଶାଳା
ବୋଲି ମୋତେ ବିଚାରନ୍ତି
ଅଗୋ ସୀତାଦେବୀ ମୋଠାରୁ ସବୁ—
ଜଗତର ସମ୍ଭବନ୍ତି ।
ମୋହର ଦେହରୁ ମୁନିବରଙ୍କର
ତପସ୍ୟା ସିଦ୍ଧ ହୁଅଇ
ତୁ ଧାତ୍ରୀ ବୋଲି ଜାଣି ମୋତେ ଏବେ
ଆସିଲୁ ଭାଗ୍ୟେ ତୁହି ।

ବତ୍ସା, ତୁହି ଏହା ସତ୍ୟ ଜାଣି ।

—ଶ୍ଳୋ—

ମହାବହ୍ନିରେ ପୂର୍ବେ ବଳାତ୍କାରେ ମୁଁ ଅସ୍ପୃଷ୍ଟା,
ଏବେ ସେହୁ ପଶୁ ହେଲି କ୍ଷମାସ୍ୱ ତୋ ପ୍ରଭାବରୁ ।

ସୀ—(କରଯୋଡ଼ି) ଭଗବତୀ, ଗୃହଦାହକଳଙ୍କରେ ତୁମ୍ଭ ଦ୍ୱାରା ମୁଁ ଜୀବନ ରକ୍ଷିତା, କରୁଣାକରି ତାହା ଲୋକଙ୍କୁ ବିଦିତ କର ।

ପୃଥି—ତଥାସ୍ତୁ । (ସକଳ ବାଳକ)

ଦାଣ୍ଡକ ବନ୍ୟାଯରେ ପଡ଼େ ସିଦ୍ଧ
ଦେବନ ତପସ୍ୱିଜନେ
ଅସୁରେ କଳକେ ନରେ ତୁମ୍ଭେ ସବେ
ସାବଧାନ ହୁଅ କ୍ଷଣେ ।

ସୀତା ଦାଶରଥି ରାମଙ୍କୁ ବରିଲ
ଅନ୍ୟ ପୁରୁଷରେ ଆପଣା ମନକି;
ବଳାଲେ ନାହିଁ ଜାନକୀ ସେତେବେ ହେଲେ,
ଜାଣିଅଛ ତ ଏହା ତୁମ୍ଭେ ସର୍ବେଲେ ।

(ଆକାଶରୁ ପୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି ଏବଂ ଦୁନ୍ଦୁଭିଧ୍ୱନି)

ସବେ—(ସହର୍ଷରେ) ଅହୋ ! ମହାଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ବସୁନ୍ଧରାପ୍ରସାଦାତ ଶୁଦ୍ଧିକ ଅନୁକୂଳ ଏମାନ ବହ୍ନିବାଧରେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ତ !

ଦେବଦୁନ୍ଦୁଭିନାଦ ସତୁ ଦିଗେ ବ୍ୟାପ୍ତ,
ଗଗନରୁ ବର୍ଷିଲ ବାଞ୍ଛିତ ସୁମନସ ।
ଆକାଶରୁ ଦେବଙ୍କ ଉପରେ ବିମାନ
ଅବଲୋକବିସ୍ମୃତ ହୋଇ ଭ୍ରମମାନ ।

ନେପଥ୍ୟେ—ଜୟ ଦାଶରଥିସୁତ ଜୟ ସତ୍ୟଧାମ,
ଜୟ ସକଳସ୍ୱରୂପ ଜୟ ରଘୁରାମ !
ଜୟ ରଘୁକୁଳନନ୍ଦ ଜୟ ପୂତଚରିତା,
ଜୟ ସୀତା ଜୟ ସୁଧସ୍ପର୍ଶକର ବନିତା ।

ପୃଥ୍ୱୀ—ଦେବିଦେହାଂଶ ଗ୍ରହିଣୀ ହେଲା କି ?

ସତେ—(କୃତାଞ୍ଜଳି ହୋଇ)

ଜନନୀ ବସୁଧା ନିର୍ମଳା—
ଶୁଣ ଜନକସୁତା,
ଜନାପବାଦସନ୍ଦେହରେ,
ହୋଇଥିଲେ ଅନ୍ଧାବୃତା !
ଶରଦ୍ଧୂଳିତ୍ରି ନାକରେ,
ରହିଲା ପଣ ତଳେ,
ତୁମ୍ଭ, ତୁମ୍ଭ ଦର୍ଶନବର୍ଷି,
ଏବେ ଶୁଦ୍ଧା ହୋଇଲେ ।

(ପୃଥିବୀଙ୍କ ପ୍ରଣାମ) ସୀତାଙ୍କ ପୁନଶ୍ଚ ପଲସ୍ତୁ । ଏହା ଅଶ୍ରୁର୍ଗ ସୀନା !

ବାଲ୍ମୀ—ହେ କୌଶଲ୍ୟାକୁମାର, ପରଶ୍ଚାତ୍ ପବିତ୍ରହଣରୁ ସୀତା ସମ୍ମାନିତା ହେଉ ।

ରା—ଯେ ଗୁରୁଜନାଦେଶ ! ଶୁଭ ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ପାଦପ୍ରଣାମ କର ।

ସୀ—(କର ଯୋଡ଼ି ସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣରେ) ଜୟ—ଜୟ, ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର !

ରା—ଏ ପ୍ରଣତଗ୍ରହଣଦ୍ୱାର କୃତାର୍ଥଶାଳୀନ ତ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—(ହର୍ଷରେ ଏବଂ ଲଜ୍ଜାରେ) ଆର୍ଯ୍ୟା, ବଧୂ—ପାପାତ୍ମା—ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପ୍ରଣମଇ । (ପ୍ରଣମିବା)

ସୀ—ବତ୍ସ, ନିଜକୁ ଭାଳୁଛ କାହିଁ ? ଏହିପରି ନିଜଗୁରୁଜନସେବାବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଚିରକାଳ ବଞ୍ଚ ।

ବାଲ୍ମୀ—ବତ୍ସ, ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଏତଦ୍ଦ୍ୱାରା ସୀତା ଶୁଦ୍ଧା ହେଲେ ! ଅବ ତୁମ୍ଭେ ନିଜେ ସମ୍ପ୍ରତି ପାଣିଗ୍ରହଣପୂର୍ବକ ଧର୍ମଚାରିଣୀରେ ନିଯୁକ୍ତା କର ।

ସୀ—(ଲଜ୍ଜାଭିନୟ)

ବାଲ୍ମୀ—ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଅଙ୍ଗୀକାର ବିନା ସହଧର୍ମିଣୀପାଣିଗ୍ରହଣ ଅନୁଚିତ ଏବଂ ଅପୂର୍ବ ବୋଲି ଲକ୍ଷିତ ହୁଅ ନାହିଁ !

ରା—ଏହା ଲୋକାତୁର ଏବଂ ଗୁରୁଜନଯୋଗ । (ସୀତା ଭର ଧର) କଲ୍ୟାଣି ଦେବିଦେବ୍ୟ—

> ଦାଶରଥୀଙ୍କର ଭକ୍ତି ଅତି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ,
> ବେଳ ଫଳ ବୋଲି ଖାଏ ବ୍ରଶେଷଜନ ।
> ସତୀ, ଦ୍ୱିତୀୟ ଫଳ ଫଳିଲା ଭୁଞ୍ଜାବେ,
> ପ୍ରଥମ ଫଳକୁ ଲବ୍ଧ ପ୍ରବେଶି ଅଗାରେ ।

ସୀତା—ଯେ ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କ ଆଦେଶ । (ସ୍ୱଗତ) ମୋ ହୃଦୟ ଏବେ ନିଶ୍ଚୟ ହୁଡ଼ାଇଲା; ମୋ ପ୍ରାଣ ଫେର ଆସିଲା ।

ପୃଥ୍ୱୀ— ସୀତା ଧ୍ୟାନ ତୁହେଁ ହେଲେ ମିଳିତ,
ସନ୍ତାନପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଦେଇ ଶରୀର ।
ଭାଲରେ ବୃଷ୍ଟି ଭଲ ସୁବୁଦ୍ଧିତ,
ବସୁନ୍ଧରା ହୋଇ ପ୍ରକାଶିତ ।

(ଅନ୍ତର୍ହିତା)

ରା—ଭଗବାନ ! ପୃଥିବୀ ଦେବୀ ଅନ୍ତର୍ହିତା !

ବାଲ୍ମୀ—ଦେବତା ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନେଧାନା ପୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ତ !

ରା—ଭଗବାନ, ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତୁମ୍ଭଦ୍ୱାରା ଅନୁଜ୍ଞାତ ହେବି । ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଅଭିଷିକ୍ତ କର ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—(କୃତାଞ୍ଜଳି ହୋଇ) ଆର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ, ଯୁବରାଜ ଶବ୍ଦ ଅଦ୍ୟ ଧନ୍ୟସଙ୍ଗ୍ରାମୀ ହେଲା ଦେଖୁଛୁ ତତ୍କାଳାନନ୍ତର ସୌମିତ୍ରି ଉଦ୍ଭୁକ୍ତ ହେଉ !

ବାଲ୍ମୀ—ଏହା ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁ କୁଳର ଉପଯୁକ୍ତ ବଚନ ।

ରା—ଭଗବାନ ! ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କର ନିଜ ଇଚ୍ଛାର ଅନୁଷ୍ଠାନାସ୍ତୁ । ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ପୁଣି ଅବଶ୍ୟକ ହେଲେ ଅବଶ୍ୟ ଭରତ । ସୌମିତ୍ରି, ଅଭିଷେକ ସମ୍ଭାର ଆଣ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଆର୍ଯ୍ୟ, ବୀଣାହସ୍ତ ହୋଇ ଅଭିଷେକମହୋତ୍ସବରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦେବତା-
ମାନେ ଏ ଗୀତ ଗାଉଛନ୍ତି । ଶୁଣନ୍ତୁ !

ଶାରଦଚନ୍ଦ୍ର ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ଶିରୋଧରେ,
ଶଚୀ ଗଙ୍ଗା ଯମୁନାସ୍ତ୍ରୀ ଦେବୀ ପାଶରେ ।
ଅହୋ ! ହୈମ ଜଳକୁମ୍ଭସ୍ଥ ଚନ୍ଦନରେ,
ଏମନ୍ତ ଧାତ୍ରୀ ସମ୍ପଦ ସୁଲଭ ହେବେ ।

ରା—ସେପରି ହେଲେ ଦେବତାଙ୍କର ଅନୁଗ୍ରହ ।

ଲକ୍ଷ୍ମ—ଏ ଅଧିକାରସମ୍ବନ୍ଧର ମହାନୁଗ୍ରହ ।

ରା—ଶୁଭ, ଦେବଧାରଣା କର । (ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି) ଭଗବାନ,
ପୌରବର ଅଭିଷେକ କର ।

ବାଲ୍ମୀ—(କଳଶ ଧରି ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ) ହେ ଅଯୋଧ୍ୟାବାସୀ ପୌରେ,
ହେ ନାନା ଦେଶାନ୍ତବାସୀ ନୃପେ, ହେ ବାନରପତି ସୁଗ୍ରୀବ ହନୁମତ୍ପ୍ରମୁଖ
ମହାରଥେ, ତୁମ୍ଭେ ସବେ ଶୁଣ ।

ସୀତା ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗୁଣଯୁକ୍ତ,
କୁଶ ପ୍ରାଜ୍ୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ।
ତାର ଭୁଜ ଯମ ଶାସନ ଜଗତରେ,
ଅରିମାନଙ୍କୁ ପାଦ ନିରନ୍ତରେ !

(କୁଶଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି)

ଯେତେକ ମଙ୍ଗଳ ସ୍ୱର୍ଗେ ପୁରନ୍ଦରର,
ପାତାଳ ଭୁବନେ ବାସୁକିନାଗର ।
ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ମନୁର ମାନ୍ଧାତୃ ନୃପର,
ତେତେକ ମଙ୍ଗଳ ହେଉ କୁଶ ତୋହର !

ନେପଥ୍ୟେ—(ଅଭିଷେକ କୋଳାହଳ) ଜୟ ଜୟ, ମହାରାଜ !

ସୀ—ଭଗବନ୍ତ ମୋର ଶୁଭ ସମ୍ପାଦ ।

ରା—ଆଉ, ତୁମ୍ଭ ମନୋରଥ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ !

ପଟେ—(ହର୍ଷସ୍ୱର)

ସ—(କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶି) ଭୂପ, ତୋ ଅନୁମତ ଲଭି ଯୌବରାଜ୍ୟରେ
ଲବଙ୍କୁ ଅଭିଷିକ୍ତ କରିବାକୁ ମୁଁ ଇଚ୍ଛୁକ ।

କୃ—ଜାତ, ଯଥା ଭବଦଭିପ୍ରାୟଃ

ସ—ତେବେ । (ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱର)

ଏ ଲବ କୁଶମହାରାଜସୋଦର
ଏହାଙ୍କୁ ଅନୁମତରେ ନୃପବର ।
ଯୌବରାଜ୍ୟପଦବୀରେ ଅଭିଷିକ୍ତ
କରନ୍ତି ଏବେ ମୁଁ ହୋଇ ଅନୁରକ୍ତ ।

ପଟେ—(ହର୍ଷନିର୍ଭର)

ବାଲ୍ମ—ଆଉ ତୁମ୍ଭର କେଉଁ ପ୍ରିୟ ଘଟାଇବ ?

ସ—ଦେବ, ତୁମ୍ଭ ଦର୍ଶନବଶୁଁ
ମୋ ବାଞ୍ଛାପୂରଣ
ପୁଣି ସିନ୍ଧୁପାରୀର ଶକ୍ତି—
ବଶ ହେଲା ନାଶର ।
ରାଜାଙ୍କୁ ଦେଇ ପାରିଲି
କରେ ସୁନିସ୍ତାର
ମାଗିବାକୁ ଅଉ କ ଅଛି
ହୋଇ ଆଦରତର ।

ବା—ତଥାପି ଏପରି ହେଉ ।

ଧରଧରଭଞ୍ଜିଅନୁଦେବ
ବର୍ଷିବା ତଥାଗରେ
ସୁଜନ ନାରଞ୍ଜିବନେ
ଜୟଶ୍ରୀ ସୁଖରେ !

ବେଦେ ବୈଦବେଷ୍ଟ୍ରାଏ ଦ୍ୱୀପ
ଶୁକ୍ଳେ ଶୁକ୍ଳତ୍ରୟୀ
ଭବନ୍ତୁ ନୃପର ମଙ୍ଗଳ
ବୃଦ୍ଧି ପାଉ ଘୋଷଣ !

(ଷଷ୍ଠ କାଣ୍ଡ)

● ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ●

—ଏ ନାଟକର କଠିନଶବ୍ଦ ଏବଂ ଅର୍ଥ—

ଅନାଘ୍ରାତ=ଅବାତନେ ଛିନ୍ତ

ଅବଲେପ=ଗର୍ବ

ଅବଷ୍ଟମ୍ଭ=ସମୀପାବଲମ୍ବନ

ଅଭିଲଷ୍ୟ=ଅଭୀଷ୍ଟ—ଇଷ୍ଟ କରାହୁବା

ଆଲାନ=ଗଜବନ୍ଧନସ୍ତମ୍ଭ

ଇଷୁ=ଶର

ଉଦାର୍ଶ୍ୱଶାଳୀନ=ଅତ୍ୟନ୍ତଲଜ୍ଜାବନ୍ତ

ଦାସେରକ=ଅଶ୍ୱତରକ; ଦାସୀପୁତ୍ର

ନିଃସମ୍ପାତ=ଗମନାଗମନଶୂନ୍ୟ

ନିଧ୍ୟାନ=ଦର୍ଶନ

ନୀରନ୍ଧ୍ରକୋଶ=ନିର୍ଦ୍ଧୁ

ପ୍ରାଭବ=ପ୍ରଭୁତା

ରଭସ=ହର୍ଷ

ଦୃଷ୍ଟିପାଳି=ଦୃଷ୍ଟିପଙ୍କ୍ତି

ବକ୍ତ୍ର=ବଦନ

ଶଶଧରକାନ୍ତ=ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତଶିଳା

ଶାଳୀନତ୍ୱ=ସଲଜ୍ଜତା

ଶ୍ୱାପଦ=ହିଂସ୍ରପଶୁ

ସତ୍ତ୍ୱତଲ୍ଲି=ପକ୍ଷୀ

ସମ୍ଭାଜନ=ଅଭିନନ୍ଦନ—ଆଲିଙ୍ଗନ କୁଶଳପ୍ରଶ୍ନାଦିପୂର୍ବକ ସମ୍ଭାବନା

ସାଚିବ୍ୟ=ସହାୟତା